Academia de Ştiinţe a Moldovei

Ministerul Economiei al Republicii Moldova

I E F S

Institutul de Economie, Finanţe şi Statistică

ECONOMIE şi SOCIOLOGIE

revistă teoretico-ştiinţifică, fondată în anul 1953

Nr. 2 / 2011

ISSN: 1857-4130

Chişinău

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Redactor-şef:
Gheorghe ILIADI, doctor habilitat, profesor cercetător (IEFS)
***Redactor-şef adjunct, compartimentul Economie**:*
Vadim MACARI, doctor, conferențiar cercetător (IEFS)
Redactor-şef adjunct, compartimentul Sociologie:
Andrei TIMUŞ, membru corespondent (AŞM)

Membrii:
Dumitru MOLDOVAN, membru corespondent (ASEM)
Gheorghe MIŞCOI, membru corespondent (AŞM)
Alexandru STRATAN, doctor habilitat, conferențiar universitar (IEFS)
Mircea CIUMARA, doctor, profesor universitar, director general INCE al AŞ (România)
Vasa LASZLO, doctor, conferențiar universitar (Ungaria)
Michael GRINGS, doctor, profesor (Germania)
Alexandr NECHIPELOV, academician, vicepreşedinte AŞ (Rusia)
Felix ZINOVIEV, academician, profesor (Ucraina)
Jamila BOPIEVA, doctor habilitat (Kazahstan)
Vilayat VALIYEV, doctor (Azerbaijan)
Galina ULIAN, doctor habilitat, profesor universitar (USM)
Alexandru GRIBINCEA, doctor habilitat, profesor universitar (ULIM)
Tudor BAJURA, doctor habilitat, conferențiar universitar (IEFS)
Valeriu DOGA, doctor habilitat, profesor universitar (IEFS)
Tatiana MANOLE, doctor habilitat, profesor universitar (IEFS)
Victoria TROFIMOV, doctor (AŞM)
Victor MOCANU, doctor, conferențiar universitar (AŞM)
Anatol ROJCO, doctor, conferențiar cercetător (IEFS)
Galina SAVELIEVA, doctor (IEFS)
Radu CUHAL, doctor (BNM)

Conform deciziei Comisiei Superioare de Atestare a CNAA, revista „Economie şi Sociologie" este inclusă în „Lista revistelor recomandate pentru a fi recunoscute în calitate de publicații ştiințifice de profil" şi acreditată cu Categoria „B".

© Institutul de Economie, Finanțe şi Statistică al AŞM şi ME
© Secția de Sociologie a Institutului Integrare Europeană şi Ştiințe Politice al AŞM

Preluarea textelor editate în revista „Economie şi Sociologie" este posibilă doar cu acordul autorului. Responsabilitatea asupra fiecărui text publicat aparține autorilor. Opinia redacției nu coincide totdeauna cu opinia autorilor.

Redactor: **Iulia BÎRCĂ**
Redactor tehnic: **Tatiana PARVAN, Andrian SCLIFOS**
Redactor (limba engleză): **Eugenia LUCAŞENCO, Ludmila MUNTEANU-BURLAC**
Designer copertă: **Alexandru COVAŞ**

Adresa redacției: Complexul Editorial, IEFS, MD-2064,
or.Chişinău, str. Ion Creangă, 45. **tel**.: 50-11-30, **fax.**: 74-37-94
web: www.iefs.md/complexul-editorial/; **e-mail:** bircaiulita@mail.ru

Academy of Sciences of Moldova

Ministry of Economy of the Republic of Moldova

IEFS

Institute of Economy, Finance and Statistics

ECONOMY and SOCIOLOGY

theoretical and scientifical journal, founded in 1953

No. 2 / 2011

ISSN: 1857-4130

Chisinau

EDITORIAL BOARD:

Editor-in-chief:
Gheorghe ILIADI, PhD, Professor (IEFS)
Editor-in-chief of Economics department:
Vadim MACARI, PhD, Associate Professor (IEFS)
Editor-in-chief of Sociology department:
Andrei TIMUŞ, Associate Member (ASM)

Members:
Dumitru MOLDOVAN, Associate Member (ASEM)
Gheorghe MIŞCOI, Associate Member (ASM)
Alexandru STRATAN, PhD, Associate Professor (IEFS)
Mircea CIUMARA, PhD, Professor, General Director of INCE of AS (Romania)
Vasa LASZLO, PhD (Hungary)
Michael GRINGS, PhD, Professor (Germany)
Alexandr NECHIPELOV, Academician, Vice President of AS (Russia)
Felix ZINOVIEV, Academician, Professor (Ukraine)
Jamila BOPIEVA, PhD (Kazakhstan)
Vilayat VALIYEV, PhD (Azerbaijan)
Galina ULIAN, PhD, Professor (USM)
Alexandru GRIBINCEA, PhD, Professor (ULIM)
Tudor BAJURA, PhD, Associate Professor (IEFS)
Valeriu DOGA, PhD, Professor (IEFS)
Tatiana MANOLE, PhD, Professor (IEFS)
Victoria TROFIMOV, PhD (ASM)
Victor MOCANU, PhD, Associate Professor (ASM)
Anatol ROJCO, PhD, Associate Professor (IEFS)
Galina SAVELIEVA, PhD (IEFS)
Radu CUHAL, PhD (BNM)

According to the decision of the Supreme Attestation Commission of NCAA, the journal „Economy and Sociology" is included in „The list of recommended journals to be recognized as scientific profile publications", and is accredited with „B" category.

© Institute of Economy, Finance and Statistics of ASM and ME
© Sociology Department of Institute of European Integration and Political Science of ASM

The taking over of the texts that are published in the journal „Economy and Sociology" is possible only with the author's agreement. Responsibility for each published text belongs to the authors. Authors views are not always accorded the editorial board's opinion.

Editor: **Iulita BIRCA**
Technical editor: **Tatiana PARVAN, Andrian SCLIFOS**
Editor (English): **Eugenia LUCASENCO, Ludmila MUNTEANU-BURLAC**
Designer: **Alexandru COVAS**

Editor address: Editorial Complex, IEFS, MD-2064,
Chisinau, 45, Ion Creanga str., **tel.:** 50-11-30, **fax:** 74-37-94
web: www.iefs.md/complexul-editorial/; **e-mail:** bircaiulita@mail.ru

CUPRINS

ECONOMIE

Dumitru Parmacli, Alexandru Stratan
Sunt oare eficient utilizate ciornoziomurile Moldovei?..... 9

Ceslav Ciobanu
Calea europeană a Moldovei: invatamintele trecutului şi priorităţi pentru viitor..... 16

Th. Scherman, Radu Cuhal
Politica monetară şi de lombard în Elveţia..... 23

Alexandru Stratan, Victoria Clipa
Dinamica specializării comerţului exterior al Republicii Moldova..... 32

Vadim Macari
Crearea bazei legislativ-normative şi instituţionale a dezvoltării regionale în Republica Moldova..... 39

Angela Secrieru
Calitatea procesului bugetar la nivelul administraţiilor publice locale din Republica Moldova..... 49

Radu Cuhal, M. Mokhtari
Importanţa pieţei valorilor mobiliare pentru implementarea politicii monetare..... 57

Matei Şimandan
Contribuţia lui J.Stiglitz la fundamentarea teoriei pieţelor cu informaţie asimetrică..... 61

Victor Moroz, Anatolie Ignat, Eugenia Lucaşenco
Oportunităţi de dezvoltare a comerţului agroalimentar la nivel regional..... 68

Ion Sârbu
Metodele organizaţional-dispoziţionale de conducere şi rolul lor în activitatea economie concurenţiale..... 74

Angela Deliu, Iulita Bîrcă, Pantelemon Frasineanu
Managementul schimbării şi schimbarea organizaţională – premisă de sporire a performanţei întreprinderii..... 81

Tatiana Manole, Carmen Chirnoagă
Politica fiscală a României şi căile de ieşire din criza economică..... 88

Pavel Movileanu, Sidău Marina Vasile
Eficienţa stocurilor de materii prime, materiale şi mărfuri în întreprinderile agricole..... 96

Svetlana Gangan, Valeriu Doga
Distribuţia produselor agroalimentare: realităţi şi perspective..... 101

Rodica Perciun
Exportul de produse agroalimentare al Republicii Moldova: situaţia reală, condiţii şi factori de creştere a potenţialului de export..... 108

Ileana Anastase (Bădulescu), Carmen Nicolae
Necesitatea tratării sistemice a crizei financiare..... 114

Angela Timuş, Rodica Perciun
Investiţiile în dezvoltarea economică a Republicii Moldova: rolul, impactul şi semnificaţia acestora..... 121

Vitalii Onica
Analiza experienţei internaţionale privind formarea sistemului naţional de inovare şi reflectarea lui în sistemul statistic..... 129

Marcel Chistruga
Analiza cheltuielilor pentru agricultură în Republica Moldova..... 136

Maria Oleiniuc, Elena Gorelova
Analiza funcţiei vânzări şi marketing în industria de panificaţie..... 143

Sidău Marina Vasile
Teoria consumului raţional de resurse şi materiale – obiectiv fundamental al întreprinderilor..... 147

Simion Bostănaru
Impactul auditului performanţei asupra utilizării finanţelor publice..... 153

Eugenia Ciumac
Veniturile proprii ale autorităţilor publice locale din Republica Moldova: tendinţe şi perspective..... 160

Angela Magla
Piaţa de asigurări în cadrul managementului performant..... 167

Nadejda Borta
Relevanţa metodei fluxurilor financiare actualizate în cadrul evaluării sistemului bancar..... 175

Anatolie Ignat
Dezvoltarea sectorului animalier din Republica Moldova..... 179

Natalia Şonţu
Oportunităţi de perfecţionare a reducerii sărăciei în Republica Moldova..... 185

SOCIOLOGIE

Anatolii Rojco
Majorarea vârstei de pensionare în Republica Moldova: argumente „pro” şi „contra”..... 193

Dorin Vaculovschi
Prognoza pieţei muncii – instrument necesar în promovarea politicilor de ocupare a forţei de muncă... 203

Svetlana Gorobievschi
Metodologii de evaluare a calităţii vieţii la nivel mondial..... 209

Anatolii Rojco, Oxana Livițchi, Liubovi Hristiuc, Zoia Stremenovscaia, Valentina Vinogradova
Principalele caracteristici ale sistemului de prestaţii sociale în Republica Moldova..... 219

Gheorghe Iliadi
Ediţie suplimentară: *Abordări teoretice şi practice privind evaluarea şi modelarea echilibrului financiar în economia naţională*

CONTENTS

ECONOMY

Dmitrii Parmacli, Alexandru Stratan
Is the Moldovan black soil used efficiently?..... 9

Ceslav Ciobanu
Moldova's european way: lessons from the past and priorities for the future…… 16

Th. Scherman, Radu Cuhal
Monetary and lombard policy in Switzerland…… 23

Alexandru Stratan, Victoria Clipa
Trade specialization dynamics in Moldova…… 32

Vadim Macari
Elaboration of the legislative-normative and institutional base of the regional development in the Republic of Moldova…… 39

Angela Secrieru
The quality of the budgetary process at the level of the local public authorities from the Republic of Moldova…… 49

Radu Cuhal, M. Mokhtari
The importance of securities market for implementation of monetary policy…… 57

Matei Şimandan
J.Stiglitz's contribution to the grounding of market theory with asymmetrical information…… 61

Victor Moroz, Anatolie Ignat, Eugenia Lucasenco
Agri-food trade development opportunities at the regional level..... 68

Ion Sârbu
The organizational-dispositional management methods and their role in the activity of the competitive economy…… 74

Angela Deliu, Iulita Birca, Pantelemon Frasineanu
Change management and organizational change – a premise to increase company's performance…… 81

Tatiana Manole, Carmen Chirnoaga
Romania 's fiscal policy and route them from economic crisis…… 88

Pavel Movileanu, Sidău Marina Vasile
The stock efficiency of material resurces, raw materials and goods in agricultural enterprises…… 96

Svetlana Gangan, Valeriu Doga
Agroalimentary products distribution: realities and prospects…… 101

Rodica Perciun
Food products export of the Republic of Moldova: the real situation, conditions and the impact factors on export potential…… 108

Ileana Anastase (Bădulescu), Carmen Nicolae
The need for systemic treatment of financial crisis…… 114

Angela Timuş, Rodica Perciun
Role, impact and significance of investments for the economic development of Republic of Moldova…… 121

Vitalii Onica
Analysis of international experience in forming national innovation system and its reflection in the statistical system…… 129

Marcel Chistruga
Analysis of agricultural expenditures in Moldova…… 136

Maria Oleiniuc, Elena Gorelova
The analysis of sales and marketing services in bakery industry…… 143

Sidău Marina Vasile
Theory of rational consumption of resources and materials - fundamental objective of enterprises…… 147

Simion Bostanaru
The impact of performance audit on public finance use…… 153

Eugenia Ciumac
Own-source revenues of local public authorities of the Republic of Moldova: trends and prospects…… 160

Angela Magla
The insurance market in performance management…… 167

Nadejda Borta
The relevance of discounted cash-flow method in the framework of banking activity…… 175

Anatolie Ignat
Livestock sector development in the Republic of Moldova…… 179

Natalia Şonțu
Opportunities for optimization of poverty reduction in the Republic of Moldova…… 185

SOCIOLOGY

Anatolii Rojco
Increasing retirement age in Republic of Moldova: "pros" and "cons"…… 193

Dorin Vaculovschi
Labour market forecast – a necessary instrument for promotion of employment policies…… 203

Svetlana Gorobievschi
Worldwide and European methods for assessing living standards…… 209

Anatolii Rojco, Oxana Livițchi, Liubovi Hristiuc, Zoia Stremenovscaia, Valentina Vinogradova
Key features of the social benefits in the Republic of Moldova…… 219

Gheorghe Iliadi
Extra edition: ***Theoretical and practical approaches for evaluating and modeling of financial balance in the national economy***

ECONOMIE/ECONOMY

SUNT OARE EFICIENT UTILIZATE CIORNOZIOMURILE MOLDOVEI?

Dumitru PARMACLI, dr. hab., US „B.P.HASDEU"
Alexandru STRATAN, dr. hab., IEFS

În această lucrare a fost realizată evaluarea stării actuale a eficienţei utilizării terenurilor, precum şi fundamentată relaţiei matematice dintre cost şi productivitate. La fel, este propusă o formulăcare permite determinarea veniturilor la un hectar de teren prin exemple concrete şi sunt prezentate rezervele privind creşterea producţiei finite şi eficienţei economice a acestora. De asemenea, articol prezintă, metodele de calcul profit marginal, precum şi recoltacare asigură nivelul dorit de profitabilitate.

Cuvinte cheie: *eficienţa utilizării terenurilor, costul producţiei, productivitatea culturilor agricole, profitul din vânzări.*

Pământul este bogăţia cea mai importantă a societăţii. Iată de ce creşterea productivităţii sale constituie o sarcină naţională. Îmbunătăţirea fertilităţii solului este una dintre principalele sarcini ale agriculturii şi ale fiecărui utilizator de teren. Acest imperativ este destul de actual pentru Republica Moldova, căreia îi este caracteristică densitatea mare a populaţiei şi practic exploatarea deplină a fondului funciar. Subsolul ţării este aproape lipsit de minereuri şi combustibili fosili utili, hidroresursele proprii sunt destul de limitate, pădurile ocupă o suprafaţă mică. De aceea, principalele forţe naturale de producţie, utilizate în economia naţională, sunt clima (resursele de căldură şi lumină), parţial, relieful şi, în special, solul, care determină, în mare măsură, potenţialul economic al republicii şi rolul acesteia în diviziunea internaţională a muncii [2, p. 27-28].

La 1 ianuarie 2009, fondul funciar al Republicii Moldova a constituit 3384,6 mii de hectare, inclusiv terenuri cu destinaţie agricolă – 2503,6 mii ha sau circa ¾ din toată suprafaţa ţării; terenul arabil deţinea în structura terenurilor agricole – 72,7%, iar plantaţiile multianuale – 12,1%. Amintim, că peste 80% din terenurile agricole sunt cernoziomuri de fertilitate înaltă, potenţialul cărora urmează a fi utilizat din plin. Ca urmare a privatizării terenurilor, în proprietatea statului au rămas 26,4% terenuri agricole, din care 14,6% – teren arabil, 12,4% – livezi şi vii, adică statul deţine aproape fiecare al şaptelea hectar de teren arabil şi fiecare al optulea hectar de plantaţii perene [4, p. 331].

Analiza dinamicii suprafeţelor terenurilor agricole din Republica Moldova, în perioada anilor 1940-2009, indică o reducere semnificativă a utilizării pământului ca mijloc principal de producţie în agricultură. Astfel, în perioada analizată, suprafaţa terenurilor utilizate în ramură a scăzut de la 2864 mii ha, în a.1940, până la 2504 mii ha, în a.2009, adică cu 360 de mii ha sau 12,6%.

Suprafaţa terenurilor lucrate în a.1950, odată cu finalizarea colectivizării în masă în mediul rural, a constituit

IS THE MOLDOVAN BLACK SOIL USED EFFICIENTLY?

Dmitrii PARMACLI, PhD, US „B.P.HASDEU"
Alexandru STRATAN, PhD, IEFS

The article gives an evaluation of modern efficiency of land use and explains the mathematical link between the cost of production and the crop yield. It introduces a number of formulas for calculating profitability per 1 hectare of land. Using particular examples, it also exhibits a reserve for agricultural production growth and its economic efficiency. The article also introduces the methods of computing marginal profit and the crop yield which provide the desired level of profitability.

Keywords: *efficiency of land exploitation cost of production, agricultural crop yield, net profit, marginal profit, profitability coefficient.*

Land is the most important treasure of each society. That is why an increase of its production capability represents a nationwide goal. An increase of soil fertility is one the main objectives of agriculture and of each land user in particular. Such situation is quite relevant for the Republic of Moldova which has a high density of population and substantially fully developed resources of land. The country lacks ore and fuel reserves, its own water resources are limited and its forests cover a relatively small area. Therefore, the main natural sources of production used in the country's agriculture are climate (thermal and daylight resources), partially terrain, and particularly soil, which largely determine the economic potential of the republic and its role in the international division of labor.

On January 1, 2009 Moldova's land reserve was equal to 3,384.6 thousand hectares, including the lands of agricultural use of 2,503.6 thousand hectares or almost ¾ of the country's territory. Plow land had reached 72.7% of all land reserves and perennial plantings had reached 12.1% accordingly. As a result of land privatization upheld in the country after 1995, only 26.4% of total farmland – of which 14.6% are plow lands and 12.4% are gardens and vineyards – remained under the government control. Thus, today the state owns every seventh hectare of plow land and every eighth hectare of perennial plantings [4, p.331].

Analysis of the dynamic of the size of Moldova's agricultural land areas in 1940-2009 shows a substantial decrease in the use of land as a major source of agricultural production. For instance, within the given period the area of farmland has diminished from 2,864 thousand hectares in 1940 to 2,504 thousand hectares in 2009, that is a decrease by 360 thousand hectares or by 12.6%.

In 1950, by the end of the collectivization in the countryside, the area of the republic's cultivated land

2112 mii ha, iar suprafaţa păşunilor şi fâneţelor depăşea 691 mii ha, adică la trei hectare de teren lucrat revenea un hectar de păşune şi fâneţe. Suprafaţa terenului arabil şi plantaţiilor perene, după 30 de ani, s-a majorat cu 199,5 mii ha, iar suprafaţa păşunilor şi fâneţelor a scăzut cu 403,4 mii ha. Constatăm, că din contul aratului păşunilor a crescut suprafaţa terenului prelucrat în agricultură. O suprafaţă substanţială a păşunilor puţin productive, adesea situate pe pante de 4-6°, era tot mai frecvent folosită pentru cultivarea cerealelor, a plantelor furajere, strugurilor şi a altor produse.

În scopul îndeplinirii planurilor de producere şi comercializare a produselor agricole către statul, în mediul rural (anii 1950-1975), înainte de a recurge la tehnologiile intensive de cultivare a culturilor agricole, erau pe larg utilizaţi factorii extensivi de dezvoltare a ramurii. Introducerea în circulaţia agricolă activă a terenurilor agricole pe pante, cu productivitate scăzută, a agravat în această perioadă problema eroziunii acvatice a solului în ţară.

De remarcat, că, în prezent, în Republica Moldova, spre deosebire de ţările cu economie de piaţă dezvoltate, lipsesc legăturile de marketing avantajoase între producători, procesatori şi reţelele de comercializare. Producătorii producţiei-marfă agricole, de regulă, nu dispun de informaţia necesară despre consumatorii produselor sale, preţurile de piaţă, concurenţi, despre situaţia pe piaţa autohtonă şi mondială a anumitor produse, precum şi prognozele de dezvoltare a acestora. Iar acest lucru condiţionează imposibilitatea producătorilor rurali de a planifica volumul şi structura producţiei pe termen mediu, adică – 3-5 ani. Anual, aceştia sunt nevoiţi să modifice structura suprafeţelor semincere, ceea ce influenţează negativ asupra eficienţei utilizării principalului mijloc de producere – pământului.

Astfel, în ultimii 3 ani, în medie, comparativ cu indicatorii medii anuali din perioada de pînă la reforme (aa.1986-1990), productivitatea grâului de toamnă a fost redusă de peste 1,5 ori, a porumbului – de cca. 1,7 ori, a florii-soarelui – de peste 1,6 ori (tabelul 1). De remarcat, totuşi, că suprafaţele semănate cu grâu de toamnă, porumb şi floarea-soarelui, au atins în ultimii trei ani aproape ¾ din toată suprafaţa semănăturilor.

totaled 2,112 thousand hectares whereas the area of pastures and hayfields was over 691 thousand hectares or nearly one third of total cultivated land. 30 years later the area of plow land and perennial plantings increased by 199.5 thousand hectares, but the area of pastures and hayfields went down by 403.4 thousand hectares. As we can see, the country's agriculture saw an increase in the area of cultivated lands due to higher pasture tillage. A substantial part of low-productive pasture lands located on side hills at an angle of 4-6° to the ground was undergoing a wider use for grain, grape, and nutriments production.

In the period of 1970-1975, before the implementation of intensive technologies of land cultivation, with the scope of fulfilling the plans of production and sales of agricultural products to the state, the country's farmers were widely using extensive factors of sector development. Introduction of low-productive side hill lands into an active agricultural use in those years has aggravated Moldova's already hard-to-solve problem of water erosion of soil.

At this point we should note that today Moldova lacks the mutually beneficial marketing link between producers, processers, and retailers, unlike the highly developed countries with market economies. Producers of agricultural goods usually do not have the necessary information about their major consumers, market prices, competitors, and domestic and global markets and their possible future trends. Agricultural producers cannot plan amounts and target structure of their production on a long-term basis (for at least 3-5 years). They have to change the structure of seeding areas every year, which has a negative effect on the efficiency of use of the major source of production – land.

Thus, compared to the annual yields of the reconstruction period (1986-1990), the average crop yield of the past three years has decreased by more than 1.5 times for wheat, almost 1.7 times for corn, and nearly 1.6 times for sunflower (Table 1). Let us note that within the last three years the area of wheat, corn, and sunflower seeding has reached almost ¾ of the entire area of cultivated land.

Tabelul 1/Table 1

Indicatorii medii anuali ai randamentului resurselor funciare ale RM, perioada anilor 1951-2008, q/ha/ Average Annual Land Productivity of the Republic of Moldova in 1951-2008 (quintal/hectare)

Perioada/ Years	Cerealiere/ Grain Crops	Inclusiv:/Including:		Floarea-soarelui/ Sunflower
		Grâu de toamnă/ Wheat	Porumb/ Corn	
1951-1955	12,3	11,8	14,0	10,1
1956-1960	18,0	16,4	20,6	13,4
1961-1965	22,1	15,5	30,7	15,6
1966-1970	25,7	20,6	33,8	16,4
1971-1975	32,0	33,1	35,7	17,4
1976-1980	33,1	35,3	35,4	16,4
1981-1985	33,1	34,5	36,5	18,2
1986-1990	34,2	36,5	39,6	19,6
1991-1995	30,4	32,5	33,1	13,7
1996-2000	25,2	24,5	30,3	12,1
2001-2005	24,5	24,0	27,9	12,1
2006-2008	22,1	23,4	23,4	12,1

Sursa: Elaborat de autori în baza datelor Biroului Naţional de Statistică al Republicii Moldova./Source Composed by the Authors; Based on the Data of the National Bureau of Statistics of the Republic of Moldova

În continuare vom menţiona câteva cauze ale scăderii drastice a productivităţii terenurilor.

Potrivit datelor analitice, obţinute de către V. V. Dokuciaev, solurile Moldovei (mai mult de 100 de ani în urmă) conţineau humus în proporţie de peste 5%. În anii următori, fertilitatea naturală a solului din ţară a fost în continuă scădere. În prezent, conţinutul de humus a atins nivelul de 3,1% în medie pentru întreaga suprafaţă arabilă. Către sfârşitul secolului XX a rămas aproximativ 60% din fertilitatea naturală iniţială a solului [3, p. 44].

De asemenea, constatăm, că în republică s-a redus semnificativ gradul de utilizare a produselor chimice la producerea cerealelor, culturilor tehnice, legumicole şi altor culturi. Dacă, în aa.1980-1990, pierderea elementelor nutritive de bază pentru plante a fost compensată prin introducerea de elemente minerale şi organice în proporţie de 60%, actualmente, aceasta este recuperată în proporţie doar de 10%. În ultimii 15 ani, introducerea îngrăşămintelor organice s-a redus de la 9,7 pînă la 0,07 milioane tone sau de 140 de ori, iar a îngrăşămintelor minerale – de 27 de ori, de la 217,2 pînă la 11,3 mii tone. Utilizarea apei pentru irigare a scăzut până la 100 m^3 în calcul la un hectar, ceea ce constituie de 4 ori mai puţin decât o irigare standard [3, p.41].

Reducerea rolului factorilor de intensificare se observă la cultivarea tuturor culturilor, în deosebi – la reducerea productivităţii porumbului, florii-soarelui, legumelor şi a altor culturi. După tehnologiile moderne, în prezent, în ţară sunt cultivate doar aproximativ 10% din suprafeţele cu porumb, 20% – din cele cu grâu de toamnă şi 15% – din cele cu viţă de vie. În celelalte cazuri, se atestă revenirea la tehnologiile primitive. Iată de ce în privinţa productivităţii terenurilor, în ansamblu pe ţară, s-a admis o înapoiere cu 40 de ani. Astfel, în medie, în perioada aa.2002-2008, productivitatea grâului de toamnă corespunde nivelului anului 1970, a porumbului – din anii 1960-1963, a sfeclei de zahăr – din aa.1961-1965, a florii-soarelui – din aa.1956-1960, a tutunului – aa.1961-1963, a legumelor – aa.1951-1955, a cartofilor – aa.1965-1970, fructelor – a.1950, iar a strugurilor – celui din a.1960.

Cauza unei astfel de scăderi bruşte a nivelului de intensitate a cultivării pământului nu constă numai în reducerea utilizării îngrăşămintelor organice şi minerale, asigurarea tehnico-materială insuficientă şi incompletă, ceea ce reduce adaptarea ramurii la condiţiile meteorologice nefavorabile, dar şi, nu mai puţin important, în reducerea, răspândită peste tot, a calităţii îndeplinirii operaţiunilor tehnologice, provocate suplimentar motivelor menţionate mai sus, inclusiv de fragmentarea excesivă a terenurilor. Totodată, cota de teren de dimensiuni nu prea mari (în medie, unui proprietar îi revin 1,3 hectare, iar mărimea medie a unui lot dintr-o gospodărie ţărănească (fermă) nu depăşeşte 1,8 hectare) a fost repartizată în trei sau mai multe locuri (pe terenuri neirigate şi irigate, terenuri arabile şi plantaţii perene). Ultima cauză a provocat, de asemenea, consecinţe negative ce a condus la încălcarea totală a asolamentelor culturilor, a consecutivităţii normale de cultivare a plantelor.

Libertatea totală a beneficiarilor terenurilor a condus, concomitent, la o schimbare semnificativă a structurii suprafeţelor cultivate, în direcţia scăderii bruşte a ponderii mazării şi plantelor perene care contribuie la restabilirea fertilităţii solului, precum şi la o creştere a suprafeţelor de

Let us discuss several reasons for a decrease in land productivity.

According to the analytical data obtained by V.V. Dokuchaev nearly 100 years ago, Moldovan soil used to contain over 5% of humus. In subsequent years, the natural fertility of the republic's soil gradually diminished. Today, the concentration of humus has reached the level of 3.1%. By the end of the 20th century only about 60% of initial soil fertility remained [3, p.44].

Moldova has witnessed a substantial decrease in the level of chemicalization in the production of grain, industrial, vegetable, and other crops. In the period of 1980-1990, 60% of leaching of major components of plant nutrition was compensated by applying mineral and organic fertilizers, today it is only 10%. Within the last 15 years, the use of organic fertilizers went down from 9.7 million tons to 0.07 million tons, i.e. by 140 times. The use of mineral fertilizers decreased by 27 times – from 217.2 to 11.3 thousand tons. The use of water decreased to 100 cubic meters per hectare which is 4 times less than the amount of a standard field watering (~400 cubic meters) [3, p.41].

A less significant role of intensification factors can be discerned at cultivating all types of crops. A fall in the yield of corn, sunflower, and vegetables is particularly noticeable. Only 10% of corn seeding, 20% of wheat seeding, and 15% of grape plantation are being cultivated today according to modern technologies. That is why the republic's soil fertility is on the same level as 40 years ago. Thus, the average 2002-2008 yield of wheat corresponds to the level of 1970, the yield of corn – to the level of 1960-1963, the yield of vegetables – to 1951-1955, of potatoes – to 1965-1970, of fruit – to 1950, and of grapes – to 1960.

Some of the reasons of such a drastic decrease of the level of cultivation intensity are lower levels of applied organic and mineral fertilizers and insufficient and incomplete supply of technical equipment which lowers the sector's adaptability to unfavorable weather conditions. Yet, the most important reason of lower soil fertility is a generally decreasing quality of technological operations caused by – except the above-mentioned reasons – an excessive number of land subdivisions. We observe a historically low land quota (an average of 1.3 hectares per owner and 1.8 hectares per collective farm) was spread in three or more locations (on boghara and watered soil, on pastures and perennial plantings). The latter had also led to a total breakdown of crop rotation, i.e. of a normal cycle of crop cultivation.

A complete independence of land owners has also caused a significant change in the structure of cultivated areas, having a sharp decrease in the average weight of peas and perennial grasses which stimulate increased soil fertility, and having a sharp increase of cultivated land under the sunflower, a highly profitable, but highly fertility-draining type of crop. Thus, we have attained a structure of cultivated land which does not correspond to the recommendations of science and practice.

We should note that today's science has bred high-yielding sorts and hybrids for all types of grain crops,

florea-soarelui, ca o cultură înalt profitabilă, dar care epuizează cel mai puternic solul. Adică, s-a ajuns la o astfel de structură a semănăturilor, care nu corelează cu recomandările ştiinţei şi practicii.

Este imposibil să nu atragem atenţia asupra faptului că, la ora actuală, ştiinţa a produs soiuri de înaltă productivitate şi hibrizi pentru toate culturile cerealiere, floarea-soarelui, sfecla de zahăr, legume. Însă, acestea necesită, de regulă, un agrofond mai mare, disciplină tehnologică riguroasă, ceea ce nu există acum în practică. Revenind la tehnologii primitive cu soiuri moderne şi hibrizi, ne minţim pe noi înşine, luăm o cale eronată, fapt confirmat de productivitatea ultimilor ani. Posibil, lucrurile stau mai bine la producţia cerealelor de toamnă, întrucât soiurile existente sunt mai bine adaptate la realitatea noastră severă.

Perioada de pînă la reforme, bineînţeles, se deosebia de cea curentă prin baza tehnico-materială mai puternică, cantitatea mai mare de îngrăşăminte încorporate, utilizarea în mod mai eficient a suprafeţelor irigate. Dar oare numai acest fapt a asigurat indicatorii sus-numiţi privind cantitatea de producţie obţinută la o unitate de suprafaţă?

Evaluând obiectiv starea actuală a economiei agrare, trebuie de menţionat că condiţiile de producere a grâului, legumelor, viţei de vie şi a altor culturi s-au înrăutăţit din mai multe puncte de vedere, ramura a fost afectată de „boli" necunoscute anterior lucrătorilor rurali, care au reuşit, într-o perioadă scurtă, să paralizeze activitatea vitală a gospodăriilor agricole. La acest fapt au contribuit un şir întreg de cauze, ce nu depind de ţărani: condiţiile climaterice severe, disparitatea progresivă crescătoare a preţurilor la resurse materiale şi tehnice şi la produsele agricole, care a condus la un deficit foarte mare de resurse financiare în întreprinderile agricole, privatizarea nesăbuită a pământului, scăderea bruscă a culturii agrare (pământul a început să fie cultivat de foştii crescători de animale, constructori şi chiar intelectualitatea rurală, care nu deţin aptitudinile necesare), distrugerea bazei tehnico-materiale – fundamentul oricărei produceri.

Cu regret, statul nu numai că nu a prevenit distrugerea bazei materiale în agricultură, formată timp de zeci de ani, dar chiar a contribuit la aceasta prin indiferenţa manifestată. În zile numărate au fost distruse ferme şi complexe întregi de animale, ateliere mecanice, tabere de câmp, arii mecanizate, depozite de păstrare a legumelor, precum şi alte obiecte, foarte necesare mediului rural actual. Însă aceasta ţine deja de domeniul trecutului.

Prima etapă a reformei agrare a fost finalizată, iar fermierii au apreciat importanţa privatizării terenurilor pe experienţa lor proprie, convingându-se cât este de dificil în condiţiile pieţei să soluţioneze simultan nu numai problema producerii, ci şi problema vânzării profitabile a producţiei.

Speranta belşugului a rămas un vis irealizabil. Gospodăriile ţărăneşti (de fermieri) şi cooperativele agricole au ajuns acum la o nouă problemă în autogestionarea lor: cum de atins un nivel mai înalt al randamentului pământului, care ne hrăneşte. Într-adevăr, astăzi nu există nici o sarcină mai importantă decât utilizarea deplină a fertilităţii naturale a terenurilor agricole. Agronomii cunosc o mulţime de căi de sporire a productivităţii. Însă, într-un articol de volum mic nu avem posibilitate de a examina detaliat această problemă. Vom pune accent doar pe acele rezerve, ce nu necesită

sunflower, beet, and vegetables. However, they usually demand higher soil preparation and strict technological discipline, something that the country currently lacks. A return to primitive old technologies on modern sorts and hybrids is self-deception, a way to nowhere, which is confirmed by the crop yield of the last few years. The situation is probably slightly better in the production of autumn sown cereals because their available sorts are better adapted to our severe reality.

The reconstruction period of the late 1980's obviously differs from the current period by a more vigorous technical equipment base, higher levels of applied fertilizers, and more efficient use of irrigated land. But did only these factors provide the above-mentioned amounts of production per unit of land?

While evaluating the current state of the country's agricultural economy, it is important to note that the production conditions for wheat, vegetables, grapes, and other crops have been significantly complicated due to unknown plant diseases which temporarily managed to paralyze the farm activities. This was caused by a whole number of factors which did not depend on the farmers: severe weather conditions, progressively increasing disparity of prices on technical resources and agricultural products causing large financial deficits at agricultural enterprises, poorly-planned privatization of land, a drastic decrease in the culture of land cultivation (largely performed by stock farmers, construction workers, and even countryside intellectuals having little or no preparation), and a destroyed technical reserve base which is a basis for any type of production.

Unfortunately the government did not anticipate the destruction of its agriculture's technical base which was being accumulated for decades. Nevertheless the state's ignorance directly or indirectly contributed to it. Within a few months, entire livestock farms and complexes, mechanical shops, rolling mills, mechanized thrashing floors, greenhouses, and other indispensable countryside attributes were destroyed.

The first stage of agrarian reforms is over; farmers have evaluated the importance of privatization of land based on their own experience. They have realized how difficult it is – given the new market conditions – to solve the problems of both agricultural production and its profitable sale.

Hope for abundance remained a dream not yet realized including collective farms and cooperative agricultural enterprises have come to a new problem in their self-management: how to achieve a higher output from our fosterer, land. And it is true that today there isn't a more important objective than a complete use of natural fertility of agricultural land. Agriculturists know that there are plenty of ways of increasing fertility. There aren't many opportunities to consider this problem in more details in the context of a short article. We will stop only on the reserves which do not require capital investments or any substantial financial support.

It is known that the cultivation of wheat requires 58 technological operations, of corn – 46 technological operations, for sunflower and grapes – 50 and 56

investiţii capitale şi resurse financiare semnificative.

Este cunoscut faptul, că la cultivarea grâului de toamnă sunt efectuate 58 de operaţii tehnologice, porumbului – 46, florii-soarelui – 50, viţei de vie – 56 de operaţiuni. De asemenea, cunoaştem că realizarea calitativă a operaţiunilor tehnologice constituie cheia productivităţii înalte.

Cu toată siguranţa, afirmăm că, în anii de reformă, calitatea efectuării lucrărilor agricole a scăzut brusc. În condiţiile gospodăriilor ţărăneşti şi unor întreprinderi agricole mici nu este asigurată formarea profesională a mecanicilor, legumicultorilor şi viticultorilor, lipseşte controlul adecvat asupra calităţii desfăşurării lucrărilor în câmpuri şi plantaţii multianuale. Situaţia este agravată de faptul că procesul de producţie este gestionat, de regulă, de către un specialist de un oarecare profil, care nu cunoaşte toate particularităţile tehnologiei de cultivare atît a culturilor de câmp, viţei de vie, precum şi problemele protecţiei plantelor.

Este deosebit de important de a atinge un nivel înalt al calităţii îndeplinirii operaţiunilor, care au influenţă determinantă asupra productivităţii: prelucrarea solului până la semănat şi adâncimea încorporării seminţelor, uniformitatea semănării acestora, încărcătura cu ochi a butucilor la tăierea lor, legatul calitativ şi la timp al coardelor, calitatea preparării soluţiilor chimice şi pulverizarea plantelor în timp util etc.

Potrivit experienţei, doar din contul sporirii calităţii lucrărilor efectuate în câmpuri şi plantaţii perene poate fi majorată productivitatea cu 10-15% (fără investiţii suplimentare de resurse), iar pentru unele culturi – mai mult.

Examinarea detailată a influenţei tuturor factorilor de producţie asupra eficienţei utilizării terenurilor agricole a permis dezvăluirea relaţiei matematice dintre costul producţiei şi productivitate. În acest scop, după cum este cunoscut, toate consumurile legate de producerea şi vânzarea producţiei sunt divizate în fixe şi variabile. Ultimele, spre deosebire de cele convenţional-constante, se caracterizează prin valoarea lor dependentă de volumul producţiei produse. La acestea se atârnă, cu precădere, cheltuielile legate de recoltarea şi comercializarea producţiei.

Costul unitar al producţiei (Z) poate fi exprimat prin formula [1, p. 306-309]:

$$Z = ATC = \frac{FC}{q} + AVC \quad \text{, lei/q}$$

unde: FC – consumuri convenţional-constante în calcul la 1 ha, lei;

AVC – consumuri variabile în calcul la 1 q de producţie, lei; q – productivitatea, q/ha.

După cum putem observa, creşterea productivităţii contribuie nu numai la sporirea volumului producţiei vândute, dar şi la reducerea semnificativă a costului unei unităţi de producţie, iar influenţa acesteia din urmă este şi mai puternică.

Prin exemple concrete vom arăta care sunt rezervele reale de care dispun producătorii agricoli autohtoni. Pentru aceasta, vom analiza indicatorii productivităţii cerealelor, leguminoaselor şi florii-soarelui din două raioane învecinate din zona de sud a Republicii Moldova – Cantemir şi Leova, cu condiţii naturale similare şi resurse funciare identice după calitate (tabelul 2).

operations respectively. It is also known that a qualitative conduct of technological operations is the key to a high crop yield.

We can state with measured certainty that within the years of privatization and reforms (after 1995) the quality of conducted agricultural operations has drastically fallen. The system of collective farms and relatively small agricultural entities does not cover the education of mechanizers, vegetable growers, and grape growers. It lacks the proper control over the quality of work in the fields and on perennial plantings. The situation is aggravated by the fact that the entire production is usually supervised by a professional of a single domain who does not know all the specifics of cultivation technologies for both field crops and for grapes, as well as the issues of plant protection.

It is particularly important to achieve a high level of execution of operations which have a direct effect on the crop yield. They effect the pre-planting dressing of land and the depth of seeds' cover, the evenness of their planting, the density of eyes of grapes before they're cut, the timing and quality of vineyard tying, the quality of preparation of chemical solutions, the appropriate timing of sprinkling the plants, among other issues.

As experience shows, by increasing the quality of execution of field and perennial planting operations it is possible to increase the crop yield by 10-15% (without additional capital investments), and for some types of crops – by even more.

A detailed research of the influence of all factors of production on the efficiency of agricultural land use lets us derive a mathematical link between the cost and the yield of agricultural output. All costs associated with the production and sales of output, as is known, are divided into fixed and variable costs. The latter, unlike the fixed costs, are known to depend on the amount of production output. They mainly include the costs associated with collection and sales of production.

The cost per unit of production (Z) can be expressed by the formula [1, p. 306-309]:

$$Z = ATC = \frac{FC}{q} + AVC \text{ , Moldovan Lei/quintal}$$

where: *FC* are the fixed costs in lei per one hectare of land;

AVC are the average variable cost in lei per one quintal of production;

q is the crop yield in quintal/hectare.

As we can see, an increase in the crop yield leads not only to an increase in the amount of production sales, but also to a substantial decrease of an average cost per unit, in which case the latter effect has a higher weight.

At this point, let us use particular examples to show what kind of real reserves our agricultural producers really possess. For this purpose, we will consider the crop yields of cereal crops, grain legumes, and sunflower of two neighboring Southern Districts of the Republic of Moldova – Cantemir and Leova – having similar natural conditions and identical land resources (Table 2).

Tabelul 2/Table 2

Indicatorii productivităţii cerealelor şi leguminoaselor pentru boabe şi florii soarelui în întreprinderile agricole din r-nele Cantemir şi Leova, perioada anilor 2004-2008, q/ha/
Annual Yield of Cereal Crops and Grain Legumes and Sunflower at Agricultural Enterprises of the Cantemir and the Leova Districts, 2004-2008 (quintal/hectare)

Anii /Years	Raionul Cantemir/ District: Cantemir		Raionul Leova/ District: Leova		Indicatorii r-nului Cantemir faţă de r-nul Leova, % /Cantemir to Leova Yield Ratio (%)	
	Cereale/ Cereal crops	Floarea-soarelui/Sun flower	Cereale/ Cereal crops	Floarea-soarelui /Sunflower	Cereale/ Cereal crops	Floarea-soarelui/Sunflower
2004	27,0	13,5	21,0	8,4	128,6	160,7
2005	25,1	10,7	21,6	9,2	116,2	116,3
2006	21,2	12,8	19,9	12,2	106,5	104,9
2007	10,8	6,6	9,6	5,5	112,5	120,0
2008	29,3	17,4	30,3	17,3	96,7	100,6
Media pentru perioada aa.2004-2008 /Average within 2004-2008	22,8	12,4	20,8	10,3	109,6	120,4

Sursa: Elaborat de autori în baza datelor Biroului Naţional de Statistică al Republicii Moldova./Composed by the Authors; Based on the Data of the National Bureau of Statistics of the Republic of Moldova

Reieşind din datele tabelului 2, constatăm, că producţia de cereale şi leguminoase din r-ul Cantemir, în medie pe 5 ani analizaţi, a depăşit indicatorii din r-nul Leova cu 9,6%. Din practică cunoaştem că este mai dificil de a asigura o roadă mai mare la hectar de pe o suprafaţă mai mare de teren. Cu toate acestea, suprafaţa medie anuală de cultivare a culturilor menţionate în r-nul Cantemir a constituit 10 219 ha, faţă de 8133 ha la vecinii săi, adică cu ¼ mai mult. O situaţie similară se observă şi la producerea florii-soarelui: de pe o suprafaţă de 3493 ha de cultură oleaginoasă în r-nul Cantemir au fost obţinute 43152 q de seminţe, iar în r-nul Leova, respectiv 3067 ha şi 31626 q. După cum vedem, în r-nul Cantemir, avînd o suprafaţă de teren cu 13,9% mai mare, productivitatea semănăturilor a depăşit indicatorii vecinilor săi cu 1/5.

Dacă lucrătorii întreprinderilor agricole din Republica Moldova, din contul efectuării lucrărilor mai calitative şi în timp cât mai util, în a.2008, ar fi reuşit să mărească productivitatea cerealelor cu 10%, atunci roada boabelor la hectar (q) ar fi constituit 33,9 q/ha.

Consumurile convenţional-constante (FC) la 1 ha de semănături, în medie pe întreprinderilor agricole din republică, au constituit 2430 lei, consumurile variabile unitare (AVC) – 24,91 lei/q. Prin urmare, reieşind din variantă existentă (de bază), costul va fi:

The data of Table 2 demonstrates that during the five years of conducted research the yield of cereal crops and grain legumes in the Cantemir District surpassed the one of the Leova District by an average of 9.6%. As practice shows, the larger the area, the more difficult it is to obtain a higher output per hectare of its land. Nevertheless, the average annual area of cultivation of the above-mentioned types of crops is higher in the District of Cantemir with its 10,219 hectares of land versus the 8,133 hectares of its neighbor (a difference by a factor of nearly ¼). An analogous situation occurs at the production of sunflower. Cantemir managed to obtain 43,152 quintal of seeds from 3,493 hectares of maslinic crops area, Leova – 31,626 quintal from 3,067 hectares respectively. As we can see, having 13.9% more cultivated area, Cantemir had its crops productivity exceeding the one of Leova by nearly 1/5.

If in 2008 the workers of Moldova's agricultural enterprises – due to a more qualitative and timely execution of technological operations – could raise the productivity of grain crops by 10%, the grain output per hectare of land (q) would reach 33.9 quintal/hectare.

In 2008, the fixed costs (FC) per hectare of land on average in the country totaled 2,430 Moldovan Lei (~ 200.00 US Dollars)[1], the average variable costs (AVC) – 24.91 Moldovan Lei/center (~ 2.00 US Dollars). Then, the unit cost based on the existing (basic) approach is:

$$Z_{ó} = \frac{FC}{q_{ó}} + AVC = \frac{2430}{30,8} + 24,91 = 10,38 \text{ lei/q/ Moldovan Lei/quintal.}$$

În varianta nouă, în cazul posibilei creşteri de 10%:

Using the new approach of the estimated 10% increase in the crop yield, we will obtain:

[1] 1 US Dollar ~ 12 Moldovan Lei

$$Z_н = \frac{FC}{q_н} + AVC = \frac{2430}{33,9} + 24,91 = 96,6 \text{ lei/q/ Moldovan Lei/quintal}$$

În anul 2008, preţul mediu de vânzare (P) a culturilor cerealiere a atins 132,5 lei/q. Pentru a stabili efectul economic, obţinut din vânzarea boabelor, produse în condiţii noi, se foloseşte formula [5, p. 8]:

In 2008 the average sales price (*P*) of the grain crops in the country reached 132.5 lei/quintal. In order to establish an economic effect obtained from the sales of grain produced under the new conditions, we will apply the formula [5, p.8]:

$$Э = q_н(P_н - Z_н) - q_б(P_б - Z_б), \text{ lei/ha/ Moldovan Lei/hectare.}$$

În cazul unui preţ de vânzare fix:

Assuming the sales price to remain constant, we will have the economic effect equal to:

$$Э = 33,9(132,5 - 96,6) - 30,8(132,5 - 103,8) = 333,0 \text{ lei/ha/}$$

Inclusiv, efectul economic, obţinut din contul:

- creşterii productivităţii:

Including the effect attained by:

- an increase in the crop yield:

$$Э_q = (q_н - q_б) \cdot (P - Z_б) = (33,9 - 30,8) \cdot (132,5 - 103,8) = 89,0 \text{ lei/ha;}$$

- reducerii costului:

- a decrease in the production cost:

$$Э_z = (Z_б - Z_н) \cdot q_н = (103,8 - 96,6) \cdot 33,9 = 244,0 \text{ lei/ha.}$$

Aceste calcule relevă, că efectul economic din contul reducerii costului producţiei depăşeşte de peste 2,7 ori profitul obţinut din sporul productivităţii.

Consumurile pentru carburanţi şi lubrifianţi la un hectar de culturi cerealiere, în condiţiile tehnologiei de cultivare existente, constituie 975 lei. Astfel, sporirea productivităţii cu 10%, în cazul consumurilor invariabile, duce la obţinerea unui efect economic egal cu 1/3 din cheltuielile pentru carburanţi şi lubrifianţi.

De asemenea, calculele denotă că creşterea cu 10% a roadei florii-soarelui, în întreprinderile agricole din ţară, în a.2008, ar fi oferit un venit suplimentar de 416,8 lei/ha. Această sumă este suficientă pentru a acoperi 42% din cheltuielile pentru combustibil şi lubrifianţi.

Este important de remarcat că în agricultură, spre deosebire de alte ramuri, există anumite particularităţi, care determină o pondere destul de mare a cocnsumurilor convenţional-constante în structura costului producţiei. De exemplu, la producerea cerealelor-boabe şi florii-soarelui, ponderea acestor cheltuieli atinge 78-85%. Prin urmare, este foarte important din punct de vedere economic, ca cheltuielile, ce ţin de lucrarea solului, semănat, îngrijirea plantelor, să asigure un volum maxim al producţiei obţinute de pe o unitate de suprafaţă.

O sarcină importantă pentru agricultorii din republică este restabilirea fertilităţii solurilor şi, pe această bază, asigurarea nivelului anterior al productivităţii terenurilor agricole. Rezervele existente ale fertilităţii neutilizate a cernoziomurilor moldoveneşti sunt confirmate de datele statistice: productivitatea grâului de toamnă în total pe ţară a atins nivelul de 40,1 q/ha (nivelul anului 1989) şi 40,3 q/ha (a.1993), a porumbului – 50,2 q/ha (a.1989) şi 48,1 q/ha (a.1991), a florii-soarelui – 21,2 q/ha (a.1988) şi 21,8 q/ha (a.1989), iar a strugurilor – 94,5 q/ha (a.1982) şi 74,6 q/ha (a.1984).

Let us notice that the economic effect obtained by a decrease in the production costs exceeds the incremental revenues received by an increase in crop yield by over 2.7 times.

The petroleum, oil, and lubricants (POL) expenses per hectare of grain crops – given the currently available technologies of cultivation – totaled 975 Moldovan Lei (~ 81 US Dollars). Thus, a 10% increase in the crop yield – assuming constant costs – helps us to obtain an economic effect equal to 1/3 of the POL expenses.

Calculations show that in 2008 a 10% increase in the crop yield of sunflower at the country's agricultural enterprises would provide an average additional operating profit of 416.8 lei/quintal. This would be enough to cover 42% of the POL expenses.

It is important to note that in agriculture – unlike in many other economic sectors – fixed costs tend to have quite a substantial weight in the total structure of production costs. For instance, fixed costs might reach 78-85% of total costs in the production of grain crops. Therefore, it is very important – from an economic standpoint – to make sure that the costs associated with the development, seeding, plantings' support and care provide a maximum production output per unit of land.

One of the major objectives for Moldova's farmers and agriculturists today is to restitute the country's soil fertility and to provide the former level of productivity of agricultural lands. Moreover, statistical data confirms the existing reserves of unused fertility of the Moldovan black soil: the average yield of wheat around the country reached 40.1 quintal/hectare in 1989 and 40.3 quintal/hectare in 1993, the yield of corn has reached 50.2 quintal/hectare in 1989 and 48.1 quintal/hectare in 1991, of sunflower – 21.2 quintal/hectare in 1988 and 21.88 quintal/hectare in 1989, of grapes – 94.5 quintal/hectare in 1982 and 74.6 quintal/hectare in 1984 respectively.

Bibliografie:

1. Коваленко Н. Я. Экономика сельского хозяйства. Москва, изд-во ЭКМОС, 1999.
2. Пармакли Д. М. Экономический потенциал земли в сельском хозяйстве. Монография. – Ch.: ASEM, 2006.

3. Пармакли Д. М., Бабий Л. И. Аграрная экономика. Учебник. Chişinău, 2008.
4. Anuarul statistic al Republicii Moldova, 2009.
5. Методические рекомендации по экономической оценке интенсивных технологий производства зерна. Москва, ВАСХНИЛ, 1987.

CALEA EUROPEANĂ A MOLDOVEI: INVĂŢĂMINTELE TRECUTULUI ŞI PRIORITĂŢI PENTRU VIITOR

Ceslav CIOBANU, profesor
Universitatea de stat din Virginia, SUA

Recenzent: Gheorghe ILIADI, dr. hab., IEFS

Articolul profesorului universitar Ceslav Ciobanu, fostul minisru al privatizarii, ex-ambasadorul Moldovei in SUA, identifică provocările şi oportunităţile Republicii Moldova spre prosperare si stabilitate pe calea integrarii europene. Componentele principale ale articolului sunt: 1)învăţămintele din propria experienţă a Moldovei din perioada aşa numita "romantică" a reformelor, anii 90; 2)"Momentul ascuns" al moştenirii comuniste; 3)prioritizarea si sicronizarea reformelor, vizind imbalanţele economice si financiare, precum şi costurile sociale ale transformărilor; 4)Valorificarea eficientă a suportului SUA si altor donatori internaţionali în accelerarea reformelor. Articolul este bazat pe prezentarea Dr. C.Ciobanu la Centrul de Entrepriză Internaţională Privată din Washington D.C., SUA, din 17 martie 2011.

Cuvinte cheie: *integrare europeana, reforma.*

Puţine dubii exista in privinţa opţiunii strategice a Moldovei: viitorul European prin democratizare, reforme economice, sociale si politice. Chiar si fosta guvernare comunista a adoptat acest slogan si retorica pro-europeana, întreprinzând in acelaşi timp paşi concreţi in direcţie opusa, omagiind clasicii marxism-leninismului si depunând coroane la monumental lui Lenin cel puţin de doua ori pe an.

Calea Moldovei spre Europa s-a dovedit a fi mult mai grea decât se aştepta. După cum afirma vice-preşedintele SUA Joe Biden in cuvântarea sa recenta din piaţa Casa Operei la Chişinău: "Oameni buni, schimbările politice sunt dificile. Reformele economice sunt si mai greu de realizat, in special când şomajul este mare si preturile cresc" [1].

Reflectând asupra dificultăţilor Moldovei pe calea spre stabilitate si prosperare, m-as referi la câteva probleme mai importante: 1) învăţămintele Moldovei din propria experienţa, in particular din primul deceniu de independenta, aşa numita "perioada romantica" a reformelor din anii 90, cu părere de rău aproape uitata acum; 2) "momentul ascuns" al moştenirii comuniste, care nu se limitează doar la cei 8 ani de guvernare, 2001-2008; 3) prioritizarea si sincronizarea reformelor, pornind de la disbalanţele economice si financiare, precum si ţinând cont de costul social al transformărilor; 4) cum s-ar putea utiliza

MOLDOVA'S EUROPEAN WAY: LESSONS FROM THE PAST AND PRIORITIES FOR THE FUTURE

Ceslav CIOBANU, profesor
Virginia State University, USA

Reviewer: Gheorghe ILIADI, PhD, IEFS

The article of the university profressor Ceslav Ciobanu, former Minister of Privatization and ex-Moldovan Ambassador to the US, is focussed on challenges and opportunities for prosperity and stability of the Republic of Moldova in its way toward European integration. The main topics of the article are: 1) lessons from experience of Moldova during the period so-called "romantic" period of reforms, 1990's; 2) "Hidden momentum" of communist heritage; 3) prioritization and synchronization of reforms, addressing economic and financial disballances, and social costs of transformations; 4) Efficient use of the U.S. and other international donors' assistance to accelerate reforms. The articloe is based on Dr. C.Ciobanu presentation at the Center for International Private Enterprise, Washington D.C., USA, on March 17, 2011.

Keywords*: european integration, reform.*

There is a little doubt about Moldova's strategic choice: European future through democratization, economic, social and political reforms. Even former communist government adopted this slogan and pro-European rhetoric, along with very concrete steps taken in opposite direction, tribute to the classics of Marxism-Leninism and wreath to Lenin's monuments at least twice a year.

But Moldovan way to Europe proved to be hard, maybe harder than anyone expected. As the U.S. Vice-President Joe Biden stressed in his recent statement to the Moldovan people in Opera House Square in Chisinau: "Folks, political change is hard. Economic reforms can be even harder, especially when unemployment is high and prices are rising" [1].

Thinking about hardships on Moldova's road to prosperity and stability, I would focus on a few important issues: 1) lessons from the Moldova's own past, particularly from the first almost forgotten decade of independence, known as the romantic period of reforms in 90s; 2) a "hidden momentum" of communist's heritage, which is not limited to just 8 years of governance in 2001-2008; 3) prioritization and synchronization of reforms addressing economic and

mai eficient asistenta SUA si a donatorilor internaţionali in susţinerea reformelor?

1. La începutul tranziţiei de la comunism si planificarea centralizata in primii ani ai ultimului deceniu al secolului trecut cea mai importanta problema nu era cea a reformelor. Cu excepţia celor nostalgici pentru defuncta URSS, fiecare in Moldova înţelegea ca reformele radicale sunt necesare. Cele mai discutate teme erau cum sa fie promovate reformele, care modele sa fie alese, cum sa fie accelerata tranziţia spre o economie de piaţa social orientata. Transformările gorbacioviste din a doua jumătate a anilor 80, cunoscute sub sloganul perestroika si glasnost' au servit drept sursa de inspiraţie pentru reformatorii moldoveni, bucurându-se totodată de sprijinul majorităţii populaţiei.

Să ne referim doar la un exemplu, care este insa destul de elocvent – privatizarea de masa: 95% din cetăţenii republicii au primit bonurile patrimoniale si 90% din acestea le-au folosit pentru a privatiza bunurile din proprietatea de stat, inclusiv apartamentele, acţiunile întreprinderilor mari si medii, unităţile comerciale, terenurile etc. Este greu de imaginat un partid sau un lider politic sa fie avantajat de suportul a 90% din votul popular astăzi, sau chiar si atunci la început de cale. Acest enorm credit de încredere nu a putut fi valorificat si practic a fost pierdut spre sfârşitul anilor 90 din câteva cauze: în primul rând, promovarea oricăror reforme necesita o voinţa puternica politica, unitate si responsabilitate a elitelor de guvernare, care insa s-au împotmolit pe atunci in lupte interne pentru interese personale sau de clasa, uitând de necesitatea transformărilor radicale in interesele Moldovei; în al doilea rând, reformele déjà începute nu au fost sincronizate si nici ajustate la situaţia reala si necesităţile reale ale populaţiei. Costul lor social s-a dovedit a fi prea mare, in special pentru generaţia a treia, pentru pensionari, care au fost de fapt "uitaţi in tranziţie", dar si pentru cea tinara, nu atit "uitata" cit "ignorata", nefiindu-i oferite sanse pentru o educatie mai buna, pentru locuri de munca si oportunitati de cariera in propria tara; în al treilea rind, asistenta internationala pentru reforme, desi foarte importanta, era acsata nu pe "aritmetica reformelor" – necesitatitile de baza a populatiei, protectia sociala, educatie, programele de asistenta medicala, cit pe asa numita "matematica superioara" – ajustari structurale, restructurarea intreprinderilor etc.

Desigur, acesti ani au reprezentat o perioada importanta in istoria Moldovei, cind au fost plantate "semintele" democratiei si viitoarei dezvoltari economice, dar roadele le-au revenit… comunistilor. Ei au venit la putere in 2001 pe valul democratizarii, speculind pe nemultumirile si asteptarile populatiei, pe promisiuni populiste, pe critica FMI, a BM şi a altor organizatii internationale. De exemplu, una din cele mai inportante reforme funciare intitulata "Pamintul" a fost permanent tinta criticilor propagandei comuiniste, botezind-o "Mormintul", lucru de inteles, intrucit viza de fapt distrugerea bazelor gospdariilor collective de tip sovietic – a kolhozurilor si sovhozurilor – fortarete ale comunismului in mediul rural, si improprietarirea taranilor, crearea gospodariilor de fermieri. Acest program s-a dovedit a fi una din cele mai reusite si cuprinzatoare transformari, care a stabilit si a protejat drepturile de proprietate asupra pamintului, a contribuit la sporirea productivitatii agriculturii private si a servit drept exemplu pentru tarile din reguine. De loc intimplator in Raportul de anul trecut al Bancii Mondiale despre starea afacerilor (Doing Business), Moldova a fost plasata pe locul 17 intre 183 de ţări, ceea ce prezinta o performanta impresionanta la capitolul "inregistrarea proprietatii" anume datorita acestui program, care prevedea eliberarea titlurilor

financial imbalances and bearing in mind the social cost of transformations; 4) the U.S. and International donors assistance: how it can be efficiently used in support of reforms.

1. At the start of Moldova's transition from the communism and central planning at beginning of 90s, the most important question was not about reforms. With exception of communist hardliners, nostalgic for the defunct USSR, everyone agrees that radical reforms are necessary. The most debated issues were how to promote them, what models to chose, how to accelerate transition to a social oriented market economy. The Gorbachev's *perestroika and glasnost'* of late 80s inspired Moldovan reformers and got an overwhelming support from the people.

Let's take just one example – mass privatization process: 95% of population received their patrimonial bonds (vouchers) and 90% used them to privatize their homes, land, and other assets owned by the government and offered for privatization. It is hard to imagine any political party or leader to be advantaged with 90% of popular vote today and even then. In the meantime this credit of confidence was gradually lost by the end of 90s due to a few factors: first: the reforms required strong political will, unity and responsibility from the ruling elites, but them were locked in internal fights for their own personal or class interests rather on radical transformations in national interest; second, reforms were nor synchronized, neither adjusted to the real situation and real needs of the people. Their social cost was to high and especially painful for the old and retired who had been "forgotten in transition", as well as for the young generation, which was not so forgotten as never remembered, never offered better chances for education, better jobs and better carrier opportunities in their own country; and third, international assistance, although valuable, was not focused on what could be called "arithmetic" of transition – the basic needs of populations, social protections, education and healthcare programs, as to the "high mathematics" – structural adjustments, restructuring assistance etc.

Of course, it was an important period, when the seeds of democracy and future prosperity were planted, but the harvest took the…communists. They came to power in 2001 on the wave of democratization, popular discontent and populist promises, criticism of IMF, World Bank and other International organizations. For example, one of the most important programs – land privatization called in Romanian "*Pamintul*" (land) was renamed by communist's propaganda in "*Mormintul*" (grave). In reality this program had been one of the most successful and comprehensive reform that destroyed the bases of collective farms -*kolkhozes*, - fortresses of communism in rural area, established and protected the ownership rights, led to increased productivity of private agriculture, and settled an example for countries in the region. Not accidentally in the last year World Bank's Doing Business report, Moldova was credited with an impressive ranking of 17 among 183 countries for "registering property", due to the land titling and private

de proprietate privata asupra pamintului printr-un proces transparent si la un cost nesemnificativ. Este de fapt unica pozitie unde Moldova este clasificata avantajos in comparatie cu tarile vecine [2].

O alta lectie uitata din anii 90: reformele, odata incepute, trebuie promovate ferm si consecvent cu o implicare minima a guvernului, dar la initiativa acestuia si sub o monitorizare riguroasa a societatii civile. Desigur, acest process nu a fost nicodata si nicaeri rectiliniu, in multe cazuri amintind aforizmul classic: "un pas inainte – doi inapoi". Bunaoara, cind a demarat privatizarea in masa in 1994 guvernul era foarte ingrijorat de eventuala disbalanta inbtre valoarea bonurilor patrimoniale distribuite populatiei si valoarea proprietatii supusa privatizartii contra acestor bonuri. Pentru a solutiona problema guvernul, in pofida opiniilor expertilor in materie, a majorat arbitrar si artificial valoarea proprietatii de stat, excluzind in acelas timp din liste privatizarea a sute de intreprinderi de stat sub pretextul "importantei lor strategice". Printre acestea figurau Moldtelecom, retelele electrice de distributie, intreprinderile de producere a tutunului si tigarilor, vinariile, intreprinderile de utilitate publica etc. Spre sfirsitul acestui process, 1998, peste 20% de proprietate de stat pasibila privatizarii contra bonuri a ramas neprivatizata. Unele dn aceste "intreprinderi strategice" continua sa ramina in managementul de stat inefficient, altele au fost cu success privatizate "celor carora trebuia" pe tinpul givernarii comuniste, majoritatea acestor intreprinderi si constructii neterminate insa au fost distruse, furate, pierdute pur si simplu, precum si sansele majoritatii la obtinerea unor dividende. "Economia necesita o balanta intre rolul pietei si a cel al guvernului cu contributii importante din partea organizatiilor neguvernamentale", mentineaza Joseph Stiglitz, laureatul premiului Nobel in economie, in cartea recent publicata :"Cadere Libera" ("Freefall") [3]. In Moldova balanta tot timpul a fost (si este inca) inclinata in favoarea guvernului si a birocratiei de stat. Aceasta este explicatia de ce in clasamentul Libertatii Economice. - 2011 (Index of Economic Freedom) Moldova este plasata in continuu in categoria "partial libera" pe pozitia 120 din183 de tari supravegheate, intre Tonga, Malawi, Senegal and Cote d'Ivoire cu un scor mult inferior celui mediu la compartimentele combaterea coruptiei (33%), protejarea drepturilor de proprietate (40%) si a libertatii muncii (39%) [4].

2. In disciplina academica "Dezvoltarea Economica" exista o categorie, ce se refera la unul din cele mai putin intelese aspecte ale cresterii populatiei – tendinta de crestere continua chiar si dupa reducerea substantiala a ratei de natalitate. Aceasta tendintsa, numita drept "momentul ascuns al cresterii populatiei", poate fi comparata cu un automobil, care dupa aplicarea frinei continua sa mearga un anumit timp inainte de a se opri [5]. Acest concept al "momentului ascuns" poate fi fi folosit pentru a explica de ce modelul economic al Moldovei continua sa derapeze, sa lunece, caracterizat de unii experti moldoveni drept "crestere fragila fara dezvoltare" in pofida unor fluxuri impresionante de asistentsa straina, care, desigur, au un rol important in stabilizarea financiara si macro-economica [6].

Autorii uneia din cele mai detaliate analize a cresterii economice a Moldovei (grupul de experti in frunte cu Valeriu Prohnitschi) identifica o serie de constringeri cu care guvernul Aliantei pentru Integrare Europeana (AIE-2) s-a confruntat de la bun inceput. Aceste constringeri sint in primul rind de natura financiara, economica si institutionala, cum ar fi de exemplu, o

ownership of land with an efficient and low cost land registration process. This is the only position where Moldova excels in this ranking compared to its neighbors [2].

Another forgotten lesson of 90s: reforms once started should be promoted firmly and consequently with minimum government interference, but on government initiative and under government supervision. This process was never a straight forward and in many cases reminded the classics' "one step forward – two steps back". For example, when mass privatization started in 1994 the government was very worried about an eventual imbalance between the value of bonds distributed to population and the value of property submitted to privatization for these bonds. To address this issue the government arbitrarily and artificially increased the value of the state property and at the same time banned the privatization of hundreds and hundreds of the so called "strategically important" state owned enterprises (SOEs). Among them were Moldtelecom, electrical distribution networks, tobacco factories, public utilities companies, wineries etc. In the end of this process, -1998, more than 20% of state owned property designed for privatization against patrimonial bonds, was never privatized. Some of these "strategic" SOEs are still under poor government management, some other were "successfully privatized" to the "right people" during communist governance, but most of them were just destroyed, stalled, lost and majority of people never received the dividends for which they aspired. "Economies need a balance between the role of markets and the role of government – with important contributions by non-market and nongovernmental institutions", mentioned Joseph Stiglitz, the Nobel Prize winner in economics in his recent book "Freefall" [3]. In Moldova there always was (and still is) an imbalance in favor of the government and its bureaucracy. That's the explanation why in the 2011 Index of Economic Freedom Moldova continued to be classified as "partially free" being placed on 120 position between Tonga, Malawi, Senegal and Cote d'Ivoire among 183 nations surveyed, with much lower than average scores on fighting corruption (33%), protecting property rights (40%) and labor freedom (39%) [4].

2. There is a notion in the Economic Development, which refers to the least understood aspect of population growth – its tendency to continue after birth rates have declined substantially. This built-in tendency, called "hidden momentum of population growth", might be compared with a speeding automobile: when the brakes are applied, it keeps going for some time before stops5]. This concept of "hidden momentum" could be used to explain why Moldova's economic model is still "skidding", "sliding", being characterized by some Moldovan experts as a "fragile growth without development" in spite of impressive inflows of foreign assistance, which of course, played an important role in macro-economic and financial stabilization [6].

The authors of the comprehensive Moldova's Economic Growth Analysis (expert-group headed by Valeriu Prohnitschi) pointed out on a few constraints that

economie in cadere libera cu o "gaura" de 16% in buget, cauzata de promisiuni electorale neintemeiate ale guvernului communist de a majora salariile in sectorul public; o crestere economica negativa de -6.5% (descrestere) in 2009; reducerea substantiala a remitentelor muncitorilor moldoveni de peste hotarele tarii; o administratie publica hiper inflata, incompetenta professional si rezistenta (chiar subversiva adesea) reformelor, mostenita de la guvernul precedent [7].

"Momentul ascuns" – inertia deciziilor, actelor normative precedente, a conceptului si metodelor vechi, si ceea ce este mai important – practica anti-competitiva (de cartel), monopolizarea si re-privatizarea celor mai profitabile afaceri de clanul fostului presedinte V.Voronin si acolitii sai, – anume aceasta este esentsa modelului economic ineficient al Moldovei. Pe timpurile guvernarii comuniste nici o reforma nu a fost condusa pina la bun sfirsit, si este de la sine inteles de ce ne-am pomenit cu consecintele respective: un sector energetic inefficient cu datorii neterminabile si o dependentsa totala de o singura sursa externa; o infrastructura economica si sociala intr-o stare dezastruoasa cu cele mai rele drumuri in lume; o administratie publlica ineficienta, un sistem de educatie compromis si costisitor, o asistenta sociala si medicala fragmentata cu costuri mari si nejustificate, cu performante mediocre mult sub nivelul indicatorilor medii europeni, un sistem de pensii financiar nesustinut etc.

La acest tablou obscur al mostenirii comuniste s-ar putea adauga si migratia peste hotare semnificativ crescuta a celor mai bine instruiti muncitori si specialisti moldoveni, remitentele carora constitue circa o treime din PIB, plasind Moldova printre primele cinci tari din lume la acest indicator. "Exportul de inteligenta" ("brain drain"), in special migrarea tinerilor profesionisti talentati, a fost predeterminata in mare masura de selectia discriminatorie in serviciul public dupa principiul "devotamentului personal bosului" si nu in baza calitatilor profesioniste şi morale. Depasirea acestei mosteniri dezastruaoase va dura inca mult timp. Şi mai mult timp este necesar pentru a schimba mentalitatea populatiei indoctrinate de mituri comuniste chiar si dupa disparitia comunismului.

3. In 2010 economia Moldovei a inregistrat una din cele mai robuste cresteri economice in perioada post-criza – 7% crestere a PIB-ului, ceea ce nu numai a depasit asteptarile expertilor locali si intenrationali (FMI prezicea o crestere de 3.2%, BERD – 4.5%, iar specialistii Bancii Nationale a Moldovei – 5%), dar s-a dovedit a fi mai performanta in comparatie cu tarile din regiune (stagnare sau chiar descrestere au fost inregistrate in Armenia, Ukraina, Rusia) [8]. Trebuie insa de mentionat ca aceasta crestere continua sa fie fara crearea unor locuri noi de munca si fara rezultate vizibile pentru nivelul de trai al populatiei, bazinadu-se de fapt pe acelas model de consum cu o rata a somajului avansata (6.5%) si o productivitate scazuta, in special a intreprinderlor cu proprietate de stat. Conform specialistilor, cresterea economica a fost asigurata de acelas mechanism prin care criza globala a afectat Moldova, numai ca de data aceasta el a functionat in revers, sustinind relansarea economiei: exporturile au crescut cu peste 20%, remitentele – 5%, depasind $1.1 miliarde iar investitiile straine directe – cu 50% [9]. In mod surprinzator circa o patrime din cresterea PIB-ului reprezinta contributia, in limbajul Biroului National de Statistica, - a "elementelor economiei invizibile".

Cresterea economica robusta (4-5% anual), conform

the new government of the Alliance for European Integration (AIE-2) had to confront from the very beginning. These constraints are first of all of financial, economic and institutional characters, such as an economy in a free fall with 16% hole in the budget due to unfunded pre-electoral promises of the communists Cabinet to increase salaries in public sector; -6.5% negative economic growth in 2009 and substantial reduction of remittances from Moldovan workers abroad, and hipper inflated, professionally incompetent and resistant (sometimes even subversive) to reforms public administration inherited from the previous government [7].

The "hidden momentum" – inertia of previously taken decisions, adopted laws, established patterns and most importantly – anti-competitive (cartel) practice, mono-polization and re-privatization of the most profitable businesses by the former Moldovan President (V.Voronin) clan and its acolytes, are at the core of the inefficient economic model. During communists' ruling no single reform had been brought to its meaningful completion and the results are respective: energy sector with its everlasting debts, outdated infrastructure with the worst roads in the world, inefficient public sector with an expensive education system, fragmented social assistance and high health spending, with corresponding indicators still much below EU averages; fiscally unsustainable pensions system etc.

I would add to this murky picture of communist heritage a significantly increased migration of the most educated and skilful Moldovan workers abroad, which remittances accounted for almost a third of GDP, pushing Moldova among the top 5 world leaders on this indicator. Outflows of Moldovan professionals, young talented specialists - "brain drain"- were caused by discriminated selection of public servants according to the principle of "personal devotion" to the communist Boss and not to their professional and moral qualities. To overcome this heritage it will take not one and not two years. It will take even more to change the mentality of people still indoctrinated by communist's myths.

3. In 2010 Moldova's economy registered one of the most vigorous post-crisis recovery with the real GDP growth of 7%, which not only exceeds expectations of international and local experts (IMF predicted 3.2%, EBRD – 4.5% and National Bank of Moldova – 5%), but substantially outperformed other countries in the region (a decrease rates of growth and even stagnation were registered in Armenia, Ukraine, Russia) [8]. It should be mentioned that this is a still "jobless growth" model based on traditional for Moldova consumption pattern with still high unemployment rate (6.5%) and low productivity growth, especially of SOEs. According to experts, the mechanisms through which the global crisis affected Moldova, worked this time in reverse, supporting the revival of the economy: exports exceeded 20%, remittances increased – by 5%, accounting for more than $1.1 billion and foreign direct investments – by 50% [9]. Interestingly, about a quarter of GDP formation represents the contribution of what National Statistics Bureau called "the elements of the unnoticed economy".

prognozelor, va continua in viitorii citiva ani, ceea ce este si un rezultat inspirator al implementarii Programului Economic de Stabilizare si Relansare pentru anii 2009-2011 (adoptat in octombrie 2009). Acest Program a fost suplinit de documentul "Re-gindeste Moldova" ("Rethink Moldova"; 24 martie 2010), care a stabilit directiile strategice de dezvoltare economica, sustinut de un support financiar fara precedent din partea donatorilor internationali - $2.6 miliarde, o jumatate din care in forma de granturi si alta jumatate – credite concesionale [10].

Un pas important in negocierea Acordului de asociere dintre UE si Moldova prezinta adoptarea Planului de Actiuni pentru un Acord de liber schimb cuprinzator si aprofundat, semnat la sesiunea Comitetului de Cooperare Moldova – UE de la Bruxcelles din mai 2011. Cele mai dificile probleme in realizarea lui vor fi liberalizarea in contuinuare a economiei si deschiderea ei spre o competitie loiala, in special in sectorul prestarii de servicii, lansarea unei politici eficiente de protectie sociala, monitorizarea schimbarilor preturilor, eliminind practicile anticompetitive si monopoliste.

In ianurie 2011 guvernul Moldovei a aprobat programul pentru anii 2011-2014 intitulat "Integrarea Europeana, Libertate si Democratie", care definitiveaza clar 7 directii prioritare: i) integrarea europeana a Moldovei; ii) reintregirea tarii; iii) politica externa eficienta si echilibrata; iv) suprematia legii; v) combaterea saraciei, prestarea serviciilor publice de inalta calitate; vi) crestere economica sustinuta, si vii) descentralizarea puterilor. Lansind acest Program, guvernul si-a asumat responsabilitatea de a schimba paradigma dezvoltarii economice pe parcursul urmatorilor citiva ani: de la un model bazat pe consum la unul bazat pe investitii, inovatii si competitivitate, care ar conduce la o crestere economica sustinuta si crearea noilor locuri de [11]. Anume pe aceasta cale Moldova poate depasi limitele curente de crestere din sursele traditionale, care alcatuieste maximum 5% annual, pe cind Moldova are nevoie de cel putin dublarea acestor ritmuri pentru a se racorda la tendintele de dezvoltare a Romaniei, Bulgariei si altor tari din sud-estul Europei [12].

Printre prioritatile pe care ar trebui sa se axeze guvernarea democratica as mentiona urmatoarele:

In primul rind sporirea eficientei utilizarii potentialului si surselor existente de crestere, bunaoara a remitentelor, creind conditii pentru redirectionarea lor de la consum la investitii (consolidarea increderii emigrantilor in sectorul bancar moldovenesc; imformarea larga si obiectiva a publicului, protejarea proprietatii si a drepturilor consumatorului; legalizarea economiei tenebre, - o idée lansata acum 15 ani, dar care asa si nu a fost inteleasa si realizata; introducerea instrumentelor bancare moderne, cum ar fi de exemplu, platile on-line pentru marfuri si servicii, incurajarea economiilor si crearea conditiilor pentru investirea lor profitabila; sustinerea activa a businesului mic si mijlociu etc). Despre importantsa acestei resurse – a remitentelor, vorbesc elocvent cifrele. Cumulativ timp de ultimii 10 ani remitentele doar prin canalele oficiale bancare au constituit o suma enorma pentru Moldova - $8 miliarde, din care doar 6% au fost investite, 20% economisite si doua treimi folosite pentru consum [13]. Conform evaluării efectuate de organizatia Integritatea Financiara Globala (Global Financial Integrity), refluxul valutar din Moldova (exportul de capital) in ultimii 10 ani a alcatuit circa $1.9 miliarde, ori aproximativ $182 milioane

The robust economic growth with the projections to remain high during next few years (4-5% annually) is an inspiring result of implementation of the "Economic Stabilization and Recovery Plan" (ESRP) for 2009-2011 (October 2009). It was supplemented by "Rethink Moldova" document (March 24, 2010) that established strategic directions of economic development backed by unprecedented financial support from International donors - $2.6 billion, half of which in form of grants and another half – concessional credits [10].

An important step in negotiation of an Association Agreement between EU and Moldova was adoption of the Action Plan for the Deep and Comprehensive Free Trade Agreement, which is expected to be signed in Brussels on May 5, 2011, at the next meeting of Moldova – EU Cooperation Committee. The biggest challenges in its implementation will be further liberalization of the market and its opening to loyal competition, especially in service sector, efficient social protection policy, supervising closely the price changes and eliminating anti-competitive and monopoly practices.

In January 2011 the Moldovan government approved the Program named "European Integration: Freedom, Democracy, Welfare" for 2011-2014 with clearly defined 7 priorities: i) European Integration; ii) reintegration of the country; iii) efficient and balanced foreign policy; iv) rule of law; v) fighting poverty, provision of high quality public services; vi) sustainable economic growth, and vii) decentralization of power. By launching this Program the Government is assuming the goal to change the development paradigm within next few years: from consumption based economy to the knowledge economy based on investments, innovations and competitiveness that could lead to a balanced and sustainable economic growth and creation of new jobs [11]. Only in this way Moldova could overcome the existing limits of growth estimated by experts to maximum 5% annually from traditional sources while it needs at least twice as higher rates to catch up the development trends of Romania, Bulgaria, and other peers in the south-eastern Europe [12].

Among priorities for the reform program I would mention:

First, increased efficiency of existing economic potential and sources of economic growth, for instance - remittances, by creating conditions for their redirection from consumption to investment (improve confidence of remitters in Moldova's banking sector, public awareness campaign and protection of property and consumers' rights, legalization of shadow economy, and introduction of modern banking instruments, such as on-line payments, savings, encouragement of SMEs creation etc). Cumulatively during last 10 years remittances via banks amounted for about $8 billion with only 6% of them invested, 20% saved and two thirds used for consumption [13]. At the same time, as the assessment by the Global Financial Integrity (GFI) showed, the currency outflows from Moldova during last decade equal to $1.9 billion, or about $182 million annually. Among the main catalysts of the illicit financial

anual. Printre catalizatorii principali ai fluxurilor ilicite financiare se numara mita, coruptia, furturile, evaziunea fiscala, dar cel mai important canal este falsificarea (denaturarea) valorii bunurilior la punctele vamale [14].

In al doilea rind, imbunatatirea climatului de afaceri, in special al celui investitional, prin dereglementarea si liberalizarea continua a pietelor, incurajarea competitiei loiale, ar impulsiona procesul de privatizare, ar contribui la sporirea investitiilopr straine directe, creind astfel premizele unui nou model de crestere economica, a celui inovational bazat pe cunostinte si tehnologii avansate. Miscarea in aceasta directie a inceput déjà cind guvernul a redus cu circa o treime activitatile de afaceri pentru care este necesara licenta, a eliminat aproximativ 120 de produse din lista celor supuse certificarii obligatorii. In acest sens Moldova a purces la realizarea unor reforme importante, care au plasat-o in top-ul palmaresului regional si mondial la compartimentele libertatii fiscale si monetare, libertatii comertului, conform Indicatorului Libertatii Economice pentru 2011 (Index of Economic Freedom) [15].

In al treilea rind, liberalizarea comertului, a transporturilor si a regimului vamal, abolirea restrictiilor de export si ajustarea legislatiei nationale la normele europene, imbunatatirea infrastructurii, inclusiv a serviciilor bancare, pentru a facilita exportul de bunuri si servicii, la care Moldova are avantaje comparative in regiune, in particular in cresterea si exportul produselor agricole cu o valoare mare adaugata, a tutunului etc. Cresterea semnificativa a exporturilor moldovenesti in 2010 cu perspectiva depasirii ritmului annual de 12% in urmatorii trei ani, reprezinata unul din primele semnale ale unei noi paradigme de dezvoltare a economiei nationale [16].

In al patrulea rind, finalizarea reformarii administratiei publice, sporirea eficientei ei, inclusiv a performantelor intreprinderilor in proprietatea statului, reluarea privatizarii lor, descentralizarea si delimitarea functiilor si a bugetelor puterilor centrale si locale. Acest process a inceput cu reducerea adminsistratiei publice cu citeva mii de functionari, dar decurge incet si anevois. "Costul marginal (bugetar)" al aparatului administrativ depaseste cu mult "venitul marginal" generat de el (contributiile fiscale).

4. Ultimul dupa numar, dar nu dupa importanta, argument: rolul asistentei SUA si a donatorilor internationali este indiscutabil crucial important pentru asigurarea succesului revenirii economice a Moldovei, avansarii ei pe calea democratiei si reformelor si in ultima instanta – a integrarii europene a tarii. Vizita recenta a vice-presedintelui SUA Joe Biden, impreuna cu ajutorul financiar extern important pentru reforme este un semnal clar in sustinerea Aliantei pentru Integrare Euriopeana a Moldovei si a guvernului format de Alianta. Problema consta in capacitatea acesteia de a-si realiza potentialul, de a rezista la provocarile momentului, in special in ajunul companiilor electorale, si nu a se destrama sub povara ispitelor si greutatilor, a ambitiilor bonapartiste ale unor noi lideri, precum s-a mai intimplat in istoria recenta a tarii.

Moldova a atras atentia legislatorilor americani la inceputul acestui an datorita initiativei Senatorului Richard Lugar de a reconsidera şi consolida obiectivele politicii externe a SUA vis a vis de tara noastra, de a "renova" angajamentul SUA la nivel inalt in sustinerea solutionarii conflictului Transnistrian, care prezinta in continuare principalul obstacol in calea eforturilor de reintregire a Moldovei dar si in realizarea aspiratiilor integrarii europpene a tarii [17]. In scrisoarea sa de transmitere Congresului SUA a Raportului "Va termina oare Rusia ultimul conflict inghetat din Europa de

flows are bribe, corruption, theft, fiscal evasion, but the most spread is the distortion of the value of goods at customs points [14].

Second, improve the business climate, continue deregulation and liberalization of markets and encouragement of fair competition that will bust privatization process, attract more foreign direct investments (FDI) and could create necessary conditions for the new knowledge and innovations based model of economic growth. The movement in this direction already started when the government reduced by about a third the business activities subject of licensing, eliminated about 120 products from the list of compulsory conformity certification, implemented important reforms that placed Moldova in the top in the region and the world on the fiscal and monetary freedom and freedom of commerce in the 2011 Index of Economic Freedom [15].

Third, liberalization of trade, transportation and custom's regime, removal of export restrictions and adjustment of the national legislation to the European norms, improvement of infrastructure, including banking services to facilitate the export of goods and services where Moldova has a comparative advantage in the region, particularly in growing and exporting high value added agricultural products, tobacco etc. Significant increased in export in 2010 with the forecast of its annual growth of 12% increase during next three years is considered to be first sign of a new paradigm of the national economy's development [16].

Fourth, accomplishment of the public sector administrative reform, increasing its efficiency and performances, including that of the SOEs and resuming of their privatization; decentralization of powers and budget resources. This process started with downsizing of the public administration by a few thousands, but is very slow and inefficient. The "marginal (budget) cost"of apparatus is much bigger than its "marginal revenue" (tax contributions).

4. Last but not least, the role of the U.S and International donors assistance is unquestionably crucial important for the success of Moldova's economic recovery, democracy and reforms on its way toward European integration. Along with substantial financial support for these transformations, the recent visit of the U.S. Vice-President Joe Biden is a clear signal in support of the Moldova's Alliance for European Integration and its dynamic young government. Moldova got attention on Capitol Hill due to Senator Richard Lugar initiative to advance U.S. foreign policy objectives in Moldova and renew high-level engagement in support of forging a solution for the protracted conflict in Transnistria, which is still a major obstacle on the Moldova's efforts to reintegrate the country and to its European integration aspirations [17].

In his Letter of Transmittal to the U.S. Congress Senator R.Lugar mentioned that the Congress has "an opportunity to provide important support for Moldova's Western ambitious by graduating Moldova from Jackson-

Est?" senatorul R.Lugar mentioneaza ca Congresul dispune "de o oportunitate de a acorda un suport important ambitiilor occidentale ale Moldovei, anulind restrictiile comerciale impuse de amendamentul Jackson-Vanik" [18]. Aceasta initiativa se bucura de sustinerea puternica a unui grup de legislatori bipartisan (din ambele partide: democrat si republican) iar adoptarea legislatiei respective ar instala un regim comercial normal între SUA şi RM.

Amendamentul Jackson-Vanik a fost votat de Congresul American in 1975 pentru a exercita presiuni asupra liderior sovietici sa permita emigrarea evreilor si a altor minoritati, refuzind acordarea statutului de "natiune cea mai favorizata" in comertul cu SUA pentru tarile fara o economie de piata si cu restrictii asupra emigratiei. Desi Moldova s-a conformat tuturor cerintelor acestui amendament, a fost primita in Organizatia Mondiala a Comertului (World Trade Organization, WTO) in 2001, totusi se bucura doar de exceptii temporare (reinoite in fiecare an) de la aplicarea acestui amendament. Dupa cum a observat John Todd Stewart, fostul ambasador al SUA in Moldova, aplicarea continua a prevederilor acestui amendament "este pur si simplu un anachronism", si poate fi explicat doar prin "dificultatea de a trece prin Congresul SUA a unei piese de legislatie care este putin semnificativa" [19].

Astazi este momentul Moldovei [20] si depinde de Chisinau, dar si de Washington si Bruxelles, cit de curind visul Moldovei de a se reuni cu Europa si a deveni membru al UE – primul din Comunitatea Statelor Independente – se va realiza.

Vanik trade restrictions" [18]. This bill has a strong bipartisan support group of senior U.S. legislators and its adoption will install a normal trade regime between Moldova and U.S.

The Jackson-Vanik amendment was enacted in 1975 to press the Soviet leaders to allow Jews and other minorities to emigrate abroad, prohibiting the status of the most favored nation in trade with the U.S. to countries with non-market economies and restricted emigration. Although Moldova comply with all requirements of this amendment, joined the World Trade Organization (WTO) in 2001, nevertheless receives only temporary exemption on a year-to year basis. As John Todd Stewart, former U.S. Ambassador to Moldova, emphasized, continued application of this amendment to Moldova "is simply an anachronism" and could be explained just by "difficulty in passing what to the U.S. Congress is a less-than-significant piece of legislation" [19].

It is Moldova's momentum [20]. and this time depends on Chisinau, but also on Washington and Brussels how soon Moldova's dream to reunite the Europe and become an EU member, first from the Commonwealth of Independent States, will come true.

Bibliografie/Bibliography

1. The White House. Office of the Vice-President. Remarks by Vice-President Joe Biden in Chisinau, Moldova. March 11, 2011
2. Moldova: Economic Growth Assessment. USAID Moldova, January 2010, p.7; Doing Business-2011: Moldova ne uspela s reformami, by O.Nesterova, *Logos Press*, November 5, 2010.
3. Freefall. America. Free Markets, and the Sinking of the World Economy, by Joseph E. Stiglitz. W.W.Norton & Company, New-York, London, 2010, p.xii.
4. 2011 Index of Economic Freedom, The Wall Street Journal, January 12, 2011; Modlpress, January 13, 2011.
5. Economic Development by Michael Todaro and Stephen Smith, Tenth edition, Pearson Addison-Wesley, 2009, p. 281.
6. Miraji moldavscogo rosta, by Irina Kovalenko, Logos Press, February 25, 2011, Nr. 7 (887).
7. Moldova Economic Growth Analys (MEGA), issue no. 3, December 2010, p.4 (http://www.expert-grup.org/library_upld/d287.pdf).
8. Centrul Analitic Independent Expert-Grup, Express-analiza, by Ana Popa, nr.31, December 17, 2010
9. Realitatea Economica nr 16 – Radiografia Anului 2010, January 13, 2011.
10. Realitatea Economica nr. 16 – Radiografia Anului 2010.
11. AIE-2 isi asuma schimbarea paradigmei economice. *Journal de Chisinau*, January 18, 2011.
12. Dorin Dragutanu, Moldova has lowest interest rates on credits in its history, *Infotag*, November 5, 2010; Republica Moldova pierde in competitia economica cu tarile din regiune. *Economist, Business-Expert*, September 17, 2010
13. *Moldpress*, January 6, 2011
14. Global Financial Integrity: Moldova ranks 82nd in terms of illicit financial flows, *Moldpress,* January 24, 2011.
15. Moldova intre Malawi si Senegal, in topul libertatii economice. Moldpress, January 13, 2011
16. Economists see exports' revival as first signal of economic growth. *Moldpress*, January 13, 2011; Prognoz ekonomicheskoy nadezhdy*, Logos-Press*, March 4, 2011, nr. 8 (888).
17. Tema data este elaborata in detalii in cartea recent publicata in SUA: Ceslav Ciobanu, Frozen and Forgotten Conflicts in the Post-Soviet States. Genesis, Political Economy and Prospects for Solution. *East European Monographs*, Boulder, CO. Distributed by *Columbia University Press*, New-York, 2009
18. Will Russia end Eastern Europe's Last Frozen Conflict? A Report to the members of the Committee on Foreign Relations. United States Senate. One Hundred Twelfth Congress. First Session. February 8, 2011.
19. U.S.Senator wants trade sanctions lifted on Moldova, by Richard Solash, Radio Free Europe/Radio Liberty, February 8, 2011.
20. Moldova's Moment. By Mathew Rojansky and Lyndon Allin, The Moscow Times, March 11, 2011.

POLITICA MONETARĂ ŞI DE LOMBARD ÎN ELVEŢIA

Th. SCHERMAN, PhD, Banca Naţională a Elveţiei
Radu CUHAL, dr., Banca Naţională a Moldovei

Recenzent: Alexandru STRATAN, dr. hab., IEFS

Dereglementarea, globalizarea, securizarea şi inovarea provoacă dezvoltarea rapidă a pieţei valorilor mobiliare. Complexitatea şi dinamica pieţelor moderne generează riscuri suplimentare şi dimensiunea mare a pieţelor sporeşte potenţialul de daune

Cuvinte cheie: *polotica monetară, pieţele valorilor mobiliare, politica lombard.*

Dacă o ruptură pe piaţă, cu consecinţe potenţial devastatoare pentru economia Elveţiei, ar putea să apară astăzi, este o chestiune controversată. Cu toate acestea, o combinaţie de evenimente nedorite ar putea crea teoretic o mixtură explozivă a riscurilor preţurilor acţiunilor, riscurilor contrapărţilor, riscurilor de lichiditate sau intermediare, riscurilor operaţionale şi riscurilor de transfer, culminând cu riscuri de sistem. În anul 1997, zvonurile privind rupturile pe pieţele de capital cu un posibil colaps de sistem în străinătate, li s-au dat crezare de mulţi oameni şi una sau două pieţe străine au fost de fapt închise. Astfel, pericolul de sistem rămâne de asemenea un motiv de îngrijorare pentru autorităţile elveţiene.

În Elveţia, sarcina autorităţilor monetare este de a menţine stabilitatea financiară. Stabilitatea financiară înseamnă stabilitatea preţurilor şi a cursului de schimb, precum şi buna funcţionare a sistemului financiar (care cuprinde băncile, bursele de valori, instituţiile de compensare şi decontare etc).

În timp ce politica monetară şi funcţionarea globală a sistemului financiar este o problemă pentru banca centrală, supravegherea sectorului bancar este responsabilitatea Comisiei Bancare Federale, care funcţionează ca o agenţie autonomă. Principiile pe care politica băncii centrale le are la bază sunt următoarele:

- controlul agregatelor macroeconomice financiare (agregatele monetare, volumul activităţii de creditare, inflaţia, rata dobânzii şi ratele de schimb), exclusiv prin intermediul instrumentelor de piaţă, în cazul Elveţiei mai ales prin reglementări adecvate ale bazei monetare;
- tratamentul atent al activităţii ciclului de afaceri, care include în mod deliberat reacţii, şocuri şi schimbări în cererea de lichiditate;
- neutralitate sectorială, în sensul că măsurile în favoarea unei anumite industrii sunt excluse.

Principiile care domină reglementarea şi supravegherea bancară sunt cele comune sistemelor bancare şi multe se referă la:

- integritatea morală şi profesională a managementului băncilor;
- gradul de adecvare a regimului de organizare şi conformitatea cu standardele de contabilitate;
- un nivel ridicat de capital şi conformitatea cu cerinţele capitalului ponderat la risc;

MONETARY AND LOMBARD POLICY IN SWITZERLAND

Th. SCHERMAN, PhD, Swiss National Bank
Radu CUHAL, PhD, National Bank of Moldova

Reviewer: Alexandru STRATAN, PhD, IEFS

Deregulation, globalization, securitization and innovation are causing the securities markets to grow rapidly. The complexity and dynamics of modern markets generate additional risk and the sheer size of the markets increases the potential for damage.

Keywords*: polotica money, securities markets, Lombard policy.*

Whether a market break, with the potentially devastating consequences this would have for the Swiss economy, could occur today is a moot point. However, a combination of undesirable events could conceivably create an explosive cocktail of stock price risks, counterparty risks, liquidity or intermediary risks, operational risks and settlement risks, culminating in systemic risk. At the time of the 1997 stock market break rumors of a system collapse abroad were given credence by many people and one or two foreign markets were in fact closed down. Thus the systemic danger remains a matter of concern for the Swiss authorities too.

In Switzerland, the task of the monetary authorities is to maintain financial stability. Financial stability means price and exchange rate stability as well as the smooth functioning of the financial system (comprising the banks, stock exchanges, clearing and settlement institutions etc.).

While monetary policy and the overall functioning of the financial system is a matter for the central bank, banking supervision is the responsibility of the Federal Banking Commission, which operates as an autonomous agency. The principles on which central bank policy is based are the following:

- control of the macroeconomic financial aggregates (monetary aggregates, volume of lending activity, inflation, interest rates and exchange rates) exclusively via market instruments, in the case of Switzerland especially via appropriate regulation of the monetary base;
- careful treatment of business cycle activities, which includes deliberately responding to shocks and changes in the demand for liquidity;
- sectoral neutrality in the sense that measures in favor of particular industries are excluded.

The principles governing banking regulation and supervision are those common to many banking systems and relate to:

- the moral and professional integrity of banks' management;
- the adequacy of organizational arrangements and compliance with accounting standards;
- a high level of capital and compliance with risk-

• audit de către profesionişti externi independenţi.

Pieţele valorilor mobiliare şi politica monetară. Politica monetară şi piaţa valorilor mobiliare interacţionează în trei moduri: în primul rând, politica monetară afectează piaţa valorilor mobiliare; în al doilea rând, pieţele de titluri pot afecta politica monetară, şi în al treilea rând, politica monetară poate fi executată prin piaţa valorilor mobiliare.

(a) Politica monetară elveţiană în toate manifestările sale aproape inevitabil afectează piaţa valorilor mobiliare. Pusă în aplicare prin intermediul unor schimbări în baza monetară, aceasta are un efect direct asupra ratelor dobânzilor pe termen scurt prin intermediul arbitrajului şi înlocuirea activelor financiare – efecte indirecte asupra ratelor dobânzilor pe termen lung şi, de asemenea, asupra preţurilor capitalurilor proprii. În măsura în care variaţiile în oferta de bani şi în ratele dobânzilor determină modificări ale inflaţie şi ale aşteptărilor privind ciclul de afaceri, acestea putând avea efecte secundare asupra preţurilor, atât la obligaţiuni cât şi la acţiuni, care la rândul lor, au consecinţe pentru economie. Aceasta se datorează faptului că modificările în politica monetară pot afecta piaţa valorilor mobiliare şi a economiei în ansamblul său, Banca Naţională a Elveţiei fiind determinată să ducă o politică de echilibru şi transparentă.

(b) Pieţele valorilor mobiliare pot afecta, de asemenea şi politica monetară. Un exemplu frapant fiind în rupturile din 1987 pe piaţa de capital, atunci când Banca Elveţiană Centrală a adoptat o poziţie expansionistă a politicii monetare. Aceste rupturi pe piaţă au condus la o cerere semnificativă de lichidităţi suplimentare, care au trebuit să fie însoţite de o creştere corespunzătoare a ofertei de bani. În lipsa unui indicator de încredere pentru schimbările în cererea de lichiditate, ratele de pe piaţa monetară au trebuit să fie luate ca un ghid.

(c) Politica monetară poate fi pusă în aplicare prin intermediul pieţelor de valori mobiliare, în principal prin intermediul operaţiunilor de piaţă deschisă şi împrumuturi garantate. În Elveţia aceste două instrumente au un rol secundar deoarece nu există suficientă lichiditate pentru a desfăşura o politică bună de piaţă deschisă, împrumuturile garantate fiind potrivite doar ca un instrument convenabil a creditului de urgenţă pe termen scurt.

Politica lombard în Elveţia. Politica lombard este unul dintre instrumentele clasice de politică monetară pentru diversificarea bazei monetare şi a ratelor dobânzilor pe piaţă. În general, este activitatea politicii monetare caracterizată prin acordarea de avansuri pe termen scurt de către banca centrală la bănci la cursul oficial lombard. Aceste progrese sunt făcute împotriva valorilor mobiliare eligibile ca garanţii la banca centrală, promise de către debitor faţă de garant.

Într-un sens strict, există aproape la fel de multe politici de lombard cât există autorităţi monetare. Acestea diferă de la ţară la ţară în funcţia lor ca un instrument de politică monetară şi în ceea ce priveşte forma în care tranzacţiile lombard pot avea loc.

Politica lombard poate funcţiona ca:

(a) unul din principalele instrumente pentru impunerea orientării generale a politicii monetare (banca centrală variază rata lombard şi cotele);

(b) un instrument secundar pentru rectificarea oricărei

weighted capital requirements;

• auditing by independent external professionals.

The securities markets and monetary policy. Monetary policy and the securities markets interreact in three ways: firstly, monetary policy affects the securities markets; secondly, the securities markets can affect monetary policy; and thirdly, monetary policy can be executed via the securities markets.

(a) Swiss monetary policy in all its manifestations almost inevitably affects the securities markets. Implemented through changes in the monetary base, it has a direct effect on short-term interest rates and via arbitrage and the substitution of financial assets - indirect effects on long-term interest rates and also equity prices. Insofar as variations in the money supply and interest rates cause changes in inflation and business cycle expectations, they may have secondary effects on both bond and share prices, which in turn have consequences for the economy. It is because changes in monetary policy can affect the securities markets and the economy as a whole that the Swiss National Bank is determined to conduct a steady and transparent policy.

(b) Securities markets can also affect monetary policy. A striking example in the 1987 stock market breaks, when the Swiss central bank adopted an expansionary monetary policy stance. The market break led to significant demand for additional liquidity, which had to be matched by a corresponding increase in the money supply. For want of a reliable indicator for the shift in liquidity demand, money market rates had to be taken as a guide.

(c) Monetary policy may be implemented via the securities markets, mainly via open market operations and collateralized loans. In Switzerland these two instruments have a secondary role as there is insufficient liquidity to conduct a smooth open market policy and collateralized loans are suitable only as a convenient short-term emergency credit tool.

Lombard policy in Switzerland. Lombard policy is one of the classical monetary policy instruments for varying the monetary base and market interest rates. Broadly speaking, it is the monetary policy activity characterized by the granting of short-term advances by the central bank to the banks at the official Lombard rate. These advances are made against eligible securities as collateral at the central bank pledged by the borrower to the guarantor.

In a narrower sense there are almost as many Lombard policies as there are monetary authorities. They differ from country to country in their function as a monetary policy tool and in respect of the form which the Lombard transactions may take.

Lombard policy may function as:

(a) one of the main instruments for imposing the general monetary policy stance (the central bank varies the Lombard rate and quotas);

(b) a subsidiary instrument for rectifying any deficiencies in the main instrument, usually the open market policy (Le. to prevent it from directly affecting the

deficienţe în principalul instrument, de obicei fiind politica de piaţă deschisă (pentru a preveni afectarea în mod direct a preţurilor valorilor mobiliare);

(c) un instrument pentru scopuri specifice (de exemplu, cum Elveţia o utilizează).

Cu toate că ţările au diferite definiţii ale politicii lombard, există similarităţi considerabile în principiile generale, însă divergenţe mari în politicile specifice şi în tranzacţii.

Politica Lombard ca parte a politicii monetare

Obiectivul final al politicii monetare elveţiene este:

- stabilitatea financiară (stabilitatea preţurilor şi a sistemului financiar);
- dezvoltarea economică echilibrată (creştere constantă şi rată a şomajului redusă).

Obiectivele intermediare sunt:

- în mod normal, expansiunea bazei monetare, în conformitate cu obiectivul său pe termen mediu (în prezent 1%);
- în mod excepţional, izolarea variaţiile excesive ale cursului de schimb şi variaţia ratei dobânzii.

Instrumentele de politică monetară în Elveţia sunt:

- swap-uri valutare ($/Sw.fr.): pentru a controla atât tendinţa bazei monetare cât şi fluctuaţiile sezoniere în jurul acestei tendinţe;
- cumpărarea şi vânzarea de valută străină cu scopul de a stabiliza ratele de schimb, atât în mod unilateral şi în operaţiuni concertate multilaterale;
- achiziţionarea de titluri de valoare pentru a diversifica activele băncii centrale;
- schimbarea creanţelor Trezoreriei, pentru a ajusta poziţia zilnică a soldului în numerar a sistemului bancar (ca sistem);
- Avansuri împotriva valorilor mobiliare (credite "Lombard"), cu scopul de a permite băncilor cu o cerinţă neaşteptată de lichidităţi pentru a trage (fiind instituţii individuale), credite de la banca centrală;
- creditare garantată şi reduceri discreţionare excepţionale, precum şi swap-uri de titluri de valoare, care să permită băncii centrale, ca creditor de ultimă instanţă, să stabilizeze în cazul situaţiilor critice atât băncile solvabile dar temporar nelichide cât şi sistemul financiar în ansamblu.

Conceptul elveţian de politică Lombard. În Elveţia, politica Lombard este un instrument secundar pentru a fi utilizat în circumstanţe speciale. Una dintre funcţiile primare ale politicii monetare este, după cum am menţionat anterior, menţinerea stabilităţii sistemului financiar, care la rândul său, este sporit de un sistem de plată lin de operare.

Sistemul de plăţi elveţian este format din sistemul de plăţi în numerar, sistemul de plăţi poştale şi sistemul elveţian interbancar de clearing (Swiss Interbank Clearing - SIC), care este o întreprindere comună a comunităţii bancare elveţiene sub controlul şi supravegherea Băncii Naţionale a Elveţiei.

Depozitele la vedere în cadrul băncilor SIC cu Banca Naţională a Elveţiei (conturi "giro" (sau de rezervă)) sunt utilizate ca rulment. Pentru a efectua plăţi către alte bănci, fiecare bancă îndeplineşte ordinele sale în SIC unul câte unul (adică pe bază brută). În cadrul SIC ordinele de transfer sunt aranjate într-o coadă şi sunt apoi executate imediat, pe baza de "primul intrat, primul ieşit" şi "plăţi în numerar doar" (nici prices of the securities);

(c) an instrument for specific purposes (i.e. as Switzerland uses it).

As far as the different countries' definitions of Lombard policy are concerned, there are considerable similarities in the general principles but wide divergences in the specific policies and transactions.

Lombard policy as a part of monetary policy

The ultimate objective of Swiss monetary policy is:

- financial stability (stability of prices and of the financial system); and
- balanced economic development (steady growth and low unemployment).

Its intermediate objectives are:

- normally, expansion of the monetary base in accordance with its medium-term target (at present 1 %);
- exceptionally, the containment of excessive exchange rate and interest rate movements.

Switzerland's monetary policy instruments are:

- currency ($/Sw.fr.) swaps: to control both the trend of the monetary base and the seasonal fluctuations around this trend;
- the buying and selling of foreign currency to stabilize exchange rates both unilaterally and in concerted multilateral operations;
- the acquisition of securities, to diversify the central bank's assets;
- the swapping of Treasury book claims, to fine-tune the daily cash balance position of the banking system (as a system);
- advances against securities ("Lombard" credits), to allow banks with an unexpected liquidity requirement to draw (as individual institutions) on central bank credit;
- discretionary exceptional discount and collateralized lending and securities swaps, enabling the central bank, as lender of last resort, to stabilize in the event of critical situations both solvent but temporarily i1liquid banks and the financial system as a whole.

The Swiss Lombard policy concept. In Switzerland, Lombard policy is a subsidiary instrument for use in special circumstances. One of the primary functions of monetary policy is, as mentioned before, to preserve the stability of the financial system, which in turn is enhanced by a smoothly operating payment system.

The Swiss payment system consists of the cash payment system, the postal payment system and the Swiss Interbank Clearing system (SIC), which is a joint enterprise of the Swiss banking community under the control and supervision of the Swiss National Bank.

Under SIC banks' sight deposits with the Swiss National Bank (in "giro" (or reserve) accounts) are used as working balances. To execute payments to other banks, each bank feeds its orders into SIC one by one (i.e. on a gross basis). Under SIC the transfer orders enter a queue and are then executed immediately on the basis of "first in, first out" and "cash payments only" (no credit, even intra-day credit).

If a bank lacks giro cover, the processing of payments for this bank is suspended until:

un credit, chiar şi credit ”intra-day”).

Dacă o bancă nu are acoperire virament, procesarea plăților pentru această bancă este suspendată până când:

- următoarea comanda ce urmează a fi executată este anulată pentru a face loc pentru comenzi mai mici, pentru care acoperirea ”giro” este suficientă;
- contul giro este suplinit cu transferuri de la alte bănci;
- contul giro este alimentat prin intermediul unui desen de credit lombard;
- prelucrarea de la sfârşitul zilei, atunci când toate comenzile încă în coada de aşteptare sunt şterse.

Creditul lombard este conceput ca un împrumut overnight la o rată a dobânzii, care este mult peste rata de piață. Componenta pedepsei în rata Lombard asigură ca băncile:

- să dețină solduri de lucru care vor permite în mod normal să execute toate plățile fără a recurge la facilitatea de lombard;
- să caute fonduri suplimentare în piața monetară mai degrabă decât a recurge la credit lombard;
- să se bazeze pe linia de credit Lombard numai ca o ultimă soluție în cazul în care finanțarea în piața monetară nu mai este posibilă şi ordinele nu pot fi amânate pentru a doua zi.

Criteriile stabilite de către Banca Națională a Elveției pentru împrumuturile garantate în cadrul politicii sale Lombard se concentreze pe:

- disponibilitatea globală a valorilor mobiliare pe piață;
- rating-ul de credit a emitenților de valori mobiliare;
- lichiditatea pe piața valorilor mobiliare;
- manipularea şi costurile de custodie pentru Banca Națională a Elveției;
- egalitatea în tratare.

Disponibilitatea generală a valorilor mobiliare de pe piață şi atitudinea pozitivă a debitorului potențial în cadrul facilității de lombard spre deținerea de astfel de titluri sunt o condiție prealabilă. Standarde mai ridicate pot fi cerute în cazul în care:

- piața valorilor mobiliare este mare;
- există o gamă largă de valori mobiliare;
- debitorii potențiali tind să dețină portofolii mari de titluri de valoare.

În Elveția, toate cele trei condiții sunt îndeplinite. Acest lucru permite Băncii Naționale a Elveției să stabilizeze standarde ridicate. Chiar şi acele bănci care nu sunt active în operațiunile cu valori mobiliare văd necesitatea de a deține hârtii eligibile ca garanții la Banca Națională a Elveției pentru a răspunde pentru evenimente neprevăzute.

Debitorii trebuie să predea valorile mobiliare gajate în cazul în care nu reuşesc să îndeplinească datoriile lor. Eşecurile băncilor apar adesea la momente de criză financiară, care ar putea afecta, de asemenea, atât pieţele de valori mobiliare cât şi emitenții. Astfel, calitatea garanției trebuie să fie obligată să ofere securitate nu numai în circumstanțe normale, dar, de asemenea, în momente de criză. La stabilirea standardelor de calitate a colateralului său, Banca Națională a Elveției ia în considerare:

- tipul de hârtie;
- rating-ul de credit al emitentului;
- the next order to be executed is cancelled to make way for smaller orders for which the giro cover is sufficient;
- the giro account is replenished by transfers from other banks;
- the giro account is replenished by means of a Lombard credit drawing; or
- the end-of-day processing, when all orders still in the queue are deleted.

The Lombard credit is designed as an overnight loan at an interest rate which is well above the market rate. The penalty component in the Lombard rate ensures that banks:

- hold working balances which will normally enable them to execute all payments without recourse to the Lombard facility;
- seek additional funds in the money market rather than resorting to Lombard credit;
- draw upon the Lombard credit line only as a last resort if refinancing in the money market is no longer possible and orders cannot be postponed to the next day.

The criteria laid down by the Swiss National Bank for collateralized lending under its Lombard policy focus on:

- the overall availability of securities in the market;
- the credit rating of the issuers of the securities;
- the market liquidity of the securities;
- the handling and safe custody costs for the Swiss National Bank; and
- the equality of treatment.

The overall availability of securities in the market and a positive attitude of the potential borrower under the Lombard facility towards the holding of such securities are a prerequisite. Higher standards can be demanded if:

- the securities market is large;
- there is a wide range of securities; and
- the potential borrowers tend to hold large securities portfolios.

In Switzerland, all three conditions are met. This enables the Swiss National Bank to set high standards. Even those banks which are not active in the securities business see the need to hold paper eligible as collateral at the Swiss National Bank to cater for unforeseeable events.

Borrowers have to surrender the pledged securities if they fail to service their debts. Bank failures often occur at times of financial stress, which may also affect securities markets and issuers. Thus the quality of the collateral should be required to offer security not only under normal circumstances but also at times of crisis. In setting its required collateral quality standard, the Swiss National Bank takes into account:

- the type of paper;
- the credit rating of the issuer;
- the market price volatility of the pledged securities;
- the degree of diversification in the pledged portfolio;
- the origin of the issuer.

The Swiss National Bank accepts straight bonds and claims irrespective of maturity. Equity-related securities, shares, derivatives and precious metals are excluded.

• volatilitatea preţului de piaţă al valorilor mobiliare gajate;

• gradul de diversificare a portofoliului angajat;

• originea emitentului.

Banca Naţională a Elveţiei acceptă obligaţiuni drepte şi creanţe, indiferent de scadenţă. Titlurile de participare legate de acţiuni, instrumente derivate şi metale preţioase sunt excluse. Obligaţiunile şi creanţele sunt preferabile deoarece, în caz de faliment, cererile deţinătorilor de obligaţiuni vor fi, desigur, satisfăcute înaintea celor ale acţionarilor. Dacă acţiunile au fost acceptate, gajarea valorilor mobiliare devine mult mai volatilă şi, astfel, mult mai complicată.

Rating-ul de credit al emitentului: numai hârtiile de primă clasă sunt acceptate ca garanţie. Pentru a exclude titlurile de joasă calitate, Banca Naţională a Elveţiei este capabilă să refuze hârtiile, fără a fi nevoită să expună motivele sale. Cu toate acestea, datorită politicii sale de non-discriminare, o face numai cu reticenţă extremă şi niciodată fără a da o explicaţie.

Volatilitatea preţurilor: Valoarea unei garanţii gajate nu se bazează pe valoarea sa de faţă, dar pe preţul de piaţă. În absenţa unui preţ de piaţă (de exemplu, pentru titluri de valoare necotate la bursă) un preţ de piaţă fictiv este calculat pe baza ratei dobânzii, maturităţii şi randamentului estimat. Preţul de piaţă reflectă riscul de credit cu o mai mare precizie decât valoarea nominală şi se asigură că, în caz de nerambursare a împrumutului, nu numai valoarea avansului, ci şi randamentul pentru banca centrală este protejat.

Măsura în care Banca Naţională a Elveţiei acceptă un titlu de valoare ca garanţie, deşi se bazează pe preţul de piaţă, este semnificativ mai mică. Procentul efectiv al evaluărilor pe piaţă acceptate este după cum urmează:

• titluri de valoare emise de către Confederaţie: 90%;

• titluri de valoare emise de cantoane şi obligaţiuni ale băncilor ipotecare comune instituţiilor emitente: 85%;

• titluri de valoare emise de municipalităţi şi bănci: 80%;

• titluri de valoare emise de către alţi debitori: 75%.

Acest sistem de ponderare ţine cont de următorii factori:

• există o diferenţă priori în rating-urile de credit;

• debitorii sunt mult mai probabil să defaulteze în momente de stres, atunci când toate instituţiile vor rula riscuri mai mari;

• instituţiile comune emitente de obligaţiuni ipotecare ale băncilor oferă garanţii suplimentare (garanţiile reciproce ale băncilor participante şi angajamentele imobiliare prudenţial evaluate);

• municipalităţi mai mici, deşi ele au puterea de a percepe impozite, sunt financiar precare;

• băncile sunt mult mai strict reglementate si supravegheate decât "alţi debitori".

Acest sistem de rating nu este cu siguranţă perfect. S-ar putea argumenta că diferenţele în rating-uri sunt deja reflectate în cupon / preţul de piaţă şi că Banca Naţională a Elveţiei aplică condiţii de piaţă, în toate celelalte activităţi (actualizarea, operaţiunile de piaţă deschisă şi în special swap-uri). Abordarea diferită la credite lombard poate fi justificată de faptul că împrumuturile în temeiul acestui mecanism sunt la iniţiativa băncilor, şi nu a băncii centrale şi că acesta din urmă preferă să păstreze nivelul său de credite restante redus. Clasificarea este supusă următoarelor calificări:

Bonds and claims are preferred because in the event of bankruptcy, bond claim-holders will of course be accommodated before stockholders. If shares were accepted, the pledging of securities would become more volatile and thus more complicated.

Credit rating of the issuer: Only first-class paper is accepted as collateral. To exclude lower-grade securities, the Swiss National Bank is able to refuse paper without having to state its reasons. However, owing to its policy of non-discrimination, it does so only with extreme reluctance and never without giving an explanation.

Price volatility: The value of a security pledged as collateral is based not on its face value but on the market price. In the absence of a market price (e.g. for unlisted securities) a notional market price is calculated on the basis of the interest rate, maturity and estimated yield. The market price reflects the credit risk more accurately than the face value and ensures that in the event of a borrower defaulting not only the amount of the advance but also the yield for the central bank is protected.

The extent, to which the Swiss National Bank accepts a security as collateral, although based on the market price, is significantly lower. The actual percentage of the market valuation accepted is as follows:

• securities issued by the Confederation: 90%;

• securities issued by the cantons and banks' joint mortgage bond issuing institutions: 85%;

• securities issued by the municipalities and banks: 80%;

• securities issued by other debtors: 75%.

This weighting system takes account of the following factors:

• there are a priori differences in credit ratings;

• borrowers are more likely to default at times of stress, when all institutions will run higher risks;

• the banks joint mortgage bond issuing institutions offer additional guarantees (mutual guarantees of the participating banks and prudentially valued real estate pledges);

• smaller municipalities, although they have the power to levy taxes, are financially precarious;

• banks are more strictly regulated and supervised than "other debtors".

This rating system is certainly not perfect. It could be argued that the differences in the ratings are already reflected in the coupon/market price and that the Swiss National Bank applies market conditions in all its other activities (discounting, open market operations and especially swaps). The different approach to Lombard credit can be justified by the fact that borrowing under this facility is at the initiative of the banks and not the central bank and that the latter prefers to keep the level of its outstanding loans low. The classification is subject to the following qualifications:

• issues guaranteed by an issuer with a higher credit rating (e.g. cantonal banks) are classified in the same way as the guarantor;

• bonds conferring lower-than-normal priority for repayment in the event of bankruptcy are rated 10

• emiterile garantate de către un emitent cu un rating de credit mai mare (de exemplu, băncile cantonale) sunt clasificate în acelaşi mod ca şi garantul;

• obligaţiunile ce conferă o prioritate mai scăzută decât cele normale pentru rambursare în caz de faliment sunt evaluate cu 10 puncte procentuale mai puţin;

• instituţiile emitente în comun (ale băncilor şi municipalităţii) sunt, în ciuda garanţiilor oferite de către membrii lor, clasificate în acelaşi mod ca şi membrii lor;

• titluri de valoare emise de acelaşi conglomerat nu sunt acceptate (o conexiune se consideră că există în cazul în care o firmă deţine majoritatea acţiunilor celuilalt şi / sau în cazul în care orice poziţie de conducere sau de loc în consiliul de administraţie este ocupată de una şi aceeaşi persoană).

Diversificarea colateralului: portofoliul de valori mobiliare gajate trebuie să fie diversificat. Cel puţin 50% din garante trebuie să cuprindă titluri de valoare clasificate la 85% sau mai mult din preţul de piaţă al lor. Titlurile de valoare emise de către emitenţii străini sunt complet excluse.

Lichiditatea pieţei, elasticitatea preţului unui titlu de valoarea de la o anumită sumă de cumpărare sau vânzare, nu sunt în general, prea mari în Elveţia, cu siguranţă nu în comparaţie cu New York sau Londra. Realizarea unui titlu angajat ar putea atrage astfel o scădere semnificativă a preţurilor şi o pierdere pentru banca centrală, mai ales că erorile băncilor apar în momente de stres financiar general, atunci când lichiditatea pieţei scade oricum. Se poate argumenta că banca centrală este liberă să păstreze titlurile pe care le-a dobândit în portofoliul său până când situaţia se îmbunătăţeşte. În timp ce acest lucru este adevărat, în principiu, optimizarea alocării activelor poate să se opună unei astfel de soluţii pragmatice.

Desigur, lichiditatea pieţei nu poate fi prognozată în avans. În absenţa unui indicator direct, Banca Naţională a Elveţiei ia lichiditatea pieţei pentru anumite titluri de valori ca şi acordate ori de câte ori există o piaţă regulată. Toate titlurile listate la bursă îndeplinesc această necesitate. Pieţele de tip telefonie cu ecran cad de asemenea sub termenul de "piaţă regulată", în cazul în care ”market-maker” oferă continuu ”binding bid” şi ”ask prices”.

Având în vedere că volumul potenţial de valori mobiliare este adecvat, Banca Naţională a Elveţiei preferă valori mobiliare, care presupun costuri administrative reduse. Acesta este motivul pentru care emiterile non-guvernamentale sunt acceptate numai dacă ele sunt mai întâi acceptate de SEGA, sistemul centralizat elveţian de clearing de titluri al băncilor, sistemul de decontare şi de custodie. Deşi problemele de guvern nu sunt supuse la această regulă, doar câteva note de mare valoare nominală de trezorerie nu sunt manipulate de SEGA şi, prin urmare, sunt stocate în tezaurul Băncii Naţionale a Elveţiei.

Acceptarea de către SEGA facilitează administrarea atât pentru Banca Naţională a Elveţiei cât şi pentru bănci. Livrarea valorilor mobiliare gajate în mod normal, constă, în primul rând, în faptul ca banca să instructeze SEGA pentru a transfera valorile mobiliare din contul propriu de la SEGA în cel al Băncii Naţionale a Elveţiei şi, în al doilea rând, în confirmarea de către SEGA la Banca Naţională a Elveţiei că intrarea, nu transferul fizic a avut loc.

percentage points lower;

• the joint issuing institutions (of banks and municipalities) are, despite the mutual guarantees provided by their members, classified in the same way as their members;

• securities issued by the same conglomerate are not accepted (a connection is deemed to exist if one firm holds a majority of the other's shares and/or if any management position or seat on the board of directors is occupied by one and the same person).

Collateral diversification: the portfolio of pledged securities must be diversified. At least 50% of the collateral must consist of securities classified at 85% or more of their market price. Securities issued by foreign issuers are completely excluded.

Market liquidity, the elasticity of a security's price at a given buy or sell transaction amount, is in general not that great in Switzerland, certainly not when compared with New York or London. The realization of a pledged security could thus entail a significant price decline and loss for the central bank, especially as bank failures occur at times of general financial stress, when market liquidity diminishes anyway. It may be argued that the central bank is free to keep securities to which it has acquired title in its portfolio until the situation improves. While this is true in principle, asset allocation optimization may militate against such a pragmatic solution.

Of course market liquidity cannot be forecast in advance. In the absence of a direct indicator, the Swiss National Bank takes market liquidity for particular securities as granted whenever a regular market exists. All securities listed on the stock exchange fulfill this requirement. Screen-based telephone markets also fall under the term "regular market" if a market-maker continuously offers binding bid and ask prices.

Given that the potential volume of securities is adequate, the Swiss National Bank prefers securities which entail low administrative costs. That is why non-government issues are accepted only if they are first accepted by SEGA, the Swiss banks' centralized securities clearing, settlement and safe custody system. Though government issues are not subject to this rule, only a few large-denomination Treasury notes are not handled by SEGA and are therefore stored in the vaults of the Swiss National Bank.

Acceptability by SEGA facilitates administration for both the Swiss National Bank and the banks. Delivery of the pledged securities normally consists, firstly, in a bank's instructing SEGA to transfer the securities from its own account at SEGA to that of the Swiss National Bank and, secondly, in confirmation by SEGA to the Swiss National Bank that the book entry, not the physical transfer has taken place.

Today almost all kinds of bonds are accepted by SEGA. Even the registers of book claims are nowadays deposited there. The only conditions governing acceptability by SEGA of a particular security are that large numbers of such securities exist in an identical,

Astăzi, aproape toate tipurile de obligaţiuni sunt acceptate de SEGA. Chiar registrele de creanţe sunt în prezent depozitate acolo. Singurele condiţii care guvernează acceptarea de către SEGA a unei anumite valori mobiliare sunt că un număr mare de astfel de titluri există într-o formă identică, standardizate. Obligaţiunile emise peste tejghea nu sunt acceptate încă de SEGA.

Principiul tratării egale aplicat de către Banca Naţională a Elveţiei înseamnă că Banca - cu condiţia că politica monetară nu este împiedicată – nu ar trebui nici să favorizeze şi nici să discrimineze nici-o persoană sau firmă. Acest principiu este dublu important, deoarece calitatea sigiliului "eligibile ca garanţii la SNB" ar putea fi relevant în afara contextului Lombard. Datorită lichidităţii lor ce generează titluri de valoare potenţiale care se încadrează în această categorie, sunt, de asemenea, acceptate de autorităţile de reglementare ca lichiditate de gradul al doilea, care ar putea conferi un avantaj de preţ uşor peste alte titluri. ”Eligibilitatea SNB" ar putea, prin urmare, în anumite circumstanţe să aibă o valoare intrinsecă.

Principiul non-discriminării are mai multe consecinţe pentru criteriile de creditare Lombard. Titlurile de valoare emise de către toate tipurile de instituţii interne pot fi eligibile (instituţiile străine sunt încă discriminate pentru a facilita administrarea). Nu există o preferinţă pentru guvern faţă de emitenţii privaţi, pentru mari faţă de mici, sau pentru firmele cotate de top faţă de celelalte. Se poate argumenta că neutralitatea presupune, de asemenea, cote de non-discriminare. Cu toate acestea, confruntată cu dilema între politica de "securitate" şi "neutralitate", Banca Naţională a Elveţiei a decis, în interesul general astfel în favoarea primei.

Eligibilitatea este determinată independent de clasa particulară de securitate. Creanţele pe suport de hârtie precum şi celelalte, emiterile publice precum şi cele private, emiterile purtătoare de dobândă precum şi cele cu cupon zero, hârtiile cu rată fixă precum şi cele cu rată flotantă sunt eligibile. Obligaţiunile convertibile de garant, titlurile de valoare înregistrate sub un nume nominalizat şi titlurile de valoare emise de firme legate cu debitorul Lombard nu sunt eligibile.

Nondiscriminarea este, de asemenea, principiul de bază pentru determinarea custodiei sigure şi a taxei de tranzacţie, pe care băncile sunt obligate de către Banca Naţională a Elveţiei (Banca în sine este taxată de SEGA) să o plătească. Băncile ar trebui, din punctul de vedere al costurilor lor administrative, să nu aibă nici un stimulent şi nici un factor de descurajare a plasa titluri de valoare cu Banca Naţională a Elveţiei. În cazul în care taxele sunt prea mari, băncile cu linii de credit Lombard sunt penalizate vis-à-vis de alte instituţii. În cazul în care taxele sunt prea mici, toate instituţiile fără acces la credite Lombard (adică non-bancare) sunt discriminate. Astfel, o structură de taxă neutră este atinsă dacă toţi participanţii plătesc exact aceleaşi taxe care ar trebui să le plătească la depunerea titlurilor lor de valoare cu o instituţie de depozit. Având în vedere că taxele de custodie pe piaţă scad împreună cu mărimea portofoliului, băncile cu portofolii mari plătesc taxe mai mici. Ei sunt liberi să ceară Băncii Naţionale a Elveţie aceeaşi reducere pe care o primesc de la SEGA.

Condiţii care reglementează operaţiunile de lombard. Operaţiunile de creditare Lombard sunt supuse la o serie de

standardized form. Bonds issued over the counter are not yet acceptable to SEGA.

The principle of equal treatment applied by the Swiss National Bank means that the Bank – provided that monetary policy is not hampered – should neither favor nor discriminate against any person or firm. This principle is doubly important because the quality seal "eligible as collateral at the SNB" could be relevant beyond the Lombard context. Owing to their liquidity-generating potential securities which fall into this category are also accepted by bank regulators as second degree liquidity, which could confer a slight price advantage over other securities. "SNB-eligibility" could therefore in certain circumstances have intrinsic value.

The principle of non-discrimination has several consequences for Lombard lending criteria. Securities issued by all types of domestic institution may be eligible (foreign institutions are still discriminated against to facilitate administration.) There is no preference for government rather than private issuers, large rather than small or top-rated rather than other firms. It could be argued that neutrality also requires non-discriminatory quotas. However, confronted with the policy dilemma between "security" and "neutrality", the Swiss National Bank has decided in the general interest to favor the former.

Eligibility is determined independently of the particular class of security. Paper-based as well as book-entry claims, public as well as private issues, interest-bearing as well as zero-coupon issues and straight as well as some floating-rate notes are all eligible. Convertibles warrant bonds, securities registered under a nominee name and securities issued by firms linked with the Lombard borrower are not eligible.

Non-discrimination is also the guiding principle for determining the safe custody and transaction fees the banks are charged by the Swiss National Bank (the Bank itself is charged by SEGA). The banks should, from the point of view of their administrative costs, have neither an incentive nor a disincentive to lodge securities with the Swiss National Bank. If the fees are too high, the banks with Lombard credit lines are penalized vis-à-vis other institutions. If the fees are too low, all institutions without access to Lombard credits (i.e. the non-banks) are discriminated against. Thus a neutral fee structure is achieved if all participants pay exactly the same fees they would have to pay when lodging their securities with a depository institution. Since the marginal safe custody fees in the market decline with portfolio size, banks with large portfolios are charged lower fees. They are free to ask the Swiss National Bank for the same discount they receive from SEGA.

Conditions governing Lombard operations. Lombard lending operations are subject to a number of conditions, some of which are typically Swiss but others are applied wherever Lombard credits are granted. The main conditions concern:

- access to the Lombard facility;

condiţii, dintre care unele sunt, de obicei tipic elveţiene, altele fiind aplicate ori de câte ori sunt acordate creditele Lombard. Principalele condiţii privesc:

- accesul la facilitatea de lombard;
- determinarea liniei de credit Lombard, procedurii care se ocupă cu valorile mobiliare gajate; procedura de tragere;
- determinarea ratei Lombard;
- posibilitatea de a extinde facilitatea de lombard.

Accesul la facilitatea Băncii Naţionale a Elveţiei de credit Lombard este limitată la guvernul federal şi bănci (adică, instituţiile elveţiene şi străine care sunt obiectul legilor bancare elveţiene). Accesul este astfel clar definit, şi nu a existat nici un dubiu despre unde se află linia de demarcaţie.

Banca Naţională a Elveţiei este bancherul Guvernului: linia Guvernului federal de credit are ca scop facilitarea atât a politicii monetare cât şi a celei fiscale. Banca Naţională a Elveţiei este, de asemenea bancher al băncilor: principiul de nondiscriminare se aplică la Banca Naţională a Elveţiei în teorie, ceea ce înseamnă că accesul este total nerestricţionat. Cu toate acestea, deoarece este imposibil în practică pentru toată lumea să se acorde un cont, un compromis convingător între nondiscriminări şi practică a trebuit să fie găsit. Crearea unei distincţii între bănci şi instituţiile nonbancare au oferit un astfel de compromis: băncile sunt de stat reglementate şi supravegheate, ele joacă un rol deosebit în sistemul de plată şi sunt esenţiale în măsura în care riscul de sistem şi stabilitatea financiară globală sunt în cauză.

Decizia cu privire la valoarea liniei de credit Lombard este decisă individual de către bancă. Limita de credit lombard aleasă depinde de volumul de plăţi a unei bănci, riscurile de plată, riscurile subiective de evaluare şi disponibilitatea de titluri SNB-eligibile. Lăsând decizia cu privire la dimensiunea liniei de credit la discreţia debitorului se justifică, deoarece băncile trebuie să ştie de lichiditatea lor necesară mai bine decât autorităţile şi pentru că celelalte condiţii de creditare (rata Lombard şi taxa de custodie) fac ca cererea de limită a creditului inadecvată.

Banca Naţională a Elveţiei în sine are dreptul de a reduce sau să înlăture pe deplin linia de credit cu un preaviz de zece zile, fără precizarea motivelor sale. Băncile nu au voie să schimbe limitele lor mai frecvent, deoarece aplicabilitatea sistemului ar fi redusă şi ar putea fi un pericol de abordare mai puţin serioasă a evaluării riscurilor şi a unei participaţii mai mici de titluri SNB-eligibile, numai dacă riscurile neprevăzute ce rezultă într-o perioadă foarte scurtă de timp au trebuit luate în considerare.

Odată ce linia de credit Lombard a fost stabilită, titlurile de valoare trebuie să fie livrate imediat la Banca Naţională a Elveţiei sau în contul său de custodie cu SEGA. Doar dacă valorile mobiliare sunt transferate, avansul poate fi făcut.

Valorile mobiliare pot fi retrase doar în cazul următoarelor patru condiţii:

- în cazul în care valoarea valorilor mobiliare rămase este încă suficientă;
- în cazul în care limita de lombard este redusă, dar numai după ce a trecut un an;
- dacă un alt titlu de valori mobiliare cu cel puţin aceeaşi valoare este livrat în prealabil;
- la scadenţă, dar numai în cazul în care o sumă în

- determination of the Lombard credit line; procedure for dealing with the pledged securities; the drawdown procedure;
- determination of the Lombard rate; and
- the possibility of extending the Lombard facility.

Access to the Swiss National Bank's Lombard credit facility is limited to the Federal Government and the banks (i.e. Swiss and foreign owned institutions subject to Swiss banking law). Access is therefore clearly defined and there has never been any doubt about where the dividing line lies.

The Swiss National Bank is banker to the Government: the Federal Government's credit line is aimed to facilitate both monetary and fiscal policy fine-tuning. The Swiss National Bank is also banker to the banks: the principle of non-discrimination applying to the Swiss National Bank in theory means that access is totally unrestricted. However, since it is impossible in practice for everybody to be given an account, a convincing compromise between non-discrimination and practicability had to be found. The drawing of a distinction between banks and non-banks offered such a compromise: banks are state-regulated and supervised; they play a special part in the payment system and are crucial insofar as systemic risk and overall financial stability are concerned.

The decision about the amount of the Lombard credit line is up to the individual bank. The chosen Lombard credit limit depends on a bank's volume of payments, payment risks, subjective risk assessment and the availability of SNB-eligible securities. Leaving the decision about the size of the credit line to the discretion of the borrower is justifiable because the banks should know their liquidity requirement better than the authorities and because the other terms of lending (Lombard rate and safe custody fee) make an inappropriate credit limit request unlikely.

The Swiss National Bank itself is entitled to reduce or fully withdraw the credit line at ten days' notice without stating its reasons. Banks are not allowed to change their limits more frequently because the practicability of the system would be reduced and there might be a danger of a less serious approach to risk assessment and of smaller holdings of SNB-eligible securities, if only the risks and contingencies arising over a very short period of time had to be taken into account.

Once the Lombard credit line has been established, the securities must be delivered immediately to the Swiss National Bank or to its safe custody account with SEGA. Unless the securities are transferred no advances can be made.

The securities can only be withdrawn subject to the following four conditions:

- if the value of the remaining securities is still sufficient;
- if the Lombard limit is reduced, but only after a year has elapsed;
- if another security of at least the same collateral value is delivered beforehand;

numerar echivalentă este blocată.

În practică, băncile adesea gajează:

- titluri în valoare totală de mai mult decât suma necesară, în scopul de a asigura un echilibru de lucru şi o marjă pentru scăderile de preţuri;
- titluri de valoare pe termen lung;
- titluri de valoare deţinute pentru alte scopuri decât cele comerciale.

Procedura de tragere. Tranzacţiile de creditare Lombard individuale sunt executate după cum urmează:

- o bancă ia iniţiativa şi se bazează pe linia de credit. Contul giro cu Banca Naţională Elveţiană este creditat şi rata dobânzii Lombard pentru cel puţin o zi este datorată;
- avansul de lombard poate fi plătit înapoi oricând băncii îi este convenabil;
- desenul pe linia de credit Lombard este în mod normal pentru o zi şi nu ar trebui, în orice caz, să depăşească o perioadă de câteva zile. Costul relativ al creditului descurajează abuzul. *Moral suasion* şi ameninţarea de a anula linia de credit sunt sancţiunile finale ale Băncii Naţionale a Elveţiei.

Determinarea ratei Lombard. Rata Lombard este stabilită în mod semnificativ (în prezent 2%) mai sus ca rata ”call” de pe piaţa monetară:

- rata medie elveţiană de pe piaţa monetară în cursul ultimelor două zile lucrătoare este luată ca rata ”call” de pe piaţa monetară;
- componenta pedepsei în rata Lombard este o consecinţă a politicii elveţiane Lombard, care priveşte instrumentul Lombard numai ca o facilitate de lichiditate de ultimă instanţă pentru participanţii sistemului elveţian interbancar de clearing (SIC) (ca o linie de credit de urgenţă pentru acele bănci care la sfârşitul zilei de plată au o cerinţă de lichiditate neaşteptată);
- ca urmare a pedepselor cu rata de trageri Lombard care sunt extrem de rare şi facilitatea de lombard ce are numai un efect neglijabil asupra variaţiilor în baza monetară (pentru întreaga perioadă din 1992, media zilnică de trageri Lombard s-a ridicat la nu mai mult de 1% din baza monetară, întrucât băncile preferă în mod evident liniile de credit de pe piaţa monetară şi interbancară pentru îndeplinirea cerinţei lor normale de lichiditate).

În eventualitatea unei crize reale de lichiditate ce afectează băncile individual sau sistemul bancar în ansamblu, Banca Naţională a Elveţiei ar putea oferi linii de credit Lombard suplimentare discreţionare.

Banca Naţională a Elveţiei are diferite posibilităţi disponibile pentru extinderea facilităţii de lombard:

- valori mobiliare suplimentare (de asemenea, facturi şi aur) ar putea fi acceptate. Legea împuterniceşte Banca Naţională a Elveţiei de a accepta hârtii care în prezent sunt excluse printr-o directivă SNB de dragul comodităţii (datorii înregistrate, datoriile ce nu sunt cotate la bursa de valori, unele hârtii străine, datorii non-preferenţiale, datorii non-standardizat etc);
- proporţia valorii de piaţă la care valorile mobiliare sunt creditate ar putea fi majorată la 100%;
- accesul la credit Lombard ar putea fi extins pentru a include non-bănci;

- at maturity but only if an equivalent cash amount is blocked.

In practice banks often pledge:

- securities totaling more than the required amount, in order to provide a working balance and a margin for price declines;
- long-dated securities;
- securities not held for trading purposes.

The drawdown procedure.Individual Lombard lending transactions are executed as follows:

- a bank takes the initiative and draws on the credit line. The giro account with the Swiss National Bank is credited and the Lombard interest rate for at least one day is due;
- the Lombard advance can be paid back whenever it suits the bank;
- the drawing on the Lombard credit line is normally made for one day and should in any case not exceed a period of a few days. The relative cost of the credit discourages abuse. Moral suasion and the threat to cancel the credit line are the Swiss National Bank's ultimate sanction.

Determination of the Lombard rate.

The Lombard rate is set significantly (at present 2%) above the call money market rate:

- the average Swiss money market rate over the preceding two working days is taken as the call-money market rate;
- the penalty component in the Lombard rate is a consequence of the Swiss Lombard policy, which regards the Lombard instrument only as a liquidity facility of last resort for participants of the Swiss Interbank Clearing (SIC) system (as an emergency credit line for those banks which at the end of the payment day have an unexpected liquidity requirement);
- owing to the penalty rate Lombard drawdown’s are extremely rare and the Lombard facility has only a negligible effect on variations in the monetary base (for the whole of 1992 the average daily Lombard drawdown amounted to no more than 1 %0 of the monetary base as banks obviously prefer the money market and interbank credit lines for meeting their normal liquidity requirement).

In the event of a real liquidity crisis affecting individual banks or the banking system as a whole the Swiss National Bank could offer additional discretionary Lombard credit lines.

The Swiss National Bank has various possibilities available for extending the Lombard facility:

- additional securities (and also bills and gold) could be accepted. The law empowers the Swiss National Bank to accept paper currently excluded by an SNB directive for the sake of convenience (registered debt, debt not listed on the stock exchange, some foreign paper, in non-preferential debt, non-standardized debt etc.);
- the proportion of market value at which the securities are credited could be increased to 100%;
- access to Lombard credit could be widened to include non-banks;

- perioada de împrumut ar putea fi crescută;
- rata Lombard ar putea fi redusă.

- the borrowing period could be increased;
- the Lombard rate could be lowered.

Bibliografie/Bibliography

1. Basler H., Die Wirtschaftspolitischen Zielprgferenzen der Deutschen Bundesbank, Kredit und Kapital, Vol. 11 (1978), pp. 84-108.
2. Irmler H., Arsachen und Abwehr der Inflation, Deutsche Bundesbank, Ausziige aus Presseartikeln, No. 12, Frankfurt, February 1972, pp. 1-10.
3. Frey S., Schneider F., Central Bank Behavior, A Positive Empirical Analysis, Journal of Monetary Economics, Vol. 7 (1981), pp. 291-315.
4. Manfred J., Neumann M., The Deutsche Bundesbank's Concept of Monetary Theory and Monetary Policy, Proceedings of the First Konstanzer Seminar on Monetary Theory and Monetary Policy, (Karl Brunner, Ed.), Supplement to Kredit and Kapital, Vol. 1, Berlin 1992, pp. 165-218.
5. Rolf C., Der Hanlungsspielraum yon Notenbanken, Nomos, Baden-Baden 1981, p.
6. Schlesinger H., Der Beitrag der Geldpolitik zur Preisstabilisierung, Deutsche Bundesbank, Auszfige aus Presseartikeln, No. 94, Frankfurt, August 1982, pp. 1-6.
7. Willms M., An Evaluation of Monetary Indicators in Germany, Ibid., pp. 219-242.
8. Willms M., Monetaire Wirkungen der Staatsverschuldung, Die Bank, Cologne 1978, p.471.

DINAMICA SPECIALIZĂRII COMERŢULUI EXTERIOR AL REPUBLICII MOLDOVA

Alexandru STRATAN, dr. hab., conf. univ., IEFS
Victoria CLIPA, drd., cercet. şt., IEFS

Recenzent: Petru CATAN, dr. hab., conf. univ., ULIM

În ultimul deceniu, comerţul exterior al Republicii Moldova, dar mai cu seamă exporturile au înregistrat performanţe foarte modeste. Spre deosebire de importuri, exporturile moldoveneşti au crescut foarte încet, fiind cauzate, în mare parte, şi de reducerea producţiei naţionale. În acest articol este analizat gradul de specializare al comerţului exterior al Republicii Moldova şi măsura în care acesta a evoluat pe perioada de tranziţie. Moldova continuă să se specializeze, cu precădere, în exportul de produse agroalimentare. Structura importurilor este predominată de produsele mediu şi înalt tehnologice. Cu toate acestea, Moldova începe să importe cantităţi tot mai mare de produse pentru care reflectă un grad înalt de specializare.

Cuvinte cheie: *import, export, specializarea comerţului, indicele Lafay, producţie.*

În prezent, un deziderat major al politicilor guvernamentale a devenit trecerea economiei naţionale de la un model de dezvoltare bazat pe remiteri şi consum la unul bazat pe exporturi, investiţii şi inovaţii. Despre asigurarea dezvoltării economiei naţionale în baza inovaţiilor este încă prematur de vorbit, întrucât acestea presupun investiţii enorme şi sunt caracteristice mai mult ţărilor înalt dezvoltate. În acelaşi timp, exporturile şi investiţiile străine directe ar putea avea o importanţă crucială în asigurarea creşterii economiei naţionale. Deşi pe toată perioada de tranziţie, dar mai cu seamă, de-a lungul ultimului deceniu au fost întreprinse multiple măsuri care vizează liberalizarea comerţului exterior, performanţele acestuia, în special ale exporturilor, rămîn a fi foarte reduse, economia

TRADE SPECIALIZATION DYNAMICS IN MOLDOVA

Alexandru STRATAN, PhD, associate professor, IEFS
Victoria CLIPA, PhD. student, scient. resear., IEFS

Reviewer: Petru CATAN, PhD, associate professor, ULIM

In the last decade, external trade of Republic of Moldova, especially exports have showed very poor performances. Unlike imports, Moldovan exports grow very slow, and this is determined in the main by a reduction of industrial production. This paper examines the pattern of Moldovan international trade specialization and to what extent has it managed to change during the transition process to market economy. Agricultural sector and food processing industry still dominate the categories of products for which Moldova exhibits the largest degree of trade specialization. By contrast, high-technology sectors are prevalent among the categories for which our country is import-dependent. However, Moldova became also an important importer of products it have the greater degree of specialization.

Keywords: *imports, exports, trade specialization, Lafay index, manufacturing.*

Nowadays, an important issue for public authorities has become the national economy transition from a development model based on remittances and consumption to a one based on exports, investment and innovation. It is still premature to talk about Moldovan economic development based on innovation, since they involve huge investments and are more characteristic for the developed countries. However, exports and foreign direct investment could play a vital role in national economy's growth. Although throughout the period of transition, namely over the last decade, many measures have been taken to liberalize exports, their performances are still very low

națională confruntându-se practic cu un deficit de produse competitive, care ar putea concura pe piața externă. Aceste evoluții modeste se datorează, în mare parte, unor vicii de structură a exporturilor, care nu prea a progresat în această perioadă.

Această lucrare are drept scop analiza progreselor înregistrate de RM în procesul respecializării comerțului exterior, în perioada de tranziție, la economia de piață. Principalele rezultate ale studiului confirmă preocupările existente cu privire la calitatea specializării exporturilor moldovenești. RM continuă să se specializeze, cu precădere, în exportul de produse agroalimentare şi manufacturate cu un grad redus de tehnologizare. În acelaşi timp, produsele cu un grad înalt de valoare adăugată sunt puțin caracteristice exporturilor moldovenești, fapt care determină şi aportul redus al acestora la creşterea economiei naționale.

Principalele tendințe ale comerțului exterior moldovenesc în perioada de tranziție

În perioada ultimelor decenii, în condițiile intensificării procesului de globalizare, comerțul exterior al RM a cunoscut profunde mutații. O etapă importantă în acest proces a reprezentat aderarea Moldovei la sistemul multilateral comercial OMC, care a impus noi dimensiuni în politica comercială a țării, cu orientare importantă spre exterior. În linii generale, această perioadă se caracterizează printr-o serie de tendințe principale.

Drept urmare a liberalizării comerțului exterior a crescut gradul de deschidere al economiei moldovenești (exprimat prin ponderea sumei importurilor şi a exporturilor în PIB), care practic s-a dublat de la începutul anilor 90 până în prezent. Dacă, în anul 1992, acesta constituia doar 45%, atunci, deja în anul 1995 a reprezentat 89%, iar în a. 2010 – 94%, în perioada pre-criză acesta depăşind chiar 100%. Această deschidere, s-a datorat în mare, parte creşterii cu ritmuri accelerate a importurilor, mai cu seamă, începând cu ultimul deceniu, în timp ce performanțele exporturilor naționale au rămas foarte modeste. O dovadă în acest sens este ponderea mică a exporturilor în PIB, care a crescut de la 19 la 49% în perioada anilor 1992-1995, în a. 1995 înregistrându-se valoarea de apogeu, ca apoi în a. 2010 să se reducă până la 27%, precum şi rata de acoperire a importurilor prin exporturi, care a scăzut de la 73,42% în a. 1992 până la 41,04%, în anul 2010. De asemenea, relevant este şi faptul că cota exporturilor moldovenești în exportul mondial a rămas, practic, neschimbată, în această perioadă, variind în jurul valorii de 0.01%. Conform datelor figurii 1, comerțul exterior al Republicii Moldova a avut o tendință generală de creştere, cu excepția anilor de criză.

O altă schimbare importantă, care a marcat perioada de tranziție, este reorientarea cardinală a comerțului exterior, atât a importurilor, cît şi a exporturilor. Dacă în a. 1992, 68,9% din tranzacțiile comerciale exterioare se desfăşurau cu țările fostului spațiu sovietic (64,6% din exporturi şi 72% din importuri), atunci, până în prezent importanța acestora a scăzut, în 2010 ponderea acestora în exporturile moldovenești fiind de 39,42%, iar în importuri de 32,60%. În acelaşi timp, începând cu a doua jumătate a anilor 90, iar mai cu seamă pe perioada ultimului deceniu, datorită facilităților comerciale acordate de către UE, iar mai apoi ca urmare a aderării României la acest grup de țări, UE a devenit un partener cu o mare greutate în comerțul exterior. Astfel, în a.2010, 47,18% din exporturi erau orientate spre această regiune, din care se importa 44,20% din produse.

and the national economy is actually facing a shortage of competitive products on external markets. These modest export developments in large part due to the uncompetitive exports' structure, which have shown modest evolution during this period of time.

This paper attempts to analyze the changes occurred in Moldovan trade specialization pattern. The main results of the study confirmed the existing concerns about the quality of Moldovan exports specialization. Moldova continues to be specialized mainly in export of agricultural products and low-tech manufactured products. Meanwhile, products with a high added value are less characteristic for Moldovan exports, what determine their low contribution to national economic growth.

The main trends of Republic of Moldova external trade in the transition period

Intensifying globalization during the last decades raised profound changes in Moldovan foreign trade. A major step in this process has been Moldova's accession to the WTO multilateral system of trade that has brought on a new dimension in the country's trade policy. This period was marked by some main trends.

Trade liberalization has lead to an increase in the degree of economic openness (share of sum of imports and exports on GDP). In 2010 country's economic openness was almost two ways higher compared to the beginning of '90. In 1992, it represented 45%, in 1995 – 89% and in 2010 – 94%. In the pre -crisis year this indicator has reached and overcome even 100%. The high values of the index are due to the accelerated growth rates of imports, especially during the last decade, while exports performances has remain relatively modest. This fact is confirmed by the law exports' share in GDP - that has grown from 19% in 1992 to 49% during the peak year of 1995, and decreased in 2010 till 27%. Also imports coverage by exports rate has decreased from 73.42% to 41.04% in the period 1992-2010.

Is relevant the fact that the share of Moldovan exports in world exports has remained virtually unchanged during this period, with values varying around 0.01%. However, as shown in Figure 1, except crisis years, Moldova's foreign trade followed a general growth trend.

Another trend that marked external trade in the transition process is the cardinal geographical reorientation of external trade, both: imports and exports.

Unlike the 1992 year when almost 68.9% of external trade was oriented toward former socialists countries (64.6% of exports and 72% of imports), in 2010 the share of this countries in our external trade has decreased, representing 39.42% of exports and 72% of imports. Meantime, beginning with the second half of the 90s, especially in the last decade, due to the preferential trade regimes with EU and then to the Romania joining to this country group, EU became an important trade partner of Moldova. In 2010 Moldova's exports was oriented towards EU in proportion of 47.18%, and was importing from this region 44.20%.

Fig.1. Evoluția comerțului exterior în perioada anilor 1995-2010, mln. USD/
Fig. 1. External trade of the Republic of Moldova (1995-2010), mln. USD
Sursa: elaborat de autori în baza datelor statistice ale UNCTAD./Source: elaborated by authors based on UNCTADSTAT database

În sfârşit, un aspect important al comerțului exterior, care, de asemenea, a suferit unele modificări odată cu deschiderea economiei moldoveneşti, este schimbarea structurii comerțului exterior pe grupe de produse: atât a exporturilor, cît şi a importurilor (figura 2). Dar, problema care se pune este „au fost oare aceste schimbări calitative, care ar permite transformarea comerțului exterior într-un factor cu implicații pozitive asupra creşterii economice?". În această perioadă s-a înregistrat o scădere semnificativă a exporturilor de produse agroalimentare de la 71,70% în a.1995 până la 48,65% în a.2010. Această scădere se datorează reducerii exporturilor produselor din carne, lactate, ouă, zahăr, produselor din tutun şi băuturilor, care au scăzut considerabil începând cu anul 2006 (an în care Rusia a impus interdicția pentru importurile de vinuri moldoveneşti). Cu toate acestea, potrivit datelor din figura 2, această grupă de produse continuie să reprezinte o parte importantă din exporturile moldoveneşti, constituind practic jumătate din valoarea acestora.

Finally, another important aspect of foreign trade, which has undergone some changes since the Moldovan economy has opened, is the foreign trade commodity structure both of exports and imports (Figure 2). But the question is" have been these changes qualitative, which would allow the transformation of foreign trade into a positive factor with significant implications on economic growth?".

Export of agricultural and food products have dropped dramatically during this period, from 71.7% in 1995 to 48.65% in 2010. This decline is caused especially by the meat, milk, eggs, sugar, drinks and tobacco products' export steepest fall since 2006 (in 2006, Russia introduced a ban for Moldovan wines imports). Despite this, as shown in figure 2, the share of agricultural and food products exports remain enough high, almost one half.

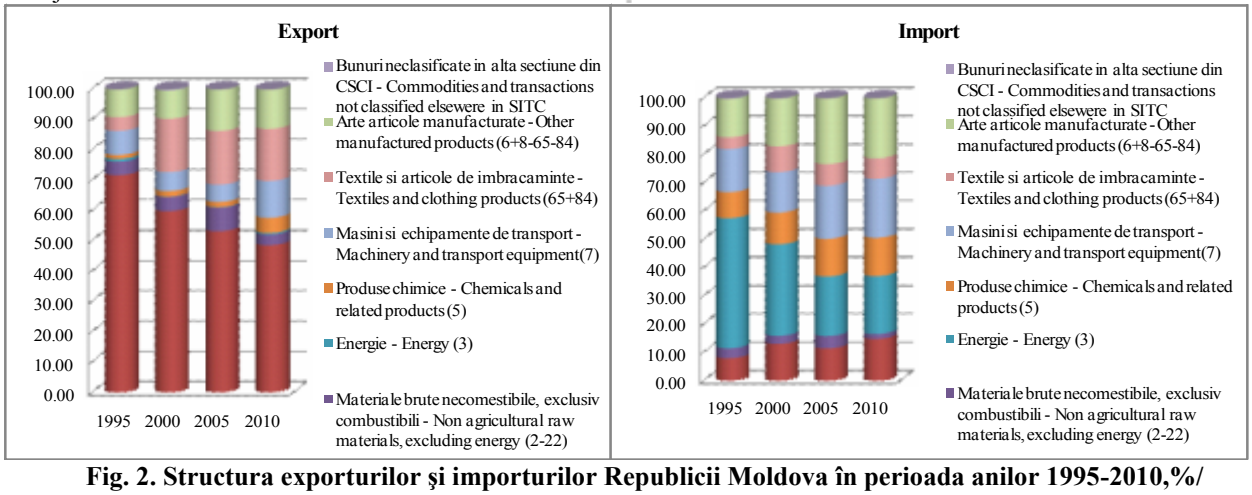

Fig. 2. Structura exporturilor şi importurilor Republicii Moldova în perioada anilor 1995-2010,%/
Fig. 2. Evolution of commodity structure of Republic of Moldova's external trade between 1995-2010, %
Sursa: elaborat de autori în baza datelor statistice BNS şi UN COMTRADE./ Source: elaborated by authors based on NBS and UNCTADSTAT database
Notă: Datele sunt prezentate conform grupelor clasificatorului SITC, rev. 3./Note: the data are presented according SITC rev 3

În această perioadă, în volumul total al exporturilor a crescut ponderea exportului de bunuri manufacturate, cu precădere, exporturile de maşini şi aparate electrice, produse ale industriei uşoare – textile, încălţăminte, confecţii de îmbrăcăminte etc. Exportul acestor produse a manifestat tendinţe mai accentuate de creştere în ultimul deceniu, ca urmare a delocalizării procesului de producţie a marilor întreprinderi europene. Cu toate acestea, exportul acestei categorii de produse nu numai că se caracterizează printr-un nivel redus al valorii adăugate, dar în ultimii 5 ani s-au evidenţiat şi uşoare tendinţe de reducere a acestora, Moldova pierzând treptat avantajele sale de cost.

Schimbări au fost resimţite şi în structura importurilor. S-au redus semnificativ în perioada analizată importurile de energie, de la 45,9% în a.1995 la 20% în a.2010 în total, deşi sub aspect cantitativ au înregistrat o creştere practic dublă. În acelaşi timp, fiind alimentate mai cu seamă din remiteri, au crescut considerabil importurile de produse manufacturate, însă cel mai ciudat fapt este creşterea importurilor de produse agroalimentare: produse din carne, fructe şi legume, produs din tutun etc. În anul 2008 am avut parte şi de un fenomen unical, balanţa comercială pentru produsele agroalimentare a înregistrat un sold negativ – (-) 14,47 mln. USD.

Gradul de specializare a comerţului exterior moldovenesc

Analiza dinamicii specializării comerţului exterior în timp poate fi un indicator al schimbărilor structurale ce se produc într-un sistem economic. De asemenea, aceasta poate indica asupra calităţii structurii comerţului exterior al unei ţări.

Există mai mulţi indicatori care permit măsurarea gradului de specializare al unei ţări în anumite ramuri. Unul din aceşti indicatori este ***indicele Lafay*** (1992) care măsoară avantajul comparativ al unei ţări în exportul de bunuri, comparând balanţa comercială pentru bunul respectiv cu nivelul general al balanţei comerciale. Indicele măsoară contribuţia fiecărui grup de produse la normalizarea balanţei comerciale. Astfel, o valoare pozitivă a indicelui relevă un avantaj comparativ, iar creşterea acestuia – un nivel superior de specializare. Din contra, o valoare negativă denotă un dezavantaj comparativ.

Pentru o ţară ***j*** şi pentru o grupă de produse ***i***, indicele de specializare Lafay (LFI_i) se calculează după cum urmează:

$$LFI_i = \left(\frac{X_i - M_i}{X_i + M_i} - \frac{\sum_{i=1}^{N}(X_i - M_i)}{\sum_{i=1}^{N}(X_i + M_i)} \right) \frac{X_i + M_i}{\sum_{i=1}^{N}(X_i + M_i)} * 100, \quad i = 1, \ldots, N$$

Unde: X_i şi M_i reprezintă exportul şi corespunzător importul total al produsului i de către ţara j, iar N – numărul total de produse.

În studiu a fost calculat indicele de specializare Lafay al comerţului moldovenesc, în baza diviziunilor clasificatorului SITC, rev. 3. Analiza datelor relevă faptul că, timp de 15 ani, Moldova nu şi-a consolidat nivelul de specializare, mai mult ca atât, chiar s-a înregistrat o reducere a acestuia. Din 67 de diviziuni ale clasificatorului, în a.2010, Moldova deţinea un avantaj comparativ doar în 21 din diviziuni (ceea ce reprezintă 31%), 13 dintre care constituind produsele agroalimentare şi bunuri primare. Respectiv, în a.1995 aceşti indicatori reprezentau 22 diviziuni dintre care 15 produse agroalimentare şi primare.

During this period, the share of manufactured goods exports have grew, particularly electrical machinery and light industry products: textiles, footwear, apparel etc. The export of these products showed more significant growth trend in the first half of this decade, following the relocation of production of large European companies to low labor cost countries. However, besides the low level of added value of these products, in the last five years their exports have highlighted a slight reduction, Moldova gradually losing its cost advantages.

Also the imports' structure has changed. During the analyzed period, although its value increased more than 2 times, energy imports share of total imports decreased dramatically from 45.9% in 1995 to 20% in 2010. At the same time, being generated especially by migrants' remittances, imports of manufactured products have increased significantly. But a quite strange phenomenon is the growth of imports of food products like: meat, fruit and vegetables, tobacco products etc. Moreover, in 2008 a unique phenomenon has occurred ¬ for the first time, this group of products has registered a negative trade balance - (-) 14.47 million USD.

Patterns of Moldova's external trade specialization

The analysis of foreign trade specialization patterns over time can point out the structural changes that occur in an economic system. It also can be considered as an indicator of the quality of a country's foreign trade structure.

The literature suggests a large number of indicators in order to measure the specialization of international trade of different countries. One of these indicators is Lafay index (1992), which is an index of specialization or revealed comparative advantage that takes account of both exports and imports and is therefore more suitable for a country with intra-industry trade. Thus, a positive value of the index reveals a comparative advantage, and its growth - a higher level of specialization. On the contrary, a negative value indicates a comparative disadvantage.

For a country j and for a group of products i, the specialization Lafay index (LFI_i) take the following form:

Where: X_i and M_i are exports and imports of the product i by country j, and N - total number of products.

Within the study, the Lafay index for the Moldova's external trade has been computed at a disaggregated level of 67 items from the two-digit Standard International Trade Classification. The study reflects the fact that during the last 15 years Moldova didn't specialized in new sectors, and has even registered a loss o specialization in traditional sectors. From 67 divisions of SITC, in 2010 Moldova had comparative advantages for only 21 (that represent 31% of total) from witch 13 positions are agricultural products and other primary goods. Accordingly, in 1995 we had a comparative advantage for 22 divisions, 15 of which were food and primary products.

Se poate observa că în lista primelor 10 produse în care se specializează exporturile moldoveneşti predomină produsele neprelucrate – agricole. Primele 5 grupe în care Moldova a continuat să se specializeze în perioada ultimului deceniu sunt ***băuturile, articolele şi accesoriile de îmbrăcăminte, legumele şi fructele, grăsimi şi uleiuri din seminţe şi fructe oleaginoase, cerealele şi produsele cerealiere.***

As can be seen from the table above, the greater degree of specialization Moldova has for agricultural products. Top five groups of products that Moldova has ***continued to specialize during this period are drinks, articles of apparel and accessories, vegetables and fruits, fixed vegetable fats and oils, cereals and cereal preparations.***

Tabelul 1/Table 1

Top 10 şi ultimele 10 produse în care se specializează exporturile Republicii Moldova în a. 2010 comparativ cu a. 1995 (calculat în baza indicelui Lafay) / Top 10 and bottom 10 products groups for which Moldova has a comparative advantage based on the Lafay index

1995						2010					
Cod SITC, rev 3	Grupe produse	ILF	Cod SITC, rev 3	Grupe produse	ILF	Cod SITC, rev 3	Grupe produse	ILF	Cod SITC, rev 3	Grupe produse	ILF
11	Bauturi - Beverages	10.82	78	Vehicule rutiere (inclusiv vehicule cu perna de aer) - Road vehicles (including air-cushion vehicles)	-0.88	84	Imbracaminte si accesorii - Articles of apparel and clothing accessories	5.27	69	Articole prelucrate din metal - Manufactures of metals, n.e.s.	-0.66
05	Legume si fructe - Vegetables and fruits	7.34	65	Fire, tesaturi, articole textile necuprinse in alta parte si produse conexe - Textile yarn, fabrics, made-up articles, n.e.s., and related products	-0.95	05	Legume si fructe - Vegetables and fruits	4.78	64	Hirtie, carton si articole din pasta de celuloza, din hirtie sau din carton - Paper, paperboard and articles of paper pulp, of paper or of paperboard	-0.68
06	Zahar, preparate pe baza de zahar; miere - Sugars, sugar preparations and honey	4.11	54	Produse medicinale si farmaceutice -Medicinal and pharmaceutical products	-1.00	11	Bauturi - Beverages	4.16	55	Uleiuri esentiale, rezinoide si substante parfumate, preparate pentru toaleta, produse pentru infrumusetare - Essential oils and resinoids and perfume materials	-0.69
01	Carne si preparate din carne - Meat and meat preparations	3.19	64	Hirtie, carton si articole din pasta de celuloza, din hirtie sau din carton - Paper, paperboard and articles of paper pulp, of paper or of paperboard	-1.12	22	Seminte si fructe oleaginoase - Oil-seeds and oleaginous fruits	2.40	58	Materiale plastice prelucrate - Plastics in non-primary forms	-0.71
12	Tutun brut si prelucrat - obacco and tobacco manufactures	3.01	72	Masini si aparate specializate pentru industriile specifice - Machinery specialized for particular industries	-1.16	04	Cereale si preparate pe baza de cereale - Cereals and cereal preparations	2.20	67	Fier si otel - Iron and steel	-0.96
84	Imbracaminte si accesorii - Articles of apparel and clothing accessories	1.13	59	Alte materiale si produse chimice - Chemical materials and products, n.e.s.	-1.25	42	Grasimi si uleiuri vegetale fixate, brute, rafinate sau fractionate - Fixed vegetable fats and oils, crude, refined or fractionated	1.19	76	Aparate si echipamente de telecomunicatii si pentru inregistrarea si reproducerea sunetului si imaginii - Telecommunications and sound-recording and reproducing apparatus and equipment	-1.04
28	Minereuri metalifere si deseuri de metale - Metalliferous ores and metal scrap	0.98	35	Energie electrica - Electric current	-2.39	28	Minereuri metalifere si deseuri de metale - Metalliferous ores and metal scrap	0.81	65	Fire, tesaturi, articole textile necuprinse in alta parte si produse conexe - Textile yarn, fabrics, made-up articles, n.e.s., and related products	-1.18
02	Produse lactate si oua de pasari - Dairy products and birds' eggs	0.92	32	Carbune, cocs si brichete - Coal, coke and briquettes	-2.98	06	Zahar, preparate pe baza de zahar; miere - Sugars, sugar preparations and honey	0.66	78	Vehicule rutiere (inclusiv vehicule cu perna de aer) - Road vehicles (including air-cushion vehicles)	-1.56
04	Cereale si preparate pe baza de cereale - Cereals and cereal preparations	0.85	34	Gaz si produse industriale obtinute din gaz - Gas, natural and manufactured	-6.27	85	Incaltaminte - Footwear	0.57	34	Gaz si produse industriale obtinute din gaz - Gas, natural and manufactured	-3.60
42	Grasimi si uleiuri vegetale fixate, brute, rafinate sau fractionate - fixed vegetable fats and oils, crude, refined or fractionated	0.69	33	Petrol, produse petroliere si produse inrudite - Petroleum, petroleum products and related materials	-10.82	82	Mobila si partile ei - Furniture, and parts thereof	0.44	33	Petrol, produse petroliere si produse inrudite - Petroleum, petroleum products and related materials	-4.42

Sursa: elaborat în baza calculelor autorilor, în baza datelor BNS şi UN COMTRADE/Source: authors calculations based on NBS and UNCTADSTAT database

Cel mai înalt nivel de specializare al exporturilor se atestă în producerea articolelor şi accesoriilor de îmbrăcăminte şi a băuturilor. Deşi în a. 2010 s-a înregistrat o creştere a gradului de specializare în producerea acestor categorii de produse comparativ cu anul a. 1995 de la 1,13 la 5,27, totuşi acesta a fost în descreştere în raport cu anul a. 2000 când acesta a înregistrat 7,05. De asemenea, a fost înregistrată o tendinţă de pierdere a specializării pentru astfel de produse ca băuturile, fructele şi legumele. La unele produse, în care se înregistra un avantaj comparativ relativ mare în a. 1995, chiar s-a produs o pierdere de specializare, cum ar fi exemplul tutunului şi produselor din tutun, carnea, produsele lactate şi ouăle. În schimb, în topul primelor 10 produse în care ne specializăm, în a. 2010, s-au mai adăugat alte două poziţii de produse manufacturate - încălţămintea şi mobila.

În acest context, ar mai fi de menţionat că, comparativ cu anul a. 1995, în a. 2010 s-au dezvoltat avantaje comparative şi în producerea a astfel de produse manufacturate cum ar fi: maşini şi aparate electrice şi parţi ale acestora, maşini şi aparate pentru prelucrarea metalelor, maşini generatoare de putere şi echipamentele lor. Structura nivelului de specializare a comerţului moldovenesc, timp de 15 ani, nu a avut evoluţii care ar putea fi caracterizate drept pozitive: păstrarea specializării cu precădere pentru produsele agroalimentare, inclusiv bunurilor primare; reducerea gradului de specializare chiar şi pentru produsele în care deţinem un avantaj comparativ istoric în această perioadă; reorientarea slabă spre produsele manufacturate.

Această situaţie poate fi explicată prin influenţa conjuncturală a mai multor factori:

- Perioada analizată a coincis cu procesul de liberalizare a comerţului exterior, mai cu seamă, începând cu prima jumătate a acestui deceniu, ceea ce a condiţionat o creştere a importurilor cu ritmuri mult mai accelerate decât cea a exporturilor. În perioada de referinţă, ritmul mediu anual de creştere a importurilor a constituit 14,7 faţă de 8,4 pentru exporturi, iar pentru în 2000-2010 aceşti indicatori au constituit respectiv, 20,5% şi 12,7%. [1]
- Invadarea pieţei cu produse de import a avut loc pe fonul unei evoluţii foarte modeste a producţiei agricole şi industriale, care s-au dovedit a fi incapabile de a asigura o ofertă pe măsură pentru export. În perioada 1995-2010, valoarea producţiei agricole şi industriale în termeni reali (exprimată în preţurile anului 2000) a înregistrat ritmuri medii anuale de creştere foarte modeste, iar pentru industria prelucrătoare, inclusiv industria alimentară, a băuturilor şi tutunului valorile fiind chiar negative. Astfel, în această perioadă, producţia agricolă a crescut în medie doar cu 2,42%, iar industria - cu 0,47%, pe când industria prelucrătoare a scăzut cu -0,9%. Deşi în valori nominale a crescut anual în medie, cu 11,5%, atunci în termeni reali, valoarea producţiei industriei alimentare şi a băuturilor a înregistrat un ritm mediu de creştere negativ de -1,59%. Spre deosebire de aceasta, un ritm relativ înalt de creştere a cunoscut volumul producţiei de confecţii – 5,43%, în timp ce valoarea nominală a crescut cu un ritm de cca 4 ori mai mare.

The analysis reflects that Moldova has the greatest specialization in apparel and drinks production in 2010. Despite the fact that Lafay index has grown for apparel products in 2010 compared to 1995, from 1.13 to 5.27, it has decreased compared to 2000 – when its value represented 7.05. Also trade specialization in such products as drinks, fruits and vegetables also exhibited a declining trend. Till present Moldova has lost specialization in production of some products like tobacco, meat, milk, eggs - products for witch we had a relative high comparative advantage in 1995. However, in the top 10 products that our trade had a comparative advantage in 2010 appeared two new manufactured products – footwear and furniture.

In this context, it should be noted that compared with 1995, in 2010 there has been developed a comparative advantage in production of such manufactured products such as electrical machinery, apparatus and appliances, n.e.s., and electrical parts thereof, metalworking machinery, power-generating machinery and equipment. However, the commodity structure of Moldovan trade didn't exhibit optimistic developments last 15 years: in particular, has been kept specialization especially in production of food products, including basic goods; has been lost specialization for some products we have had a traditional comparative advantage.

These trends can be explained by the influence of several contextual factors:

- The period under review coincided with the period of rapid trade liberalization. Especially beginning with the first half of the 2000s, imports have increased much faster than exports. Between 1995 and 2010, annual average growth rate of imports was 14.7 and of exports - 8.4, and during the 2000-2010 these indicators were 20.5% and, accordingly 12.7%.
- During the analyzed period, imports have grown very fast while national production registered poor developments and proved to be unable to ensure a correspondent export supply. During 1995-2010, industrial and agricultural production in real terms (at constant 2000 prices), has grown at a fairly modest annual average rate. Manufacturing industry, including food, beverages and tobacco industries have even registered a negative trend, if compare their value in 2010 compared to 1995. Thus, during this period, agricultural production grew by an average of only 2.42% and industry by 0.47%, while manufacturing industry decreased by -0.9%. Although in nominal values food and beverages industry was raised on average by 11.5%, in real terms, it registered a negative average growth rate of -1.59%. In contrast, a relatively high rate of growth had the volume of apparel production - 5.43%, while its nominal value increased even at a higher rate.

[1] Ritmurile de creştere ale importurilor în perioada 2000-2010, ar putea fi chiar mai mari , ţinând cont de faptul că în condiţiile crizei importurile au înregistrat o cădere de -33%, comparativ cu 18,4% pentru exporturi, iar perioada imediat după criză (anul 2010) s-a caracterizat printr-o creştere mai rapidă a exporturilor cu 4,3% - fenomen care s-a manifestat pentru prima dată în această perioadă.

Fig. 3. Evoluţia volumului producţiei agricole şi industriale, mln. lei (exprimat în preţurile a.2000)/
Fig. 3. Agricultural and industrial production, mln lei (at constant 2000 prices)
Sursa: elaborat în baza calculelor efectuate de autori conform datele BNS./ Source: elaborated by authors based on authors' calculation

Aceste tendinţe scot în evidenţă situaţia critică actuală a agriculturii şi a industriei naţionale, care, practic, au rămas la nivelul anului 1995. Situaţia este mult mai critică, mai cu seamă în cazul industriei prelucrătoare, care în ultimii 2 ani a coborât chiar sub nivelul anului 1995.

Deşi analiza evoluţiei producţiei agricole şi industriale, în valori nominale, reflectă în perioada analizată tendinţe generale de creştere, acestea se datorează, mai cu seamă, creşterii inflaţiei şi, mai puţin, creşterii volumului efectiv al producţiei.

Concluzii: În condiţiile actualei conjuncturi ale economiei mondiale, exporturile şi investiţiile au devenit un factor important al creşterii unei economii. Astfel, multe ţări în curs de dezvoltare şi tranziţie, inclusiv Republica Moldova, încearcă să se orienteze spre un model de dezvoltare bazat pe exporturi şi investiţii. În acelaşi timp, pentru a contribui la creştere, este necesară o diversificare a exporturilor, reducerea în structura acestora a ponderii produselor primare şi creşterea, în schimb, a ponderii produselor cu o valoare adăugată mare, inclusiv a produselor scientointensive etc.

În cazul Republicii Moldova, exporturile şi investiţiile influenţează foarte puţin creşterea economică, fapt condiţionat de performanţele reduse ale exporturilor moldoveneşti, şi mai cu seamă, de structura pe grupe de produse necompetitivă. Jumătate din exporturile moldoveneşti este asigurată de producţia agroalimentară, fără a fi observate careva tendinţe evidente de specializare în alte ramuri noi. Cauza acestei tendinţe este potenţialul productiv slab al agriculturii şi industriei naţionale. În a. 2010, în termeni reali, valoarea producţiei agricole a depăşit cu greu nivelul anului 1995, iar producţia industrială şi, mai cu seamă, cea agroalimentară fiind chiar sub nivelul acestui an. Astfel, pe termen mediu, probabil, sectorul agroalimentar va contribui la creşterea

These trends highlight the critical situation of agriculture and domestic industry, which practically didn't develop since 1995. The situation is more critical, especially for manufacturing industry, which in the last two years has fallen even below the 1995 level. Although the agricultural and industrial production has grown in nominal terms, this development was due rather to a high rate of inflation than to production volume increase.

Conclusions: In the current world economy's conjuncture, exports and investments have become critical drivers and enablers of high level of sustainable growth. Thus, many developing and transition countries, including Republic of Moldova, have to turn toward a new model of sustainable growth which is pro-investment and export-oriented. Meantime, to ensure an economic growth, the country should diversify its exports; reduce the share of primary products in the exports structure and increase that of high added value products, including science intensive products etc.

Export and investments have a limited impact on economic growth of our country. Exports have modest performances, especially due to their uncompetitive commodity structure. Almost half of our exports represent export of agricultural and food products and no trends towards specialization in other new products have arisen. The cause of these evolutions lies probably in the low productive potential of national agriculture and industry. In 2010, the volume of agricultural production has hardly overcome the 1995 level, while the industrial production, especially food industry was even below. Thus, over a short and medium run, the agricultural sector will probably have a positive impact on export growth,

exporturilor, ca urmare a sporirii preţurilor la aceste produse pe piaţa internaţională, însă, pe termen lung sunt necesare măsuri radicale în vederea îmbunătăţirii capacităţilor productive în sectorul agricol şi ale industriei naţionale, care să asigure exporturile cu o ofertă diversificată şi calitativă.

due to world prices growth for these products, but in a long run radical measures are needed to improve productive capacities in agriculture and domestic industry, which would supply diversified and qualitative products for export.

Bibliografie/Bibliography

1. Carlos Alfredo Rodriguez, On the Degree of Openness of an Open Economy, February 14, 2000 available at: http://www.ucema.edu.ar/~car/Advantage.PDF.
2. Goran Buturac, Željko Lovrinčević, Davor Mikulić, Macroeconomic Performance, Trade and Competitiveness of South-East European Countries, The Western Balkans policy review, Volume 1, Issue 1, Jan/Jun 2010 available at: http://www.kppcenter.org/WBPReview2010-1-1-ButuracEtAl.pdf.
3. http://www.comtrade.un.org/db/.
4. http://www.unctadstat.unctad.org/ReportFolders/reportFolders.aspx.
5. http://www.statistica.md/category.php?l=ro&idc=336&.

CREAREA BAZEI LEGISLATIV-NORMATIVE ŞI INSTITUŢIONALE A DEZVOLTĂRII REGIONALE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Vadim MACARI, dr., conf. cercetător, IEFS

Recenzent: Gheorghe ILIADI, dr. hab., IEFS

În acest articol este studiat procesul de elaborare a bazei legislativ-normative şi instituţionale a politicii de dezvoltare regională în Republica Moldova.

Cuvinte cheie: *politică de dezvoltare regională, cadru legal-normativ şi instituţional al dezvoltării regionale, scop general şi obiective ale dezvoltării regionale în Republica Moldova, finanţare pentru dezvoltarea regională, apel - pilot de proiect de dezvoltare regională.*

Sub aspect conceptual, ***politica de dezvoltare regională reprezintă*** un ansamblu de măsuri planificate şi promovate de Ministerul Dezvoltării Regionale şi Construcţiilor, autorităţile administraţiei publice locale, în parteneriat cu diverşi actori (privaţi, publici, voluntari), în scopul asigurării unei ***creşteri economice, dinamice şi durabile,*** prin valorificarea eficientă a potenţialului regional şi local.

În conformitate cu prevederile legale privind dezvoltarea regionala în Republica Moldova, ***obiectivele de baza ale dezvoltării regionale sunt următoarele:***

- Diminuarea dezechilibrelor regionale existente, prin stimularea dezvoltării echilibrate, prin recuperarea accelerată a întârzierilor în dezvoltarea zonelor defavorizate ca urmare a unor condiţii istorice, geografice, economice, sociale, politice, şi preîntâmpinarea producerii de noi dezechilibre;
- Corelarea politicilor şi activităţilor sectoriale guvernamentale la nivelul regiunilor, prin stimularea iniţiativelor şi prin valorificarea resurselor locale şi regionale, în scopul dezvoltării economico-sociale durabile şi al dezvoltării culturale a acestora;
- Stimularea cooperării interregionale, interne şi

ELABORATION OF THE LEGISLATIVE-NORMATIVE AND INSTITUTIONAL BASE OF THE REGIONAL DEVELOPMENT IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Vadim MACARI, PhD, associate researcher, IEFS

Reviewer: Gheorghe ILIADI, PhD, IEFS

The process of elaboration of legislative-normative and institutional base of the regional development policy in the Republic of Moldova is being studied in this article.

Keywords: *the regional development policy, legislative-normative and institutional frameworks of the regional development policy, the main purpose and objectives of the regional development policy in the Republic of Moldova, financing of the regional development, the call-pilot for the project of the regional development.*

From the conceptual point of view, the ***regional development policy*** is the whole set of measures, planned and promoted by the Ministry of Regional Development and Construction and local public authorities in co-operation with different actors (private, public, volunteers) with the purpose of ensuring the ***dynamic and durable economic growth*** by means of the efficient use of regional and local potential.

In conformity with the legislation regarding regional development of the Republic of Moldova, ***the main objectives of the regional development are the following***:

- Diminution of the existing regional disequilibrium through stimulation of the balanced development by means of accelerated restoration in the development lag of disadvantageous areas, as a consequence of certain historical, geographical and political conditions and prevention of new disequilibriums' production;
- Correlation between policies and governmental sectoral activities at the regional level, by means of the initiatives' stimulation and local and regional resources' utilization for the purpose of their cultural development and durable social-economic development;
- Stimulation of the interregional, internal, international

internaţionale, a celei transfrontaliere, inclusiv în cadrul euroregiunilor, precum şi participarea regiunilor de dezvoltare la structurile şi organizaţiile europene care promovează dezvoltarea economică şi instituţională a acestora, în scopul realizării unor proiecte de interes comun.

Deci, obiectivele generale ale politicii de dezvoltare regională se referă la diminuarea dezechilibrelor regionale existente, stimularea dezvoltării echilibrate şi durabile pe întreg teritoriul R. Moldova, revitalizarea "zonelor defavorizate", prevenirea producerii de noi dezechilibre, consolidarea oportunităţilor financiare, instituţionale şi umane pentru dezvoltarea social-economică a regiunilor, stimularea cooperării interregionale interne şi internaţionale care contribuie la progresul economic şi social.

Principiile de bază ale susţinerii dezvoltării regionale sunt eficienţa, echitatea, durabilitatea, planificarea, coordonarea, parteneriatul şi transparenţa.

Cadrul legal şi normativ.

Documentele de referinţă care stabilesc condiţiile şi procedurile de implementare a politicii de dezvoltare regională sunt:

1. Legea privind dezvoltarea regională în Republica Moldova, nr. 438-XVI din 28.12.2006 (modificată) (Monitorul Oficial nr. 21-24/68 din 16.02.2007, art. 68). Prin legea respectivă sunt definite noţiunile de bază ce ţin de domeniul dezvoltării regionale, sunt stabilite obiectivele, principiile şi cadrul instituţional, este delimitat spaţiul geografic al ţării în şase regiuni de dezvoltare: Nord, Centru, Sud, UTA Găgăuzia, municipiul Chişinău şi Transnistria.

Cadrul legal al politicii şi dezvoltării regionale este asigurat, în principal, de Legea nr.438-XVI din 28.12.2006 privind dezvoltarea regională în Republica Moldova care stabileşte obiectivele, cadrul instituţional, competenţele şi instrumentele specifice pentru realizarea politicii de dezvoltare regională în Republica Moldova. Mai exact, Legea privind dezvoltarea regională în Republica Moldova defineşte regiunile de dezvoltare funcţionale pe teritoriul Republicii Moldova, modul de cooperare interregională, cadrul instituţional, instrumentele specifice politicii pentru dezvoltare regională, mijloacele necesare creării şi funcţionării regiunilor de dezvoltare.

Această lege corespunde aspiraţiilor Republicii Moldova de integrare europeană şi prevede ***crearea a două regiuni de nivel European NUTS II (Nord, Centru***), *precum şi a regiunilor mai mici de* ***nivelul NUTS III (Sud, UTA Găgăuzia, regiunea transnistreană şi municipiul Chişinău),*** *luându-se în consideraţie numărul locuitorilor din regiune.*

Legea ***defineşte următoarele noţiuni principale ale cadrului legal şi normativ al dezvoltării regionale astfel:***

politică de dezvoltare regională – activitate coordonată a autorităţilor administraţiei publice centrale şi locale, a colectivităţilor locale şi a organizaţiilor neguvernamentale, orientată spre planificarea şi realizarea unei dezvoltări social-economice teritoriale echilibrate, spre sprijinirea nemijlocită a dezvoltării social-economice a zonelor defavorizate;

and cross-border cooperation, including in the framework of euroregions, as well as participation of the regions of development in European structures and organizations, which promote their economic and institutional development with the purpose of projects of common interest.

Thus, the main objectives of the regional development policy refer to diminish the existing regional non-equilibrium, to stimulate balanced and durable development at the whole territory of the Republic of Moldova, to revive disadvantageous areas, to stave off new disequilibriums' production, to consolidate financial, institutional and human opportunities for social-economic development of the regions, to stimulate internal and external inter-regional cooperation, which contributes to economic and social progress.

Basic principles of the regional development support are: the efficiency, equity, durability, planning, coordination, partnership and transparency.

Legal and normative framework.

Base documents, which determine conditions and procedures of the regional development policy's implementation, are:

1. Law On Regional Development of the Republic of Moldova, no. 438-XVI on 28.12.2006 (modified) (Official Monitor nr. 21-24/68 on 16.02.2007, art. 68). This law determines basic definitions of the regional development domain; establishes objectives, principles and institutional framework; delimits the geographical area of the republic into six regions of development: North, Central, South, U.T.A. (i.e. autonomous territorial unit) Gagauzia, municipality Chisinau and Transnistria.

The legal framework of regional policy and development in general is ensured by the Law on regional development of the Republic of Moldova nr.438-XVI on 28.12.2006, which establishes objectives, legal framework, competences and specific instruments for the realization of the regional development policy in the Republic of Moldova. More exactly, the Law on regional development of the Republic of Moldova defines functional regions of development at the territory of the Republic of Moldova, mode of interregional cooperation, institutional framework, specific instruments of the regional development policy, and necessary means of creation and functioning of the developing regions.

This law correspond to the aspirations of the Republic of Moldova with regard to the European integration and provides *for the creation of such two regions of European level as NUTS II (North and Central regions)* ***and smaller regions*** *of the level NUTS III (South region, UTA Gagauzia, Transnistrian region and Chisinau municipality),* ***taking into account the number of inhabitants of the region****.*

The law ***defines the following principal notions of the legal and normative framework of regional development***:

policy of regional development – the coordinated activity of central and local public authorities, local communities and non-governmental organizations, oriented to planning and realization of the territorial balanced social-economic development, to immediate support of the social-economic development of disadvantageous areas;

national strategy of the regional development – the principal document of the regional development planning,

strategie naţională de dezvoltare regională – principalul document de planificare a dezvoltării regionale care reflectă politica naţională în domeniu şi introduce mecanismele naţionale ale acestei dezvoltări;

document unic de program – document guvernamental, elaborat în baza strategiilor de dezvoltare regională şi a planurilor operaţionale regionale, de programare pe termen scurt (3 ani) a implementării politicii de dezvoltare regională;

plan anual de implementare – document de planificare anuală a procesului de implementare a Strategiei naţionale de dezvoltare regională;

strategie de dezvoltare regională – document al politicii de dezvoltare regională pe termen mediu (7ani) care identifică priorităţi, include proiecte şi măsuri specifice pentru implementarea acestei politici în cadrul regiunii de dezvoltare;

plan operaţional – plan de implementare a strategiei de dezvoltare regională, prevăzut pentru 3 ani, care conţine programele, proiectele şi activităţile prioritare;

regiune de dezvoltare – unitate teritorială funcţională ce reprezintă cadrul de planificare, evaluare şi implementare a politicii de dezvoltare regională.

2. Strategia Naţională de Dezvoltare (SND) pe anii 2008-2011, aprobată prin Legea nr. 295-XVI din 21.12.2007. Este principalul document intern de planificare strategică, pe termen mediu, în care sunt determinate obiectivele de dezvoltare a Republicii Moldova până în anul 2011 şi stabilite măsurile şi acţiunile prioritare pentru realizarea acestor obiective.

Prin această Strategie, ***dezvoltarea regională*** este considerată drept ***una din cele cinci priorităţi naţionale.*** Totodată, documentul se referă la responsabilitatea Guvernului în ceea ce priveşte implementarea politicilor de stat în domeniul dezvoltării regionale.

Compartimentul 5 al Strategiei naţionale de dezvoltare pe anii 2008-2011 este consacrat ***dezvoltării regionale ca unul prioritar*** şi include analiza: politicii de dezvoltare regională; cadrului instituţional de dezvoltare regională; disparităţilor interregionale şi intraregionale; mediului înconjurător şi utilizării resurselor naturale.

Sunt puse şi argumentate desfăşurat următoarele ***obiective ale dezvoltării regionale în R. Moldova:***

1) Participarea echilibrată a tuturor regiunilor la dezvoltarea social-economică a ţării, cu accent prioritar pe regiunile Nord, Centru şi Sud;

2) Accelerarea dezvoltării oraşelor mici în calitate de "poli de creştere" ai regiunilor;

3) Dezvoltarea economiei rurale şi creşterea productivităţii în agricultură;

4) Dezvoltarea şi modernizarea infrastructurii regionale şi promovarea parteneriatului public-privat;

5) Prevenirea poluării mediului înconjurător şi utilizarea eficientă a resurselor naturale în vederea creşterii calităţii vieţii.

Scopul general al dezvoltării regionale rezida în realizarea unei dezvoltări social-economice echilibrate şi durabile pe întreg teritoriul Republicii Moldova prin corelarea eforturilor în cadrul regiunilor de dezvoltare.

3. Strategia Naţională de Dezvoltare Regională

which reflects the national policy in the domain and introduces national mechanisms of this development;

unique program document – a governmental document, elaborated on basis of strategies of regional development and regional operational plans, of a short-term (3 years) programming of implementation of the regional development policy;

annual implementation plan – the document of the annual planning of the implementation process of the National Strategy of regional development;

strategy of regional development – a document of the regional development policy of a medium-term period (7 years), which identifies priorities, includes projects and specific measures for this policy's implementation in the framework of the region of development;

operational plan – the plan of implementation of the National Strategy of regional development, provided for 3 years, which contain programs, projects and priority activities;

region of development – the functioning territorial unit, representing the frame for planning, evaluation and implementation of the regional development policy.

2. National Strategy of Development (NSD) for 2008-2011, adopted by the Law no. 295-XVI of 21.12.2007. It is the principal internal document of strategic planning at the medium-term period, in which objectives of the development of the Republic of Moldova until 2011 are determined and the priority measures and actions for these objectives' realization are specified.

Through this Strategy, the ***regional development*** is considered as ***one of five national priorities***. At the same time, the document refers to the Government's responsibility in questions of the implementation of state policies in the domain of regional development.

The section 5 of the National Strategy of development for 2008-2011 is devoted to ***regional development as a priority*** and includes the analysis: of the policy of regional development; of institutional framework of regional development; of interregional and intraregional disparities; of the environment and natural resources' utilization.

The following ***objectives of the regional development of the Republic of Moldova*** have been defined and argued:

1) Balanced participation of all regions in social-economic development of the country, with the priority emphasis on North, Central and South regions;

2) Acceleration of the development of small towns as regions' poles of growth;

3) Rural economy's development and agricultural productivity's growth;

4) Development and modernization of regional infrastructure and promotion of public-private partnership;

5) Prevention of the pollution of the environment and efficient utilization of natural resources in view of life quality's growth.

The main purpose of regional development consists of realization of social-economic balanced and durable development at the whole territory of the Republic of Moldova by the efforts' correlation within the regions of development.

3. National Strategy of Regional Development (NSRD),

(SNDR), aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 158 din 04.03.2010. Este ***principalul document de planificare a dezvoltării regionale,*** în care sunt reflectate politica naţională în domeniul dat şi mecanismele naţionale ale acestei dezvoltări.

Fiind în responsabilitatea Ministerului Dezvoltării Regionale şi Construcţiilor, ***SNDR reprezintă cadrul de lucru strategic***, prin care este promovată politica de dezvoltare geografică, economică şi socială, la nivel regional, în vederea realizării obiectivelor de dezvoltare regională de lungă durată. ***SNDR urmăreşte, pe termen mediu, dezvoltarea social-economică, echilibrată, a tuturor regiunilor ţării,*** accelerarea dezvoltării oraşelor mici, dar şi dezvoltarea economiei rurale.

4. Hotărârea Guvernului nr. 127 din 08.02.2008 „Cu privire la măsurile de realizare a Legii nr. 438-XVI din 28.12.2006 privind dezvoltarea regională în Republica Moldova" stabileşte condiţiile de executare a Legii.

Cadrul instituţional.

Legea ***defineşte şi principalele noţiuni ale cadrului instituţional al dezvoltării regionale:***

Consiliu Naţional de Coordonare a Dezvoltării Regionale (CNCDR) - structură funcţională de competenţă generală fără personalitate juridică, constituită pentru aprobarea, promovarea şi coordonarea obiectivelor de dezvoltare regională la nivel naţional;

consiliu regional pentru dezvoltare (CRD) – structură funcţională reprezentativă fără personalitate juridică creată în cadrul fiecărei regiuni de dezvoltare pentru elaborarea, promovarea şi coordonarea implementării programelor de dezvoltare la nivel regional;

agenţie de dezvoltare regională (ADR) – instituţie publică necomercială, subordonată autorităţii de implementare a politicii de dezvoltare regională, creată pentru implementarea strategiei de dezvoltare regională şi planului operaţional;

Fond naţional pentru dezvoltare regională (FNDR) – sursă de finanţare a programelor şi proiectelor orientate spre atingerea obiectivelor de dezvoltare regională.

În scopul executării Legii nr.438-XVI din 28.12.2006 privind dezvoltarea regională în Republica Moldova a fost adoptată ***Hotărârea Guvernului nr. 127 din 08.02.2008 cu privire la măsurile de realizare a Legii nr. 438-XVI din 28 decembrie 2006 privind dezvoltarea regională în Republica Moldova*** (Monitorul Oficial din 19.02.2008, nr. 34-36, art.200)**,** prin care s-a decis ***crearea cadrului instituţional*** şi s-au aprobat ***Regulamentele*** de funcţionare a instituţiilor respective.

Guvernul a hotărât de a crea următoarele ***structuri ce formează cadrul instituţional:***

1. Consiliul Naţional de Coordonare a Dezvoltării Regionale, în calitate de structură funcţională de competenţă generală, fără personalitate juridică;
2. Fondul naţional pentru dezvoltarea regională, în gestiunea Ministerului Dezvoltării Regionale şi Construcţiilor, pentru finanţarea programelor şi proiectelor de dezvoltare regională;
3. Agenţiile de Dezvoltare Regională Nord, Centru şi Sud, în calitate de instituţii publice cu personalitate juridică, subordonate Ministerului Dezvoltării Regionale şi

adopted by the Government Degree no. 158 from 04.03.2010. It is the ***principal document of regional development planning***, in which the national policy in the domain and national mechanisms of this development are reflected.

Being under the responsibility of the Ministry of Regional Development and Construction, ***NSRD represents a part of the strategic work***, through which the policy of geographical, economic and social development is pursued at the regional level in view of realization of the objectives of the long-term regional development. ***NSRD pursues the social-economic balanced medium-term development of all the regions of the country***, acceleration of small towns' development and rural economy's development.

4. Government Degree no. 127 from 08.02.2008 „On Measures of Realization of the Law nr. 438-XVI on 28.12.2006 On Regional Development of the Republic of Moldova" determines conditions of the Law's execution.

Institutional framework

The Law ***defines principal notions of the regional development's institutional framework***:

National Council of Coordination of Regional Development (NCCRD) – the functioning representative body of general competence, without registration as a juridical person, created for the approval, promotion and coordination of the objectives of regional development at the national level;

Regional Council for the Development (RCD) - the functioning representative body of general competence, without registration as a juridical person, created in the framework of each region of development for the elaboration, promotion and coordination of development programs' implementation at the regional level;

Agency of Regional Development (ARD) – non-commercial public institute, subordinated to the authorities of implementation of the policy of regional development, created for the implementation of the strategy of regional development and operational plan;

National Fund for Regional Development (NFRD) – the source of financing of programs and projects, oriented to the achievement of the objectives of regional development.

To execute the Law no.438-XVI from 28.12.2006 On Regional Development in the Republic of Moldova, ***the Government Degree no. 127 from 08.02.2008 on measures for realization of the Law no.438-XVI from 28 December, 2006 On Regional Development in the Republic of Moldova*** (Official Monitor from 19.02.2008, no. 34-36, art.200) has been adopted; this document confirmed the creation of the institutional framework and approbation of Regulations on functioning of the respective institutions.

The Government decided to create the following ***structures of the institutional framework***:

1. National Council of Regional Development Coordination as the functioning body of general competence, without registration as a juridical person;
2. National Fund for Regional Development under the Ministry of Regional Development and Construction in order to financing of programs and projects of regional development;
3. Agency of Regional Development of North, Centre and South as a public institute of juridical personality,

Construcţiilor.

Concomitent, Guvernul, prin aceiaşi hotărâre, ***a aprobat Regulamentele*** necesare:

1. Regulamentul Consiliului Naţional de Coordonare a Dezvoltării Regionale;
2. Regulamentul-cadru al Consiliului Regional pentru Dezvoltare;
3. Regulamentul-cadru al Agenţiei de Dezvoltare Regională;
4. Regulamentul de formare şi utilizare a mijloacelor Fondului naţional pentru dezvoltarea regională.

Cadrul instituţional contribuie prin prezenţa sa în fiecare regiune a ***Consiliului regional pentru dezvoltare (CRD)*** şi a ***Agenţiei de dezvoltare regională (ADR)*** la coordonarea implementării programelor de dezvoltare la nivel regional şi, respectiv, implementarea ***strategiei de dezvoltare regională (SDR).***

Legea nr.438-XVI, în capitolul „Cadrul Instituţional", prevede ***două nivele de organizare a cadrului instituţional pentru dezvoltarea regională: nivelul naţional şi cel regional.***

Nivelul naţional este reprezentat de ***Consiliul Naţional de Coordonare a Dezvoltării Regionale (CNCDR),*** care este creat în scopul aprobării, promovării şi coordonării la nivel naţional a obiectivelor politicii de dezvoltare regională (Consiliul Naţional nu are personalitate juridică, funcţionează în conformitate cu regulamentul său) şi ***Fondul naţional pentru dezvoltare regională (FNDR),*** care reprezintă instrumentul principal de finanţare a proiectelor şi programelor de dezvoltare regională şi care se formează din alocaţiile anuale de la bugetul de stat, ca poziţie distinctă pentru politica de dezvoltare regională, precum şi din alte surse. Modul de formare şi utilizare a mijloacelor ***FNDR*** este conform unui regulament aprobat de Guvern. ***FNDR se află în gestiunea*** autorităţii de implementare a politicii de dezvoltare regională, care efectuează alocarea mijloacelor lui, cu aprobarea prealabilă a Consiliului Naţional. La acest nivel se preconizează instituirea ***unităţii de implementare***, adică ***secretariatul Consiliului Naţional de Coordonare***, în cadrul Ministerului Dezvoltării Regionale şi Construcţiilor.

Nivelul regional reprezentat de ***CRD***, care reprezintă „o structură funcţională deliberativă la nivelul fiecărei regiuni de dezvoltare, constituită pentru coordonarea şi promovarea obiectivelor politicii de dezvoltare regională la nivel local" (art.7(1)) şi ***ADR*** (are personalitate juridică şi activează în conformitate cu un regulament, aprobat de agenţie în baza unui regulament-cadru, elaborat şi aprobat de Guvern) care se constituie în fiecare regiune de dezvoltare, în scopul executării deciziilor Consiliului regional şi care vor asigura implementarea strategiilor de dezvoltare regională şi atragerea de fonduri suplimentare.

Agenţiile sunt structurile centrale în pregătirea de proiecte. Acestora le este încredinţat rolul de a promova proiecte, transmite informaţii şi orienta beneficiarii potenţiali în vederea obţinerii unor rezultate bune în ceea ce priveşte eligibilitatea, susţinerea administrativă şi tehnică a cererilor.

Agenţiile de dezvoltare regională reprezintă instituţii publice necomerciale, subordonate Ministerului subordinated to the Ministry of Regional Development and Construction.

At the same time, the Government ***approved necessary Regulations*** on the basis of the same degree:

1. Regulation of the National Council of Regional Development Coordination;
2. Framework Regulation of the Regional Council for Development;
3. Framework Regulation of the Agency of regional Development;
4. Regulation of forming and utilization of means of the National Fund for Regional Development.

The institutional framework, by its presence in each region, contributes to work of the ***Regional Council for the Development (RCD)*** and ***the Agency of Regional Development (ARD)*** to coordinate the implementation of the development programs at the regional level and, respectively, implementation of the ***Strategy of regional development (SRD)***.

The Law no.438-XVI, in its Chapter „Institutional Framework", provides for ***two levels of the institutional framework's organization for regional development: national and regional levels***.

National level is represented by the ***National Council of Coordination of Regional Development (NCCRD)***, which was created with the purpose of adoption, promotion and coordination of the regional development policy's objectives at the national level (the National Council is not a juridical person, functioning conforming to its own regulation), and the ***National Fund for Regional Development (NFRD)***, which represents the principal instrument of financing of projects and programs of regional development and is formed of annual allocations from the state budget as a distinct position for regional development policy and from other sources. The way of formation and utilization of the means from the ***NFRD*** is executed according to the regulation, approved by the Government. The ***NFRD is under the administration*** of the authorities, which implement the regional development policy, carry out allocation of finance with the preliminary approbation by the National Council.

At this level, the foundation of the ***implementation unit***, i.e. the ***secretariat of the National Council of Coordination*** in the framework of the Ministry of Regional Development and Construction is provided for.

The regional level is represented by ***RCD*** as "a functioning deliberative structure at the level of each region, constituted for coordination and promotion of regional development policy's objectives at local level" (art. 7(1)) and ***ARDs*** (juridical persons, working conforming to the framework regulation, elaborated and approved by the Government), which are established in each region of development with the purpose of execution of Regional Council's decisions and will ensure implementation of strategies of regional development and attraction of supplementary funds.

Agencies are central structures of projects' preparation. They are entrusted with the role of projects' promotion, information's transmission and potential beneficiaries' orientation in the view of getting some good results in domains of eligibility, administrative support and technique

Dezvoltării Regionale şi Construcţiilor, care sunt create pentru implementarea Strategiei de dezvoltare regională şi Planului Operaţional, executarea deciziilor consiliilor regionale de dezvoltare şi atragerea de fonduri investiţionale suplimentare.

Pentru a putea fi aplicată politica de dezvoltare regională, ***s-au înfiinţat 6 regiuni de dezvoltare,*** care cuprind tot teritoriul Republicii Moldova. ***Principalele domenii*** care pot fi vizate de politicile regionale ***sunt:*** dezvoltarea întreprinderilor, piaţa forţei de muncă, atragerea investiţiilor, transferul de tehnologie, dezvoltarea sectorului Î.M.M.-urilor, îmbunătăţirea infrastructurii, calitatea mediului înconjurător, dezvoltare rurală, sănătate, educaţie, învăţământ, cultura. **Tabelul 1** caracterizează aceste 6 regiuni de dezvoltare ale R. Moldova.

Prin Hotărârea Guvernului nr. 110 din 18.02.2010 cu privire la Consiliul Naţional de Coordonare a Dezvoltării Regionale, Guvernul a aprobat ***noua componenţa nominală a Consiliului Naţional de Coordonare a Dezvoltării Regionale din 14 persoane*** şi a stabilit că, în caz de eliberare a membrilor Consiliului din funcţiile deţinute, atribuţiile lor în cadrul Consiliului vor fi exercitate de persoanele nou-desemnate în posturile respective, fără emiterea altei hotărâri de Guvern.

Membri ai Consiliului Naţional de Coordonare a Dezvoltării Regionale (CNCDR) sunt:

- viceprim-ministrul, ministrul economiei, preşedintele Consiliului;
- ministrul dezvoltării regionale şi construcţiilor, vicepreşedintele Consiliului;
- ministrul stat, vicepreşedintele Consiliului;
- ministrul finanţelor;
- ministrul mediului;
- ministrul agriculturii şi industriei alimentare;
- ministrul transporturilor şi infrastructurii drumurilor;preşedintele Consiliului Regional pentru Dezvoltare Nord;
- preşedintele Consiliului Regional pentru Dezvoltare Centru;
- preşedintele Consiliului Regional pentru Dezvoltare Sud;
- câte un reprezentant al sectorului privat delegat din partea fiecărui din cele trei Consilii Regionale pentru Dezvoltare;

un reprezentant al societăţii civile.

Fiecare Consiliu Regional pentru Dezvoltare include preşedintele, vicepreşedintele şi câte patru membri din fiecare raion al regiunilor.

Principalele obiective pentru anul 2010 au fost:

1. Aprobarea Strategiei Naţionale de Dezvoltare Regională şi adoptarea strategiilor de dezvoltare regională;
2. Finalizarea procesului de constituire a cadrului instituţional pentru dezvoltarea regională (asigurarea şi dotarea cu mobilier, tehnică, etc. a agenţiilor);
3. Elaborarea strategiei de comunicare şi sprijinirea parteneriatelor public-private pentru implementarea politicii regionale;
4. Monitorizarea şi evaluarea măsurilor de susţinere ale

of bids.

Agencies of regional development represent public non-commercial institutions, subordinated to the Ministry of Regional Development and Construction, created to implement the Regional development Strategy and Operational Plan, to execute decisions of regional councils of development and to attract supplementary investment funds.

In order the policy of regional development to be applied, ***6 regions of development covering*** the whole territory of the Republic of Moldova have been founded. ***Principal domains***, which could be endorsed by regional policies, ***are***: enterprises' development, labor force market, investment attraction, technology transfer, SME sector's development, infrastructure's improvement, environment's quality, rural development, health, education, teaching, culture. **Table 1** characterizes those 6 regions of development of the republic of Moldova.

Government Decision no. 110 from 18.02.2010 On National Council of Coordination of Regional Development, the Government has adopted the new nominal composition of the National Council of Coordination of Regional Development, consisted of 14 persons, and has resolved that in case of a Council member's dismissal, the newly appointed person would perform his functions without issuance of another Government degree.

There are following ***members of the National Council of Coordination of Regional Development (NCCRD)***:

- vice-prime minister, minister of economy, president of the Council;
- minister of regional development and construction, vice-president of the Council;
- state minister, vice-president of the Council;
- minister of finance;
- minister of environment;
- minister of agriculture and food industry;
- minister of transport and road infrastructure;
- president of the Regional Council for the Development (North);
- president of the Regional Council for the Development (Centre);
- president of the Regional Council for the Development (South);
- one representative from each of three Regional Councils for the Development;
- one representative of the civil society.

Each of Regional Councils for the Development includes the president, vice-president and four members from each district of the region.

The principal objectives for 2010 were the following:

1. Adoption of the National Strategy of Regional Development and strategies of regional development;
2. Finalizing the process of formation of the institutional framework for regional development (provision and allocation of the furniture, technique, etc. for agents);
3. Elaboration of the Strategy of communication and support of public-private partnerships to implement regional policies;
4. Monitoring and evaluation of regional development

dezvoltării regionale;

5. Elaborarea şi implementarea mecanismelor de finanţare a dezvoltării regionale (elaborarea şi aprobarea de către Guvern a ***Documentului Unic de Program (DUP));***

6. Fortificarea dialogului între principalii actori ai dezvoltării regionale din partea mediului de afaceri, societăţii civile şi a donatorilor.

support measures;

5. Elaboration and implementation of regional development financing mechanisms (elaboration and adoption of the **Unique Programme Document (UPD) by the Government);**

6. Strengthening a dialogue between principal actors of regional development from business environment, civil society and donors.

Tabelul 1/Table 1

Regiunile de dezvoltare ale Republica Moldova şi componenţa lor/ Regions of development of the Republic of Moldova and their composition

Regiunile de dezvoltare/ Regions of development	**Unităţile administrativ-teritoriale/ Administrative-territorial units**	**Locuitorii din regiune (potrivit recensământului din 2004)/Inhabitants of the region (according to census of the population of 2004)**
Nord /North	Municipiul/ Municipality Bălţi, raioanele/ districts of Briceni, Donduşeni, Drochia, Edineţ, Făleşti, Floreşti, Glodeni, Ocniţa, Rîşcani, Sîngerei, Soroca	969299
Centru/ Centre	Raioanele /Districts of Anenii Noi, Călăraşi, Criuleni, Dubăsari, Hînceşti, Ialoveni, Nisporeni, Orhei, Rezina, Străşeni, Şoldăneşti, Teleneşti, Ungheni	987603
Sud/ South	Raioanele/ Districts of Basarabeasca, Cahul, Cantemir, Căuşeni, Cimişlia, Leova, Ştefan Vodă, Taraclia	524497
Unitatea teritorială autonomă Găgăuzia /Autonomous territorial unit Gagauzia		155700
Municipiul/ Municipality Chişinău		712218
Transnistria	Unităţile administrativ-teritoriale din stânga Nistrului, inclusiv municipiile Tiraspol şi Bender /Administrative-territorial units from the left bank of the Dniester, including municipalities Tiraspol and Bender	580000

Sursa: Legea nr.438-XVI din 28.12.2006 privind dezvoltarea regională în Republica Moldova./ Source: Law nr.438-XVI from 28.12.2006 On Regional Development in the Republic of Moldova.

Continuă ***parteneriatul cu proiectul Departamentului pentru Dezvoltare Internaţională a Guvernului Marii Britanii (DFID)*** care acordă asistenţă tehnică Ministerului Dezvoltării Regionale şi Construcţiilor în lansarea activităţii agenţiilor de dezvoltare regională. În urma negocierilor, la acest proiect s-a alăturat ***Agenţia Suedeză pentru Dezvoltare Internaţională (SIDA).*** În timpul cel mai apropiat, vor fi iniţiate negocierile de colaborare cu ***Biroul de Cooperare Tehnică al Germaniei GTZ.***

Prin decizia Consiliului Naţional de Coordonare a Dezvoltării Regionale nr.5/10 din 04 mai 2010 ***a fost aprobată*** „Instrucţiunea pentru utilizatori privind înaintarea propunerilor de proiecte pentru finanţare din Fondul naţional pentru dezvoltare regională".

În ***Instrucţiune pentru Utilizator*** sunt prezentate, conform prevederilor ***Manualului operaţional al FNDR*** şi legislaţiei naţionale în vigoare, condiţiile de înaintare, selectare şi de implementare a proiectelor finanţate din Fondul Naţional de Dezvoltare Regională (FNDR).

Scopurile Apelului-pilot de proiecte sunt:

1.Desemnarea proiectelor, finanţate în 2010.

The partnership with the project of ***the Department for International Development of the Government of Great Britain (DFID)*** continues, which grants technical assistance to the Ministry for Regional Development and Construction in order to launch the activity of regional development agents. As a result of negotiations, ***the Swedish International Development Agency (SIDA)*** has joined the project. In the near future, negotiations of collaboration with ***German Bureau for Technique Cooperation (GTZ)*** will be initiated.

The „Instructions for users on application of project bids to be financed from the National Fund for regional development" (User's Guide) ***was adopted*** by the decision of the National Council for Coordination of Regional Development no.5/10 from 04 May 2010.

Conditions of application, selection and implementation of projects, financed from the National Fund for regional development (NFRD) are presented in the ***User's Guide***, according to provisions of the ***Operational Manual of NFRD*** and national effective legislation.

2.Elaborarea ***Planului Operaţional Regional (POR)*** pentru anii 2010-2012.

Solicitanţii şi partenerii acestora, ale căror proiecte sunt selectate pentru finanţare, semnează cu Agenţia de Dezvoltare Regională un acord de colaborare privind implementarea proiectului. Acordul prevede atribuţiile şi responsabilităţile fiecărei părţi a contractului, durata desfăşurării proiectului, costurile, sursele de finanţare şi, după caz, co-finanţare a proiectului. Conform prevederilor legislaţiei în vigoare cu privire la dezvoltarea regională, Agenţiile de Dezvoltare Regională coordonează implementarea proiectelor selectate pentru a fi finanţate, asigurând organizarea licitaţiilor publice. Totodată, ele ţin sub control procesul de implementare a proiectelor. La sfârşitul perioadei de implementare a proiectului bunurile procurate şi obiectele construite sunt transmise în proprietate beneficiarilor.

Implementarea politicilor de dezvoltare regională a început odată cu constituirea ***cadrului instituţional*** din care fac parte: Consiliul Naţional de Coordonare a Dezvoltării Regionale, Direcţia Generală Dezvoltare Regională a Ministerului Dezvoltării Regionale şi Construcţiilor, Consiliile Regionale pentru Dezvoltare, Agenţiile de Dezvoltare Regională.

Fiecare Agenţie de Dezvoltare regională, în colaborare cu consiliile regionale, elaborează şi aprobă planuri operaţionale privind dezvoltarea regională pentru anii 2010-2012.

Finanţarea pentru dezvoltarea regională se face prin intermediul Fondului Naţional de Dezvoltare Regională (FNDR), care prevede 1% din bugetul de stat, precum şi alte surse de finanţare.

Procesul de finanţare pentru dezvoltarea regională antrenează utilizarea unui set de ***noţiuni ce trebuie definite exact. Principalele sunt:***

- ***Autoritate Publică Locală de nivelul 1 sau 2*** – autoritate publică de competenţă generală sau specială, care este constituită şi activează pe teritoriul satului/ comunei, oraşului/ municipiului, raionului, unităţii teritoriale autonome. Are statut juridic special, urmărind promovarea intereselor populaţiei/ colectivităţii/ unităţilor administrativ-teritoriale şi soluţionarea problemelor acestora (Legea nr.436-XVI din 28.12.2006 privind administraţia publică locală).
- ***Cerere de finanţare*** – document prin care se solicită un sprijin financiar pentru acoperirea costurilor de implementare a unui proiect. În cerere se descrie detaliat proiectul, se argumentează necesitatea implementării lui, sunt indicate activităţile, rezultatele, efectul şi impactul proiectului.
- ***Comisia de Evaluare*** – organ consultativ, creat în cadrul Ministerului Construcţiei şi Dezvoltării Regionale în scopul evaluării proiectelor de dezvoltare regională.
- ***Instrucţiune a Utilizatorului*** – document de informare tehnică a potenţialilor beneficiari ai Fondului Naţional pentru Dezvoltare Regională, suport informativ complex pentru întocmirea Cererii de Finanţare conform cerinţelor specifice ale FNDR. Include un set de reguli detaliate pentru întocmirea şi depunerea Cererii de Finanţare.

Aims of the Call-pilot for the projects are the following:

1. Identification of projects for financing in 2010.
2. Elaboration of the ***Regional Operational Plan (ROP***) for 2010-2012.

Applicants and their partners, whose projects are selected for finance, sign an agreement of collaboration with the Agency of Regional Development regarding the project's implementation. The agreement provides for functions and responsibilities of each contracting part, duration of the project, costs, sources of finance and (if applicable) co-finance of the project. According to provisions of effective legislation on regional development, Agencies of Regional Development coordinate the implementation of projects, selected to be financed, ensuring public biddings' organization. At the same time, they control projects' implementation. At the end of the project implementation period, purchased goods and constructed facilities have to be transferred in beneficiaries' property.

The implementation of regional development policies began with the institutional framework's formation, among which: National Council for Coordination of Regional Development, General Direction of Regional Development of the Ministry for Regional Development and Construction, Regional Councils for Development, Agencies of Regional Development.

Each of the Agencies of Regional Development in collaboration with regional councils elaborates and adopts operational plans for regional development for 2010-2012.

Financing of regional development is made by the National Fund for Regional Development (NFRD), consisted of 1% from the state budget and other sources.

The process of financing of regional development needs a ***set of notions***, which are to be defined exactly. Principal of them are:

- ***Local Public Authority at level 1 or 2*** – public authority of general or special competence, which is constituted and works at the territory of villages/ communes, towns/ municipalities, districts, autonomous territorial units. They are of special juridical status and ought to promote interests of population/ community/ administrative-territorial units and to solve their problems (Law no.436-XVI from 28.12.2006 On local public administration).
- ***Application for financing*** – document, by means of which the financial support for defrayal of expenses on project's implementation is requested.
- ***Evaluation Committee*** – consultative body, created in the framework of the Ministry of Regional Development and Construction with the purpose to evaluate regional development projects.
- ***User's Guide*** – document of technical information for potential beneficiaries of the National Fund for Regional Development; complex information support for completion of the application for financing in accordance with specific requirements of NFRD. It includes the set of detailed rules for completion and presentation of the application for financing.

- ***Manual Operaţional al FNDR*** – document ce prevede organizarea, funcţionarea şi procedurile de utilizare a Fondului.
- ***Manual Operaţional ADR*** – document principal în care se conţin informaţii despre organizarea, funcţiile şi obligaţiile de serviciu, gestionarea, administrarea şi procedurile relevante ale acesteia.
- ***Parteneriat*** – sistem, care asociază parteneri sociali, economici etc.; un grup/ o societate formală sau neformală, prin care două sau mai multe părţi decid sa acţioneze împreuna pentru atingerea unui scop comun.
- ***Studiu de Prefezabilitate*** – analiză premergătoare deciziei de investiţii, având drept scop identificarea tuturor problemelor, formularea soluţiilor, precum şi selectarea alternativă preferată pe baza factorilor calităţii.

Conform ***Strategiilor de Dezvoltare Regională*** sunt stabilite următoarele ***priorităţi:***

1.Reabilitarea infrastructurii fizice.

2.Susţinerea dezvoltării sectorului privat, în special în regiunile rurale.

3.Îmbunătăţirea factorilor de mediu şi a atractivităţii turistice.

Lansarea ***Apelului-pilot de proiecte*** marchează un pas important în implementarea practică a politicilor de dezvoltare regională. Specificul acestui Apel este scos în evidenţă de următoarele aspecte:

În primul rând, pentru prima dată este prevăzută finanţarea unor proiecte regionale din FNDR. În acest sens, ***Apelul*** poartă un caracter de testare, identificare, elaborare, evaluare, implementare şi monitorizare a proiectelor regionale. Acesta este o practică bună pentru toate părţile interesate – atât la nivel local şi regional, cît şi la cel naţional.

În al doilea rând, ***Apelul*** solicită proiecte pentru toate tipurile de priorităţi specificate în Strategia de dezvoltare regională. Se aşteaptă ca acest Apel să devină un mijloc informaţional important, care să faciliteze procesul de elaborare a ***Planului Operaţional Regional pentru 2010-2012.***

În final, importanţa ***Apelului*** este condiţionată şi de faptul că în anul 2010 urmau să fie finanţate proiecte cu un grad sporit de pregătire pentru implementare.

Etapele prezentării şi evaluării propunerilor de proiecte sunt următoarele:

1.ADR-le, în baza Strategiilor de Dezvoltare Regională, lansează ***Apelul-pilot de proiecte.*** Apelul conţine: Anunţul cu privire la solicitările de proiecte, Instrucţiunea pentru utilizator şi Formularele (care urmează a fi completate).

2.Proiectele sunt elaborate de solicitanţi. ADR acordă suport consultativ şi metodologic în elaborarea proiectelor. Proiectele sunt prezentate nu mai târziu de data limită.

3.După data limită, ADR va efectua verificarea administrativă a proiectelor parvenite, pentru a le include în POR (Planul Operaţional Regional). În baza verificării administrative, ADR prezintă CDR, pentru a fi examinată şi aprobată, Nota informativă privind proiectele parvenite şi Planul Operaţional Regional.

4.CDR aprobă POR şi îl înaintează MDRC pentru elaborarea DUP.

- ***Operational Manual of NFRD*** – document, providing the organization, functioning and utilization procedures of the Fund.
- ***Operational Manual of ARD*** – principal document, containing information about organization, functions and official duties, managing, administration and relevant procedures of them.
- ***Partnership*** – system of association social, economic, etc. partners; formal or informal group/ society, by means of which two or more parties decide to work together to reach common aim.
- ***Pre-feasibility Research*** – the prior analysis of the decision of investment with the purpose of identification of all the problems, formulating of decisions and selection of preferable alternative on the basis of quality factors.

According to ***Regional Development Strategies***, the following ***priorities*** have been determined:

1. Rehabilitation of physical infrastructure.
2. Support of private sector's development, especially in the rural regions.
3. Improvement of environment factors and tourist attractiveness.

Starting of ***Call-pilot for projects*** marks an important step in implementation of regional development policies in practice. This Call's specific is displayed in following aspects:

In the first place, for the first time the regional projects' financing from NFRD are provided for. In this view, ***the Call*** includes testing, identification, elaboration, evaluation, implementation and monitoring of regional projects. This is a good practice for all interested parties at local and regional as well as national level.

In the second place, ***the Call*** requires projects of all types of priorities, specified in the Strategy of regional development. It is expected that this Call will become an important informational means, which will facilitate the process of elaboration of the ***Regional Operational Plan for 2010-2012***.

Finally, ***the Call***'s importance is also conditioned by fact that in 2010 it was supposed to finance projects of higher degree of preparedness for implementation.

Stages of presentation and evaluation of project bids are the following:

1. ARDs, based on Strategies of Regional Development, start the ***Call-pilot for projects***. The Call contains: announcement for project application, user's guide and forms to be completed.
2. Projects are elaborated by applicants. ARDs render consulting and methodological support to projects' elaboration. Projects are to be presented at the latest deadline.
3. After the deadline, ARD makes an administrative verification of the received projects in order to include them in the Regional Operational Plan (ROP). On basis of the administrative verification, ARD presents the Informational Note on received projects and Regional Operational Plan to CRD for examination and approvement.
4. CRD approves ROP and presents it to MRDC in

5.Paralel cu elaborarea DUP (Document Unic de Program), Comisia de Evaluare de pe lângă MDRC va evalua propunerile de proiecte conform criteriilor de selectare şi va propune CNCDR aprobarea proiectelor pentru finanţare în anul 2010.

6.După aprobarea de către CNCDR a DUP-ului (Documentului Unic de Program), MDRC va propune Guvernului să aprobe DUP (Document Unic de Program) care conţine programe şi proiecte pentru 3 ani (2010-2012).

7.Proiectele aprobate spre finanţare în anul 2010 trebuiau înaintate ADR pentru iniţierea etapei de implementare propriu-zisă a proiectelor.

8.Pentru fiecare proiect în parte, ADR va elabora, după caz, Caiete de sarcini şi va anunţa concursurile de licitaţie publică pentru angajarea companiilor specializate în realizarea lucrărilor de proiectare, reparaţie, reconstrucţie, construcţie, dotare cu echipament tehnic şi utilaje, în prestarea de servicii, ş.a. necesare pentru implementarea proiectelor.

9.În conformitate cu prevederile legale din domeniu şi cu procedurile stabilite, ADR vor monitoriza implementarea proiectelor.

10. Rezultatele evaluării şi monitorizării se vor include în rapoarte de monitorizare şi evaluare referitoare la fiecare proiect în parte şi se vor prezenta MDRC de către ADR.

FNDR *deţine o poziţie distinctă în bugetul de stat, având ca obiectiv promovarea unei politici de dezvoltare regională. El constituie 1% din veniturile bugetului de stat aprobate pe anul respectiv, cu excepţia veniturilor cu destinaţie specială prevăzute de legislaţie, pentru anul 2010 fiind alocate mijloace financiare – 135,4 mln lei.*

Suma totală oferită în cadrul acestui ***Apel*** pentru toate cele trei regiuni de dezvoltare în perioada 2010-2012 constituie 452 mil. lei. Devizul general indicativ disponibil este alocat pentru fiecare prioritate în parte, iar valoarea finanţării, acordată prin acest ***Apel,*** se înscrie între următoarele sume minime şi maxime (**Tabelul 2**).

order to elaborate UPD.

5. At the same time with UPD's elaboration (UPD=Unique Programme Document), the Evaluation Committee at the MRDC will evaluate project bids according to selection criteria and will propose to NCCRD to approve projects for financing in 2010.

6. After the NCCRD approve UPD (Unique Programme Document), MRDC will propose to the Government to approve UPD, which contains programs and projects for 3 years (2010-2012).

7. Projects, approved for financing in 2010, should be directed to ARD in order to initiate the project's implementation.

8. For each project, ARD will elaborate a Tasks Book and will announce public bids for engaging of the companies, specialized in planning working, reparation, reconstruction, construction, providing with technical equipment, in rendering services, etc., which are necessary for projects' implementation.

9. According to provisions of the legislation and stabled procedures, ARD will control the projects' implementation.

10. The results of evaluation and control will be included in control and evaluation reports to each separate project and will be presented by ARD to MRDC.

NFRD *holds a clear-defined position in state budget, having as an objective promotion of a regional development policy. It is consisted of 1% of revenues of the yearly approved state budget, with the exception of special purpose income, stipulated by legislation*; in 2010, 135.4 million lei were allocated.

The total sum, offered by this ***Call*** for all three regions of development for 2010-2012 constitutes 452 million lei. The general indicative available estimate is allocated for each separate priority, but the financing volume, granted by this ***Call***, is indicated between the following minimum and maximum sums (**Table** 2).

Tabelul 2 /Table 2

Valorile minime şi maxime ale proiectelor/
Minimum and maximum volumes of the projects

Prioritate/ Priority	**Valoarea minimă: lei/ Minimum volume: lei**	**Valoarea maximă: lei/ Maximum volume: lei**
Reabilitarea infrastructurii fizice./ Rehabilitation of physical infrastructure.	1 000000	100 000000
Susţinerea dezvoltării sectorului privat, în special, în regiunile rurale./Support of private sector's development, especially in the rural regions	250 000	15 000000
Îmbunătăţirea factorilor de mediu şi a atractivităţii turistice./Improvement of environment factors and touristic attractiveness	1 000000	30 000000

Sursa:Instrucţiunea pentru utilizatori privind înaintarea propunerilor de proiecte pentru finanţare din Fondul naţional pentru dezvoltare regională. (Aprobată prin decizia Consiliului Naţional de Coordonare a Dezvoltării Regionale nr.5/10 din 04 mai 2010)./ Source: Instructions for users on application of project bids to be financed from the National Fund for regional development (Approved by the decision of the National Council for Coordination of Regional Development nr.5/10 from 04 May 2010).

În cazul când procentajul minim prevăzut pentru o anumită Prioritate nu poate fi utilizat din cauza calității joase sau a numărului redus de proiecte, Consiliul Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale își rezervă dreptul să re-aloce fondurile pentru altă Prioritate.

Finanțarea se poate acorda pentru întreg devizul general al proiectului. Totuşi, potențialii solicitanți sunt încurajați să co-finanțeze proiectul. În acest caz, co-finanțarea trebuie făcută fie din sursele proprii ale solicitantului, ale partenerilor săi, fie din alte surse decât Fondul Național pentru Dezvoltare Regională.

In case, the minimum percentage, stipulated for the Priority, cannot be used because of bad quality or small number of projects, the National Council for Coordination of Regional Development reserves the right to re-allot the funds to another Priority.

The finance may be approved for the total general estimate of the project. But the potential applicants are encouraged to co-finance the project. In this case, the co-financing should be made either from the applicant's or his partners' own sources or from sources other than the National Fund for Regional Development.

Bibliografia/Bibliography

1. Programul de activitate al Guvernului Republicii Moldova. „Integrarea Europeană: Libertate, Democrație, Bunăstare 2009-2013". Chişinău, 2009. [Online], Chişinău (MD), Accesibil pe Internet URL:http://www.gov.gov.md/Program/pdf
2. Lege privind dezvoltarea regională în Republica Moldova: nr. 438 din 28.12.2006. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr. 21-24. art. 68.
3. Legea Republicii Moldova pentru aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare pe anii 2008-2011: nr. 295-XVI din 21.12.2007. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2008, nr.18-20, art. 57.
4. Hotărârea Guvernului nr. 127 din 08.02.2008 „Cu privire la măsurile de realizare a Legii nr. 438-XVI din 28.12.2006 privind dezvoltarea regională în Republica Moldova". În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 34-36, art. 200.
5. Hotărârea Guvernului nr. 158 din 04.03.2010 „Cu privire la aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare regională". În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010, nr. 34, art. 200.
6. Instrucțiunea pentru utilizatori privind înaintarea propunerilor de proiecte pentru finanțare din Fondul național pentru dezvoltare regională Aprobată prin decizia Consiliului Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale nr. 5/10 din 04.05.2010

CALITATEA PROCESULUI BUGETAR LA NIVELUL ADMINISTRAȚIILOR PUBLICE LOCALE DIN REPUBLICA MOLDOVA

Angela SECRIERU, dr. hab., conf. univ., ASEM

În Republica Moldova procesul bugetar la nivel local nu asigură predictibilitate şi stabilitate, formând premise pentru un comportament subiectiv din partea autorităților bugetare superioare față de cele de nivel inferior. Autonomia bugetară a autorităților publice locale, în special a celor de nivelul I, este limitată. Această situație se exprimă prin dependența autorităților publice locale de nivelul I (sate, comune, oraşe) de autoritățile publice de nivelul II (raioane, municipiu) în ceea ce priveşte formarea bugetelor proprii. În plus, Ministerul finanțelor poate interveni prin impunerea de modificări ale proiectelor de buget al APL care pot depăşi cadrul unor cerințe legate de legalitatea procesului bugetar local.

Cuvinte cheie: *proces bugetar, autonomie financiară locală, descentralizare fiscală, finanțe publice locale.*

THE QUALITY OF THE BUDGETARY PROCESS AT THE LEVEL OF THE LOCAL PUBLIC AUTHORITIES FROM THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Angela SECRIERU, PhD, associate professor, ASEM

In Republic of Moldova budgetary process at the local level does not assure predictability and stability, creating premises for subjective behavior on behalf of higher budgetary authorities towards those at the lower level. Budgetary autonomy of local public authorities, especially of those of the I level, is limited. This situation is expressed through dependence of the local public authorities of the I level (villages, communities, towns) upon public authorities of the second level (rayons, municipalities) what concerns their own budgetary process. On top of that, Ministry of Finance can intervene with imposing of modifications in LPA budget drafts, which can exceed the framework of requirements associated with the legality of local budgetary process.

Key words: *budgetary process, financial local autonomy, fiscal decentralization, local public finance.*

Autonomia locală nu poate fi percepută decât dacă autorităţile locale deţin surse adecvate de finanţare. Dacă o competenţă este delegată de la un nivel superior de guvernare sau asumată voluntar de către autoritatea locală, aceasta, în mod obligatoriu, generează anumite nevoi de cheltuieli. Pentru satisfacerea acestor nevoi la un anumit cost, autorităţile locale trebuie să proiecteze programe specifice de cheltuieli, având nevoie, în acest scop, de resurse financiare. Astfel, administraţia publică locală (APL) trebuie să deţină capacitate şi flexibilitate suficientă în procesul bugetar *astfel* încât să asigure o corespundere între volumul resurselor şi volumul cheltuielilor reale. În baza acestor interrelaţii, putem defini autonomia financiară locală drept o combinaţie dintre următoarele trei elemente:

1. Autonomia locală în domeniul cheltuielilor: dreptul şi capacitatea de a determina natura şi mărimea totală a cheltuielilor publice locale şi defalcarea acestora pe diverse bunuri şi servicii publice, în conformitate cu cererea comunităţilor locale, precum şi dreptul şi capacitatea de a gestiona proprietatea locală; 2. Autonomia locală în domeniul veniturilor: dreptul şi capacitatea de a determina originea şi volumul resurselor financiare, măsura în care diferite grupuri de beneficiari trebuie să contribuie la fondul comun, precum şi modul (sau tipurile, unităţile specifice de resurse) în care acest fond este utilizat; 3. Autonomia bugetară locală: dreptul şi capacitatea de a adapta nivelul veniturilor la nivelul cheltuielilor în diferite domenii ale intervenţiei publice, atât în cadrul unei generaţii de contribuabili (prin intermediul impozitelor, taxelor şi plăţilor), precum şi între generaţii succesive (inter-temporal, prin intermediul datoriilor). Autonomia bugetară constituie, astfel, dreptul şi capacitatea de a modula constrângerea bugetară locală, atât static, cât şi dinamic. În plus, aceasta solicită autorităţilor locale să-şi asume (financiar) responsabilitatea pentru deciziile lor în faţa comunităţilor administrate.

În Republica Moldova, procesul bugetar la nivelul UAT şi managementul finanţelor publice locale este reglementat de: Legea privind sistemul bugetar şi procesul bugetar, nr. 847 din 24.05.96, Legea privind administraţia publică locală, nr. 436 din 28.12.2006, Legea privind descentralizarea administrativă, nr. 435 din 28.12.2006, Legea privind finanţele publice locale, nr. 397-XV din 16.10.2003, precum şi Legea bugetului, adoptată separat pe fiecare an**.**

De menţionat, că, în Republica Moldova, unităţile administrativ-teritoriale sunt încadrate în două nivele: nivelul întâi: satele (comunele) şi oraşele (municipiile) – în prezent, numărul unităţilor este de 896; nivelul doi: raioanele (în număr de 32), municipiul Chişinău şi unitatea teritorială autonomă cu statul juridic special (UTA). Structura bugetelor UAT este reprezentată în figura 1.

The local autonomy may be perceived only if the local authorities possess corresponding financial resources. If a competence is delegated from a top government level or if it is assumed voluntarily by the local authority, the last one generates obligatorily certain expenditures needs. To meet these needs at a given cost, the local authorities must project specific expenditures programs, needing for this purpose, financial resources. At last, the LPA must have a sufficient capacity and flexibility in the budgetary process in order to provide a correspondence between the level of the resources and the level of the real expenditures. On the basis of these interrelations, we can define the local and financial autonomy as a combination between the following three elements:

1. *Local autonomy in the field of expenditures*: the right and capacity to determine the essence and total size of the local and public expenditures and their defalcation on different goods and public services in conformity with the demand of the local communes, as well as the right and capacity to manage the local property; 2. *Local autonomy in the field of revenues*: the right and capacity to determine the origin and volume of the financial resources, the rate at which different groups of beneficiaries must contribute to the mutual fund, as well as the way in which this fund (or the types or specific unities of resources) is used; 3. *Local budgetary autonomy*: the right and capacity to adapt the level of revenues to the level of expenditures in different fields of public interventions, both in the framework of a generation of contributors and (through taxes, fees and payments), between successive generations (inter-temporary, through debts). Thus, the budgetary autonomy is the right and capacity to model the local and budgetary constraint, both statically and dynamically. Moreover, it requires the local authorities to assume (financially), the liability for their decisions before their communes.

The budgetary proces at the level of the ATU and the management of local and public finances is regulated by: *The law regarding the budgetary system and budgetary process*, no. 847 of 24.05.96, *The law regarding the local and public administration*, no. 436 of 28.12.2006, *The law regarding administrative decentralization,* no. 435 of 28.12.2006, *The law regarding the local and public finances*, no. 397-XV of 16.10.2003, *The budgetary law of* the given year**.**

In the Republic of Moldova the territorial and administrative unities are a part of two levels: The first level: the villages (communes) and the towns (municipalities). Nowadays their number is 896. The second level: districts (total number is 32), municipality of Chişinău, the autonomous territorial unity with the special juridical status (ATU). The structure of the ATU budgets is represented in figure 1.

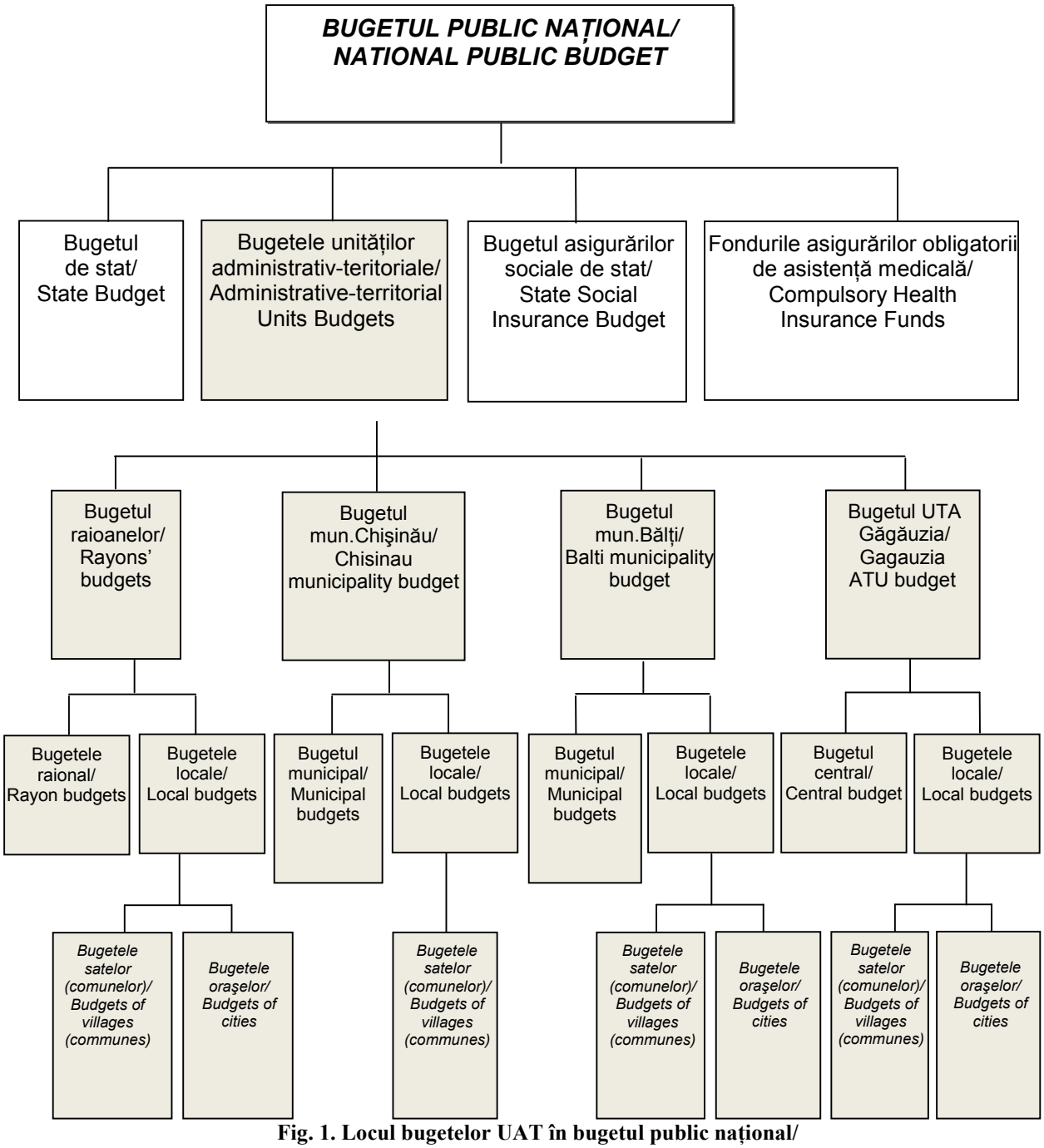

Fig. 1. Locul bugetelor UAT în bugetul public național/
Fig. 1. Links between the National and Local Public Budget

Sursa: Elaborat de autor în baza Legii privind finanțele publice locale nr. 397-XV din 16.10.2003/ Source: Elaborated by author in accordance with the law regarding the local and public finances no. 397-XV of 16.10.2003.

Principiile de bază ale politicii statului în domeniul veniturilor şi cheltuielilor bugetare, prognozele normativelor de defalcări de la veniturile generale de stat la bugetele locale, aspectele specifice de calculare a transferurilor, ce se prognozează a fi alocate de la bugetul de stat, bugetele UAT de nivelul II şi de la bugetul municipal Bălți, sunt informații comunicate anual de către Ministerul Finanțelor (MF) autorităților executive ale UAT de nivelul II, care, la rândul lor, le comunică autorităților executive ale UAT de nivelul I (figura 2).

The basic principles of the state policy in the domain of revenues and expenditures, the normative forecasts of deductions from the overall state revenues in the local budgets, the specific aspects of the calculation of the transfers, which are forecasted for the allocation from the state budget, the ATU budgets of the IInd level and from the budget of Balti municipality represent those data, which are annually communicated by the Ministry of Finance to the executive authorities of ATU of the IInd level, later at their turn communicating them to the ATU of the Ist level (figure 2).

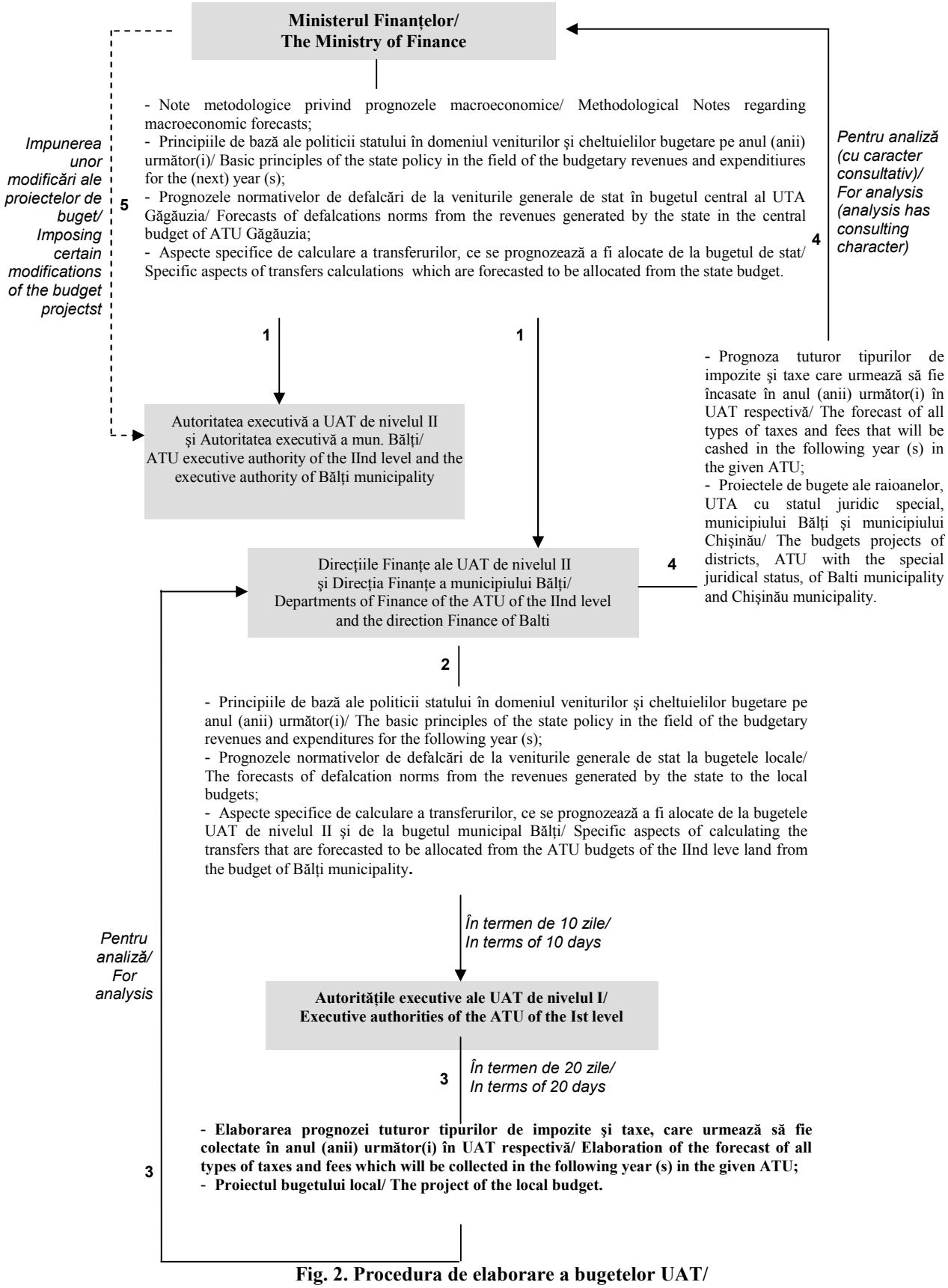

Fig. 2. Procedura de elaborare a bugetelor UAT/
Fig. 2. The procedure of ATU budgets elaboration

Sursa: Elaborat de autor în baza Legii privind finanțele publice locale nr. 397-XV din 16.10.2003/ Source: Elaborated by author in accordance with the law regarding the local and public finances no. 397-XV of 16.10.2003.

În baza schemei, prezentate în figura 2, putem afirma, că, **procesul bugetar la nivel local nu asigură previzibilitate şi stabilitate, formând premise pentru un comportament subiectiv al autorităţilor bugetare superioare faţă de cele de nivel inferior**. De asemenea, Ministerul Finanţelor poate interveni prin impunerea modificării proiectelor de buget al APL care poate depăşi cadrul unor cerinţe privind legalitatea procesului bugetar local.

La fel, menţionăm, că procesul bugetar la nivel local este afectat de întârzierile în comunicarea informaţiei bugetare de către MF şi/sau direcţia generală Finanţe (de exemplu, cazul bugetului pe anul 2009) şi de întârzierile în alocarea transferurilor.

Autonomia bugetară a autorităţilor publice locale, în special a celor de nivelul I, este limitată. Această situaţie este condiţionată de dependenţa autorităţilor publice locale de nivelul I (APL1: sate, comune, oraşe) de autorităţile publice de nivelul II (raioane, municipiu), în ceea ce priveşte formarea bugetelor proprii. Lipsa componentei investiţionale, în cadrul bugetelor locale, consolidează şi mai mult dependenţa APL1 de autorităţile raionale şi centrale.

De asemenea, constatăm, că dependenţa de nivelurile superioare de guvernare creşte dacă considerăm tendinţa, care se observă tot mai insistent, de reducere continuă a ponderii veniturilor proprii în structura veniturilor bugetelor UAT (BUAT), indicând prin aceasta extinderea centralizării bugetare în Republica Moldova. Astfel, în perioada aa.2005-2009, ponderea veniturilor proprii ale BUAT s-a redus de la 18,35%, în a.2005, până la 9,93%, în a.2009. Totodată, în aceiaşi perioadă creşte ponderea transferurilor în structura veniturilor bugetelor UAT.

Sistemul de clasificare, utilizat pentru formularea, executarea şi raportarea asupra bugetului local, necesită a fi completat cu clasificarea pe programe în perspectiva introducerii şi extinderii bugetării în bază de performanţă. Clasificarea bugetară tip este elaborată de către Ministerul Finanţelor în baza *Statisticilor Financiare Guvernamentale* (GFS), întocmite de Fondul Monetar Internaţional (FMI). În baza schemei clasificării bugetare se organizează evidenţa bugetară, inclusiv, la nivel local, asigurându-se înregistrarea, prelucrarea şi furnizarea informaţiilor complete privind toate veniturile şi cheltuielile bugetare, grupate după anumite criterii. Una din componentele de bază ale reformei bugetare, promovate în prezent în Republica Moldova, ţine de îmbunătăţirea sistemului de planificare şi executare bugetară, inclusiv, prin *modernizarea clasificării bugetare*. Astfel, în a.2008 a fost iniţiată trecerea de la sistemul de clasificare, bazat pe GFS 1986, la un nou sistem, fundamentat pe GFS 2001.

În prezent, clasificarea pe programe este realizată parţial. Elaborarea unei clasificări complete pe programe rămâne un obiectiv pe termen mediu şi urmează a fi coordonată cu Strategia Naţională de Dezvoltare (SND) şi

As a consequence the budgetary process at the local level does not assure predictability and stability, creating premises for subjective behavior on behalf of the higher budgetary authorities towards those at the lower level. On top of that, the Ministry of Finance can intervene with imposing of modifications in the LPA budget drafts, which can exceed the framework of the requirements associated with the legality of the local budgetary process.

The local budgetary process is affected also by the delays in the communication of the budgetary information on behalf of the Ministry of Finance or on behalf of the general finance division (as it was the case in 2009) but also by delays in transfers' allocation.

The budgetary autonomy of local public authorities, especially of those of the Ist level, is limited. This situation is expressed through the dependence of the local public authorities of the Ist level (villages, communities, towns) upon the public authorities of the second level (rayons, municipalities) what concerns their own budgetary process. Moreover, the lack of the investment component in the local budgets consolidates the dependency of LPA of the Ist level on the central and rayonal authorities.

The dependence on the top governing levels increases if we consider the trend which we observe insistently of continuous reduction of own revenues balance in the structure of ATUB revenues, indicating in this way the extension of the budgetary centralization in the Republic of Moldova. Thus, in 2005 - 2009 the balance of the ATUB revenues has decreased from 18.35% in 2005 to 9.93% in 2009. Meanwhile, in the same period the balance of trensfers in the structure of the budgets of the ATU revenues increases.

The classification system utilized for formulating, execution and reporting on the local budget has to be "enriched" with the classification by programs in view of the perspective of introduction and expansion of the performance-based budgeting. The typical budgetary classification is elaborated by the Ministry of Finance on the basis of the *Governmental financial statistics* (GFS) prepared by IMF. On the basis of the budgetary classification scheme it is organized the process of budgetary control, including at the local level, assuring registering, processing and presentation of the complete information for all the budgetary revenues and expenditures, which are grouped according to certain criteria. One of the main components of the budgetary reform promoted currently in Moldova is related to the improvement of the budgetary planning and execution system inclusively through *updating the budgetary classification*. In this way in 2008 it was launched a transition from the classification based on GFS 1986 to a new system based on GFS 2001.

Currently, the program-based classification is fragmented. The elaboration of a complete program classification remains to be an objective for the medium-term and has to be coordinated with the National Development Strategy (NDS) and MTEF, that will contribute to the identification and clarification of the ministerial policy objectives. Also it has to

[1] Ordinul Ministrului finanţelor pentru aprobarea *Regulamentului privind modul de elaborare, monitorizare si raportare a bugetelor pe programe* nr. 19 din 16.02.2008, Monitorul Oficial nr.45-6/107 din 04.03.2008.

Cadrul de Cheltuieli pe Termen Mediu (CCTM), ceea ce va contribui la identificarea şi consolidarea obiectivelor şi politicilor ministerelor de resort. Menţionăm, totodată, elaborarea de către Ministerului Finanţelor a Regulamentului privind modul de elaborare, monitorizare şi raportare a bugetelor pe programe[1]. Deşi, la nivel central, practica elaborării bugetelor pe programe există de câţiva ani, la nivel local, bugetele pe programe rămân a fi un concept de perspectivă, chiar dacă, în unele UAT, bugetarea în bază de performanţă a fost iniţiată.

Perspectiva plurianuală în planificarea fiscală, politica cheltuielilor publice locale şi bugetizarea la nivelul UAT din Republica Moldova sunt limitate. CCTM şi bugetul local anual constituie două documente de bază, produse în cadrul calendarului bugetar local. În anul 2008, planificarea strategică la nivel local a fost practicată de 8 raioane şi 2 municipalităţi, care au elaborat CCTM 2008-2010. Motivul, formulat de Ministerul Finanţelor, pentru care CCTM nu a fost extins la nivelul altor UAT, sunt iniţiativele de reformare a relaţiilor interguvernamentale între bugetul de stat şi bugetele UAT (atât de nivelul I, cât şi de nivelul II). Ministerul Finanţelor consideră oportun, ca extinderea planificării strategice la nivelul UAT să fie efectuată ulterior elaborării şi implementării noului mecanism de stabilire a relaţiilor interbugetare.

Deciziile privind politicile de cheltuieli publice, inclusiv, cele locale, manifestă implicaţii asupra mai multor ani şi, de aceea, trebuie să fie adoptate ţinând cont de disponibilitatea resurselor în perspectivă de termen mediu. În consecinţă, este important de analizat evoluţiile politicilor pe previziuni pe termen mediu ale veniturilor şi cheltuielilor publice locale globale.

Elaborarea pronosticurilor fiscale multianuale, cel puţin, la nivelul APL2, este dificil de realizat în condiţiile în care, în Republica Moldova, legislaţia fiscală se modifică frecvent în decursul anului bugetar.

Pe lângă cele menţionate, în elaborarea bugetului local se aplică tehnici simpliste de prognozare a veniturilor şi cheltuielilor. Normele, stabilite de ministerele de resort şi MF, reduc flexibilitatea APL la realocarea resurselor în conformitate cu necesităţile şi priorităţile locale.

Pentru a asigura calitatea bună a procesului bugetar, în special, în perspectiva elaborării bugetelor în bază de performanţă, este important, ca la nivelul UAT să se elaboreze strategii de dezvoltare locale viabile. Numeroase UAT din Republica Moldova au elaborat asemenea strategii la începutul anilor 2000, în majoritate fiind, însă, neactualizate şi, prin urmare, cu utilitate redusă.

Sistemul de finanţe publice locale din Republica Moldova generează profunde dezechilibre orizontale, descurajând efortul financiar propriu al APL. Drept argumentare, în figura 3 este reprezentată repartizarea *veniturilor totale (VT) ale BUAT de nivelul I pe locuitor,* în funcţie de mărimea UAT1 (după numărul populaţiei).

be mentioned that the Ministry of Finance is preparing a Regulation on the mode of elaboration, monitoring and reporting under the program-based budgeting. Although at the central level the practice of the program-based budget elaboration exists already for several years, at the local level program-based budgets remains to be a concept for some future perspective even though the performance-based budgeting was initiated in certain ATUs.

The multi-annual perspective in the fiscal planning, in the policy of the local public expenditures and in the budgeting at the ATU level in Moldova is limited. The MTEF and the local annual budget are two basic documents produced in the framework of the local budgetary planning calendar. In 2008 the strategic planning at the local level was practiced by 8 rayons and 2 municipalities, which participated in the preparation of MTEF 2008-2010. The motive invoked by the Ministry of Finance for which the MTEF was not extended to other ATUs levels are the initiatives of the reforms of intergovernmental relations between the state budget and the ATU budgets (both of level I and of level II). The Ministry of Finance considers possible to expand the strategic planning to the level of ATU after the elaboration and implementation of the new mechanism for establishing inter-budgetary relations.

The decisions on public expenditures' policies including the local ones have implications for many years and therefore have to be approved bearing in mind the availability of resources in the medium-term perspective. As a consequence, it is important to adjust the policy evolutions to the medium-term forecasts of the total local public revenues and expenditures.

The elaboration of the multiannual fiscal forecast at least at the level of LPA II is difficult to carry out under the conditions, when the fiscal legislation in Moldova is often being modified during the budgetary year.

At the same time, for the preparation of the local budget simplistic technics for forecasting the revenues and expenditures are applied The norms established by the sectorial ministries and by the Ministry of Finance reduce LPAs flexibility in the reallocation of resources in conformity with the local priorities and necessities.

For a better quality of the budgetary process, especially under the perspective of the elaboration of the performance-based budgets it is important that the viable local development strategies exist at the ATU level. Numerous ATU in Moldova have elaborated such strategies at the beginning of 2000, the majority of those haven't been updated and as a consequence this leads to the reduced use of these strategies.

The system of local public finance in Moldova generates profound horizontal disequilibrium de-motivating the own financial effort of LPAs. In fig. 3 it is presented the distribution of the total revenues of level I (TR) per capita depending on ATU I size (based on the number of population).

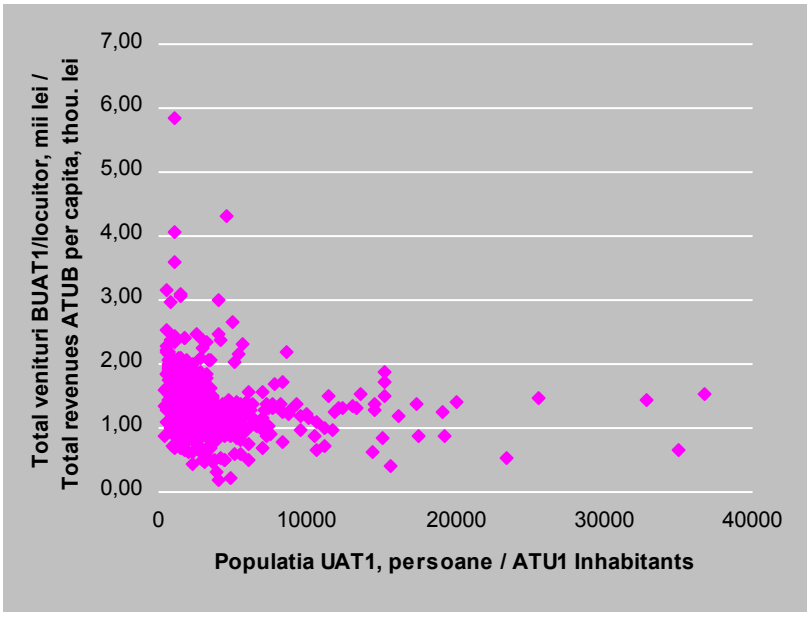

Fig.3. Veniturile totale ale bugetelor locale pe locuitor, în funcție de mărimea UAT1 (după nr. populației), 2009/
Fig.3. Total revenues of local budgets per capitain dependence of ATU1 size (by population number), 2009
Sursa: Elaborat de autor în baza informației MF, BNS al RM./ Source: Elaborated by author, based on information of the MF and of NSB.

La o medie de 1,26 mii lei pentru BUAT1, cele mai pronunțate devieri față de medie sunt înregistrate în UAT cu o populație de până la 7000 persoane (de la cca 6 mii lei pe locuitor până la cca. 0,2 mii lei pe locuitor). În UAT cu populația mai mare de 7000 locuitori, valorile pentru raportul *VT/locuitor* deviază de la medie cu o amplitudine mai modestă.

With the average of 1.26 thousand lei for ATU I budget, the most significant deviations were registered in ATU with a population of up to 7000 people (from about 6000 per capita down to 200 lei per capita). In ATU with the population of more than 7000 inhabitants, figures of TR/capita deviate on average more modestly.

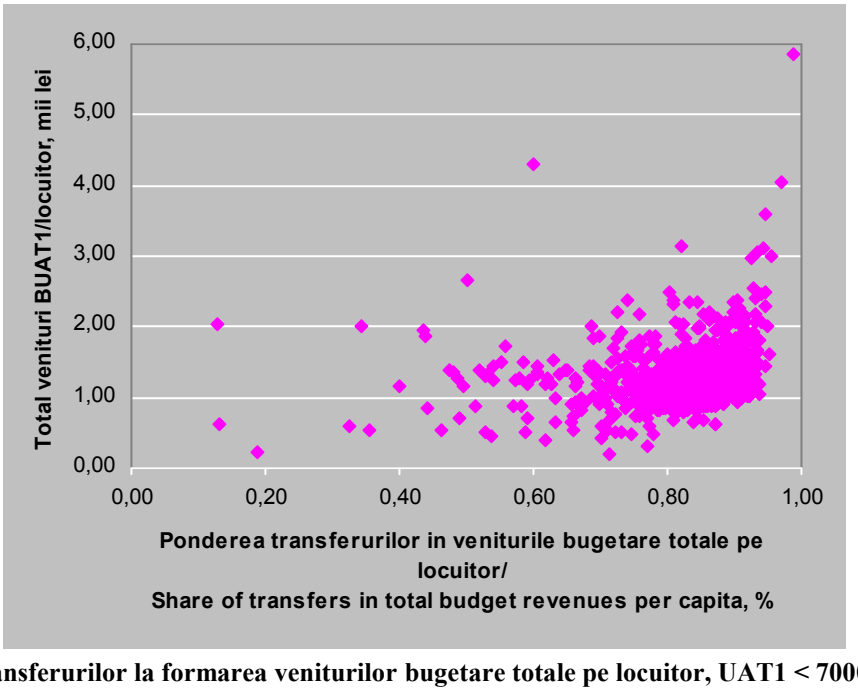

Fig. 4. Contribuția transferurilor la formarea veniturilor bugetare totale pe locuitor, UAT1 < 7000 locuitori, 2009/
Fig. 4. Contribution of transfers to the formation of total budget revenues per capita, ATU1 < 7000 inhabitants, 2009
Sursa: Elaborat de autor în baza informației MF, BNS al RM. / Source: Elaborated by author, based on information of the MF and of NSB.

Reieşind din reprezentarea grafică din figura 4, identificăm cauzele, care provoacă dezechilibrele în finanţarea UAT1, fiind considerate doar UAT1 cu o populaţie sub 7000 locuitori. Pe axa verticală este reprezentat raportul *VT/locuitor* (în calitate de variabilă dependentă), pe axa orizontală – ponderea transferurilor în veniturile bugetare totale (variabilă dependentă). Astfel, observăm, că în Republica Moldova există UAT1, ale căror venituri bugetare pe locuitor sunt cu mult mai mici faţă de media de 1,26 mii lei, contribuţia transferurilor fiind, în unele cazuri, foarte modestă – de până la 50%, iar în altele – chiar până la 20%. În acelaşi timp, în cazul numeroaselor UAT1, situate în partea de Nord-Est a figurii, transferurile contribuie cu peste 70% la formarea veniturilor bugetare totale pe locuitor, în mărime de peste 2 mii lei, depăşind media de 2-5 ori.

Prin urmare, concluzionăm, că sistemul de relaţii financiare interguvernamentale este, în cazul Republicii Moldova, profund netransparent şi neechitabil, generând el însuşi amplificarea dezechilibrelor orizontale, care, în loc să stimuleze efortul APL de a-şi extinde potenţialul financiar, descurajează autorităţile APL, anihilând spiritul de iniţiativă şi de dezvoltare a capacităţilor şi abilităţilor de a gestiona eficient resursele limitate ale UAT, precum şi responsabilitatea APL faţă de colectivităţile locale.

Aceste evoluţii, care denotă extinderea centralismului fiscal în relaţiile interguvernamentale din Republica Moldova, marginalizează, astfel, rolul şi importanţa veniturilor proprii pentru APL, fiind în contradicţie cu art. 9 al. 3 al Cartei Europene a Autonomiei Locale, care prevede, că „sistemele de prelevare ,pe care se bazează resursele de care dispun autorităţile administraţiei publice locale, trebuie să fie de natură suficient de diversificată şi evolutivă pentru a le permite să urmeze practic, pe cât este posibil, evoluţia reală a costurilor exercitării competenţelor acestora".

Concluzii: Analiza efectuată sugerează formularea următoarelor propuneri:

1. Reconsiderarea concepţiei bugetelor locale din punct de vedere al transformării acestora în bugete independente ale autorităţilor locale la ambele nivele, astfel încât să fie asigurate cu venituri proprii adecvate competenţelor, fiind, totodată, împuternicite să-şi modifice bugetele în limitele legii. Anularea procedurile existente de stabilire a normativelor pe verticală în jos, precum şi a procedurilor „de negociere" a parametrilor de bază ale bugetelor locale între primării şi raion, raioane şi stat, netransparente integral în prezent. Toate relaţiile interbugetare trebuie să derive, exclusiv, din legea finanţelor publice locale şi să nu admită excepţii şi interpretări eronate.
2. Trecerea treptată la relaţiile interbugetare directe şi stabile între bugetul de stat şi bugetele APL de nivelul I.
3. Reconsiderarea raporturilor decizionale financiare între nivelurile întâi şi al doilea ale APL în vederea consolidării autonomiei locale: relaţii financiare între APL2 şi APL1 în bază de contracte; în calitate de alternativă ar putea fi examinată posibilitatea oferirii dreptului APL2 de a participa din cont propriu la equalizarea suplimentară a APL 1.

Fig. 4 identifies the causes which provoke these disequilibria in financing of ATU I, being considered only ATU I which have a population under 7000 inhabitants. On the vertical axis it is presented the report TR/capita, on the horizontal axis – the share of transfers in the total budget revenues (dependent variable). We can observe that in Moldova it exists ATU I, whose budget revenues per capita are below the average of 1.26 thous. lei, the contribution of transfers being in certain cases very modest – up to 50%, while in others – up to 20%. At the same time in case of numerous ATU I located in the upper right corner of the diagram, the transfers contribute with more than 70% to the formation of the total per capita budget revenues in order to raise them to the level of more than 2000 lei, exceeding the medium level with 2-5 times.

As a consequence, the system of intergovernmental financial relations in Moldova is profoundly non-transparent, inequitable, generating significant horizontal equilibrium, which instead of stimulating LPA effort to expand its financial potential demotivates APL authorities, annihilating the spirit of initiative and capacities development for the efficient administration of ATUs limited resources, but also the responsibility of LPAs towards the local communities.

These evolutions indicate an extension of the fiscal centralization in the intergovernmental relations in Moldova, thus diminishing the role and importance of own revenues for LPAs and are in contradiction with article 9 point 3 of the European chart of the local autonomy which envisages that "The financial systems on which resources available to local authorities are based shall be of a sufficiently diversified and buoyant nature to enable them to keep pace as far as practically possible with the real evolution of the cost of carrying out their tasks".

Conclusions:

Starting with these statements, it is imposed:

1. The reconsideration of the concept of the local budgeting transforming the local budgets in independent budgets of the local authorities at both levels, so that the latter have proper revenues adequate to their competences, being authorized to modify their budgets within the framework of the law. The abolition of the present procedures of establishing the norms from the top to the low level, as well of the procedures to negotiate the basic parameters of the local budgets between mayories and rayons, rayons and state, are totally nontransparent at present.
2. The gradual transition to the direct and stable inter-budgetary relations between the state budget and LPA budgets at level I.
3. The reconsideration of the financial decision-making between LPA I and II aiming at the consolidation of the local autonomy: the contract-based financial relations between LPA I and II, as an alternative it could be examined the possibility to offer LPAs II the right to participate with their own sources at supplementary equalization of LPA I.
4. The promotion in the GFPL practice of the methods and techniques of modern budgeting

4. Promovarea, în practica GFPL, a metodelor şi tehnicilor moderne de bugetizare, inclusiv, a bugetizării prin programe şi a bugetizării în bază de performanţă.
5. Extinderea practicii de elaborare a CCTM, cel puţin, la nivelul UAT-centrelor raionale; introducerea bugetării multianuale.
6. Reducerea dezechilibrului fiscal vertical prin asigurarea fiecărui nivel din sistemul bugetar cu surse corespunzătoare de venituri fiscale cu caracter permanent; asigurarea unei diferenţieri stricte între executarea (şi finanţarea) competenţelor proprii şi a celor delegate, interzicerea mandatelor fără acoperire financiară.

Reducerea dezechilibrelor fiscale orizontale prin proiectarea unui sistem de finanţe publice locale, care să fie, în acelaşi timp, echitabil, dar şi stimulativ pentru efortul financiar propriu al APL.

inclusively program-based budgeting and performance-based budgeting.

5. The extension of the MTEF elaboration practice at least to the level of ATU at rayonal centers. Introduction of multi-annual budgeting.
6. The reduction of the vertical fiscal disequilibrium through attributing on permanent basis to each level of the budgetary system of the corresponding sources of fiscal revenues. Assurance of strict differentiation between execution (and financing) of own and delegated competencies, prohibition of LPAs obligations without financial coverage.

The reduction of the horizontal fiscal disequilibrium through the creation of the local public finance system, which is both equitable and stimulating for LPAs own financial efforts.

Bibliografie/Bibliography

1. Legea nr.436-XVI din 28 decembrie 2006 privind administraţia publică locală.
2. Legea nr.435-XVI din 28 decembrie 2006 privind descentralizarea administrativă.
3. Legea nr.847-XIII din 24 mai 1996 privind sistemul bugetar şi procesul bugetar.
4. Legea nr.397-XV din 16 octombrie 2003 privind finanţele publice locale.
5. *Macro Policy Lessons for a Sound Design of Fiscal Decentralization*, IMF, prepared by Fiscal Affairs Department, 2009.

IMPORTANŢA PIEŢEI VALORILOR MOBILIARE PENTRU IMPLEMENTAREA POLITICII MONETARE

Radu CUHAL, PhD, Banca Naţională a Moldovei
M. MOKHTARI, drd., University of Maryland, Statele Unite ale Americii

Recenzent: Gheorghe ILIADI, dr. hab., IEFS

Stabilirea pieţei valorilor mobiliare nu este un scop în sine, ci un instrument important pentru îmbunătăţirea eficienţei alocării resurselor şi, astfel, a economiei de piaţă. Pieţele valorilor mobiliare ce funcţionează în mod corespunzător duc la intensificarea concurenţei pentru bănci ca intermediari financiari. De asemenea, ele impun o disciplină emitenţilor de instrumente financiare. În ceea ce priveşte conduita politicii monetare, pieţele bine dezvoltate ale titlurilor de valori mobiliare permit băncii centrale să folosească mijloace indirecte de control monetar, cum ar fi operaţiunile de piaţă deschisă şi lombard.

Cuvinte cheie: *piata valorilor moviliare, policita monetar, economia de piaţă*

Experienţa în diferite ţări arată că nu există nici o regulă generală pentru dezvoltarea pieţelor valorilor mobiliare. Un element cheie este posibilitatea de a alege între aspectele pe termen scurt şi cele pe termen lung. Se pare că există o tendinţă naturală de a dezvolta cele scurte în primul rând. În timpul etapei iniţiale nu este nevoie de un sistem complex, sofisticat. Este de preferat să fie dezvoltat un sistem clar, transparent, care este sigur şi care poate genera încredere chiar şi în perioade de

THE IMPORTANCE OF SECURITIES MARKET FOR IMPLEMENTATION OF MONETARY POLICY

Radu CUHAL, PhD, National Bank of Moldova
M. MOKHTARI, PhD, University of Maryland, United States

Reviewer: Gheorghe ILIADI, PhD, IEFS

Establishing securities markets is not an end in itself but an important instrument for improving the efficiency of resource allocation and thus the market economy. Properly functioning securities markets enhance competition for banks as financial intermediaries. They also enforce discipline on the issuers of financial instruments. Regarding the conduct of monetary policy, well-developed securities markets allow the central bank to use indirect means of monetary control such as open market and Lombard operations.

Keywords: *capital market mounds, Police monetary market economy*

Experience in various countries shows that there is no general rule for developing securities markets. A key consideration is the choice between short-term and long-term aspects. There seems to be a natural tendency to develop the short end of the market first. During the initial stage there is no need for a complex, sophisticated system. It is preferable to develop a clear, transparent system which is reliable and which can generate confidence even in times

inflaţie volatilă ridicată. Este important de a consolida încrederea, întrucât succesul excesiv se poate transforma cu uşurinţă în pierdere care ar putea submina încrederea în pieţe (de ex. bumuri de scurtă durată pe orice piaţă de capital). Iluzia banilor pentru cei care economisesc poate fi un factor care contribuie la astfel de bule. În procesul de dezvoltare a pieţelor valorilor mobiliare, orice denaturări ar trebui evitate de la început. Acestea pot fi de natură fiscală, cum ar fi tratamentul fiscal preferenţial, de natură monetară, cum ar fi cerinţele de rezervă şi plafoanele de creditare, sau de natură instituţională, precum accesul preferenţial la pieţe, de obicei, pentru necesităţile guvernului de finanţare.

Aspectele politicii. În ceea ce priveşte succesiunea de dezvoltare a pieţelor financiare, de asemenea nu există nici o regulă generală. Se poate argumenta că este mai uşor de a introduce mai întâi titluri de stat, urmate mai târziu de obligaţiuni şi acţiuni. Cu toate acestea, impunerea plafoanelor de credit pentru bănci, precum şi marjele mari în sistemul bancar, ar putea accelera dezvoltarea unei pieţe de obligaţiuni. Procesul de privatizare afectează, de asemenea, direcţia de dezvoltare a pieţelor de valori mobiliare. În cazul României, cererea de capitaluri proprii ar putea foarte uşor depăşi cererea de titluri de stat, atunci când privatizarea este pusă în aplicare rapid. Cu toate acestea, o atenţie cuvenită ar trebui să fie atrasă emisiunii de acţiuni primare întrucât o emisiune peste preţ ar putea afecta serios dezvoltarea pieţei. În ceea ce priveşte scadenţele, s-ar putea argumenta că există o preferinţă naturală de a începe cu cele pe termen scurt ca mai apoi a se muta la scadenţe mai lungi. În ceea ce priveşte ratele dobânzilor, este în mod evident dificil de plasat titluri cu dobândă fixă într-un mediu inflaţionist. Emisiunile cu rată flotantă sau obligaţiunile indexate ar putea fi luate în considerare. La alegerea unui indice adecvat, media ratelor bonurilor de trezorerie ar putea fi utilizată pentru orientare, presupunând că piaţa titlurilor de stat este funcţională în mod rezonabil. Obligaţiunile indexate au dezavantajul că acestea ar putea duce la un fel de inflaţie instituţionalizată. Se sugerează că condiţiile volatile inflaţioniste ar trebui să fie întâmpinate cu emisiuni pe termen scurt. Cu toate acestea, concentrarea pe capătul scurt al pieţei face guvernele vulnerabile, deoarece acestea se găsesc în permanenţă în necesitatea organizării de finanţare.

Pieţele primare şi secundare. În piaţa primară, banca centrală poate acumula experienţă cu privire la tehnicile de emitere şi joacă rolul de ”market-maker”, deşi acest lucru are riscul ca băncile centrale să apară ca prea dominante şi astfel să sperie sectorul privat. În timpul etapei iniţiale sectorul privat trebuie să fie încurajat. În acele ţări în care titlurile de afaceri sunt separate de cele bancare, băncile de multe ori operează cu casele lor proprii de brokeraj.

În piaţa secundară asigurarea cu lichidităţi suficiente a pieţei, precum şi furnizarea de informaţii majore ar trebui să fie o preocupare majoră a băncii centrale. Într-o fază timpurie, este important de a avea creatori eficienţi de pieţe şi de a menţine costurile de tranzacţionare reduse. Piaţa de valori poate juca un astfel de rol într-o etapă ulterioară. Ca o piaţă mare de tip en-gros, aceasta poate oferi un mediu adecvat pentru alte moduri de mobilizare a economiilor.

Cererea pentru titluri de valoare. Prima funcţie a unei pieţi de valori mobiliare este de a mobiliza economiile şi de a le recompensa în mod corespunzător, şi anume să garanteze

of high, volatile inflation. It is important to consolidate confidence as excessive success can easily turn into losses which might undermine trust in the markets (e.g. short-lived booms on any stock market). Money illusion on the part of the savers can be a contributing factor to such bubbles. In the process of developing securities markets any distortions should be avoided from the outset. These can be of a fiscal nature, such as preferential tax treatment, of a monetary nature, such as reserve requirements and credit ceilings, or of an institutional nature, such as preferential access to markets, usually for government financing needs.

Policy aspects. Regarding the sequencing of the development of financial markets there is again no general rule. It can be argued that it is easier first to introduce government securities, followed by bonds and later equities. However, the imposition of credit ceilings on banks as well as high margins in the banking system may speed up the development of a bond market. The process of privatization also affects the direction of the development of securities markets. In Romania's case demand for equities could well outpace demand for government securities once privatization is implemented speedily. However, due care should be taken over the primary share issue as an overpriced issue might seriously damage market development. Regarding maturities, it could be argued that there is a natural preference for starting with short-term ones and then moving to longer maturities. Regarding interest rates it is obviously difficult to place fixed-interest securities in an inflationary environment. Floating rate issues or index-linked bonds might be considered. In choosing an appropriate index the average of Treasury bill rates could be used for guidance, assuming that the Treasury bill market is functioning reasonably. Index-linked bonds have· the disadvantage that they might lead to some kind of institutionalized inflation. It was suggested that volatile inflationary conditions should be met with short-term issues. However, this focus on the short end of the market makes governments vulnerable as they continuously find themselves in need of arranging financing.

Primary and secondary markets. In the primary market the central bank can accumulate expertise on issuing techniques and play the role of a market-maker, although this carries the risk that the central banks might appear as too dominant and scare the private sector off. During the initial stage the private sector has to be encouraged. In those countries where securities business is separated from normal banking the banks often run their own broking houses.

In the secondary market ensuring sufficient liquidity of the market as well as providing sound information should be a major concern of the central bank. In an early phase it is important to have efficient market makers and to keep transaction costs low. The stock market can play such a role at a later stage. As a large wholesale market it can provide a suitable environment for other ways of mobilizing savings.

Demand for securities. The prime function of a securities market is to mobilize savings and to reward them properly, i.e. to guarantee safety as well as proper returns.

siguranța, precum și încasări adecvate. Deponenții trebuie să se aştepte la rate reale pozitive ale dobânzilor pe termen lung. O piață a valorilor mobiliare bine funcțională va putea concura cu băncile pentru depozite de economii. Alți intermediari financiari, cum ar fi companii de asigurări şi fonduri de pensii vor fi foarte utile pentru a îndrepta economiile în investiții pe termen lung. În Europa Centrală şi de Est aceste activități privind economiile pe termen lung au fost parte a bugetului în trecut. În Republica Cehă, de exemplu, fondurile de pensii şi companiile de asigurări au început activitatea doar în 1993. În mod similar, economisirea pentru pensionare, educație şi pentru îngrijirea sănătății este doar o preocupare recentă în Ungaria, deşi companiile de asigurări au existat mai mult decât în alte țări foste socialiste.

Înființarea fondurilor comune de plasament şi a fondurilor de investiții poate fi un mod util pentru deponenții mici de a intra pe piața de valori. Aceste instituții există deja în Republica Cehă, Ungaria şi Polonia. Rolul pieței de valori în plasarea economiilor va deveni viabil numai după o privatizare pe scară largă. Cu toate acestea, experiența a arătat (de exemplu, în Polonia) că chiar şi o bursă destul de îngustă poate atrage economii în cazul în care aşteptările sunt spre majorare. Acest tip de dezvoltare ar putea duce cu uşurință în bule speculative, care sunt cunoscute că au izbucnit în trecut.

Valori mobiliare şi politica monetară. Punerea în aplicare a politicii monetare este sever limitată în cazul în care pieţele financiare nu funcționează corespunzător, în special dacă politica fiscală nu este în conformitate cu orientarea politicii monetare. În perioada de tranziție, guvernele au probleme de plată cu privire la ratele reale pozitive ale dobânzilor, astfel multe întreprinderi ar fi nevoite să iasă din afaceri, în caz că se împrumută la aceste rate. Controlul lichidității interne este o preocupare principală şi aşa mai departe, adică în absența pieţelor valorilor mobiliare, problema a fost rezolvată prin mijloace pragmatice. Acest lucru a însemnat utilizarea plafoanelor de credit şi a rezervelor minime obligatorii. Odată cu introducerea titlurilor de stat, băncile centrale au trecut la instrumente indirecte pentru controlul lichidității interne, cum ar fi operațiunile de piață deschisă şi politica lombard. În fazele inițiale de tranziție, este util ca băncile centrale să dețină un portofoliu important de titluri de valori pentru intervenție. Operațiunile pot astfel servi un dublu scop, pentru schimburi de portofoliu sau pentru politică monetară. Cu toate acestea, majoritatea țărilor au limite pe creanțe asupra guvernului, pe care băncile centrale le pot deține în portofoliul lor.

Băncile centrale în diferite țări din Europa Centrală şi Europa de Est "au câştigat experiență în utilizarea valorilor mobiliare pentru scopuri de politică monetară". Ungaria, de exemplu, a început operațiunile de piață deschisă în 1998 folosind certificate de trezorerie şi certificate de depozit emise de Banca Națională. În Republica Cehă, banca centrală emite bonuri proprii pentru a curăța excedentul de lichiditate. În Polonia, Banca Națională a utilizat anterior bonurile proprii, iar acum a trecut la răscumpărare acordurilor privind titlurile de stat pentru a controla nivelul de lichiditate. Bulgaria a introdus recent operațiunile de piață deschisă cu titluri de stat, în timp ce România nu are încă titluri de valoare. Politica de lombard a fost folosită în trei țări, Republica Cehă, Ungaria şi Polonia. În Republica Cehă doar titlurile de valori de stat sunt eligibile ca garanții; puțin se utilizează această facilitate întrucât băncile au

Savers should expect positive real interest rates in the long run. A properly functioning securities market will be able to compete with banks for savings deposits. Other financial intermediaries such as insurance companies and pension funds will be very useful for channeling savings into long-term investments. In central and eastern Europe these long-term savings activities were part of the budget in the past. In the Czech Republic, for example, pension funds and insurance companies started operating only in 1993. Similarly, saving for retirement, education and health care is only a recent concern in Hungary, although insurance companies have existed longer than in other former Socialist countries.

The establishment of unit trusts and investment funds can be a useful way for small savers to enter the stock market. These institutions exist already in the Czech Republic, Hungary and Poland. The role of the stock market in the placement of savings will become viable only after widespread privatization. However, experience has shown (e.g. in Poland) that even a rather narrow stock market can attract savings if expectations are bullish. This kind of development could easily result in speculative bubbles, which are known to have burst in the past.

Securities and monetary policy. The implementation of monetary policy is severely constrained if financial markets are not working properly, particularly if fiscal policy is not in line with the monetary policy stance. During transition, governments have problems paying positive real interest rates and many enterprises would be forced out of business if they had to borrow at these rates. Controlling domestic liquidity is a primary concern and so far, i.e. in the absence of securities markets, the problem has been solved by pragmatic means. This has meant the use of credit ceilings and reserve requirements. With the introduction of government securities central banks have switched to indirect instruments for controlling domestic liquidity, such as open market operations and Lombard policy. In the initial stages of transition it is useful if the central banks hold a substantial portfolio of securities for intervention. Operations can then serve a dual purpose, for portfolio shifts or for monetary policy. However, most countries have limits on the claims on the government which central banks can hold in their portfolio.

Central banks in various countries of central and Eastern Europe 'have gained experience in using securities for monetary policy purposes. Hungary, for example, started open market operations in 1998 using Treasury bills and certificates of deposits issued by the National Bank. In the Czech Republic the central bank issues its own bills to mop up excess liquidity. In Poland the National Bank previously used its own bills and has now switched to repurchase agreements on Treasury bills to Control the level of liquidity. Bulgaria has recently introduced open market operations with government securities; whereas Romania does not yet have securities.1ombard policy has been used in three countries, the Czech Republic, Hungary and Poland. In the Czech Republic only government securities are eligible as collateral; there is little use of this

portofolii limitate de titluri de stat şi rata Lombard, în prezent la 14%, este mai mare decât rata de actualizare de 9%. În mod similar, în Polonia creditul lombard este mai scump decât alte forme de refinanţare. În Ungaria, rata lombard are, de asemenea, caracterul de o rată de penalizare. Nevoia de credit lombard este determinată de sistemul de plată întrucât nevoile de lichiditate sunt necunoscute până spre sfârşitul zilei astfel creditul lombard de la banca centrală este singura sursă capabilă să îndeplinească cerinţele de lichiditate. Banca Naţională a Bulgariei a introdus facilităţile de lombard, în scopul de a încuraja băncile să deţină certificate de trezorerie. Cu toate acestea, deoarece rata lombard este egală cu rata de bază (cea mai scăzută rată de împrumut de la banca centrală), băncile comerciale au cumpărat certificate de trezorerie în principal, pentru a avea acces la credite bancare centrale mai mult sau mai puţin imediat. O notă de precauţie a fost anunţată cu privire la posibilitatea de a permite băncilor să îşi îndeplinească cerinţele lor de constituire a rezervelor minime cu bonuri de tezaur. În acest caz, plafoane de credit ar trebui să fie impuse, de asemenea.

Un aspect de intervenţie pe piaţa internă a băncilor centrale din vest este efectul pe curba de randament şi, astfel, asupra cursului de schimb. Această consideraţie este mai puţin relevantă pentru băncile centrale din Europa Centrală şi de Est, în cazul în care astfel de legătură strânsă între pieţele valutare interne şi externe nu există încă. În ceea ce priveşte supravegherea pieţelor de valori mobiliare, un sistem de auto-reglementare este recomandat să fie, cu o anumită cantitate de control al guvernului. În cadrul funcţiei lor de supraveghere, băncile centrale necesitată de a monitoriza activităţile pieţelor valorilor mobiliare atât timp cât băncile sunt îngrijorate.

În cazul în care o bancă centrală este activă pe piaţă, informaţiile acumulate în timpul acestor operaţiuni ar trebui să fie comunicate la departamentul de supraveghere sau de agenţie, deoarece este responsabilitatea băncii centrale pentru a preveni riscul sistemic. O bancă centrală ar trebui să colecteze cel puţin informaţii fiabile cu privire la aceste aspecte care afectează lichiditatea din sistemul bancar. Aceste informaţii ar trebui să fie despre aşteptările aproximative ale pieţei şi nu despre aşteptările băncii centrale. Una din principalele surse este Trezoreria, care ar trebui să informeze banca centrală cu privire la previziunile fluxurilor sale de numerar. În cele din urmă, este de asemenea de competenţa băncii centrale de a se asigura că sistemul de decontare pentru titluri de valoare funcţionează bine. Această sarcină este mai uşoară în acele ţări în care un sistem de înregistrare este utilizat, decât în cazul unui sistem de valori mobiliare tipărite. Întârzierile în sistemul de plăţi ar putea provoca o criză de lichiditate.

Mediul juridic şi cel instituţional. Autorităţile trebuie să se străduiască să menţină un mediu concurenţial. Ori de câte ori există semne de ineficienţă, noi oportunităţi ar trebui să fie deschise. Cu toate acestea, inovaţia nu ar trebui să fie excesivă, iar punerea priorităţii pe aprofundarea unui sistem relativ simplu are anumite avantaje faţă de inovaţiile excesive. Standardizarea unui sistem adoptat poate spori fiabilitatea unui sistem şi încrederea în ea. Domeniile care urmează să fie standardizate sunt tipurile de valori mobiliare, procedurile de emitere şi informaţiile furnizate de către emitenţi. Măsuri cum ar fi introducerea legislaţiei, asigurarea punerii în aplicare a legilor, lupta împotriva fraudei, (de exemplu, prin combaterea insiding-

facility as the banks have limited portfolios of government securities and /the Lombard rate, currently at 14%, is higher than the discount rate at 9%. Similarly in Poland Lombard credit is more expensive than other forms of refinancing. In Hungary the Lombard rate also has the character of a penalty rate. The need for Lombard credit is determined by the payment system as liquidity needs are unknown until late in the day and then Lombard credit from the central bank is the only source available to fulfill liquidity requirements. The Bulgarian National Bank introduced Lombard facilities in order to encourage banks to hold Treasury bills. However, as the Lombard rate equals the basic rate (lowest rate for borrowing from the central bank) the commercial banks bought Treasury bills mainly to gain access to central bank credit more or less immediately. A note of caution was sounded on the possibility of allowing banks to fulfill their minimum reserve requirements with Treasury bills. In that case credit ceilings would need to be imposed as well.

One aspect of western central bank intervention in the domestic market is the effect on the yield curve and thus on the exchange rates. This consideration is less relevant for central banks in central and eastern Europe, where such a close link between domestic and foreign currency markets does not yet exist.

Regarding the supervision of securities markets a self-regulatory system is to be recommended with a certain amount of government control. Within their supervisory function the central banks also need to monitor the activities of securities markets as far as banks are concerned.

If a central bank is active in the market the information gained during these operations should be disclosed to the supervision department or agency as it is the responsibility of the central bank to prevent systemic risk. A central bank should at least collect reliable information on those aspects which affect the liquidity of the banking system. This information should be about market expectations and not expectations of the central bank. One-of the main sources is the Treasury, which should inform the central bank about its cash flow projections. Finally, it is also up to the central bank to ensure that the settlement system for securities functions well. This task is easier in those countries where a book-entry system rather than printed securities is in use. Delays in the payment system might cause a liquidity crisis.

Legal and institutional environment. The authorities should strive to maintain a competitive environment. Whenever there are signs of inefficiencies new opportunities should be opened up. However, innovation should not be excessive and giving priority to deepening a relatively simple system has certain advantages over excessive innovation. Standardizing an adopted system can enhance the reliability of a system and confidence in it. The areas to be standardized are the types of securities, issuing procedures and the information provided by issuers. Measures such as introducing legislation, ensuring the implementation of the laws, fighting fraud (e.g. by combating insider trading), imposing disclosure requirements and encouraging the establishment of

ului), impunerea cerinţelor de divulgare şi încurajarea stabilirii agenţiilor de rating şi a procedurilor, sunt condiţii necesare pentru buna funcţionare a pieţelor valorilor mobiliare. Evaluarea riscului problemelor din sectorul non-financiar este deosebit de dificilă în timpul tranziţiei. Legislaţia privind valorile mobiliare este în vigoare în Republica Cehă, Ungaria şi Polonia. În Bulgaria, titlurile de stat sunt reglementate printr-o Ordonanţă de Ministerul Finanţelor şi Banca Naţională a Bulgariei. În Slovacia şi România astfel de cadre juridice nu există încă. Înfiinţarea agenţiilor de rating în Europa Centrală şi de Est a fost lentă, în plus, agenţiile internaţionale de rating chiar se luptă pentru a face rost de informaţii fiabile. Aceste măsuri ar parcurge un drum lung spre evitarea bulelor speculative care ar putea submina şi încrederea în pieţele de valori mobiliare pentru o perioadă lungă de timp.

rating agencies and procedures are necessary preconditions for a smooth functioning of the securities markets. Assessing the risk of non-financial sector issues is particularly difficult during transition. Legislation on securities is in place in the Czech Republic, Hungary and Poland. In Bulgaria, government securities are regulated by an Ordinance of the Ministry of Finance and the Bulgarian National Bank. In Slovakia and Romania such legal frameworks do not yet exist. The establishment of rating agencies in central and Eastern Europe has been slow; moreover, even international rating agencies are struggling to get hold of reliable information. These measures would go a long way towards avoiding speculative bubbles which may well undermine confidence in securities markets for a long time.

Bibliografie/Bibliography

1. Benoit B., Mandelbrot R., Hudson L., The Misbehaviour of Markets, London 2005, p.4.
2. Black F., Jensen M., Scholes M., The Capital Asset Pricing Model: Some Empirical Tests, in M. Jensen ed., Studies in the Theory of Capital Markets, 1972.
3. Kahneman D., Tversky A., Prospect Theory: An Analysis of Decision under Risk, Econometrica, XVLII, 1979, pp. 263-291.
4. Sharpe C., William F., Capital asset prices: A theory of market equilibrium under conditions of risk, Journal of Finance, No. 19 (3), 1964, pp. 425-442
5. Poundstone W., Fortune's Formual. The Untold Story of the Scientific Betting System That Beat the Casinos and Wall Street, New York, 2005.

CONTRIBUŢIA LUI J.STIGLITZ LA FUNDAMENTAREA TEORIEI PIEŢELOR CU INFORMAŢIE ASIMETRICĂ

Matei ŞIMANDAN, dr., prof. univ.
Universitatea „Aurel Vlaicu" din Arad

Recenzent: Alexandru STRATAN, dr. hab., IEFS

Această lucrare abordează o temă de actualitate pentru teoria şi practica cercetării din diferitele domenii ale activităţilor economice şi sociale. În prima parte, sunt prezentate fenomenele asociate distribuţiei asimetrice a informaţiei, punând accentul pe contribuţiile lui G.Stigler, J.Mirrlees şi W.Vickrey, precum şi acelea ale lui G.Akerlof şi M.Spence. A doua parte a lucrării insistă asupra evaluărilor teoretice implicate în funcţionarea mecanismelor de piaţă în contextul informaţiei imperfecte, aşa cum au fost ele teoretizate de J.Stiglitz. Ultima parte a lucrării scoate în evidenţă posibilităţile informaţiei asimetrice în raport cu modelul classic al macroeconomiei şi microeconomiei, precum şi mijloacele de contracarare a informaţiei imperfecte din rândul actorilor care operează pe diferitele segmente ale economiei de piaţă.

Cuvinte cheie: *informaţie imperfectă, incertitudine, risc, comportament decizional.*

Repere teoretice ale unui model explicativ. Importanţa teoriei pieţelor cu informaţie imperfectă a fost recunoscută de comunitatea ştiinţifică internaţională, încă din anul 1982,

J.STIGLITZ'S CONTRIBUTION TO THE GROUNDING OF MARKET THEORY WITH ASYMMETRICAL INFORMATION

Matei ŞIMANDAN, PhD, Professor
"Aurel Vlaicu" University of Arad

Reviewer: Alexandru STRATAN, PhD, IEFS

This paper approaches a theme of actuality for the theory and practice of research from different fields of economical and social activities. In the first part, we present the phenomena associated to the asymmetrical distribution of information, with a focus on the contributions of G.Stigler, J.Mirrlees and W.Vickrey, as well as those of G.Akerlof and M.Spence. The second part of the paper insists on the theoretical evaluations involved by the functioning mechanisms of the market in the context of imperfect information, as they were theoretized by J.Stiglitz. The latter part of the paper highlights the possibilities of alternative information as opposed to the classical model of macro-economy and micro-economy, as well as the means of counteracting imperfect information form among the actors that operate on different segments of market economy.

Keywords: *imperfect information, doubt, risk, decision making behavior.*

Theoretical bench-marks of an explanatory model. The importance of market theory with imperfect information was admitted by the international scientific community as

când George Stigler a primit Premiul Nobel în Economie pentru cercetări în domeniul economiei informaţiei. La rândul lor, James Mirrlees şi William Vickrey au fost laureaţi ai Premiului Nobel în Economie în anul 1999 pentru contribuţiile avute în studierea comportamentului participanţilor pe piaţă în condiţiile informaţiei asimetrice. În sfârşit, în anul 2001, au primit Premiul Nobel pentru cercetarea imperfecţiunii informaţiei la nivel microeconomic şi macroeconomic, George Akerlof, Joseph Stiglitz şi Michael Spence.

Fundamentând teza conform căreia informaţia este o resursă limitată care implică anumite costuri, contribuţiile lui G.Stigler (1961) ar putea fi structurate în jurul următoarelor idei: costul de informare a agenţilor economici privind preţurile practicate de ceilalţi participanţi de pe respectiva piaţă, factorii care determină costul activităţilor de căutare (gradul de dispersie a preţurilor, modificarea balanţei cerere-ofertă în timp, valoarea tranzacţiilor etc), costul de căutare a informaţiilor privind piaţa forţei de muncă, cheltuielile directe şi indirecte pentru obţinerea informaţiei.

Cercetările efectuate de J. Mirtlees şi W. Vickrey (1999) au evidenţiat faptul că distribuţia asimetrică a informaţiei în cazul participanţilor pe piaţă duce la modificări la nivelul comportamentului economic, în sensul că indivizii mai bine informaţi tind să exploateze strategic acest avantaj. Astfel, ei şi-au concentrat analiza, pe de o parte pe modul în care contractele şi sistemul de funcţionare al instituţiilor pot fi concepute în aşa fel încât să facă faţă problemelor legate de asimetria informaţiei. Pe de altă parte, preocupările lor s-au centrat pe consecinţele determinate de imperfecţiunea informaţiei pe piaţa financiară, în sistemul de creditare şi cel al asigurărilor, precum şi pe mecanismele de elaborare a politicilor economice.

Inovaţiile aduse de G. Akerlof, J. Stiglitz şi M. Spence (2001) constă în faptul că teza informaţiei imperfecte este analizată la nivel micro şi macroeconomic. În timp ce, Akerlof insistă pe dificultăţile întâmpinate de teoria macroeconomică în explicarea persistenţei şomajului involuntar, efectele economiei monetare asupra producţiei şi şomajului, pe decalajul dintre nivelul economiei şi fondul de pensii, Spence realizează că preţurile au capacitatea de a oferi informaţii relevante în funcţie de opţiunile agenţilor economici, şi că indivizii mai bine informaţi pot transmite semnale credibile celor mai puţin informaţi pentru a evita fenomenele asociate selecţiei adverse.

Înainte de a merge mai departe, trebuie să menţionez trei fenomene tipice pieţelor cu informaţie imperfectă, care au fost teoretizate de-a lungul a patru decenii de cercetări întreprinse de autorii menţionaţi mai sus. Mă refer la costul de căutare (care evidenţiază costul activităţilor de căutare, implicaţiile acestuia asupra costurilor de negociere şi realizarea unui calcul de eficienţă a acestei activităţi pe diferitele segmente ale pieţei), selecţia adversă (fenomen reflectat în procesul tranzacţional şi acela al alegerii bunurilor sau serviciilor în contextul informaţiei asimetrice dintre vânzător şi cumpărător) şi riscul moral (feonomen care descrie comportamentul unui individ după finalizarea unei tranzacţii şi imposibilitatea de a observa acţiunile unuia dintre cei doi parteneri ai schimbului).

early as 1982, when George Stigler, received the Nobel Prize for research in the field of information economy. Then, James Mirrlees and William Vickrey were laureate of the Nobel Prize in Economy in 1999 for their contribution in the study of the behavior of market actors in the conditions of asymmetrical information. Last but not least, in 2001, George Akerlof, Joseph Stiglitz and Michael Spence received the Nobel Prize for the research of information imperfection at the level of micro-economy and macro-economy.

Underlying the thesis that information is a limited resource involving certain costs, the contributions of G.Stigler (1961) could be structured around the following ideas: the cost of informing economical agents about the prices offered by the other participants on the given market, the cost of searching time and its reference to the income of the given individual's income, the factors that determine the cost of searching activities (the spreading degree of the prices, the modification of the balance demand-offer in time, the value of the transactions etc), the cost of searching for information referring to the work force market, the amount of direct and indirect expenses for obtaining the information.

The studies conducted by J. Mirtlees and W. Vickrey (1999) highlighted the fact that the asymmetrical distribution of information in the case of market participants leads to modifications at the level of economic behavior in the way that the better informed individuals tend to strategically exploit this advantage. Hence, they focused their analysis, on the one hand, on the way in which the contracts and the functioning system of institutions can be conceived so as to face the problems connected to information asymmetry. On the other hand, their preoccupation focused on the consequences determined by information imperfection on the financial market, on the credit and social insurance system, as well s on the mechanisms of elaborating economical policies.

The novelty brought by G. Akerlof, J. Stiglitz and M. Spence (2001) consists in the fact that the thesis of information imperfection is analyzed at the micro and macro-economical level. While Akerlof insists upon the difficulties encountered by the macro-economical theory in explaining the persistence of involuntary unemployment, the effects of monetary economy on production and unemployment, the gap between the level of economy and that of retirement funds, Spence realizes that the prices have the capacity to provide relevant information according to the choices made by economic agents, and the better informed individuals can transmit credible signals to the less informed ones to avoid phenomena associated to adverse selection.

Before going further, I have to mention 3 of the phenomena typical to the market with asymmetrical information, which were theorized along 4 decades of research conducted by the above mentioned authors. I am referring to the cost of research (which highlights the cost of research activities, it's implications upon dealing costs and the creation of an efficiency calculus of this activity on different segments of the market), adverse selection (a phenomenon reflected in the transactional process and that of choosing goods or services in the context of asymmetric information between the seller and the buyer) and the moral risk (a phenomenon which describes an individual's behavior after the finalization of a transaction and the impossibility of

Distribuţia asimetrică a informaţiei şi consecinţele acesteia

Una dintre cele mai profunde analize referitoare la distribuţia asimetrică a informaţiei şi consecinţele aceştia asupra diferitelor pieţe o regăsim în studiul lui Joseph Stiglitz, *Information and the Change in the Paradigm in Economics,* publicat în anul 2002. Dată fiind relevanţa acestui studiu în raport cu tema lucrării de faţă, mă voi referi la câteva din ideile autorului referitoare la teoria pieţelor cu informaţie asimetrică.

Într-o primă parte a studiului său, Stiglitz aduce în discuţie o serie de argumente în favoarea teoriei pieţelor cu informaţie asimetrică, văzută ca alternativă la modelul economiei tradiţionale. Ca şi alţi autori, el susţine că noul curent al pieţelor cu informaţie asimetrică încearcă să identifice premisele eronate care au făcut ca teoria economică clasică să nu furnizeze explicaţii coerente pentru unele fenomene şi procese economice.

Criticile sale se îndreaptă mai întâi asupra concepţiei conform căreia, fenomenele economice ar avea o variaţie continuă şi ar putea fi descrise cu ajutorul unei funcţii continue. Introducerea în calcul a ipotezei informaţiei asimetrice determină o variaţie discontinuă a fenomenelor economice care urmează să se producă, probabilitatea producerii acestora fiind caracterizată de o funcţie de repartiţie discretă şi nu de una continuă.

În al doilea rând, teoria clasică lasă impresia că fiecare agent economic poate rezolva problema maximizării doar prin luarea în considerare a variabilelor existente. Realitatea demonstrează că informaţia nu este distribuită uniform între agenţii economici şi că pot exista situaţii în care anumite fenomene economice să nu poată fi modelate matematic, făcând imposibilă rezolvarea problemei maximizării.

În al treilea rând, Stiglitz consideră că teza potrivit căreia între cerere şi ofertă nu poate exista decât un singur punct de echilibru este departe de realitate, deoarece „chiar şi o mică doză de imperfecţiune a informaţiei poate avea un efect profund asupra naturii echilibrului" (2002, p. 484). Imposibilitatea atingerii unui punct de echilibru a preţului dintre cererea şi oferta de pe piaţa cu informaţie asimetrică a fost demonstrată de autor, atât prin dezvoltarea unor modele teoretice, cât şi prin observaţii empirice referitoare la existenţa şomajului, la raţionalizarea creditului şi alte situaţii ce pun în evidenţă eşecuri ale pieţei.

Puse cap la cap, problemele discutate mai înainte relevă câteva aspecte extrem de importante:

- faptul că asimetria informaţiei este un fenomen cu care se confruntă majoritatea domeniilor activităţii economice;
- faptul că informaţia trebuie luată în calcul în orice moment al analizei economice;
- împrejurarea că ea este cel mai eterogen bun economic, fiind diferită de orice altă marfă;
- faptul că informaţia prezintă caracteristicile unui bun public, adică nu există suficiente mijloace pentru excluderea accesului la informaţie a celor care nu contribuie la obţinerea ei;
- faptul că informaţia nu poate fi vândută decât o singură dată, după care ea îşi pierde caracterul de informaţie

noticing the actions led by one of the two partners of the change).

The asymmetrical distribution of information and its consequences

One of the most profound analyses referring to the asymmetrical distribution of information and its consequences on the different segments of the market can be found in Joseph Stiglitz's study Information and the Change in the Paradigm in Economics, published in 2002.

Stiglitz approaches a series of arguments in the favor of market theory with asymmetrical information, seen as an alternative to the model of traditional economy. Consequently, he states that the new current of the markets with asymmetrical information tries to identify the wrong premises which made the classical economical theory not to provide coherent explanations for certain economical processes and phenomena.

His comments first refer to the conception that economical phenomena could have a continuous variation and could be described with the help of a continuous function. The introduction of the hypothesis of asymmetrical information in the calculus determines a discontinuous variation of economical phenomena which are to happen, the probability of their production being characterized by a function of discrete repartition and not by a continuous one.

Secondly, the classical theory leaves the impression that each economical agent can solve the problem of maximization only by considering the existing variables. Reality proves that the information isn't equally distributed among the economical agents and that there can be situations when certain economical phenomena can't be mathematically modeled, thus leading to the impossibility of solving the problem of maximization.

Thirdly, Stibligz thinks that the thesis according to which there can't be but a single point of equilibrium between offer and demand is far from reality, because „even a small doses of information imperfection can have a profound impact upon the nature of equilibrium" (2002, p. 484). The impossibility of reaching an equilibrium point of the price between the offer and demand on a market with asymmetrical information was proved by the author by developing certain theoretical models, as well as by empirical observations regarding the existence of unemployment, credit rationalization and other situations which highlight failures of the market.

Added up, the problems discussed above reveal a few very important aspects:

- The fact that information asymmetry is a phenomenon which is encountered in most of the fields of economical activities;
- The fact that information must be taken into account in every moment of the economical analysis;
- The fact that it is the most heterogeneous economical good, different from every other type of merchandise;
- The fact that the information has the characteristics of a public good, that is there aren't sufficient means of prohibiting the access to information of those who don't contribute to obtaining it;
- The fact that information can't be sold but once, after which it loses its informational feature and implicitly its

şi implicit valoarea economică;

- împrejurarea că în tranzacţiile de pe piaţa informaţiei cumpărătorul nu are posibilitatea să cunoască dinainte calitatea şi actualitatea produsului pe care îl cumpără.

Pe baza acestor caracteristici, Joseph Stiglitz (2002) dezvoltă un interesant comentariu privind consecinţele teoretice şi practice ale informaţiei asimetrice. Din multitudinea aspectelor analizate de autor, voi reţine pe cele mai apropiate de obiectivul acestei lucrări, astfel:

- Imperfecţiunea informaţiei este un fenomen răspândit în întreaga economie, astfel încât diferiţi oameni cunosc diferite lucruri: „muncitorii cunosc mai mult despre abilităţile lor decât firma; persoana care achiziţionează o asigurare cunoaşte mai mult despre sănătatea sa decât firma de asigurare; proprietarul unei maşini cunoaşte mai mult despre maşina sa decât potenţialii cumpărători; proprietarul unei firme ştie mai mult despre firma sa decât un investitor potenţial; o persoană care face un împrumut cunoaşte mai mult despre riscul său şi asumarea riscului, decât cel care dă împrumutul" (2002, p. 488).
- În condiţiile pieţei cu informaţie asimetrică, fiecare agent economic este determinat să facă eforturi pentru a obţine stocul de informaţii de care are nevoie în tranzacţiile sale, dar să şi ascundă anumite informaţii pe care le deţine faţă de ceilalţi participanţi pe piaţă. În acelaşi timp, există agenţi economici dispuşi să furnizeze informaţii, problema care se pune este însă aceea a recuperării costurilor implicate de această activitate.
- Prin mecanisme specifice, piaţa tinde să reducă asimetria informaţiei atât prin rolul jucat de sistemul de preţuri, cât şi prin diferitele acţiuni ale indivizilor sau agenţilor economici. Principalul mecanism prin care un individ, de exemplu, poate obţine informaţii constă în observarea comportamentului celorlalţi indivizi. O relevanţă deosebită are în acest sens piaţa asigurărilor, în care, atât asiguratul, cât şi asiguratorul încearcă să obţină informaţii suplimentare, şi unul şi celălalt fiind conştienţi că prin comportamentul lor nu fac decât să transmită anumite informaţii.
- Faptul că prin acţiunile şi deciziile lor indivizii transmit anumite informaţii îi determină să recurgă la modificări ale comportamentului lor. Aceste modificări comportamentale au scopul de a scunde anumite informaţii despre adevărata stare de fapt, după cum, la fel de posibil este ca individul în cauză să inducă informaţii eronate de natură să distorsioneze mecanismul observaţiei.

În cadrul aceleiaşi analize, Stiglitz se referă pe larg la modalităţile prin care teoria pieţelor cu informaţie asimetrică a adus îmbunătăţiri programului formulat de J. M. Keynes şi adepţii săi. Ideea de la care se pleacă are în vedere lipsa fundamentului microeconomic al teoriilor macroeconomice. Această situaţie nu a fost depăşită prin încercările lui Paul Samuelson de a combina microeconomia tradiţională cu macroeconomia teoretizată de Keynes în cadrul aşa-zisei sinteze neoclasice. Sarcina de a oferi teoriei lui Keynes un fundament microeconomic a revenit reprezentanţilor teoriei despre imperfecţiunea informaţiei, consideraţi „adevăraţii continuatori ai keynesismului".

Un argument vizează ameliorările aduse modelului standard al explicaţiei macroeconomice. Din această

economical value;

- In the transactions on market information the buyer doesn't have the possibility to know beforehand the quality and actuality of the product he is buying.

Based on these characteristics, Joseph Stiglitz (2002) develops an interesting commentary regarding the theoretical and practical consequences of asymmetrical information. From the numerous aspects analyzed by the author, I will mention those which are closest to the object of this paper, namely:

- The imperfection of information is a phenomenon spread in the whole economy, so that different people know different things: "workers know more about their abilities than the firm; the person who purchases an insurance knows more about his health than the insurance company; the owner of a car knows more about the car than the potential buyers; the owner of a form knows more about his firm than o potential investor; the person who takes a loan knows more about his risk than the bank who gives him the loan" (2002, p. 488).
- In the case of markets with asymmetrical information, each economical agent is determined to risk in order to obtain the stock of information he needs in his transactions, but also to hide certain information he possesses from the other participants on the market. Meanwhile there are economical agents who are willing to give information, but in this case there is a problem of recuperating the costs involved by this activity.
- Through certain mechanisms, the market tends to reduce information asymmetry through the role played by the price system and the different activities of individuals or economic agents. The main mechanism through which an individual, for instance, can obtain information consists in the observation of the other individuals' behavior. A special relevance is thus owned by the insurance market, where the insured and the insurer try to obtain extra information, both being aware that through their behavior they do nothing but transmit certain information.
- The fact that through their actions and activities individual's pass over certain information determines then to change their behavior. These changes in their behavior aim to hide certain information about the true state of things, as it is similarly possible for the individual to induce false information which can distort the observation mechanism.

In the same analysis, Stiglitz refers to the means through which the theory of markets with asymmetrical information improved the program designed by J. M. Keynes and his followers. The starting idea regards the lack of a micro-economical grounding of macro-economical theories. This situation wasn't overcome by Paul Samuleson's attempts to combine traditional micro-economy theorized by Keynes in the so called neoclassical synthesis. The task of providing Keynes's theory with a micro-economical grounding fell upon the representatives of the theory about information imperfection, considered "true continuators of Keynesism".

One argument regards the improvements brought to the standard model of macro economical explanation. From this perspective, Stiglitz and the other supporters of the theory of markets with asymmetrical information consider that micro

perspectivă, teoreticienii pieței cu informație asimetrică consideră că microeconomia trebuie adaptată astfel încât să susțină rezultatele obținute de teoria macroeconomică, iar macroeconomia, la rândul ei, să constituie un suport teoretic pentru nivelul explicației microeconomice. În ordinea acestor preocupări sunt vizate următoarele repere mai importante:

• Spre deosebire de abordarea lui Keynes unde cererea de credit şi oferta de economii sunt lăsate pe seama jocului liber al pieței, teoreticienii piețelor cu informație imperfectă încearcă să demonstreze că piața creditului nu poate asigura un nivel optim al distribuției creditului în funcție de rata dobânzii, elementul esențial care intervine în acest mecanism fiind cel de raționalizare a creditului.

• Ca urmare a informației asimetrice între creditor şi debitor, băncile înclină să mențină rata actuală a dobânzii şi să nu satisfacă toate solicitările de creditare. Neavând posibilitatea de a cunoaşte capacitatea debitorului de a rambursa împrumutul, piața creditului se confruntă cu debitori „oneşti", care acceptă doar acele credite pe care le pot rambursa în condițiile contractului, dar şi cu debitori „necinstiți", care în momentul împrumutului sunt conştienți de incapacitatea lor de a rambursa împrumutul, sperând că vor găsi până la urmă resurse pentru achitarea datoriilor.

- Faptul că debitorii care acceptă să plătească o rată a dobânzii mai ridicată poate fi un simptom al riscurilor legate de achitarea creditului. Prin urmare, chiar dacă rata dobânzii creşte şi riscul băncii de a recupera creditul acordat creşte. Acesta este motivul pentru care, instituția creditoare fixează o rată a dobânzii la un nivel care să-i asigure maximizarea profitului şi minimizarea riscului, rata dobânzii devenind astfel un mecanism de selecție a clienților.
- Dacă în teoria macroeconomică tradițională acțiunile şi obligațiunile erau considerate instrumente perfect substituibile pe termen lung, noua teorie despre piețele cu informație imperfectă arată că emiterea de acțiuni constituie un semnal pentru firmele mai slabe din punct de vedere economic. Acestea preferă să scoată pe piață acțiuni (în cazul cărora nu există nici o obligație de a returna suma obținută prin vânzarea lor), în loc de obligațiuni (care presupun responsabilitatea emitentului de a returna suma împrumutată prin emisiunea acestor titluri de valoare).
- În condițiile în care firmele recurg la emiterea de acțiuni, ele împart practic riscurile cu acționarii. Aversiunea față de risc a acestora, obligă firmele să semnalizeze pe piață capacitatea de a se proteja împotriva riscurilor şi de a da semnale privind profitabilitatea investiției pentru deținătorii titlurilor de valoare.
- Distribuția asimetrică a informației la nivelul participanților la tranzacții legate de situația de risc se manifestă şi pe piața asigurărilor. Pentru a limita fenomenul selecției adverse şi a riscului moral, companiile de asigurări pot limita numărul polițelor de asigurare vândute cu scopul de a obține informații cu privire la situația de risc a clientului. În acest sens, companiile de asigurare sunt preocupate să observe diferențele dintre diferitele tipuri de risc şi modul în care acestea se pot regăsi în preferința indivizilor pentru anumite contracte de asigurare. Determinând clienții să-şi „dezvăluie" informațiile despre propriile riscuri, compania

economy should be adapted so that is can sustain the results obtained by the macro economical theory, and macro economy, in its turn, should constitute a theoretical support for the level of the micro economical explanation. In the order of these preoccupations, the following aspects are envisaged:

- As opposed to Keynes's approach, where the demand for credit and the offer of saving money is left to the free action of the market, the new theory of markets with imperfect information tries to prove that credit market can't ensure an optimum level of the distribution of credit according to the interest, the essential element that appears in this mechanism being the one of rationalization of the credit.
- As a consequence of asymmetrical information between the creditor and the debtor, banks tend to maintain the actual rate of interest and not to satisfy all the lending demands. Not having the possibility to know the debtor's capacity to return the loan, the credit market is faced with „honest" debtors, who accept only those credits which they can return in the conditions of the contract, but also with „dishonest" debtors, who, in the moment of the loan, are aware of their incapacity to return the loan, hoping to eventually find recourses to pay their debts.
- The fact that the debtors who accept to pay a higher interest rate may be a symptom of the risks connected to paying back a loan. Consequently, even if the interest rate increases, the bank's risk of getting back its loan increases as well. This is the reason why the crediting institution sets an interest rate at a level which can insure the maximization of the profit and the minimization of the risk, the interest rate thus becoming mechanisms for client selection.
- If in the traditional macro economical theory shares and obligations were considered perfectly replaceable instruments on the long run, the theory of markets with imperfect information shows that the emission of shares constituted a signal for firms that are weak from the economical point of view. They prefer to issue shares on the market (where there are no obligations to return the sum obtained from selling them), instead of obligations (which involve the issuer's obligation to return the borrowed sum through the issue of value titles).
- When firms choose to issue shares, they practically share the risks with the shareholder. Their aversion for risk obliges firms to signal on the market their capacity to protect themselves from risks and to give signals regarding the profitability of the investment for the owners of the value titles.
- The asymmetrical distribution of information at the level of the participants to the transactions connected to the risk situation also manifests itself on the insurance market. The limit the phenomenon of adverse selection and that of moral risks, the insurance companies can limit the number of insurance policies sold, in order to obtain information regarding the risk situation of the client. Consequently, the insurance companies are preoccupied to notice the distinctions between the different types of risks and the way in which they find themselves in the individuals' preferences for certain insurance contracts. By determining the clients to "reveal" information about their own risks, the insurance

de asigurări dă posibilitatea asiguraţilor să aleagă o anumită schemă de contracte alternative, unde despăgubirile mici pot fi compensate prin deductibilităţi mai mari.

- În timp ce reprezentanţii noii macroeconomii pun la îndoială capacitatea statului de a influenţa masa monetară, întrucât el poate controla doar oferta exogenă de bani, nu şi substitutele monetare (acţiunile, obligaţiunile şi alte titluri de valoare derivate), teoria pieţei cu informaţie asimetrică preconizează că aversiunea faţă de risc şi incertitudinea datorate lipsei de informaţie fac ca firmele să nu recurgă întotdeauna la piaţa de capital pentru a obţine fondurile de care au nevoie. Explicaţia constă în faptul că deţinătorii titlurilor de valoare sunt interesaţi, mai degrabă, de preţul la care vor vinde aceste titluri de valoare şi mai puţin de valoarea lor actuală.

Cel de-al doilea argument se referă la controversata problemă a intervenţiei statului în economie. În acest sens, reprezentanţii teoriei pieţelor cu informaţie imperfectă şi-au pus întrebarea, dacă nu cumva intervenţia guvernamentală ar fi o modalitate mai bună pentru a corecta eşecurile pieţei. Ei înclină să considere această soluţie mai eficientă decât soluţiile preconizate de economia de tip *laissez faire*, tocmai datorită aspectelor legate de informaţia imperfectă. Mai precis, este vorba de faptul că alocarea eficientă a resurselor nu poate fi descentralizată fără intervenţia statului şi a sistemului său de taxe şi subvenţii.

În sprijinul acestei opţiuni sunt invocate două considerente de principiu: autoritatea guvernamentală are la dispoziţie o serie de instrumente de monitorizare pe care firmele nu le au, guvernul putând interveni pentru prevenirea sau contracararea fenomenelor specifice informaţiei asimetrice, cum este cazul selecţiei adverse şi riscului moral; intervenţia guvernamentală poate corecta distorsiunea creată prin taxe şi subvenţii datorată informaţiei imperfecte, fie prin impunerea altor taxe, fie prin diversificarea formelor de acordare a subvenţiilor.

Într-un mod mai specific, Stiglitz (2002) se referă la o serie de cercetări care conduc la concluzia că, o economie caracterizată prin informaţie imperfectă nu poate fi eficientă din punct de vedere paretian, chiar dacă se iau în considerare costurile obţinerii informaţiei. Concluziile acestor cercetări îi oferă autorului argumentele pentru a declara eşecul teoriei economice de tip *laissez faire.* Printre motivele invocate în acest sens sunt menţionate: piaţa liberă nu oferă stimulente indivizilor pentru a descoperi şi transmite informaţia; indivizii au tendinţa de a crea asimetrie în privinţa informaţiilor şi de a deteriora piaţa respectivă; chiar în condiţiile în care există informaţii apar probleme referitoare la utilizarea lor; fenomenele specifice informaţiei asimetrice – selecţia adversă şi riscul moral – au capacitatea de a produce externalităţi suficient de importante pentru a determina eşecul permanent al pieţei respective (cf. Stiglitz, 2002, p. 503–504).

Concluzii. La fel ca şi Akerlof şi Spence, Stiglitz a observat că în economie există numeroase segmente ale pieţei unde informaţia este distribuită asimetric, iar felul în care este dispersată de pe un segment economic pe altul influenţează comportamentul indivizilor pe piaţa respectivă. Din perspectiva analizei prezentate în acest articol, putem

company gives them the possibility to choose a certain scheme of alternative contracts, where small indemnifications can be compensated through higher deductibility.

- While the representatives of the "new macro economy" doubt the state's capacity to influence the monetary bulk, since it can only control the exogenous money offer, not the monetary substitutes (shares, obligations and other derived value titles), the theory of the market with asymmetrical information anticipates that risk aversion and the uncertainty owed to the lack of information cause the firms not to resort to the capital market in order to obtain the funding they need. The explanation is that the owners of value titles are more interested in the price of selling these value titles, not their actual value.

The second argument refers to the controversial problem of the state's intervention in economy. Hence, the theoreticians of markets with imperfect information asked themselves whether governmental intervention would be a better way of correcting market failure. They tend to consider this solution more efficient that the ones envisaged by the laissez faire type of economy, especially thanks to the aspects connected to imperfect information. That is to say, the efficient allocation of resources can't be decentralized without the state's intervention and the system of taxes, contributions and subventions.

To support this option, two considerations of principle are invoked: governmental authority possesses a set of monitoring instruments that firms don't posses, the government thus being able to intervene and prevent or counteract the phenomena typical to asymmetrical information, as in the case of adverse selection and moral risks; government interaction can correct the distortion created through taxes and subventions owing to imperfect information by imposing other taxes or by diversifying the forms of giving subventions.

More specifically, Stiglitz (2002) refers to a series of research that led to the conclusion that an economy characterized by imperfect information can't be efficient from the paretian point of view even if the costs of obtaining information are taken into account. The conclusions of these studies offer the author the arguments to declare the failure of the laissez faire type of economical theories. Among the reasons discussed, the following are mentioned: free market doesn't offer the individuals stimuli to discover and pass over information; the individuals have the tendency to create information asymmetry and to deteriorate the given market; even in the conditions where there is information, problems referring to their use will arise; the phenomea typical to asymmetrical information – adverse selection and moral risk – have the capacity to produce sufficiently important externalities so as to determine the permanent failure of the given market (cf. Stiglitz, 2002, p. 503-504).

Conclusions. Just like Akerlof and Spence, Stiglitz noticed that in economy there are numerous segments of the market where information is asymmetrically distributed, and the means in which it is dispersed from one economical segment to another influences the behavior of individuals on the given market. From the perspective of the analysis presented in this article, three important conclusions have to

reține trei concluzii mai importante:

a) Dacă în teoria economică tradițională am discutat probleme legate de echilibrul dintre cerere și ofertă și mijloacele prin care venitul este distribuit în procesul de schimb sau în alocarea eficientă a resurselor, noua teorie aduce o abordare conform căreia o mare parte a deficiențelor pieței pot rezulta din distribuția asimetrică a informației.

b) Chiar dacă asimetria informației a oferit un impuls pentru o implicare mai activă a statului în activitatea economică, agenții economici care activează pe piața cu informație asimetrică încearcă, pe de o parte, să folosească asimetria informației în favoarea lor și, pe de altă parte, să asigure condiți pentru ca piața respectivă să își adapteze mecanismele de funcționare. În acest context, agenții economici au motive puternice să contracareze efectele adverse ale dificultăților privind informațiile legate de eficiența pieței, instituțiile de pe piață fiind ele însele interesate să rezolve problemele generate de distribuția asimetrică a informației.

c) Studiind comportamentul agenților economici insuficient informați de pe piețele cu informație asimetrică, J. Stiglitz aduce o contribuție distinctă prin impunerea conceptului de selectare, sau "screening", aplicat pe piața asigurărilor. El demonstrează cum partea mai puțin informată (compania de asigurări) poate determina partea informată (clienții acesteia) să dezvăluie informații privind propriile lor riscuri și, folosind informația selectată, să distingă între diferitele clase de riscuri oferite asiguraților, dându-le astfel posibilitatea să aleagă contracte alternative, unde despăgubirile mici pot fi înlocuite cu deductibilități mari.

be remembered:

a) if in traditional economic theory we discussed problems connected to the balance between demand and offer and the means in which the income is distributed in the process of exchange or in the efficient allocation of resources, the new theory brings an approach according to which a great part of market deficiencies can be the result of asymmetric distribution of information.

b) Even if information asymmetry offered an impulse for a more active involvement of the state in the economic activity, the economic agents who activate on the market with asymmetrical information try, on the one hand, to use information asymmetry in their favor and, on the other hand, to ensure the conditions for the respective market to adapt its functioning mechanisms. In this context, economic agents have strong reasons to counteract the adverse effects of the difficulties regarding the information about market efficiency, the market institutions being themselves interested in solving the problems generated by the asymmetrical distribution of information.

c) By studying the behavior of misinformed economic agents on a market with asymmetrical information, J. Stiglitz brings a distinct contribution by imposing the concept of selecting or „screening" applied on the insurance market. He proves how the less informed part (the insurance company) can determine the informed part (its clients) to reveal their information about their own risks, and by using the screened information, the insurance company can distinguish the different risk classes offered to the insured, offering them the possibility to choose alternative contracts, where small compensations can be replaced with high deductibility.

Bibliografie/Bibliography

1. Akerlof, G., 2001, *Nobel Prize Lecture: Behavioral Macroeconomics and Macroeconomic Behavior*, www.nobel.se
2. Gogoneata, B., 2004, *Economia riscului şi incertitudinii*, Bucureşti, Editura Econimică.
3. Lindbeck, A., 2010, *The Sveriges Riksbank Prize in Economic Sciences in Memory of Alfred Nobel (1969-2010), The Nobel Foundation's Internetmuseum*, www.nobel.se/economics.
4. Spence, M., 2002, *Signaling in Retrospect and the Informational Structure of Market, in T. Fragmye (ed.), The Nobel Prizes 2001, Stockholm, Nobel Foundation.*
5. Stigler, G., 1961, *The Economics of Information*, in „The Journal of Political Economy, 63, 3, p. 213-225.
6. Stiglitz, J., 2002, *Information and the Change in the Paradigm in Economics*, in „The American Economic Review", 92, 3, p. 460-501.
7. Simandan, M., 2008, *Arguments Upon Three Specific Phenomena of Asymetrical Information*, in vol. Theoretical Developments in Contemporary Economics, Timisoara, Mirton Publishing House, p. 404-412.
8. Simandan, M., 2010, *Teoria piețelor cu informația asimetrică*, in vol. Ştiință, Economie, Societate, Arad, Editura Universității "Aurel Vlaicu", p. 193-205.
9. Tasnadi, A. (coord.), 2002, *Doctrine Economice*, Bucureşti, Editura Academiei de Studii Economice.

OPORTUNITĂŢI DE DEZVOLTARE A COMERŢULUI AGROALIMENTAR LA NIVEL REGIONAL

Victor MOROZ, dr., conf. cercet., IEFS
Anatolie IGNAT, cercet. şt., IEFS
Eugenia LUCAŞENCO, cercet. şt. stagiar, IEFS

Recenzent: Anatolii ROJCO, dr., conf. cercet., IEFS

Scopul lucrării constă în identificarea oportunităţilor de dezvoltare echilibrată a comerţului agroalimentar al Republicii Moldova cu ţările limitrofe. Analiza competitivităţii sectorului a fost efectuată în baza a trei metode fundamentale. Impactul sintezat al ratei de schimb şi al nivelului de investiţii străine a cauzat reducerea semnificativă a avantajelor comparative ale sectorului agroalimentar al Republicii Moldova.

Cuvinte cheie: *sectorul agroalimentar, competitivitate, export, import.*

Introducere. Sectorul agroalimentar reprezintă unul din pilonii de dezvoltare a economiei naţionale a Republicii Moldova. În analiza competitivităţii sectorului agroalimentar al Republicii Moldova au fost utilizaţi astfel de indicatori, precum rata de schimb a valutei naţionale, volumul de investiţii străine directe, raportul dintre exporturile şi importurile agroalimentare, precum şi indicatorul Balassa. Analiza competitivităţii a fost efectuată în baza datelor oficiale privind comerţul extern al Republicii Moldova şi al ţărilor limitrofe. Rezultatele obţinute demonstrează, că în ultimii ani, Republica Moldova a pierdut semnificativ din avantajele comparative ale sectorului agroalimentar în raport cu România şi Ucraina.

Materiale şi metode. Printre indicatorii, cei mai frecvent utilizaţi în scopul evaluării competitivităţii, pot fi menţionaţi cursul de schimb valutar, nivelul investiţiilor străine directe (ISD) şi indicatorii de pondere în comerţul extern.

Cursul de schimb valutar poate fi privit ca un factor, care afectează competitivitatea preţurilor unei ţări. Din punct de vedere static, aprecierea monedei naţionale face exporturile mai dificil de realizat, deoarece preţul bunurilor autohtone creşte atunci când este exprimat în moneda ţării de destinaţie. Pe de altă parte, importurile devin mai ieftine atunci când preţurile acestora sunt exprimate în monedă naţională, deşi ţara de origine nu modifică preţul.

Investiţiile Străine Directe. Situaţia pentru ISD este deosebit de convingătoare în economiile în tranziţie. Necesitatea de restructurare şi modernizare a întreprinderilor, având în vedere resursele limitate de pe piaţa internă, creează un mediu, în care potenţialele beneficii ale investiţiilor străine directe sunt deosebit de valoroase. Principalele mobiluri de a investi în ţările de tranziţie constituie pieţele noi, costurile mai mici de producţie şi ratele mai ridicate de profit. Valoarea ISD, atrase de către o ţară, este văzută drept un indice de competitivitate a ţării, în întregime, a unui sector sau a unei

AGRI-FOOD TRADE DEVELOPMENT OPPORTUNITIES AT THE REGIONAL LEVEL

Victor MOROZ, PhD associate researcher, IEFS
Anatolie IGNAT, scientific researcher, IEFS
Eugenia LUCASENCO, scientific researcher intern, IEFS

Reviewer: Anatolii ROJCO, PhD, IEFS

The purpose of the paper is to identify opportunities of a balanced development of agri-food trade between Moldova and the neighboring countries. The competitiveness analysis was performed on the basis of three basic methods. The impact of the exchange rate and of the level of foreign investments caused a significant reduction of the comparative advantages of Moldova's agri-food sector.

***Keywords*:** *agri-food sector, competitiveness, export, import.*

Introduction. Agri-food sector represents one of the pillars of the national economic development of the Republic of Moldova. In order to analyze the competitiveness of agri-food sector of Moldova there have been used such indicators as the national currency exchange rate, the volume of direct foreign investments, the ratio between exports and imports of food and the Balassa indicator. The competitiveness analysis was made on the basis of official data about foreign trade of the Republic of Moldova and the neighboring countries. The obtained results show that in recent years, Republic of Moldova has significantly lost the comparative advantages of the agri-food sector in relation with Romania and the Ukraine.

Materials and methods. Among the most commonly used indicators for assessing competitiveness can be mentioned the exchange rate, the level of Foreign direct investment (FDI), and the trade share.

The exchange rate can be seen as a determinant affecting the price competitiveness of a country. From a static point of view, appreciation of the national currency makes exporting more difficult because the price of the domestic good increases when denominated in the currency of the receiving country. On the other hand, imports get cheaper when their prices are expressed in national currency though the country of origin has not altered the price.

The case for *FDI* is particularly compelling in transition economies. The need for extensive enterprise restructuring and modernization in view of limited domestic resources creates an environment where the potential benefits of FDI are especially valuable. New markets, lower production costs and higher profit rates have been the main motivators in investing to the transition countries. The amount of FDI a country attracts is frequently seen as a sign of competitiveness of that nation as a whole, or of the sector or region attracting the investment.

regiuni, care atrage investiţiile.

Natura *avantajului comercial comparativ* este investigată prin utilizarea indicatorului, propus de către Balassa. Indicatorul este utilizat pe larg în literatura empirică pentru a identifica sectoarele slabe şi puternice în exporturile unei anumite ţări. Indicatorul avantajului comparativ dezvăluit a fost definit de Balassa astfel:

The nature of the *comparative commercial advantage* is investigated by using the indicator proposed by Balassa. This indicator is widely used in the empirical literature to identify the weak and strong export sectors of some countries. Indicator of the revealed comparative advantage has been defined by Balassa as follows:

$$RCA = \frac{X_{ij}}{X_{it}} / \frac{X_{nj}}{X_{nt}} = \frac{X_{ij}}{X_{nj}} / \frac{X_{it}}{X_{nt}} \quad (1)$$

unde: X – exporturile;
i – o ţară;
j – un produs sau o industrie;
t – un set de produse sau industrii;
n – un set de ţări.

Acest indice este generat de ideea comparării exporturilor unui anumit produs sau unei anumite industrii, realizate de o ţară, cu exporturile aceluaşi produs sau industrii, realizate de un grup de ţări, considerat drept punct de referinţă, deşi indicele nu compară în mod direct exporturile produsului sau industriei respective, ci ponderile acestora în total comerţ.

Indicatorul Balassa (RCA) se bazează pe modelele existente în comerţul extern. Acest indicator măsoară exportul unui produs în raport cu totalul exporturilor unei ţări şi performanţa de export a unui set de ţări.

Astfel, valoarea RCA >1 indică un avantaj comparativ, de ex. Sectorul, în care ţara este, relativ, mai specializată în termeni de exporturi. În cazul Republicii Moldova, *Xij* descrie exporturile produselor agroalimentare ale Moldovei în anumite regiuni, de ex. UE, pe când *Xnj* este exportul total al produselor agroalimentare al ţării. *Xit* indică exportul total al republicii către aceste regiuni şi *Xnt* – totalul de exporturi realizate de Moldova.

Analizele empirice au fost efectuate în baza datelor privind comerţul extern din Anuarele Statistice ale Republicii Moldova pentru anii 2001-2009. Datele privind comerţul extern al României au fost preluate din Anuarul Statistic al României pentru aceeaşi perioadă. Referitor la comerţul extern al Ucrainei, au fost disponibile doar datele pentru anii 2008-2009 din culegerea statistică anuală a Ucrainei.

Pentru evaluarea comerţului extern al Republicii Moldova cu produse agroalimentare au fost cercetate patru grupe de produse agroalimentare de bază conform Sistemului Armonizat de descriere şi codificare a mărfurilor, acceptat ca principalul instrument de facilitare a comerţului internaţional, Republica Moldova fiind membru cu drepturi depline al acestei Convenţii Internaţionale începând cu ianuarie 2006.

România şi Ucraina, de asemenea, au aderat la această Convenţie şi aplică nomenclatorul de mărfuri, stabilit de Convenţia Internaţională privind Sistemul Armonizat de descriere şi codificare a mărfurilor, acesta asigurând uniformitatea datelor din cele trei ţări selectate, analizate în studiu.

Totodată, insuficienţa datelor privind comerţul exterior al

where, X represents exports,
i – a country
j – a product or an industry
t – a set of products or industries, and
n – a set of countries.

This index starts from the idea of comparing a country exports of a product or an industry with the exports for the same product or industry made by a group of countries, considered as a reference point, but not directly compares the exports of that product or industry, but their share in the total trade.

The Balassa indicator (RCA) is based on the existing models in the foreign trade. This indicator measures the export of a product with the country's total exports and the export performance of a set of countries. If RCA> 1, it denotes a comparative advantage, for example: the sector in which the country is relatively specialized in the terms of exports. In our case *Xij* describes the agri-food exports of the Republic of Moldova in certain regions, eg. EU, while *Xnj* is the total exports of agri-food goods of the Republic of Moldova.

Xit represents Moldova's total exports to these regions and *Xnt* - Moldova's total exports.

The empirical analysis was conducted using the data of foreign trade of the Republic of Moldova's from the Statistical Yearbook for the period 2001-2009. Data on Romania's foreign trade were taken from the Statistical Yearbook of Romania for the same period. Regarding Ukraine's foreign trade, the data were available only for the years 2008-2009 from Ukraine's annual statistical reports.

In order to assess Moldova's foreign trade with agri-food products, there were taken four groups of basic agri-food products under the Harmonized System of Description and Coding of goods, which is accepted as the main tool for facilitating the international trade, Moldova being a member with full rights of the International Convention beginning with January 2006.

Romania and the Ukraine have also acceded to this Convention and apply classification of goods set by the International Convention on the Harmonized System of Description and Coding of goods, this fact ensuring the consistency of the three selected countries, analyzed in the study.

However, insufficient data on Ukraine's foreign trade with EU countries did not allowe analysis of data than just for the period 2007-2008.

Results and discussions. Analysis of the available data allows us to affirm that there can be observed a few distinct

Ucrainei cu ţările UE nu a permis analiza decât doar a perioadei anilor 2007-2008.

Rezultate şi discuţii. Analiza datelor disponibile ne permite să afirmăm, că în dezvoltarea comerţului extern cu produse agricole şi alimentare, în anii 1997-2009, pot fi observate câteva perioade distincte. Astfel, perioada 1997-1999 se caracterizează printr-o scădere bruscă a volumelor de exporturi şi importuri agroalimentare, ca urmare a crizei financiare ce a afectat spaţiul CSI în această perioadă. În anii 2000-2005, exporturile şi, în special, importurile agroalimentare manifestă o tendinţă de creştere, care a fost stopată de embargoul, impus pe producţia vinicolă a RM de către Rusia în anul 2006. Începând cu anul 2007 şi până în prezent, se observă o redresare a situaţiei. De menţionat, că majorarea importurilor a depăşit creşterea exporturilor astfel încât, în anul 2008, Republica Moldova a devenit un importator net de produse agroalimentare, ceea ce se observă din bilanţul negativ al comerţului extern al RM cu produse agroalimentare din acest an.

Ponderea produselor agroalimentare în exporturile Republicii Moldova a scăzut semnificativ, atât în cifre absolute – de la cca. 638, în a.1997, la cca. 595 milioane USD, în a.2008, fiind în creştere până la 609 milioane USD, în anul 2009, cât şi în cifre relative – de la 73% din total exporturi, în a.1997, la cca. 37%, în a.2008, urmată de o creştere până la 47%, în anul 2009.

Principalele destinaţii ale exporturilor agroalimentare sunt ţările din spaţiul CSI şi din Europa, unde au fost orientate cca. 86% din exporturile agroalimentare în anul 2008. De menţionat, că ponderea a doar trei ţări din CSI (Ucraina, Bielorusia şi Federaţia Rusă) în totalul exporturilor agroalimentare a fost de cca. 49% în anul 2008, ceea ce denotă o dependenţă semnificativă a exporturilor faţă de conjunctura pe aceste pieţe.

În spaţiul european, exporturile agroalimentare din Republica Moldova au ca destinaţie, în special, România (cca. 11%, în anul 2008), Elveţia (cca. 6%), Polonia, Regatul Unit al Marii Britanii, Germania, Ungaria şi Franţa, fiecare având o pondere de cca. 3% din totalul exporturilor agroalimentare ale Republicii Moldova din anul 2008.

Structura exporturilor este dominată de câteva grupe pe produse, fapt ce prefigurează o structură destul de primitivă a exporturilor agroalimentare, în care predomină producţia vinicolă şi materia primă de origine vegetală, cum ar fi: nucile, cerealele şi seminţele oleaginoase. Exporturile agroalimentare ale Republicii Moldova au fost puternic marcate de reducerea semnificativă a livrărilor către Rusia în anii 2001-2008.

Geografia importurilor agroalimentare este mai diversificată în comparaţie cu pieţele de export. Astfel, principalele 20 de ţări, care au exportat produse agroalimentare în Republica Moldova în anul 2008, au asigurat cca. 87% din total importuri agroalimentare în acest an. Totodată, primele două ţări, şi anume Rusia (cu cca. 30%) şi Ucraina (cu cca. 16%), au acoperit aproape 46% din necesităţile de importuri agroalimentare ale Republicii Moldova în anul 2008.

Analiza exporturilor şi importurilor agroalimentare demonstrează, că în ultimii ani, are loc o reducere constantă a importanţei produselor agroalimentare în exporturile orientate, către ţările din spaţiul CSI, cota cărora a înregistrat scădere de la cca. 77%, în anul 2001, la cca. 54% din total exporturi agroalimentare, în anul 2009. Concomitent se observă o creştere rapidă a importurilor agroalimentare din ţările CSI, cota cărora a crescut de la cca. 19%, în anul 2001, la cca. 49% din total

periods in developing of foreign trade with agri-food products in the years 1997-2009. Thus, the period 1997-1999 is characterized by a sharp decrease of volumes of agro-food exports and imports as a result of the financial crisis that affected the CIS in this period. In 2000-2005 txports and in particular agri-food imports show an increasing trend, which has been stopped by the embargo on Moldovan wine production by Russia in 2006. Since 2007 until now there is an improvement of the situation. It is necessary to note that the increase of imports has been higher than the exports, so that in 2008 Moldova became a net importer of agri-food products, fact that can be observed by the negative balance of foreign trade of Moldova with agri-food products this year.

The share of Moldova's agri-food exports significantly decreased both in absolute numbers from about 638 million USD in 1997 to approx. USD 595 million in 2008, increasing to 609 million USD in 2009, and in relative numbers from 73% of total exports in 1997 to approx. 37% in 2008, followed by an increase to 47 percent in 2009.

The main destinations of agri-food exports are the CIS countries and Europe, where about 86% of agri-food exports were directed in 2008. It is worth to note that the share of only three CIS countries: Ukraine, Belarus and the Russian Federation in total agri-food exports was approximately 49% in 2008, which shows a significant dependence of exports to the situation on these markets.

In the European area agri-food exports from Moldova are directed in particular to Romania (about 11% in 2008), Switzerland (approx. 6%), Poland, United Kingdom of Great Britain, Germany, Hungary and France, each with a share of about 3% of the total agri-food exports of the Republic of Moldova in 2008.

The export structure is dominated by a few groups of products which predict a rather primitive structure of the agri-food exports in which prevails wine production and raw material of plant origin such as nuts, grains and oil seeds. Agri-food exports of Republic of Moldova have been strongly marked by a significant reduction of supplies to Russia in 2001-2008.

The geography of the agri-food imports is more diversified in comparison with the export markets. Thus, the top 20 countries that exported agricultural and food products in Moldova in 2008 provided about 87% of the total agri-food imports this year. Also, the first two countries, namely Russia, with about 30% and Ukraine - 16% covered about 46 percent of agri-food import needs of the Republic of Moldova in 2008.

Analysis of agri-food exports and imports shows that in recent years there has been a steady reduction of the importance of agri-food exports oriented to countries of the CIS, the share of agricultural and food exports to CIS countries getting down from about 77% in 2001 to about 54% of the total agri-food exports in 2009. Simultaneously, there is a rapid increase in agri-food imports from CIS countries, so the share of agri-food imports from CIS countries increased from about 19 percent in 2001 to about 49% of the total agri-food imports in 2009. This trend indicates a change in position of the Republic of Moldova

importuri agroalimentare, în anul 2009. Acest fapt denotă o tendință de schimbare a poziției RM din exportator în importator de produse agroalimentare de pe piața CSI.

În raport cu țările UE, se observă o creştere a exporturilor agroalimentare de la cca. 17%, în anul 2001, la cca. 33% din total exporturi agroalimentare, în anul 2009. De menționat saltul exporturilor agroalimentare către UE în perioada 2005-2006, fapt ce se explică prin oferirea Republicii Moldova a preferințelor comerciale GSP+ în ianuarie 2006, ceea ce a permis un acces mai facil al bunurilor din Republica Moldova pe această piață.

În acelaşi timp, ponderea importurilor agroalimentare din țările UE are o tendință de scădere: de la cca. 49%, în anul 2001, la cca. 30% din total importuri agroalimentare, în anul 2009.

Analiza ratei medii de schimb între leul moldovenesc (MDL) şi valutele principalelor țări partenere în comerțul agroalimentar demonstrează, că în perioada 2006-2009, cursul leului moldovenesc s-a apreciat semnificativ în raport cu hrivna ucraineană, rubla rusească şi leul românesc, fapt ce a creat premise pentru creşterea importurilor din aceste țări (figura 1).

from an agri-food exporter to the CIS market in an agri-food importer from this market.

Regarding the EU countries, there is an increase in agri-food exports from about 17% in2001 to about 33 percent of the total agri-food exports in 2009. It is worth to mention the increase of agri-food exports to the EU in 2005-2006, which is explained by receiving by Moldova of the trade preferences GSP + in January 2006, which allowed a better access of goods from the Republic of Moldova on this market.

At the same time the share of agri-food imports from EU countries has a tendency to decrease from about 49 percent in 2001 to about 30% of the total agri-food imports in 2009.

Analysis of the average exchange rate between the Moldovan Leu (MDL) and currencies of the partner countries in agro-food trade in 2006-2009 demonstrates that the Moldovan leu has appreciated significantly against the Ukrainian hryvnia, the Russian Ruble and the Romanian leu, which created conditions to increase imports from these countries (Figure 1).

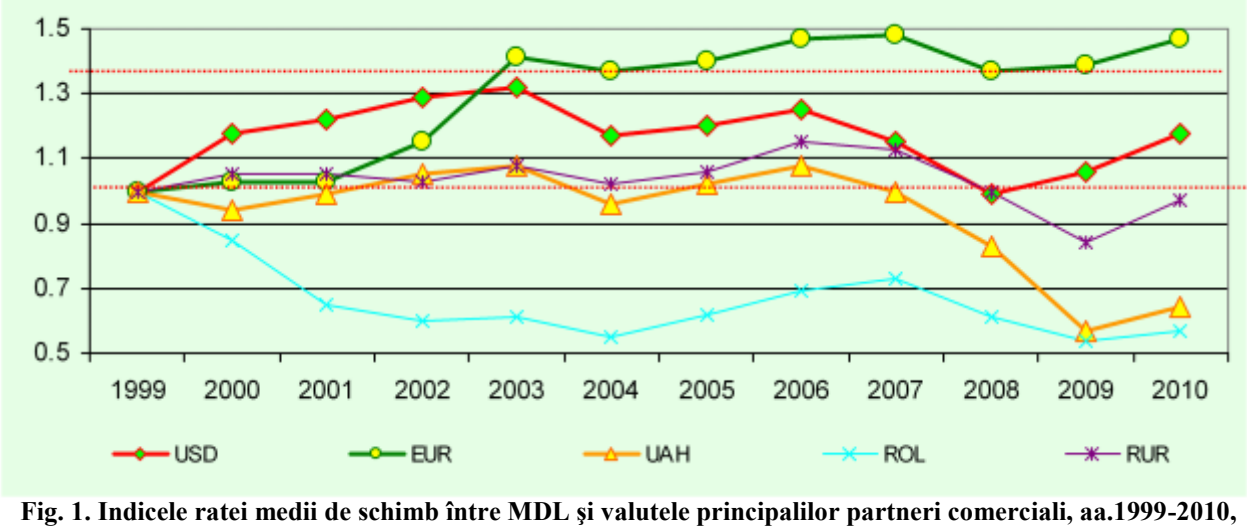

Fig. 1. Indicele ratei medii de schimb între MDL şi valutele principalilor partneri comerciali, aa.1999-2010, a.1999 – 100%/

Fig. 2. Average exchange rate index between MDL and the currencies of the main trading partners, 1999-2010, 1999 = 100%

Sursa: Calculele autorilor în baza datelor BNS, 2010./ Source: Authors' calculations based on data from NBS, 2010

Investițiile de capital fix în agricultură au fost de cca. 909 milioane lei în anul 2009, iar în industria alimentară şi a băuturilor – de cca. 522 milioane lei. Ponderea investițiilor străine directe în agricultură a fost doar de cca. 1,5% din volumul total de investiții în agricultură în anul 2009, fapt ce confirmă indirect competitivitatea redusă a acestui sector al economiei naționale.

Din analiza raportului dintre exporturile şi importurile agroalimentare ale Republicii Moldova cu România, Ucraina şi Rusia se poate observa că, începând cu anul 2003, Republica Moldova a devenit un importator net de produse agroalimentare în raport cu Ucraina, iar în raport cu Rusia situația a fost aproape critică în perioada 2006-2008. Relații, relativ, stabile privind comerțul agroalimentar au fost menținute în ultimii ani cu România (vezi figura 2).

Fixed capital investments in agriculture were about 909 million lei in 2009, and in food and beverage industry for about 522 million lei. The share of foreign direct investments in agriculture was only about 1.5% of the total volume of investments in agriculture in 2009, which indirectly confirms the low competitiveness of this sector of national economy.

After analyzing the relationship between agri-food exports and imports of the Republic of Moldova with Romania, Ukraine and Russia, it can be seen that since 2003 the Republic of Moldova became a net importer of agri-food products in relation with Ukraine, and concidering Russia. there was a close to critical situation in 2006-2008. Relatively stable relations in agri-food trade have been established in recent years with Romania (see Figure 2).

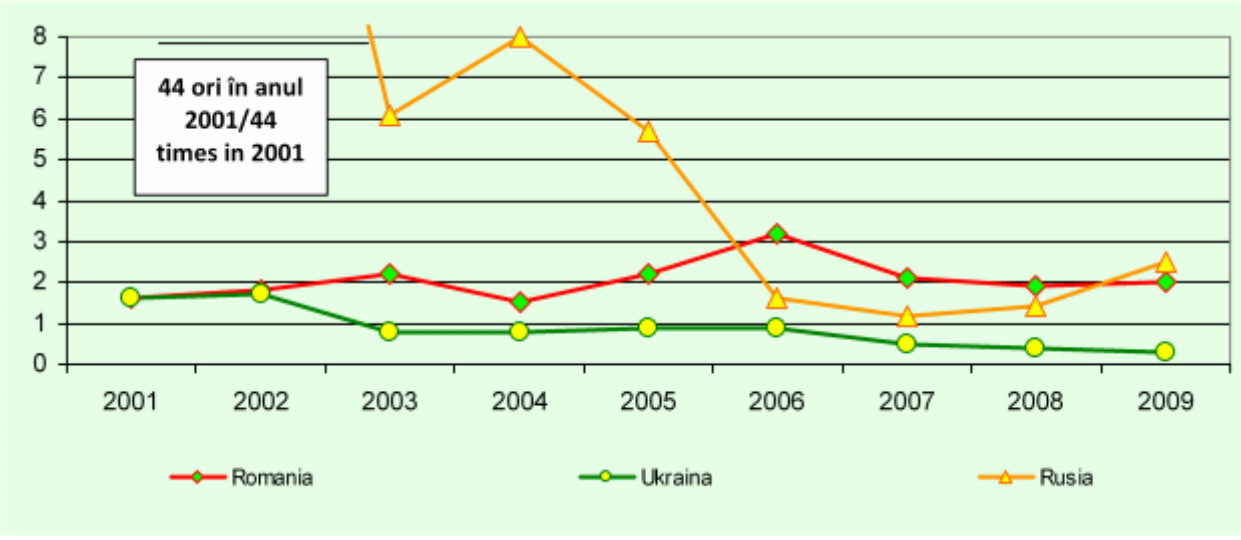

Fig. 2. Raportul dintre exporturile şi importurile agroalimentare ale RM cu Ukraina şi Rusia, 2001-2009/
Fig. 2. Report of the agri-food exports and imports of Moldova with Ukraine and Russia, 2001-2009
Sursa: Calculele autorilor în baza datelor BNS, 2010./Source: Authors' calculations based on data from NBS, 2010

Pentru evaluarea competitivității exporturilor agroalimentare ale Republicii Moldova pe piețele UE, în comparație cu exporturile acestor produse din România si Ucraina, au fost utilizate datele disponibile din anuarele oficiale de statistică din aceste țări. Accesul limitat la informația statistică din Ucraina a permis analiza comparativă a datelor comerțului extern dintre țările menționate şi UE doar pentru anii 2007-2008.

Din perspectiva acestor doi ani, se poate observa că, în pofida faptului, că Republica Moldova dispune de un avantaj competitiv semnificativ în comparație cu țările vecine, acesta este în scădere, atât în raport cu România, cât şi cu Ucraina.

Dacă efectuaăm această analiză pe grupe de produse, atunci se observă că, la capitolul „Animale vii şi produse animale", Republica Moldova nu dispune de avantaj comparativ în raport cu țările limitrofe la exportul acestor produse pe piețele UE, acest indicator având chiar o tendință negativă de scădere (vezi tabelul 1).

In order to calculate the competitiveness of agri-food exports of the Republic of Moldova to the EU market compared to exports of these products in Romania and Ukraine, were used data available from official statistical yearbooks of these countries. The limited access to statistical information of Ukraine has allowed comparative data analysis of foreign trade between those countries and the EU only for the years 2007-2008.

In the light of these two years is apparent that despite the fact that Moldova has a significant competitive advantage in comparison with neighboring countries, it is declining in relation to both Romania and Ukraine.

If we make this analysis by groups of products, then we can notice that in the "Live animals and animal products" chapter, Republic of Moldova hasn't a comparative advantage to the neighboring countries at the export of their products on the EU markets, this indicator also having a negative decrease trend (see Table 1).

Tabelul 1/Table 1
Indicatorul Balassa pentru exporturile agroalimentare din RM, România şi Ucraina pe piața UE, 2007-2008/
Balassa indicator for agri-food exports from Moldova, Romania and Ukraine to the EU market, 2007-2008

Cod S.A.	Secțiunea şi capitolul Grupul de produse/ Section and Chapter Products Group	România		Ucraina	
		2007	2008	2007	2008
	Total exporturi agroalimentare/ Total of agri-food exports	7,11	3,80	2,22	1,30
I.	Animale vii şi produse animale/ Live animals and animal products	0,09	0,05	0,02	0,00
II.	Produse vegetale /Vegetal products	8,65	4,05	1,78	2,85
III.	Grăsimi şi uleiuri animale sau vegetale/ Animal or vegetable fats and oils	17,46	10,95	1,95	3,09
IV.	Produse alimentare; băuturi alcoolice şi nealcoolice; tutun/ Food products, alcoholic and non-alcoholic beverages and tobacco	8,65	3,97	163,76	186,29

Sursa: Calculele autorilor în baza datelor din anuarele statistice ale Republicii Moldova, României şi Ucrainei./ Source: Authors' calculations based on data from Statistical Yearbooks of Moldova, Russia and Ukraine, 2010

La capitolul „Produse vegetale” se observă un avantaj comparativ preponderent în raport cu exporturile similare din România. Totodată, remarcăm scăderea acestui indicator în raport cu exporturile din România şi sporirea acestuia în raport cu exporturile din Ucraina. O situaţia comparabilă se atestă la capitolul „Grăsimi şi uleiuri animale sau vegetale”.

De asemenea, se observă, la ambele capitole menţionate, o valoarea mai mare a acestui indicator în raport cu România, faţă de acelaşi indicator în raport cu Ucraina, ceea ce denotă nişte avantaje comparative mai mari ale exporturilor de materie primă neprelucrată, dar şi ale uleiurilor vegetale faţă de exporturile din România decât faţă de exporturile acestor produse din Ucraina.

În ceea ce priveşte capitolul „Produse alimentare; băuturi alcoolice şi nealcoolice; tutun”, situaţia se schimbă semnificativ: avantajul exporturilor moldoveneşti în UE este mult mai mare faţă de Ucraina decât faţă de România, decalajul cu ultima fiind în scădere, ceea ce înseamnă că, pe această piaţă, noi suntem competitori şi este probabil că situaţia se va agrava pentru RM. Totodată, Ucraina nu dispune încă de un avantaj comparativ semnificativ în exporturile produselor secţiunii „Produse alimentare; băuturi alcoolice şi nealcoolice; tutun” pe piaţa UE, în raport cu RM.

Concluzii

- Consolidarea ratei de schimb a leului moldovenesc în raport cu hrivna ucraineană, rubla rusească şi leul românesc, a condiţionat reducerea exporturilor agroalimentare din Republica Moldova şi creşterea importurilor agroalimentare din aceste ţări.
- Ponderea nesemnificativă a investiţiilor străine directe în agricultură a rezultat sporirea decalajului tehnologic şi reducerea competitivităţii acestui sector.
- În pofida pierderii semnificative din avantajele comparative ale sectorului agroalimentar în raport cu România şi Ucraina, Republica Moldova mai dispune încă de potenţial competitiv privind unele grupe de produse agroalimentare.

In the chapter "vegetal products' a comparative advantage is observed mainly in relation to similar exports from Romania. However, it can be observed that this indicator is decreasing compared to exports from Romania and it is increasing compared to exports from Ukraine.A comparable situation is registered in the chapter "animal or vegetable fats and oils.

A higher value of this indicator in relation with Romania to the same indicator in relation to Ukraine can be seen in the both chapters , which shows some higher comparative advantages of the non-processed raw material exports, and of vegetable oils in report with Romania's exports of these products, as compared to exports from Ukraine with the same goods.

In the chapter "Food, alcoholic and non-alcoholic beverages, tobacco" the situation changes significantly. Thus the advantage of Moldovan exports to the EU is much higher in the Ukraine rather in Romania, the gap decreasing with the last one, which means that we are competitors on this market and the situation will probably get worse for Moldova. Ukraine also does not have yet a significant comparative advantage in the exports of products from the section "Food, alcoholic and non-alcoholic beverages, tobacco 'in the EU compared with Moldova.

Conclusions

- The strengthen of the exchange rate of MDL against the Ukrainian hryvnia, the Russian Ruble and the Romanian leu, has helped to reduce the agri-food exports from Moldova and increased the agri-food imports from these countries.
- The insignificant share of foreign direct investments in agriculture increased the technological gap and reduced the competitiveness of this sector.
- Despite the significant loss of comparative advantages of agri-food sector in relation with Romania and Ukraine, Moldova still has some competitive potential in some agri-food groups.

Bibliografie/Bibliography

1. Anuarul statistic al Republicii Moldova, 2010.
2. Banca Naţională a Moldovei. http://www.bnm.org/md/exchange_rates (accesat 31.03.2011).
3. State Statistics Committee of Ukraine. Cooperation between Ukraine and EU countries in 2008. Statistical yearbook. Kyiv, 2009.
4. Institutul Naţional de Statistică. Anuarul Statistic al României. Bucureşti, 2009.

METODELE ORGANIZAŢIONAL-DISPOZIŢIONALE DE CONDUCERE ŞI ROLUL LOR ÎN ACTIVITATEA ECONOMIEI CONCURENŢIALE

Ion SÂRBU, dr. hab., prof. univ., ASEM

Recenzent: Valeriu DOGA, dr. hab., prof. univ., IEFS

La etapa actuală, o deosebită atenţie se acordă metodelor de conducere, accentul fiind pus pe cele administrative, economice şi de drept, în relaţiile economiei concurenţiale. O atenţie semnificativă revine abordărilor sistemice şi procesuale în activitatea întreprinderilor cu menire de afaceri.

Cuvinte cheie: *metode de conducere, legislaţie, dispoziţie, pârghii economice, elemente de intrare şi ieşire.*

Un rol important în cercetarea fenomenelor şi a proceselor economice de organizare, planificare, coordonare este deţinut de activitatea de antreprenoriat. Conducerea, care se află într-o permanentă schimbare, transformare şi dezvoltare, adecvată cerinţelor pieţei, presupune, evident, necesitatea cunoaşterii cauzelor care o determină.

În economie, timpul şi evoluţia au început să fie investigate în mod sistematic, odată cu cercetările lui Adam Smith, deşi nu se poate spune că a fost formulată, până în prezent, o teorie unitară. Performanţele au apărut odată cu dispariţia sistemului administrativ de comandă, întrucât relaţiile de piaţă se construiesc în baza cererii şi a ofertei.

Deşi toţi economiştii, indiferent de tipul lor de gândire sau de mentalitate, nou formate, recunosc existenţa proceselor dinamice evolutive, tind, totuşi, să aibă puncte de vedere diferite asupra acestora. Astfel, multe dintre rezultatele actuale sunt derivate din teorii referitoare la echilibrul economic, concept introdus de Adam Smith în celebra sa lucrare „Avuţia naţiunilor" (a.1776), prin analogie cu conceptul de echilibru mecanic, care poate fi interpretat atât static, cât şi dinamic.

Interesul pentru problemele echilibrului economic al întreprinderii poate fi justificat oricând, făcând apel la elementele de intrare şi cele de ieşire din cadrul procesului de conducere a întreprinderii.

De menţionat faptul, că bazele conducerii, metodele, funcţiile şi principiile realizărilor şi ale administrării în afaceri au fost fondate către F. Taylor, H. Ford şi H. Fayol. Totodată, perfecţionarea metodelor de conducere, în plan evolutiv, a suportat modificări în cadrul noilor cercetări, al evoluţiei principiilor şi metodelor de conducere, ajungându-se la abordarea sistemică, situţională, procesuală şi complexă. Metodele de conducere în afaceri nu formează doar un sistem de management, ci constituie o artă a conducerii în utilizarea lor sistemică. Ele rezultă din cerinţele pieţei şi din capacitatea întreprinderilor de afaceri de a adapta aceste metode la schimbările performanţelor structurale, prin intermediul măsurilor de acţiune: încurajare, stimulare şi promovare pe scara ierarhică a

THE ORGANIZATIONAL-DISPOSITIONAL MANAGEMENT METHODS AND THEIR ROLE IN THE ACTIVITY OF THE COMPETITIVE ECONOMY

Ion SÂRBU, dr. hab., prof. univ., ASEM

Reviewer: Valeriu DOGA, dr. hab., prof. univ., IEFS

At present, a special attention is paid to the management methods, focusing on the administrative, economic and legal ones, in the competitive economic relations. A significant focus is placed on the systemic and procedural approaches in the activity of enterprises with a business purpose.

Keywords*: management methods, legislation, disposal, economic tools, input and output elements.*

An important role in researching the economic phenomena and processes of organizing, planning, and coordination is held by the activity. The administration is in a constant change, transformation and appropriate development to market demands and requires, however, the need of awareness of the causes that lead to this.

In economics, time and progress began to be investigated systematically, along with Adam Smith's researches, although we can not say that it was brought, so far, a unified theory. Performances occurred with the disappearance of the command administrative system, as market relations are built on the basis of demand and supply.

Although all economists, regardless of their type of thinking or of newly formed the mentality, recognize the existence of the dynamic evolutionary processes; however, tend to have different views over them. Thus many of the current results are derived from the theories related to the economic equilibrium, a concept introduced by Adam Smith in his famous work "The Wealth of Nations" (1776), by analogy with the concept of mechanical equilibrium, which can be interpreted both static and dynamic.

The interest for the economic equilibrium problems of an enterprise can always be justified by appealing the input and output elements from the process of enterprise management.

It is noted that the fundamentals of leadership, methods, functions and management principles and business achievements have been founded by F. Taylor, H. Ford, H. Fayol. At the same time improvement of the methods of managing in an evolutionary way was affected during the new researches, of the development of management principles and methods, which lead to a systemic, situational, standing and complex approach. Business management methods are not making just only one management system, but they represent an art of management in their systemic use. They arise from the market requirements and the capacity of business enterprises to adapt these methods to changes from the structural performance, using measures of action like to

carierei managementului. După cum consideră P. Drucker, conducerea poate transforma o echipă neorganizată de oameni în una de persoane cu scop primar în activitatea procesului de producție.

encourage, stimulate and promote the management career ladder. Therefore, P. Drucker believes that leadership can transform a team of unorganized people in one team with a primary goal in the production activity process.

Tabelul 1/ Table 1

Principiile de formare a metodelor de conducere/ Principles of forming of the management methods

Denumirea resursei /Name of the resource	Metodele de conducere/ Management methods	Baza întemeierii metodelor /Base of the methods
Resursa de putere – conducătorul în calitate de administrator, manager ***/Power resource*** ~ leader as an administrator, manager	***Organizațional-dispoziționale*** – metode directe de comandă, direcționale/ ***Organizational-dispositional*** –directional and direct methods of control	Interes material uman/ ***Are based*** – on a material human interest
Resursa materială – conducătorul în calitate de economist/ ***Material resource*** – economist leader	***Economice*** – metode de planificare, stimulare materială, încurajare, pârghii economice ***/Economic*** - planning methods, material incentives, encouragement, economic levers	Interes material şi Economic/ ***Are based*** – on a material and economic interest
Resursa morală – conducătorul în calitate de educator politic, ideologic, managerial, economic/ ***Moral resource*** – leader as a political, ideological, managerial and economic teacher	***Socio-psihologice*** – metode de comportare exemplară, politice, ideologice/ ***Socio-psychological*** - methods of exemplary behavior, political, ideological	Interes social, politic, Uman/ ***Are based*** – on a social, politica land human interest
Resursa de putere şi drept – conducătorul în calitate de consultat juridic, inspirat de acte de drept ***/ Power and law resource*** – leader being a legal consultant, inspired by law materials	***Juridice*** – metode de drept, asigurarea cu acte normative şi reglementări de drept/ ***Legal*** - legal methods, ensurance with legal acts and law regulations	Interes uman şi de stat/ ***Are based*** – on a human and national interest

Sursa: Elaborat şi interpretat de autor. /Sourse: Made and developed by the author

Activitatea organelor de gospodărire şi conducere ale întreprinderii vizează folosirea, în diverse moduri, a metodelor organizațional-dispoziționale (administrative) de conducere. Prin intermediul organismelor de conducere (ministere, asociații, întreprinderi, societăți pe acțiuni), create special, statul îndeplinește o acțiune organizatorică şi administrativă, al cărei subiect este întreprinderea. În acest sens, conducătorii de diferite niveluri (de la şef de secție, director de întreprindere până la ministru) îşi exercită rolul de administratori. Ei folosesc metodele organizațional-dispoziționale de conducere, care se află în raport de interdependență cu metodele economice de acțiune asupra obiectului condus, în scopul soluționării tuturor problemelor, rezultate din relațiile de piață. Astfel, metodele organizațional-dispoziționale de conducere înseamnă aprecierea locului colectivelor şi al unor lucrători, aparte, în cadrul sistemului de producție şi de conducere, al drepturilor, obligațiunilor, responsabilităților funcționale, în stabilirea legăturilor reciproce din sistemul de producție şi de conducere, formarea regulilor, privind activitățile de

The activity of the management of a enterprise or a business is related to the dispositional-organizational (administrative) management methods used in different ways. Through the governing bodies (ministries, associations, enterprises, joint stock companies), specially created, the state fulfills an organizational and administrative action where the company represents the main subject. In this regard, leaders from different levels (beginning with the head of department, director of a company, till the minister) exercise the role of administrators. They use organizational and dispositional management methods that are interdependent with the economic methods of action over the lead object in order to solve all issues that arise from the market relations. Thus, the dispositional-organizational management methods present the assessment of workers place and of some special workers in the system of production and management, of rights, bonds, functional responsibilities, and the establishment of mutual relations between production and management system, rules elaboration, the

muncă ale oamenilor unei anumite întreprinderi.

Metodele administrative de conducere în afaceri se bazează pe cerinţele legilor economice, ale legităţilor pieţei, pe calculele economice aprofundate şi activităţile de gospodărire. În acest caz, ele sunt fundamentate ştiinţific. Dacă organismul de conducere nu este apreciat sau bazat suficient pe cerinţele legilor economice, atunci metodele administrative se pot transforma în metode de acţiune asupra economiei de tip birocratic, subiectiv, voluntar. Particularităţile metodelor administrative de conducere sunt: acţiunea directă asupra obiectului de conducere, caracterul obligatoriu al îndeplinirii instrucţiunilor şi dispoziţiilor, a ordinelor şi altor hotărâri administrative ale organelor de vârf, de către subalterni, răspunderea riguroasă pentru neîndeplinirea instrucţiunilor şi dispoziţiilor.

După forma de apariţie în practica activităţii de conducere, metodele administrative se împart în *organizaţionale* şi *dispoziţionale.* Aceste două forme de metode administrative se folosesc, în mare măsură, împreună, fiind complementare.

Formele organizaţionale ale metodelor administrative funcţionează în cadrul a două genuri de activitate – reglementări organizaţionale şi normări organizaţionale – şi se manifestă în mediul de afaceri în economia contemporană.

Prin *reglementările organizaţionale,* statul acţionează asupra sistemului de conducere şi a obiectului conducerii, în scopul constituirii unei armonii optimale şi al aprecierii structurilor organizatorice şi a parametrilor de conducere, adecvaţi fiecărui nivel. Un exemplu concludent, ce caracterizează expresia reglementarii organizaţionale, este „Regulamentul posturilor".

Normarea organizaţională presupune elaborarea normativelor organizaţionale, atât în sistemul de conducere, cât şi în cel condus. Se propun normative, precum regulamentul ordinii de zi, termenele de pregătire ale dărilor de seamă, analiza elaborării discrepantelor despre informaţii şi alte acte normative pentru sistemul de conducere din mediul businessului. În acest sens, sistemul condus reprezintă normative tehnice şi tehnologice, organizaţionale şi de producţie, cheltuieli legate de materia primă, standarde şi alte normative. Acţiunea organizatorică nu s-ar putea finaliza dacă nu i s-ar juxtapune cea *dispoziţională, care* concretizează toate formele de acţiune din procesul de conducere.

Acţiunea dispoziţională este caracteristică pentru sarcini, scopuri curente şi de perspectivă şi este realizată în forme, precum ordinele şi dispoziţiile, atât scrise, cât şi verbale.

Ordinul este o cerinţă, manifestată către subalterni, de a duce la îndeplinire un anumit lucru, precizând termenul şi alţi parametri adiacenţi, fiind supusă executării obligatorii din partea verigii subordonate. Ordinul trebuie să respecte toate normele de drept.

Dispoziţia este o cerinţă, manifestată faţă de subalterni, în scopul hotărârii întrebărilor concrete. Prin aceasta, se elaborează particularităţile deosebite ale acţiunii dispoziţionale:

- *continua sprijinire pe un anumit sistem de conducere al întreprinderii;*
- *provocarea acţiunii dispoziţionale prin cauze*

work activities of some people from a particular business.

Administrative methods of business management are based on the requirements of the economic laws, legalities of the market, on the detailed economic calculations and management activities. In this case, they are SCIENTIFICALLY GROUNDED. If the governing body is not appreciated or is not sufficiently based on the requirements of the economic laws, the administrative methods can be transformed into bureaucratic, subjective and voluntary methods of action over the economy. Peculiarities of administrative management methods are: the direct action over the leading object, the mandatory nature of the instructions and dispositions fulfillment, of orders and other administrative decisions of the leading bodies for the subordinates, the strict liability for failure to accomplish instructions and dispositions.

By the appearance form in the business management practice, administrative methods are divided into *organizational* and *dispositional*. These two forms of administrative methods are widely used together as complementary.

Organizational forms of administrative methods operate in two types of activities - organizational regulations and organizational norms and they act in the business environment in the contemporary economy.

Through *organizational regulations*, the state acts on the management system and on the management object for the establishment of an optimal harmony and for the assessment of organizational structures and management parameters appropriate to the each level. One example that characterizes the organizational regulation expression is "The Regulation of Positions".

Organizational norming involves the development of organizational norms, both in management system and in the lead one. There are proposed norms like order of the day regulation, terms of preparation of reports, analysis of development of gaps about information and other regulations for the governing system from the business environment. In this regard, the lead system represents technical and technological regulations, organizational and production norms, costs related to raw materials, standards and other regulations. Organizational action could not be completed unless it would be juxtaposed the *dispositional* one. The latter reflects all forms of action in the management process.

Dispositional action is typical for tasks and current and future objectives. It is done by forms such as orders and dispositions of both written and verbal type.

Order is a requirement, manifested over subordinates, in order to carry out a certain thing, specifying time and other contiguous parameters, being subjected to mandatory enforcement by the subordinated link. Order must comply with all rules of law.

The disposition is a requirement, shown to subordinates with the aim to decide some concrete questions. Through this there are developed special features of the dispositional action:

- continuous support on a particular system of company management;
- challenging the dispositional action through

concrete;

- *caracterul său obligatoriu;*
- *direcţionarea sa unilaterală;*
- *regularitatea şi imprevizibilitatea unor fenomene.*

Metodele dispoziţionale de acţiune în formă de ordine şi alte acte normative cer o înfăptuire corespunzătoare. Respectarea regulilor şi normelor este obligatorie pentru respectarea legilor actuale, referitoare la activitatea în cauză a întreprinderii.

Prin intermediul întreprinderii, activitatea sa este proiectată în timp şi spaţiu, este normată, reglementată şi asigurată cu instrucţiunile necesare, care stabilesc amplasarea personalului, a drepturilor acestuia, obligaţiunile şi specificul comportamentului său în diferite situaţii.

O particularitate principală a activităţii metodelor administrative, în sistemul de afaceri, constă în apariţia dominantă a factorului subiectiv, încurajând execuţia, dar nu şi iniţiativa. De aceea, în condiţiile de perfecţionare a relaţiilor de piaţă, metodele administrative nu sunt suficiente pentru cerinţele economiei de piaţă, necesitând, prin urmare, să fie adaptate şi implementate de către structurile de producţie, conform cerinţelor economiei de piaţă.

Realitatea economică arată, că hotărârile administrative trebuie înfăptuite în baza analizei economice, ţinând cont de interesele economice în conducerea sistemelor. În mod obiectiv, arta conducerii reprezintă însuşirea cunoştinţelor despre totalitatea metodelor sale, selectarea corectă a combinărilor dintre ele la etapa curentă de dezvoltare şi funcţionare a întreprinderilor. În condiţiile actuale, se impun metode progresive de conducere, care să permită conducătorilor unităţilor de producţie să răspundă pentru rezultatele decizionale, primite de la conducătorii lor.

Prin *metodele economice de conducere* se subînţelege un ansamblu de mijloace şi instrumente, orientate spre un scop acţional de creare a unor condiţii favorabile pentru funcţionarea şi dezvoltarea întreprinderii, bazate pe relaţiile economice şi interesele materiale ale lucrătorilor şi colectivelor de muncă.

Metodele economice contribuie la apariţia iniţiativei în evidenţierea utilizării rezervelor de producţie, a creşterii răspunderii pentru deciziile, luate de către persoanele din conducere.

În sistemul *metodelor economice de conducere,* un rol deosebit revine *planificării şi pârghiilor economice.* Astfel, o atenţie sporită trebuie acordată planificării, întrucât, prin intermediul acesteia, se elaborează programul de atribuire a sarcinilor la diverse niveluri de conducere a producţiei.

Prin urmare, planul este o totalitate de lucrări concrete privind funcţionarea întreprinderii pe o anumită perioadă. Prognoza constituie o ipoteză a dezvoltării economice în perspectivă îndelungată. În condiţiile relaţiilor de piaţă, se elaborează un număr de factori, ce condiţionează necesitatea perfecţionării planificării, printre care activizarea funcţiilor de planificare (prevedere) ale întreprinderii, dezvoltarea bazelor ştiinţifice în elaborarea planului, respectarea dezvoltării balansate şi proporţionale a activităţii de producţie. În cadrul întreprinderii şi subdiviziunilor sale, o deosebită atenţie trebuie acordată disciplinei în îndeplinirea sarcinilor planificate, corectarea planurilor rezultate din

concrete reasons;

- the binding character;
- its unilateral target;
- dispositional action has not only a regular feature, but also some unexpected phenomena.

The action dispositional methods, like orders and other regulations require an appropriate fulfillment. Rules and regulations compliance is mandatory for the following of the current laws regarding the activity of a company.

Through the company, its work is designed in time and space, is standardized, regulated and insured with the necessary instructions, which determine the location of the staff, their rights, obligations and specifics of its conduct in different situations.

A main feature of the work of administrative methods in the business system is the appearance of subjective dominant factor, encouraging implementation, but not the initiative. Therefore, in order to improve the conditions of market relations, the administrative methods are not sufficient for the requirements of market economy, which must therefore, be adapted and implemented by the production structures according to the market economy.

The economic reality shows that the administrative decisions should be accomplished under the economic analysis that takes into account the economic interests in the systems' management. Objectively, the art of leadership is the proper knowledge about all its methods, selecting the proper combinations between them at the present stage of development and activity of enterprises. At present, progressive methods of management are necessary, that will allow the unit production managers to be responsible for decision results received from their leaders.

The methods of economic management are understood as a set of tools and instruments targeted to an oriented goal of creation of favorable conditions for the functioning and development of the company, based on economic relations and material interests of workers and work teams.

Economic methods contribute to the development of initiative in highlighting the use of production reserves, of the growth of responsibility for the decisions made by leading people.

In the system of *economic methods of management*, *planning* and *economic levers* play an important role. A special attention will be given to planning, since through it there is developed the curriculum of tasks attribution at various levels of production management.

Therefore, the plan is a set of concrete work regarding the enterprise activity for a certain period. Forecasting is an assumption of economic development on a long perspective. In conditions of market relations a number of factors are being developed that makes the need to improve the planning, including the activation of planning functions (prediction) of an enterprise, development of scientific bases for the plan development, compliance with the balanced and proportionate development of productive work. Within the company and its subdivisions, a special attention should be given to the discipline in order to carry out the planned aims, correction of the plans that arise

cerinţele consumatorului, relaţiilor vamale, reglării impozitelor la mărfurile din import şi export. În aceste condiţii, cointeresarea lucrătorilor va creşte în ceea ce priveşte rezultatele, obţinute din activitatea întreprinderii, pe parcursul anumitor perioade de timp redefinite.

Ca funcţie de conducere, planificarea marchează următoarele etape:

- prognozarea, care stabileşte, prezumtiv, viitorul produselor socio-economice ale dezvoltării sistemului de producţie;
- aprecierea probabilităţii, negative sau pozitive, a situaţiilor în procesul de funcţionare şi dezvoltare a întreprinderii;
- modelarea şi întemeierea ştiinţifică a situaţiilor, perspectivelor de dezvoltare a producerii, mijloacele şi metodele de atingere a scopurilor primare;
- programarea şi fundamentarea concretă în realizarea deciziilor, prognozelor şi modelelor, în timp şi spaţiu, folosind principiile matematice şi tehnica de calcul.

În acest sens, o însemnătate mare revine, în câmpul de afaceri, unităţilor comerciale, unde se suprapune măsura costurilor cu rezultatele, obţinute de către întreprinderi. La baza activităţii acestei metode de conducere, stau:

- independenţa unităţilor economice şi manevrarea lor în cadrul realizării producţiei;
- principiul de autorecuperare şi rentabilitate ale întreprinderii;
- controlul valutar şi financiar;
- cointeresarea materială şi stimularea economică.

Activitatea de diagnoză (interpretarea rezultatelor prin intermediul unei sinteze) este utilă factorilor de conducere, fiindcă oferă răspunsuri întrebărilor esenţiale ale planificării, şi anume: care este starea actuală a sistemelor conduse, unde dorim şi de ce posibilităţi dispunem pentru a realiza această trecere de la „ceea ce este" la „ceea ce am dori să fie". Diagnoza oferă informaţiile, necesare înţelegerii stărilor reale, permite o reflecţie critică asupra proceselor conduse.

Întrucât metodele economice sunt bazate pe folosirea resurselor materiale şi economice, se evidenţiază trei grupe de interese: personale, colective şi globale. Totodată, interesul devine un motiv activ în realizarea scopurilor atunci când angajatul este convins, că atingerea acestora este în puterile sale.

Concepţia motivării este dezvăluită pe larg în managementul general, însă F. Taylor a pus, la bază, sistemul ştiinţific al normării cheltuielilor de timp pentru fiecare gen de lucru sau îndeplinirea diferitor operaţii de producţie, orientate spre muncitorii cu grade diferite de eficientă. Diferenţierea lucrătorilor, în funcţie de productivitatea muncii, era însoţită de un tarif de remunerare al muncii prestate, ceea ce însemnă o piaţă substanţială concomitent cu efortul depus. În acelaşi timp, neîndeplinirea sarcinilor de producţie se solda cu o remuneraţie scăzută.

Pârghiile economice (preţurile, impozitele, creditele, penalităţile, relaţiile vamale) corespund relaţiilor economiei de piaţă, naturii socio-economice a întreprinderii în cadrul mecanismului gospodăririi, constituind unul din factorii de dezvoltare a producţiei şi de schimb în condiţiile pieţei. Pârghiile economice deţin un rol major în măsurarea

from customer's requirements, customs relations, and adjustment of taxes on import and export goods. In these circumstances, the workers will be interested in obtaining good results as a result of business activity during certain redefined periods of time.

As a leading function, planning has the following steps:

- forecasting, which establishes presumptive the future of socio-economic products of the production system development;
- negative or positive probability assessment of the situations in the process of activity and development of the company;
- modeling and scientific foundation of the circumstances, prospects of development of production, means and methods of achievement of the primary goals;
- concrete programming and substantiation in decisions' fulfillment, in forecasts and models in time and space, using mathematical and computing principles

In this regard, a great significance lies in the business field, on the commercial units, where there are overlapping the costs with the obtained results in the company. At the basis of this management method there are:

- independence of the economic units and their maneuvering in the performance of the production execution;
- principle of self-recovery and profitability of the company;
- currency and financial control;
- economic incentives and material stimulating.

The diagnostic work (interpretation of the results through a synthesis) is useful for the leading factors, because it offers answers to the key questions of planning, namely: what is the current state of the managed systems, where we want and what possibilities we have to make this transition from "what is" on "what we want to be." Diagnosis provides the needed information to understand the real state, which allows a critical reflection on the run processes.

Since the economic methods are based on the use of materials and economic resources, there are identified three groups of interests: personal, collective and global. However, the interest becomes an important reason in achieving the aims when the employee is confident that its strength lies in its achievement.

The motivation concept is disclosed in detail in the general management, but F. Taylor put on the basis the scientific system of expenditure standards of time for each different type of work or performance of different operations oriented to workers with varying degrees of effectiveness. Differentiation of workers according to their labor productivity was accompanied by a tariff of remuneration for their work, which means a substantial market along with the made effort. At the same time, the non-fulfillment of the production tasks will end with a low remuneration.

Economic levers (prices, taxes, credits, penalties, customs relations) correspond, according to the market economy relations, to the socio-economic nature of the

costurilor, ca metodă raţională de gospodărire, care sintetizează în sine funcţiile de conducere şi instrumentele lor de evaluare pentru obţinerea, de către întreprindere, a rezultatelor fructuoase.

Criza economică reflectă necesitatea aprofundării reformelor şi acţiunii lor în toate ramurile economiei naţionale. În procesul de conducere, se disting două categorii de activitate: de conducere şi de execuţie. Prin intermediul acestora, funcţionează metodele de drept, împletite cu cele administrative şi economice. În ansamblu, aceste metode au o funcţie de reglare, acţionând asupra conştiinţei şi comportamentului persoanelor, implicate în procesul de producţie şi schimb. Astfel, economia întreprinderii este determinată, într-o anumită măsură, de caracterul şi asumarea de drepturi a subiecţilor ei, lucru evident acum, când personalitatea umană aparţine patrimoniului public, fiind inspirată de legităţile juridice, adecvate economiei tranzitorii.

Concepţia statutului de drept al personalităţii, în economia de piaţă, reiese din contextul categoriilor juridice prin intermediul stabilirii obligaţiunilor şi drepturilor în funcţionarea socială a personalului. În mare măsură, aceasta este o apreciere a activităţii, a caracterului constructiv al statutului de drept, întrucât problema sa este strâns legată de activitatea socială a omului. Aceasta se evidenţiază prin:

- rolul decisiv al factorului uman, al activizării lui în dezvoltarea producţiei, în condiţiile gospodăririi mecanismelor pieţei;
- non-estimarea factorului uman şi absolutizarea factorilor materiali şi substanţiali privind producţia, cu un oarecare determinism tehnologic;
- schimbarea situaţiei socio-economice în producţie, îndeosebi în relaţiile bani-marfă;
- creşterea activităţii pieţei în structurile de întreprinzători care îşi lărgesc serviciile de deservire a funcţionării pieţei bursiere etc.

Dreptul reglează organizarea şi activitatea subiecţilor conducerii ca subsisteme interdependente. O mare importanţă deţine asigurarea cu normative de drept a întregului proces de conducere în dinamica relaţiilor de piaţă, unde funcţionează şi acţionează subiecţii şi obiectele conducerii. Dreptul permite construirea unei premise, necesare apariţiei diverselor funcţii de conducere la toate etapele sale.

În activitatea de administrare, formele reglementării de drept sunt, în particular, diverse: regulamentul întreprinderii, instrucţiuni ale posturilor, reguli în luarea deciziilor, reguli privind legăturile informaţionale, reglementarea şedinţelor, a ordinii de zi etc. Aplicarea raţională a reglementărilor expuse conferă ritmicitate procesului de conducere şi reduce cheltuielile de timp, permiţând sporirea eficienţei sistemului de conducere.

Astfel, apare posibilitatea obţinerii anticipate a actelor de drept ca documente de mare însemnătate în activitatea de conducere. În acest sens, trebuie să se ţină cont de două aspecte: *primul fiind legat de implementarea, în cadrul actelor de drept, a funcţiilor de bază, susţinute prin regulamentele corespunzătoare sau alte documente cu valoare juridică,* iar *al doilea referindu-se la împuternicirea în vederea obţinerii actelor de drept*. Persoanele angajate au

company under the management mechanism, being one of the development factors of production and exchange in the market conditions. Economic levers play a major role in measuring costs as a rational management method that synthesizes the functions of leadership and self-assessment tools in order to obtain good results by the company.

The economic crisis reflects the need to deepen their reforms and actions in all branches of the national economy. There are two categories of activity in the management process: the leading and execution. Through these, the law, administrative and economic methods are functioning. Overall, these methods have a regulatory function, acting on consciousness and behavior of people involved in the production and exchange. Thus, the economy of the company is determined, in a certain extent, by the nature and rights ownership of its subjects, so obvious now, when the human personality belongs to the public patrimony, inspired by the legal regularities proper for transitional economy.

The concept of personality law status in the market economy is clear from the context of legal categories through the establishment of obligations and rights for the social activity of the staff. In a large extent, this is an appreciation of the work, of the constructive character of the law status, as its problem is closely related to human's social work activity. This is highlighted by:

- crucial role of human factor, of its activation in the development of the production, under the market management mechanisms conditions;
- non-estimation of the human factor and absolutization of the material and substantial factors relating to the total production, with some technological determinism;
- socio-economic changes in production, particularly in goods - money relations;
- growth of the market activity in the structures of entrepreneurs that expand their maintenance services on functioning of the stock exchange market, etc.

Law regulates the organization and activity of the management subjects as interdependent subsystems. A great importance has the provision of legal possession of the whole process of law governing in the dynamics of market relations, where the subjects and objects of management are acting. The law allows the construction of the assumption necessary for the emergence of various leadership positions at all its stages.

During the administration work, the forms of law rules are, in particular, diverse: business rules, job instructions, decision-making rules, rules regarding informational links, meeting rules, agenda's, etc. Rational use of the mentioned regulations gives a certain rhythm for the management process and reduces time costs while allowing increasing the efficiency of the management system.

Thus, it is possible to obtain earlier the law documents as documents of great importance in the management activity. In this way, there must be taken into account two aspects: *the first being related to the implementation in the law acts of the basic functions, supported by relevant regulations or other legally binding documents,*

drepturi, dar şi obligaţia de a lua decizii pe măsura competenţei lor. Acestea poartă răspunderea pentru luarea deciziilor la momentul cuvenit, precum şi pentru erorile proprii acestora.

În soluţionarea problemelor de drept, în cadrul metodelor de conducere, sunt necesare:

- adresarea unei competenţe superioare, atât economice, cât şi de drept;
- reducerea, prin toate mijloacele existente, a nivelului birocraţiei, în baza folosirii mecanismului constituţional de drept, economic şi managerial;
- contribuţia, în cadrul răspunderii juridice, la sancţiunile economice, atât pentru conducătorii, cât şi pentru angajaţii din câmpul de muncă, pentru folosirea neraţională a resurselor, greşelile în conducere, încălcarea relaţiilor contractuale, în sistemul de afaceri;
- aplicarea pedepselor celor, care încalcă disciplina de conducere, ignoră limitele nivelului dispoziţiilor sau îşi persecută subalternii.

Sistemul de conducere apelează, în activitatea sa, la metodele administrative şi economice de conducere. Prin urmare, între ele, se poate observa o legătură legitimă, orientată spre efectuarea sarcinilor planificate şi utilizarea rezervelor de producţie, ce rezultă din relaţiile economiei concurenţiale în componenţa metodelor economice de conducere. Reacţia la sistemul de conducere permite de a corecta programele de perspectivă, în conformitate cu cerinţele pieţei şi cu capacităţile de producţie ale întreprinderii.

Prin aceasta, sistemul de conducere îşi găseşte propriile mijloace de rezervă în toate fazele activităţii, iar, în funcţiile de conducere, au loc permutări şi combinări. Dezvoltarea metodelor economice are loc identic metodelor administrative, posedând, astfel, un caracter directiv. Decizia administrativă trebuie efectuată în baza unei analize profunde şi a intereselor economice ale sistemelor conduse. În economia concurenţială, persistă necesitatea permanentă de perfecţionare a metodelor de conducere în vederea maximizării profitului.

and the latter referring to the enforcement in order to obtain the law acts. Employed persons have rights, but also the obligation to receive decisions on the extent of their competences. They are responsible for receiving decisions at a certain time, as for the errors contained therein.

For solving the issues of law, in the management methods there are necessary:

- asking a higher power, both economic and legal one;
- reduce, by all the available means, the level of bureaucracy, based on the use of the constitutional law, economic and managerial mechanism
- contribution, in the legal liability, for economic sanctions, both for managers and employees, for irrational use of resources, management mistakes, violation of contractual relations in the business system;
- sentencing those who violate the discipline of management, ignoring the limits of its disposition level or persecution of their subordinates.

Management system uses in its activities, the administrative and economic methods of management. Therefore, there can be seen a legal link oriented for performing of the scheduled tasks and using the production reserves, which result from the competitive economy relations in the composition of economic methods of management. Response to the management system allows correcting the perspectives programs in accordance with market requirements, and production capabilities of the company.

Through this, the management system has its own backup means in all phases of activity, and in leadership positions there are made permutations and combinations. Development of economic methods is made in the same way as the administrative ones, thereby having a directive character. The administrative decision must be made based on a high analysis and economic interests of the managed systems. In a competitive economy remains a need for continuous improvement of management methods in order to maximize profits.

Bibliografie/Bibliography

1. Smith, A. Avuţia naţiunilor. Vol. I. Chişinău, Universitas.
2. Taylor, F. The Principles of Management. New York: Harpers Brothers, 1911.
3. Rusu, C. Managementul schimbării. Iaşi: ed. CETEX, 2003.
4. Radu, I. şi alţii. Informatică şi management. Bucureşti: ed. Universitară, 2005.
5. Sârbu, I.; Georgescu, N. Managementul întreprinderii. Sibiu: ed. Alma-Mater, 2003.
6. Сырбу И. Система планирования в бизнесе. Кишинэу, МЭА, 2008. 359 с.

MANAGEMENTUL SCHIMBĂRII ŞI SCHIMBAREA ORGANIZAȚIONALĂ – PREMISĂ DE SPORIRE A PERFORMANȚEI ÎNTREPRINDERII

Angela DELIU, dr., conf. univ., USEM
Iulita BÎRCĂ, cercet. şt. stagiar, IEFS
Pantelemon FRASINEANU, drd., UTM

Recenzent: Valeriu DOGA, dr. hab., prof. univ., IEFS

În acest articol va fi dezvăluită esența teoretică a schimbării, a managementului schimbării. La fel este expusă esența, tipologia şi cele mai însemnate modele ale schimbării organizaționale.

Cuvinte cheie: *schimbare, întreprindere, managementul schimbării, schimbare organizațională, schimbarea competențelor, transformarea organizațională, eficiență economică, performanță.*

Schimbarea este moto-ul prezentului. Trăim într-o lume în care ziua de mâine este din ce în ce mai puțin previzibilă. Schimbarea reprezintă o permanență a vieții noastre, regăsind-o în evoluția tuturor stărilor şi structurilor. De altfel, evoluția şi schimbarea sunt nemijlocit legate, prima fiind aproape totdeauna firească şi oarecum logică, cea de-a doua având caracter nesistematic şi mai degrabă surprinzător. Accelerarea ritmului şi amplorii schimbărilor este simptomatică pentru aceste timpuri, este provocatoare de neliniști şi determină căutări permanente din partea firmelor.

Schimbarea este un proces social căruia i se asociază în mod nemijlocit o anumită rezistență, o veritabilă sursă de conflicte. Pentru oameni schimbarea presupune ruperea de trecut, chiar şi de succesul de odinioară şi angajarea într-o lume nouă, necunoscută. Astfel, schimbările sunt de multe ori incomode, pot crea nesiguranță şi necesită curaj, dorința de progres, dar şi capacitatea de a gestiona şi îmbunătăți continuu întregul proces care este foarte complex.

Este de menționat, că *schimbarea* este vitală în vederea asigurării succesului pe termen lung al întreprinderii. Inițiatorul schimbării, agentul schimbării, obiectul schimbării, tipul acesteia, persoanele influențate de schimbare şi evaluarea schimbării reprezintă principalii factori care trebuie luați în calcul dacă se dorește gestionarea eficientă a procesului schimbării a unei organizații.

Întreprinderea este ea însăşi o entitate în schimbare, obligată să-şi amelioreze şi adapteze permanent nivelul, structura şi calitatea transformărilor pe care le produce asupra unor elemente de intrare pentru a satisface nevoile pieței, personalului, administrației şi pentru a câştiga ea însăşi în termeni de profit, imagine, cotă de piață, capacitate de extensie, rezistență în fața concurenței etc. Realitatea şi filosofia schimbării au evoluat în timp, într-o manieră oarecum naturală. Managementul s-a lăsat uşor ispitit de schimbare în ultimele decenii. Ispita a fost, poate, sfidarea globalizării, proces declanşat cu peste trei decenii în urmă, aflat în plină evoluție, puțin controlat şi teoretizat.

În aşa fel este de admis, că *Managementul schimbării* nu

CHANGE MANAGEMENT AND ORGANIZATIONAL CHANGE – A PREMISE TO INCREASE COMPANY'S PERFORMANCE

Angela DELIU, PhD, associate professor, USEM
Iulita BIRCA, scientific researcher intern, IEFS
Pantelemon FRASINEANU, PhD student, UTM

Reviewer: Valeriu DOGA, PhD, professor, IEFS

In this article will be disclosed theoretical essence of the change and of the change management. Also are exposed the essence, typology, and the most significant models organizational change.

Keywords: *change, company, change management, organizational change, change skills, organizational transformation, economic efficiency, performance.*

Change is the motto of the present. We live in a world where tomorrow becomes less and less predictable. Change represents a constant our lives and we can find it in the evolution of all states and structures. Furthermore, the evolution and change are directly related between them, to the first is almost always somewhat natural and logical, the second having an unsystematic character and rather surprising. Acceleration of the rythm and the scale of changes are symptomatic for these times, it creates anxiety, and cause the permanent searches by the companies.

Change is a social process which is directly associated to a certain strength, a real source of conflict. For people, change represents a breaking with the past, even with the success of the past and engaging in a new unknown world. Thus, changes are often awkward, and they can create uncertainty and require courage, desire for progress and ability to manage and continually improve the whole process which is very complex.

It is worth noting that *change* is vital to ensure a long term success of the company. Initiator of change, the change agent, subject of change, its type, people affected by change and the evolution of change are the main factors to be taken into account if we want to manage effectively an organization's change process.

The organization itself is a changing entity, bound to continuously improve and adapt the structure and quality of changes that occur on some inputs in order to meet the market needs, the needs of staff, administration and in order to win itself in terms of profits, image, market share, capacity expansion, resistance to competition, etc. Reality and the philosophy of change have evolved over time, in a somewhat natural way. Management was left slightly tempted by changes in recent decades. The temptation was, perhaps, the contempt of globalization, a process started with more than three decades ago, which is continuously evolving, and is less controlled and theorized.

Thus it is acknowledged that *Change management* is not, in principle, something new, but a new

este, în principiu, ceva cu totul nou, ci o nouă formă de iluminare a schimbării sau de modificare a centrului său de greutate.

Conceptul „*managementul schimbării*" caută să remodeleze gândirea managerilor, de la acea orientare pur economică axată pe goana după profit la noi dimensiuni valorice de tip social (ex. motivaţia şi satisfacţia angajaţilor) sau ecologice (ex. aspecte de mediu) şi de durabilitate.

Managementul schimbărilor reprezintă totalitatea proceselor, instrumentelor şi tehnicilor de a aduce oamenii de partea schimbării cu scopul de îmbunătăţi performanţelor organizaţiei [1, p. 65].

În economia întreprinderii, prin managementul schimbării se înţelege elaborarea, administrarea şi evaluarea sistematică a schimbărilor într-o întreprindere. Schimbările pot lua forma unor noutăţi, adaptări, îmbunătăţiri, precum şi a eliminării greşelilor din trecut [2, p. 46].

Managementul schimbării cuprinde astfel controlul schimbării în întreprindere precum şi adaptarea flexibilă a unei întreprinderi la schimbările continue.

În funcţie de aceasta**,** *schimbarea organizaţională* reprezintă o transformare de natură tehnică sau managerială care are loc în cadrul organizaţiei [3, p. 31].

Schimbarea organizaţională vizează efectuarea unor modificări esenţiale ale organizaţiei, în ansamblul sau, aceasta fiind în opoziţie cu micile schimbări, care presupun modificări neesenţiale ale structurii organizatorice, ale programului de lucru sau ale persoanelor aflate în diferite funcţii de conducere sau de execuţie [6].

Schimbarea organizaţională presupune modificarea misiunii şi a viziunii unei organizaţii, introducerea de noi tehnologii cu noi tipuri de activităţi, introducerea unui sistem de evaluare a performantelor şi reconceperea sistemului de salarizare, modificări de esenţa în structura organizaţionala, orientarea spre noi grupuri de clienţi-ţinta cu alte necesitaţi şi comportament total diferit decât al clienţilor avuţi în vedere pana atunci, introducerea sistemului de management prin obiective şi altele.

Schimbarea organizaţională corespunde unei noi orientări, *fundamentale* şi *radicale*, privind modalităţile în care organizaţia urmează să-şi desfăşoare activitatea, având implicaţii esenţiale asupra comportamentului tuturor componenţilor unei organizaţii, de la seful executiv, până la personalul de execuţie. Spre deosebire de *schimbarea individuală*, care afectează modul de acţiune, mijloacele cu care operează, responsabilităţile şi competentele de care acesta are nevoie sau de schimbarea la *nivel de grup*, schimbarea organizaţionala le include pe cele anterioare, dar mai presupune şi multe alte caracteristici ce ţin de funcţionarea organizaţiei ca sistem. Drept urmare, pe măsura ce schimbarea trece de la individ la grup şi de aici la organizaţie, creste atât gradul de dificultate în realizarea ei, cat si timpul necesar (*vezi figura 1)*.

form of change lighting or amendment of its center of gravity.

The concept of *„change management"* seeks to reshape the thinking of managers, from that purely economic orientation focused on the pursuit of profit to the new value dimensions of social type (eg motivation and employee satisfaction) or environmental (eg environmental issues) and sustainability.

Changes management represents the amount of processes, instruments and techniques in order to bring people to the change for the improvement of the organizational performance [1, p. 65].

In the company's economy, through the change management can be seen the development, management and evaluation of systematic changes in a company. Changes may take the form of news, adaptations, and improvements and of elimination of the past mistakes [2, p. 46].

Change management includes enterprise change control and the flexible adaptation of a company to the continuous changings.

According to this, the *organizational change* is a technical or a managerial transformation that occurs in the company [3, p. 31].

Organizational change is aimed to make some essential changes in the organization as a whole, which is in opposition with small changes, which require non-essential changes in the organizational structure, of the work program or of other persons that have managerial or executive functions [6].

Organizational change involves changes in the mission and vision of an organization, introduction of new technologies with new types of activities, introducing a performant appraisal system and redesigning the payroll system, essential changes of the organizational structure, orientation to new target groups of customers with other needs and a completely different behavior, the introduction of the management system by objectives and others.

The organizational change corresponds to a new *fundamental* and *radical* orientation, regarding the ways in which the organization has to develope its activity, with implications on the behavior of all components essential to an organization, from chief executive to executive staff. Unlike *individual change*, which affects the way of action, the means by which it operates the responsibilities and competencies that it needs or the change at a *group level*, the organizational change includes all of these, but also implies many other features that are related to the company activity as a system. Therefore, as the change passes from individual to group, and then to the organization, the degree of its achieving increases, and also the necessary time (*see Figure 1*).

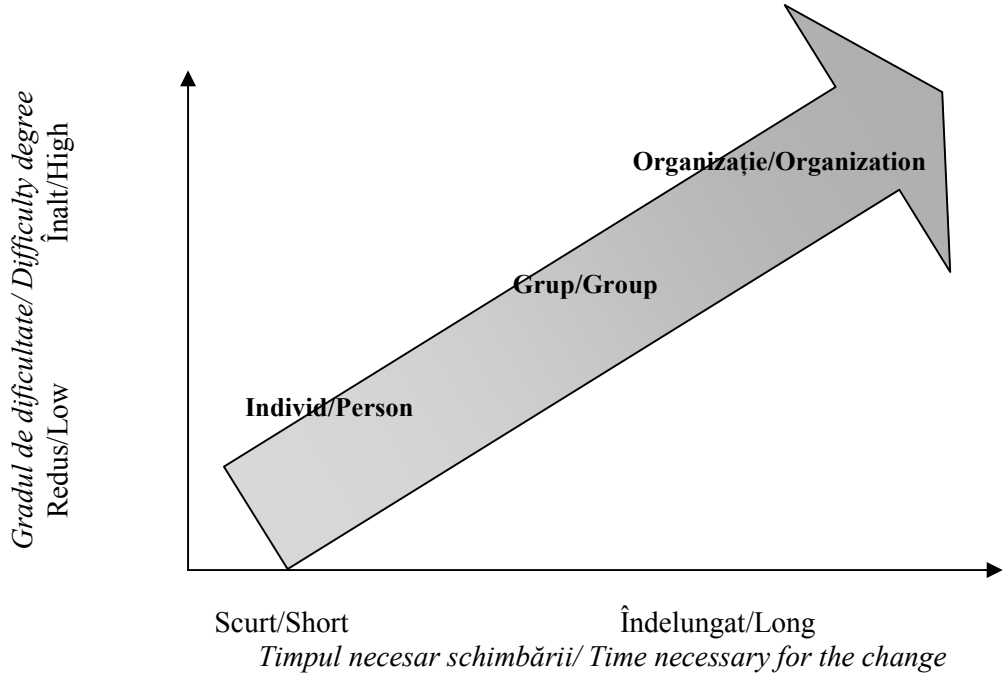

Fig. 1. Durata schimbării şi gradul de dificultate/
Fig.1. Duration of change and the difficulty degree
Sursa: După Panaite Nica [6]./Source: After Panaite Nica [6].

Schimbarea organizaţionala vizează modificarea de proceduri şi sisteme, de structuri organizatorice şi responsabilităţi, dar în egală măsură şi schimbarea de competenţe. În noua construcţie, oamenilor le sunt necesare noi cunoştinţe şi abilitaţi pentru a acţiona. În plus, managerilor le sunt necesare noi deprinderi pentru a sprijini salariaţii sa traverseze schimbarea. La fiecare nivel al organizaţiei, managerii trebuie sa aibă cunoştinţele necesare pentru a realiza în mod constant schimbarea şi să sprijine personalul de execuţie pentru a traversa perioade ce se pot dovedi a fi stresante pentru mulţi dintre angajaţi. Acestora li se cere un alt mod de gândire, un alt sistem de valori. Tot ce a fost *normal* până acum, devine *de nedorit*, *inadecvat* sau chiar *inadmisibil*.

Dezvoltarea competenţelor cere o nouă atitudine a oamenilor şi o nouă abordare a problemelor. Ei trebuie sa aibă capacitatea de a-şi schimba propriile responsabilităţi, de a înţelege sensul schimbării, chiar în timp ce schimbarea se produce, dar şi după ce a avut loc.

Potrivit momentele menţionate şi cunoscute, ***Managementul schimbării*** presupune un ansamblu de activităţi specifice (comunicare, antrenare, tutelare şi pregătire) pentru a orienta oamenii astfel încât să se obţină rezultatele scontate. Şi astfel, într-o întreprindere pot fi introduse câteva proceduri sau poate fi implementat un nou sistem de proceduri, dar oamenii trebuie sa ştie sa le folosească şi, cel mai important, sa conştientizeze care sunt beneficiile viitoare ale acestei schimbări, atât pentru ei cât şi pentru organizaţie, pe planul instrumentelor şi al tehnicilor folosite, dar şi al efortului pe care urmează să-l depună.

Schimbarea competenţelor la nivelul organizaţiei vizează asigurarea capacităţii de a aplica cu succes noile practici şi

Organizational change tends to transform the procedures and systems, organizational structures and responsibilities, but also the power changes. In the new construction, people need new knowledge and skills to act. In addition, managers need new skills to help employees to pass the change. At each level of the organization, managers must have the necessary knowledge to consistently make the change and to support the executive staff to cross the period which may prove to be stressful for many employees. They are asked a different way of thinking, a different value system. Everything that has been *normal* so far, becomes highly *undesirable, inappropriate* or even *unacceptable*.

Skills development requires a new attitude and a new approach to human problems. They must have the ability to change their responsibilities, to understand the meaning of changes, even while changes are occurring, and after that they had taken place.

Taking into account the specified and the known moments, ***change management*** requires a set of specific activities (communication, training, tutorial and preparing) to guide people in order to achieve the desired results. And so, several procedures can be placed in a company or it may be implemented a new system of procedures, but people need to know to use them and what is more important, to realize the benefits of this future changes, both for themselves and for their organization, in terms of the used tools and techniques, but also of the effort that they suppose to make.

Changing the organization's powers *aims* to ensure the ability of a successfully application of the new practices and procedures. If the change can be achieved by

proceduri. Daca schimbarea poate fi realizata prin explicare de către iniţiatori şi învăţare, de către cei care urmează sa o pună în practica, schimbarea competentelor necesita o legătura strânsa cu valorile şi cultura organizaţiei. Pentru realizarea schimbării competentelor, iniţiatorii trebuie să-şi orienteze atenţia de zi cu zi asupra personalului de execuţie. În managementul schimbării, aceştia trebuie sa fie grupul-ţintă pentru majoritatea activităţilor de sprijinire, de înţelegere a sensului şi a beneficiilor viitoare ce se vor obţine ca urmare a schimbării. Deşi în majoritatea cazurilor, în practică, personalul de execuţie a constituit principalul obstacol pentru schimbare, adesea rolul acestora este subestimat. De aici şi multe eşecuri ale programelor de schimbare iniţiate în ultimii ani.

Mediul ambiant extern în cadrul căruia acţionează organizaţia poate fi deosebit de dinamic prin „avalanşa" de noi produse şi tehnologii, prin modificări ale factorilor demografici şi culturali, prin globalizarea şi intensificarea competiţiei, prin schimbări în cadrul legislativ ş a. Acestor schimbări ale mediului ambiant, organizaţia le poate face faţă, prin promovarea de transformări tehnice, economice şi manageriale interne. Prin schimbări organizaţionale interne – modernizarea produselor şi tehnologiilor, asimilarea de noi produse, introducerea de noi tehnologii, modificări în reţeaua de distribuţie – influenţează mediul ambiant extern.

Schimbările organizaţionale se clasifică după două criterii generale importante [3, p. 31-34]:

I. După posibilitatea de prevedere a schimbărilor din mediul ambiant şi a influenţei exercitate de organizaţie asupra acesteia;

II. După amploarea schimbărilor.

✓ *În funcţie de primul criteriu de divizare a schimbărilor sau după posibilitatea de prevedere a schimbărilor din mediul ambiant şi a influenţei exercitate, deosebim două tipuri generale de schimbări:*

- *Schimbări organizaţionale anticipative***,** care sunt schimbări planificate în vederea adaptării la modificările anticipate ale mediului extern. Prin aceste schimbări firma caută să obţină avantaje competitive asupra concurenţilor din mediul ambiant planificând unele modificări tehnice, economice şi manageriale;
- Schimbări *organizatorice reactive***,** prin care organizaţia caută să se adapteze unor transformări neaşteptate, neprevăzute ale mediului ambiant extern.

✓ *În funcţie de al doilea criteriu de divizare a schimbărilor sau după amploarea schimbărilor deosebim următoarele două tipuri generale de schimbări:*

- Schimbări *organizaţionale incrementale***,** care reprezintă unele ajustări sau modificări de o amploare moderată - modernizarea unor produse, perfecţionări de o nouă amploare a producţiei, muncii şi conducerii.
- Schimbări *organizaţionale strategice***,** sunt modificările de mare amploare, care pot schimba configuraţia sau direcţia firmei – asimilarea de noi produse în vederea diversificării producţiei, introducerii de noi tehnologii, schimbării orientărilor strategice, schimbări majore în structura organizatorică, informatizării firmei.

Este de menţionat, că prin îmbinarea acestor două criterii rezultă următoarele tipuri specifice de schimbări organizaţionale (vezi tabelul 1).

explaining and learning by the initiators, by those who are going to put it into practice, changing skills require close contact with the organization's values and culture. To realize the competencies changes, the initiators have to focus attention on the daily executive staff. In change management, they should be the target group for the most support actions, for understanding the meaning and the future benefits which will be obtained as a result of the change. Although, in most of cases in practice, the staff was the main obstacle to implement the change, their role is often underestimated. And because of this, many failures of the initiated change programs appear in recent years.

The external environment in which works the company, can be very dynamic through the avalanche of new products and technologies, changes of demographic and cultural factors, through the globalization and the increased competition, changes in legislation, etc. The organization may face these environmental changes by promoting the transformation of technical, economic and internal management. Through internal organizational changes – upgrading products and technologies, acquisition of new products, introduce new technologies, changes in the distribution system – there is influenced the external environment.

Organizational changes are classified after two important general criteria [3, p. 31-34]:

I. After the possibility of changes prediction in the environment and the company's influence over it;

II. After the magnitude of the changes.

✓ *According to the first criterion of division of changes or after the possibility of prediction of environmental changes and the exercised influence, we distinguish two general types of changes:*

• *anticipatory organizational changes*, that are changes planned to adapt to the anticipated modifications in the external environment. With these changes the company is seeking to obtain competitive advantages over competitors, planning some technical, economic and managerial changes;

• *reactive organizational changes* through which the organization seeks to adapt to the sudden and unexpected changes of external environment.

✓ *According to the second criteria of change division or after the magnitude of the changes, we distinguish the following two general types of changes:*

• *incremental organizational changes*, which are some adjustments or modifications of a moderate scale – upgrading of products, refinements of production, labor and management;

• *strategic organizational changes* are major changes that can change the configuration or direction of the company – the assimilation of new products in order to diversify production, introduction of new technologies, changing policy guidelines, major changes in organizational structure, business computerization.

It is worth to say that by combining these two criteria results in the following specific types of organizational changes (see Table 1).

Tabelul 1/Table 1

Tipurile specifice de schimbări organizaţionale/
Specific types of organizational changes

Schimbări organizaţionale/ Organizational changes	Incrementale /Incremental	Strategice/ Strategic
Anticipative /Anticipatory	*Ajustări /Adjustments*	*Reorientări/ Reorientations*
Reactive/ Reactive	*Adaptări /Adaptations*	*Reconceperi/Redesigning*

Sursa: După Negoescu [3, p. 32] şi [4, p. 27]./ Source: After Negoescu [3, p. 32] and [4, p. 27].

Deci, în tabelul 1 am fost prezentate *tipurile specifice de schimbări* sau numita *matrice a schimbărilor organizaţionale ale lui Nadler*. Esenţa tipurilor specifice de schimbări, ce revin în subordinea celor generale, se caracterizează în felul următor:

- *Schimbările de ajustare* reprezintă modificările cel mai comune, mai puţin intense şi cu riscul cel mai mic. Ele se concretizează în conceptul japonez de Kaizen, perfecţionare continuă. Ele se bazează pe ideea că este mai bine să anticipezi şi să eviţi problemele, decât să aşteptaţi pasiv să se producă o dereglare, după care să acţionezi.
- *Schimbările de adaptare***,** la fel ca şi cele de ajustare, sunt de o intensitate mai mică, apar însă ca o reacţie la presiunile mediului ambiant şi asigură răspunsul favorabil al firmei la cerinţele ambianţei externe.
- *Schimbările de reorientare* sunt transformări strategice planificate, de mare amploare, prin care se reconfigurează şi redirecţionează organizaţia pentru a face faţă transformărilor majore anticipate ale mediului ambiant sau pentru a influenţa acest mediu în vederea obţinerii unui avantaj competitiv major.
- *Schimbările de reconcepere* sunt transformări tehnice, economice şi manageriale de mare amploare prin care organizaţia se adaptează la unele modificări majore ale mediului ambiant. Aceste schimbări sunt cele mai riscante, nefiind anticipate, nu pot fi gândite şi pregătite la timp.

Deci, *transformarea organizaţională* înseamnă schimbări profunde ce au în vedere concomitent armonizările (ajustările), adaptările şi reorientările organizaţionale. Frecvent, transformarea organizaţională implică reconceperea organizaţiei în ansamblul său [4, p.28].

În realizarea unei schimbări organizaţionale pot fi avute în vedere diferite maniere de abordare, dintre care putem evidenţia doua, total opuse, atât din punct de vedere al practicilor folosite, cât şi al raţionamentelor care stau la baza orientării procesului de ansamblu.

- *Prima maniera este cea mecanicistă, orientată pe procese, sisteme şi structuri, şi este o schimbare impusa angajaţilor.*
- *Cea de a doua este una organică, orientată pe comportamentul resurselor umane şi pe abilităţile, deprinderile pe care aceştia trebuie să şi le însuşească pentru a reuşi. Şi este o schimbare însuşită de către angajaţi.*
- *Şi în practica, în funcţie de condiţiile concrete, pot fi folosite combinaţii ale celor doua maniere de abordare.*

Trebuie de menţionat că, mulţi manageri consideră schimbarea a fi esenţială pentru succesul organizaţiei, deoarece încurajează continuu salariaţii să caute domeniile esenţiale în care pot fi întreprinse schimbări.

Schimbarea organizaţională poate determina ***modificări esenţiale*** în (sau ***consecinţele schimbării organizaţionale***):

So, in Table 1 there were presented the *specific types of changes* or the so-called *Nadler's organizational changes matrix*. The essence of the specific types of changes, that are subordinated to the general obligations, are characterized as follows:

- *Adjustment changes* are the most common changes, less intense and with the lowest risk. They are reflected in the Japanese concept of Kaizen, continuous improvement. They are based on the idea that it is better to anticipate and avoid problems than to wait passively to produce a failure, after what you act;
- *Adaptation change*, as well as the adjustment ones, are of a lower intensity, but appear as a response to environmental pressures and ensure the company's favorable response to the requirements of the external ambience;
- *The reorientation changes* are planned strategic changes of a great magnitude, through which there the company is reconfigured and redirected in order to face the major changes in the environment or to influence this environment to achieve a major competitive advantage;
- *The redesigned changes* are technical, economic and management major changes, through which the organization is adapting to some major changes in the environment. These changes are the most risky; they are not anticipated, can not be designed and prepared on time.

So, the *organizational transformation* means profound changes while considering at the same time: harmonization (adjustments), organizational adjustments and reorientations. Frequently, organizational transformation involves redesigning the organization as a whole [4, p.28].

In the achievement of organizational changes can be taken into consideration different ways of approaches, of which we can highlight two totally opposite, both in terms of the used practices and of the reasoning that stand on the base of the whole process orientation.

- *The first manner is a mechanistic one, focused on processes, systems and structures, and it represents a change imposed for the staff.*
- *The second is an organic, oriented on human behavior and skills, skills that they need to learn and to succeed with them. And there is a change endorsed by the employees.*
- *In practice, depending on specific conditions, there can be used any combination of the two ways of approaches.*

It should be noted that many managers consider change to be essential for the success of the company, since they encourage employees to continuously seek the key areas

- maniera de a face lucrurile şi de îndeplinire a responsabilităţilor;
- sistemele, procedurile, relaţiile şi instrumente de lucru;
- sistemul de evaluare şi raportare a performantelor individuale, de grup şi organizaţionale;
- sistemul de motivare şi antrenare a resurselor umane;
- numărul, structura şi rolul posturilor de munca;
- produsele şi serviciile oferite;
- amplasarea geografica a pieţelor şi a locurilor de desfăşurare a activităţilor.

În literatura de specialitate sunt cunoscute diverse teorii sau modele ale schimbării organizaţionale [5, p. 51]. Cunoscute sub denumirea de *„teorii ale schimbării"* sau *„modele ale schimbării",* concepţiile privind planificarea şi implementarea schimbărilor în organizaţie descriu activităţile specifice impuse de iniţierea şi desfăşurarea schimbării într-o organizaţie.

În literatura de specialitate sunt cunoscute, ca fiind mai importante, următoarele teorii sau modele ale schimbării:

- modelul lui Lewin *[5, p. 51]*,
- modelul acţiunii de cercetare *[5, p. 52]*,
- modelul adaptărilor contemporane la acţiunea de cercetare *[5, p. 53]*,
- modelul abordării sistemice *[5, p. 54]*,
- modelul general de planificare a schimbărilor *[5, p. 56]*.

Modelul lui Kurt Lewin – într-o lucrare de referinţă, K. Lewin elaborează unul dintre primele modele de planificare a schimbărilor, în care el concepe schimbarea ca o modificare a acelor forţe care menţin sistemul de comportamente stabil. K. Lewin considera, că starea de la un moment dat este rezultatul acţiunii a două categorii de forţe. Pe de o parte, sunt forţele care acţionează, forţează schimbarea, iar pe de altă parte, sunt forţele care se opun schimbării, care se consideră într-o rezistenţă la schimbare. Când cele două categorii de forţe sunt aproximativ egale, sistemul, care poate fi organizaţia, se află în echilibru. Pentru a schimba acest echilibru, fie se va determina o creştere a forţelor care fac presiune asupra schimbării, fie se va încerca o diminuare a forţelor care se opun schimbării. K. Lewin consideră că procesul schimbării trebuie să fie format din trei etape. Şi aceste etape sunt numitele etape *dezgheţarea (deschiderea), mişcarea (modificarea) şi îngheţarea (închiderea)* şi aşa cum reiese din figura 2 au următoarea logică de exercitare.

Este de menţionat, că anume acest model se consideră unul din cel mai receptiv model de schimbare.

where changes can be undertaken.

Organizational change can cause ***significant changes*** in (or the ***consequences of organizational change***):

- *way of doing things and fulfilling responsibilities;*
- *systems, procedures, relationships and work tools;*
- *system of performance evaluation and reporting of the individual, group and organizational performances;*
- *the motivation and training of human resources;*
- *the number, structure and role of jobs;*
- *products and services;*
- *geographic location of markets and places of work.*

In the specialized literature there are known theories or models of organizational change [5, p. 51]. Being known as *„theories of change"* or *„models of change"* concepts, planning and implementing change in the organization, describe specific activities required for the initiation and conduct of changes in an organization.

In literature there are known as being the most important, the following theories or models of change:

- *Lewin's model [5, p. 51]*
- *action research model [5, p. 52]*
- *contemporary adaptation model to the research activity [5, p. 53]*
- *systemic approach model [5, p. 54]*
- *general model of changes planning [5, p. 56]*.

Kurt Lewin's model – in a reference work, K. Lewin elaborates one of the firs models of change planning, in which he conceives the change as a change of those forces that maintain stable the system behavior. K. Lewin believes that state, at a moment of time, is the result of two types of forces. On the one hand are the forces that act, that force changes, and on the other hand, are forces that resist changes, which are considered a resistance to change. When the two types of forces are roughly equal, the system that can be a company is in balance. To change this balance, whether it will be increased the pressure on the forces that are changing or will be seek a reduction of the forces that resist change. K. Lewin believes that the process of change must be made in three stages. And these steps are called: *unfreezing stage (opening), moving (changing) and freezing (close)* and as shown in Figure 2 have the next logical pursuit.

It should be noted that this particular model is considered one of the most responsive to change models.

Figura 2/ Figure 2

Modelul lui Kurt Lewin/
Kurt Lewin's model

Dezgheţarea/ Unfreezing	=>	**Mişcarea/ Moving**	=>	**Îngheţarea/ Freezing**

- *Modelul acţiunii de cercetare* – Acest model se bazează pe considerarea planificării schimbării ca un proces ciclic în care o acţiune de cercetare iniţială a activităţii organizaţiei furnizează informaţii care va sta la baza unei alte acţiuni de cercetare ş.a.m.d. Aceste acţiuni ciclice de cercetare se bazează pe strânsa

- *Action research model* – This model is based on the consideration of change planning as a cyclical process in which the initial action of a research organization activity provide information that will form a basis for other research activities etc. This cyclical action research is based on a

colaborare dintre componenţii organizaţiei şi specialiştii în procesele schimbări. În cadrul modelului se pune mare accent pe colectarea de date, pe diagnosticare şi pe evaluarea rezultatelor obţinute în urma măsurilor întreprinse.

- *Modelul adaptărilor contemporane la acţiunea de cercetare* – acest model contemporan se aplică la o gamă tot mai largă de domenii, începând cu problematica organizaţiei, până la dezvoltarea unor naţiuni şi la promovarea schimbărilor sociale. În acest context, activităţile de cercetare se caracterizează prin creşterea numărului participanţilor la procesele schimbării şi prin promovarea unor concepte şi modalităţi pozitive în procesele schimbării.

- *Modelul abordării sistemice* – potrivit unei abordări sistemice, organizaţia este influenţată în principal de cinci variabile care se intercondiţionează reciproc, care sunt; personalul, sarcinile, tehnologia, structura şi strategia. Modelul abordării sistemice oferă managerilor posibilitatea să găsească schimbările în intercondiţionările dintre elemente, deoarece nu se poate schimba o parte a unui ansamblu ară a schimba ansamblul.

- *Modelul general de planificare a schimbărilor* – fiecare dintre primele patru modele ale schimbării prezentate anterior surprinde un anumit specific în modul în care se concepe procesul trecerii de Ia situaţia actuală la cea dorită. Totuşi însă prezintă unele trăsături comune, ceea ce ne conduce la ideea posibilităţii conceperii unui model general de planificare şi implementare a schimbărilor organizaţionale. În cadrul modelului sunt evidenţiate cele patru principale de planificare şi implementare în cadrul unei organizaţii, de la declanşarea studiului şi atragerea personalului în procesul schimbării, la diagnosticarea activităţii în care se urmăreşte să se implementeze schimbarea, la planificarea activităţii trecerii de la situaţia actuală la situaţia viitoare dorită, până la evaluarea procesului schimbării prin prisma unor criterii specifice organizaţiei şi consolidarea acestor schimbări prin construirea unui nou echilibru al sistemului organizaţiei.

Este de menţionat, că toate aceste modele pot fi luate în considerare pentru conturarea unei metodologii de planificare şi implementare a schimbărilor în cadrul organizaţiei, care să cuprindă ansamblul de activităţi necesare a fi desfăşurate, din momentul deciziei pe care o au managerii pentru a introduce schimbarea, până la evaluarea şi instituţionalizarea acelei schimbări.

Deci, după cum observăm, schimbarea organizaţională nu poate fi făcută doar de dragul schimbării, dar în general în funcţie de interesul economic. Deci, schimbarea organizaţională poate fi determinata de o serie de cauze majore, cum ar fi [7]: *insuficienta cronica a resurselor financiare; diminuarea competitivităţii în raport cu principalii concurenţi; necesitatea îmbunătăţirii substanţiale a productivităţii muncii; necesitatea îmbunătăţirii substanţiale a profitabilităţii; necesitatea îmbunătăţirii substanţiale a prestigiului; modificarea statutului juridic al organizaţiei sau modificarea formei de proprietate*.

Adoptarea metodelor teoriilor ale managementului schimbării, ale schimbărilor organizaţionale este un proces dificil, dar necesar, de aceea continuă în pofida dificultăţilor. Însă, organizaţiile aflate în situaţii de criză sunt obligate să-şi adapteze atât strategiile, cât şi structura la presiunile prin care mediul le împinge la schimbare. Obligarea este impusă de utilizarea resurselor economice deficitare şi limitate a societăţii de către agenţii economici în activitatea lor, şi de aceea utilizarea lor ineficientă nu le este permisă.

close collaboration between components and specialist of the organization in the change processes. In the model there are put great emphasis on collecting data, on the diagnosis and evaluation of the results obtained from the taken measures.

- *The contemporary adaptation model* to the action of research – this contemporary model is applied to a wide range of fields, from organization issues, to developing nations and promotion of social changes. In this context, research is characterized by increasing the number of participants in change processes and concepts and ways to promote positive change processes.

- *The systemic approach model* – according to a systemic approach, the organization is mainly influenced by five variables that are interrelated, they are, staff, tasks, technology, structure and strategy. The systemic approach provides managers the opportunity to find the changes in the interacting elements, because you can not change one part of a whole country to change the whole picture.

- *The general model for change planning* – each of the first four models of change presented above captures a specific way how to design the process of transition from current to the desired position. Still have some common features, which lead to the idea of the possibility of designing a general model for planning and implementing organizational change. In the model there are highlighted four main principles for planning and implementation within an organization, beginning with the start of the study and attracting the staff in the process of change, to the diagnosis of activity that seeks to implement the change, to planning the transition from the current situation to situation desired in future, until the evaluation process of change through the organization and strengthening of a specific criteria and reinforce these changes by building a new organization system equilibrium.

It should be noted that all these models can be considered to outline a methodology for planning and implementing change within the organization, including all activities required to be performed, since the moment of decision that managers have to introduce change, to evaluate and institutionalize those changes.

As shown, organizational change can be made for the sake of change, but of the general economic interest. So, organizational change may be caused by a number of major cases, such as [7]: *chronic shortage of financial resources, diminishing competitiveness in relation to main competitors, the need for substantial improvements in labor productivity, the need to substantially improve profitability, the need to substantially improve the prestige, change the legal status of the organization or change in ownership*.

Adopt methods of change management theory, organizational change is a difficult process, but necessary, therefore continues despite difficulties. However, organizations in crisis are forced to adjust both the strategies and structure to the pressures that push them to the changing environment. Order is imposed on the use of scarce economic resources and a company limited by economic agents in their work, inefficient and therefore their use is not allowed. We believe that

Considerăm că întreprinderile de mâine vor avea nevoie de manageri care să fie formaţi în domeniul Managementului Schimbării şi implementarea managementului schimbărilor este o condiţie contemporană de atingere a performanţei întreprinderii şi o condiţie a progresului comunităţii. Considerăm că introducerea şi aplicarea în practică a managementului schimbării la cadrul întreprinderilor economiei naţionale, exercitarea schimbărilor organizaţionale, în funcţie de condiţiile concrete de activitate ale întreprinderilor va asigura realizarea scopului final, creşterea rezultatelor şi performanţei agenţilor economici, va conduce la redresarea esenţială a situaţiei economice în ramură şi sporirea competitivităţii producţiei a întreprinderii.

tomorrow's business will need managers to be trained in change management and change management implementation which is a contemporary condition for achieving a business performance and a condition of community progress. We believe that the introduction and practice of change management in the national economy enterprises, the exercise of organizational change, depending on the specific conditions of activity of enterprises will provide the final aim, increase results and economic performance, will lead to the recovery of critical economic situation the industry and increase competitiveness of the company.

Bibliografie/Bibliography

1. *Rusu Costache.* Managementul schimbării. Bucureşti: Editura Economică, 2003. p.455.
2. *Tanţău Adrian Dumitru*. Fundamente ale schimbării organizaţionale. Bucureşti: Editura ASE, 2004.
3. *Negoescu Gh., Opait G.* Managementul Schimbării. Focşani: Editura Pro JUVENTUTE, 1999.
4. *Managementul schimbării.* Suport de curs realizat în cadrul proiectului de înfrăţire instituţională RO03/IB/OT/01. „Întărirea capacităţii UCRAP şi a reţelei naţionale de modernizatori".
5. *Burduş Eugen şi alţii.* Managementul schimbării organizaţionale. B: Ed. Economică, 2003. p.573.
6. www.markmedia.ro. Panaite NICA, Profesor Management Universitatea „Al.I.Cuza" Iaşi. Managementul schimbării (I). 10 Aprilie 2006 - 16 Aprilie 2006.
7. www.markmedia.ro. Panaite NICA, Iaşi. Managementul schimbării (II).1 Mai 2006 - 7 Mai 2006.
8. www.change-management.com.
9. www.ase.ro.

POLITICA FISCALĂ A ROMÂNIEI ŞI CĂILE DE IEŞIRE DIN CRIZA ECONOMICĂ

Tatiana MANOLE, dr. hab., prof. univ., IEFS
Carmen CHIRNOAGĂ, drd., USM, Galaţi, România

Recenzent: Gheorghe ILIADI, dr. hab., IEFS

În acest articol ne propunem de a ajuta mijloacele doctrinare in determinarea unui aspect al politicii financiare actuale, care are drept scop să vizeze criza economică în care România reprezinta o solutie de salvare pentru reducerea cheltuielilor publice. Prin urmare, ne propunem abordarea anumitor aspecte ale structurii de gestionare a cheltuielilor publice şi să ne construim o idée cu privire la posibilitatea aceastei măsuri de a genera o redresare economică.

Cuvinte cheie: *politica fiscală, creşterea economică, cheltuielile publice, cheltuielile bugetare, costul bugetar, cel mai mic buget, alocaţiile bugetare, rata sărăciei în creştere, deficitul bugetar.*

Politica fiscală reprezintă un important instrument pentru gestionarea economiei naţionale, având capacitatea de a influenţa valoarea adăugată totală a producţiei fabricate, adică produsul intern brut (PIB). Posibilitatea de a influenţa acest indicator prin modificarea cererii agregate îi conferă rolul potenţial de instrument de stabilizare economică.

Guvernele folosesc instrumente variate pentru promovarea celor mai importante obiective: alocarea resurselor, stabilizarea economică, redistribuirea veniturilor şi creşterea economică. De-a lungul timpului, aceste instrumente au suferit

ROMANIA 'S FISCAL POLICY AND ROUTE THEM FROM ECONOMIC CRISIS

Tatiana MANOLE, dr. hab., prof. univ., IEFS
Carmen CHIRNOAGA, PhD student, MSU, Galati, Romania

Reviewer: Gheorghe ILIADI, PhD, IEFS

In this article we intend to help the doctrinal means to clarify one aspect of the current financial policy which aims to target the economic crisis in which Romania is a saving solution for reducing public spending. Therefore we propose below to address some aspects of public expenditure management structure and to build us on whether or not this measure is able, by itself, to generate an economic recovery.

Keywords: *tax policy, economic growth, public expenditure, budget expenditure, budgetary cost, lowest budgetary, budgetary allocations, growing poverty rate, budget deficit.*

Tax policy is an important tool for managing the national economy, the ability to influence the total added value of manufactured products, i.e. gross domestic product (GDP). Ability to influence this indicator by changing aggregate demand gives potential role as an instrument of economic stabilization.

Governments use various instruments to promote the most important goals: allocation of resources, economic stabilization, income redistribution and economic growth. Over time, these tools have changed, but the most

schimbări, dar cele mai importante obiective guvernamentale au rămas cele patru menționate.

Cheltuielile publice reprezintă un instrument fiscal tradițional. Atât nivelul cheltuielilor publice, cât şi structura acestora sunt importante şi pot fi considerate instrumente separate. Impozitarea reprezintă un alt instrument fiscal important, care include, cel puțin, patru instrumente potențiale separate, respectiv: nivelul impozitării, structura impozitelor, cheltuielile bugetare şi stimulentele fiscale.

De menționat, că există trei poziții ale politicii fiscale.

O politică fiscală neutră implică un buget echilibrat, în care cheltuielile publice sunt egale cu veniturile. Cheltuielile bugetare sunt finanțate în întregime de veniturile bugetare şi, în principiu, rezultatul fiscal are un efect neutru asupra nivelului activității economice.

O politică fiscală expansionistă implică o creştere netă a cheltuielilor bugetare (mai mari decât veniturile) prin majorarea acestora sau diminuarea veniturilor, ori prin combinația celor două. În lucrarea sa "Finanțele publice locale", prof. Tatiana Manole subliniază faptul, că o "creştere deliberată a ofertei de bani reduce rata dobânzii şi încurajează agenții economici (consumatorii, producătorii) sau guvernul să ia cu împrumut bani şi să majoreze, astfel, cheltuielile privind bunurile şi serviciile procurate".

O politică fiscală contracționistă apare atunci când cheltuielile bugetare nete (mai mici decât veniturile bugetare) sunt diminuate fie prin majorarea veniturilor bugetare, fie prin reducerea cheltuielilor, sau prin combinația celor două.

Din anul 1990 şi până în prezent, în România a fost înregistrată o serie de recorduri, manifestate în sens invers celui adecvat unei economii normale.

În prezent, asistăm la cele mai mici fonduri alocate pentru investițiile în infrastructură, alocații bugetare pentru învățământ, sănătate, cercetare şi armată, precum şi cele mai mici randamente în sectorul vegetal şi zootehnic.

Înregistrăm cele mai mici încasări din turism, la cele mai mici fonduri atrase de la Uniunea Europeană, cel mai mic număr de autostrăzi şi drumuri modernizate, precum şi de locuințe sociale.

În sfârşit, înregistrăm cele mai mici salarii şi pensii, ajutoare sociale, alocații pentru copii şi, ca atare, cea mai mică speranță de viață.

În ultimii 21 de ani asistăm la cea mai mare prăbuşire economică, contrabandă şi evaziune fiscală, la cea mai mare distrugere a sistemului bancar autohton, creştere a TVA-ului şi distrugere a mediului rural.

Astăzi înregistrăm cele mai mari disponibilizări de cadre didactice şi medici, cea mai mare creştere a ratei sărăciei şi cifră a angajaților, care trăiesc sub pragul sărăciei, cea mai mare pondere a familiilor ce nu-şi pot acoperi cheltuielile curente, privare de drepturile băneşti ale bugetarilor şi imigrație a populației, în special a tinerilor.

Nu este de mirare, că la noi se înregistrează cel mai mare abandon şcolar, analfabetism, număr de şcoli închise, de boli ale sărăciei, precum şi cea mai mare rată a mortalității infantile.

Toate acestea impun un program anticriză special, care să includă măsuri urgente de dezvoltare a producției autohtone, restrângerea importului de produse agroalimentare, menținerea unor prețuri accesibile la aceste produse şi

important government objectives have remained the four mentioned.

Public expenditure is one of the traditional fiscal instruments. The level of public expenditure and their structure are important and can be considered as separate instruments. Taxation is the other important fiscal instrument that contains at least four separate potential instruments, namely the level of taxation, tax structure, budget expenditure and tax incentives.

There are three possible positions for fiscal policy.

A neutral fiscal policy implies a balanced budget in which revenues are equal to public expenditure. Budget expenditures are financed entirely by revenue, in principle; the fiscal result has a neutral effect on economic activity levels.

An expansionary fiscal policy involves a net increase in expenditures (which are greater than income), a spending increase or a decrease in revenue or a combination of both. In her "Local public finances" Professor Tatiana Manole highlights the fact that "a deliberate increase in the money supply reduces interest rates and encourages economic agents - consumers, producers or the government to borrow money and thus increase the expenditure on goods and services purchased".

A contractionary fiscal policy occurs when the net budgetary cost (lower than budget revenues) are reduced either by the increasing government revenue or spending cuts or a combination of both.

Since 1990, till now, n Romania, there have been a number of records that are manifested in the opposite direction than it should be in a normal economy.

We are witnessing today the smallest funds allocated for investment in infrastructure, the lowest budgetary allocations for education, health, research and military, and the lowest yields in crops and livestock. We recorded the lowest revenue from tourism, from the smallest funds, the European Union, the fewest motorways and upgraded roads and less housing.

Finally, we record the lowest salaries and pensions, the lowest welfare, the smallest allocations and, the lowest life expectancy.

In the last 21 years we are witnessing the biggest economic collapse, the largest smuggling and tax evasion at the largest destruction of the domestic banking system, the largest increase in VAT and the great destruction of the countryside.

The largest layoffs of teachers and doctors registered today, the fastest growing poverty rate and the highest number of employees living in poverty, the highest percentage of families can not cover current expenditures, most cut for budgetary and financial rights of the large immigration thousand populations, especially young people.

No wonder that we record the highest school dropout, illiteracy; most of the schools are closed, the most diseases of poverty and the highest infant mortality rate.

All these require a special anti-crisis program, including urgent measures to develop local production, restricting imports of agricultural products, maintenance of these products affordable and ensuring minimum population's

asigurarea unei puteri minime de cumpărare a populaţiei.

În ultimii ani, pe fonul unei crize economice mondiale accentuate, în vederea menţinerii deficitului bugetar în limite sustenabile, cheltuielile publice ale bugetului general consolidat al României se află sub supravegherea atentă a autorităţilor publice române, precum şi a instituţiilor internaţionale, care acordă asistenţă financiară ţării noastre pentru a susţine depăşirea crizei economice şi asigurarea unei dezvoltări economice echilibrate.

Acestei realităţi se impun următoarele probleme: ce reprezintă cheltuielile publice în ansamblul economiei naţionale, cât de importantă este gestionarea riguroasă a acestora, ce efecte pot avea erorile de management în acest domeniu în plan social-economic.

Cheltuielile publice apar ca urmare a derulării relaţiilor economico-sociale, manifestate între stat şi persoanele fizice sau juridice, cu ocazia redistribuirii şi utilizării resurselor financiare ale statului, în scopul îndeplinirii funcţiilor acestuia, în baza programului economic al Guvernului.

Pentru a putea efectua o analiză a cheltuielilor publice, cuprinse în bugetul general consolidat al României, vom face referinţă la execuţia bugetară. Analiza evoluţiei cuantumului cheltuielilor publice ale României vizează indicatorii de dimensionare a cheltuielilor publice. Valorile aferente anilor analizaţi provin din indicatorii execuţiei bugetare.

purchasing power.

In recent years, in the middle of the sharp global economic crisis, in order to keep budget deficit within sustainable limits, public expenditure in general government of Romania is under the supervision of the Romanian public authorities, international institutions and providing financial assistance to our country to support the economic crisis and ensure a balanced economic development.

This reality raises some questions: what is public spending across the economy, how important is their careful management; the effects that may have the errors in the socio-economic management in this area.

Public expenditure arise from the conduct of social and economic relations between the state and are being manifested by physical or legal persons, when the redistribution and use of financial resources of the state in order to perform its functions, are based on the Government's economic program.

To perform an analysis of public expenditure included in the consolidated budget of Romania we use the budget implementation. The analysis of Romania's public expenditure amount is used for sizing indicators of public spending. We took values in the analysis for the years from budget execution indicators.

Tabelul 1/Table 1

Evoluţia cheltuielilor guvernamentale în perioada 2006-2010, mln lei/
Evolution of government spending in 2006-2010, million lei

Indicatori /Indicators	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**
Cheltuieli totale /Total expenditure	**112626,3**	**136556,5**	**189121,7**	**193025,4**	**177316,2**
Cheltuieli curente: /Current expenditure	99869,4	122127,8	166371,3	172340,9	162918,1
- cheltuieli de personal/- Staff costs	21057,0	25588,9	43344,5	46710,7	39373,8
-bunuri şi servicii/ - Goods and services	22744,8	25835,1	33225,5	28835,0	25348,5
- dobânz/i- Interest	2489,7	2739,1	3893,3	6061,8	6873,0
-Subvenţii/ - Subsidies	7429,4	6873,7	7835,6	7215,4	5925,1
-Transferuri/- Transfers	46148,4	61090,4	78071,8	81427,5	83922,2
– cheltuieli aferente programelor cu finanţare rambursabilă/- Reimbursable expenses associated with financing programs	-	-	-	2090,4	1474,5
Cheltuieli de capital/ Capital expenditure	12717,0	14410,4	23203,4	23175,3	14775,2
Operaţiuni financiare/ Financial Operations	40,0	18,3	9,6	9,4	193,4
Plăţi efectuate în contul anilor precedenţi/ Payments made against previous years	-	-	-462,7	676,3	570,3
Sume alocate din bugetul de stat şi neutilizate de Eximbank/ Amounts allocated from the state and used by Eximbank	-	-	-	1823,8	-
Produsul intern brut /Gross domestic product	**335900**	**390800**	**513959**	**505503**	**511581**
Ponderea cheltuielilor publice în produsul intern brut, total, în %/The share of total public expenditure in GDP%	33,53	34,94	36,80	38,18	34,66
Veniturile totale /Total expenditure	**106975,3**	**127108,2**	**164466,8**	**156624,9**	**120385,4**

Sursa: www.mfinanţe.ro./Source: www.mfinante.ro

Examinând datele din tabelul 1, observăm că cuantumul cheltuielilor publice totale, cuprinse în bugetul general consolidat, a continuat să crească până în anul 2009. Începând cu acest an, pe seama măsurilor de politică financiară de reducere a cheltuielilor publice în vederea asigurării unui deficit bugetar acceptabil, ţinând cont de cuantumul veniturilor publice care au scăzut simţitor, valoarea acestora s-a redus cu cca 25 p.p. Acest lucru se reflectă şi în ponderea acestora în produsul intern brut (34,66%, în anul 2010, faţă de 38,18%, în anul 2009). A avut

Examining the data in Table no.1 we can see the amount of total public expenditure included in the consolidated budget continued to increase until 2009. Since 2009, due to the financial policy measures to reduce public expenditure and to ensure an acceptable budget deficit, the given amount of public revenue fell sharply; their value fell by about 25 percentage points. This is reflected in their share in gross domestic product (34.66% in 2010 compared to 38.18% in 2009). Did the reduction in public spending have a significant effect on the overall

această diminuare a cheltuielilor publice totale un efect semnificativ asupra creşterii economice a României? Datele prezentate ne oferă, din păcate, un răspuns negativ. Aşadar, ajungem la concluzia, că reducerea cheltuielilor publice poate fi o măsură necesară, dar nu suficientă, care nu este însoţită de măsuri corespunzătoare în creşterea ponderii cheltuielilor de capital.

În structura economică a cheltuielilor publice totale observăm că ponderea cea mai mare este deţinută de cheltuielile curente, care au crescut de la 87,97%, în a.2008, la 91,88%, în a.2010, în detrimentul cheltuielilor de capital, a căror pondere a scăzut vizibil de la 12,27%, în a.2008, la 8,33%, în a.2010. Or, aşa cum se ştie, investiţiile atrag după sine plusvaloare, respectiv o creştere a produsului intern brut şi a veniturilor bugetare. Prin urmare, împărtăşim opinia altor numeroşi doctrinari, că într-o economie în recesiune, ponderea cheltuielilor pentru investiţii în totalul cheltuielilor publice ar trebui să crească. Cu atât mai mult, cu cât dezvoltarea investiţiilor ar atrage după sine şi o reducere a ratei şomajului (crescută şi ca urmare a disponibilizărilor din sectorul public – măsură de reducere a cheltuielilor curente, aplicată preferenţial de actualele autorităţi publice).

Credem că în structura cheltuielilor curente, componenta, care ar trebui redusă mai mult în această perioadă, este cea a cheltuielilor privind bunurile şi serviciile, care încă deţin o pondere ridicată în totalul cheltuielilor curente (19,97%, în a.2008, şi 15,56%, în a.2010), mult mai mare decât cea a investiţiilor, mai ales că aceste cheltuieli sunt strict administrative şi nu contribuie la plusvaloarea economică.

meaning of Romania's economic growth? The data presented gives us, unfortunately, a negative response. Thus, we conclude that the reduction in public spending may be necessary but not sufficient, but it is not accompanied by appropriate measures to increase the capital expenditure ratio.

It is noted that in the economic structure, the total public expenditure hold the largest share of current expenditure, which increased from 87.97% in 2008 to 91.88% in 2010, to the detriment of capital spending, whose share decreased visible from 12.27% in 2008 to 8.33% in 2010. As it is known, the investment entail capital gains, there is an increase of gross domestic product and government revenue. Therefore, we share the view with many other academic researchers that in an economy in recession, the share of investment expenditure in total public spending should rise. More so, how much development and investment would entail a reduction in unemployment (as a result of increased layoffs in the public sector - a move to reduce current expenditures, current applied preferential public authorities).

We believe that the current structure of the component costs should be further reduced during this period is spending on goods and services, which still have a high percentage (19.97% in 2008 and 15.56% in 2010) in total current expenditures devoted much higher than the investment, especially since these costs are purely administrative and are not generating economic added value.

Tabelul 2 /Table 2

Creşterea cheltuielilor bugetului general consolidat al României, în perioada 2006-2010, mln lei/ General government expenditure growth of Romania the period 2006-2010, mil lei

Indicatorul/ Indicators	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**
Cheltuieli publice total consolidate/ Consolidated total public expenditure	112626,3	136556,5	189121,7	193025,4	143709,9
Indicele total al preţurilor de consum, în % /Total index of consumer prices -%	104,87	111,76	118,81	124,44	133,64
		2007 faţă de/ from 2006	**2008 faţă de/ from 2007**	**2009 faţă de/ from 2008**	**2010 faţă de/ from 2009**
Creşterea nominală absolută a cheltuielilor **Cna= CTn-Ctn-1** /Absolute nominal growth of expenditure **Cna= CTn-Ctn-1**		23930,20	52565,20	3907,70	-49315,50
Creşterea nominală relativă a cheltuielilor **Cnr = (Ctn-Ctn-1) /Ctn-1*100**/ The increase in relative nominal costs **Cnr = (Ctn-Ctn-1) / Ctn-1*100**		21,25%	34,49%	2,06%	-25,55%
Creşterea reală absolută a cheltuielilor **Cra = CTn^r- CT^r n-1** /Absolute Real expenditure **Cra = CTn^r- CT^r n-1**		14791,17	36992,67	-4064,71	-47580,14
Creşterea reală relativă a cheltuielilor **Crr= (CTn^r- CT^r n-1) / CT^r n-1 * 100** /The real growth of expenditure relative **Crr= (CTn^r- CT^r n-1) /CT^r n-1 * 100**		13,77%	30,28%	-2,55%	-30,67%

Sursa: www.mfinanţe.ro./Source: www.mfinante.ro

Dacă se ţine cont de indicele preţurilor de consum, atunci privind reducerea cheltuielilor publice, în această perioadă, observăm o creştere negativă reală de 30,76%. La prima

If it is counted the consumer price index, then when we see the reduction in public expenditure during this period, we observe a real negative growth of 30.76%. At

vedere, acest lucru apare ca pozitiv, dar revenim asupra tezei susținute anterior, că această reducere nu este în corelare cu creşterea investiţiilor generatoare de plusvaloare economică şi, prin urmare, la moment nu contribuie decât la o imagine pozitivă a deficitului bugetar în ansamblu. În esenţă, însă aceasta nu poate fi considerată o măsură de creştere economică.

Un risc specific perioadei actuale de criză economică este lipsa de lichidităţi, provocată de un management neadecvat. Acesta provine din pierderile investiţionale pe piaţa de capital, datorate unor fenomene ce au la bază lipsa de transparenţă şi un management neadecvat al noilor activităţi comerciale (de exemplu, credite garantate insuficiente sau tranzacţii cu instrumente financiare de tipul titlurilor ipotecare negarantate) în cadrul mediului economic. Un alt risc specific perioadei actuale este indus de măsurile de răspuns la criză, luate de guverne şi de înseşi companii, firme, agenţi economici. Reacţiile de răspuns ale guvernanţilor, deşi sunt menite să limiteze efectele economice negative, pot constitui, la rândul lor, noi provocări pentru mediul economic. Concluzia acestei lucrări este că măsurile guvernamentale anticriză se împart în două categorii: măsuri fiscale şi măsuri corporative.

Analizând situaţia cheltuielilor şi veniturilor publice ale României prin comparaţie cu ţările din Europa, observăm cum, exprimate ca pondere în produsul intern brut, cheltuielile publice totale, în 2009, deţin cea mai mică pondere (41%), precum şi veniturile publice – 32,4%. Aşadar, România are ponderea cea mai mică a cheltuielilor, dar cu toate acestea, efectul acestei măsuri în planul creşterii veniturilor este nul. Iată de ce ne raliem acelor opinii, care susţin reorientarea managementului bugetului public în vederea unor măsuri/metode de creştere a cuantumului veniturilor bugetare sau de creştere a gradului de colectare a veniturilor bugetare (reducerea evaziunii şi diminuarea economiei subterane), creşterea investiţiilor şi asigurarea unui cadru stabil financiar, fiscal, monetar, politic, mai degrabă decât o politică financiară, axată pe reducerea drastică a cheltuielilor de personal, a cheltuielilor privind asigurările sociale şi pensiile.

În economia contemporană sunt prezente riscuri deja clasice şi provocări datorate globalizării, tranzacţiilor transfrontaliere, fuziunilor şi achiziţiilor, competiţiei acerbe şi schimbărilor rapide din punct de vedere economic, social şi politic. Mai nou, şi cu totul surprinzător, riscurile ataşate crizei financiare ca efecte şi cauze, în acelaşi timp, reprezintă provocări acute. Drept urmare, toate companiile şi angajaţii lor, inclusiv firmele de audit, trebuie să ţină pasul, să-şi îmbunătăţească performanţa economică şi profesională, bazată pe managementul riscurilor.

În tot acest mediu economic, caracterizat de riscuri şi oportunităţi, măsurile de răspuns anticriză sunt în egală măsură necesare, utile şi provocatoare din punct de vedere al eficacităţii şi eficienţei.

Ţări din întreaga lume adoptă, în prezent, măsuri pentru a contracara efectele crizei financiare şi economice mondiale. Din perspectivă fiscală, iniţiativele luate până acum variază de la pachete "stimulent" de tip formal la măsuri ad hoc, dispoziţii temporare, introducerea de măsuri planificate sau, alternativ, anularea altor măsuri. Bugetele 2009 din diferite ţări au servit drept platformă pentru mai multe dispoziţii – în unele cazuri, prevederile au avut ca obiective specifice încetinirea scăderii

first glance, this seems positive, but back on the argument advanced earlier that this reduction is combined with an increase in investments generating economic added value, and therefore the present moment not only helps to create a positive image of the budget deficit overall, but essentially it can not be considered a measure of growth.

A specific risk is the current period of economic crisis the liquidity risk arising from lack of proper management. It comes from the capital market investment losses due to phenomena that are based on a lack of transparency and inadequate management on their new business activities (e.g., insufficient credit transactions guaranteed or financial instruments such as mortgage securities guaranteed) in economic environment. Another specific risk is the risk induced for the current period of crisis that response measures data by governments and companies themselves, companies, traders. Although the reactions of the government are meant to limit the negative economic effects, may also face new challenges in their economic environment.

Analyzing the situation of Romania's public revenue and expenditure compared with European countries, we see how, expressed as a percentage of GDP, total public expenditure in 2009 have the lowest share, 41% of government revenue but also have the lowest share of 32.4% of gross domestic product. Thus, Romania has the smallest share of spending; however, the effect of this action plan is revenue neutral growth. That is why we rally to support those opinions to shift public budget management measures / methods to increase the amount of revenues or to increase the collection of revenue (reducing tax evasion and reduce the black economy), increasing investment and providing a framework financially stable fiscal, monetary policy, financial policy, rather than focusing on the drastic reduction in staff costs, expenditure on social security and pensions.

In today's economy classical risks and challenges are already present due to globalization, cross-border transactions, mergers and acquisitions, fierce competition and rapid changes in economic, social and political. More recently, and surprisingly, the risks attached to financial crisis causes effects and at the same time are challenges more acute. As a result, all companies and their employees, including audit firms must keep pace, improving economic performance and training, based on risk management.

Throughout this economic environment characterized by risks and opportunities, crisis response measures are also necessary, useful and challenging in terms of effectiveness and efficiency.

Countries around the world currently adopt measures to counter financial crisis and economic crisis. From a fiscal perspective, the initiatives taken so far vary from formal 'incentive' packages to ad hoc measures, temporary decisions, the introduction of planned measures or, alternatively, the cancellation of other measures. The budgets of different countries from 2009 have served as a platform for more decisions - in some cases, decisions have the specific

economice şi, în altele, atenuarea unora dintre efectele crizei. Se pare că, în unele cazuri, măsurile planificate, care au intrat în vigoare, nu au fost elaborate pentru a răspunde provocărilor, dar, din cauza urgenței situației, au derulat prin intermediul procesului legislativ mai rapid decât s-ar fi dorit. Accentul se pune pe măsurile fiscale, directe şi indirecte, asupra veniturilor individuale şi ale companiilor, alte tipuri de măsuri fiscale şi de guvernanță corporativă, precum şi cele propuse şi amânate.

objectives of economic slowdown and decline in others, to mitigate some of the crisis. It seems that in some cases, the planned measures which came into force have been developed to meet the challenges, but because of the urgency of the situation, advanced through the legislative process more quickly than would be desirable. The emphasis is on direct tax measures, indirect impacts on individual income and corporate tax and other corporate governance measures and the measures proposed and postponed.

Tabelul 3/Table 3

Ponderea veniturilor publice totale în produsul intern brut, în %/
The share of total public revenue-GDP

Țările/ Countries	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
UE	45,4	44,7	44,1	44,1	43,9	44,3	44,8	44,7	44,6	44,0
Belgia	49,1	49,5	49,7	50,9	49,0	49,4	48,8	48,1	48,8	48,1
Bulgaria	40,7	41,9	38,4	38,7	40,4	40,7	36,2	40,8	39,3	35,9
Rep.Cehă	38,1	38,7	39,5	40,7	42,2	41,4	41,1	41,8	40,2	40,2
Danemarca	55,8	55,4	54,8	55,0	56,4	57,8	56,6	55,7	55,3	55,4
Germania	46,4	44,7	44,4	44,5	43,3	43,5	43,7	43,8	43,9	44,5
Estonia	35,9	34,7	36,0	36,5	35,6	35,2	36,0	*	*	*
Irlanda	36,0	34,1	33,1	33,6	35,0	35,6	37,4	36,8	35,4	34,5
Grecia	43,0	40,9	40,3	39,0	38,1	38,6	39,4	39,8	39,7	37,8
Spania	38,1	38,0	38,4	38,2	38,5	39,4	40,4	41,1	37,1	34,7
Franța	50,2	50,0	49,5	49,2	49,6	50,4	50,4	49,6	49,5	48,4
Italia	45,3	44,9	44,4	44,8	44,2	43,8	45,4	46,4	46,2	46,6
Cipru	34,7	35,9	35,8	38,5	38,7	41,2	42,2	45,5	43,4	39,8
Letonia	34,6	32,6	33,4	33,2	34,8	35,2	37,7	35,4	34,6	33,7
Lituania	35,9	33,2	32,9	31,9	31,8	32,8	33,1	33,8	34,1	34,5
Luxemburg	43,6	44,2	43,6	42,2	41,5	41,5	39,9	39,9	39,9	41,5
Ungaria	43,7	43,1	42,2	42,2	42,3	42,3	42,6	45,0	45,1	46,1
Malta	34,8	36,6	37,7	37,9	40,8	41,6	40,9	40,1	40,0	40,2
Olanda	46,1	45,1	44,1	43,9	44,3	44,5	46,1	45,4	46,6	46,0
Austria	50,3	51,4	50,1	49,9	49,5	48,4	47,8	47,9	48,2	48,8
Polonia	38,1	38,5	39,3	38,5	37,2	39,4	40,2	40,3	39,5	37,2
Portugalia	38,2	38,2	39,4	40,7	41,3	39,9	40,5	40,9	40,6	38,8
România	**33,9**	**32,7**	**33,0**	**32,0**	**32,3**	**32,4**	**33,3**	**33,6**	**32,5**	**32,4**
Slovenia	43,0	43,6	43,9	43,7	43,6	43,8	43,2	42,4	42,3	43,2
Slovacia	39,9	38,0	36,8	37,4	35,3	35,2	33,4	32,5	32,9	33,6
Finlanda	55,1	52,8	52,8	52,4	52,1	52,7	52,9	52,4	53,5	53,3
Suedia	58,7	56,1	54,1	54,4	54,6	55,8	54,9	54,5	53,7	53,7
Regatul Unit al Marii Britanii	40,4	40,7	39,1	38,8	39,6	40,8	41,5	41,3	42,5	40,4
Islanda	43,6	41,9	41,7	42,8	44,1	47,1	48,0	47,7	44,2	40,9
Norvegia	57,7	57,4	56,3	55,5	56,6	57,2	59,0	58,9	59,3	55,5
Elveția	35,2	34,7	35,0	34,6	34,2	34,6	34,3	34,0	34,5	34,9

Sursa:/Source: www.mfinante.ro

Un risc specific perioadei actuale de criză economică este însuşi riscul indus de măsurile de răspuns la criză, date de guverne şi de înşişi clienții de audit. Conform celor menționate anterior, reacțiile la efectele crizei, deşi sunt menite să limiteze efectele economice negative, pot constitui noi provocări pentru firmele de audit. Provocarea constă în conceperea şi aplicarea rapidă a procedurilor de răspuns la riscurile evaluate în condițiile, în care tipologia riscurilor este diferită, evoluția schimbărilor este rapidă, iar probabilitatea şi impactul – dificil de măsurat.

Criza financiară actuală a reaprins dezbaterile privind necesitatea îmbunătățirii cadrului de reglementare şi

A specific risk in the current period of economic crisis is the induced risk by the response measures to the crisis, government data and audit customers themselves. According to this situation, although reactions to this crisis have to limit the negative economic effects, may constitute new challenges for the audit firms. The challenge is to design and implement procedures for rapid response to the assessed risks where the typology of risks is quite different, the evolution of changes is rapid and the probability and impact are hard to be measured.

The current financial crisis has reignited debate on the need to improve regulatory and supervisory framework, both

supraveghere prudenţială, atât pe plan internaţional, cât şi pe plan european, şi a condus la iniţierea unor acţiuni din partea autorităţilor, menite, pe de o parte, să întărească supravegherea la nivelul instituţiilor financiare, iar, pe de altă parte, să limiteze propagarea riscului sistemic.

Supravegherea macroprudenţială este o abordare, care permite asigurarea stabilităţii financiare, scopul esenţial al acesteia fiind de a limita riscurile la nivelul sistemului financiar, în timp ce scopul supravegherii microprudenţiale este de a limita riscurile la nivelul instituţiilor de credit, luate individual.

Abordarea macroprudenţială are în centrul atenţiei sistemul financiar în ansamblu şi porneşte de la premisa, că riscul agregat este dependent de comportamentul colectiv al instituţiilor constituente.

Totuşi, supravegherea macroprudenţială nu trebuie considerată o substituţie a celei microprudenţiale, întrucât un sistem financiar nu poate fi considerat robust decât dacă instituţiile care îl compun sunt sănătoase. Astfel, supravegherea macroprudenţială şi cea microprudenţială se susţin reciproc şi sunt necesare pentru asigurarea stabilităţii financiare.

În opinia noastră, abordarea macroprudenţială are două dimensiuni principale:

- analiza distribuţiei riscului în cadrul sistemului financiar, la un anumit moment, elementul esenţial al acestei dimensiuni fiind stabilirea corelaţiilor dintre expunerile instituţiilor financiare;

- analiza dinamică a evoluţiei riscului agregat privind manifestarea ciclurilor economice.

Caracteristicile celor două abordări, macro- şi microprudenţiale, precum şi necesitatea utilizării lor în asigurarea stabilităţii financiare, trebuie judecate şi prin prisma lecţiilor învăţate în urma crizei financiare actuale. Deşi epicentrul turbulenţelor financiare îşi are originea în SUA, undele de şoc s-au propagat rapid în întreaga lume, afectând deopotrivă ţările dezvoltate şi cele emergente prin efectul de contagiune. Altfel spus, criza a dmeonstrat, că, într-o economie globală, caracterizată de creşterea volatilităţii fluxurilor de capital, a integrării pieţelor şi a ritmului alert de inovare financiară, vulnerabilităţile dintr-o anumită economie se propagă rapid şi în alte economii, chiar şi atunci când sistemele financiare ale acestora sunt sănătoase.

Actuala criză financiară a evidenţiat punctele slabe ale cadrului de reglementare şi supraveghere prudentială şi a condus la un proces de reformare a acestuia.

Potrivit celor relatate, acţiunile autorităţile europene, cât şi ale celor din România, vizând reformarea cadrului de reglementare şi supraveghere, indică preocuparea acestora atât pentru întărirea supravegherii microprudenţiale, cât şi pentru importanţa crescută pe care o acordă supravegherii macroprudenţiale în asigurarea stabilităţii financiare.

Deşi supravegherea macroprudenţială nu este uşor de implementat, acest fapt necesitând instrumente analitice de evaluare şi monitorizare a riscurilor sistemice, precum şi instrumente de limitare a acestor riscuri, considerăm, că primii paşi au fost făcuţi în acest sens prin crearea Consiliului European pentru Riscuri Sistemice şi prin propunerile de introducere a provizionării dinamice. Ieşirea din criză va fi strâns legată de revenirea stabilităţii pe pieţele financiare, adică după o curăţire radicală a bilanţurilor marilor instituţii financiare, prin marcarea la piaţă a activelor.

internationally and throughout Europe and led to calls for action from the authorities, aimed, on the one hand, to strengthen supervision of the institutions financial, and, secondly, to limit the spread of systemic risk.

Prudential supervision is an approach that allows financial stability, its main purpose being to limit risks to the financial system, while micro-surveillance purposes is to limit risks to credit institutions individually.

Macro-prudential approach has in the focus of attention the financial system and assumes that the aggregate risk is dependent on the collective behavior of institutions of which it is composed.

However, macro-prudential supervision should not be considered a substitute of the micro, as a financial system can not be considered robust only if its component institutions are healthy. Thus, the micro and macro prudential supervision are mutually reinforcing and are both necessary to ensure financial stability.

In our opinion, the macro-prudential approach has two main dimensions:

- Analysis of the distribution of risk in the financial system at a given moment, the essential element of this dimension is to establish correlations between exposures of financial institutions;

- Analyzing the dynamics of aggregate risk evolution, which is linked to the manifestation of business cycles

The characteristics of the two approaches, macro and micro-prudential, and their need for financial stability, must be judged through the light of lessons learned from the current financial crisis. Although the epicenter of the financial turmoil has its origins in the U.S., the shock waves have spread rapidly throughout the world, affecting both developed and emerging countries through contagion effect. In other words, the crisis has shown us that in a global economy characterized by increasing volatility of capital flows, market integration and financial innovation momentum vulnerabilities in a given economy is rapidly spreading to other economies, even and when their financial systems are sound.

The current financial crisis has revealed weaknesses in regulatory and supervisory framework and led to its reform process.

As noted, the actions of European authorities and those from Romania, regarding reforming of the regulatory and supervisory framework, show their concern for both micro strengthening surveillance and the increased importance they attach to the macro-prudential surveillance of financial stability.

While macro-prudential supervision is not easy to be implemented, this fact requiring analytical tools for assessing and monitoring of systemic risks, as well as tools to limit these risks, we believe that first steps have been taken in this regard by creating the European Council proposals and Systemic Risk and through proposals for implementing the dynamic provisioning. The overtake of the crisis will be closely linked to the return of stability in financial markets, i.e. after a radical cleansing of balance sheets of large financial institutions, the market valuation of assets.

We also consider that the current crisis has seriously tested the stability of the Euro, especially as the Stability Pact

Totodată, considerăm, că actuala criză a testat stabilitatea monedei Euro, mai ales că cerinţele pactului de stabilitate au fost, în acest context, date uitării. Până în prezent, Euro a reprezentat un factor de relativă stabilitate faţă de criză pentru statele membre UE, însă procesul de convergenţă din cadrul acesteia s-a oprit. Dacă în viitor nu se revine la normalitate pe pieţele financiare, atunci moneda unică se va confrunta cu mari probleme, care îi pot pune în pericol existenţa.

Criza economico-financiară este departe de a fi încheiată, dimpotrivă, s-ar putea adânci mai mult dacă statul nu va renunţa la impozitul forfetar şi la creşterea taxei pe valoare adăugată sau creşterea cotei de impozitare unice, impozite care duc la creşterea inflaţiei şi evaziunii fiscale, precum şi la sărăcirea populaţiei.

Agravarea crizei va fi susţinută şi de faptul, că lipsesc investiţiile, iar datoriile sunt foarte mari. Problemele economice ale ţării sunt legate de datoria privată mare, de datoria publică, estimată a creşte cu 50 de miliarde de lei în condiţiile în care investiţiile sunt destul de mici, iar industria este mai curând blocată. Numărul şomerilor dezechilibrează bugetul asigurărilor sociale. Fiecare român fără serviciu costă statul 5 mii de euro.

În opinia noastră, creşterea TVA cu 3 puncte procentuale nu a generat efectele scontate de creştere a veniturilor bugetare, deoarece suntem într-un moment în care consumul s-a restrâns. Chiar şi teoria economică spune că atunci, când cota de impozitare depăşeşte un anumit nivel, încasările încep să scadă.

În ceea ce priveşte cota de impozitare, creşterea de la 16 la 18% ar reprezenta o mişcare greşită în politica fiscală în condiţii de criză. În condiţiile actuale, menţinerea cotei unice sau chiar diminuarea acesteia ar trebui să fie un obiectiv ferm de politică fiscală.

Considerăm, că menţinerea cotei unice de impozitare ar conferi mediului de afaceri stabilitate şi predictibilitate, precum şi competitivitate în zonă. În acest sens prezentăm exemplul anumitor state din zona centrală şi sud-estică a Europei, care au implementat un nivel de taxare foarte competitiv, cum este: Slovacia – 19%, Ungaria – 16%, Cipru – 10%, Bulgaria – 10%, Albania – 10% sau 0% – în Moldova.

Considerăm apreciabil faptul, ca ieşirea din criză să fie generată de productivitate, de boom tehnologic, orientarea către sectoarele cu potenţial mare de creştere sau să fie bazată pe politici şi măsuri monetare şi bugetare expansioniste fără precedent. Să sperăm că pentru depăşirea crizei se vor putea aplica cu succes cele mai oportune politici economice, politici fundamentate pe crearea valorii economice, şi nu politici distructive de natură fiscală, care să frâneze şi mai mult creşterea economică.

requirements were, in this context, forgotten. So far the euro has been a factor of relative stability in the crisis for the EU Member States, but in its convergence to a halt. If the future does not return to normality in financial markets, the single currency will face serious problems that may endanger lives.

Economic and financial crisis is far from being done but on the contrary, it could deepen further if the state will not abandon the flat tax and increase value added tax or single tax rate increase, tax evasion and growing inflation Tax and impoverish the population.

The worsening of the crisis will be bolstered by the fact that lack of investment and debt are very high. Country's economic problems are linked to high private debt, government debt expected to increase by 50 billion lei in terms of investments are quite small, and the industry is quickly blocked. Unemployed distort the social security budget. Each Romanian non-State service costs 5000 euros.

In our opinion, the growth of VAT by 3 percentage points has not generated the expected effects of increasing budget revenues, because we are in a time when consumption was constrained and even economic theory says that when the rate exceeds a certain level, the earnings begin to decrease.

Regarding the tax rate, increasing from 16 to 18% would be a wrong move in the tax policy under the condition of crisis. Under current conditions, the maintaining of the flat or even it s decrease should be a firm target of the fiscal policy.

We believe that maintaining the flat tax would provide stability, predictability and competitiveness for the business environment in the area. In this way, we present an example of some countries from Central and Southeastern Europe that have implemented a very competitive level of taxation, such as Slovakia, 19%, Hungary 16%, Cyprus, 10%, Bulgaria, 10%, Albania, 10% or 0% in Moldova.

We appreciate the fact that the crises overcome must be generated by the productivity, technological boom, and orientation towards sectors with high growth potential and will be based on policies and expansionary unprecedented monetary and budgetary measures. Let us hope that they could successfully apply the appropriate economic policies for the crisis, policies based on economic value creation and not destructive fiscal policies that will hinder further the economic growth.

Bibliografie/Bibliography

1. Dobre, Elena, Ristea, Luminița, *Noi provocări pentru firmele internaționale de audit-riscul de lichiditate şi măsuri financiare de răspuns la actuala criză economică globală,* Al doilea Congres al Auditorilor Financiari din România, *Național şi internațional în activitatea de audit financiar.Auditorii şi criza economică globală*, Cluj-Napoca, 26 iunie, 2009, Editura ELFI, Bucureşti, 2009.
2. Dobre, Elena, Dobre, Maria Mirela, *Fannie Mae and American Mortgage Backed Securities – a benchmarking and a new challenge for Romanian Banks,* International Business Information Management Association (IBIMA), *12th IBIMA Conference,* Cairo, 2009.
3. Conferința Internațională cu tema "Finanțele şi stabilitatea economcià în contextul crizei financiare – ASE Bucureşti – Facultatea de Finanțe , asigurări, bănci şi burse de valori 11-12 decembrie 2009.
4. *KPMG in Romania. Transparency report, Bucharest, 14.01.2009.*
5. *http://www.fanniemae.com; http://www.deloitte.org; http://www.mfinante.ro.*

EFICIENŢA STOCURILOR DE MATERII PRIME, MATERIALE ŞI MĂRFURI ÎN ÎNTREPRINDERILE AGRICOLE

Pavel MOVILEANU, dr. hab., prof. univ., UASM
SIDĂU Marina Vasile, drd., UASM

Recenzent: Valeriu DOGA, dr. hab., prof. univ., IEFS

Producţia, distribuţia şi consumul trebuie să fie constituite într-un ciclu permanent, eficient şi cu costuri minime. Datorită condiţiilor foarte important, care ar trebui să asigure procesul de producţie normal, este existenţa unor stocuri de resurse materiale, materii prime şi bunuri.

Cuvinte cheie: *stocuri cantitativ, stocuri valorice, norme de consum, costuri de stocare.*

Formarea şi controlul stocurilor de resurse materiale reprezintă, în economia de piaţă, o activitate, căreia i se acordă o atenţie deosebită datorită implicaţiilor economico-financiare importante, determinate de acestea. Stocurile reprezintă cantitatea de resurse materiale şi materii prime, care se acumulează în depozitele şi magaziile unităţilor agricole, într-un anumit volum şi o anumită structură, pe o perioadă de timp determinată, cu un anumit scop. Stocurile sunt, de fapt, rezultatele activităţii de aprovizionare şi de desfacere, ale activităţii comerciale, în general, dependente de natura şi caracteristicile materialelor şi produselor, de condiţiile şi de modalităţile de furnizare şi asigurare-transport, de strategiile care se elaborează pe această linie, în scopul îndeplinirii obiectivului de bază, pe care fiecare agent economic şi l-a propus.

În general, scopul formării stocurilor este diferit. Astfel, la nivelul economiei naţionale, guvernul constituie stocuri sub forma rezervei naţionale de resurse materiale strategice sau deficitare pentru a proteja economia naţională de influenţa unor factori de forţă majoră (seisme, inundaţii, stare de necesitate, evitarea conjuncturilor economice nefavorabile sau a penuriei). Agenţii economici îşi constituie stocuri de resurse materiale sau de produse pentru a asigura alimentarea continuă a subunităţilor de consum sau servirea clienţilor, în vederea desfăşurării normale a activităţii şi realizării obiectivelor pe care şi le-au propus.

Pentru dimensionarea stocurilor de materiale pe grupe sau sortimente, se folosesc normativele de stocuri cantitative sau valorice, care exprimă ponderile, deţinute de acestea în totalul mijloacelor circulante ale societăţii. Această metodă de dimensionare a stocurilor este o metodă statistică, orientată după necesarul de stocuri din perioadele anterioare.

Normativele de stocuri trebuie fundamentate în funcţie de particularităţile procesului de producţie şi circulaţie a mărfurilor, pornind de la calculele, efectuate pentru fiecare sortiment sau grupă de resurse materiale, şi ajungându-se la normativele de stocuri valorice.

Importanţa stocurilor este relevată şi de faptul, că ele fac parte dintr-un sistem complex de indicatori şi dintr-o serie de corelaţii de determinare şi fundamentare, de condiţionare şi cauzalitate, aceşti indicatori fiind utilizaţi în stabilirea strategiei şi programului de dezvoltare a unităţii agricole.

THE STOCK EFFICIENCY OF MATERIAL RESURCES, RAW MATERIALS AND GOODS IN AGRICULTURAL ENTERPRISES

Pavel MOVILEANU, PhD, Professor, SAUM
SIDĂU Marina Vasile, PhD student, SAUM

Reviewer: Valeriu DOGA, PhD, Professor, IEFS

Production, distribution and consumption must be constituted within a permanent cycle, effective and with minimum costs. Through very important conditions which should ensure the normal production process, it is the existence of stocks of material resurces, raw materials and goods.

Keywords: *quantitative stocks, value stocks, consumption standards, storage costs.*

Formatting and monitoring of stocks of material resources represents, in a market economy, a task which is given a special attention because of important economic and financial implications that cause them. Stocks are the amount of material resources, raw materials that accumulate in warehouses and stores of agricultural units in a given volume and a specific structure, for a determined period of time, with a particular purpose. Stocks are actually results of supply and sales activity, of commercial activity in general, which are dependent on the nature and characteristics of materials and products, of conditions and modes of delivery and transport insurance, of strategies which are developed on this line, in order to accomplish the main goal that every trader proposed himself.

In general, the purpose of stock formation is different, thus at the national economics level, the government forms stocks as a national reserve to the strategic or scarce material resources to provide shelter for the national economy of the influence of some force majeure factors (earthquakes, floods, state of necessity, to avoid adverse economic conjunctures or shortages). Traders form their stocks of material resources or products to ensure uninterrupted supply of consumption subunits or customer service for a normal activity development and achieving of goals that they have proposed.

For sizing material stocks in groups or assortments there are used norms of quantitative or value stocks, which expresses the weights which stocks hold in the company's total current assets. This method of sizing stocks is a statistical method, been guided by the inventory requirements from the earlier periods.

The norms of stocks should be based according to the peculiarities of the production process and movement of goods, starting from calculations made on each item or group of material resources and leading to the norms of value stocks.

The importance of stocks is revealed by the fact that they are part of a complex system of indicators and of a series of determination and foundation correlations, of conditioning and causal, these indicators being used in policy formulation and development program of agricultural unit.

Among the main correlations are mentioned:

Dintre principalele corelaţii, menţionăm:

a) ***Corelaţia dintre stocuri şi norma de consum***, care rezultă din însăşi relaţia de calcul a stocului curent:

$$SC = Cz \times Iz \ , \ Cz = Qz \times Nc \ , \quad (1)$$

unde: Sc – stocul curent;

Cz – consumul mediu zilnic;

Iz – intervalul între două aprovizionări;

$Cz = Q \times Nc$ – norma de consum pe unitatea de produs;

Q – cantitatea de produse obţinute zilnic.

Consumul mediu zilnic se mai calculează cu ajutorul relaţiei de calcul:

$$Cz = \frac{Ncp}{360}. \quad (2)$$

b) **Corelaţia dintre stocuri şi programul de producţie sau desfacere, dată de următoarea relaţie de calcul:**

$$Ncp = Q \times Nc; \left(Nca, Nct\right), \quad (3)$$

unde: Ncp – necesar de consum pentru realizarea programului de producţie;

Q – cantitatea de produse ce urmează a fi produsă;

Nct – necesarul de consum tehnologic;

Nca – necesarul de consum de aprovizionat.

Necesarul de consum pentru realizarea programului de producţie depinde de stocul mediu şi de eficienţa stocurilor, de indicatorii de eficienţă ai stocurilor. Prin această corelaţie se evidenţiază potenţialul de producţie, realizabil pe seama stocurilor de resurse materiale, consumate sau existente în unitatea agricolă la un moment dat. Totodată, volumul de producţie condiţionează, prin necesarul pentru realizarea obiectivelor de program şi consumul mediu zilnic, nivelul şi structura stocurilor, care trebuie formate în depozitele unităţii agricole. În esenţă, această corelaţie cere ca, în unităţile agricole, să se constituie stocuri asortate, în cantităţile minim necesare, care să asigure desfăşurarea, în condiţii normale, a procesului de producţie, realizarea integrală şi la termenele stabilite a programelor de fabricaţie şi, prin aceasta, a contractelor economice.

c) **Corelaţia dintre stocuri şi cheltuielile de producţie**

Deoarece cheltuielile de stocare sunt parte componentă a costului total de producţie, este interesant a se sesiza ponderea, deţinută de acestea în totalul costului de producţie, cu ajutorul relaţiei:

$$K\% = \frac{Ch_S}{Ch_P} \times 100, \quad (4)$$

unde: Ch_S – cheltuieli de stocare;

Ch_P – cheltuieli de producţie.

Raţionalizarea costurilor de stocare contribuie atât la raţionalizarea cheltuielilor totale la nivel de unitate agroalimentară sau industrie alimentară, cât şi la reducerea costului unitar de producţie cu efecte, benefice atât pentru unitatea agricolă, cât şi pentru cumpărător.

a) **The correlation between stocks and rate of consumption**, the relationship itself is given by calculating the current stock:

Sc – current stock;

Cz – average daily consumption;

Iz – interval between two supplies;

$Cz = Q \times Nc$ – consumption norms per unit of product;

Q – quantity of products obtained daily.

Average daily consumption is also calculated using the relationship calculation:

b) The correlation between stocks and production or sales program, given by the following relationship calculation:

where: Ncp – consumption necessary for program production;

Q – quantity of products to be produced;

Nct – needed technologic consumption;

Nca – needed consumption for supply.

Consumpion necessary for program production depends on the average stock and on the efficiency of stocks, on indicators of efficiency of stocks, by this correlation is highlighted the production potential earned on the material resources stocks consumed or existing in agricultural unit at a given time. However, the output conditions, through the needed tools for the realization of program goals and average daily consumption, the level and structure of stocks should be formed in the storage places of the agricultural unit. In essence, this correlation requires that, in agricultural enterprises, should be constituted assorted stocks in minimum necessary quantities to ensure the normal production process, the full and on time realization of manufacturing program of and, thereby, of economic contracts.

c) Correlation between stocks and production costs

Since storage costs are part of the total production cost, it is interesting to notify the weight that they have in the total production cost, with the help of the relationship:

where: Ch_S – storage costs;

Ch_P – production costs.

Rationalization of storage costs contributes both to the rationalization of total costs at the level of agricultural food unity or food industry as well as to the reduction of the unit cost of production with benefic consequences to both agricultural unit and the buyer.

d) ***Legătura dintre stocuri şi viteza de rotaţie a capitalului circulant***

Stocurile reprezintă una din componentele principale ale capitalului circulant, ceea ce înseamnă că accelerarea vitezei de rotaţie a acestora contribuie la creşterea vitezei de rotaţie a capitalului circulant şi a profiturilor.

Sistemul de relaţii, care exprimă această legătură, cuprinde doi indicatori:

Durata unei rotaţii (Dr), care se calculează cu ajutorul relaţiei de calcul:

d) The relationship between stocks and the rotation speed of working capital.

Stocks represent one of the main components of working capital, which means that the velocity of rotation speed contributes to the increase of the rotation speed of working capital and of profits.

The system of relationships that expresses this correlation includes two indicators:

➢ Duration of one rotation (Dr) is calculated by the relationship calculation:

$$Dr = \frac{Spv \times 360}{Nv} \text{ sau/or } \frac{Spv}{Cmzv}, \quad (5)$$

unde: Spv – stocul mediu de producţie în expresie valorică (lei, mii lei, mln. lei);

Nv – necesarul valoric de resurse materiale pentru realizarea programului de producţie (lei, mii lei, mln. lei);

Cmzv – consumul mediu zilnic în expresie valorică.

➢ Numărul de rotaţii (Nr) din perioada de gestiune (an, trimestru, semestru) calculat prin relaţia:

Spv – average stock production in value terms (leis, thousand leis, mil leis);

Nv – needed value of material resources for the production program realization (thousand leis, mil leis);

Cmzv – average daily consumption in value terms.

➢ Number of rotations (Nr) of the reporting period (year, quarter, semester) calculated with the equation:

$$Nr = \frac{360}{Dr} \text{ sau/ or } \frac{Nv}{Spv}, \quad (6)$$

unde: Nr – numărul de rotaţii exprimat în zile.

Astfel, afirmăm, că diminuându-se stocul mediu de producţie, se reduce numărul de zile ale unei rotaţii şi, corespunzător, creşte numărul de rotaţii pe perioada de calcul, ceea ce duce la creşterea profiturilor.

in which: Nr – number of rotations expressed in days.

It can be said that, decreasing the average production stock, there is reducing the number of days of a rotation and, properly, will increase the number of rotations during the calculation period, which leads to increasing the profits.

e) ***Corelaţia dintre stocurile de producţie şi indicatorii din programul de aprovizionare*** poate fi manifestată în două sensuri, şi anume:

➢ stocul de producţie, indicator distinct al planului de aprovizionare sub denumirea de stoc final într-o anumită structură şi mărime, asigură continuitatea alimentării consumului productiv atât în cursul perioadei de gestiune, cât şi în primele zile ale anului următor, până la prima intrare de materiale;

➢ necesarul de materiale pentru îndeplinirea programului de producţie, în perioada dintre primirea-recepţia resurselor materiale şi consumul acestora, ia forma de stoc curent; de cantităţile, ce asigură necesarul, depinde direct nivelul de constituire a stocului curent.

e) The correlation between production stocks and **the indicators from the supply program** can be manifested in two ways, namely:

➢ production stock, separate indicator of supply plan as the final stock in a certain structure and size; it ensures the continuity of supply of productive consumption as during the reporting period as well as in the first days of next year, up first entry of materials;

➢ the necessary materials to accomplish the production program take, in the period between receipt, acceptance and consumption of material resources, the form of current stock; by the quantities that is insured the needed materials depends directly the formation level of the current stock.

Stocarea şi managementul stocurilor nu trebuie considerate ca probleme vizând numai stocul în sine, ci întregul ciclu economic, începând de la stabilirea necesarului de materiale sau mărfuri, continuând cu contractarea, aprovizionarea şi producţia, şi terminând cu vânzarea.

Storage and management of stocks should not be considered as problems concerning only stock itself, but the whole economic cycle, from setting in the necessary materials or goods, continuing with contracting, supplying and production through to sale.

Categoriile de stocuri, ce se creează în unităţile agricole sau în unităţile de comerţ, sunt următoarele:

A. Stocul curent constituie stocul de bază pentru orice unitate agricolă şi cuprinde cantitatea de resurse materiale, ce trebuie să existe permanent în întreprindere pentru asigurarea continuităţii producţiei în intervalul dintre două aprovizionări succesive sau a continuităţii desfacerii (pentru unităţile de distribuţie).

Elementele de bază, care influenţează stocurile curente, sunt: cantitatea unei resurse materiale care se consumă sau se vinde zilnic (Cz) şi perioada dintre două aprovizionări (Tz).

Stock categories which are created in the agricultural units or commercial units are as follows:

A. Current stock constitutes the main stock for any agricultural unit and includes the amount of material resources that must be constantly in the company to ensure continuity of production during the period between two successive supplies or of continuity of dissolution (for distribution units).

Basic elements that influence the current stocks are: the amount of a material resource which is consumed or sold daily (Cz) and the period between two supplies (Tz). The

Relaţia de calcul al stocurilor curente devine:

$$Sc = Cz \times Tz\ , \tag{7}$$

Tz – intervalul mediu între două aprovizionări

La rândul său, Tz se determină conform relaţiei:

$$Tz = \frac{\sum Qj \times Tzj}{\sum Qj}, \tag{8}$$

unde: Qj – cantitatea aprovizionată la o tranzacţie;

Tzj – intervalul dintre aprovizionarea curentă şi cea precedentă;

j – nunărul de aprovizionări.

Consumul mediu zilnic se determină cu ajutorul relaţiei:

$$Cz = \frac{Ncp}{T}\text{, pentru un an/, for one year; } Cz = \frac{Ncp}{360}, \tag{9}$$

unde: Ncp – necesarul pentru îndeplinirea programului de producţie.

Unităţile agricole, din punct de vedere al formării stocurilor, se pot afla în următoarele situaţii:

a) Întreprinderile productive îşi pot autoproduce unele resurse materiale (de natură agricolă); astfel, stocul curent pentru aceste categorii de unităţi este reprezentat de necesarul pentru realizarea obiectivelor de plan pe perioada dintre două aprovizionări succesive, iar necesarul de aprovizionat se calculează în modul următor:

$$Na = Ncp + Sf - Şi - Ri\ , \tag{10}$$

Unde/where:

$$Ri = Pi + Ss + Rrr\ . \tag{11}$$

b) Autoproducerea şi autoasigurarea sunt parţiale; astfel, pentru necesarul de aprovizionat va fi luată în calcul diferenţa, care nu poate fi asigurată din producţie proprie.

c) Resursele materiale trebuie achiziţionate în totalitate din afara unităţii, ceea ce impune realizarea unei legături strânse cu unităţile producătoare, furnizoare, care au producţie ritmică. În această situaţie, relaţia de calcul al necesarului de aprovizionat devine:

$$Na = Ncp + Sf - Şi\ . \tag{12}$$

d) Pentru produsele cu termen de valabilitate limitat, care necesită condiţii de transport şi depozitare speciale (medicamente de uz veterinar, pesticide, îngrăşăminte chimice etc.), stabilirea stocului curent trebuie efectuată în funcţie de perioada de garanţie (valabilitate) pentru a nu se înregistra pierderi materiale şi financiare.

B. ***Stocul de rezervă*** este constituit din resurse materiale sau produse, care trebuie să existe în întreprindere în vederea acoperirii unor nevoi neprevăzute, care apar în activitatea unităţii, şi de care nu s-a ţinut cont la stabilirea stocului curent. Aceste stocuri sunt considerate de siguranţă, intangibile sau pentru cazuri de forţă majoră.

Dintre factorii care influenţează constituirea acestor stocuri, fac parte:

a) recepţionarea cu întârziere a unor stocuri de la

equation for calculating the current stocks is:

Tz – average period between two supplies

In its turn, Tz is determined by the equation:

where: Qj – quantity supplied in a single transaction;

Tzj – period between the current and previous supply;

j – numbers of supplies.

In its turn, the average daily consumption is determined by the relationship:

where: Ncp – means the needed to accomplish the production schedule.

Agricultural units in terms of forming stocks may be in the following situations:

a) Productive enterprises can produce by themselves some resources (of agricultural nature), in this way the current stock for these categories of units is represented by the need to the realization of plan goals during the period between two successive supplies and the needed to be supplied is calculated as:

b) Self-production and self-insurance are partial, in this way the needed issue to be supplied will be taken into account the difference which cannot be assured of own production.

c) Material resources must be purchased totally outside the unit, which requires the achievement of a close link with producing and providing units that have the rhythmic production. Taking into consideration all above mentioned, the relationship calculation of needed to be supplied is:

d) For products with limited storage period and which require special storage and transport conditions (veterinary medicines, pesticides, fertilizers, etc.) determining current stock should be based on the guarantee period (validity) in order to not have material and financial losses.

B. ***The stock of reserve*** formed of material or product resources that must exist in the enterprise to cover unforeseen needs that arise in the unit activity and which were not taken into account in determining current stock. These stocks are considered safe, intangible or for force majeure cases.

Among the factors that influence the establishment of these stocks are:

a) late receipt of some stocks from suppliers;

b) the occurrence of special conditions of transportation

furnizori;

b) apariţia unor condiţii speciale în transportul diferitor produse de la unităţile producătoare la cele consumatoare, dereglarea transporturilor din diferite cauze (manageriale, climatice, greve etc.);

c) primirea unor partide mai mici sau de calitate inferioară celor prevăzute în contract;

d) modificarea cererii pe piaţă: reducerea sau creşterea cererii determină modificări în structura producţiilor şi în necesarul de aprovizionat cu resurse materiale;

e) influenţa factorilor naturali (producţia vegetală): îngheţ, secetă, inundaţii;

f) cazuri de creştere a consumurilor specifice, datorate nerespectării tehnologiilor de producţie sau a uzurii morale a mijloacelor fixe utilizate (mai ales în industrie alimentară).

C. ***Stocul sezonier,*** specific agriculturii, se creează pentru asigurarea consumului necesar în perioadele optime de executare a unor lucrări agricole. Pentru industria alimentară, această categorie de stoc ar reprezenta cantitatea de materii prime necesare pentru prelungirea perioadei de fabricaţie (la unităţile, care prelucrează produse agricole perisabile sau cu grad mare de perisabilitate).

Principalele resurse, pentru care se constituie acest stoc sezonier, sunt cele folosite în campaniile agricole şi de industrializare. Stocurile sezoniere se fundamentează pe calculele eficienţei economice, stabilind cu precizie perioada când trebuie constituite, în raport cu perioada de utilizare (campaniile agricole, mai ales). În acest sens, trebuie de ţinut cont de cheltuielile de stocare, pierderile de recoltă din cauza neexecutării în timp util a lucrărilor etc.

La întreprinderile producătoare (de profil agricol sau alimentar), pentru crearea stocului sezonier se pune problema aducerii resurselor materiale ce urmează a fi utilizate în cantităţi mari în campaniile agricole, în timp ce pentru întreprinderile de distribuţie se pune problema livrării produselor către unităţile consumatoare (beneficiare) în perioada optimă de consum.

D. ***Stocul în pregătire (de condiţionare)*** se formează în cazul, în care folosirea anumitor resurse materiale presupune pregătirea prealabilă a acestora, înainte de utilizarea în procesul de producţie sau de vânzare. În acest caz, pe lângă stocul curent şi cel de rezervă, o anumită parte din stocul de producţie se va afla în stadiul de pregătire, constituind stocul în pregătire. De exemplu, în vederea măririi coeficientului de digestibilitate şi a valorii hrănitoare a nutreţurilor grosiere, este bine ca acestea, înainte de a fi administrate în hrana animalelor, să fie supuse unei pregătiri prin tocare, saramurare, melasare etc. Efectul pregătirii creşte dacă furajele grosiere, astfel preparate, sunt lăsate la dospit câteva zile. În mod asemănător, se pune problema transformării porumbului boabe şi a altor cereale furajere în făinuri pentru animale, acţiune pentru care este necesară o anumită perioadă de timp (pentru pregătire).

Stocul în pregătire (de condiţionare) depinde de consumul mediu zilnic (Cmz) şi de timpul sau durata de pregătire a materialelor în vederea consumului productiv (Tzp). Prin adaptarea relaţiei de calcul al stocului curent, rezultă următoarea relaţie de calcul a stocului în pregătire:

different products from producing units to the consumer, transport disruption from different causes (management, weather, strikes, etc.);

c) receiving smaller parts or lower quality of those previewed in the contract;

d) changing market demand, reduction or increase in demand determines changes in production structure and changes in needed issues for supply with material resources;

e) the influence of natural factors (crop production): frost, drought, floods;

f) cases of specific increased consumption due to technological failure of production or obsolescence of used fixed assets (especially in the food industry).

C. ***The seasonal stock****,* agriculture specifically, is created to provide the necessary consumption in the optimum period of making some agricultural works. For food industry this category of stock would represent the quantity of raw materials needed to extend the period of manufacture (at the units that process the perishable agricultural products or highly perishable ones).

The main resources for which constitutes this seasonal stock are mainly used in agricultural campaigns and industrialization. Seasonal stocks are based on calculations of economic efficiency, it is precisely determined the period when they need to be established according to the period of use (agricultural campaigns, mostly). In this sense it need to be considered storage costs, harvest losses through the delay in applying timely execution of works etc.

At the producing companies (specialized on agriculture or food) for creating seasonal stock the problem consists in bringing material resources to be used in large quantities, in agricultural campaigns, while for the distribution companies the question is of sending products to consumer units (beneficiaries) during the optimal period of consumption.

D. ***The stock in preparation (of conditioning)*** is formed when the use of certain material resources requires prior preparation before their use in the production or sale process. In this case, in addition to current stock and the reserve one, a certain proportion of stock production will be at the stage of preparation, being the stock in preparation. For example, in order to increase the coefficient of digestibility and nutritive roughage value, it is good that these, before being administered in feed, to undergo a preparation by chopping, pickling, etc. The preparation effect increases if the roughage prepared in this way are left to a few days for yeast. Similarly can be treated the problem of processing corn and other cereal grains into flour for animal feed, an action that requires a certain period of time (for preparation).

The stock in preparation (of conditioning) depends on the average daily consumption (CMZ) and on the time or duration of preparation of materials for productive consumption (Tzp). By adapting the relationship calculation of the current stock results the following relationship to calculate the stock in preparation:

$$Sp = Cmz \times Tzp \,. \qquad (13)$$

De asemenea, este de menționat faptul, că acest stoc în pregătire se constituie numai pentru anumite categorii de unități (nu toate unitățile de comerț cu resurse materiale au şi activitate de condiționare a stocurilor) şi reprezintă, de obicei, o cantitate constantă pentru o anumită perioadă determinată.

Concluzii. În concluzie, menționăm faptul, că formarea stocurilor de producție, în cadrul unităților consumatoare, reprezintă o necesitate obiectivă, deoarece unitățile beneficiare de resurse materiale au, în marea lor majoritate, producție continuă, iar aprovizionarea cu resurse materiale de la furnizori se realizează periodic (la anumite intervale de timp). În aceste condiții, pentru asigurarea continuității procesului de producție este necesar ca, în unitățile agricole beneficiare, să existe în permanență un stoc de resurse materiale.

Stocul de producție este un indicator important al activității economice a întreprinderilor agricole, întrucât de nivelul acestuia depinde gradul de activizare a mijloacelor materiale şi financiare, de care dispune sau pe care şi le-a asigurat unitatea agricolă, şi eficiența utilizării lor. De volumul şi structura lor depind eforturile investiționale, pe care trebuie să le facă orice agent agricol/economic pentru achiziționarea, aducerea, depozitarea şi păstrarea resurselor materiale stocate.

It is also noteworthy to mention the fact that this stock in preparation is formed only for certain categories of units (not all commercial units with material resources also have the activity of stock conditioning) and it usually represents a constant amount for a particular period.

Conclusions. In conclusion, it can be mentioned the fact that the formation of production stocks in consuming units represents an objective necessity, since these units beneficiaries of material resources have, mostly, continuous production and supply of material resources from suppliers is realized periodically (from time to time). In these circumstances, to ensure continuity of the production process is necessary for agricultural enterprises to exist, at all times, a stock of material resources.

The production stock is an important indicator of economic activity of agricultural enterprises; its level depends on the degree of activization of disposed material and financial means or which the agricultural unit has provided and the efficiency of their use. The volume and structure depend on the investment efforts be made to any agricultural/economic agent for purchasing, gathering, storage and preservation of stored materials.

Bibliografie/Bibliography

1. Băşanu Gh. *Gestiunea economică a stocurilor*. Bucureşti: Ştiințifică şi Enciclopedică, 1988.
2. Cârstea Gh. *Probleme metodolofice ale asigurării şi gestionării resurselor materiale în condițiile economiei de piață.* Bucureşti: Lito ASE, 1994.
3. David N. *Aprovizionarea tehnico – materială a agriculturii*. Bucureşti: Ed ASE, 1984.
4. David N., Istudor N. *Asigurarea şi Gestionarea resurselor materiale în agricultura şi industria alimentară*. Bucureşti: „Tribuna Economică", 2000.
5. Fundătură D., Pricop M., Băşanu Gh., Popescu D. *Dicționar de Management aprovizionare – depozitare – desfacere.* Bucureşti: SC Diacon Coresi SRL, 1992.

DISTRIBUȚIA PRODUSELOR AGROALIMENTARE: REALITĂȚI ŞI PERSPECTIVE

Svetlana GANGAN, UASM
Valeriu DOGA, dr. hab., prof.univ. IEFS

Recenzent: Alexandru GRIBINCEA, dr. hab., ULIM

Accesul la pieţele internaționale este unul dintre domeniile cheie ale managementului din mileniul trei. Realizarea şi menținerea accesului pe piață depinde în mare măsură de o gestionare judicioasă ale canalelor de distribuție, privite ca un proces interactiv între producător şi intermediari, oricare dintre ei fiind în măsură să domine consumatorul final. Pentru multe întreprinderi, cum ar fi "ASCONI" SRL, costurile de producție sunt mult mai mici, decât cheltuielile ce țin de penetrarea pe piață cu acest produs. Prin urmare, producătorii doresc să excludă intermediarii, având în vedere că serviciile acestora sunt prea scumpe.

AGRI-FOOD PRODUCTS DISTRIBUTION: REALITIES AND PROSPECTS

Svetlana GANGAN, SAUM
Valeriu DOGA, PhD, Professor, IEFS

Reviewer: Alexandru GRIBINCEA, PhD, ULIM

The access to international markets is one of the key areas of the third millennium management. Attaining and maintaining market access depends largely on the judicious management of the distribution channels that should be viewed as an interactive process between the producer and the intermediate, any of them being able to dominate the final consumer. For many enterprises, like "ASCONI" Ltd., product manufacturing costs much less than bringing this product on the market. Therefore, producers want to exclude intermediaries, considering that their services are too expensive.

Cuvinte cheie: *concentrarea, distribuţie, scumpiri, integrare, intermediari, specializare.*

Introducere. Dacă în urmă cu un secol, întreprinderile ce lucrau pentru anumite pieţe locale se străduiau să depăşească limitele acesteia şi să atingă o piaţa regională şi, în final, o piaţă internaţională, în prezent producţia de masă, standardizarea produselor, dezvoltarea şi implantarea pragmatică a reţelei naţionale şi internaţionale de agenţii bancare şi modernizarea mijloacelor de comunicaţii au condus la o intensificare deosebită a schimburilor externe, pieţele naţionale tinzând a se unifica într-o piaţă mondială, aducând în centrul atenţiei necesitatea de a regândi problemele dezvoltării într-o lume globalizată.

Dobândirea şi păstrarea accesului pe piaţă depinde în mare măsură de managementul judicios al canalelor de distribuţie, care trebuie văzut ca un proces interactiv între producător şi intermediar, oricare dintre aceştia putând domina calea către consumatorul final. Relaţia se complică şi mai mult pe pieţele internaţionale, unde evoluţiile istorice diferite dau naştere unor structuri de distribuţie diferite. Prima sarcină care stă în faţa firmei agroalimentare pe pieţele internaţionale este aceea de a înţelege canalul de distribuţie pentru produsele şi serviciile sale. Aceasta înseamnă atât înţelegerea nevoilor pe care le au membrii canalului, cît şi a nevoilor pe care le au utilizatorii sau consumatorii finali.

Pentru multele firme, ca de exemplu şi pentru „ASCONI" S.R.L. fabricarea produsului costă mult mai puţin decât aducerea lui pe piaţă. De aceea producătorii caută cunoaşterea acestor pieţe, penetrarea pe ele şi cunoaşterea tendinţelor în evoluţia distribuţiei pe plan internaţional.

Material şi metodă. Pentru realizarea acestui studiu au fost utilizate interpretările teoretice din sursele bibliografice cu referire la distribuţia mărfurilor, inclusiv agroalimentare, informaţia primară din FCP „ASCONI" S.R.L. Au fost utilizate metode de cercetare tradiţionale: sinteza şi generalizarea.

Rezultate şi discuţii. Valorificarea producţiei agroalimentare implică cunoaşterea căilor şi metodelor de distribuţie în cadrul pieţei. Piaţa internă cu un grad înalt de saturare, impune întreprinderile autohtone sa-şi orienteze producţia agroalimentară spre pieţele străine. Prin activitatea de distribuţie firma îşi face legătura cu piaţa, de regulă prin intermediarii autorizaţi.

Pentru a proiecta un canal eficient producătorul trebuie să compare variantele reale cu cele realizabile şi cu cele utile. Alegerea canalelor de distribuţie se face în urma unei analize a factorilor implicaţi în sistem, a căror acţiune corespunde intereselor întreprinderii sau sunt provocatori de probleme. De regulă, deciziile privind alegerea canalelor de distribuţie sunt influenţate de mai mulţi factori ce se dezvoltă în mediul extern al întreprinderii agroalimentare:

- **poziţionarea produsului** – dacă produsul agroalimentar propune anumite beneficii consumatorului, cum ar fi prospeţimea, atunci canalul de distribuţie trebuie ales astfel încât să asigure punerea în valoare a acestui beneficiu;
- **concurenţa** – cunoaşterea preţurilor şi caracteristicilor produselor livrate de firmele concurente reprezintă un avantaj pentru producător, care poate selecta

Key words*: Concentration, Distribution, Expensive, Integration, Intermediate, Specialization.*

Introduction. If a century ago, the enterprises that worked for certain local markets struggled to overcome their limits and reach a regional market and, finally, an international market, at present, mass production, standardization of products, pragmatic implementation, development of a national and international network of banking agencies and modernization of communication means led to a great increase in foreign trade development, simultaneously the domestic markets tending to unite in a global market and to focus on the need to reconsider the problems of development in a globalized world.

Acquiring and keeping the access to market depends largely on the judicious management of distribution channels, process that should be viewed as an interactive process between the producer and the intermediary, anyone of them being able to dominate the final consumer. This relationship is much more complicated within the international markets, where different historical developments generate different distribution structures. An important task of an agri-food enterprise on the international markets is to understand the distribution channel for its products and services. This means understanding both the needs of the channel members, as well as the needs of the final users or consumers.

"ASCONI" Ltd. is an example among many other enterprises which consider that for them product manufacturing costs much less than bringing this product on the market. Therefore producers seek to get knowledge of these markets, to penetrate them and to get acquainted with the existing trends in international distribution development.

Material and method. In order to accomplish this study there have been used theoretical interpretations from bibliographical references concerning the distribution of goods, including the agri-food ones, and primary information from the CPF "ASCONI" Ltd. There have been used traditional research methods: synthesis and generalization.

Results and discussions. In order to design an effective channel, the producer should compare real variants with the achievable and useful ones. The choice of distribution channels is made as a consequence of analyzing the factors involved in the system, whether they act according to the enterprise interests or cause new problems. As a rule, the decisions regarding the distribution channels are influenced by several factors which occur and develop in the external environment of the agri-food enterprise:

- **product positioning** – if the agri-food product offers certain benefits to the consumer, such as freshness, then, the distribution channel must be chosen so that to emphasize the value of this benefit;
- **competition** – the knowledge of prices and features of the products supplied by competitors represents an advantage for the producer, who may choose alternative distribution methods and channels in order to meet immediately consumer demands;

metode şi canale alternative de distribuţie, pentru a urgenta satisfacerea solicitărilor consumatorilor;

- **costurile de transport** influenţează tipul de canal ales de producător. Este ştiut faptul, că nu numai distanţa, ci şi condiţiile speciale de transport (refrigerarea sau îngheţarea alimentelor) determină creşterea costurilor;
- **legislaţia privind cerinţele de transportare a produselor agroalimentare, de igienă şi de securitate alimentară** influenţează alegerea canalului de distribuţie. Dacă reglementările juridice au ca efect creşterea costurilor de distribuţie şi dacă aceste costuri nu pot fi transferate asupra agenţilor economici aflaţi la finalul canalului, atunci producătorul trebuie să ia în considerare canale de distribuţie alternative.

Canalele de distribuţie alese de către întreprindere trebuie să asigure maximizarea profitului producătorului, satisfacerea în cele mai bune condiţii a consumatorilor, asigurarea unor facilităţi intermediarilor, dar cu costuri cât mai mici.

În viziunea noastră, un canal de distribuţie este totalitatea persoanelor fizice sau juridice, care preiau sau transmit altora dreptul de proprietate asupra unei mărfi concrete sau asupra unui serviciu ce participă efectiv în sistemul de schimb între producător, cumpărător şi consumator.

Alături de aceasta, în condiţiile globalizării pieţelor de desfacere este tot mai pronunţată semnificaţia canalelor de distribuţie din mai multe motive:

- pentru producători permit economisirea resurselor financiare proprii pentru distribuţia mărfurilor şi permite investirea mijloacelor economisite în producţia de bază;
- marfa se vinde mai eficient deoarece este urgentat timpul deplasării şi majoritatea operaţiunile caracteristice actului de vânzare sunt efectuate de profesionişti;
- se asigură accesul la marfa întreprinderii fără întârziere, ceea ce permite şi o penetrare mai pronunţată pe piaţa-ţintă;
- se reduce volumul de muncă necesar distribuţiei mărfurilor.

Acestea şi alte momente servesc drept argument al afirmaţiei, că decizia privind alegerea canalului de distribuţie este una de importanţă majoră în deciziile manageriale.

În contextul celor expuse mai putem menţiona, că un canal de distribuţie este şi drumul pe care-l parcurg mărfurile de la producător la consumator şi în toate cazurile canalele alese influenţează şi viteza, şi timpul, şi eficienţa mişcării şi chiar păstrarea proprietăţilor mărfii până la consumatorul final. În acest drum organizaţiile şi persoanele îndeplinesc un şir de funcţii:

1. realizează cercetări de piaţă pentru a acumula informaţia necesară planificării activităţii de distribuţie pentru anumite produse şi servicii;
2. stabilesc contacte cu cumpărătorii potenţiali;
3. adaptează marfa la cerinţele cumpărătorilor;
4. negociază cu cumpărătorii potenţiali;
5. organizează transportarea şi depozitarea mărfurilor;
6. asigură finanţarea circulaţiei mărfurilor pe întreg canalul de distribuţie;
7. îşi asumă riscurile distribuţiei la fiecare verigă a canalului etc.

Parţial ori integral, aceste funcţii, pot fi preluate şi de

- **transportation costs -** have influence on the channel type chosen by the producer. It is well known that not only the distance but also special transportation conditions (products refrigeration or freezing) determine an increase in costs;
- **the legislation concerning transportation requirements, hygiene and food security of the agri-food products** influence the choice of the distribution channel. If legal regulations have the effect of increasing distribution costs and if these costs can't be transferred to the economic agents situated at the end of the channel, then the producer must consider alternative distribution channels.

The distribution channels chosen by an enterprise must ensure an increase of producer's profit, meet consumer demands in the best terms, and insure certain facilities for intermediaries, at the lowest possible costs.

In our opinion, a distribution channel is the totality of physical and juridical persons who acquire or transmit to others the right of ownership of a specific commodity or service that participates effectively in the exchange system between the producer, buyer and consumer.

Besides this, in the globalization conditions of sale markets, the importance of distribution channels is increasingly emphasized due to several reasons:

- for producers they allow to save their own financial resources to distribute goods and allow the investment of saved funds in the basic production;
- the merchandise is better sold because the transportation time is urged and most characteristic sale operations are managed by professionals;
- they provide the access to enterprise goods without delay, allowing a stronger penetration of the target market;
- they reduce the workload necessary for merchandise distribution.

All these reasons and even more serve as an argument for the statement that the decision regarding the choice of a distribution channel is a major one among other managerial decisions.

In this context, we can mention that a distribution channel is the way the merchandise goes through from the producer to consumer and in all cases the selected channels influence the speed, time and efficiency of movement and even the preservation of merchandise properties up to the final consumer. In this way the organizations and individuals perform a number of functions:

1. they accomplish market researches in order to accumulate the necessary information for the distribution activity planning for certain products and services;
2. they establish contacts with potential buyers;
3. they adapt the goods according to the requirements of buyers;
4. they negotiate with potential buyers;
5. they organize goods transportation and storage;
6. they ensure the financing of goods circulation on the entire distribution channel;
7. they take distribution risks at every link of the distribution chain etc.

Partially or integrally, these functions may be performed by the producer, even if these situations produce

producător, chiar dacă situaţiile respective produc o majorare a costurilor de producţie. E firesc, că calea sigură este apelarea la intermediari, care, de fapt, asigură micşorarea distanţei, scurtează timpul de transmitere a dreptului de proprietate asupra mărfii pentru consumatorul final.

Apelarea la unul sau altul canal de distribuţie se face în funcţie de tipul intermediarilor: din numele şi din contul cui îşi duce activitatea intermediarul.

Deosebim câteva tipuri de intermediari:

- **Dealerul** este un engrosist, în cazuri aparte poate fi şi detailist, care

acţionează din numele şi din contul său. Aceştia pot fi: dealeri exclusivi, care sunt unicii reprezentanţi ai producătorului în regiunea dată şi sunt cu drept prioritar în realizarea mărfii; dealeri autorizaţi , sunt acei care colaborează cu producătorul pe bază de franciză.

- **Distribuitorul** – intermediari engrosişti şi detailişti, care efectuează

operaţiuni din numele producătorului, însă din cont propriu. De regulă producătorul acordă dreptul distribuitorului pentru a realiza marfa pe o anumită suprafaţă (teritoriu) şi într-un termen anumit. Adică, în acest caz, distribuitorul nu este proprietar al mărfii, deoarece în funcţie de contract el preia dreptul doar de a vinde marfa. Însă acesta poate activa şi din numele său. În acest caz în contractul încheiat sunt specificate un spectru mai larg de drepturi.

- **Comisionarul** este, de asemenea, intermediar engrosist ori detailist, însă

care îşi duce activitatea din numele său, dar din contul producătorului. Producătorul rămâne în continuare proprietarul mărfii, însă contractul de livrare se întocmeşte din numele comisionarului. În aşa fel, comisionarul apare ca intermediar pentru producător nu şi pentru consumator. Acesta din urmă transferă banii pentru marfa procurată comisionarului. Însă riscul degradării mărfii rămâne în continuare asupra producătorului., comisionarul poartă răspundere de degradarea mărfii doar în situaţia când aceasta sa întâmplat din vina lui. Remunerarea acestuia se face, de regulă, sub formă de procent din suma tranzacţiei.

- **Agentul** este un intermediar, fie un reprezentat sau ca ajutor a unui

intermediar de bază. De regulă aceştia sunt persoane juridice. Pentru serviciile acordate ei primesc recompense sub formă de tarife sau procente (după caz si in corespundere cu înţelegerea cu reprezentantul principal).

- Brokerul este un intermediar, care nu are dreptul de proprietate asupra

mărfii, nu se află în relaţii contractuale nuci cu una din părţi, însă reprezintă o persoană juridică, care-l remunerează fie cu procent din vânzări, fie cu o recompensă fixă.

După ce a fost acceptată decizia de alegere a tipului de intermediar este necesar de determinat câţi intermediari vor participa în canalul de distribuţie. În marketing sunt promovate trei strategii în acest sens:

1. Distribuţia intensivă presupune asigurarea cu rezerve de marfă cât mai multe întreprinderi de comerţ;
2. Distribuţia exclusivă presupune limitarea intenţionată a numărului de intermediari, care comercializează această marfă;

an increase in production costs. It's obvious that the safest way is to use an intermediary who, in fact, ensures distance decrease and shortens the transmission of the ownership right on goods to the final consumer. The choice of a particular distribution channel is based on the type of intermediary: in the name and on the behalf of whom the intermediary activates.

We can distinguish several types of intermediaries:

- **Dealer** is a wholesaler, in certain cases may be a retailer who acts on behalf of and on his own account. They may be either exclusive dealers, who are sole representatives of the producer in a certain region and have priority to sale goods or authorized dealers, those who have with the producer a franchise-based collaboration.
- **Distributor** – intermediate wholesalers and retailers who perform operations in the name of the producer, but on their own account. As a rule, the producer gives the right to distributor to sell the merchandise in a certain area (territory) and in a certain period of time. Therefore, in this case, the distributor isn't the owner of goods, because according to the contract he has only the right to sell the merchandise. But he can also act in his name. In this case, a broader spectrum of rights is stipulated in the contract.
- **Middleman** – is also an intermediary wholesaler or retailer, who leads the business in his name, but on the producer's account. The producer remains the owner of goods, but the delivery contract is drawn up on behalf of the middleman. Thus, the middleman appears as an intermediary for the producer not for the consumer. The latter transfers the money for purchased goods to the middleman. The producer is still responsible for the risk of goods degradation; the middleman is responsible for the degradation of goods only if this happened because of his fault. His remuneration usually represents a percentage of the transaction amount.
- **Agent** is an intermediary, or a representative or an assistant of any basic intermediary. As a rule they are juridical persons. They receive rewards for their services in the form of rates or percentages (in accordance with the case and agreement concluded with the main representative).
- **Broker** is an intermediary, which has no ownership right of goods, has not contractual relationships with none of the parties, but is a juridical person, who is remunerated either with a percentage of sales or a fixed reward.

After the decision of choosing the type of intermediate is accepted, it is necessary to determine how many intermediaries will participate in the distribution channel. Three strategies are promoted in marketing in this regard:

1. Intensive distribution involves the supply of as many trade enterprises as possible with qualified reserves of merchandise;
2. Exclusive distribution supposes intentional limiting of the number of intermediaries who sell this merchandise;
3. Selective distribution allows the producer to achieve a stronger market penetration and have an increased control.

Due to its increased available capital, the enterprise CPF

3. Distribuţia selectivă permite producătorului să realizeze o penetrare mai pronunţată pe piaţă, şi deţinerea unui control mai ridicat.

Datorită capitalului crescut de care dispune, întreprinderea FCP „ASCONI" S.R.L. apelează numai la intermediarii existenţi pe piaţa externă, având suficiente puncte de desfacere în spaţiul economic al UE, apelând la serviciile agenţilor de vânzări proprii, diferiţi angrosişti şi detailişti, dealeri, comercianţi de export, jobberi de export etc.

De exemplu, întreprinderea are încheiate contracte de vânzare-cumpărare cu întreprinderile din România „S.C. Asconi Moldvin S.R.L." şi cu "S.C. Crama Dealul Viei S.R.L.", ambele firme fiind cu sediul la Focşani, judeţul Vrancea, îşi realizează producţia şi pe piaţa din Rusia, având încheiat contract cu firma „Importproduct". De asemenea FCP „ASCONI" S.R.L. încheie contracte de vânzare-cumpărare şi cu intermediari din alte ţări din spaţiul UE, cum ar fi: Germania, Italia, USA, Luxemburg, Marea Britanie, China, Cehia, Ucraina, Polonia, Belorusia etc. Aceştia sunt nişte dealeri autorizată, care preiau toate drepturile asupra lor şi îşi asumă toate riscurile. Neavând posibilităţi reale de asigurare a riscurilor comerciale, întreprinderea cedează a parte din profit odată cu cedarea unor funcţii acestor intermediari.

Selectarea canalelor de distribuţie , pe lângă criteriile anunţate, trebuie să aibă în vedere şi caracterul dinamic al distribuţiei. Cunoaştem că elementele care influenţează selectarea canalelor sunt numeroase şi ele sunt legate de politica comercială a întreprinderii, de aceea întreprinderea „ASCONI" S.R.L. selectează canalele de distribuţie parcurgând următoarele etape:

1. Realizează o analiză a potenţialului uman, financiar şi material al său în baza informaţiei reale din întreprindere ;

2. Elaborează cercetări de piaţă în scopul cunoaşterii comportamentului consumatorilor, numărul acestora, repartiţia lor geografică, atitudinile şi motivaţiile acestora, în majoritatea cazurilor, apelând la instituţii specializate în cercetările de piaţă;

3. Face investigaţii asupra situaţiei concurenţei şi atitudinii consumatorilor faţă de produsele acestora;

4. Analizează procesul de distribuţie prin care se analizează comparativ canalele folosite, urmărindu-se: cota de piaţă, metodele de vânzare, saturarea pieţei, cunoaşterea pieţelor cucerite şi necucerite, cunoaşterea intermediarilor autorizaţi pentru pieţele respective etc.;

5. Studiază mediul social-juridic şi economic, prin care se insistă asupra cunoaşterii conjuncturii pieţei, a reglementărilor interne şi internaţionale, evoluţiei tehnologice, puterea de influenţă a consumatorilor etc.

FCP „ASCONI" S.R.L. pentru distribuţia produselor sale pe piaţă externă are la dispoziţie trei alternative:

1. să antreneze o reţea proprie de distribuţie;
2. să folosească o reţea proprie plus intermediari;
3. să apeleze doar la intermediari în sistemul de distribuţie.

Fiecare posibilitate antrenează anumite cheltuieli, care sunt suportate de către întreprindere. Întreprinderea îşi alege varianta de distribuţie care-i convine, conform următorilor indici:

- preţul unitar realizat;
- consumurile pentru fiecare variantă.

"ASCONI" Ltd. appeals only to the intermediaries existing on the external market, having enough marketplaces in the EU economic space, and using the services of its sales agents, different wholesalers and retailers, dealers, export traders, export jobbers etc.

For example, the enterprise has concluded sale-purchase contracts with two enterprises from Romania CS "Asconi Moldvin" Ltd. and CS "Crama Dealul Viei" Ltd., both companies being headquartered in Focsani, Vrancea district, and it sells its production also on the Russian market, having concluded a contract with "Importproduct". Also CPF "ASCONI" Ltd. concludes sale-purchase contracts with the intermediaries from other EU countries such as: Germany, Italy, USA, Luxembourg, United Kingdom, China, Czech Republic, Ukraine, Poland, Belarus, etc. These intermediaries are authorized dealers, who take all rights and assume all risks. With no real possibility of commercial risk insurance, the enterprise gives a part of its profit when empowering these intermediaries with certain functions.

The selection of distribution channels, in addition to mentioned criteria, should also take into consideration the dynamic nature of distribution. We know that the factors that influence channel selection are numerous and they are related to the enterprise trade policy. Thus the enterprise "ASCONI" Ltd. selects its distribution channels going through the following stages:

1. To perform an analysis of its human, financial and material potential on the basis of the real actual information existing in the enterprise;

2. To develop market researches in order to know more about consumers behaviour, their number, their geographical distribution, their attitudes and motivations, in most cases by appealing to the institutions specialized in market research;

3. To investigate the competition and consumers attitude toward their products;

4. To analyze the distribution process in order to make a comparative analysis of the used channels, aiming to: market share, sales methods, market saturation, information about the conquered and unconquered markets, and about the intermediaries authorized for such markets etc.

5. To study the social-juridical and economic environment which implies getting knowledge about market conjuncture, national and international regulations, technological developments, degree of consumers influence, etc.

CPF „ASCONI" Ltd. has at its disposal three alternative choices for the distribution of its products on the external market:

1. To train its own distribution network;
2. To use both its own network and intermediaries;
3. To appeal only to intermediaries in the distribution system.

Each option entails certain expenses that are incurred by the enterprise. The organization chooses its appropriate distribution variant according to the following indices:

- established unit price;
- consumption for each variant.

Making an analysis of the distribution benefits from

Realizând o analiză a avantajelor distribuției mărfurilor produse de întreprindere sa dovedit mai rentabilă distribuția prin rețeaua cu intermediari constă în cheltuieli mai puțin costisitoare decât printr-o rețea proprie. Drept criteriu de alegere a servit profitul probabil maxim, care se determină după următoarea relație de calcul: veniturile totale (cifra de afaceri) – (consumurile de producție + costurile de depozitare + costurile de promovare).

Cunoscându-se datele inițiale, sa determinat varianta optimă de distribuție pentru comercializarea vinului "Pinot Gris" îmbuteliat în sticle de vol. 0,75l.

Pinot Gris este un soi de viță de vie pentru vinuri albe de calitate superioară, de origine franceză, considerat a fi o variație muguralâ a soiului Pinot Noir. Este un vin puternic, produs din struguri culeşi târziu, demidulce. Mirosul aminteşte florile de câmp. Corp complex, gust pătrunzător şi post-gust persistent. Un vin scînteietor, elegant, lasă un inel gros pe marginea paharului, alc.12,5% vol. Culoarea este galbenă-aurie, aroma şi parfumul sunt cele ale cojii de pâine proaspătă, degajă arome de santal şi nectar.

goods produced at the enterprise, the enterprise found that the most profitable distribution variant was the network with intermediaries as it implies less expenditure than using its own network. As a criterion of choice served the probable maximum profit, which can be determined using the following calculation formula: total revenue (turnover) - (production consumption + storage cost + promotion cost).

Knowing the initial data, we determined the optimal distribution alternative to market the wine "Pinot Gris", bottled in bottles of 0.75 l.

Pinot Gris is a grape variety of French origin for high quality white wines, considered to be a bud variation of the variety Pinot Noir. It is a strong semi-sweet wine produced from grapes picked later. The aroma of this wine reminds that of field flowers. It has a complex body, pungent taste and a lingering aftertaste. It is a sparkling and elegant wine which leaves a thick ring on the glass and its percentage of alcohol is about 12,5% volume. The colour of this wine is yellow-gold, its aroma and flavor remind the skin of fresh bread releasing aromas of sandalwood and nectar.

Tabelul 1/Tabel 1

Sistemul de distribuție, costul şi consumurile unitare pentru vinului "Pinot Gris"/ Distribution system, unitary cost and consumption of the wine "Pinot Gris"

Varianta/ Variant	Sistemul de distribuție/ Distribution system	Prețul unitar obținut de producător, lei/buc./ Unitary price obtained by the producer, lei/piece	Cheltuieli suportate de producător, lei/ Expenses incurred by the producer, lei			
			De depozitare/ For storage	De promovare/ For promotion	De ambalare/ For packaging	De transport/ For transportation
1.	Direct/ Direct	55	6890	8500	9975	8055
2.	Direct+ Intermediari/ Direct+ Intermediaries	51,70	4840	3210	5000	4960
3.	Prin intermediari/ Using intermediaries	54,49	4060	3020	-	-

Sursa/Source: Financial report of CPF „ASCONI" Ltd.

Întreprinderea va vinde 50.000 sticle de vin Pinot Gris, iar costul unitar va fi de 45,10 lei/buc.

Putem concluziona ca întreprinderea va opta pentru un sistem de distribuție prin intermediari, deoarece la comercializarea vinului prin sistemul dat de distribuție va obține cel mai mare profit (462420 lei). Iar strategia de distribuție practicată de firma „ASCONI" S.R.L. va fi cea intensivă, fiindcă distribuirea produselor sale are loc

The enterprise will sell 50.000 bottles of wine Pinot Gris and the unitary cost will be of 45,10 lei/piece.

We can conclude that the enterprise will opt for a distribution system that uses intermediaries, as wine marketing will give the highest profit (462,420 lei) using this distribution system. Thus, the distribution strategy practiced by the enterprise "ASCONI" Ltd. will be the intensive one, because the distribution of its

printr-un număr mare de unităţi de desfacere, şi în primul rând această strategie reprezintă cea mai potrivită modalitate de distribuţie pentru bunurile de larg consum, de exemplu cum ar fi şi băuturile alcoolice.

Însă, în prezent, firmele cu un potenţial mare optează mai mult pentru o reţea proprie, deoarece în urma acestei variante se obţine cel mai mare profit variabil, în comparaţie cu preţul de livrare a producţiei prin intermediari. Mai mult decât atât, firma deţine controlul total asupra întregului lanţ de distribuţie. Şi este evident, că cu cât sunt mai multe verigi pe canalul de distribuţie cu atât cresc cheltuielile pentru distribuţia fizică şi scade profitul.

In condiţiile orientării spre găsirea avantajelor competitive, în sectorul agroalimentar se observă unele tendinţe şi în dezvoltarea distribuţiei:

- *tendinţa de concentrare,* chiar dacă gradul de concentrare apare mai redus decât în sfera producţiei. La nivel de firmă se pot atinge cote de concentrare foarte ridicate, prin diferite căi: acumulări proprii de capital, fuziuni, grupări s.a. La nivelul unităţilor operative , concentrarea evoluează mult mai lent, numărul supermagazinelor fiind încă redus;

- *tendinţa de integrare* este o altă direcţie de dezvoltare a activităţii de distribuţie. Ea cunoaşte două forme: verticală, care prevede înfiinţarea de unităţi proprii de comercializare, restrângerea rolului intermediarilor, contopirea funcţii de gros şi a celor de detail în activitatea unei singure firme, care dispun de o reţea şi orizontală; orizontală, care constă în asocierea unor intermediari din aceeaşi verigă a canalului de distribuţie, nu produce schimbări semnificative în îndeplinirea funcţiilor.

- *tendinţa de specializare*, care spre deosebire de celelalte două procese are o altă evoluţie. Consumatorul contemporan solicită posibilităţi de alegere a mărfii, ceea ce nu se poate realiza decât în condiţiile unui comerţ cu un grad ridicat de specializare. Pe de altă parte, acelaşi consumator urmăreşte micşorarea timpului cheltuit pentru procurarea mărfurilor, preferând magazinele cu profil larg, cu suprafeţe mari de desfacere, care să-i permită procurarea tuturor categoriilor de mărfuri necesare într-un singur loc. În unităţile comerciale de suprafeţe mari nomenclatorul produselor este enorm de mare – 200-300 mii de poziţii. Specializarea este prezentă însă şi aici la nivel de raioane în magazine, unde specializarea poate influenţa depăşirea în profunzime pe cea specifică unităţilor mici, cu profil specializat. De aceea nu este cazul să insistăm asupra faptului, că orientarea distribuţiei spre unităţi din ce în ce mai mari ar provoca o despecializare.

- *tendinţa de scumpire* a distribuţiei, deoarece acoperă mai mult de jumătate din preţul final al mărfii. Aceasta depinde în mare măsură şi de serviciile pe care intermediarii le prestează cumpărătorilor.

Concluzii. Globalizarea pieţelor de desfacere impun situaţia că nici o întreprindere nu-şi permite să activeze fără a avea perspectivă clară, atât pe termen scurt cât şi pe termen lung, care să-i asigure existenţa, dar şi raţionalitatea, eficienţa în condiţiile în care mediul ambiant devine tot mai complex şi mai dinamic. Faţă de multiplele schimbări ce apar atât în micromediul cât şi în

products is done using a large number of retail units, and first of all because this strategy represents the best way of distributing consumer goods, such as alcoholic drinks.

But now, the enterprises with a high potential choose more often to have their own network, because as a result of this choice they receive the highest variable profit, compared to the price of production delivery using intermediaries. More than that, the enterprise has total control over the entire distribution chain. And it is obvious that more links on the distribution channel means greater expenses for the physical distribution and a lower profit.

In terms of focusing on finding competitive advantages, there are noted certain tendencies of distribution development in the agri-food sector:

- *concentration tendency,* even if the concentration degree is lower than in the production sphere. At the enterprise level, concentration can reach very high levels in different ways: accumulation of own capital, mergers, groupings and others. At the operational units' level, the concentration develops more slowly, the number of supermarkets is still small;

- *integration tendency* is another direction of the distribution activity development. It has two forms: vertical, which supposes to set up the own marketing units, reduce the role of intermediaries, merge the functions of wholesale and retail in the activity of a single firm, which has a network; and horizontal, which consists in associating intermediaries acting in the same link of a distribution channel, and does not produce significant changes in the accomplishment of functions.

- *tendency of specialization,* which has a different evolution unlike the other two processes. Contemporary consumers ask for a choice of goods, which can be achieved only in the conditions of a trade with a high degree of specialization. On the other hand, the same consumers seek to spend less time on the purchase of goods, preferring the shops with a large profile, with large areas of sales, which would allow the purchase of all categories of necessary goods in one single place. In the commercial buildings with large areas, products nomenclature is enormous - 200-300 thousand of positions. Here, the specialization is present too, at shop departments' level, and it can overcome the specialization specific for small units which have a special status. Therefore, it is not appropriate to insist on the fact that the orientation of distribution towards larger and larger units would cause unspecialization.

- *tendency in the increase of distribution price,* because it covers more than half of the final price of goods. It also greatly depends on the services the intermediaries provide for buyers.

Conclusions. Globalization of sale markets require that all the enterprises activate only if they have a clear perspective, both on short and long term, in order to ensure their existence, rationality and efficiency in the conditions when the environment becomes more complex and dynamic. According to the multiple changes occurring in the microenvironment and macro-environment where it

macromediul în care activează, întreprinderea modernă manifestă un anumit comportament, ce se concretizează în delimitarea direcţiilor strategice şi a modalităţilor practice de înfăptuire a acestora, şi se reflectă în conţinutul politicii de marketing a întreprinderii.

Deciziile privind alegerea canalelor de distribuţie pentru întreprinderile agroalimentare în condiţiile globalizării pieţelor de desfacere sunt influenţate în primul rând de conjunctura pieţelor externe. Valorificarea de către întreprinderi a unei conjuncturi favorabile impune găsirea canalului care asigură cel mai rapid transfer al mărfii, câştigarea sau păstrarea unei anumite poziţii pe piaţă.

Intensificarea relaţiilor de schimb ale firmei date cu consumatorii externi şi a majorării cantităţii de producţie se datorează creşterii şi diversificării cererii de consum a populaţiei. Semnificaţia marketingului în sistemul de distribuţie este de a cerceta şi cunoaşte realităţile pieţei interne şi externe şi de a găsi posibilităţi sigure de distribuţie a produselor urmărind dubla satisfacţie: şi a consumatorului, dar şi a producătorului.

activates, the modern enterprise chooses a certain behavior, or attitude that is reflected in delimiting the strategic directions and practical methods of implementing them, and also reflected in the content of the enterprise marketing policy.

The decisions concerning the choice of distribution channels for the agri-food enterprises in the globalization conditions of sale markets are mostly influenced by external market situation. When the enterprises benefit from certain favorable circumstances, they choose the channel that provides the fastest transfer of goods and ensures the gain or maintenance of a certain position on the market.

The development of exchange relations of this enterprise with external customers and an increase in production quantity is due to the increase and diversification of population consumption demand. The importance of marketing in the distribution system consists in investigating and understanding internal and external market realities and finding reliable possibilities for products distribution aiming at satisfying both the consumer and producer.

Bibliografie/Bibliography

1. Informaţia primară din FCP „ASCONI” S.R.L.
2. Balan Carmen. Logistica. Ed. II - a. Editura URANUS, 2004. 362 p.
3. Constantin M.(coord.). Marketingul producţiei agroalimentare. Ed.UNIVERSITARIA, Craiova, 2002. 588 p.
4. Florescu C.(coord.), Marketing. Dicţionar explicativ. Ed. Economică, Bucureşti, 2003. 815 p.
5. http://www.mec.gov.md

EXPORTUL DE PRODUSE AGROALIMENTARE AL REPUBLICII MOLDOVA: SITUAŢIA REALĂ, CONDIŢII ŞI FACTORI DE CREŞTERE A POTENŢIALULUI DE EXPORT

Rodica PERCIUN, dr., IEFS

Recenzent: Victor MOROZ, dr., cerc. conf., IEFS

Dezvoltarea rapidă a proceselor de globalizare este caracterizată, în primul rând, de liberalizarea relaţiilor economice dintre ţări, eliminarea barierelor din calea fluxului de mărfuri, a capitalului disponibil şi a forţei de muncă. Scopul acestui articol este de a analiza condiţiile de ordin legal, economic şi organizatoric ale potenţialului de export de produse agroalimentare al Republicii Moldova.

Cuvinte cheie: *export, import, produse agroalimentare, sectorul agroindustrial.*

Un pas important pentru Republica Moldova în direcţia integrării în sistemul relaţiilor economice mondiale a fost aderarea, în anul 2001, la Organizaţia Mondială a Comerţului. Acest eveniment are consecinţe cu caracter dublu. Pe de o parte, calitatea de membru al OMC, în condiţiile utilizării eficiente a mecanismelor acesteia, deschide ţării noi oportunităţi de

FOOD PRODUCTS EXPORT OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA: THE REAL SITUATION, CONDITIONS AND THE IMPACT FACTORS ON EXPORT POTENTIAL

Rodica PERCIUN, PhD, IEFS

Reviewer: Victor MOROZ, PhD, assos. prof., IEFS

The rapid development of globalization processes is primarily characterized by a liberalization of economic relations between countries, removing of the barriers that stand in the front of the flow of goods, available capital and labor force. The purpose of this article is to examine the conditions of legal, economic and organizational potential of export of agri-food products from Moldova.

Keywords: *export, import, agri-food products, agroindustrial sector*

The Republic of Moldova’s joining of the World Trade Organization in 2001 represented a very important step in the country’s integration into the world economic relations system. If provided mechanisms are used efficiently, WTO membership will open many possibilities for the country to use new markets quicker, increase its export potential and

valorificare mai activă a pieţelor noi, de creştere a potenţialului de export şi de aplicare a măsurilor de protecţie contra concurenţei neloiale, oferind, totodată, siguranţă suplimentară investitorilor străini prin menţinerea regimului comercial liberalizat. Pe de altă parte, se intensifică concurenţa pe piaţa internă, complicând, în special, lucrul producătorilor autohtoni şi, în primul rând, al celor, care nu dispun de resursele financiare, intelectuale şi tehnologice, necesare pentru producerea mărfurilor competitive. Iată de ce, actualmente, una dintre cele mai mari tentaţii pentru Republica Moldova este gestiunea influenţei procesului de globalizare, prin elaborarea şi adoptarea setului corespunzător de politici, astfel încât ţara să **beneficieze de oportunităţile create de globalizare, minimizând costurile inevitabile ale acestui proces.** În acest context, participarea efectivă şi echitabilă la negocieri multilaterale ar însemna continuarea liberalizării regimului de comerţ exterior cu eliminarea concomitentă a distorsiunilor interne, inclusiv, prin creşterea flexibilităţii măsurilor de suport aplicate. Aceste fenomene au un impact major asupra sectorului agricol, extrem de sensibil la modificările structurale în desfăşurare.

Timp de o perioadă îndelungată, sectorul agricol al Moldovei a operat într-un regim centralizat, izolând întreprinderile agricole de relaţiile economiei de piaţă şi impunând obiective centralizate în locul preferinţelor şi cerinţelor pieţei. Actualmente, creşterea capacităţii de export agricol, înlăturarea impedimentelor formale şi neformale în dezvoltarea potenţialului de comerţ reprezintă necesităţi stringente ale dezvoltării echitabile a sectorului agricol.

Multidimensionalitatea sarcinii de creştere a potenţialului de export agricol al Republicii Moldova impune necesitatea – la nivel de stat, regional şi local – de a depune eforturi în direcţia mai multor factori (figura 1), şi anume:

1) problematica generală a climatului economic, în condiţiile vulnerabilităţii înalte a ţării la/faţă de oscilaţiile fluxurilor economice internaţionale;

2) ineficienţa utilizării capacităţilor de producere în agricultură şi necesitatea reorientării de la metodele extensive de utilizare a activelor la cele intensive;

3) lipsa investiţiilor, în general, şi, în special, lipsa "investiţiilor calitative" în sectorul agricol. Prin "calitatea investiţilor" se subînţelege efectul sinergetic al practicilor manageriale noi, al strategiilor de marketing şi know-how, ce complementează tehnologic injectarea investiţiilor, inclusiv, "prestanţa" internaţională a ţării;

4) aspectele ce ţin de cadrul legal şi suportul instituţional, inclusiv, tergiversarea procesului de implementare a standardelor internaţionale (piaţa UE fiind extrem de sensibilă la aspectele privind calitatea şi inofensivitatea produselor importate).

5) aplicarea instrumentelor specifice de stimulare a exportului – fonduri de asigurare, de creditare a exporturilor, de garantare a creditelor, de asigurare a riscurilor agricole, a businessului cooperativelor etc.;

6) aplicarea unui arsenal modern de mijloace şi tehnologii de gestionare a activelor gospodăriilor ţărăneşti, diseminate prin asistenţă continuă, schimb de experienţă etc. [1].

apply measures of protection against unfair competition, while simultaneously offering an additional certainty to foreign investors through maintenance of a liberalized trade regime. However, competition in the domestic market will increase significantly, thus making the activity of local producers more difficult - especially those who do not have financial, intellectual and technological resources necessary to produce competitive goods. For this very reason, one of the major temptation for the Republic of Moldova today is to insure proper administration of the globalization process impact through the development and adoption of a corresponding package of policies, **which will maximize the opportunities created by the globalization process, while minimizing the inevitable costs associated with this process.** In this context, efficient and equitable participation in multilateral negotiations would mean a continuation of external trade regime liberalization, while concurrently eliminating internal distortions, through an increase in the flexibility of the applied measures of support. These actions have a major impact on the agriculture which is extremely sensitive to the structural adjustments presently underway in the country.

For a rather long period, the agriculture of Moldova has functioned in a centralized regime. Agricultural enterprises were isolated from market economic relations and centralized objectives dominated any market preferences and requirements. Currently, the elimination of formal and informal barriers to the development of trade and an increase in agriculture export capacity represent the immediate needs of Moldova, in order to insure an equitable development of its agricultural sector.

The multidimensionality of the task of increasing Moldova's agricultural export potential dictates the need to undertake efforts at state, regional and local levels to address the following (figure 1):

1) general problems related to the economic climate and the country's vulnerability to oscillations in international economic flows;

2) insufficiency of production capacities use and need to reorient from extensive assets use methods towards intensive ones;

3) lack of investments in general, and in particular of "qualitative investments" in agriculture. The term "qualitative investments" means the synergism of new managerial practices, marketing strategies and technological know-how, which supplement an in inflow of investments.;

4) aspects related to the legal framework and institutional support, including delay in implementation of international standards (EU market being very sensible to such issues as imported goods safety and quality);

5) application of specific export stimulation instruments – Insurance Funds, Credit Guarantee Funds, Agricultural Risks Insurance Funds, Business Cooperatives etc.;

6) application of modern resources and technologies of managing peasant farms' assets distributed through ongoing assistance, share of experience etc.

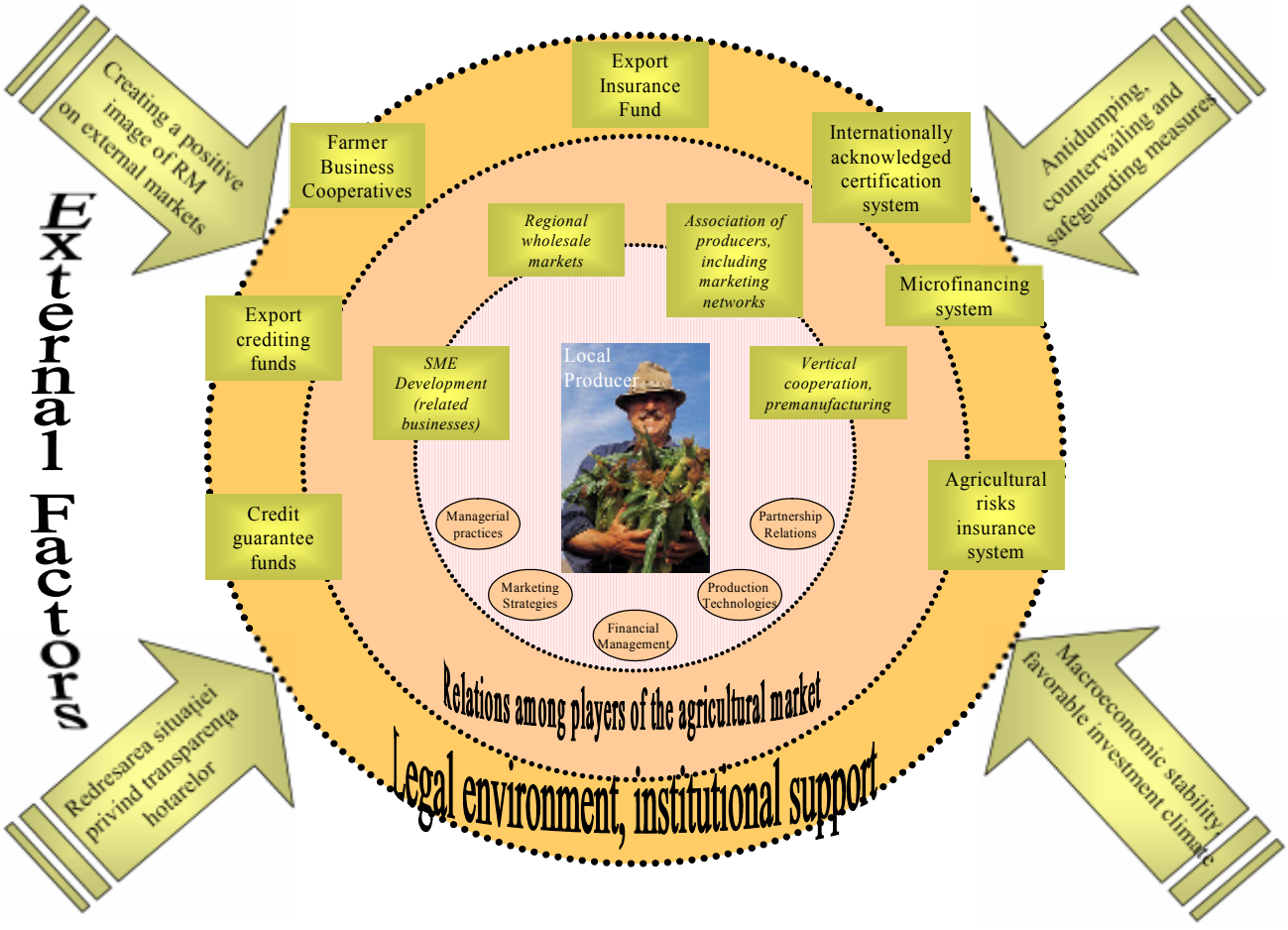

Fig. 1. Precondițiile de bază pentru o dezvoltare echitabilă a sectorului agricol/
Fig. 1. Basic preconditions for agriculture equitable development

Sursa/Source: Perciun R., Muravschi A., Corobceanu S., Robu V. Potențialul de export al produselor agricole şi alimentare autohtone. p. 17.

Agricultura împreună cu industria de prelucrare a produselor agricole reprezintă unul din cele mai importante sectoare economice în Moldova. Acest fapt denotă şi analiza datelor statistice privind valoarea adăugată a sectorului agricol în PIB pe țări (tabelul 1).

Agriculture together with the food product processing industry is one of the most important economic sectors in Moldova. This fact reveals from statistics analysis of the added value of agriculture in GDP across countries (table 1).

Tabelul 1/Table 1

Contribuția agriculturii în PIB pe țări, perioada 2005-2009, %/
The contribution of agriculture to GDP by country, the period 2005-2009,%

Anul/ Years / Țara/ Country	2005	2006	2007	2008	2009
Franța/France	2	2	2	2	2
Germania/Germany	1	1	1	1	1
Italia/Italy	2	2	2	2	2
Marea Britanie/Great Britain	1	1	1	1	1
Moldova	**20**	**17**	**12**	**11**	**10**
România/Romania	10	11	9	7	7
Rusia/Russia	5	5	4	4	5
SUA/USA	1	1	1	1	-
Turcia/Turkey	11	10	9	9	9
Ucraina/Ukraine	10	9	7	8	8
Ungaria/Hungary	4	4	4	4	-

Sursa/Source: Development Data Platform, the World Bank.

Valoarea adăugată a agriculturii în PIB-ul Republicii Moldova constituia 20% în anul 2005, 17% – în anul 2006 şi 10% – în anul 2009. Deşi acest indicator este în descreştere continuă, prin prisma analizei altor ţări, Republica Moldova deţine o cotă mai mare a produselor agroindustriale în PIB-ul net, în comparaţie cu aşa ţări, cum ar fi Germania, Italia şi SUA. Acest fapt ne determină să concluzionăm, că Republica Moldova este o ţară agroindustrială. Totodată, *agricultura şi prelucrarea agricolă sunt cele mai importante surse de export ale Moldovei*, fapt confirmat şi de ponderea mare a produselor agroalimentare în export (diagrama 1).

The value added of agriculture in Moldavian GDP was 20% in 2005, 17% – in 2006 and 10% – in 2009 year respectively. Although this index is still decreasing, through the analysis with other countries, Moldova has a share of food products in GDP superior in comparison with such countries as: Germany, Italy and USA. This leads us to conclude that Moldova is an agrarian-industrial country. However, *the agriculture and the food processing industry are the most important sources of exports in Moldova*; this proves a strong representation of food products in total exports (diagram 1).

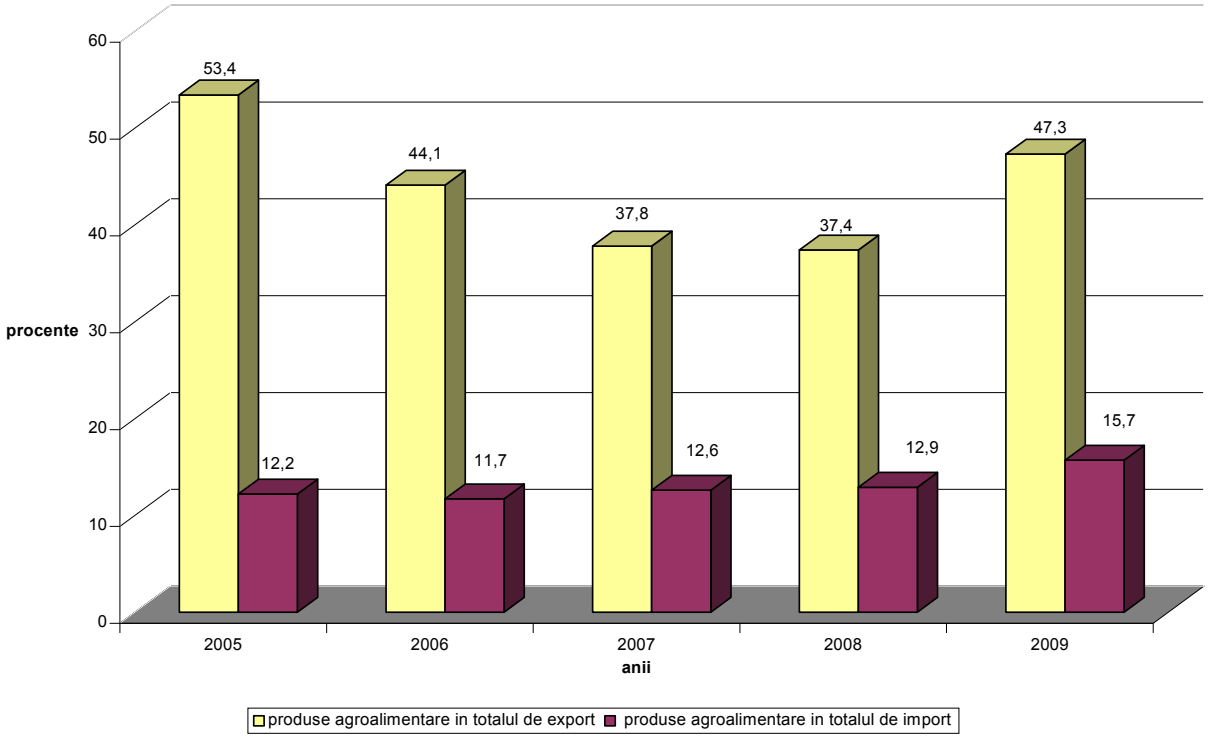

Diagrama 1. Ponderea exportului, importului produselor agroalimentare în totalul de export, import/
Diagram 1. Share of exports-imports of food products in total export-import, by years
Sursa: Elaborat de autor după datele statistice ale BNS./ Source: Developed by the author, according to NBS.

Exporturile agricole au cunoscut un regres începând cu anul 2005 până în 2007. Din anul 2008, exporturile încep să se revigoreze încet, atingând, spre finele anului 2009, cifra de 609,2 mln. USD, ceea ce reprezintă 47,3% din totalul exporturilor (diagrama 1, 2).

În perioada 2005-2008, atât exportul, cât şi importul au crescut în valori nominale (diagrama 2). Importul produselor alimentare a crescut de peste două ori datorită faptului, că, regenerarea economică şi remitenţele au sporit cererea la produsele alimentare ale producătorilor străini. Spre deosebire de import, exporturile de produse alimentare au stagnat, practic, la acelaşi nivel şi abia în 2009 se resimte o creştere faţă de anul precedent. Ca urmare, ponderea produselor agroalimentare în valoarea totală a exportului s-a redus de la 53,4%, în 2005, la 47,3%, în 2009.

The food products exports have been in a decline since 2005 till 2007 year. From 2008 year, the exports are beginning to revive slowly, towards the end of 2009 reaching 609.2 million USD, representing 47.3% of total exports (diagram 1, 2).

In the period 2005-2008 years, both exports and imports have increased in nominal values (diagram 2). Importing food products has also increased over two times because economic regeneration and remittances have increased the demand for foreign food producers. Unlike imports, the food exports have stagnated at almost the same level, only in 2009 year there is an increase over the previous year. As a result, the share of food products in total exports fell from 53.4% in 2005 year to 47.3% for 2009 year.

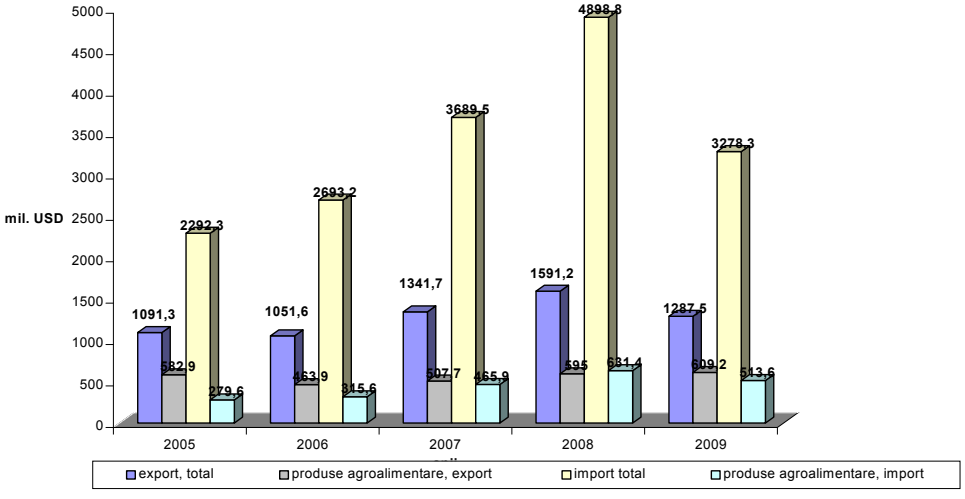

Diagrama 2. Exporturile şi importurile Republicii Moldova/
Diagram 2. Exports and imports of Moldova

Sursa: Elaborat de autor după datele statistice ale BNS./ Source: Developed by the author according to NBS.

Produsele agricole, care şi-au demonstrat deja potenţialul de export în anul 2009, sunt: *fructele şi nucile* (65,55 mln. USD), *băuturile alcoolice* (52,15 mln. USD), *preparatele din legume sau fructe (*22,99 mln. USD), *zahărul* (19,28 mln. USD) [3]. Până în anul 2005, Moldova conta foarte mult pe pieţele CSI şi, în special, pe cea din Rusia, ceea ce presupunea o expunere conştientă la şocurile politice, ca exemplu, blocarea exporturilor de fructe şi legume proaspete, a vinurilor, pe motiv că nu corespund standardelor de securitate alimentară etc. Începând cu anul 2006, Republica Moldova face eforturi mari de a redirecţiona exporturile spre piaţa Uniunii Europene. În anul 2009, printre principalele ţări de destinaţie ale mărfurilor din Republica Moldova, se numără: România, Italia, Germania, Marea Britanie, Polonia, Turcia, Rusia, Ucraina, Belarus şi Kazahstan. Totuşi, în perioada de referinţă, volumul exporturilor de produse agroalimentare în aceste ţări înregistrează o reducere. Această descreştere poate fi explicată de faptul, că Republica Moldova deţine un g*rad înalt de sensibilitate la oscilaţiile fluxurilor economice internaţionale, în special, vulnerabilitatea înaltă la crizele economice*. În mod obiectiv, acest moment poate fi explicat de economia, relativ, dezvoltată a ţării, un rol şi mai important, în acest context, jucându-l insuficienţa diversificării pieţelor şi, respectiv, a riscurilor, implicate atât de import (în special agenţi energetici primari şi secundari), cât şi de export.

Se poate conclude, că sectorul agricol autohton nu valorifică o mare parte din potenţialul său de export.

Factorii, asupra cărora trebuie de atras atenţia, sunt cei, care afectează negativ nivelul de competitivitate a Moldovei, şi anume:

- *Inegalitatea (asimetria) informaţională*, ce ţine de problematica legală, de asistenţa instituţională, de condiţiile de furnizare a producţiei pe pieţele de desfacere potenţiale de interes, precum şi alte aspecte importante în organizarea eficientă a exporturilor. Tot în acest context, poate fi

Agricultural products, which have already demonstrated the potential for export for 2009 year, are: fruits and nuts (65.55 mil. USD), wines and spirits (52.15 mil. USD), vegetables or fruits products *(*22.99 mil. USD), sugar (19.28 mil. USD) [3]. Until 2005 year, Moldova rely heavily on the CIS markets, especially Russia, which involved a conscious exposure to political shocks, for example, blocking exports of fresh fruits and vegetables and wine on the ground that don't correspond with food safety standards etc. Since 2006 year, Moldova has made great efforts to divert exports to the EU market.

In 2009, the main destination countries for Moldavian goods are: Romania, Italy, Germany, Great Britain, Poland, Turkey, Russia, Ukraine, Belarus, and Kazakhstan. However, during the reference terms the volume of food products exports in these countries recorded a decrease.

This decrease can be explained by the fact that Moldova has a *high degree of sensitivity to the fluctuations in international economic flows,* high vulnerability to economic crises. This fact can be objectively explained by the relatively small scale of the country's economy. A more important role in this context is played by the insufficient diversification of risks in both: import (especially primary and secondary energy supply agents) and export.

Generalizing the above stated, we can conclude that the agricultural sector does not avail much of its export potential. The main factors that have a negative impact on the competitive level of the Republic of Moldova as a potential exporter in the European markets can be synthesized as follows:

- *Informational disparity (asymmetry),* which relates to legal subjects, institutional assistance, conditions for supplying goods to potential trade markets of special interest and other aspects needed for an efficient organization of exports. Insufficient efforts have been made

menţionată şi insuficienţa eforturilor de identificare a potenţialilor parteneri în producere şi comerţ de către birourile, secţiile comerciale şi misiunile diplomatice acreditate peste hotare.

▪ Organele *de* stat abilitate nu aplică practicile internaţionale de intervenţii multidimensionale, menite să garanteze consumatorului *aprovizionarea cu producţie alimentară de calitate la preţuri rezonabile*. În această ordine de idei, este importantă încurajarea consumului autohton nu numai în contextul creşterii capacităţii pieţei interne, dar şi a utilizării acesteia în calitate de "*poligon de experimentare a cererii"* şi de perfecţionare a producţiei, în condiţii de concurenţă loială pe piaţa internă.

▪ Două caracteristici esenţiale, ce ţin de perceperea *producătorului* autohton, evoluţia cărora determină poziţionarea de lungă durată pe pieţele internaţionale şi care sunt dependente de reformarea mentalităţii producătorului, sunt *orientarea spre consumator*, ci nu spre producere, şi *responsabilitatea primordială a producătorului/furnizorului faţă de calitatea* şi originea produsului expus în piaţa internaţională.

▪ *Deficienţele reţelelor de marketing* – starea incipientă a dezvoltării relaţiilor de parteneriat de lungă durată, atât pe orizontală (în reţeaua valorilor adăugate), cât şi pe verticală (între concurenţii locali şi internaţionali), împiedică dezvoltarea produselor noi, captarea semnalelor pieţei pentru orientarea corectă a producătorului privind sortimentul şi volumul solicitat.

▪ Susţinerea insuficientă a unei asistenţe plauzibile în asigurarea *riscurilor de export*, asistenţa producătorilor la export etc.

▪ Problemele, derivate din *recunoaşterea standardelor* autohtone pe piaţa internaţională, reînnoirea acestora şi ajustarea la conjunctura nouă a pieţei, problema acreditării laboratoarelor de certificare etc. Implementarea anevoioasă a sistemelor de calitate *ISO*, a certificărilor pentru producerea *produselor organice* etc., ca măsură pro-activă importantă de poziţionare pe pieţele europene, diminuează din start capacitatea de penetrare a pieţelor de interes.

▪ Nivelul înalt de *birocratizare* şi existenţa *barierelor neformale* (inclusiv, ponderea înaltă a economiei tenebre), coerciţia şi coruperea practicilor vamale. La acest compartiment, menţionăm, de asemenea, problemele, ce ţin de incapacitatea instituţională de *punere în aplicare a legii* (inclusiv, practici ilicite de interferenţă distructivă a organelor publice în relaţiile părţilor interesate). Introducerea limitărilor, oficiale şi neoficiale, la exportul unor anumite grupuri de mărfuri.

▪ *Investiţiile în ramură sunt insuficiente*, atât în plan cantitativ, cât şi "calitativ", în contextul lipsei de practici manageriale, a înclinaţiei spre modernizare şi tehnologizare a proceselor tehnologice, asimetrie informaţională – factori care reprezintă componente intangibile, cu efect sinergetic asupra investiţiilor efectuate în sector, şi determină reprofilarea de la metodele extensive de utilizare a activelor în agricultură la cele intensive.

▪ *Productivitatea relativ joasă* (de asemenea, calitatea redusă a producţiei) din cauza utilajului uzat şi mijloacelor circulante disponibile, a lipsei tehnologiilor performante, atât de necesare pentru respectarea normelor tehnologice de

by trade bureaus, departments and diplomatic missions accredited abroad to identify the potential partners in production and trade.

▪ Authorized state bodies do not apply international practices on multidimensional interventions designed to guarantee to consumers the *supply with good quality food products at reasonable prices.* In this respect, it is important to encourage local consumption from the point of view of both: increase of domestic market capacity, and its utilization as an "*area" for testing the demand* and for improving the quality of products in conditions of fair competition in the national market.

▪ There are two essential principles related to local producer's *mentality*, the evolution of which will determine the long-term positioning on international markets. They include *orientation towards consumer* rather than towards production, and *producers'/supplier's primary responsibility for the quality and* origin of the product exposed on international markets.

▪ The deficiencies of marketing networks, *the incipient status of long-term partnership relations developing* both *horizontally* (as part of the value added chain) and vertically (between local and international competitors) impedes the development of new products and the receptiveness of market signals aimed at orienting the producer towards the requested assortment and output.

▪ Insufficient support of assistance in insuring against *export risks,* and a lack of producers' assistance in export operations.

▪ Deficiencies ensued from such factors as *recognition of the national standards* on the international market, their amendment and adjustment to the new market conjuncture, as well as accreditation of certification laboratories. The slow implementation of the *ISO* quality and certification system for production of organic goods (an important pro-active measure of positioning in European markets) diminishes Moldova's capacity for accessing markets of interest from the very start.

▪ A high level of *bureaucracy* and the existence of *informal barriers* (including the high share of informal economy), coerciveness and corruption of customs practices. There have consistently been problems connected with the institutional incapacity *to execute the law* (even illegal practices of disruptive interference of public authorities in the relations of interested parties). Introduction of formal and informal restrictions on the export of certain types of products.

▪ The *investments made in the sector are insufficient* both quantitatively and "qualitatively" due to lack of managerial practice, the tendency for modernization of technologies and informational asymmetry. Together, these qualities constitute intangible components that have a synergistic effect on the investments injected in the sector, determining the reorientation from intensive to extensive methods for using agricultural assets.

▪ *The relatively low productivity* (the same problems refer to the quality of products) due to obsolete equipment, lack of advanced technologies and current assets necessary for observing technological production

producere (procurarea componentelor input, în special, a materialului semincer calitativ şi produselor chimice etc.).

- *Instabilitatea nivelului calităţii şi a sortimentului* propus, care nu ţin cont de cerinţele avansate ale pieţei. *Ponderea înaltă a componentei costurilor provenite din import* (agenţi energetici, chimicale, fertilizatoare etc.) în structura totală a costurilor producerii agricole şi agroalimentare. Mai mult ca atât, lipsa mijloacelor circulante disponibile, mai ales, în cazurile produselor cu perioada de vegetaţie lungă, care necesită investiţii mai mari, deseori, impune producătorul să pledeze în favoarea unui produs cu profitabilitatea mai mică.
- *Infrastructura agricolă* nedezvoltată – în perspectiva implementării politicilor de dezvoltare rurală, regională şi locală. Deficienţele, produse de infrastructura agricolă subdezvoltată, sunt complinite de lipsa *dotării tehnico-materiale* şi reprezintă un element puternic de perturbare a producătorului agricol, creându-i impedimente reale de expunere a producţiei pe piaţă.
- *Insuficienţa dezvoltării resurselor umane*, lipsa programelor de instruire, în special, cu referinţă la marketing, sistemul de management al calităţii, finanţe, aspecte legislative, planificarea afacerii ş.a.

În încheiere, menţionez, că RM, renumită cândva drept ţară agrară, producătoare de produse agricole calitative, ar trebui să mizeze şi în prezent pe această imagine şi, prin urmare, trebuie să pună accent pe dezvoltarea în continuare a sectorului agroindustrial, ţinând cont de factorii şi problemele majore, elucidate în acest articol.

norms (purchase of input components, especially of good quality seeds, chemicals, etc.). *Instability of the quality and assortment* offered, not taking into account the advanced market requirements. A *high share of cost components derived from imports* (suppliers of energy, chemicals, fertilizers etc.) in the total structure of agricultural and food production costs. Additionally, lack of current assets (especially in case of the products with a long vegetation period) requires more significant investments, which cause the producer to choose a less profitable product.

- *Undeveloped agricultural infrastructure* for the implementation of rural, regional and local development policies. The deficiencies related to the underdeveloped agricultural infrastructure are amplified by the lack of *technical and material supply*, which creates additional impediments in the producers' ability to expose their products on the market.
- *Insufficient development of human resources*, lack of training programs (especially on topics such as marketing, quality management system, finance, legal aspects and business planning).

In conclusion, I want to mention that Moldova, once renowned as agrarian country on producing high quality food products, must focus now and further on development of agro-industry, taking account of those factors and major issues that were mentioned in this article.

Bibliografie/Bibliography

1. Perciun R., Muravschi A., Corobceanu S., Potenţialul de export al produselor agricole şi alimentare autohtone. Chişinău, 2004, PFAP, Editura „Infohandi", ISBN 9975-9763-4-4, 115 p.
2. Platforma datelor privind dezvoltarea, Banca Mondială, http://data.worldbank.org/
3. Datele Biroului Naţional de Statistică al Republicii Moldova, www.statistica.md

NECESITATEA TRATĂRII SISTEMICE A CRIZEI FINANCIARE

Ileana ANASTASE (Bădulescu), România
Carmen NICOLAE, România

Recenzent: Petru MOVILEANU, dr. hab., UASM

Sunt abordate diverse tratări a iniţierii şi evoluţiei crizelor financiare, impactul crizelor asupra activităţilor economice ale întreprinderii. Tratările sunt efectuate cu utilizarea metodelor matematice. În baza analizelor din bibliografie, a modelării procesului de împrumuturi, sunt aduse concluzii, utile pentru activităţile economice ale întreprinderilor, pentru perfecţionarea conceptului de crize financiare şi conformarea subiecţilor economici la situaţiile generate de crize care sunt inevitabile, imprevizibile, dar cu certitudine sporadic apar.

***Cuvinte cheie**: criza financiara, bule financiare, sistem bancar, tratare sistemică, inflaţie*

Sistemul financiar generează dezvoltarea economică. Însă, în anumite condiţii poate genera crize financiare. În economie

THE NEED FOR SYSTEMIC TREATMENT OF FINANCIAL CRISIS

Ileana ANASTASE (Bădulescu), România
Carmen NICOLAE, România

Reviewer: Petru MOVILEANU, PhD, UASM

Various approaches of financial crisis initiation and evolution, as well the impact of crises on the economic activities of the enterprise are being analyzed. The approaches are performed by using mathematical methods. Based on the analysis from the bibliography, the modeling of loan process, a number of conclusions are made, useful for the economic activities of enterprises, to improve the concept of financial crisis and the compliance of economic subjects to situations caused by crises which are inevitable, unpredictable, but certainly occur sporadically.

***Keywords**: financial crisis, financial bubbles, banking system, systemic approach, inflation*

The financial system generates economic development. However, under certain conditions it can generate financial

toate procesele sunt reglate. Dacă, de exemplu, sistemul financiar mondial nu dispune de un regulator, atunci acesta este reglat de către haos. „Credit crunch" (criza financiară) din anii 2007-2010, după dimensiunile distructive, ocupă locul secund după criza din 1929-1933. Țările industrial puternic dezvoltate numai în anul 2009 şi-au redus PIB-ul cu peste 5%. Pierderile de la nerestituirea datoriilor către anul 2010 au constituit 4,1 tril. dol SUA [8]. Producătorii, în lipsa pieţelor de desfacere, s-au pomenit supraîmpovărați cu utilaje, diverse produse finale. Angajații care şi-au rezolvat problema locuinței din contul împrumuturilor bancare, pierzând locul de muncă, nu-şi puteau onora datoria şi s-au transformat în şomeri fără locuințe. Activele materializate nu pot fi convertite în resurse financiare, în consecință, investițiile productive se reduc. Credința în atotputernicii libertății şi concurenței nelimitate pe piață s-a adeverit că este adevărată doar teoretic [13, c.12]. Funcționarea pieţelor, inclusiv a celor financiare în anii 2000-2010, a demonstrat cu lux de amănunte, că acestea sunt generatoare de crize. De altfel, cum s-ar putea explica, în lipsa situațiilor extremale din această perioadă, apariția crizelor? Pieţele financiare satisfac toate caracteristicile pieţelor iraționale [20], [21]. O explicație empirică, în [1]-[4], este propusă de evoluția inițierii "bulelor" financiare, umflarea şi "explodarea" acestora. Problema crizelor financiare este complexă şi trebuie tratată sistemic. Sistemul proceselor financiare conține elemente ale raționamentului economic şi al iraționamentului. În sistem, raționamentul nu întotdeauna predomină activitățile iraționale [14], [18]. Studierea elementelor sistemului cu impact pozitiv, negativ, este avansată doar în modelele macroeconomice. Acestea, însă, devin inaplicabile din cauza cerințelor excesive față de informația inițială, exogenă [12]. În lipsa unei metode logice de funcționare a pieţelor creditare-monetare, în lipsa unui "regulator" (care poate exista, dar poate nu), sistemul se autoreglează, iar în această autoreglare crizele devin stări ale sistemului financiar. Fundamentul economico-financiar bazat pe legile pieței libere, pe libera concurență, pe cerere şi ofertă, s-a compromis în ultimii ani tot mai mult. Multitudinea de publicații, teorii bazate pe "farmecul" economiei de piață, în viziunea lui Krugman [14], laureat al premiului Nobel, în cazul cel mai fericit sunt inutile, în cazul cel mai rău – sunt distructive. Autorul afirmației a vrut, probabil, să sublinieze lipsa metodologiei managementului financiar la nivel global. Afirmația lui Krugman este discutabilă. Ideile din bibliografia ştiințifică cu caracter economico-financiar nu întotdeauna sunt puse la baza deciziilor la nivel mondial. Practicienii şi teoreticienii constituie echipe diferite. Lipsa publicațiilor ştiințifice, care ar fi prognozat criza financiară din anii 2007-2008 confirmă conceptul greşit despre posibilitățile cererii şi ofertei în condițiile de piață, de liberă concurență. Teoretic, crizele pot fi evitate, practic acest lucru este imposibil [6]. Cutremurele de pământ şi crizele nu pot fi prognozate, însă, este necesar de depistat acest proces la stadiile incipiente [10]. Sub influența economiştilor cu multe şi recunoscute rezultate în cercetările ştiințifice (de exemplu, R. Lucas [16]), teoria crizelor a fost scoasă din atenția cercetătorilor. Lucas, în articolul "Prioritățile macroeconomice", afirmă: *"Problema centrală – depăşirea depresiilor – cu succes este rezolvată"*. Criza din anii 2007-2010 este un argument convingător că Lucas nu are dreptate [17]. Modalitățile de studiere a eficienței

crises. In economy all processes are adjusted. If, for example, the global financial system does not have a regulator, then it is controlled by chaos. Credit crunch (financial crisis) in 2007-2010, after the destructive dimensions, ranks second after the crisis of 1929-1933. Countries, with a highly developed industry, only in 2009 have reduced GDP by more than 5%. Losses from failure to return the debt by 2010 were 4.1 trillion USD [8]. Producers, in the absence of markets, found themselves burden with equipment, various final products. Employees, who have solved the problem of living on the account of bank loans, lost the job, could not honor the debt and were turned into unemployed homeless. Materialized assets can not be converted into financial resources, and therefore, productive investments are reduced. Belief in the omnipotence freedom and unlimited competition in the market have confirmed that is true only in theory [13, ch. 12]. Functioning of markets, including the financial in 2000-2010 years has shown in detail, that they generate crisis. Otherwise how could be explained, in the absence of extreme situations in this period, the appearance of crises? Financial markets satisfy all the characteristics of irrational markets [20], [21]. An empirical explanation in [1]-[4] is proposed to initiate development of financial "bubble", swelling and "bursting" them. The problem of financial crises is complex and must be treated systemically. The financial process contains elements of economic rationality and also of the lack of judgment. In system the rationality does not always prevail over the irrational activities [14], [18]. Study of system elements with positive, negative impact is advanced only in macroeconomic models. These however, are inapplicable due to excessive demands to initial and exogenous information [12]. Without a logical method to operate the monetary credit markets, without a "regulator" (which may exist but can not), the system is self-regulating and in this self-regulation the crises becomes states of the financial system. Economic and financial foundation based on the laws of free market and free competition, on the demand and supply in recent years more and more has been compromised. The multitude of publications, theories based on "charm" of the market economy, according to Krugman [14], Nobel laureate, in the best case are useless, in the worst case - are destructive. The author wanted probably to emphasize the lack of financial management methodology at global level. Krugman's statement is questionable. Ideas from the scientific literature with economic and financial data are not always considered for worldwide decisions. Practitioners and theorists come from different teams. The lack of scientific publications, which would have predicted the financial crisis in 2007-2008 years, confirms the wrong concept about the possibilities of supply and demand in the market conditions of free competition. Theoretically, crises can be avoided; practically this is almost impossible [6]. Earthquakes and crises can not be predicted, but it is necessary to detect this process at early stages [10]. Under the influence of economists (eg, R. Lucas [16]) with many and recognized results in scientific research, the theory of crises has been removed from the attention of investigators. Lucas in the article "Macroeconomic Priorities", states:

pieţei se reduc la studierea reprezentanţilor acesteia (investitorul raţional, consumatorul raţional), la extrapolarea rezultatelor pentru întregul sistem în ansamblu [9]. Existenţa "pieţei eficiente" este negată de către autorii [19], [22]. Concluziile teoriei "pieţei eficiente", în statistică, se confirmă în una din miile, poate chiar milioanele de observaţii [21].

Criteriile, aduse teoriei reducţioniste de către [9], [19], [22], [23] pot fi acceptate numai pentru intervalele de timp scurte, pentru situaţii financiare, economice care nu se înscriu în legile evoluţiei proceselor. Dacă autorii sus numiţi ar fi examinat evoluţia pentru perioada de lungă durată, pentru situaţiile financiar agregate, apoi rezultatele cercetărilor ştiinţifice şi concluziile acestora ar fi putut fi opuse concluziilor lui P. Krugman în [14]. Evoluţia şi proprietăţile sistemului sunt deduse din evoluţia şi proprietăţile unei componente ale sistemului, pornind de la faptul că acest element este reprezentativ. Aici este necesar să precizăm: sistemul financiar (economic) este înlocuit cu un sistem de alte dimensiuni, poate de un minisistem virtual, care în ansamblu posedă, în linii mari, proprietăţile tuturor elementelor componente ale sistemului respectiv. Reducţia în economie este o analiză a unui sistem teoretic, numit model, rezultatele căreia sunt extinse şi asupra sistemului original. Precizia rezultatelor corelează cu dimensiunile şi complexitatea modelului; modelul poate fi simplu, dar nu simplist. Odată cu "împovărarea" modelului cu diverse relaţii, rezultatele devin mai aproape de realitate, însă soluţionarea devine problematică. Speranţele investitorului, al consumatorului pot fi alimentate cu informaţii din teoria reducţionistă doar cu o anumită probabilitate, nu cu certitudine. De aici nu se poate conchide, că sistemul financiar nu poate şi nu trebuie studiat, analizat prin metodele teoriei reducţioniste. Actualmente, sistemul financiar mondial, după numărul relaţiilor economice, în condiţiile globalizării economiei, dezvoltării mijloacelor de telecomunicaţii, a progresului tehnico-ştiinţifice, a realizat o complexitate fără precedent. Contractele financiare s-au transformat în elaborări analitice. Contractele asigură echilibrul dintre părţi, dintre costuri şi rezultate, generează creşteri financiare. Bunurile sunt rezultatul interacţiunilor dintre pieţele de mărfuri, servicii şi pieţele financiare. Spre deosebire de bunurile şi resursele materiale (materii prime, utilaje, muncă etc.), care necesită un anumit "lag" pentru a fi create, costuri considerabile, cele financiare pot fi create cu eforturi relativ reduse, într-un timp foarte scurt. Crearea resurselor financiare este generată de un şir de factori stocastici apariţia cărora este imprevizibilă. Sub impactul acestora valoarea resurselor financiare poate creşte, poate să se reducă. În sistemul financiar nu pot fi iniţiate şi efectuate experienţe. De aceea, analizele evoluţiei indicatorilor financiari se fac pe baza modelelor matematice [23]. Doar cu imitarea viitoarelor situaţii financiare pot fi efectuate analize, acceptarea sau nu a creditelor. Activele financiare, după cum se ştie, în perioada de lungă durată, cresc. Blanchard O., Watson M. în anul 1982 au elaborat modelul matematic al "bulei" financiare [5].

Bulele financiare, până la anumite dimensiuni, sunt considerate de către T. Lux bule raţionale [18]; apar, cresc şi după anumite perioade „plesnesc". În scopul urmării desfăşurării acestui proces, notăm prin A_0 – activul financiar în anul t=0. În următorul an t=1 activul A_0 se transformă în

"The central issue – overcoming depression - is resolved successfully". The crisis in the years 2007-2010 is a convincing argument that Lucas is wrong [17]. The ways to study the market efficiency is reduced to studying its representatives (rational investor, rational consumers), to extrapolation of results for the entire system as a whole [9]. The existence of "efficient market" is negated by the authors [19], [22]. The conclusions of the theory of «efficient market» in statistics are confirmed in one of thousands, perhaps millions of observations [21].

Criteria made to the reductionist theory by [9], [19] [22], [23] can be accepted only for short time intervals, for financial and economic statements which not fall under the laws of evolution process; if the above-mentioned authors examined the evolution for long-term period, for aggregate financial situations, then the results of scientific researches and their conclusions could be opposite to P. Krugman's conclusions in [14]. The evolution and properties of the system are deduced from the evolution and properties of system components, considering that this element is representative. It's necessary to specify: the financial system (economic) is replaced by a system of other dimensions, maybe a virtual minisystem, which largely has set the properties of all components of that system. Reduction in the economy is an analysis of a theoretical system, called the model, the results of which are extended to the original system. Precision results correlate with the size and complexity of the model; the model can be simple but not simplistic; with the model "burden" by various relationships, the results become more accurate, but the solution - becomes problematic. The investor, consumers' hopes can be supplied with information from the reductionist theory only with some probability, not certainty.

From here one can not conclude that the financial system can not and should not be studied, analyzed by reductionist theory methods. Now the world financial system, from the number and economic relations, under the conditions of globalized economy, the development of means of telecommunication, technical and scientific progress, achieved an unprecedented vast complexity. Financial contracts have transformed into analytical elaborations. Contracts provide a balance between parties, between costs and results, generate financial growth. The assets are the result of interactions between markets of goods, services and financial markets. Unlike goods and material resources (raw materials, equipment, labor, etc.) which require a "lag" to be created, considerable costs, the financial one can be created with relatively small efforts, in a very short time. Creation of financial resources is generated by a number of stochastic factors the appearance of which is unpredictable. Under their impact the value of financial resources may increase, may decrease. In the financial system experiments cannot be initiated and conducted. Therefore, analyses of financial indicators evolution are based on mathematical models [23]. Only imitating the future financial statements one can perform an analysis, accept or not the credit. As known, financial assets increase in the long-term run. O. Blanchard and M. Watson developed in 1982 the mathematical model of the financial

$A_1>A_0$. Activul financiar A_0 şi-a asigurat o creştere cu *r*, A_0, unde $r_1 = \left(r_1^{tax} - \pi_1\right)$ - taxa reală (preţul) cu care banca acordă credite în anul t=1; r_1^{tax} - taxa nominală stabilită de către bancă; π_1 - nivelul inflaţiei în anul 1. Reducerea inflaţiei π_1 până la $\pi_1 < \pi_1$ contribuie la creşterea taxei reale $r_1 = r_1^{tax} - \overline{\pi_1}$ cu $\pi_1 - \overline{\pi_1} = \Delta\pi_1$. În acest context, devin bine înţelese politicile FMI impuse creditorilor – să reducă deficitul bugetar; să nu deprecieze valuta naţională. Ştiut e, că deficitul bugetar şi deprecierea leului în raport cu dol. SUA contribuie la creşterea inflaţiei de la π_1 până la $\hat{\pi}_1$. În acest caz taxa reală $r_1 = r_1^{tax} - \hat{\pi}_1$ s-ar reduce cu ($\hat{\pi}_1 - \pi$). Politicile FMI direcţionate spre reducerea inflaţiei contribuie la creşterea (umflarea) „bubbles" (a bulelor financiare). În aşa mod, băncile fără mari eforturi, doar prin efortul de promovare a politicilor de reducere a cheltuielilor bugetare în ţările cărora le-au fost acordate credite, reuşesc în anul t=1 să-şi mărească taxa reală de la $\left(r_1^{tax} - \pi_1\right)$ până la $\left(r_1^{tax} - \overline{\pi_1}\right)$ cu $\Delta\pi$. În anul t=1, activul financiar depus la bancă în anul t=0 se transformă în $A_2=A_0+r_2(A_0+r_1A_0)=A_0(1+r_2+r_ir_2)$; în anul t=2, $A_3=A_0+r_3A_0(1+r_2+r_1*r_1)=A_0(1+r_3+r_2*r_3+r_1r_2r_3)$; în anul t=t, $A_t=A_0(1+r_t+r_{t-1}*r_t+r_{t-2}*r_{t-i}*r_t+...+r_i*r_2*...*r_t)$.

În fiecare an politicile financiare ale FMI cu privire la deficitul bugetar, la cursul de schimb valutar rămân aceleaşi, similare anului t=1. "Cuceririle" integrale ale băncii pot constitui $\sum_{\tau=1}^{t}\Delta\pi_\tau$. Lesne să ne convingem că creşterile anuale ale activului financiar A_0 constituie un şir descrescător, $\lim_{t\to\infty}\prod_{\tau=1}^{t} r_\tau = 0.$

Cuantumul $\sum_{\tau=1}^{t}\Delta\pi_\tau$ constituie "aportul" băncilor în creşterea activelor financiare fără a crea valori. Investitorul îşi actualizează venitul potenţial care poate fi realizat: peste un an $A_0*\frac{1}{1+r_1}$; peste doi ani $A_0*\frac{1}{1+r_1+r_1*r_2}$; peste trei ani $A_0*\frac{1}{1+r_3+r_2r_3+r_1r_2r_3}$; peste *t* ani $A_0*\frac{1}{1+r_t+r_{t-i}r_t+...+r_ir_2*...*r_t}$, în baza căruia acceptă sau nu creditul. O astfel de transferare a finanţelor de la bănci la investitor este eficientă, când ambele părţi (şi banca şi investitorul) dispun de informaţia despre evoluţia inflaţiei. Dacă unii (băncile) fac bani fără activităţi productive, apoi alţii contribuie la creşterea puterii de cumpărare a finanţelor prin "bubble" [5].

Financial bubbles, to a certain size are considered by T. Lux as rational bubbles [18]; appear, grow and after some period "burst." For monitoring the conduct of this process let's note through A_0 – the financial asset in year t = 0. In the following year t = 1 the asset A_0 becomes $A1> A_0$. The financial asset A_0 has secured an increase of r, A_0, where $r_1 = \left(r_1^{tax} - \pi_1\right)$ - actual fee (price) with bank grants loans in the year t = 1; r_1^{tax} - nominal fee set by the bank; π_1 - inflation in year 1. Reducing inflation π_1 till $\pi_1 < \pi_1$ contributes to actual tax increase $r_1 = r_1^{tax} - \overline{\pi_1}$ with $\pi_1 - \overline{\pi_1} = \Delta\pi_1$. In this context, the IMF policies imposed to creditors become well understood - to reduce the budgetary deficit, not to depreciate the national currency. Known is that the budget deficit and the leu (MDL) depreciation against the U.S. dollar contributes to the rise of inflation from π_1 till $\hat{\pi}_1$. In this case the real tax $r_1 = r_1^{tax} - \hat{\pi}_1$ would reduce with ($\hat{\pi}_1 - \pi$). IMF policies directed at reducing inflation contribute to financial bubbles growth (swelling). Thus, banks without too much effort, only working on promotion of policies to reduce spending in countries which have granted loans, succeed in year t = 1 to increase the real fee from $\left(r_1^{tax} - \pi_1\right)$ till $\left(r_1^{tax} - \overline{\pi_1}\right)$ with $\Delta\pi$. In the year t=1 the financial asset deposited in the bank in the year t=0, becomes $A_2=A_0 + r_2(A_0 + r_1A_0) = A_0(1+r_2+r_ir_2)$; in year t=2 $A_3= A_0 +r_3A_0(1+r_2+r_1*r_1) = A_0(1+r_3+r_2*r_3+r_1r_2r_3)$; in year t=t $A_t= A_0(1+r_t+r_{t-1}*r_t+r_{t-2}*r_{t-i}*r_t+...+r_i*r_2*...*r_t)$.

Every year IMF's financial policies on budgetary deficit, exchange rate, remain the same, similar to the year t = 1. The whole bank_"conquests" can be $\sum_{\tau=1}^{t}\Delta\pi_\tau$. Easy to convince us that annual increase of financial asset A_0 is a descending series, $\lim_{t\to\infty}\prod_{\tau=1}^{t} r_\tau = 0.$

The amount $\sum_{\tau=1}^{t}\Delta\pi_\tau$ is the "contribution" of banks to increase financial assets without creating value. The investor updates their potential income that can be done: over a year $A_0*\frac{1}{1+r_1}$; over two years $A_0*\frac{1}{1+r_1+r_1*r_2}$; over three years $A_0*\frac{1}{1+r_3+r_2r_3+r_1r_2r_3}$; over *t* years $A_0*\frac{1}{1+r_t+r_{t-i}r_t+...+r_ir_2*...*r_t}$ under which

retragerea parţială a băncilor de pe piaţă. Astfel de procese sunt în "unison", fără să dea de bănuit, cu politicile de reducere a inflaţiei. Din balanţa legăturilor dintre ramuri (BLR) se ştie, că suma elementelor din cadranul III trebuie să coincidă cu suma elementelor din cadranul II. Activităţile productive efectuate pe datorii creează dezechilibrul dintre suma valorilor din cadranele II şi III ale BLR; produsele finale din cadranul II nu sunt acoperite cu masa monetară din cadranul III, în consecinţă, preţurile se reduc, se generează criza financiară. Reducerea preţurilor contribuie la creşterea puterii de cumpărare a activelor financiare şi, indirect, la creşterea (nemeritată) a veniturile băncilor ce dispun de $\sum_{\tau=1}^{t} \Delta\pi_{\tau}$.

Bulele financiare sunt constituite din finanţele ieşite sau neintrate în circuitul economic. Ce şi cine scot finanţele din circuitul economic, generează reducerea ofertei de bani, reducerea preţurilor, creează premise pentru falimentarea multor instituţii? Acestea sunt printre instituţiile şi indivizii care îşi soluţionează problemele numai prin datorii, se conduc de principiul: *"если хочешь жить долго, надо спать долго с долгом"*. În acest caz, avem de afacere cu cazul când finanţele nu au intrat în circuitul economic. Pot fi enumerate activităţi care contribuie la scoaterea finanţelor din circuit: activităţile speculative cu acţiunile, jocurilor de noroc, neîncrederea populaţiei în activităţile bancare. Bulele financiare, fiind generate de anumite situaţii, cresc, parcă au un impact pozitiv asupra economiei (reţin sau nu contribuie la creşterea preţurilor), dar depăşind anumite dimensiuni - "explodează". "Explodează", mai potrivit ar fi să afirmăm, preţurile, fiindcă finanţele din umplutura bulelor rămân la locul său: ipotecarii nu pot restitui finanţele, acţiunile nu pot fi acoperite cu finanţele la care aceştia pretind în urma speculaţiilor etc. Reducerea preţurilor îi face pe unii (cei cu datorii) săraci, în timp ce alţii (care dispun de active financiare), nemeritat sau pe neaşteptate, devin mai bogaţi [16 p.11]. Finanţele sunt resursele care permit cuantificarea nivelului deficitar al resurselor materiale. Utilizarea eficientă a resurselor financiare are loc atunci, când creşterea resurselor financiare coincide cu creşterea resurselor materiale [7], [24]. Însă, o astfel de dependenţă devine imposibil de determinat din lipsa de informaţii despre evoluţia bulelor financiare. În statistică, bulele financiare nu pot fi luate la evidenţă [23]. Putem doar constata că creşterea valorică a activelor financiare, ce depăşeşte creşterea resurselor materiale, nu poate contribui la creşterea bunăstării populaţiei. În ultimii 10 ani, sistemul bancar mondial a reuşit să realizeze supraprofit din contul producătorilor de cca. 2 trilioane de dol SUA [25]. Serviciile bancare se transformă în generatoare de riscuri pentru producători, contribuie la creşterea bulelor financiare, la apropierea momentelor când acestea vor "plesni", vor genera criză financiară. Altfel spus, pierderile financiare în perioadele de criză, reflectă volumul de mărfuri şi servicii care sunt lipsă şi care ar fi putut acoperi supraprofiturile bancare. Creditorii sunt acei subiecţi, care dispun de active financiare şi care în prezent sunt în plus, însă doresc să-şi mărească venitul în viitor. Interesele subiecţilor ce se împrumută sunt opuse intereselor creditorilor. Costul împrumutului este determinat de taxa venitului în viitor (B), nivelul de dezvoltare a

accepts or not the credit. Such a transfer of finances from banks to investors is effective when both parties (banks and investors) have information about the evolution of the inflation. If some (banks) make money without productive activities, then others help increase the purchasing power of the finance by partial withdrawal of bank from market. Such processes are in "unison", without suspicion, with reducing inflation policies. From the input-output balance (IOB) one knows that the sum of the elements of the III quadrant must coincide with the sum of the quadrant II elements. Productive activities performed on debt create imbalance between the sum of the values in quadrants II and III of the IOB; final products from quadrant II are not covered by money in quadrant III, as a result prices are reduced, generating financial crisis. Reducing prices contribute to increased purchasing power of financial assets, contributes indirectly for the banks having $\sum_{\tau=1}^{t} \Delta\pi_{\tau}$ to increased (undeserved) income.

Financial bubbles are made up of finances emerged or not entered in the economic circuit. Who and what is taking out the finances from the economic circuit, generate money supply reduction, lowering prices and creating premises for bankruptcy of many institutions? These are among the institutions and individuals who solve problems only by debt, according the principle: "If you want to live long, you need to sleep for a long time with debt." In this case we deal with the situation when finances did not come into use. One can list some activities that contribute to the removal of finance from the circuit: speculative activities with actions; gambling; population distrust in the banking business. Financial bubbles, being initiated by some cases, increase and seem to have a positive impact on the economy (retain or contribute to higher prices), but exceeding a certain size - "burst". They "burst" and it would be more appropriate to say, prices burst, because finances by filling the bubbles remain in place: mortgagers cannot return the finance; actions cannot be covered with finances they claim for as result of speculations. Contraction of prices makes some people poor (those with debt), while others (who have financial assets) undeserved or unexpected become richer [16, p.11]. Finances are the resources that allow quantification of the weak level of material resources. Efficient use of financial resources occurs when their growth coincides with the one of material resources [7], [24]. But such dependence is impossible to be determined due to lack of information about the evolution of financial bubbles. In statistics financial bubbles cannot be recorded [32], [23]. We can only see that increasing the value of financial assets that exceeds the increase of material resources cannot contribute to increased population welfare. For 10 years the global banking system has managed to achieve superprofit on producers account for about 2 trillion U.S. dol. [25].

Banking services turn into risk generators for producers, contribute to financial bubbles growth, approach closer the moments when they "burst" and generate the financial crisis. In other words, financial losses in times of crisis reflect the volume of goods and services that are missing

producerii, eficiența resurselor utilizate în procesul de producție, nivelul tehnologic, inovațional din sfera de producere. Abaterile taxei B de la posibilitățile productive sunt atenuate, corectate de către piață prin intermediul crizelor financiare. Creşterea împrumuturilor într-o unitate de timp ($\frac{dM}{dt}$) este în dependență directă cu disponibilul de finanțe (M), cu cuantumul dividendelor (m). Astfel spus, împrumuturile investitorului într-o unitate de timp ($\frac{dM}{dt}$) sunt în dependență directă cu soldul dintre viitorul venit $(B*M(t))$ şi în dependență inversă cu achitarea dividendelor pentru creditul acceptat, adică:

$$A*\frac{dM(t)}{dt} = BM(t) - m(t) \qquad (1)$$

Relația (1) reprezintă o ecuație diferențială de ordinul întâi, unde A, B – coeficienți de proporționalitate. Pornind de la ipoteza, că cuantumul dividendelor m(t) este o funcție liniară de forma m(t) = m*t, ecuația diferențială (1) poate fi transcrisă:

AM' – BM = -mt; notăm M=XY; M' = X'Y + XY'

AX'Y + AXY' = BXY = -mt; AX'Y + X(AY'+BY)= -mt (2)

În relația (2) impunem condiția: AY' – BY = 0, de unde $\ln Y = \frac{B}{A}t$; $Y = e^{\frac{B}{A}t}$ (3)

Relația (3), fiind substituită în (2), obținem: $A\frac{dx}{dt} * e^{\frac{B}{A}t}$ = -mt; dx = - $\frac{m}{A}t * e^{-\frac{B}{A}t}$ dt.

x = - $\frac{m}{A}\int t\ e^{-\frac{B}{A}t}$ dt; Notăm I = $\int t\ e^{-\frac{B}{A}t}$ dt = $\left|\begin{array}{l} u = t; e^{-\frac{B}{A}t}dt = dv \\ du = dt; v = -\frac{A}{B}e^{-\frac{B}{A}t} \end{array}\right|$ = $-\frac{A}{B}te^{-\frac{B}{A}t} + \frac{A}{B}\int t\ e^{-\frac{B}{A}t}$ dt = $-\frac{A}{B}te^{-\frac{B}{A}t} - \frac{A^2}{B^2}e^{-\frac{B}{A}t}$ + C = $-\frac{A}{B}e^{-\frac{B}{A}t}\left(t-\frac{A}{B}\right)+C.$; x = - $\frac{m}{B}e^{-\frac{B}{A}t}\left(t-\frac{A}{B}\right)$; M = XY = - $\frac{m}{B}e^{-\frac{B}{A}t}\left(t-\frac{A}{B}\right)*e^{\frac{B}{A}t}$; M = - $\frac{m}{B}\left(t-\frac{A}{B}\right)$ = $\frac{m}{B}\left(\frac{A}{B}-t\right)$.

Rezultatul are o interpretare utilă pentru ambii subiecți: şi pentru cel care împrumută (creditor) şi pentru cel care se împrumută. Volumul de finanțe M, care poate fi împrumutat

and which could cover banks' over profits. Creditors are those subjects that have financial assets and for the moment these are in surplus, but who would like to increase their income in the future. The interests of borrowers are opposed to the interests of creditors. The cost of the loan is determined by the future income tax (B), the level of production development, the efficiency of resources used in the production process, the technological and innovation level in the sphere of production. Deviations of tax B from production possibilities are mitigated, corrected by the market through financial crises.

Loan growth per one time unit ($\frac{dM}{dt}$) directly depends on the availability of finance (M), the amount of dividends (m). In other words, investor loans in a time unit ($\frac{dM}{dt}$) directly depends on the balance of future income $(B*M(t))$ and inversely depends on dividend payment for the accepted loan, i.e.

$$A*\frac{dM(t)}{dt} = BM(t) - m(t) \qquad (1)$$

Relationship (1) is a first order differential equation, where A, B - coefficient of proportionality. Assuming that the dividend amount m(t) is a linear function of the form m(t) = m*t, the differential equation (1) may be transcribed:

AM' – BM = -mt; note M=XY; M' = X'Y + XY'

AX'Y+AXY' = BXY= -mt; AX'Y+X(AY'+BY)= -mt;….(2)

In equation (2) we impose the condition: AY '- BY = 0, from where $\ln Y = \frac{B}{A}t$; $Y = e^{\frac{B}{A}t}$ (3)

Substituting the relationship (3) in the (2) we obtain: $A\frac{dx}{dt} * e^{\frac{B}{A}t}$ = -mt; dx = - $\frac{m}{A}t * e^{-\frac{B}{A}t}$ dt.

x = - $\frac{m}{A}\int t\ e^{-\frac{B}{A}t}$ dt; Note I = $\int t\ e^{-\frac{B}{A}t}$ dt = $\left|\begin{array}{l} u = t; e^{-\frac{B}{A}t}dt = dv \\ du = dt; v = -\frac{A}{B}e^{-\frac{B}{A}t} \end{array}\right|$ = $-\frac{A}{B}te^{-\frac{B}{A}t} + \frac{A}{B}\int t\ e^{-\frac{B}{A}t}$ dt = $-\frac{A}{B}te^{-\frac{B}{A}t} - \frac{A^2}{B^2}e^{-\frac{B}{A}t}$ + C = $-\frac{A}{B}e^{-\frac{B}{A}t}\left(t-\frac{A}{B}\right)+C.$

x = - $\frac{m}{B}e^{-\frac{B}{A}t}\left(t-\frac{A}{B}\right)$; M = XY = - $\frac{m}{B}e^{-\frac{B}{A}t}\left(t-\frac{A}{B}\right)*e^{\frac{B}{A}t}$; M = - $\frac{m}{B}\left(t-\frac{A}{B}\right)$ = $\frac{m}{B}\left(\frac{A}{B}-t\right)$.

The result has a useful interpretation for both subjects:

este în dependență directă cu *m*, adică cu cuantumul dividendelor, cu disponibilitatea creditorului de a acorda împrumut (parametrul A) şi în dependență inversă cu eficiența economică curentă a disponibilului de active financiare B.

Pentru C≠0, M =XY= $\left(-\frac{m}{B}e^{-\frac{B}{A}t}\left(t-\frac{A}{B}\right)+C\right)e^{\frac{B}{A}t} = \frac{m}{B}\left(\frac{A}{B}-t\right) + C*e^{\frac{B}{A}t}$.

Pentru t=0, disponibilul de finanțe împrumutate M=0: $0=\frac{mA}{B^2}+C$; $C=-\frac{mA}{B^2}$; $M=\frac{m}{B}\left(\frac{A}{B}-t\right)$-

$$\frac{mA}{B^2}*e^{\frac{B}{A}t} = \frac{m}{B}\left[\frac{A}{B}\left(1-e^{\frac{B}{A}t}\right)-t\right].$$

Contractul de împrumut dintre doi subiecți economici (întreprinderea şi banca), în dependență de parametrii A şi B, cuantumul dividendelor (m), perioada de împrumut, este convenabil ambelor părți. Concomitent ambele părți, atât întreprinderea cât şi banca, sunt supuse anumitor riscuri parvenite în evoluția parametrilor A şi B.

Concluzii. În principiu, nu există nici un sistem nereglat. Sistemul financiar monetar nu poate fi reglat de un regulator instituționalizat, de exemplu, de ONU sau de structurile financiare mondiale. În acest caz, sistemul financiar monetar este reglat de haosul de pe piețele economice internaționale. Şi fiindcă "haosul" este imprevizibil, deci, şi crizele economico-financiare mondiale sunt imprevizibile, dar cu certitudine că acestea vor apărea. Cererea şi oferta atât de mult "trâmbițate" ca mecanisme regulatorii de pe piață, s-au dovedit a fi mai mult generatori de crize decât regulatori. Crizele financiare trebuie studiate în istorie, nu din considerentul că s-ar putea genera vreo teorie economică nouă, salvatoare de economii, ci din considerentul de a estima pierderile potențiale, a pregăti economiile naționale pentru suportarea acestora. Actualmente, crizele financiare sunt relativ bine studiate la nivel macro, dar insuficient la nivelul întreprinderilor. Sunt elaborate politici macroeconomice pentru depăşirea crizelor la nivelul economiei naționale, dar nu şi la nivelul întreprinderilor. Activele materializate necesită un anumit lag pentru a fi create; resursele financiare pot apărea imediat. Inflația şi eficiența activităților productive sunt din plin exploatate de către sistemul bancar, care fără mari eforturi îşi asumă o bună parte din plusprodusul creat. Soldul dintre inflația sperată şi cea reală constituie profitul sistemului bancar. Din acest considerent, FMI după ce a împovărat unele țări cu credite, impune acestora condiții de a reduce cheltuielile bugetare, adică inflația reală să fie sub nivelul inflației sperate. Diferența dintre acestea constituie profitul sistemului bancar.

both for the lender (creditor) and for the borrower. The volume of finance M that can be borrowed directly depends on *m*, i.e. on the amount of dividends, on the availability of the creditor to credit (parameter A) and indirectly depends on the current economic efficiency of the available financial assets B.

For C≠0, M=XY= $\left(-\frac{m}{B}e^{-\frac{B}{A}t}\left(t-\frac{A}{B}\right)+C\right)e^{\frac{B}{A}t} = \frac{m}{B}\left(\frac{A}{B}-t\right)+C*e^{\frac{B}{A}t}$.

For t=0, the availability of borrowed finances M=0: $0=\frac{mA}{B^2}+C$; $C=-\frac{mA}{B^2}$; $M=\frac{m}{B}\left(\frac{A}{B}-t\right)$-

$$\frac{mA}{B^2}*e^{\frac{B}{A}t} = \frac{m}{B}\left[\frac{A}{B}\left(1-e^{\frac{B}{A}t}\right)-t\right].$$

The loan agreement between two economic subjects (the company and the bank) is agreed by both parties depending on the parameters A and B, amount of dividends (m) and loan period. Simultaneously both parties, the company and the bank, are subject to certain risks occurring in the evolution of parameters A and B.

Conclusions. In principle there is no unregulated system. The monetary financial system can not be adjusted by an institutionalized regulator, for example the UN or world financial structures. In this case the monetary financial system is regulated by the chaos on the international economic markets. And because the "chaos" is so unpredictable, global economic and financial crises are unpredictable too, but certainly they will appear. Supply and demand so much "sounded" as being the regulatory mechanisms on the market, proved to be more of the crisis generators than regulators. Financial crises should be studied in history not on the grounds that it might generate some new economic theory, saving the economy, but the recital to estimate potential losses, to prepare national economies to bear them. Currently, financial crises are relatively well studied at the macro level, but not enough at the enterprise level. Macroeconomic policies are developed to overcome the crisis in the national economy, but not in the business. Materialized assets requires a certain period to be created, financial resources can appear immediately. Inflation and efficiency are the most productive activities operated by the banking system, which without great effort assume much of the surplus product created. The balance between the hoped and real inflation constitutes the banking system profit. For this reason, the IMF after burdening some countries with loans, imposes its conditions to reduce public spending, i.e. the actual inflation is below the hoped inflation. The difference between them represents the profit of the banking system.

Bibliografie/Bibliography

1. Смирнов А.Д. Внешний долг и хаос: модель российского опыта конца 90-х годов// Доклад на 5-щй Международной конференции "Модернизация экономики России". М., 2004.
2. Смирнов А.Д. Монетизация государственного долга. М.: ГУ ВШЭ 2005.
3. Смирнов А.Д. Монетизация глобального долга: погашение или кризис// Экономический журнал ВШЭ. 2007. Т. 11. Nr. 4.

4. Смирнов А.Д. Кредитный кризис и перколация финансового рынка// Экономический журнал ВШЭ. 2008. Т. Nr. 10.
5. Blanchard O., Watson M. Bubbles, Rational Expectations and Speculative Markets// Campbell J., Lo A., MacKinlay C. The Econometrics of Financial Markets. Princeton: Princeton University press, 1997.
6. Blake D. Financial market Analysis. L.: McGraw Hill Book Company, 2000.
7. Bloomberg. 2009. April 21. IMF Says Global Losses from Credit Crisis May Hit $ 4.1 Trillion.
8. Bunde A., Kantelhardt J. Diffusion and Conduction in Percolation// Diffusion in Condensed Matters. Berlin/Heidelberg: Springer, 2005.
9. The Economist (july 18th – 24th, 2009) What Went Wrong eith Economics. L., 2009.
10. Greenlaw D., Hatzius J., Kashyao A., Shin H.S. Leveraged Losses: Lessons from the Mortgage Market Meltdown. US Monetary Policy Forum Conference. February, 2008.
11. Hsieh D. Chaos and Nonlinear Dynamics// T he Journal of Finance. 1991. Vol. 16. Nr. 5.
12. International Monetary Fund, Global Financial Stability Report. Washington, Octomber 2009.
13. Kindleberger C. O. Manias, Panics and Crashes: A history of financial Crises: N.Y.: J. Wiley, 2000.
14. Krugman P. The Return of Depression Economics. L.: Penguin Books, 2008.
15. Lee S. Auction-Rate Securities: Bidder Remorse. NERA Economic Consulting, 2008.
16. Lucas R. Macroeconomic Priorities// American Economic Review. 2003. Vol. 93. Iss. Nr. 1.
17. Lux T., Sornette D., On Rational Speculative Bubbles and Fat Trails// Journal of Money, Credit and Banking. 2002. Vol. 34. Nr. 3. P. 589-610.
18. Lux T. Financial Power Laws: Empirical Evidence, Models, and Mechanism// Power Laws in Social Sciences// C. Cioffi (ed.) Cambridge University Press, 2006.
19. Mantegna R., Stanley H.E An introduction to Econophysics. Cambridge University Press, 2000.
20. Sahimi M. Percolation Phase Transition// Encyclopedia of Complexity and systems Science. Berlin/Heidelberg: Springer, 2009.
21. Sornette D. Critical Market Crashes. ar Xiv: cond-math/0301543 v1 28 Jan 2003.
22. Soros G. America Must Face up to the Dangers of Derivatives// Financial Times. 2010. Friday. April 23.
23. Stauffer D. Classical Percolation// Lecture Notes in Physics (Series). Vol. 762. 2009. Berlin/ Heidelberg: Springer, 2009.
24. Xenakis J. A Primer on Financial Engineering and Structured Finance. 2008. (www.generational dynamics.coin/cgi-bin/D.pl?D=WW2010.I.CD0080123)
25. Wired Magazine. Recipe for Disaster: The Formula that Killed Wall Street. 2009. 23 Feb.
26. Wired Magazine. Road Map for Financial Recovery: Radical Transparency now! 2009. 23 Feb.

INVESTIŢIILE ÎN DEZVOLTAREA ECONOMICĂ A REPUBLICII MOLDOVA: ROLUL, IMPACTUL ŞI SEMNIFICAŢIA ACESTORA

Angela TIMUŞ, dr., conf. cerc., IEFS
Rodica PERCIUN, dr., IEFS

Recenzent: Ivan LUCHIAN, dr, conf. cerc., IIM "IMI-NOVA"

Investiţiile au un rol hotărâtor în crearea unei economii de piaţă funcţionale, compatibile cu principiile, normele, mecanismele, instituţiile şi politicile Uniunii Europene, vizează în principal asigurarea unei creşteri economice durabile, promovarea unei politici investiţionale coerente, crearea unui mediu de afaceri prielnic, modernizarea şi dezvoltarea durabilă a întregii vieţi social-economice.

Cuvinte cheie: *investiţii în capital fix, investiţii străine, structura tehnologică a investiţiilor dezvoltare economică, activitate investiţională*

Dezvoltarea economică implică creştere economică şi progres economic, deşi reciproca nu este valabilă. Dezvoltarea economica presupune un ansamblu de transformări cantitative, structurale şi calitative, atât în

ROLE, IMPACT AND SEGNIFICANCE OF INVESTMENTS FOR THE ECONOMIC DEVELOPPMENT OF REPUBLIC OF MOLDOVA

Angela TIMUŞ, PhD, associate researcher, IEFS
Rodica PERCIUN, PhD, IEFS

Reviewer: Ivan LUCHIAN, PhD, associate researcher, IIM "IMI-NOVA"

Investments have a very important role in creating a functional market economy, compatible with principles, rules, mechanisms, institutions and EU policies, mainly aimed for ensuring sustainable economic growth, promoting a consistent investment policy, creating a favorable business environment, upgrading and sustainable development of all aspects of socio-economic life.

Keywords: *fixed capital investment, foreign investment, technological structure of investments economic development, investment activity.*

Economic development implies economic growth and progress, though not vice versa. Economic development requires a set of quantitative changes, structural and qualitative, both in economy and in scientific research,

economie, cât şi în cercetarea ştiinţifică, în mecanismele şi structurile organizaţionale, în cultura organizaţională. În sensul *creşterii economice*, dezvoltarea exprimă evoluţia unor mărimi economice agregate în cadrul unui orizont de timp, la nivel naţional sau internaţional şi măsoară efectele pozitive în planul vieţii economice şi sociale prin intermediul unui indicator, cum ar fi PIB pe locuitor. Dezvoltarea economică presupune, de asemenea, îmbunătăţirea *standardului de viaţă* al oamenilor şi este măsurat de regulă prin venitul pe locuitor. Dezvoltarea economică este asociată *dezvoltării durabile,* în cadrul căreia criteriul esenţial devine asigurarea egalităţii şanselor generaţiilor care coexistă şi se succed la viaţă pe planetă, astfel încât să existe compatibilitate între efectele economice, cele socio-umane, cele ecologice, să se îmbine armonios cu justiţia socială şi democraţia, atât pe plan naţional, cât şi mondial. *In sensul progresului economic, dezvoltarea exprimă tendinţa evolutivă de ameliorare a performanţelor globale ale funcţionării economiei naţionale reflectate asupra calităţii vieţii şi nivelului de civilizaţie elaborarea tehnologiilor, crearea produselor noi, etc. Investiţiile* se dovedesc a avea un profund caracter novator în cadrul economiei naţionale. Prin proiectele de investiţii se asigură implementarea în practică a soluţiilor oferite de cercetarea ştiinţifică şi dezvoltarea tehnologică, a tehnicii şi tehnologiilor de performanţă pe plan mondial, ceea ce conduce la ridicarea nivelului tehnic al producţiei, la îmbunătăţirea şi diversificarea calităţii produselor şi serviciilor, la creşterea eficienţei economice [1].

Investiţiile îşi difuzează şi amplifică influenţa în întreaga structură a economiei naţionale. Ele generează ample efecte în structura şi calitatea factorilor de creştere economică, deoarece au atât un efect de adăugare (de noi mijloace de muncă la cele existente), cât mai ales unul de antrenare prin care noile capacităţi determină, în mod continuu, proiectarea şi realizarea altora, dar şi eliminarea celor ce au suferit uzura morală şi care devin incompatibile din punct de vedere economic şi tehnic. Indicatorii care reflectă activitatea investiţională sunt **investiţiile în capital fix şi formarea brută de capital fix, ca pondere din PIB.**

Activitatea investiţională va fi întotdeauna centrul atenţiei economiştilor şi politicienilor, conducătorilor de întreprinderi şi a managerilor financiari, a tuturor celor interesaţi de dezvoltarea şi prosperarea business-ului, de dezvoltarea economică şi socială a ţării. Efectele scontate din activitatea de investiţii au influenţe determinante asupra dezvoltării economice, fie la macro sau micronivel, din multiple puncte de vedere. Prin efectul lor benefic se creează şi se asigură o strânsă corelaţie între producţie, repartiţie, schimb şi consum. Investiţiile contribuie la dezvoltarea continuă şi în lanţ a legăturilor dintre ramurile şi sectoarele economice.

Premisa fundamentală a creşterii economice constituie atragerea unor investiţii în ramurile strategice a economiei naţionale, obiectiv menţionat în Strategia de atragere a investiţiilor şi promovare a exportului pentru anii 2006-2015, în SCERS şi alte planuri strategice a Guvernului Republicii Moldova. În această perspectivă, armonizarea politicilor economice, prezenţa unui mediu favorabil de afaceri în coerenţă cu climatul fiscal stimulator, stabilitatea

mechanisms and organizational structures, in organizational culture. For economic growth, economic development is the evolution of aggregate economic sizes within a time span, at the national or international level and measures the positive effects in terms of economic and social life through an indicator such as GDP per capita.

Economic development requires an improvement of peoples' *living standards* and is usually measured by per capita income. Economic development is associated with *sustainable development*, where the main criteria is to ensure equal opportunities for generations to coexist and succeed in life on the planet, so there is compatibility between economic, socio-human and ecological, to blend harmoniously with the social justice and democracy, both nationally and globally. *For the economic progress, the economic development is the evolutionary tendency of improving global performances of the operation of national economy reflected the quality of life and level of civilization development technologies, creating new products, etc. Investments* prove to have a strong innovative character within the national economy. The practical implementation of the solutions offered by the scientific researches and technological development, techniques and world performance technologies are ensured by investment projects, which leads to the technical raising level of production, to its improvement and products quality and services diversification, and growth of economic efficiency [1].

Investments broadcast and amplify their influence in the whole structure of national economy. They generate large effect on the economic growth factors structure and quality, because they both add an effect (new ways of working ones), especially one as new capacity drive that settles on the continuous design and construction of the others, and eliminate those who had become superseded and inconsistent in economic and technical terms. Indicators that reflect the investment activity are **fixed capital investments and gross fixed capital formation, as a share of GDP**.

Investment activity will always be a focus point for economists and politicians, general managers and financial managers, and of all those interested in business development and social and economic development of the country. Expected effects of investments activity have certain influences on economic development at the micro or macro level, from different points of view. Their benefit creates and assures a strong correlation between production, distribution, exchange and consumption. Investments contribute to continuous and chain development of links between economic branches and sectors.

The main assertion for economic growth is attracting investments in strategic branches of national economy. This is an objective mentioned in the Strategy of Investment Attraction and Export Promotion for 2006-2015, in Strategy of Poverty Reduction and Economic Growth and in other Government of Republic of Moldova' Strategic Plans. Thus, the harmonization of economic policies and the existence of a favorable business environment consistent with tax enticement climate, social stability and legal-institutional transparency become necessary conditions for

socială şi transparenţa legal-instituţională, devin condiţii necesare pentru atingerea parametrilor ţintiţi. Conform Ministerului Finanţelor, investiţiile în capital fix din contul tuturor surselor de finanţare realizate în economia naţională în perioada ianuarie-decembrie 2010 au fost însuşite în valoare de 12,9 mlrd. lei (în preţuri curente). Comparativ cu anul 2009, acest volum s-a majorat cu 16,7% (în preţuri comparabile). Este de remarcat că sursele principale de finanţare a activităţii investiţionale au fost mijloacele proprii ale agenţilor economici si populaţiei, care în anul 2010 au format 59,5% din totalul investiţiilor in capital fix, si s-au majorat cu 20% faţa de aceeaşi perioadă a anului 2009 [2].

Datele statistice privind dinamica investiţiilor în capitalul fix şi a formării brute de capital, ne indică o situaţie diferită a acestor indicatori şi poate fi apreciată ca progresivă, cu unele evoluţii descendente. Analiza acestora este redată mai jos.

achieving targeted results. According to the Ministry of Finance, fixed capital investments from all financing sources made within national economy during January-December 2010 were worth 12.9 billion appropriated. lei (in current prices). Comparing with 2009, this volume increased by 16.7% (in comparable prices). It's important to mention that the main sources of investment activity financing were population own means of economic agents, which were 59,5% from the total amount of fixed capital investments during 2010 and increased by 20% comparing with the same period of 2009 year [2].

Statistic data regarding the growth of fixed capital investments and of capital formation show us a different situation of these indicators and may be considered progressive, with some downward trends. Their analysis is presented below.

Tabelul 1/Table 1

Principalii indicatori ai activităţii investiţionale/
Main indicators of investment activity

Indicatori/ Indicators	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Produsul intern brut/ GDP	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
Investiţii în capital fix/ Fixed capital investments	11%	12%	12%	13%	16%	21%	25%	29 %	29%	18%	18%
Volumul lucrărilor în antrepriză /Volumes of works under contract	3%	3%	4%	4%	6%	8%	9%	11%	10%	6%	5,5%
Punerea în funcţiune a mijloacelor fixe/ Commissioning of fixed assets	10%	11%	13%	11%	14%	17%	18%	21%	23%	19%	-

Sursa: elaborată de autori în baza datelor BNS/ Source: made by authors, based on NBS data

După cum menţionam mai sus principalii indicatori ce reflectă activitatea investiţională sunt investiţiile în capital fix şi formarea brută de capital fix, ca pondere în PIB. Totodată, trebuie să ţinem cont şi de alţi indicatori care fac tabloul mai clar vizavi de investiţii. Aceştia sunt: volumul lucrărilor în antrepriză, punerea în funcţiune a mijloacelor fixe.

În tabelul 1 este arătată evoluţia principalilor indicatori pe perioada 2000- 2010, şi anume se observă o creştere a acestora, cu excepţia aa 2009-2010, când ponderea investiţiilor în capital fix a constituit dor 18%. Punctul maxim al acestor indicatori raportaţi la PIB a fost în anii 2007 şi 2008, când ponderea investiţilor în capital fix este de 29%, „punerea in funcţiune a fondurilor fixe" constituie 21% şi respectiv 23%, iar volumul lucrărilor de antrepriză este de 11% în anul 2007 şi 10% în anul 2008. Pentru anul 2010 volumul investiţiilor în capitalul fix este de 12927,4[1] mii lei, marcând creştere de 16,7% (în preţuri comparabile) faţă perioada anului trecut, un parametru favorabil în condiţiile de criză financiară şi instabilitate politică în care se află Moldova. Dacă ţinem cont că, conform teoriei şi practicii economice, nivelul

As it was mentioned above, the key indicators that present investment activity are fixed capital investments and gross fixed capital formation related to GDP. However, it is important to consider other indicators that present investment more clearly. These are: volume of works under contract and commissioning of fixed assets.

Table 1 shows the key indicators evolution for 2000-2010, it may be noticed their increase, except years 2009-2010 where the share of fixed capital investments amounted to only 18%. The maximum point of these indicators reported to GDP were registered in 2007 and 2008, when the share of fixed capital investments is 29%, „commissioning of fixed assets" is 21% and 23%, and volumes of works under contract is 11% in 2007 and 10% in 2008. In 2010 fixed capital investment volume is 12927,4[2] th. lei, registering a 16,7% growth (in comparable prices) comparing with the previous year, it is a favorable consideration referring to the conditions of financial crisis and political instability that Republic of Moldova is facing. Considering that, according to the economic theory and practice the recommended level

[1] Datele sunt în preţuri curente
[2] Data are in current prices

recomandat al ponderii în PIB a investițiilor în capital fix trebuie să atingă circa 40% cel puțin pe o perioada de 5-7 ani pentru realizarea unor efecte palpabile, atunci ajungem la următoarea concluzie: **Deşi în perioada de 10 ani (2000-2010) evoluția acestor indicatori ai activității investiționale au fost în creştere (cu excepția a.a 2009 şi 2010), totuşi aceasta este insuficientă pentru o relansare economică accentuată.**

of GDP share to fixed capital investments should reach 40% at least for a period of 5-7 years for the recognition of some tangible effects, then it may be concluded as follows: **Although a 10-year period (2000-2010) the evolution of these indicators have increased investment activity (except for 2009 and 2010 years), however this is not enough for a sharp economic recovery.**

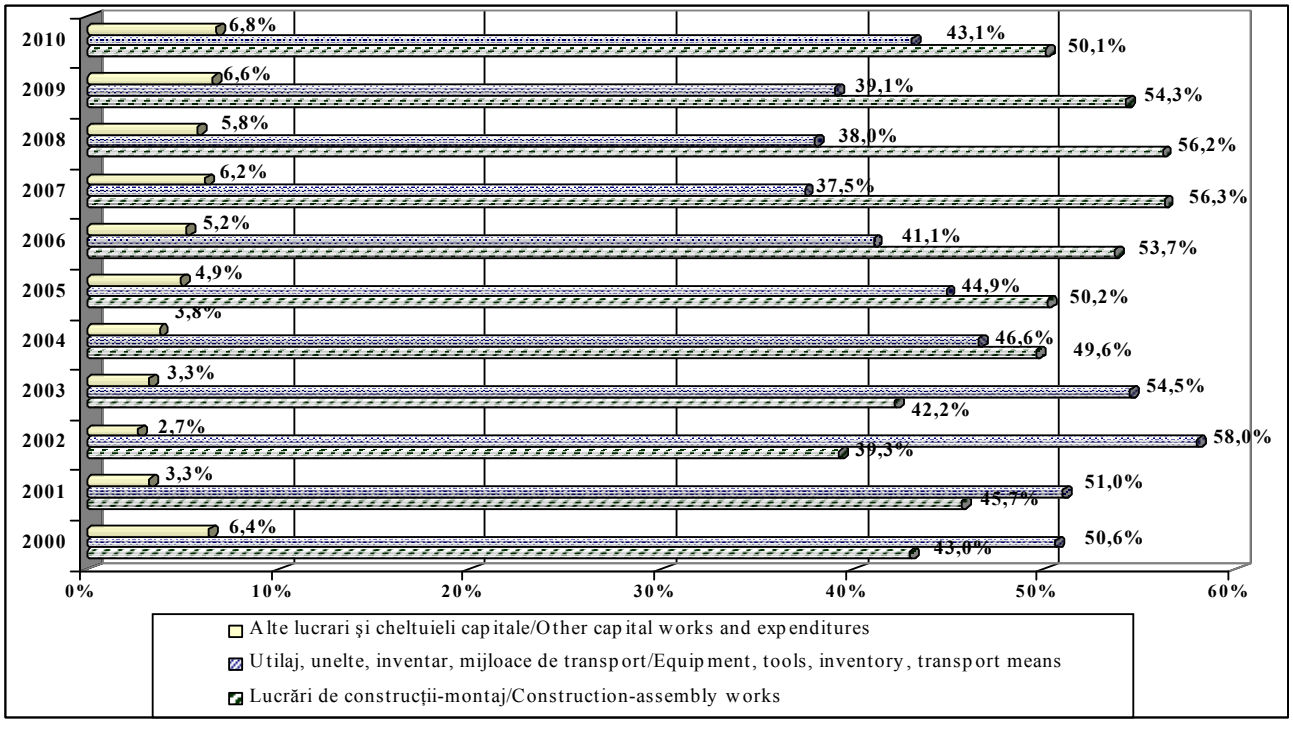

Diagrama 1. Structura tehnologică a investițiilor în capital fix/
Diagram 1. Technological structure of fixed capital investments
Sursa: elaborată de autori în baza datelor BNS /Source: made by authors, based on NBS data

Un indicator al calității procesului investițional este *structura tehnologică a investițiilor în capital fix* şi după cele redate în diagrama 1, pe perioada analizată are loc reducerea celei mai importante componente, şi anume „utilaj, unelte, inventar şi mijloace de transport" de la 50,6% la 43,1% din contul lucrărilor de construcție-montaj (punctul maxim atins de indicatorul investiții alocate utilaj, unelte, inventar şi mijloace de transport a fost marcat în a.2002 constituind 58% din total, cel minim fiind de 37,5% în a.2007). Deci, nivelului tehnic al întreprinderilor productive este în scădere, modernizarea şi retehnologizarea acestora nu are loc, ca consecință, se produce o reducere a eficienței producției [3].

Pentru o analiză mai complexă a activității investiționale este foarte important de analizat sursele de finanțare a investițiilor capitale. În diagrama 2 sunt aduse datele a 3 ani reprezentativi: a.a. 2000, 2005, şi 2010. După sursele de finanțare se observă menținerea tendințelor în distribuirea alocărilor investiționale. Cota cea mai mare o deține investițiile alocate din mijloacele proprii ale întreprinderilor, urmate de mijloacele investitorilor străini şi cele alocate din bugetul de stat şi din bugetele publice locale. Contribuția populației la investițiile capitale rămâne nesemnificativă. La fel se

An indicator of investment process quality is the technological structure of fixed capital investment and according to those presented in Diagram 1, during the analyzed period was registered the main component decrease, that is „equipment, tools, inventory and transport" from 50,6% to 43,1% from the expense of construction and assembly (investment peaking indicator assigned equipment, tools, inventory and vehicles were marked in 2002 by 58% of the total, the minimum being 37.5% in 2007). These data point out the decrease of technical level of productive enterprises, no modernization and upgrading leads to the decrease of production efficiency [3].

In order to make a more complex analysis of investment activity, it is important to analyze the financing sources of capital investment. The diagram 2 presents data from the most significant years 2000, 2005 and 2010. According to the financing sources it may be noticed the maintaining investment trends in the distribution of investment allocations. The main share have investments made from the own means of enterprises, followed by the sources of foreign investors and those made from the state budget and from public local budgets. The population contribution to the capital investment proves to be insignificant. It also

observă o sporire de la 6,3% la 14,7%, în perioada analizată a altor surse de finanțare, preponderent acestea fiind creditele bancare – un factor favorabil pentru economia națională.

may be noticed an increase from 6.3% to 14.7% during the review period of other sources of financing, there were mainly bank loans – a favorable factor for national economy.

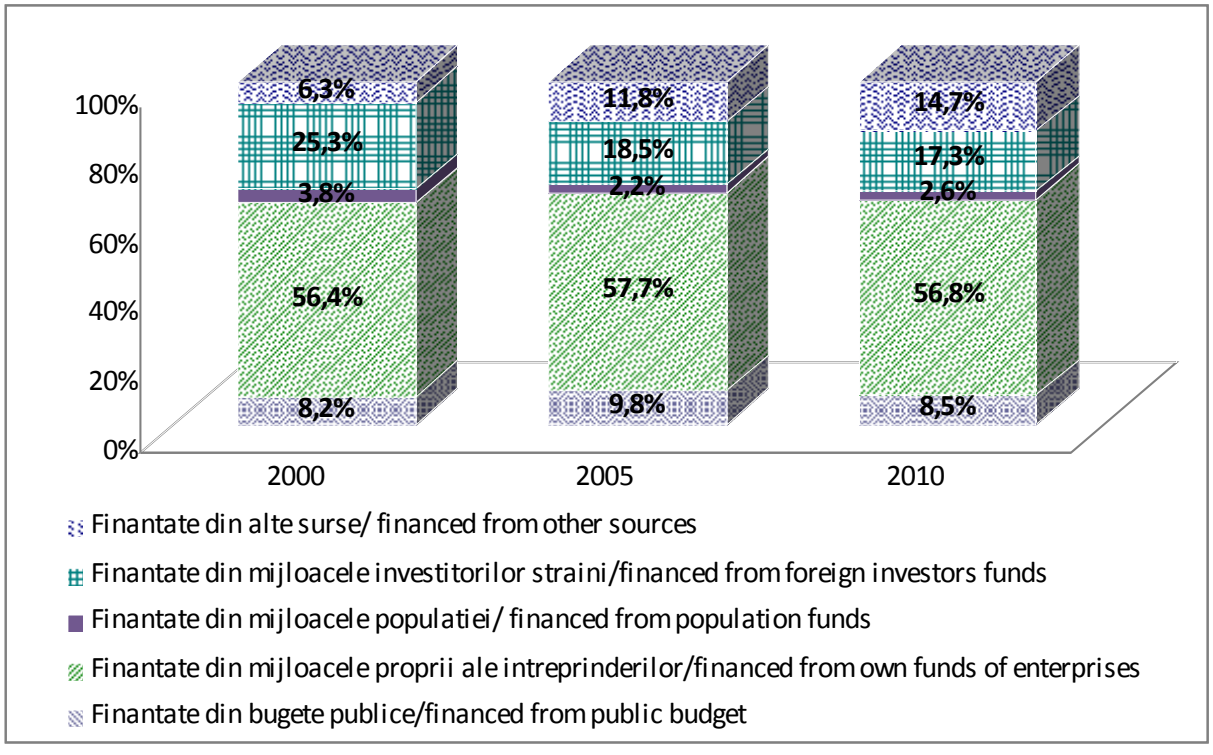

Diagrama 2. Investiții în capital fix pe surse de finanțare/
Diagram 2. Investiții în capital fix pe surse de finanțare
Sursa: elaborată de autori în baza datelor BNS/ Source: made by authors, based on NBS data

Punerea în funcțiune a capacităților de producție este indicatorul care reflectă de fapt alocarea investițiilor. Din tabelul 2[1] se observă caracterul ocazional şi haotic al investițiilor în diferite capacități. Astfel, se poate de constatat că punctul maxim al acestui indicator revine anului 2004. Iar din 2007, acesta se află în descreştere. Pentru anul 2009, investițiile capitale s-au alocat în următoarele capacități de producție: stații de alimentare, rețele electrice cu tensiune înaltă şi rețele de gaz. Aceste date arată că utilajul şi echipamentul procurat în perioada analizată se referă anume la aceste activități economice şi nu la extinderea, modernizarea sau retehnologizarea capacităților de producție existente.

Această situație se urmăreşte şi în Structura investițiilor în capital fix pe tipuri de activități economice (tabelul 3). Sunt aduse datele statistice pentru perioada 2000-2009. De aici se vede clar creşterea cotei investițiilor în capital fix direcționate în sectoarele neproductive. Cota investițiilor capitale în agricultură, industria prelucrătoare şi industria extractivă în anii 2000, 2005, 2009 (ani reprezentativi) a constituit 18,1; 27,3 şi 17,2%. Anul 2009 indică cel mai prost rezultat. Drept impact al investițiilor, aportul acestor sectoare la formarea PIB-ui a constituit 50,93% în 2005 şi 31,35% în anul 2009.

Functioning of production capacities is the indicator that shows up the investment distribution. It may be noticed from the table 2[2] casual and haphazard nature of investments in different capacities. Thus, it may be stated that this indicator got the maximum level in 2004. In 2007, it was decreasing. For the 2009 year capital investment were distributed for the following production capacities: gas stations, high voltage power networks and gas networks. These data proves that the machinery and equipment bought during the analyzed period refers to these economic activities and not for the expansion, upgrading or retrofitting existing production capacity.

The same situation may be also seen in the Structure of fixed capital investments according to the types of economic activities (table 3). There are presented data from 2000 - 2009. It may be noticed clearly the growth of fixed capital investment share directed to the non-productive sectors. The share part of capital investment in agriculture, manufacturing and mining during the 2000, 2005, 2009 years was 18,1%; 27,3% and 17,2%. The 2009 year shows the worst result. As the investment impact, the contribution of these sectors for GDP formation was 50,93% in 2005 and 31,35% in 2009.

[1] Datele oficiale pentru anul 2010 lipsesc
[2] Official data for 2010 year are missing

Tabelul 2/ Table 2

Punerea în funcțiune a capacităților de producție/
Products capacity setting

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Retele electrice cu tensiunea de 0,4-20 kV si mai mult, kilometric/Electrical networks with voltage from 0.4-20 kV and more, km	29,7	930,7	70,3	144,6	272,2	601,9	258,2	190,2	684,6	554,5
Statii de alimentare a automobilelor, alimentari pe zi /Gas stations, supplying per day	4346	5036	2401	3845	5843	1654	2106	7215	4668	3834
Depozite, mii metri patrati / Deposit, thousands Sq. meters	6,1	9,1	12,8	19,1	16,9	16,5	25,8	40	42,2	11,7
Capacitati pentru productia conservelor din legume si fructe, tone / Capacities for the production of canned vegetables and fruit, tones	..	..	2830	25	4000	..	..	..	..	..
Capacitati pentru productia produselor de morarit, tone de prelucrare pe schimb / Capacities for production of grain mill products, processing tons per shift	51	168,5	100	139,2	234,7	..	33,9	..	65	..
S-au construit noi drumuri auto cu imbracaminte rigida, km/ New roads with hard surface, km	13,9	7,6	16,5	0,5	3,2	12,6	0,6	0,8	2,8	2,8
Retele termice, km/Gigakalorii pe ora / Heating networks, km / hour Gkca	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Apeduct, kilometri/mii metri cubi /Water pipes, km/ thousand cubic meters	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Retele de gaz, km/Gas networks, km	159,6	143,9	87,6	195,8	509,2	355,3	516,4	741,3	926,9	745,7

Sursa: elaborată de autori în baza datelor BNS/Source: made by authors, based on NBS data

Tabelul 3 /Table 3

Structura investițiilor în capital fix pe tipuri de activități economice, %/
Fixed capital investment structure by types of economic activities, %

Economic activities	**2000**	**2001**	**2002**	**2003**	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**
Agricultura, economia vânatului şi silvicultura /Agriculture, hunting and forestry	3,4	4,9	5,7	5,2	6	5,9	4,5	4,8	5,6	8,4
Industrie extractivă /Mining and quarrying	0,2	0,3	0,2	0,2	0,4	0,4	0,5	0,3	0,2	0,2
Industrie prelucrătoare/ Manufacturing industry	14,5	26,7	26	31,8	22,3	21	15,3	15,6	14,5	8,6
Energie electrică şi termica, gaze şi apă /Electricity, gas and water	12,8	17,6	10,2	8,8	10,6	7,9	8,4	7,6	6,5	10,8
Construcţii /Construction	1,8	1,4	1,2	1,3	1,7	2,6	2,5	3,5	4	2,6
Comerţ cu ridicata şi cu amănuntul /Wholesale and retail	9	7,9	6,5	6,9	15,4	11,6	11,2	14	14,9	11
Hoteluri şi restaurante /Hotels and restaurants	1,2	1,3	3,1	2,1	0,4	0,9	1	1,2	1,4	1,6
Transporturi şi comunicaţii /Transport and communications	43,8	24,3	31,1	24,9	22,5	21,3	26,3	20,6	18,7	20,2
Activităţi financiare /Financial activities	1,3	2,4	2,6	1,2	1,4	1,4	1	0,9	2,3	2,1
Tranzacţii imobiliare, închirieri şi activităţi de servicii prestate întreprinderilor /Real estate, renting and business activities of enterprises	7,1	7,6	8,2	10,6	12,6	16,9	20,9	22,5	21,7	21,6
Administraţie publica/Public administration	0,7	1	1	1,7	1,6	3,8	1,8	2,8	2,7	2,4
Învăţământ /Education	2,1	2	1,8	1,6	1,1	1,4	2,2	1,8	2,4	2,5
Sănătate şi asistentă socială /Health and social assistance	0,3	0,1	0,3	0,4	1,5	1	1,5	2,2	2,8	5,6
Alte activităţi de servicii colective, sociale şi personale /Other service activities, social and personal	1,6	2,5	2,1	3,3	2,5	3,9	2,9	2,2	2,3	2,5

Sursa /Source: elaborată de autori în baza datelor BNS/made by authors, based on NBS data

Republica Moldova, ca stat candidat antrenat în procesul de integrare europeană, trebuie să țină cont că, sistemul relațiilor economice, structurile sociale şi politice au cunoscut în Europa o tendință permanentă de regionalizare. Din cauza "aglomerării" societatea postmodernă de extindere impune la nivel european, o strategie "bottom-up", ceea ce înseamnă modificarea centrului de greutate spre regiuni. Acest lucru implică şi atragerea investițiilor în teritorii. Din diagrama 3 se observă gradul mare de centralizare a investițiilor în mun. Chişinău (peste 50% în toți anii analizați). Acest proces de regionalizare nu este declanşat în RM din cauza structurilor politice rigide, sistemului de management administrativ extrem de centralizat şi birocratic, care au permis doar o simulare a descentralizării puterii către regiuni, astfel împiedicând procesele economice reale, inclusiv şi atragerea investițiilor în regiuni.

Republic of Moldova as it is on its way to realize the European integration process must take into account that the system of economic, social and political structures in Europe faced a continuous trend of regionalization. Because of "congestion" the postmodern extension society enforced the "bottom-up" strategy at the European level; this means the change of gravity center to regions. This suggests investment attraction to territories. In Diagram 3, may be noticed a high investment centralization in Chisinau (more than 50% in all analyzed years). The regionalization process has not started yet in Moldova, because of the inflexible political structures, bureaucratic and highly centralized administrative management system, which allowed only a reproduction of the decentralization of power to regions, thus getting in the way real economic processes, including investment attractions in the regions.

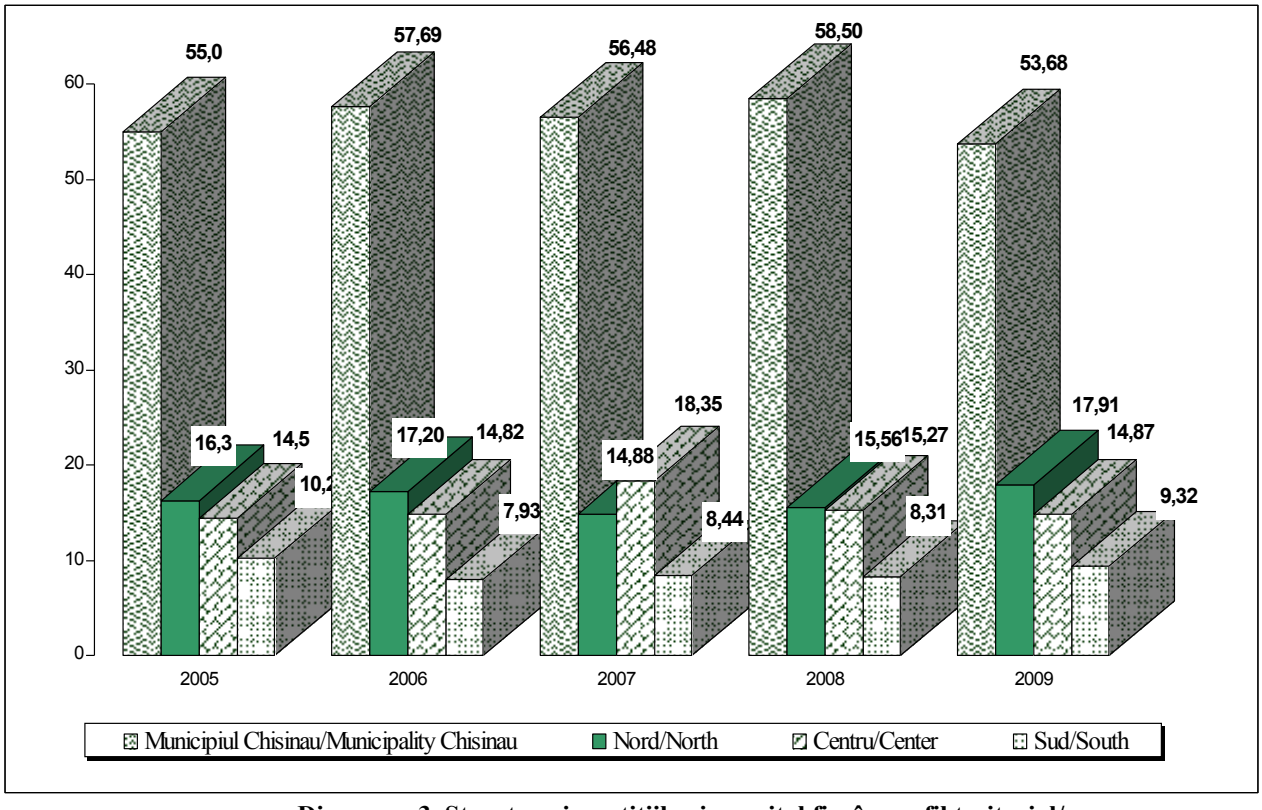

Diagrama 3. Structura investițiilor in capital fix, în profil teritorial/
Diagram 3. Fixed capital investment structure, territory profile
Sursa: elaborată de autori în baza datelor BNS/ Source: elaborated by authors, based on NBS data

Dacă vorbim despre semnificația investițiilor în dezvoltarea economiilor în tranziție, nu putem trece cu vederea investițiile străine directe (ISD), care în condițiile globalizării, continuă să facă parte din categoria problemelor-cheie ale teoriei economice. Necesitatea atragerii şi utilizarea eficientă a ISD țin de însăşi esența procesului investițional, proces care asigură, în mare măsură, prosperitatea socială, politică şi economică a fiecărei țări.

Experiența mondială denotă că, în multe țări în curs de dezvoltare, saltul investițional în economie a început anume cu venirea capitalului străin. Cercetarea problemelor ISD este condiționată şi de faptul că investițiile străine constituie una din căile de bază ale integrării economiilor naționale în

If speaking about the investment importance for the development transition economy, it should be mentioned foreign direct investment (FDI), these even in globalization conditions are key issues of economic theory. The necessity of efficient use and attraction of FDI is related to the essence of investment process, which mainly ensures political, economic and social welfare of a country.

World experience shows that in many developing countries the investment change in economy started with the foreign capital arrival. The research of FDI problems is caused by the fact that foreign investment is the basic way of the national economy integration into the world

economia mondială.

În Republica Moldova, actualitatea problemei ISD este accentuată şi prin voinţa ţării noastre de a se integra în Uniunea Europeană. Pentru aceasta, este necesară reorganizarea economiei şi trecerea la relaţiile de piaţă, ce corespund standardelor din UE.

În etapa actuală, problema integrării „lente" a Moldovei în UE bazată pe investiţiile străine directe, *nici măcar teoretic* nu este examinată de către structurile instituţionale ale ţării, deşi comunitatea mondială a acumulat o experienţă bogată în această privinţă. Pentru aderarea Moldovei la UE, este necesară studierea serioasă a experienţei ţărilor care utilizează eficient ISD, creează condiţii maxim favorabile pentru funcţionarea acestora. [4]

economy.

In Republic of Moldova, the existence of FDI problem is caused by the dream of our country to join European Union. In order to make this true, it is necessary to reorganize economy and to pass to the EU standards of market economy.

Presently, the problem of Moldova „slow" EU joining based on FDI, is not even analyzed from the theoretic point of view by the institutional structures of the country, although the world community has got rich experience regarding this. For the EU integration of Moldova, it is necessary to study seriously the other countries experience that efficiently use FDI, and create maximum favorable conditions for their functioning. [4]

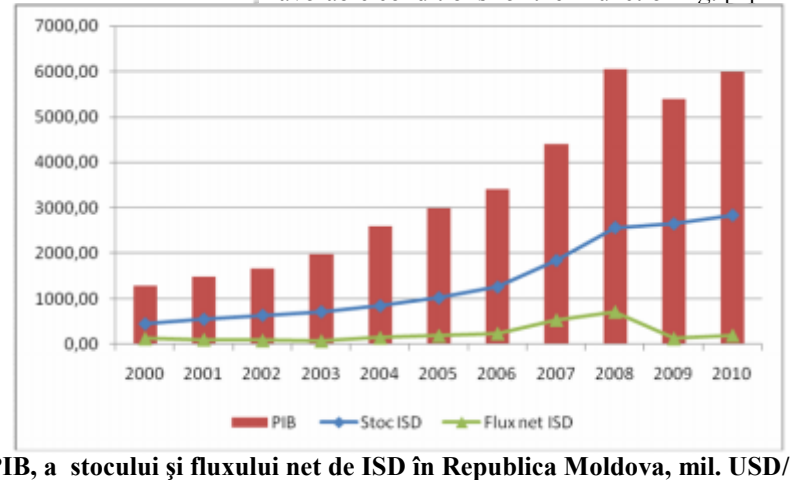

Diagrama 4 Evoluţia PIB, a stocului şi fluxului net de ISD în Republica Moldova, mil. USD/ Diagram 4. GDP, the net FDI stock and flow evolution, in Republic of Moldova, mil. USD

Sursa: elaborată de autori în baza datelor BNS/Source: made by authors, based on NBS data

În contextul celor expuse mai sus, analiză dinamicii ISD pentru perioada 2000-2010 (vezi diagrama 4) denotă o creştere constantă a stocului de investiţii străine directe, care în 2010 a constitui 2,8 mlrd. USD, ceea ce reprezintă o creştere de aproape 6 ori comparativ cu anul 2000, în care valoarea acestuia a constituit 0,4 mlrd. USD. De asemenea, începând cu anul 2003, după căderea fluxurilor mondiale de ISD pe perioada anilor 2000-2002, şi până în anul 2008 au crescut şi fluxurile de ISD, care în anul 2008 au constituit cea mai mare valoare înregistrată în istoria acestora, de 712,8 mil. USD, înregistrând o creştere de aproape 5,6 ori comparativ cu anul 2000. Instabilitatea în dinamica ISD, între anii 2000-2008, se explică prin starea schimbătoare a climatului investiţional în republică, mai cu seamă, prin imprevizibilitatea şi incertitudinea situaţiei economice şi politice a ţării. În anul 2009, ISD au constituit circa 48% în PIB în raport cu anul 2000, când ponderea ISD în PIB constituia circa 35%.

Ca şi în cazul altor ţări în tranziţie, în RM, investiţiile străine sunt considerate un factor de accelerare a progresului economic şi tehnic; de efectuare a reformelor structurale; de modernizare a aparatului de producţie, de trecere la un tip superior al specializării internaţionale a economiei moldoveneşti. Nivelul ISD nu corespunde însă necesităţilor economiei R. Moldova. La un asemenea indicator, cum ar fi „stocul ISD pe locuitor", cu circa 735 dolari SUA, în prezent, ţara noastră se situează pe unul din ultimele locuri în Europa (spre comparaţie: Ungaria – circa 25 mii USD.;

In this context, the analysis of FDI dynamics for the 2000-2010 years (see diagram 4) shows a constant growth of FDI supply, that was 2,8 bil. USD in 2010, this is an increase of 6 times comparing with the 2000 year, it amount was of 0,4 bil. USD. Also, beginning with 2003year, after the decrease of FDI world flows during 2000-2002, and till 2008 year the flows of FDI has grown, which registered the highest amount in its history in 2008 year and it was of 712,8 bil. USD, an increase of 5,6 times comparing with 2000. Instability for FDI dynamics between 2000-2008 years may be explained by the changeable situation of investment climate of the country, especially by the unpredictability and uncertainty of economic and political situation of the country. In 2009, FDI were amounted to about 48% of GDP compared with 2000, the share of FDI in GDP was about 35%.

As it happened in other transition countries, in Republic of Moldova foreign investments are considered a factor of speeding the economic and technical progress, a factor of realization of structural reforms, of modernization of production equipment, the transition to a superior level of international specialization of the Moldovan economy. The level of FDI doesn't correspond to the necessities of Republic of Moldova economy. For such an indicator, as "the fund of FDI per capita" with 735 USD, nowadays our country got one of the last places in Europe (comparing with: Hungary – 25 th. USD; Czech Republic –11 th. USD;

Republica Cehă – circa 11 mii USD; România – 3 mii USD)

Acestea fiind spuse, concluzionăm că, investiţiile, ca premisa a creşterii unei economii naţionale sunt influenţate de mai mulţi factori:

- volumul economiilor – partea din venit care nu este consumată reprezintă principalul izvor al investiţiilor. Nu pot exista investiţii, dacă o economie naţională nu acumulează (nu îşi amână consumul în vederea obţinerii unei producţii viitoare suplimentare şi deci a unor venituri viitoare);
- costul creditului – cu cât creditul este mai scump cu atât investiţiile sunt mai reduse, deoarece acestea trebuie să genereze venituri mai mari pentru acoperirea costurilor creditului;
- rata dobânzii;
- evoluţia cererii de bunuri şi servicii - evoluţia cererii de bunuri şi servicii determină, după cum arată multiplicatorul, randamentul viitor al investiţiei prezente. Valorificarea mai bună a bunurilor şi serviciilor obţinute în urma investiţiilor determină venituri mai mari ca urmare a eforturilor investiţionale si deci reprezintă un stimulent pentru a investi;
- încrederea în viitor (aşteptările agenţilor economici cu privire la cea ce se va întâmpla în viitor) - perspective favorabile într-un sector determină concentrarea resurselor de investit către ramura sau sectorul respectiv.

Principala semnificaţie a investiţiilor constă în faptul că:

- Investiţiile sunt baza materială a dezvoltării economico-sociale a oricărei tari;
- Investiţiile dau naştere la ceea ce se numeşte efect propagat sau efect de antrenare, care determină: promovarea progresului tehnic, creşterea producţiei, îmbunătăţirea calităţii bunurilor, creşterea eficientei economice;
- Investiţiile joacă rolul de regulator / compensator în ocuparea forţei de muncă, perfecţionarea managerială şi profesională, îmbunătăţirea calităţii vieţii etc.

Romania – 3 th. USD).

Related to these, it may be concluded that investment as a premise of national economy growth are influenced by some factors:

- Savings volume – the part of the income that is not consumed is the main source of investment. There can be no investment, if the national economy does not accumulate (not postpone their consumption in order to obtain an additional future production and future earnings;
- Credit cost – credit is more expensive since all investments are lower, because they must generate revenue higher credit costs;
- Interest rate;
- Evolution of demand on goods and services - the evolution of demand on goods and services determine, as the multiplier shows the future investment returns. Better capitalization of goods and services resulting from higher investment income establish a result of investment efforts and thus provides an incentive for investing;
- Future confidence (expectations of economic agents about what will happen in the future) - good forecasts in a sector determine the concentration of resources for investing in a certain branch of the industry or sector.

The main significance of investments is:

- Investments are the material basis of economic and social development of a country;
- Investments make appear the so called propagated training effect, which causes: promotion of technical progress, production growth, goods quality improving, economic efficiency increase;
- Investments have the role of controller/compensator for employment, improvement of managerial and professional quality of life etc.

Bibliografie/Bibliography

1. Procesele investiţionale din R. Moldova, simpozion internaţional, 2002, Chişinău;
2. http://www.mf.gov.md/ro/actnorm/budget/projectact/PBP2011/
3. www.statistica.md
4. http://ec.europa.eu/europe 2020/index_en.htm

ANALIZA EXPERIENŢEI INTERNAŢIONALE PRIVIND FORMAREA SISTEMULUI NAŢIONAL DE INOVARE ŞI REFLECTAREA LUI ÎN SISTEMUL STATISTIC

Vitalii ONICA, cercetător ştiinţific, IEFS

Recenzent: Galina SAVELIEVA, dr., IEFS

Acest articol descrie problemele formării unui sistem naţional de inovare (SNI), care se dezvoltă sub influenţa unui şir de factori obiectivi, atât generali cît şi specifici pentru fiecare ţară, inclusiv sub aspectul localizării geografice a acesteia, disponibilitatea resurselor naturale şi a forţei de muncă, caracteristici ale dezvoltării istorice şi funcţionării instituţiilor politice şi economice, formelor activităţii de afaceri. Rezolvarea acestor probleme ar trebui

ANALYSIS OF INTERNATIONAL EXPERIENCE IN FORMING NATIONAL INNOVATION SYSTEM AND ITS REFLECTION IN THE STATISTICAL SYSTEM

Vitalii ONICA, scientific researcher, IEFS

Reviewer: Galina SAVELIEVA, PhD, IEFS

This article describes the problems of forming of the national innovation system (NIS), which develops under the influence of a set of objective factors, both general and specific to each country, including its geographical location, availability of natural and labor resources, especially the historical development and functioning of political and economic institutions, forms of business activities. Solving

să faciliteze crearea şi asigurarea eficientă a funcționării în țară a SNI în întregime, capabil de reproducere şi de auto-dezvoltare, orientat spre sfera industrial-tehnologică cu o înaltă valoare adăugată, servicii de înaltă calificare în domeniu, adică spre o economie bazată pe cunoaştere, dezvoltare pe piața mondială privind produsele competitive high-tech şi cu un loc demn în cooperarea internațională şi diviziunea muncii.

***Cuvintele cheie**: sistemul național de inovare, potențialul de inovare al țării, economie bazată pe cunoaştere, indicatori statistici, generarea cunoaşterii, asigurarea competitivității, infrastructura inovațională, activitatea de inovare tehnologică.*

these problems should facilitate the establishment and effective functioning in the country whole, capable of reproduction and self-development of NIS-oriented industrial-technological sphere of high value added, highly skilled field services, on an economy based on knowledge growth in the global market competitive high-tech products and a worthy place in international cooperation and division of labor.

***Key words**: national innovation system, innovation potential of the country, an economy based on knowledge and statistical indicators, generation of knowledge, competitiveness, innovation infrastructure, innovation and technological activities.*

Având în vedere experiența globală, un instrument important pentru schimbări structurale în economie este o politică ştiințifico-tehnică şi de inovare, orientată spre promovarea dezvoltării tehnologiilor avansate, lucrărilor de cercetare şi dezvoltare (R&D) cu caracter de perspectivă, crearea şi difuzarea de noi produse şi servicii. Un loc proeminent în aceasta îi aparține formării unui **sistem național de inovare (SNI).**

Potrivit experților străini, piața mondială de tehnologii înalte, precum şi piața de cesiune de drepturi oneroase de utilizare a rezultatelor activității intelectuale, ajunge la 2-3 miliarde de dolari americani.

O trăsătură caracteristică a lumii moderne de dezvoltare economică este trecerea țărilor lidere la o nouă etapă în **formarea unei societăți inovatoare - construirea unei economii bazate în principal pe producerea, difuzarea şi utilizarea cunoştințelor.**

În prezent, **în toate țările dezvoltate, inovarea este o parte componentă esențială a politicii naționale în domeniul socio-economic şi tehnico-ştiințific, numărându-se printre prioritățile majore de dezvoltare. Există o necesitate obiectivă ca Republica Moldova (RM) să urmeze acelaşi exemplu.**

Formarea şi punerea în aplicare a unei politici de inovare eficace necesită un **suport statistic** adecvat. Statistica serveşte ca bază pentru deciziile de management solid în crearea, diseminarea şi utilizarea inovării.

În această privință, trebuie remarcat faptul că în țara noastră este insuficient elaborată metodologia de analiză statistică a sistemului de inovare, nu sunt reflectate în statistici problemele privind evaluare şi dezvoltarea **infrastructurii de inovare**, nu există nici un aparat conceptual şi nici clasificarea care ar îndeplini *cerințele statisticii naționale şi a standardelor internaționale*, sistemul de indici şi metodologia de calcul, nu se efectuează monitorizarea statistică a activității subiecților infrastructurii de inovare.

*Pentru a studia **capacitatea de inovare a țării** trebuie de formulat, justificat şi aplicat următoarele poziții*[3]*:*

- clarificarea conceptului de capacitate de inovare, cu eliberarea elementelor sale constitutive şi relațiile acestora în contextul dezvoltării socio-economice;
- elaborarea şi punerea în aplicare a unei metodologii de studiu statistic complex al capacității de inovare ca un set de resurse ale activității de inovare în interlegătură cu rezultatele de utilizare a acestora;
- formularea unor principii metodologice ale cercetărilor statistice a infrastructurii antreprenoriatului de inovare, propunerea unui sistem de indicatori;
- elaborarea şi testarea metodelor de analiză statistică a

As the world experience, an important tool for structural changes in the economy is an active scientific and technical and innovation-oriented policy to promote the development of advanced technologies, research and development (R & D) looking-forward statements, creation and dissemination of new products and services. Prominent place in it belongs to the formation of a **national innovation system (NIS).**

According to foreign experts, the world market of high technology, as well as market onerous assignment of rights to use the results of intellectual activity, reaches 2-3 trillion USD.

A characteristic feature of the modern world of economic development is the transition of the leading countries to a new stage in **the formation of an innovative society - building an economy based mainly on the generation, dissemination and use of knowledge.**

Currently, **in all developed countries**, innovation is an essential component part of the national socio-economic and scientific-technical policy, **is among the major development priorities. There is an objective necessity of following the well and the Republic of Moldova (RM) suit.**

Formation and implementation of effective innovation policy requires an adequate **statistical support**. Statistics need to serve the basis for sound management decisions in the creation, dissemination and use of innovation.

In this regard, it must be noted that our country has not developed a methodology for statistical analysis of the innovation system is not reflected in statistics on the assessment of state and development of **innovation infrastructure***: there are no appropriate conceptual apparatus and classification of the requirements of national statistics and international standards*, metrics and the methodology of calculation, is not carried out a statistical monitoring the activity of innovation infrastructure.

To study the **country's innovative capacity** *it is necessary to formulate, justify and apply the following provisions*[3]:

- clarify the concept of innovative capacity, highlighting the combination of its constituent elements and their relation in the context of socio-economic development;
- develop and implement a methodology for comprehensive statistical study of innovative capacity as a set of resources, innovation in relation to the results of their use; innovative activities
- provide guidance statistical research infrastructure of innovative entrepreneurship, to propose a system of indicators and tools;
- develop and test methods of statistical analysis of the effectiveness of innovative activities;

eficienţei activităţii de inovare;

- elaborarea şi punerea în aplicare a metodei de analiză statistică a factorilor ce influenţează asupra eficienţei costurilor în crearea produselor inovatoare;

- efectuarea unei analize economico-statistice a stării şi tendinţelor dinamicii potenţialului de inovare al RM.

Elaborate în conformitate cu instrumentele metodologice ale **Organizaţiei pentru Cooperare şi Dezvoltare Economică (OCDE) şi Serviciul de statistică al Uniunii Europene (Eurostat[3])** propunerile privind metodologia cercetării statistice a potenţialului de inovare **vor permite consolidarea cadrului de informaţii analitice pentru luarea deciziilor eficiente de management la toate nivelele**.

Experienţa mondială arată că *depăşirea decalajului tehnologic* este posibilă numai atunci cînd ţara are un mediu dezvoltat de "generare a cunoaşterii" pe baza unui sector puternic de cercetare fundamentală combinat cu un sistem de educaţie eficient şi NIS care include un set de entităţi de afaceri, cadru instituţional al activităţii de inovare, infrastructură şi resurse.

Politica de inovare practică a unei ţări străine, de regulă, nu este "pură", expresie a unui anumit model teoretic şi este o compoziţie de măsuri de diferite tipuri.

Statele europene joacă un rol activ în procesul formării sistemelor de inovare, la nivel naţional şi regional. Conducerea politică a Marii Britanii, Franţei şi Germaniei în ultimii ani, promovează diferite iniţiative pentru a îmbunătăţi climatul de inovare în ţările lor.

În plus, pentru sprijinirea potenţialului creativ în Marea Britanie, Franţa, Germania, statul ia deschis şi activ sub aripă punerea în aplicare a bazelor ştiinţifice acumulate, etapele finale ale procesului de inovare - introducerea de realizări ştiinţifice şi tehnologice în producţie, transformându-le într-o marfă vandabilă, realizând pe această bază creşterea competitivităţii economiei naţionale şi asigurarea creşterii economice.

Politica ce vizează crearea de noi tehnologii şi plasarea lor în cadrul economiei naţionale (supply-oriented technology policy), completate de o politică inovatoare, locul central în aceasta fiind ocupat de problema de comercializare şi difuzare a inovaţiilor tehnologice avansate.

Potrivit OECD[1] 1/3 din toate întreprinderile mici din Europa elaborează propriile inovaţii. Sunt active în domeniul de inovare 55% de întreprinderi mici din Suedia, 48% - din Germania, 40% - din Finlanda.

O mare parte din resurse întreprinderile mici şi mijlocii (până la 250 de persoane) le îndreptă spre activitatea de inovare şi cercetare. De exemplu, în Italia ponderea costurilor pentru efectuarea acestor lucrări în costul total este de 65%, în Grecia - 50%, în Norvegia - 48%. În Rusia ponderea cheltuielilor pentru efectuarea lucrărilor de cercetare şi elaborare este la nivelul de 15-20%.

La etapa actuală pot fi identificate următoarele direcţii majore ale politicii de inovare din ţările străine:

Astăzi pentru sfera naţională de inovare sunt caracteristice:

- nivel redus al activităţii de inovare în ramurile economiei naţionale;

- lipsa elementelor necesare în infrastructura de inovare şi ca urmare ineficienţa mecanismelor de transfer de cunoştinţe şi a noilor tehnologii pe pieţele interne şi globale;

- develop and implement a methodology to statistical analysis of factors influencing the cost-effectiveness to create innovative products;

- conduct economic and statistical analysis of the status and trends of the dynamics of innovation potential of RM.

Developed in accordance with the methodological instruments of **the Organization for Economic Cooperation and Development (OECD) and the statistical service of the European Union (Eurostat[3])** proposals on the methodology of statistical research innovation capacity, will substantially **increase the information and analytical framework for making effective management decisions at all levels.**

– here and below are the footnotes, with numbers corresponding to items listed under "Bibliography".

World experience shows that *overcoming the technological gap* is possible only when a country has developed medium "knowledge generation", based on a powerful sector of fundamental research, coupled with an effective education system, and the NIS, includes a set of business entities, institutional innovation, infrastructure and resources.

Practical innovation policy of a foreign country, as a rule, is not "pure" expression of a certain theoretical model, and is a composite of measures of various kinds.

European states take an important role in process of formation of innovative system at the national and regional levels. The political leaders as UK, France, Germany, in recent years by different kinds of initiatives tried to improve the innovation climate in their countries.

In addition to supporting the creative potential in the UK, France, Germany, the state openly and actively takes under his wing realization of accumulated scientific reserve, the final stage of the innovation process - the introduction of scientific and technological achievements into production, turning them into a marketable commodity, rising on this basis, the competitiveness of national economy and economic growth. Policies aimed at creating new technologies and delivery of their national economy (production-oriented technology policy), complemented by an innovative policy, central to which is assigned to the issue of commercialization and dissemination of advanced technological innovations, their consumption (the technology used by policy-oriented).

According OECD[1] 1/3 of all small businesses in Europe is developing its own innovations. Innovations are active in small businesses in Sweden - 55%, Germany - 48%, Finland - 40% of small businesses.

A significant proportion of small and medium enterprises (up to 250 people.) are referred for research and development. For example, in Italy the share of costs of these works in the total cost is 65% in Greece - 50%, Norway - 48%. In Russia, the share of expenditure on research and development is at the level of 15 - 20%.

Today, the national innovation areas are:

- low level of innovation activity of the economic sectors;

- lack of the necessary elements of innovation infrastructure and the consequent ineffectiveness of the mechanisms of transfer of knowledge and new technologies to the domestic and global markets;

- low capitalization of intellectual capacity, as a consequence - lack of investment attractiveness of scientific organizations;

- capitalizarea scăzută a capacităţii intelectuale şi ca consecinţă - lipsa de atractivitate a investiţiilor în organizaţiile ştiinţifice.

- insufficient development of economic mechanisms to implement the results of intellectual activity into the economy.

Tabelul 1/Table 1

Caracteristici ale politicilor practice de inovare în ţările străine/
Characteristic features of practical innovation policies in foreign countries

Direcţia politicii de inovare/ The direction of innovation policy	**Specificul/ Particularities**	**Ţările/ States**
Optimizarea structurii sistemului naţional de inovare/ Optimization of national structure in innovation system.	Optimizarea sistemului managerial de stat în sfera de inovare/ Optimization of state management and planning system in terms of innovation	Japonia Norvegia, India, Chile/ Japan, Norway India, Chile
	Optimizarea finanţării de stat a ştiinţei şi a sferei inovare/ Optimization of public funding for science and innovation	SUA, Franţa, Marea Britanie, Danemarca, Norvegia, Suedia, Taiwan, Australia/ USA, France, UK, Denmark, Norway, Sweden, Taiwan, Australia
	Dezvoltarea cercetărilor de bază/ Development of Basic Research	Marea Britanie, Suedia, Slovenia/ UK, Sweden, Slovenia
Stimularea cooperării inovaţionale dintre mediul de afaceri şi cel academic (universităţi) în interiorul ţării/ Stimulation of innovation co-operation of business and science (universities) within the country	Stimularea apropierii simetrice dintre universităţi şi corporaţii/ Stimulation of the symmetric approach of universities and corporations	SUA, Finlanda/ USA, Finland
	Investiţiile publice de dimensiuni mari în ştiinţă şi inovare şi atragerea capitalului privat naţional/ Large public investments in science and innovation and attract national private capital	Israel, Finlanda/ Israel, Finland
	Stimularea activităţii sectorului cu capital străin în sfera inovării/ Stimulation of innovation activity of the private sector with foreign capital in the innovation sphere	Marea Britanie, Irlanda, China, Corea, Malaezia, India, Israel/ UK, Ireland, China, Korea, Malaysia, India, Israel
	Stimularea iniţiativei de inovare în sectorul ştiinţific/ Stimulation of innovation initiative of science sector	Germania, Japonia, Noua Zeenlandă, Danemarca/ Germany, Japan, New Zealand, Denmark
Integrarea în sistemul inovaţional internaţional/ Integration in international innovational system.	Integrarea completă/ Complex integration	Finlanda, Ţările de Jos, China/ Finland, Israel, Netherlands, China
	Specializarea tehnologică/ Technological Specialization	Coreea, Malaezia, Singapore,Taiwan, India/ Korea, Malaysia, Singapore, Taiwan, India
Restabilirea reţelei interne de inovare/ Establishing internal innovation networks	Crearea de condiţii speciale pentru formarea de relaţii în domeniul de inovare/ Creation of special conditions for the formation of relations in innovation	SUA, Norvegia, Irlanda/ USA, Norway, Irland
	Stimularea iniţiativei regiunilor naţionale/ Promotion of national regions' initiatives	Franţa, Germania, Finlanda/ France, Germany, Finland
Formarea unui sistem naţional de inovare/ Formation of national innovational system	Restructurarea ştiinţei din sectorul public/ Restructuration of public sector science	Bulgaria, Polonia, Lituania/ Bulgaria, Poland, Lithuania
	Iniţierea integrării ştiinţei şi a educaţiei/ Initiation of science and education' integration	Letonia, Estonia, Republica Cehă/ Latvia, Estonia, Czech Republic
	Implicarea întreprinderilor mici şi mijlocii în domeniul de inovare/ The involvement of small and medium-sized businesses in the innovation sphere	România, Slovacia, Letonia, Estonia, Turcia, Chile/ Romania, Czech Republic, Latvia, Estonia, Turkey, Chile
	Identificarea zonelor prioritare în exportul de înaltă tehnologie/ Identification of priority areas in the export of high technology	Cehia, România, Chile, Turcia/ Czech Republic, Romania, Chile, Turkey

Apariţia unor probleme de frânare a mediului "generarea cunoaşterii", activităţii de inovare scăzute şi decalajul tehnologic în economia naţională poartă un caracter obiectiv fiind provocate de dezechilibrele grave din economie, cît şi de alţi factori.

Depăşirea tendinţelor inerte de dezvoltare necesită schimbarea condiţiilor, care stimulează dezvoltarea inovării. În acest context, cel mai important este crearea

The emergence of problems braking medium "knowledge generation", a low innovation activity and technology gap in the national economy is an objective and caused serious imbalances in the economy and other factors.

Overcoming inertia trends requires changes in the conditions that stimulate innovation development. In this regard, the most important is the creation of a favorable

unui regim fiscal favorabil, cât şi o politică vamală, reglementarea utilizării drepturilor de proprietate intelectuală, reglementările guvernamentale, sprijinirea învățământului superior şi a cercetării fundamentale ce se află în responsabilitatea autorităților naționale executive.

Cu toate acestea, este necesară efectuarea următoarelor priorități: - formarea instituțiilor financiare pentru a asigura continuitatea de finanțare a proiectelor de afaceri în toate etapele ciclului de inovare; - dezvoltarea infrastructurii tehnologice de producere a activităților de inovare, inclusiv crearea şi sprijinirea parcurilor tehnologice, centrelor de inovare şi tehnologie, incubatoarelor de afaceri, centrelor de transfer tehnologic etc.;- promovarea dezvoltării legăturilor de cooperare între subiecții sistemului de inovare;- dezvoltarea sistemului de informare, consultanță de specialitate şi a infrastructurii de inovare în învățământ.

Rezultatele preconizate în aplicarea măsurilor menționate sunt: - asigurarea unei competitivități crescute a reproducerii de cunoştințe; - crearea unui sistem eficient de inovare, care asigură interacțiunea dintre sectorul de cercetare-elaborare cu sectorul corporativ şi este integrat în sistemul global de inovare; - crearea şi extinderea de "coridoare tehnologice", care asigură competitivitatea sectoarelor separate ale economiei naționale bazate pe tehnologii avansate.

Ca parte a acestor măsuri sunt propuse următoarele direcții pentru rezolvarea problemei: dezvoltarea accelerată a mediului "generarea cunoaşterii", asigurarea competitivității sectorului de cercetare şi dezvoltare pe un număr limitat de domenii prioritare, crearea unei infrastructuri de inovare eficiente şi stimularea modernizării tehnologice a sectoarelor economice cu utilizarea mecanismului de punere în aplicare a priorităților naționale de dezvoltare tehnologică într-un număr limitat de sectoare.

Datorită faptului că, **statistica inovațională în RM încă lipseşte**, aceasta complică abilitatea de a face concluziile necesare, specifice şi prognozate destul de precis privitor la dezvoltarea statisticii în țara noastră în acest tip de activitate.

În acelaşi timp, trebuie să se țină cont că **în lume se conturează doar modalități de a aborda problema care formează un sistem de indicatori statistici pentru a monitoriza SNI. S-au format numai pre-condiții pentru crearea lor.** Există **baze de date** informaționale bine concepute **pentru dezvoltarea inovațională**[1]: ediții regulate (o dată la doi ani) "Indicatori de dezvoltare a Ştiinței şi Tehnicii" (Science&Engineering Indicators, Arlington, VA: National Science Foundation); baza de date "Acorduri de cooperare şi indicatori tehnologici" (CATI), creată de Institutul Economic de Cercetări în Inovare şi Tehnologie din Maastricht (MERIT); baza de date a Organizației pentru Cooperare Economică şi Dezvoltare (OCDE).

La măsurarea fluxurilor de cunoştințe, inclusiv între sectorul public şi privat, în opinia noastră, pot fi folosiți următorii indicatori: ai activității comune de cercetare, numărul de brevete şi publicații comune; de legătură a brevetelor de invenție şi activitățile de

tax regime and customs policy; regulate the use of intellectual property rights, government regulation and support of higher education and fundamental research that is within the responsibility of the national executive authorities.

However, you must perform the following priorities: the formation of financial institutions to ensure the continuity of financing of business projects at all stages of the innovation cycle; development of production and technological innovation infrastructure, including the creation and support of technology parks, innovation and technology centers, business incubators, technology transfer centers, etc.); promote the development of cooperative ties between actors of innovation system; development of information, expert consulting and educational innovation infrastructure.

The expected results of implementing the above measures are: providing competitive enhanced reproduction of knowledge; creation of an effective innovation system that provides interaction between sector research and development with the corporate sector with innovation system; the creation and expansion of "technology corridor" to ensure the competitiveness of individual sectors of the national economy based on advanced technologies.

You can identify the following major directions of innovation policy of foreign countries at the present stage[2]**: As part of these measures, the following directions for solving the problem***: ***advanced development environment "knowledge generation", ensuring the competitiveness of R & D sector on a limited number of priority areas, creating an efficient innovation infrastructure and stimulate technological upgrading industries using the mechanism of realization of national priorities for technological development in the limited number of sectors.***

Due to the fact that the statistics of innovations in RM are still missing, this complicates the ability to make the necessary, specific and reasonably accurate forecast conclusions regarding the development of statistics in this type of activity in our country.

At the same time**, in the world only yet are outlined ways to address the problem of forming a system of statistical indicators to monitor the NIS. Had been formed only pre-conditions for their creation.** There are well-designed informational **database on innovative Development**[1]: regular issues of (once per two years) "Indicators of Science and Technology" (Science & Engineering Indicators, Arlington, VA: National Science Foundation); database "cooperative agreements and technology indicators (CATI), created by the Maastricht Economic Research Institute of Innovation and Technology (MERIT); Database of Organization for Economic Cooperation and Development (OECD).

When measuring the flows of knowledge, including public and private sector, in our opinion, can be used the following indicators: indicators of joint research activities, the number of joint patents and publications,

cercetare ştiinţifică, indicele citării de articole în cele mai semnificative revistele ţărilor comunităţii internaţionale, alocarea tendinţelor de bază ale activităţii publicistice în diverse direcţii şi domenii ale cunoaşterii.

Pentru obţinerea datelor cu privire la transferurile de tehnologii, informaţia poate fi obţinută de la clienţi, furnizori şi agenţii guvernamentale. Difuzia de tehnologii este deosebit de importantă pentru sectoarele industriale tradiţionale şi sectoarele de servicii, care nu pot efectua de sine stătător activităţi de cercetare şi dezvoltare (R&D) şi crea de inovare. Din acest motiv, în ţările OCDE sunt implementate un număr substanţial de programe guvernamentale care vizează transferul de tehnologii în industrie.

Pentru a elabora o metodologie de studiu statistic complex al activităţii de inovare tehnologică în RM, este necesar de a rezolva **următoarele obiective cu caracter teoretic şi aplicativ**[3]**:**

- elaborarea conceptului unui studiu statistic al activităţii de inovare tehnologică în Republica Moldova;
- efectuarea analizei comparative a situaţiei din domeniul tehnologiilor avansate din producere şi din sfera informaţional-comunicativă în RM şi ţările industrial dezvoltate;
- propunerea unei metodologii pentru analiza caracteristicilor de bază a inovării din cadrul micului business, permiţând comparaţii internaţionale;
- elaborarea şi testarea abordărilor conceptuale la studiul de schimbări structurale în activitatea de inovare tehnologică a sectoarelor industriale şi altor activităţi economice în Republica Moldova;
- stabilirea relaţiilor statistice ale costurilor şi beneficiilor activităţii de inovare tehnologică în diferite sectoare economice;
- identificarea factorilor principali care influenţează asupra activităţii de inovare din RM, investigarea relaţiei dintre diferitele etape ale activităţii de inovare.

Rezolvarea acestor probleme ar trebui să faciliteze crearea şi funcţionarea efectivă în RM sferei NIS în întregime, capabile de reproducere şi de auto-dezvoltare, orientate spre sfera industrial-tehnologică cu o înaltă valoare adăugată, sfera serviciilor de înaltă calificare, adică spre **o economie bazată pe cunoaştere**, creştere pe piaţa mondială privind competitivitatea produselor high-tech şi un loc demn în cooperarea internaţională şi diviziunea muncii.

Cele menţionate mai sus **ne permite să facem concluzii** *confirmând necesitatea îndeplinirii* **următoarelor sarcini** *pentru formarea şi dezvoltarea în ţara noastră a SNI, reflectarea lui în sistemul statistic şi integrarea cu succes în UE şi sistemul internaţional:*

- *stabilirea unui sistem de indicatori statistici ai SNI, elaboraţi ţinînd cont de experienţa europeană şi internaţională, ce ar permite evaluarea şi adoptarea unor decizii eficiente de management în domeniul activităţilor tehnologice şi de inovare;*
- *revizuirea completă a tuturor aspectelor legate de cercetarea ştiinţifică şi inovare* pentru punerea în aplicare a resurselor umane, materiale, informaţionale şi financiare necesare*, precum şi organizarea proceselor*

patent indicators communication and research activities; citing articles index in the most significant for of the international community magazines, sharing of major trends of publication activity in various areas and disciplines.

To obtain data on transfers of technology information can be obtained from customers, suppliers and government agencies. Diffusion of technology is especially important for traditional manufacturing industries and service sectors, because themselves can not perform research and development (R & D) and do not innovate. For this reason, in the OECD countries implemented a substantial number of government programs aimed at technology transfer to industry.

To develop a methodology for comprehensive statistical study of innovation and technological activities in the Republic of Moldova to achieve **the following theoretical and applied objectives**[3]:

- develop the concept of a statistical study of innovation and technological activities in the Republic of Moldova;
- make comparative analysis of the situation in the field of advanced manufacturing and information and communication technologies in Moldova and the industrialized world;
- propose a methodology to analyze the basic characteristics of small business innovation, allowing international comparisons;
- develop and test conceptual approaches to the study of structural changes in the innovation and technological activities of industries and economic activities in the Republic of Moldova;
- to establish the statistical relation of costs and benefits of innovation and technology activities across industries;
- identify the main factors influencing the innovation activity in Moldova, to investigate the relation between the different stages of innovation.

Solving these problems should facilitate the establishment and effective functioning of the RM as whole, capable of reproduction and self-development of NIS-oriented industrial-technological sphere of high value added, highly skilled field services, with **an economy based on knowledge growth** in the global market competitive with high-tech products and a worthy place in international cooperation and division of labor.

The above **allows drawing conclusions** *on the necessity for performing the* **following tasks** *for the formation and development of our country, the NIS, its reflection in the statistical system and successful integration into the European and the international system:*

- *Establishing a system of statistical indicators of the NIS, tailored to European and international experience, allowing for evaluation and adoption of effective management decisions in the field of innovation and technological activities*;
- *a complex consideration to all aspects of research and innovation* **required to implement labor, material, information and financial resources***, and organization of*

eficiente de monitorizare produse în SNI;

- rezolvarea problemelor dezvoltării SNI în direcţii de dezvoltare rapidă a mediului „generarea cunoaşterii", pentru a asigura competitivitatea sectorului cercetării şi dezvoltării cu un număr limitat de direcţii prioritare, crearea unei infrastructuri de inovare eficiente şi stimularea modernizării tehnologice a sectoarelor industriale, utilizând mecanismul de punere în aplicare a priorităţilor naţionale de dezvoltare tehnologică într-un număr limitat de sectoare economice;

- dezvoltarea infrastructurii tehnologico-producătoare a activităţii de inovare, inclusiv crearea şi sprijinirea activităţii parcurilor tehnologice, centrelor de inovare şi tehnologie, incubatoarelor de afaceri, centrelor de transfer tehnologic etc.;

- furnizarea susceptibilităţii tehnologice a subiecţilor economiei şi promovarea dezvoltării legăturilor de cooperare între subiecţii sistemului de inovare;

- dezvoltarea infrastructurii activităţii de inovare informaţională, de consultanţă de specialitate şi educaţională;

- schimbarea condiţiilor care încurajează dezvoltarea inovării, inclusiv creşterea atractivităţii investiţiilor în sfera *„generarea cunoaşterii"* şi utilizarea tehnologiilor înalte cu conservarea şi dezvoltarea (bazate pe schimbarea calitativă) a mediului de bază;

- crearea unui regim fiscal favorabil şi a unei politici vamale, reglementarea utilizării drepturilor proprietăţii intelectuale, reglementările guvernamentale şi sprijinirea sistemelor învăţământului superior şi a cercetărilor fundamentale (o componentă principală a domeniului de aplicare în „generarea cunoaşterii");

- comercializarea potenţialului ştiinţific existent şi crearea unei infrastructuri a transferului tehnologic bazat pe formarea instituţiilor financiare, ce asigură continuitatea finanţării proiectelor de afaceri în toate etapele ciclului de inovare, inclusiv dezvoltarea de fonduri non-profit de capital de risc, precum şi pe baza sprijinului din partea statului pentru antreprenori şi întreprinderile mici inovatoare în sfera tehnologiilor înalte.

effective monitoring processes in the NIS;

- solution to the problems of the NIS in the directions *of advanced development environment, "knowledge generation", to ensure the competitiveness of the sector research and development on a limited number of priorities for an effective innovation infrastructure and to stimulate technological upgrading of industries using the mechanism for implementing the national priorities of technological development in a limited number of sectors of the economy;*

- development of production and technological innovation infrastructure, **including the creation and support of technology parks, innovation and technology centers, business incubators, technology transfer centers, etc**.;

- providing technological susceptibility of subjects of economy and promote cooperative ties between actors of innovation system;

- development of information, expert consulting and educational infrastructure of innovation;

*- change of environment that encourages innovative development***, including increasing the attractiveness of investment in knowledge generation and use of high technology to the conservation and development (based on qualitative change) of the base environment.**

- creation of a favorable tax regime and customs policy, regulate the use of intellectual property rights, government regulation and support of higher education and fundamental research (a backbone component of the scope of the generation of knowledge);

- commercialization of the existing scientific potential and infrastructure of technology transfer based on the formation of financial institutions, ensure the continuity of financing of business projects at all stages of the innovation cycle, including development of non-profit venture capital funds, as well as on the basis of state support for entrepreneurs and venture capital for small innovative enterprises in the sphere of high technologies.

Bibliografie/ Bibliography

1. Science, technology and innovation in Europe, Eurostat Pocketbooks, ISBN 978-92-79-13575-0, ISSN 1830 – 754X, L – 2721 Luxembourg: Publication Office the European Union, 2010.
2. Международный обзор статистики и показателей в области науки и техники, исходный документ: Статистика и показатели науки и техники по развивающимся странам: проблемы и перспективы; первая Международная встреча экспертов, проходившая в Монреале, Канада, 2-5 мая 2002 г. в Статистическом институте ЮНЕСКО, UIS/S&T/2/BD1, Монреаль, июль 2002 г. Оригинал: английский.
3. Disponibil în Eurostat website http://ec.europa.eu/eurostat.

ANALIZA CHELTUIELILOR PENTRU AGRICULTURĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Marcel CHISTRUGA, dr., IEFS

Recenzent: Lilia ROTARU, dr., USM

Articolul prezintă o analiză a cheltuielilor agricole în RM, inclusiv subvenţii şi alte cheltuieli bugetare. Acesta se concentrează pe probleme de optimizare a cheltuielilor bugetare curente şi recomandări pentru factorii de decizie politică. Unele dintre subvenţii distorsionează activitatea economică şi denaturează eficienţa pieţelor în RM, din care motiv este necesară o examinare aprofundată acestora.

Cuvinte cheie: *cheltuieli bugetare, subvenţii, optimizarea cheltuielilor agricole.*

Sistemul de subvenţii actual în agricultură nu contribuie pe deplin la principalele priorităţi ale MTBF 2012-2014[1]. Era 60% din totalul subvenţiilor sunt orientate spre susţinerea producţiei şi, prin urmare, sunt costisitor distorsionate din punct de vedere economic şi fiscal. Cea mai mare parte a subvenţiilor plătite sunt orientate în scopuri de producţie.

Accesul la subvenţii este strict limitat pentru un număr relativ mic de întreprinderi agricole.

Capacitate limitată de absorbţie şi de programare duce la acumularea datoriilor producătorilor agricoli.

Structura administrativă este încărcată din cauza numărului mare de programe cu un număr foarte limitat de beneficiari.

Se mizează pe contribuţia statului prin intermediul plăţilor sociale societăţilor comerciale din sectorul agricol în loc de stimulare de auto-suficienţă a persoanelor fizice.

Există o posibilitate de suprapunere între Fondul pentru Dezvoltare Regională şi activităţile Agenţiei de Plăţi şi Intervenţii în Agricultură (AIPA).

Bugetul agricol şi subvenţiile directe curente

Cheltuielile totale din bugetul naţional, alocate pentru MAIA în anul 2010, au constituit 989 milioane lei sau era 5% din totalul cheltuielilor bugetare[2]. Scăzând cheltuielile pentru educaţie şi cele ale unităţilor administrativ-teritoriale, şi adăugând programul naţional de dezvoltare a sectorul forestier şi programul de management al apei, ajungem la sumă totală de 889 milioane lei (4,5% din totalul cheltuielilor bugetare), alocată pentru sectorul agricol (din care 400 de milioane sub formă de subvenţii şi 220 milioane-din surse externe).

În Legea bugetului pentru 2011 este preconizată o sumă totală a cheltuielilor din partea guvernului central în mărime de 819 milioane lei pentru agricultură, gospodăria silvică, gospodăria piscicolă şi gospodăria apelor sau 4% din totalul cheltuielilor. Conform Legii bugetului pentru anul 2011, această sumă este structurată după cum urmează:

ANALYSIS OF AGRICULTURAL EXPENDITURES IN MOLDOVA

Marcel CHISTRUGA, PhD, IEFS

Reviewer: Lilia ROTARU, PhD, USM

Article analyzes agricultural expenditures in Republic of Moldova. Including subsidies and other budget expenditures. it focuses on problems of optimization of current budget expenditures and recommendations for policy makers. Some of the subsidies are distorting economic activity and Moldavian markets a thorough examination is needed.

Keywords: *budget expenditures, subsidies, optimization of agricultural expenditures.*

Main issues

Current subsidy scheme in agriculture does not fully contribute to the main priorities of the MTBF 2012-2014[3]. Almost 60% of all subsidies are oriented for production support and therefore are economically distortionary and fiscally expensive. The majority of the subsidies paid are oriented for production purposes.

Access to subsidies is strongly limited to relatively small number of agricultural enterprises.

Limited absorption capacity and poor programming lead to accumulation of liabilities to agricultural producers.

Administrative structure is inflated due to big number of programmes with very limited number of beneficiaries.

State contribution to social payments in agriculture target companies instead of stimulation of self-sufficiency of individuals.

There is a possibility of overlap between the Fund for Regional Development and the activities of the Agency for Interventions and Payments in Agriculture (AIPA).

Agricultural budget and current direct subsidies

Total expenditures of the National Budget in 2010 allocated for MAIA accounted for 989 million lei or almost 5% of Total Budget Expenditures[4]. Subtracting education expenditures and expenditures of the administrative-territorial units and adding Development of the national forestry sector program and Water management program a total sum of 889 million lei (4.5% of Total Budget Expenditures) was allocated for Agricultural Sector (of which 400 million in form of subsidies and 220 million from external sources).

In the Budget Law for 2011 it is envisaged a total amount of expenditures from the central government of 819 million lei for Agriculture, forestry, fishing and water management or 4% of Total Expenditures.

According to The Budget Law for 2011, the same amount is structured as following:

[1] MTBF Public Policy Priorities 2012-2014, http://www.mf.gov.md

[2] Notă: Conform Băncii Mondiale, guvernele ţărilor în curs de dezvoltare suportă cheltuieli, în medie, 1 USD pentru 10 USD în valoare netă de producţie Agricultură. În Moldova, în 2010, 1 leu cheltuit de către guvern (inclusiv din surse externe) pentru conturile 8.6 lei a producţiei agricole

[3] MTBF Public Policy Priorities 2012-2014, http://www.mf.gov.md

[4] Note: According to World Bank, developing country governments are spending, on average, 1 USD for 10 USD in net Agriculture production value. In Moldova, in 2010, 1 leu spent by the government (including from external sources) accounts for 8.6 lei of agricultural production

Alocări bugetare în 2011/ Budget allocations for 2011	**mln. lei/ millions lei**
Agricultură, gospodăria silvică, gospodăria piscicolă şi gospodăria apelor/ Agriculture, forestry, fishing and water management	819
Dezvoltarea agriculturii /Agriculture	471
Dezvoltarea politicilor şi managementului în domeniul agriculturii /Development of agricultural policies and management	14,7
Dezvoltarea durabilă a sectoarelor fitotehnie şi horticultură /Sustainable development of plant growing and horticulture sectors	333
Reproducerea, creşterea şi sănătatea animalelor /Breeding and animal health	12,5
o/w Subsidii /o/w Subsidies	250
Gospodăria silvică /Forest Management	13
Gospodăria apelor /Water Management	21
Activităţi şi servicii în agricultură, neatribuite în alt loc /Activities and services for agriculture unassigned to other place	297
o/w Millennium Challenge Corporation / o/w Millennium Challenge Corporation	91
Organe administrative/ Administrative departments	16

Sursa: Elaborat de autor în baza Legii Bugetului 2011./ Source: Authors calculation based on Budget Law 2011

În anul 2010, AIPA a reglementat 11 măsuri, destinate susţinerii producătorii agricoli autohtoni. Un alt program substanţial, rambursarea TVA-ului producătorilor agricoli (Măsura 12, 120 milioane lei, 15% din bugetul pe agricultură), este condus de **Inspectoratul Fiscal de Stat**.

In 2010, the AIPA manipulated11measures aimed to support agricultural producers in the country. Another substantial programme, the VAT reimbursement to agricultural producers (Measure 12, 120 million LEI, 15% of the budget on agriculture), is run by the STI.

Tabelul 1/Table 1

Analiza subsidiilor acordate pentru agricultură/
Analysis of agricultural subsidies

	Planificat, mii lei/ Planned, th. MDL	**Achitat Ianuarie-Mai 2010, mii lei/ Paid January-May 2010, th. MDL**	**Beneficiari/ Beneficiaries paid**	**Solicitări, 2010/ Applications, 2010**	**Datorii 2009/2010, mii lei/ Liabilities 2009/2010, th. MDL**
AIPA	280 000,0	157 555,7	468	5 004	-218 657,8
Inspecoratul Fiscal de Stat/ STI	120 000,0	120 000,0	859	-	-

Sursa: Agenţia de Intervenţie şi Plăţi în Agricultură/ Source: AIPA

Această măsură, precum şi subvenţiile pentru rate de împrumut, polițe de asigurare, înlocuirea podgoriilor vechi, achiziţionarea de animale de fermă au consumat 520 milioane de lei din bugetul de stat pentru anul 2010.

Din diferite motive, inclusiv orientarea programelor, datoriile de stat neacoperite, sunt transferate pe anii următori, astfel reducând, în general, accesul la subvenţii pe viitor. Datoriile neacoperite constituie, aproximativ, 30% din bugetul subvenţiilor.

Accesul la subvenţii (inclusiv rambursarea TVA) nu este caracterizat de egalitate, în timp ce orientarea este destul de liberă. Un mare număr de programe mici majorează costurile administrative. După cum am menţionat mai sus, cadrul

This measure, and subsidies for loan rates, insurance policies, or even replacing old vineyards or acquiring of farm animals consumed520 million LEI(2010) out of the State Budget.

Due to different reasons including poor targeting of programmes, the liabilities of the state without financial coverage are transferred to following years, generally reducing future access to subsidies. Non-covered liabilities form about 30% of the subsidy budget

The access to subsidies (including VAT refund) is not equal, while the targeting is quite loose. Large number of small programmes pushes up administrative costs. As

[1] http://apelemoldovei.org/regionaldevelopmentfund.html

administrativ existent şi resursele financiare disponibile nu permit efectuarea plăţilor a subvenţiilor în timp util.

Numărul beneficiarilor de subvenţii (~5000) reprezintă mai puţin de 1,5% din numărul total de întreprinderi agricole, (inclusiv 380935 fermieri, în anul 2009). De menţionat faptul, că 859 de producători au beneficiat de 120 mln. lei de rambursare a TVA-ului în anul 2010. Cele mai multe subvenţii nu sunt disponibile pentru fermierii mici, săraci sau noi creaţi din Moldova. Distribuţia resurselor este efectuată în favoarea marilor agricultori în proporţie de 71% din totalul subvenţiilor plătite (132 milioane lei). Astfel, majoritatea subvenţiilor agricole din Moldova sunt regresive (oferind susţinere, în primul rând, celui mai reuşit), bazate pe cantităţi sau suprafaţă; de aceea distribuţia veniturilor este agravată, în loc să fie îmbunătăţită.

Rezervele strategice de grâu ale ţării presupun asigurarea securităţii alimentare a statului. În prezent, rezervele de stat constituie 60.000 de tone şi sunt utilizate în scopul reducerii volatilităţii preţurilor grâului de pe piaţă.

Susţineri sociale, servicii privind ocuparea şi subvenţii de asigurare a sănătăţii

Unele dintre măsuri, în alte sectoare, oferă indirect subvenţii producătorilor agricoli. Un asemenea exemplu este subvenţionarea contribuţiilor la asigurările sociale pentru angajaţii din sectorul agricol cu 6%, scurgeri de 30-40 milioane lei anual de la bugetul de stat.

Tarifele reduse la poliţele de asigurare de sănătate, în mediul rural, sunt menite să sprijine acoperirea cu asigurări de sănătate în zonele rurale problematice (micilor producători agricoli, deţinătorilor de patente, lucrătorilor sezonieri etc.).

Fondul pentru Dezvoltare Regională

Priorităţi şi măsuri fundamentale ale procesului de îmbunătăţire a infrastructurii regionale. Unu la sută din veniturile bugetare (netransmisibile), alocate pentru dezvoltarea regională prin intermediul fondului, trebuie să fie cheltuite conform priorităţilor stabilite (drumuri, acces la apă, gestionarea deşeurilor, activităţi non-agricole în zonele rurale, mediul şi mijloace de trai durabile)[1]. În anul 2010, prin prisma măsurilor de subvenţionare în agricultură au fost observate neacoperiri în cinci proiecte selectate (~50 milioane lei). Una dintre priorităţi, dezvoltarea structurilor comune de comercializare a producţiei agricole şi integrarea lor în clustere (Măsura 2.3), este direct legată de priorităţile din sectorul agricol pentru 2012-2014.

Aplicarea acestor măsuri, infrastructura fizică şi o gamă de servicii în zonele rurale ar trebui să contribuie la creşterea eficienţei producţiei agricole.

Unele facilităţi subvenţionează indirect agricultura. De exemplu, eliminarea subvenţiei pentru asigurările sociale de 6% sau redirecţionarea subvenţiei pentru toţi agenţii economici prin reducerea ratei generale a asigurărilor sociale. Redistribuirea a 6% de subvenţie poate permite reducerea de până la 0,5% a ratei asigurărilor sociale (23-22,5) pentru toţi agenţii economici. Programele, active pe piaţa forţei de muncă, ar trebui să ajute oamenii aferent locurilor de muncă subvenţionate.

Cercetările comparative din cadrul mai multor ţări

mentioned before, existing administrative settings and available financial resources do not allow timely payments of subsidies.

The number of subsidy beneficiaries (~5000) represents less than 1.5% of total number of agricultural enterprises (including 380,935 farmers, 2009). It should be mentioned that 859 producers benefited from 120 million lei of VAT refund in 2010.Most of the subsidies are not even available to Moldova's small, poor or newly created farmers. Distribution of resources is in favour of big farmers accounting for 71% of all subsidies paid (132 million lei). Thus, most of Moldova's agricultural subsidies are also regressive (help the rich first and most), based on quantities or area; they worsen the income distribution instead of improving it.

The strategic wheat reserves of the country are supposed to serve the food security of the country. Presently, the state reserves amount to 60,000 tons and are used to reduce the volatility of prices of wheat on the market.

Related industries

Social welfare, employment services and subsidized health insurance

Some of measures in other sectors indirectly provide subsidies to agricultural producers. One example is the subsidizing of social security contributions for the employees in the agriculture sector by 6%, leaking 30-40 million LEI annually from the State Budget.

Discounted rates on health insurance policies in rural areas are aimed at supporting the coverage with health insurance in problematic rural areas (small agricultural producers, patent holders, seasonal workers, etc).

Fund for Regional Development

Founding priorities and measures envisaged by the fund target improvement of infrastructure in the regions. One per cent budget revenues (non-transferrable), earmarked for regional development through the fund, must be spent in line with set priorities (roads, access to water, waste management, non-agricultural activities in rural areas, environment and sustainable livelihoods)[1]. In 2010, no overlap with agricultural subsidy measures was noticed in five selected projects (~50 million lei). One the priorities, developing cooperative marketing structures for agricultural production and integrate them into clusters (measure 2.3), is directly linked to the priorities in the agricultural sector for 2012-2014.

Along the implementation of the measures, the physical infrastructure and range of services in rural areas should contribute to the increase of efficiency in agricultural production.

Abolish the SSC subsidy of 6% or redirect the subsidy to all economic agents by reducing the general SSC rate. Redistribution of 6% subsidy can allow for up to 0.5% reduction of SSC rate (from 23 to 22.5) for all economic agents. Active labor market programmes should assist

[1]http://apelemoldovei.org/regionaldevelopmentfund.html

privind cheltuielile publice agricole indică faptul, că investiţiile în bunuri publice, cum ar fi cercetarea şi dezvoltarea, infrastructura rurală şi educaţia, împreună cu crearea unei bune politici de mediu şi instituţional, constituie unul din cei mai importanţi promotori ai eficienţei sectorului agricol. Revizuirea subvenţiilor agricole ar trebui să contribuie la acordarea priorităţilor acestor tipuri de investiţii.

Reorientarea cheltuielilor privind rambursarea TVA-ului spre alte politici ar duce la o presiune concurenţială, ce ar face sectorul mai eficient. Această măsură ar putea fi compensată cu multe alte forme de sprijin direct. În conformitate cu politica pe termen mediu, măsurile de susţinere a competitivităţii sectorului agricol şi a programelor de protecţie socială în zonele rurale pot fi finanţate din aceste resurse.

Revizuirea programelor şi concentrarea resurselor în măsurile generale de sprijin-infrastructura, stimularea competitivităţii şi a investiţiilor care achiziţionează produsele agricole cu valoare adăugată ridicată (inclusiv curate din punct de vedere ecologic) ar asigura o eficienţă mai înaltă de alocare a resurselor (substituirea subvenţiilor pentru producţie cu subvenţii pentru stimularea investiţiilor în facilitarea procesului de prelucrare, manipularea şi depozitarea produselor agricole, în maşini şi echipamente agricole, crearea infrastructurii de piaţă accesibile, creşterea producţiei de produse cu valoare adăugată), în conformitate cu CCTM 2012-2014, în priorităţile politicii publice în sectorul agricol. Examinarea aprofundată a acestor sisteme de subvenţii ar trebui să fie efectuată de către Ministerul Finanţelor sau alt organism independent. Mai multă trebuie să fie acordată măsurilor, care vizează:

- Subvenţii pentru plante multianuale (Măsura 3: nuci, fructe, viţă de vie);
- Stimularea achiziţionării de animale de reproducţie şi menţinerea fondului genetic (Măsura 8);
- Subvenţii pentru utilizatorii produselor de uz fitosanitar (pesticide) şi îngrăşăminte (minerale) (măsura 11).

Programul I - Dezvoltarea Agriculturii (620 milioane lei pentru anul 2010 şi 471 milioane lei-pentru 2011)

Subprogramul 1.2 Dezvoltarea durabilă a sectoarelor de fitotehnie, horticultură şi viticultură şi crearea condiţiilor pentru promovarea produselor de înaltă valoare (331 mil. lei).

Reducerea stocului actual al rezervelor de cereale poate duce la reducerea cheltuielilor curente de stocare şi gestionare a capacităţii excedentare, precum şi la venituri one-off, provenite din vânzarea unei părţi a stocul excesiv, în valoare de până la 180 milioane lei. Nivelul actual al rezervelor de cereale ale UE este de, aproximativ, 70 kg pe cap de locuitor, în timp ce în Moldova este de 170 kg pe cap de locuitor. Politica rezervelor, în diverse ţări ale UE, diferă: în timp ce unele îşi menţin stocurile asemeni Republicii Moldova (România), altele se abţin de la cheltuieli de întreţinere rezervelor şi de la intervenţii. Acest lucru sugerează posibilitatea unei reduceri constante a rezervelor de cereale din Republica Moldova la nivelul UE, care vor permite redistribuirea a până la 100 de milioane de lei pentru alte cheltuieli. În termen mediu, este recomandabilă explorarea posibilităţii de a finanţa unele dintre activităţile de intervenţie pe piaţa agricolă prin utilizarea resurselor parvenite din UE (tip de finanţare standard în ţările membre people on subsidized jobs.

Studies on cross-country comparisons of public agricultural expenditures indicate that investment in public goods such as research and development, rural infrastructure, and education, along with creating a good policy and institutional environment, are the most important promoters of the efficiency in the agricultural sector. In this regard, review of agricultural subsidies should give priorities contributing to such types of investment.

Redirecting expenditures on VAT reimbursement to other policies would bring more competitive pressure making the sector more efficient. More direct forms of support can be used instead to compensate for the measure. In line with the medium term policy, measures to support competitiveness of the agricultural sector and social protection programmes in rural areas can be funded out of these resources.

Revise the programmes and concentrate resources in general sector support measures – infrastructure, stimulation competitiveness and acquiring investment in high value added agricultural products (including ecologically clean), to ensure better quality of resource allocation (replace subsidies for production by subsidies stimulating investment in facilities for processing, manipulation and storage of agricultural products, in agricultural machinery and equipment, creation of market access infrastructure, growth in the output of value added products), in line with the MTBF 2012-2014 priorities of public policy for the agricultural sector. A thorough examination of these subsidy schemes should be performed by MOF or other independent body. Deeper attention is to be given to measures targeting production:

- Subsidies for multiannual plants (Measure 3: walnut, fruits, vineyards)
- Stimulation of acquiring breeding animals and maintaining the genetic fund (Measure 8)
- Subsidy to users of phytosanitary products (pesticides) and fertilizers (mineral fertilizers) (Measure 11)

Program I - Development of Agriculture (620 million lei for 2010 and 471 million lei for 2011)

Subprogram 1.2 Sustainable developments of plant growing, horticulture and viticulture sectors and creating conditions for promoting high value products (331 million lei).

Reduction of the current stock of grain reserves can bring savings in recurrent expenditure of stocking and managing the excess capacity (and one-off revenue from sale of the excessive stock of up to 180 million LEI). The current level of EU grain reserves is about 70kg per capita, while in Moldova it is 170 kg per capita. Reserves policy in different EU countries differs – while some maintain stocks equal to Moldova (Romania), others refrained from spending on reserve maintenance and interventions. This suggests possible steady reduction of grain reserves in Moldova to the EU levels, which should allow up to 100 million lei freed up for other expenditure. In the medium-term, it might be advisable to explore the possibility to finance some of the intervention

ale UE).

Testarea soiurilor de plante

La acest capitol se presupune revizuirea cheltuielilor pentru activitatea din domeniul dat. Este vorba de specii noi de plante sau de certificarea speciilor existente? În cazul speciilor noi, ar trebui să fie luat în considerație costul-beneficiu abordat.

Susținerea producătorilor agricoli (inclusiv subvențile)

Toate activitățile privind subvenționarea trebuie să fie revizuite. Există cazuri multiple de beneficiari în aceeaşi perioada 2008-2010, în special beneficiari de subvenții de top.

Circa 60% din totalul subvențiilor sunt orientate spre susținerea producției şi, prin urmare, sunt costisitor distorsionate din punct de vedere economic şi fiscal. Cea mai mare parte a subvențiilor plătite sunt orientate în scopuri de producție.

Pe termen scurt, unele subvenții de producție a entităților, fără a avea acces la piețe, pot fi furnizate, dar trebuie să fie direcționate, monitorizate îndeaproape şi evaluate în cadrul limitelor de timp specifice.

Cele mai multe subvenții nu sunt disponibile pentru fermierii mici, săraci sau noi creați din Moldova. Distribuția de resurse este în favoarea marilor agricultori ce constituie 71% din totalul subvențiilor plătite (132 milioane lei). Astfel, majoritatea subvențiilor agricole din Moldova sunt regresive (oferind susținere în primul rând celui mai reuşit), bazate pe cantități sau suprafață; distribuția veniturilor este agravată, în loc să fie îmbunătățită.

Măsura 1. Stimularea creditării producătorilor agricoli de către băncile comerciale şi instituțiile financiare non-bancare (2,8 milioane în anul 2010).

În prezent, această măsură nu este eficientă. Subvențiile pentru această măsură au scăzut dramatic începând cu anul 2003. Stoparea acestei activități este cauzată de numărul mic de beneficiari (93), din care, în majoritate, doar fermele de mari dimensiuni pot beneficia (63 la număr) sau reorganiza procedurile (832 de cereri). Din aceste considerente, ar trebui să fie luată în vizor stimularea creditării şi furnizarea serviciilor de consultanță în zonele rurale.

Măsura 2. Stimularea mecanismului de asigurare a riscurilor în agricultură (9,9 milioane în anul 2010).

Se constată suspendarea subvențiilor din cauza numărului mic de beneficiari (122), a preponderenței fermelor de dimensiuni mari, care pot beneficia de subvenții (96), precum şi a numărului redus de cereri (232).

Măsura 3. Subvenționarea investițiilor pentru înființarea plantațiilor multianuale (52 milioane în anul 2010).

Moldova a pierdut cota de piață mondială de vin, de aceea este necesară continuarea analizei de evaluare a necesității de subvenționare a podgoriilor. În anul 2010 agricultorii mari au beneficiat, în medie, de 277 mii de lei, în timp ce micii fermieri au ridicat doar 78 mii de lei. Primii cinci beneficiari s-au bucurat de mai mult de 2 milioane din fiecare formă de subvenții.

În anul 2011 nu vor fi alocate resurse bugetare pentru această măsură.

Masura 4. Subvenționarea investițiilor pentru producerea legumelor pe teren protejat (sere, solarii) (3,9

activities on the agricultural market by utilizing the resources from the EU (which is standard in EU member countries).

In the field of testing the plant varieties

It would make sense to review the expenditures of this activity. Is it new plant species or certification of the existing species? If this species are new then a cost – benefit approach should be considered.

In the field of supporting agricultural producers (includes subsidies).

All the activities regarding subsidizing must be revised. There are multiple cases of same beneficiaries in the period of 2008-2010, especially for top subsidy receivers.

Almost 60 % of all subsidies are oriented for production support and therefore are economically distortionary and fiscally expensive. The majority of the subsidies paid are oriented for production purposes.

In the short term, some production subsidies to entities without access to markets can be provided, but must be targeted, closely monitored and evaluated and within specific time limits.

Most of the subsidies are not even available to Moldova's small, poor or newly created farmers. Distribution of resources is in favour of big farmers accounting for 71% of all subsidies paid (132 million lei). Thus, most of Moldova's agricultural subsidies are also regressive (help the rich first and most), based on quantities or area; they worsen the income distribution instead of improving it.

Measure 1. Stimulation of agricultural producer crediting by commercial banks and non-banking financial institutions (2.8 millions in 2010).

At the moment, this measure is not efficient. Subsidies for this measure decreased dramatically since 2003. Discontinue this activity due to small numbers of beneficiaries (93), mostly just large scale farms can benefit (63) or reorganize the procedures (832 requests). Stimulation of rural banking should be considered and providing consultancy services for rural areas.

Measure 2. Stimulation of the agricultural risk insurance mechanism (9.9 millions in 2010).

Discontinue the subsidy due to small numbers of beneficiaries (122), mostly just large scale farms can benefit (96) and only 232 requests.

Measure 3. Subsidy for foundation of multiannual plantations (52 millions in 2010).

Moldova lost its wine world market shares further analysis is needed for assessment of the necessity of subsidizing vineyards. Large farmers received on average 277 thousand lei, while small farmers received only 78 thousand lei in 2010. Top five beneficiaries received more than 2 million each in form of subsidies.

For 2011 there will be no budget allocations for this measure.

Measure 4. Subsidy for investment in vegetables production on protected land (greenhouses, solariums) (3.9 millions in 2010).

milioane în anul 2010).

Numărul de beneficiari esre redus (61); este o subvenție, relativ, nouă şi cea mai mare parte din toate sumele sunt direcționate către fermierii mici.

Măsura 5. Stimularea investițiilor pentru procurarea tehnicii şi utilajului agricol precum şi a echipamentului de irigare.

Unele subvenții ar trebui să fie revizuite, deoarece în unele cazuri, problema poate consta nu atât în, cât în accesul la acest echipament.

Măsura 6. Susținerea promovării şi dezvoltării agriculturii ecologice.

Măsura 7. Stimularea investițiilor în utilarea şi renovarea tehnologică a fermelor zootehnice (2,7 milioane în anul 2010).

Numărul este mic (20). Este logic de revizuit procedurile sau de reorientat spre alt tip de sprijin, de exemplu, recondiționarea de pășuni.

Măsura 8. Stimularea procurării animalelor de prăsilă şi menținerea fondului lor genetic (2,2 milioane în anul 2010).

Constatăm suspendarea subvenției din cauza numărului mic de beneficiari (26), a preponderenței fermelor de dimensiuni mari, care pot beneficia de subvenții (19), şi a numărului redus-60. Un rol major în această activitate îl poate juca sectorul privat, eliberând resurse pentru alte mijloace.

Măsura 9. Stimularea investițiilor în dezvoltarea infrastructurii postrecoltare şi procesare (11,7 milioane în anul 2010).

Trebuie să fie revizuite 92% din totalul subvențiilor, plătite agricultorilor mari în baza acestei măsuri.

Măsura 10. Subvenționarea producătorilor agricoli pentru compensarea cheltuielilor energetice la irigare (9,3 milioane în anul 2010).

Calculul consumului de energie trebuie să fie efectuat foarte subiectiv şi extrem de controversat. **Măsura 11.** Subvenționarea utilizatorilor produselor de uz fitosanitar (pesticide) şi îngrăşăminte (minerale) (39 de milioane în anul 2010).

De această măsură beneficiază în proporție de 78% sau 304 din fermele mari, adică 384 beneficiari. Primii cinci beneficiarii au obținut, în medie, 945 mii de lei. Nu există nici o fundamentare economică pentru subvenționarea achiziționării de semințe hibride, deoarece companiile private sunt în măsură să taxeze utilizatorii asupra costului total al producției de semințe şi de comercializare. O strategie adecvată pentru intervenția guvernamentală va oferi sprijin pentru dezvoltarea industriei private de semințe şi pepiniere de plante.

Subprogramul 1.3 Reproducerea, creşterea şi sănătatea animalelor (125 milioane de lei, include Măsura 7 şi 8, discutate mai sus). Acest subprogram ar trebui să fie revizuit, întrucât cele mai multe activități ar putea fi realizate de sectorul privat (de ex., cumpărarea resurselor genetice importate, stimularea procesului de creare şi modernizare a creşterii animalelor în sectorul agricol, achiziționarea de tehnologie şi echipamente pentru reproducere şi altele). Trebuie să fie efectuată o analiză cost-beneficiu a laboratoarelor.

Programul II. Securitatea alimentară (10,3 milioane

Few beneficiaries (61), but is relatively a new subsidy and the bulk of all amounts are directed to small farmers.

Measure 5. Stimulation and subsidy to investment in procurement of agricultural machinery and equipment, as well as for irrigation equipment.

Some of the subsidies should be reviewed because in some cases the problem can be in the access to this equipment and not the price.

Measure 7. Stimulation of investment in use and technological renovation of animal farms (2.7 millions in 2010).

Small number of beneficiaries (20). It makes sense to review the procedures or redirect to different type of support, for example reconditioning the pastures.

Measure 8. Stimulation of acquiring breeding animals and maintaining the genetic fund (2.2 millions in 2010).

Discontinue the subsidy due to small numbers of beneficiaries (26), mostly just large scale farms can benefit (19) and only 60 requests. Private sector can play a major role in this activity freeing resources for other means.

Measure 9. Stimulation of investment in post-collection and processing infrastructure (11.7 millions in 2010).

Must be reviewed 92% of subsidies for this measure were paid to big farmers.

Measure 10. Subsidy to agricultural producers to compensate energy expenditures on irrigation (9.3 millions in 2010).

Extremely controversial and very subjective when calculating energy consumption.

Measure 11. Subsidy to users of phytosanitary products (pesticides) and fertilizers (mineral fertilizers) (39 millions in 2010).

This measure serves in proportion of 78% or 304 large farms out of 384 beneficiaries. The top five beneficiaries received on average 945 thousand lei. There is no economic justification for subsidizing the purchase of hybrid seeds since private companies are able to charge users the full cost of seed production and marketing. The appropriate strategies for government intervention will the support for the development of the private seed industry and plant nurseries.

Subprogram 1.3 Reproduction, growth and animal health (125 million lei, includes Measure 8 and 7, discussed above)

This subprogram should be revised; most of the activities can be undertaken by private sector (the purchase of imported genetic resources, stimulation of creation and modernization of farming and livestock breeding, the purchase of technology and equipment for breeding and others). A cost-benefit examination of laboratories must be performed.

Program II Food Safety (10.3 million in 2011)

Food safety expenditures will increase in 2011 by more than 100%. A review of these expenditures must be undertaken especially in case of the Maintenance System of the Animal Identification and Traceability.

pentru 2011). Cheltuielile securităţii alimentare vor creşte în 2011 cu peste 100%. Revizuirea acestor cheltuieli trebuie să fie întreprinsă, mai ales, în cazul sistemului de întreţinere, de identificare şi trasabilitate a animalelor. Furnizarea spaţiului de stocare a pesticidelor inutilizabile acesta este un articol de cheltuieli istoric, pentru desfăşurarea căreia, până în 2013, este planificată suma de 10 milioane de lei. Cu referinţă la acest subiect, ar trebui să fie luate în considerare măsurile de debarasare de aceste depozite.

Programul III. Dezvoltarea sectorului forestier naţional (13,3 milioane lei). Se preconizează restaurarea a 24.500 ha de păduri, ceea ce constituie era 500 de lei pe ha. Este necesar de efectuat o examinare mai aprofundată asupra modului de distribuire a acestor bani.

Program IV. Gospodăriria apelor (20,9 milioane de lei pentru anul 2011). Ministerul Mediului gestionează aceste alocări. Reglamentarea cheltuielilor ar trebui să fie coordonată cu organizaţiile internaţionale şi societăţile donatorilor. Cheltuielile ar trebui să fie axate pe sisteme de irigare la scară mică, care necesită costuri mai mici de investiţii (comparativ cu sistemele de irigare pe scară mai largă) şi au perioade mai scurte de gestaţie şi randament mai mare în productivitate, pe sisteme care să poată oferi agricultorilor un grad mai mare de control asupra apei pentru irigaţii şi să furnizeze mai multe opţiuni pentru diversificarea culturilor.

Concluzii. O serie de activităţi, efectuate de către Ministerul Agriculturii sau agenţiile sale (institute în acest sector), ar putea fi privatizate sau convertite la auto-finanţare durabilă. Ar trebui să fie realizată o revizuire generală în scopul identificării unor asemenea activităţi şi reducerii finanţării de la buget pentru administrarea în sectorul agricol. De asemenea, fuziunea mai multor agenţii ar putea contribui la reducerea costurilor administrative. Investiţii, efectuate de donatorii de stat şi internaţionali în sistemele de irigaţii, ar face sectorul mai competitiv. Ar trebui să fie stabilit un mecanism pentru a face acest sistem de auto-finanţare durabil după finalizarea acestuia, astfel încât să nu fi create costuri suplimentare pentru buget, ci să fie incluse costurile companiilor ce le vor utiliza.

Bugetul de stat ar trebui să sprijine proiectele care vizează diversificarea activitaţilor în zonele rurale, de preferinţă sub formă de co-finanţare a proiectelor donatoare. Exemplu ar putea fi introducerea de tehnologii pentru producerea de energie din biomasă. Acest lucru va crea mai multe locuri de muncă în zonele rurale şi va păstra, de asemenea, venit în zona de producţie primară, contribuind la diversificarea economiei locale.

Cercetările comparative din cadrul mai multor ţări privind cheltuielile publice agricole indică faptul, că investiţiile în bunuri publice, cum ar fi cercetarea şi dezvoltarea, infrastructura rurală şi educaţia, împreună cu crearea unei bune politici de mediu şi instituţional, constituie unul din cei mai importanţi promotori ai eficienţei sectorului agricol. De exemplu, în cazul Moldovei serviciile de consultanţă agricolă sunt de o importanţă deosebită.

Cheltuielile publice ar trebui să abordeze aspecte legate de eforturile de coordonare a piaţei în special pe verticala lanţurilor de piaţă, de exemplu, dezvoltarea relaţiilor între fermieri şi procesatori, dezvoltarea infrastructurii şi a

Providing security deposit of obsolete and unusable pesticides

This is an historic expenditure article, until 2013 it is planned to spend on this activity around 10 million lei. Measures of discarding these deposits should be considered.

Program III Development of the national forestry sector (13.3 million lei)

It is envisaged that 24,500ha of forests will be restored. It means around 500 lei per ha. More information on how this money is spent and a thorough examination of the results should be made.

Program IV Water Management (20.9 million lei for 2011)

The Ministry of Environment administers these allocations. The coordination of expenditures should be coordinated with international organizations and donor community. Expenditures should be focused on small-scale irrigation systems, which require less investment costs compared to the larger-scale irrigation systems, have shorter gestation periods, yield higher productivity, give farmers a greater degree of control over their irrigation water, and provide more options for crop diversification.

Concluzions. A range of activities performed by ministry of agriculture or its agencies/institutes in the sector could either be privatized or be converted to self-sustainable financing. A comprehensive review should be done in order to identify such activities and thus reduce the budget financing for administration in the agricultural sector. Also mergers of several agencies might help to reduce the administrative costs. State and international donors are investing in irrigation systems to make the sector more competitive. A mechanism should be established to make this system financially self-sustainable after its completion, so that it doesn't create further costs for the budget but is internalized in the costs of the companies utilizing it.

State budget should support meaningful projects aimed at diversification of activity in rural areas, preferably in the form of co-financing of donor projects. Example might be the introduction of technology for production of energy from biomass. This creates more employment in rural areas and also keeps the income in the area of primary production, helping to diversify the local economy.

Studies on cross-country comparisons of public agricultural expenditures indicate that investment in public goods such as research and development, rural infrastructure, and education, along with creating a good policy and institutional environment, are the most important promoters of the efficiency in the agricultural sector. For example, in case of Moldova farm advisory services are particularly important.

Public expenditures should address issues related to market coordination efforts especially vertical coordination in market chains. For example development of links between farmers and processors, development of infrastructure and producer organizations.

Some of the resources must be redirected to

organizațiilor de producători. Unele dintre resurse să fie redirecționate către proiecte de infrastructură şi de construcție a infrastructurii competitive sociale din zonele rurale. Sistemul de subvenții ar trebui să ia în considerație, de asemenea, impunerea unei planificări financiare mai bune pentru programele de reducere a datoriilor neacoperite şi de asigurare a accesului egal la subvenții pentru toate tipurile de întreprinderi agricole. Programul şi măsurile, întreprinse de către Fondul pentru Dezvoltare Regională precum, şi măsurile agricole privind subvențiile ar trebui să fie corelate pentru a evita suprapunerea eforturilor.

infrastructural projects and building competitive social infrastructure in rural areas.

The subsidy scheme should also consider imposing better financial planning for programmes to reduce unfulfilled liabilities and ensure equal access to subsidies for all types of performing agricultural enterprises.

The programme and measures undertaken by the Fund for Regional Development and agricultural subsidy measures should be correlated to avoid duplication of effort.

Bibliografie/Bibliography

1. Legea Bugetului pentru anul 2011
2. World Bank, Moldova: Opportunities for Accelerated growth, 9 Septembrie 2005
3. www.apia.md
4. www.minfin.md

ANALIZA FUNCȚIEI VÂNZĂRI ŞI MARKETING ÎN INDUSTRIA DE PANIFICAȚIE

Maria OLEINIUC, lector superior, US „A.Russo", Bălți
Elena GORELOVA, dr., conf. cercet.

Recenzent: Nelli AMARFII-RAILEAN, dr., conf. univ., US „A.Russo", Bălți

În viziunea noastră, întreprinderile de panificație din Republica Moldova, confruntându-se cu piețe din ce în ce mai competitive şi cu consumatori tot mai exigenți, trebuie să găsească noi metode de a dobândi avantaje competitive şi de a mări vânzările.

Cuvinte cheie: *vânzări, stoc, produse de patiserie, indicele prețurilor etc.*

Principalul indicator al unei întreprinderi/ramuri în economia de piață sunt vânzările. Deşi pâinea şi majoritatea produselor de panificație sunt uşor alterabile cu termen redus de păstrare, volumul vânzărilor şi a producției-marfă în întreprinderile de panificație nu diferă esențial. În tabelul 1 este reflectată dinamica vânzărilor cu amănuntul a pâinii şi a produselor de patiserie şi cofetărie pe grupuri.

Urmare a analizei tabelului, au fost depistate următoarele tendințe în dinamica şi structura vânzărilor în ramura panificației:

- În 2009 vânzările totale ale ramurii de panificație s-au redus cu 5,6% față de 2008, dar ca pondere în structura vânzărilor cu amănuntul rămân constante – 6%.
- Cea mai mare pondere din vânzări revine, firesc, pâinii şi produselor de patiserie (cca 60%), care are pondere de 4% din totalul vânzărilor cu amănuntul.
- Vânzările pâinii şi ale produselor de patiserie au scăzut în 2009 cu 9,3% față de 2008, ceea ce este legat de reducerea capacității de cumpărare a populației.
- Cresc vânzările produselor de cofetărie, ponderea cărora în totalul vânzărilor este de 2,5%.

THE ANALYSIS OF SALES AND MARKETING SERVICES IN BAKERY INDUSTRY

Maria OLEINIUC, senior lecturer, „A. Russo" SU, Balti
Elena GORELOVA, PhD, conf. cercet.

Reviewer: Nelli AMARFII-RAILEAN, PhD, conf.univ., „A. Russo" SU, Bălți

In our view, the bakery industry in the Republic of Moldova, facing increasingly competitive markets and increasingly demanding consumers, should find new ways to gain competitive advantages and to increase the sales.

Keywords*: sales, stock, pastries, price index, etc.*

The sales are the main indicator of business / branch in the market economy. Given the fact that the bread and most of bakery products are perishable and have short term of shelf life, the sale and production volume in the bakery business does not differ essentially. The dynamics of detailed bread, bakery and confectionery sales is reflected in the 1st table.

After having analyzed the table, the following trends in the dynamics and sale structure in bakery industry were found:

- In 2009, total sales of the bakery industry fell by 5,6% compared to 2008, but as the rate in retail structure sales it remains constant – 6%.
- The largest rate of sales comes naturally to bread and pastries (aprox. 60%) with the rate of 4% of total retail sales.
- Sales of bread and pastries fell by 9,3% in 2009 compared to 2008, linked to the reduction of people's purchasing capacity.
- It should be noted that the confectionery sales are increased, whose rate in total sales is of 2,5%.

Tabelul 1/Table 1

Dinamica şi structura vânzărilor cu amănuntul ale pâinii, produselor de patiserie şi de cofetărie în Republica Moldova (în preţuri curente)/
The dynamics and retail sales structure of bread, pastries and confectionery in the Republic of Moldova (current prices)

Indicator	2005	2006	2007	2008	2009
Vânzările cu amănuntul totale, mil. lei/ Total retail sales, mil. MDL	**691,4**	**803,5**	**1046,4**	**1352,8**	**1277,7**
Ponderea în total vânzări cu amănuntul pe republică, %/ Total retail sales rate in the Republic of Moldova, %	6,3	5,9	6,2	6,3	6,4
Inclusiv:/ Including:					
Pâine şi produse de patiserie, mil. lei/ Bread and pastries, mil. MDL	431,2	496,6	664,5	854,9	775,7
Ponderea în total vânzări cu amănuntul pe republică, %/ Total retail sales rate in the Republic of Moldova, %	3,9	3,6	3,9	4,0	3,9
Produse de cofetărie, mil. lei/ Confectionery, mil. MDL	260,2	306,9	381,9	497,9	502,0
Ponderea în total vânzări cu amănuntul pe republică, %/ Total retail sales rate in the Republic of Moldova, %	2,4	2,3	2,3	2,3	2,5

Sursa: Anuarul Statistic al Republicii Moldova 2010./Source: Annual Statistics of the Republic of Moldova 2010.

Conform prognozelor experţilor, luând în consideraţie şi particularităţile ramurale ale pieţei produselor de panificaţie, în următorii 2-3 ani se aşteaptă stabilizarea vânzărilor.

Dacă analizăm stocurile de pâine şi produse de patiserie în unităţile de comerţ cu amănuntul, atunci observăm că valoarea lor este în creştere, dar ca pondere în stocuri totale cota este mică – cca 1,5%, motivul fiind termenul redus de păstrare al producţiei (vezi figura 1).

According to the experts' forecast and taking into consideration the bakery products market's peculiarities, the following 2-3 years are expected to make the sales steadier.

If we analyze the bread and pastries stocks in retail establishments, we can note then that their value is increasing, but as the rate in total stocks the share is small – approx. 1,5%, the reason being the short term of shelf life (Figure 1).

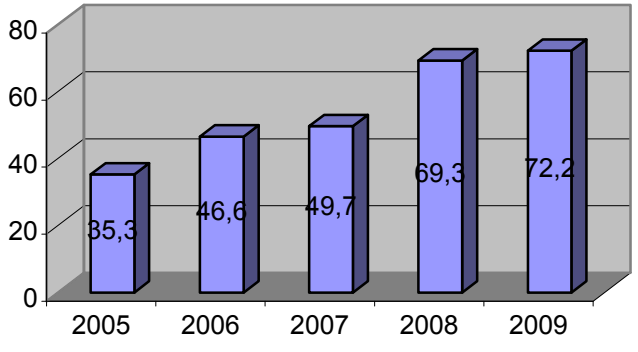

Fig. 1. Dinamica stocurilor pâinii, produselor de patiserie şi de cofetărie, mil. lei/
Fig. 1. The dynamics of bread, pastries and confectionery stock, mil. MDL
Sursa: Anuarul Statistic al Republicii Moldova 2009./ Source: Annual Statistics of the Republic of Moldova 2009.

Reieşind din faptul că pâinea şi produsele de panificaţie sunt produse social-importante, preţurile la acestea sunt reglementate la nivel de stat. Astfel, în conformitate cu HG nr.547 din 04.08.1995 „Cu privire la măsurile de coordonare şi de reglementare de către stat a preţurilor (tarifelor)", la poziţia 1905 – pâine şi colaci fără aditivi alimentari şi adaosuri şi poziţia 1902 – paste făinoase fără aditivi alimentari şi adaosuri este stabilit un adaos comercial limitat de 10% din preţul de livrare, incluzând TVA (8%). Din contul adaosului comercial se acoperă toate cheltuielile de circulaţie, inclusiv cheltuielile pentru transport şi alte cheltuieli legate de procurarea şi comercializarea acestor mărfuri. În toate cazurile de

Given the fact that bread and bakery products are socially-important, the prices are controlled at the state level. Thus, in accordance with Government Decision nr. 547 from 04.08.1995 "Regarding measures of state coordination and regulation of prices (tariffs)" on position 1905 – bread and kalatch (ring shaped fancy loaf) without food additives and fillers and position 1902 – pasta without food additives and fillers, the commercial trade margin limited to 10% of delivery price including TVA(8%) is established. The commercial trade margin covers all circulation costs, including transport expenses and other expenses related to the goods' purchase and marketing. In all goods marketing cases

comercializare a mărfurilor cu aplicarea adaosului comercial limitat, independent de numărul de intermediari, mărimea adaosului comercial nu trebuie să depăşească nivelul limită stabilit din preţul liber de livrare, fixat de producătorul mărfurilor, inclusiv TVA [1].

Menţionăm că, conform aceleiaşi Hotărîri a Guvernului, adaosul comercial limitat, de asemenea, este stabilit la făină de grâu (poziţia 1101). La alte produse de panificaţie şi patiserie, pe lângă cele evidenţiate mai sus, adaosul comercial nu este limitat, deci, produsele se comercializează la preţuri libere.

În figura 2 este prezentată dinamica indicilor preţurilor producţiei industriale şi preţurilor de consum la pâine şi produse de panificaţie.

with limited commercial trade margin appliance, regardless of the number of intermediaries, the trade margin size should not exceed the level limit established from the delivery free price, set by manufacturers, including value added tax [1].

It should be noted that according to the same Government Decision, the trade margin is also established with wheat flour (position 1101). Other products of bakery and pastries, besides those mentioned above, have unlimited trade margin, in such a way the products are being sold at market rates.

Figure 2 shows the dynamics of industrial price index and the consumer price for bread and bakery products.

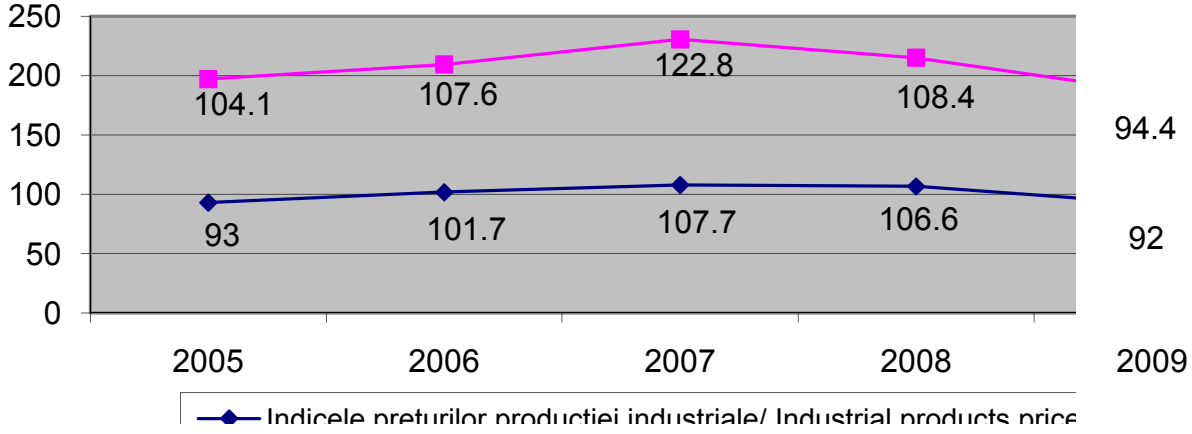

Fig.2. Dinamica indicilor preţurilor producţiei industriale şi preţurilor de consum la pâine şi produse de panificaţie, în % faţă de anul precedent/
Fig. 2. The dynamics of industrial price index and the consumer price for bread and bakery products, in % compared to last year
Sursa: Anuarul Statistic al Republicii Moldova 2010./ Source: Annual Statistics of the Republic of Moldova 2010

Indicele preţurilor de consum la pâine şi produse de panificaţie în anul 2009 a scăzut cu 12,9 p.p. faţă de 2008 şi acest lucru ne vorbeşte despre reglementarea mai bună a preţurilor la pâine la nivel de stat. Şi indicele preţurilor producţiei industriale din panificaţie a înregistrat tendinţe de scădere în 2009 cu 13,7 p.p. comparativ cu anul precedent, pînă în 2008 înregistrînd tendinţe de creştere.

Cu toate că ramura panificaţiei din Republica Moldova este tradiţional orientată spre piaţa internă, aceasta produce şi o serie de produse destinate exportului: paste făinoase, pesmeţi, covrigi, biscuiţi, produse din vafe etc. Partenerii principali la export al produselor de panificaţie sunt: ţările CSI, Europa Occidentală, Canada, SUA, Australia etc.

Menţionăm că exportul este asigurat preponderent de către combinatele mari de panificaţie în regimul Preferinţelor Comerciale Autonome (ATP), iar majoritatea brutăriilor nu au capacităţi la export. În acest context, devine foarte importantă adaptarea întreprinderilor de panificaţie autohtone la cerinţele pieţei externe prin implementarea standardelor internaţionale de calitate (ISO 9001:2008, ISO 14001:2004, ISO 22000:2005 etc.) şi tehnologiilor de producere performante, precum şi

Consumer price index for bread and bakery products in 2009 decreased by 12,9 percentage points compared to 2008 and this fact tell us about a better regulation of prices for bread at state level. Also, the industrial products price index in bakery registered tendencies of decreasing in 2009 with 13,7 percentage points compared to previous year; recording up to 2008 tendencies of growth.

Although the bakery industry in the Republic of Moldova is traditionally domestic market oriented, it also produces a range of products for export: pasta, croutons, bagels, biscuits, waffles. Main partners for export of the bakery products are CIS countries, Western Europe, Canada, USA, Australia etc.

The stress should be put on the fact that the export is provided mainly by large bakery enterprises in the regime of Autochthon Commercial Preference (ATP), and most of the small bakeries do not have export capabilities. In this context it is very important to adapt the local bakery enterprises to the external market demands through the implementation of international quality standards (ISO 9001:2008, ISO 14001:2004, ISO 22000:2005 etc.) and advanced production technologies, as well as cost

reducerea costurilor de producţie pentru ridicarea competitivităţii produselor de panificaţie la export.

Ca import al produselor de panificaţie şi patiserie pot fi evidenţiate: pastele făinoase, biscuiţii, diferite produse de cofetărie din făină cu termen mare de păstrare etc. În ultimii ani, influenţa importurilor produselor de panificaţie devine tot mai mare, cauza fiind, de multe ori, competitivitatea şi calitatea mai înaltă a acestora. Principalele ţări de import a produselor de panificaţie sunt: ţările CSI (Ucraina, Rusia) şi ţările Europei Occidentale (Germania, Italia, România etc.).

În figura 3 este ilustrată dinamica exporturilor şi importurilor pentru produsele de panificaţie în Republica Moldova, care ne arată tendinţe de creştere atât a exporturilor, cît şi a importurilor.

reduction in order to raise export bakery products competitiveness.

There should be mentioned the bakery products and pastries for export: pasta, biscuits, various confectionery products made of long-term-storage flour, etc. Lately, the influence of imported bakery products is increasing very often owing to their competitiveness and higher quality. The main import countries of the bakery products are CIS countries (the Ukraine, Russia) and Western Europe countries (Germany, Italy, Romania).

Figure 3 illustrates the dynamics of export and import of the bakery products in the Republic of Moldova, which shows us the growing tendencies both of export and import.

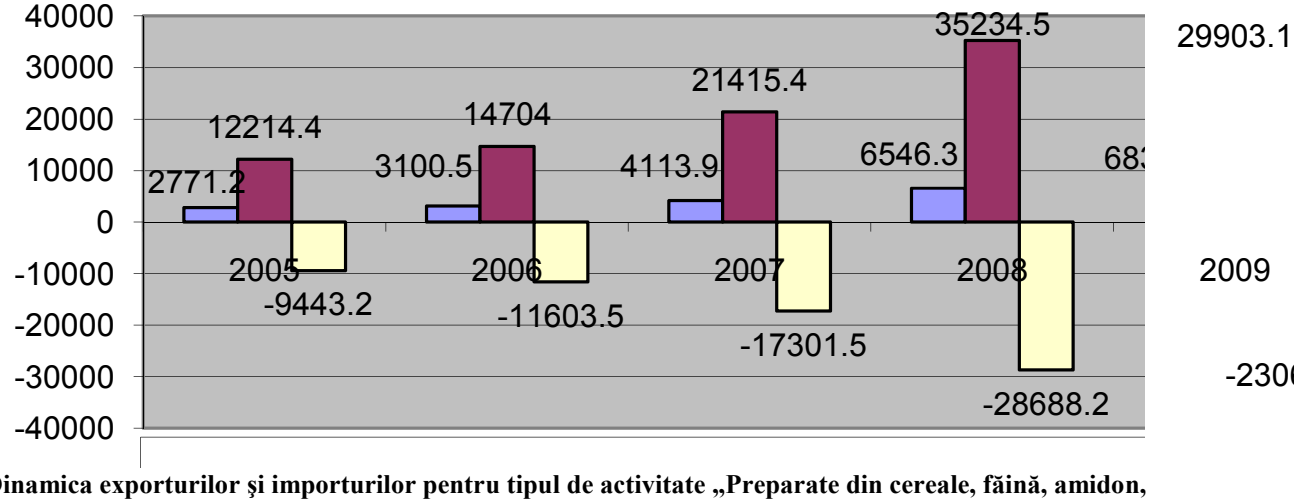

Fig. 3. Dinamica exporturilor şi importurilor pentru tipul de activitate „Preparate din cereale, făină, amidon, lapte, produse de patiserie", mii USD/

Fig. 3. The dynamics of export and import for the activity „Cereal products, flour, starch, milk; pastries", thousand USD

Sursa: Anuarul Statistic al Republicii Moldova 2010./ Source: Annual Statistics of the Republic of Moldova 2010.

În urma analizei datelor din figura 3 conchidem:

- În perioada analizată atît exporturile, cît şi importurile au avut tendinţe de creştere. Aspectul negativ ce trebuie menţionat este acela că şi soldul balanţei comerciale pentru produsele de panificaţie a avut aceiaşi tendinţă. Acest lucru ne vorbeşte despre faptul că ritmul de creştere a importurilor este mai mare comparativ cu ritmul de creştere a exporturilor şi aceasta ne reflectă dependenţa tot mai mare a ţării noastre de importul produselor de panificaţie, ceea ce, cu siguranţă, afectează activitatea producătorilor locali.
- În anul 2009 exporturile produselor de panificaţie şi patiserie au crescut cu 4,5% faţă de anul 2008 (creştere de 2,5 ori faţă de 2005), motivul de bază fiind orientarea tot mai mare a sectorului la export.
- În anul 2009 importurile produselor de panificaţie şi patiserie s-au redus cu 15,1% comparativ cu 2008 (creştere de 2,5 ori faţă de 2005), cauza fiind reducerea cererii în urma declanşării crizei economice. În general, se observă orientarea tot mai mare a consumatorilor spre produsele de import.
- După cum a fost constatat, un aspect nesatisfăcător în ramura panificaţiei din Republica Moldova este balanţa

After analyzing the data in the figure we may conclude the following:

- In the analyzed period both the export and the import had developed growing tendencies. The negative aspect that should be mentioned is that the trade balance for bakery products had the same tendency. This means that the import growth rate of is higher compared to export growth rate and this reflects our country's growing dependence of imported bakery products, which affects for sure the activity of local producers.
- In 2009 the export of bakery products and pastries grew by 4,5% compared to 2008 (2,5 fold increase compared to 2005), basic reason being the growing orientation towards export.
- In 2009 the bakery products import were reduced by 15,1% compared to 2008 (2,5 fold increase compared to 2005) the reason being the decreasing demand after the economic crisis started. Generally, it is observed the increasing consumers' orientation towards imported products.
- As it was previously stated, an unsatisfactory aspect

comercială negativă în creştere, adică se importă mai multe produse de panificaţie decât se exportă. Totodată, în anul 2009 balanţa comercială s-a redus cu 19,6% faţă de 2008, ceea ce este legat de scăderea volumului importurilor.

Reieşind din potenţialul tehnico-tehnologic existent al ramurii panificaţiei autohtone, considerăm necesară îndreptarea eforturilor întreprinderilor către mărirea volumului exporturilor şi ridicarea competitivităţii produselor de panificaţie autohtone.

În ce priveşte managementul marketingului, care, de asemenea, ţine de funcţia comercială, menţionăm faptul că acesta este relativ slab dezvoltat în cadrul întreprinderilor de panificaţie din RM şi acest lucru afectează vânzările, inclusiv la export. Astfel, din observările autorului, s-a constatat că: secţiile de marketing şi vânzări lucrează neeficient, profesionalismul marketologilor şi managerilor pe vânzări lasă de dorit, nu se realizează careva cercetări de marketing pe piaţa produselor de panificaţie, canalele de distribuţie sunt slab dezvoltate, există puţine mărci comerciale cunoscute, iar promovarea producţiei, practic, nu se efectuează.

Pentru a perfecţiona funcţia comercială în cadrul întreprinderilor de panificaţie autohtone este necesară implementarea unui management al marketingului eficient în conformitate cu rigorile economiei de piaţă şi asigurarea competitivităţii înalte a produselor de panificaţie şi patiserie atât pe piaţa locală, cît şi la export.

in bakery industry from the Republic of Moldova is the growing negative trade balance; it means that more bakery products are imported than exported. Nonetheless, in 2009 the trade balance fell with 19,6% compared to 2008, which is related to the decrease of imported volume.

Given the existent technique-technological potential of autochthon bakery industry, we consider it necessary the efforts of the companies to be guided towards the increase of the export volume and growth of the autochthon bakery products competitiveness.

In the marketing management, which also falls within the commercial function, we wish to mention that it is relatively underdeveloped in the bakery business of the republic of Moldova, and this fact affects the selling, including export. Thus, from the author's observations, it was stated that: the marketing and sales department works inefficiently, managers' professionalism is poor, no research on bakery products' market are done, distribution channels are weak, there exist little trademarks and product promotion is not performed.

In order to improve the commercial function at autochthon bakery companies it is necessary to implement an efficient marketing management according to the rigors of the market economy and to ensure a high competitiveness of the bakery products and pastries both at the local market and to export.

Bibliografie/Bibliography

1. Hotărârea Guvernului nr.547 din 04.08.1995 Cu privire la măsurile de coordonare şi de reglementare de către stat a preţurilor (tarifelor). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 28.09.1995, nr.53-54.
2. Anuarul Statistic al Republicii Moldova 2009.
3. www.statistica.md

TEORIA CONSUMULUI RAŢIONAL DE RESURSE ŞI MATERIALE – OBIECTIV FUNDAMENTAL AL ÎNTREPRINDERILOR

SIDĂU Marina Vasile, drd., UASM

Recenzent: Pavel MOVILEANU, dr. hab., prof. univ., UASM

In this article has been approached consumption theory because, the consumption represents an autonomous moment, particular of reproduction and of the social life in general. He designates the objective process by which, on the basis economic obtained results, the society in its entirety, the economic units, the social institutions and every citizen satisfy their needs.

***Cuvinte cheie**: consumuri directe; consumuri indirecte; resurse materiale; consum final.*

În abordarea problematicii consumului este necesar să se pornească de la ideea, potrivit căreia desfăşurarea liberă a activităţilor economice impune constrângerea unui raport exact de subordonare a mijloacelor de către scopuri, în sensul definirii producţiei, care, nefiind un scop în sine, se subordonează adevăratului scop al activităţilor economice,

THEORY OF RATIONAL CONSUMPTION OF RESOURCES AND MATERIALS - FUNDAMENTAL OBJECTIVE OF ENTERPRISES

SIDĂU Marina Vasile, PhD student, SAUM

Reviewer: Pavel MOVILEANU, PhD, Professor, SAUM

In this article there has been approached the consumption theory because, the consumption represents an autonomous moment, particular of reproduction and of the social life in general. He designates the objective process by which, on the basis economic obtained results, the society in its entirety, the economic units, the social institutions and every citizen satisfy their needs.

***Keywords**: direct consumption; indirect consumption; material resources; final consumption.*

In approaching the issue of consumption, it is necessary to start from the idea that the free progress of economic activities requires obliging an accurate report of subordination of means by the purposes in terms of finalizing the production which, not being a purpose in itself, subordinates to the real purpose of the economic activities,

reprezentat de consum. Într-o asemenea accepţiune, consumul apare atât ca element de declanşare şi stimulare a producţiei, cât şi ca element de reglare a acesteia, fiind cel ce generează determinările cantitative, precum şi sensul şi intensitatea ritmurilor, în care acesta se desfăşoară, şi se reia în mod ciclic. Consumul, care reprezintă, de fapt, nivelul la care oamenii îşi ating scopurile materiale, generate de interesele economice, trebuie să fie elementul esenţial în concepţia şi în desfăşurarea activităţii economice. Întrucât este un act de folosire efectivă a bunurilor sau serviciilor, consumul este cel care verifică utilitatea acestora şi concordanţa lor cu nevoile, dorinţele şi interesele oamenilor.

Orientarea tuturor activităţilor, care se desfăşoară în cadrul pieţei, implică, în primul rînd, o cunoaştere a consumului, o evaluare corespunzătoare a acestuia şi stabilirea unei ierarhii ce structurează nevoile de consum, atât ale utilităţilor economico-sociale, cât şi ale populaţiei. Consumul reprezintă cadrul, ce cuprinde satisfacerea necesităţilor societăţii în ansamblu, ale unităţilor economice şi instituţiilor, precum şi ale fiecărui indice în parte. În trecut, consumul tindea să devină un fenomen „de masă" în toate ţările dezvoltate. Această tendinţă determină, pe măsura dezvoltării, importanţa crescândă a acestuia pentru economia naţională şi internaţională, ridicând, astfel, numeroase probleme cu privire la modul de satisfacere, urmărirea, analiza, cuantificarea şi previzionarea principalelor sale modalităţi de realizare.

Ca practică şi experienţă socială, sorgintea consumului ţine de existenţa vieţii însăşi: pentru a putea trăi, oamenii trebuie să consume, iar pentru a consuma – trebuie să producă; perpetuitatea vieţii umane determină, în mod obiectiv, permanenţa consumului şi, implicit, a producţiei. Consumul s-a autonomizat şi s-a constituit ca un act distinct al procesului de producţie odată cu extinderea producţiei de mărfuri la scara întregii societăţi. Separarea lui de producţie şi de celelalte momente corelate, repartiţie şi schimb nu a înseninat şi nu poate exista vreodată o ruptură. El nu este şi nu trebuie privit şi analizat ca punct final, terminus, al unui lanţ, care începe cu producţia şi, trecând prin repartiţie şi schimb, se încheie cu consumul. Reproducţia, prin însăşi logica desfăşurării ei, implică ideea de circuit. Apoi, subiecţii, reprezentanţii în plan social ai producţiei şi ai consumului, sunt, în general, aceiaşi; societatea nu este împărţită în parte care produce şi o altă parte care consumă. Aşadar, consumul a fost şi rămâne un proces de graniţă, care face legătura nu numai între producător şi consumator, dar şi între activitatea economică şi cea socială, în general. Din această perspectivă, analizat din punct de vedere al dimensiunii, structurii şi principalelor tendinţe, el reprezintă o oglindă fidelă a fizionomiei societăţii; în consum sunt reflectate, ca într-o carte deschisă, stratificarea şi diferenţierea socială, contradicţiile, locul şi rolul grupurilor şi categoriile socio-profesionale într-o societate.

Din punct de vedere al conţinutului şi finalităţii, consumul poate *fi productiv* sau *neproductiv* (propriu-zis sau personal); primul este sinonim cu producţia şi semnifică *folosirea (consumul) de mijloace de producţie în scopul producerii a noi bunuri, materiale şi spirituale:* consumul neproductiv înseamnă *folosirea de către membrii societăţii a bunurilor materiale, spirituale şi a serviciilor, în forme,*

represented by consumption. In that sense, consumption appears both as an element of challenge and stimulation of production, as well as its regulation element, it is one that generates both quantitative measurements and direction and intensity of the rhythms in which it operates and repeats cyclically. As such, consumption that is in fact the level at which people reach their material goals generated by economic interests, should be the key element in concept and developing economic activities. Since consumption, as act that consists in effective using of goods or services, is one that verifies their usefulness and their correspondence with the needs, desires and interests of the people.

The orientation of all activities taking place in the market involves, firstly, an understanding of consumption, a proper assessment of it and the establishment of a hierarchy that structures consumption needs both of economic and social utilities, as well as population. Consumption represents the framework which comprises the whole society needs, those of economic units and those of institutions and of each index individually. In the past, consumption tended to become a "mass" phenomenon in all developed countries. This causes it to produce, with the development, an increasing importance for national and international economy, raising so many issues concerning both the satisfying way, as well as in connection with monitoring, analyzing, quantifying and predicting its main ways of achievement.

As a practical and social experience, consumption origin refers to the existence of life itself; in order to live, people need to consume, but to consume they need to produce; the permanence of human life perpetuation determines, objectively, the permanence of consumption, and implicitly, of production. Consumption became autonomous and consisted as a separate production process together with the expansion of commodity production in the whole society. Its separation of production and of other moments which it binds, distribution and exchange, not cleared and can never break. It is not and should not be viewed and analyzed as end point, terminus, of a chain that begins with the production and, through the distribution and exchange, ending with consumption. Reproduction, by its logic of development, involves the idea of a circuit. Then, individuals, the spokesmen on social level of production and of consumption are generally the same; society is not divided between a part that produces for another part that consumes. Thus, consumption was and remains a process of border that links not only producers and consumers, but also economic activity and social in general. From this perspective and analyzed in terms of size, structure and main trends it is a faithful mirror of the physiognomy of society; in it reflects, like in an open book, the social stratification and differentiation, contradictions, the role and place of groups and socio-professional categories in a society.

In terms of content and purpose the consumption may be *productive* or *unproductive* (proper or personal); the first is synonymous with the production and means *the use (consumption) of production inputs in order to produce new material and spiritual goods*; unproductive consumption means *the use of material and spiritual goods and services*

cantităţi şi de calităţi diferite, determinate de propria lor natură, precum şi de gusturile, preferinţele şi puterea de cumpărare, în scopul satisfacerii ansamblului de nevoi materiale şi spiritual-culturale, de care este legată viaţa individului.

În funcţie de modul, în care pot fi delimitate şi satisfăcute nevoile, în raport cu felul, în care sînt folosite bunurile, consumul şi, respectiv, bunurile de consum sunt *individual* (e) *şi colectiv* (e). Un bun de consum este considerat individual (privat) dacă folosinţa acestuia vizează *un* singur consumator, excluzându-i, implicit, pe toţi ceilalţi. Toate transformările ireversibile şi exclusive, pe care bunurile private le suferă prin acţiuni individuale, formează conţinutul consumului privat; constituie, în general, obiectul acestuia, bunurile, care se adresează nevoilor vitale: hrană, îmbrăcăminte etc. Alte bunuri, dimpotrivă, prin însăşi natura lor, prin caracteristicile tipo-funcţionale, nu pot fi folosite decât în comun; bunuri, precum aerul, apa, căldura, spectacolul, emisiunea TV, calea rutieră şi ferată, sunt bunuri colective (publice), iar transformările acestora, care circumscriu folosinţa la nivelul ansamblului, a colectivităţii, definesc consumul colectiv. Definiţiile de mai sus nu implică o separare netă şi valabilă pentru totdeauna a bunurilor în private şi publice, deoarece limitele, în marea lor majoritate, ţin de raţiuni tehnice, culturale şi simbolice; nu există .... bunuri private şi publice *în mod natural*, ci o frontieră în permanentă dinamică între ele. Cu excepţia unor bunuri *pur private* (cele alimentare, în special) şi *pur publice* (securitatea, internă şi externă, aer, lumină naturală etc.), există un spectru foarte larg de bunuri, a căror categorisire în private sau publice ţine de intervenţia factorului instituţional-organizatoric. Există, de asemenea, o întreagă gamă de *bunuri intermediare*, care se adresează fie unei colectivităţi sau grup social (familie, cartier, oraş, judeţ), fie, concomitent, consumului privat şi celui public (o şosea este un bun public, pus la dispoziţia colectivităţii; serviciul de transport, pe acea şosea, poate fi atât public, cât şi privat). Aceeaşi nevoie poate fi satisfăcută de un bun privat sau unul public. De asemenea, consumul unui bun implică, nemijlocit, consumul altui bun. Astfel, în primul caz se stabilesc raporturi de *substituibilitale*, iar în cel de-al doilea – raporturi de *complementaritate.*

După conţinutul bunurilor, care fac obiectul consumului, distingem: consum alimentar, nealimentar şi de servicii. În funcţie de modul de procurare a bunurilor, avem: *consum* de *mărfuri* şi *autoconsum.* Interes prezintă şi clasificarea după durata consumului în: *consum de bunuri* de *folosinţă curentă* şi de *bunuri de folosinţă îndelungată.*

Dicţionarul de economie (***Niţă Dobrotă***) defineşte consumul în felul următor: „consumul este o folosire a bunurilor corporale şi incorporale, folosirea care antrenează pierderea, imediată sau treptată, a unităţilor lor", accentuând că: „…consumul poate fi final în cazul satisfactorilor şi consum intermediar – în cel al podfactorilor…". Deci, consumul mai semnifică şi una din utilizările posibile ale venitului, când termenul de consum se identifică cu cel de cheltuieli de consum. Pe de altă parte, consumul este înţeles, de asemenea, ca un act social, care reflectă obişnuinţe, situaţii, tradiţii, modă, sisteme de valori, existente în timp şi spaţiu.

by the society members, in different forms, quantities and qualities determined by their own nature as well as their tastes, preferences and purchasing power in order to satisfy the whole material and spiritual - cultural needs which is related the individual's life.

Depending on how they can be separated and satisfy the needs and in relation to how the goods are used, consumption and respectively consumption goods are *individual (s)* and *collective (s).* An individual consumption good (private) is those whose use targets *a* single consumer excluding, by implication, all the others. All transformations, irreversible and exclusive, which private property suffers from individual actions forms the content of private consumption; it constitutes in general its subject, goods that address to vital needs: food, clothing etc.. Other goods, on the contrary, by their own nature, by type and functional characteristics, can be used only in common; goods such as air, water, heat, show, TV show, road and railway are collective goods (public) and their transformations, which circumscribe the use, on a whole level, of the collectivity, define the collective consumption. The above definitions do not involve a clear separation and valid for all the private and public properties, that is because what separates them, mostly, deals of technical, cultural, and symbolic reasons "there are not .... private and public goods *in a natural way* but a border permanently dynamic between them. Except for some *purely private* goods (particularly food) and *purely public* (security, "internal and external, air, sunlight, etc...) there is a very wide range of goods which categorization, in private or public, belongs to the intervention of institutional and organizational factor. There is also a whole range of *intermediate goods* which are addressed either to a collectivity or to a social group (family, neighborhood, city, state) or together as both to private or public consumption (a road is a collective good made available to the community; transport service on that road can be both public and private as well). The same need can be satisfied by a private or a public good. Also, consumption of a good directly involves another good consumption; in the first case, we deal with *substitutability relationships* and in the second with *the complementarily relationships*.

After the content of goods which create the subject of consumption there can be distinguished: food, nonfood and services consumption. Depending on the way of purchasing goods there are: *consumption of goods and own consumption*. It also presents interest the classification according to the period of consumption: *consumption of goods for everyday and durable use*.

Dictionary of Economics, **Niţă Dobrotă** exposes us the consumption under the following expression: "Consumption is a use of tangible and intangible goods, the use which involves the immediate or gradual loss of their units." he also stresses that: "... consumption can be final, in case of satisfactors and intermediate consumption, in those of pod factors... ", so the consumption also means one of the potential uses of income, when the term consumption is identified with that of consumption expenses. And on the other hand consumption is also understood as a social act, this reflecting the habits, circumstances, traditions, fashion,

Consumul, ca expresie a folosirii unor bunuri şi servicii, rezultate din producţie pentru satisfacerea nevoilor oamenilor şi ale producţiei însăşi, îmbracă forme diferite în funcţie de natura nevoilor satisfăcute, de modalităţile concrete de satisfacere a respectivelor nevoi, de sursele de solvabilizare a nevoilor de consum şi de sursele de alimentare a consumului.

Pentru a defini, însă, în întregime noţiunea de consum şi, îndeosebi, pentru a asigura o structurare corespunzătoare a acesteia, este necesar a aminti, că producţia, ca activitate organizată socialmente de diferiţi întreprinzători, creează bunuri şi servicii, care, în mod obişnuit, se schimbă în cadrul pieţei sau sunt obţinute pornind de la factorii de producţie schimbaţi pe piaţă. Această producţie, la rândul său, se împarte în producţie comercială şi producţie necomercială.

Producţia comercială este aceea, care se schimbă sau este susceptibilă de a fi schimbată pe piaţă la un anumit preţ. Toate bunurile sunt considerate ***mărfuri***, deci, comerciale, în timp ce unele servicii pot fi necomerciale.

Producţia necomercială este, în exclusivitate, o producţie de servicii. Este vorba, în principal, de servicii, furnizate de către instituţiile şi societăţile de administraţie publică sau privată, cu titlu gratuit. În categoria de producţie necomercială se includ, de asemenea, serviciile, realizate de gospodării prin folosirea personalului casnic.

În analiza consumului, va trebui să se ţină cont de ambele categorii de producţie – comercială şi necomercială – deoarece realizarea acestuia implică prezenţa ambelor, bineînţeles, în mod diferenţiat.

O primă structurare a consumului face referinţă la locul acestuia în asigurarea evoluţiei societăţii, distingându-se, din acest unghi de vedere, consumul intermediar şi consumul final.

Consumul intermediar reprezintă valoarea bunurilor şi a serviciilor, consumate în cursul unei perioade, într-un proces concret de producţie. Acest consum se caracterizează prin dispariţia completă a bunurilor în discuţie, ca urmare a incorporării acestora în produse nou elaborate (cazul materiilor prime, care sunt transformate în cursul procesului de fabricaţie), precum şi prin distrugere (de exemplu, cazul combustibililor, utilizaţi în procesul de funcţionare a maşinilor). Într-o economie bazată pe relaţii de piaţă, cunoaşterea consumului intermediar este foarte importantă, întrucât generează cumpărarea, ca act fundamental în cadrul pieţei industriale, respectivul consum apărând atât ca element de declanşare şi stimulare a producţiei, cât şi ca element de reglare a acesteia, el fiind cel care generează, pe de o parte, determinările cantitative şi calitative, şi, pe de altă parte, sensul şi intensitatea, în care respectiva producţie se desfăşoară, şi se reia în mod ciclic.

Consumul final ţine, în schimb, de valoarea bunurilor şi serviciilor, individuale sau colective, utilizate pentru satisfacerea directă a nevoilor umane. La nivelul unei ţări, consumul final grupează consumul indivizilor şi gospodăriilor, precum şi al unităţilor de administraţie, publice sau private. Consumul final al gospodăriilor priveşte, în marea sa majoritate, bunurile şi serviciile comerciale, la care se adaugă consumul de servicii necomerciale, care cuprinde serviciile casnice, furnizate de către personalul salariat, care îl utilizează. Consumul final, ca şi consumul

value systems existing in time and space.

Consumption, as an expression of the use of some goods and services resulted from production for satisfying human needs and the production itself, takes different forms depending on the nature of satisfied needs, on the concrete ways of satisfaction of those needs, on solvability sources of consumption needs and on supply sources of consumption.

To fully understand the concept of consumption and, especially, to ensure a proper structure of it, it is necessary to point out that production, as a socially organized activity by various entrepreneurs, creates goods and services which typically changes in the market or are produced starting from production factors changed in the market. This production, in its turn, is divided into commercial and non-commercial production.

Commercial production is that who changes or is likely to be changed on the market at a certain price. All goods are considered merchandises, so commercial, while some services may not be commercial.

Non-commercial production is thus exclusively the production of services. It is mainly of services provided by institutions and government or private companies, free of charge. This category also includes services realized by households, using domestic staff.

In the analysis of consumption will have to consider both production categories – commercial and noncommercial – as its realization imply both of them, of course differently.

A first structure of consumption refers to its place in the assurance of evolution of society, distinguishing from this angle, intermediate consumption and final consumption.

Intermediate consumption represents the value of goods and services consumed during a period in concrete production process. This consumption is characterized by complete disappearance of the goods in question, as a result of their incorporation in newly developed products (the case of raw materials, which are transformed during the manufacturing process), and through destruction (i.e. fuel used in the operating machinery). In an economy based on market relations, knowledge of intermediate consumption is very important, because it generates the purchase, as a fundamental act in the industrial market, this consumption defending, as a triggering stimulating element of production, as well as a control element of it; he is the one that generates, on the one hand, the quantitative and qualitative determinations and, on the other hand, the meaning and intensity in which the production takes place and repeat cyclically.

Final consumption envisages, instead, the value of individual or collective goods and services used for the direct satisfaction of human needs. At a country level, final consumption groups individuals and households consumption as well as of administrative, public or private units. Household final consumption, for the greater majority, refers to commercial goods and services, plus the consumption of non-commercial services, which include domestic services provided by salaried staff it uses. Final consumption as well as intermediate consumption,

intermediar, reprezintă, la rândul său, un element de formare a pieței, constituind așa-zisa piață a consumului, definită de către specialiştii în marketing drept compusă din toți indivizii şi gospodăriile, care cumpără sau procură bunurile şi serviciile în vederea utilizărilor personale. În general, se presupune, că gospodăriile consumă imediat bunurile, pe care le cumpără sau care le sunt furnizate gratuit, incluzând atât bunurile de uz curent, cât şi cele durabile. Prin acelaşi sistem cutumiar, instituțiile şi societățile administrative, de stat sau private, se consideră având un consum final de servicii necomerciale, ce reprezintă, de fapt, valoarea plăților parțiale, efectuate de indivizi sau de gospodării, care, convențional, sunt considerate consum final al administrației. În pofida acestei ample cuprinderi a ariei de bunuri şi servicii implicate, consumul final al gospodăriilor, astfel prezentat, nu este capabil să reflecte în întregime relațiile consumului total. Pentru depăşirea acestor limite, se foloseşte noțiunea de "consum lărgit", care permite o viziune mai completă în sensul, că atribuie consumului final şi evoluția serviciilor, realizate gratuit de administrațiile publice şi private, precum şi, eventual, de o serie de întreprinderi specializate pe aceste domenii, în beneficiul direct al gospodăriilor. Consumul lărgit al populației reprezintă, deci, suma consumului final al gospodăriilor, la care se adaugă consumul final necomercial al administrațiilor publice şi private din învățământ, sănătate, asistență socială, servicii recreative şi sportive.

Cunoaşterea structurii consumului deține o importanță deosebită în direcționarea şi dezvoltarea activității comerciale, întrucât structura respectivă îşi pune amprenta atât pe orientarea eforturilor întreprinzătorilor ce realizează bunuri de consum sau servicii, cât şi pe activitatea distribuitorilor, diferitor consilieri, care acționează ca intermediari în cadrul pieței.

represents itself, in its turn, an element of market formation, constituting the so-called market of consumption, defined by marketers as being composed of all individuals and households who buy or procure goods and services for personal use. In general, it is assumed that households consume immediately the goods they buy or which are provided to them free of charge, including both goods for everyday life, as well as durable ones. Through the same customary system, administrative institutions and public or private companies are taken into account a final consumption of non-commercial services that represents, in fact, the value of partial payments made by individuals or households, which are conventionally regarded as final consumption of government. Despite this broad coverage of area of goods and services involved, the final consumption of households, as shown, is unable to reflect fully the relations of total consumption. To overcome these limitations it is used the concept of "extended consumption" which allows a more complete in the sense that adds to the final consumption and the development of services provided free of charge by public and private administrations - and possibly by a number of companies specialized in these areas - for the direct benefit of households. The wider public consumption so represents the sum of household final consumption plus final non-commercial consumption of public and private administrations from education, health, social assistance, recreational and sports services.

Knowing the structure of consumption is particularly important for targeting and developing the commercial activity, as this structure leaves its mark both on the effort orientation of entrepreneurs who make consumption goods or services, as well as on the distributors' work, various advisers who act as intermediaries in the market.

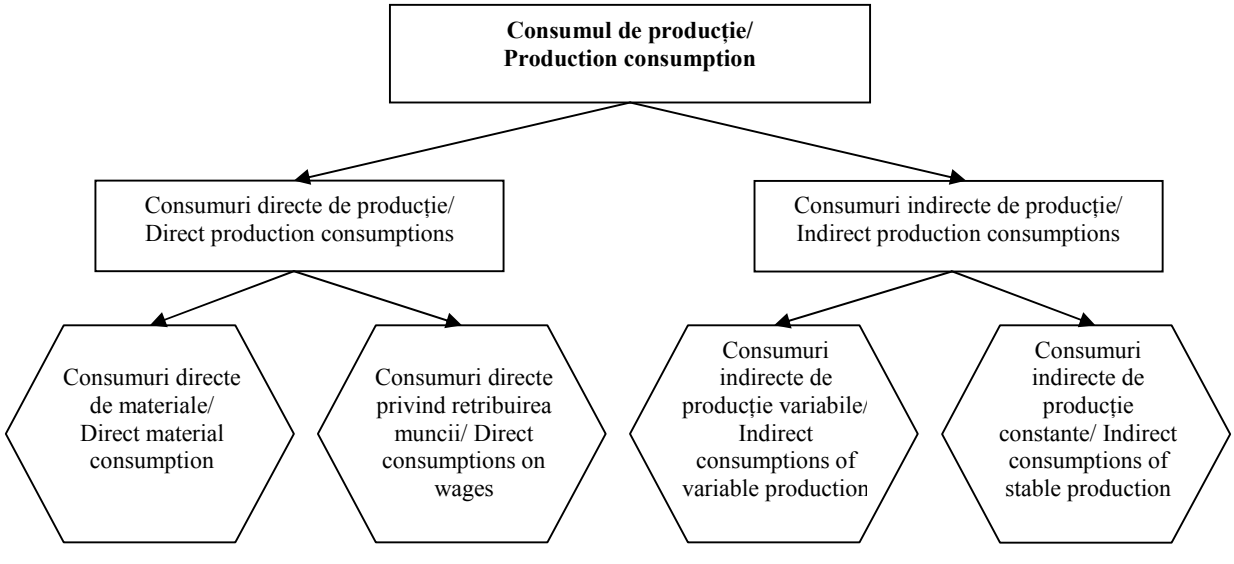

Fig. 1. Consumurile de producție/
Fig. 1. Production consumption

Sursa: Propusă de autor./ Source: Proposed by the author.

Ținând cont de argumentele expuse, autorul propune interpretarea consumurilor ca expresie valorică a resurselor, consumate sau folosite la obținerea produselor,

Taking into consideration the given arguments, we agree with the consumption interpretation made by the author - as a value expression of consumed or used resources in the

mărimea căreia se determină în conformitate cu politica de contabilitate a întreprinderilor agricole.

În schema 1 este prezentată clasificarea consumurilor după diferite criterii.

manufacture, their size is determined in accordance with the accounting policy of agricultural enterprises.

In the scheme 1 is presented the classification of consumptions according to different criteria

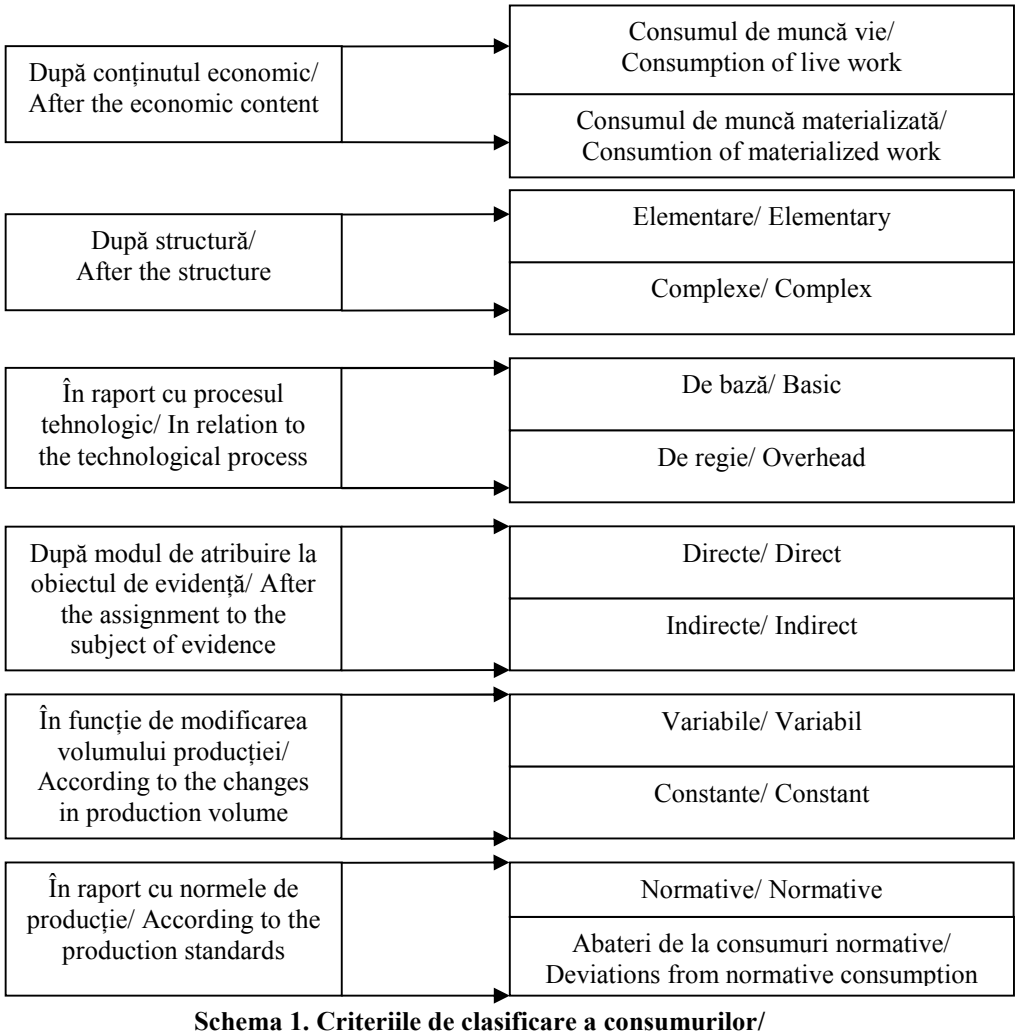

Schema 1. Criteriile de clasificare a consumurilor/
Scheme 1. The Classification of consumptions criteria

Sursa: Propusă de autor./ Sourse: Proposed by the author.

Economistul american P. Samuelson a inclus în circuitul economic noțiunea de consumuri limitate, subînțelegând prin acestea consumurile suplimentare, condiționate de fabricarea unei unități de produse printr-o metodă mai puțin costisitoare. Autorul accentua, că producătorii pot rezista concurenței libere şi maximiza veniturile numai reducând, prin modalități acceptate, consumurile, ceea ce este posibil doar în cazul implementării procedeelor performante de gestionare a tuturor elementelor patrimoniale.

În opinia economistului R. Couz, pentru funcționarea cu succes a mecanismului de piață, o importanță deosebită revine consumurilor tranzacționale, adică consumurilor ce țin de obținerea informației despre prețuri, selectarea partenerilor de afaceri, încheierea contractelor, protejarea drepturilor de proprietate etc.

Concluzii. În concluzie, menționăm, că din punctul de vedere al dimensiunii, structurii şi principalelor tendințe,

American economist, P. Samuelson, included in the economic cycle the notion of limited consumption, understood as additional consumption, conditioned by of making a unit of products by a less costly method. The author stressed that producers can resist to free competition and they can maximize revenue only by reducing consumption in acceptable ways, which is possible only after the implementation of performing management processes for all property items.

According to the economist R. Couze, for the successful operation of the market mechanism a particular importance is referred to transactional consumption, i.e. consumption related to obtaining information about pricing, selecting business partners, signing contracts, protecting property rights, etc.

Conclusions. In conclusion, it can be mentioned that through perspective and analysis from the point of view of

consumul reprezintă o oglindă fidelă a fizionomiei societăţii, în care se reflectă, ca într-o carte deschisă, stratificarea şi diferenţierea socială, contradicţiile, locul şi rolul grupurilor şi categoriile socio-profesionale într-o societate.

Ca practică şi experienţă socială, sorgintea consumului ţine de existenţa vieţii însăşi: pentru a putea trăi, oamenii trebuie să consume, iar pentru a consuma – trebuie să producă; perpetuitatea vieţii umane determină, în mod obiectiv, permanenţa consumului şi, implicit, a producţiei.

size, structure and main trends, consumption - is a faithful mirror of the physiognomy of society, where is reflected, as in an open book, stratification and social differentiation, contradictions, and place and role of groups and socio-professional categories in a society.

As a practical and social experience, consumption origin relates to the existence of life itself; to live, people need to consume, but to consume they need to produce; the permanence of human life perpetuation determines objectively, the permanence of consumption, and implicitly, of production.

Bibliografie/Bibliography

1. Dobrota N. Dicţionar de economie. Bucureşti: Economică, 1999.
2. David N., Istudor N. Asigurarea şi Gestionarea resurselor materiale în agricultura şi industria alimentară. Bucureşti: „Tribuna Economică", 2000.
3. David N. Aprovizionarea tehnico-materială a agriculturii. Bucureşti: Tipo ASE, 1984.
4. Fundătură D. Managementul resurselor materiale. Bucureşti: Economică, 1999.
5. Zahiu L. Managementul agricol. Bucureşti: Economică, 1999.

IMPACTUL AUDITULUI PERFORMANŢEI ASUPRA UTILIZĂRII FINANŢELOR PUBLICE

Simion BOSTĂNARU, drd., UTM

Recenzent: Gheorghe ILIADI, dr. hab., IEFS

Evoluţia economico-financiară din Republica Moldova a relevat faptul, că nu este suficient ca banii publici să fie cheltuiţi conform prevederilor legale, aceştia trebuie să fie utilizaţi şi în condiţii de economicitate, eficienţă şi eficacitate. Auditul performanţei este un instrument modern de evaluare a modului, în care sunt gestionate finanţele publice şi este pus la dispoziţia managementului, având sarcina de a contribui la îmbunătăţirea administrării acestora. Acest articol descrie impactul auditului performanţei în gestionarea eficientă, eficace şi economicoasă a finanţelor publice. Autorul prezintă, de asemenea, semnificaţia necesităţii abordării auditului performanţei în promovarea reformelor în domeniul managementului finanţelor publice.

Cuvinte cheie: *Curtea de Conturi, audit extern, auditul performanţei, finanţe publice, buget public naţional, eficienţă, eficacitate, economicitate, management financiar public.*

Declaraţia de la Lima cu privire la liniile directoare ale auditului, adoptată la Congresul al IX-lea al Organizaţiei Internaţionale a Instituţiilor Supreme de Audit (INTOSAI), determină „auditul asupra administrării finanţelor publice nu ca un scop în sine, ci ca o parte indispensabilă a sistemului de reglementare, scopul acestuia fiind de a semnala abaterile de la standardele acceptate şi încălcările principiilor de legalitate, eficienţă, eficacitate şi economicitate ale managementului financiar public astfel încât să fie posibil de a lua măsuri adecvate de corectare a fiecărui caz, să se stabilească responsabilitatea părţilor implicate, să se recupereze pagubele sau să se prevină

THE IMPACT OF PERFORMANCE AUDIT ON PUBLIC FINANCE USE

Simion BOSTANARU, PhD student, TUM

Reviewer: Gheorghe ILIADI, PhD, IEFS

The financial-economic development of the Republic of Moldova revealed that it is not enough for the public money to be spent in line with the legal provisions; it should be used in an economic, efficient and effective manner. Performance audit is a modern tool for the evaluation of the way public resources are managed and are made available for the management, having the role of contributing to the improvement of their administration. This article describes the impact of performance audit in the efficient, effective and economical administration of public finance. The author also presents the role of the necessity of the performance audit approach in the promotion of reforms in the public finance management sphere.

Keywords: *Court of Accounts, external audit, performance audit, public finance, national public budget, efficiency, efficacy, economy, public financial management, supreme audit institution.*

The Lima Declaration of Guidelines on Auditing Precepts, adopted at the Ninth Congress of the International Organization of Supreme Audit Institutions (INTOSAI), determines „the audit in public financial administration not as an end in itself but an indispensable part of a regulatory system whose aim is to reveal deviations from accepted standards and violations of the principles of legality, efficiency, effectiveness and economy of financial management early enough to make it possible to take corrective action in individual cases, to make those accountable accept responsibility, to obtain compensation, or to take steps to prevent – or at least render more difficult

astfel de abateri sau, cel puțin, să facă mai dificilă repetarea unor astfel de încălcări în viitor" [1].

Curții de Conturi a RM, în calitatea sa de instituție supremă de audit (în continuare – ISA), îi revine un rol important în procesul de îmbunătățire a gestiunii financiare publice, în promovarea transparenței şi asumarea responsabilității, respectarea disciplinei financiar contabile, în prevenirea şi combaterea fraudelor economice.

– such breaches" [1].

Court of Accounts of the Republic of Moldova, as the supreme audit institution (SAI), has an important role in improving public financial management, including administration of funds allocated by international donors, in promoting transparency and accountability, compliance with financial and accounting discipline, in preventing and combating economic frauds.

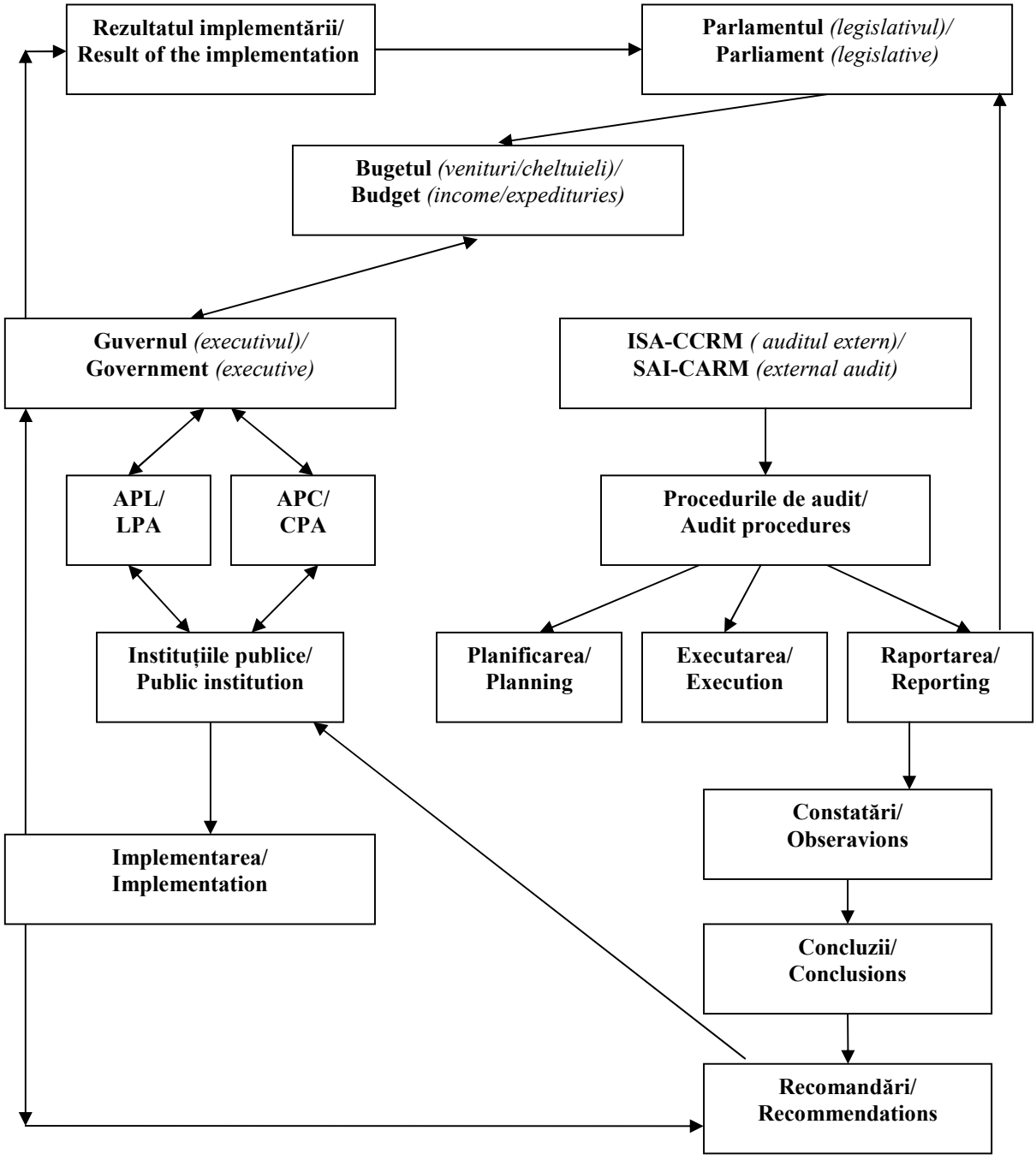

Fig. 1. Procesul de cercetare a criteriilor de formare, utilizare şi auditare a finanțelor publice/
Fig. 1. The process of research of the criteria of formation, use and audit of public finances
Sursa: Elaborată de autor./ Source: prepared by author.

Pregătirea şi formularea deciziilor manageriale privind îmbunătățirea performanțelor organizației impun

The preparation and statement of the managerial decisions regarding the improvement of the organizational performance

nevoia cunoaşterii stadiului de implementare a deciziilor anterioare, precum şi a celui de funcţionalitate şi/sau conformitate a proceselor afectate. Atingerea acestor deziderate este facilitată de acţiuni de verificare-cercetare specifice, care oferă imaginea fidelă a stării structurilor şi proceselor proprii organizaţiei. Concluziile obţinute vor servi ca bază de formulare a noilor măsuri reparatorii sau de conformare în cazul identificării de disfuncţii şi/sau ecarturi, sau de îmbunătăţire a inductorilor de gestiune pentru perfecţionarea funcţionalităţii sistemului analizat [2, p. 21].

Un audit extern eficient asupra managementului financiar public este un element fundamental în asigurarea unor standarde înalte în domeniul managementului finanţelor publice, iar aceasta constituie prerogativa fundamentală a bunei guvernări, care produce beneficii cetăţenilor, generează avansarea economică şi socială a ţării [3, p. 129].

Auditul extern este o examinare profesională a unei informaţii în vederea exprimării unei opinii responsabile şi independente, prin raportarea la un standard de calitate, o tehnică de investigare a funcţionalităţii şi conformităţii unui proces.

Însăşi structura şi execuţia bugetului de stat consolidat se bazează în prezent, într-o măsură semnificativă, pe metoda numită „buget pe programe", care constă în alocarea unor sume de bani (alocaţii bugetare) pentru un proiect/program concret, cuantificate cu ajutorul indicatorilor de performanţă.

Aceste două repere importante justifică şi susţin decizia Curţii de Conturi a RM de a implementa auditul performanţei în activitatea curentă.

Auditul performanţei constituie, potrivit standardelor INTOSAI, o evaluare sau o examinare independentă a măsurii, în care o activitate, un program sau o instituţie funcţionează în mod eficient şi eficace, cu respectarea economicităţii. Acest tip de audit este un instrument modern de evaluare a modului, în care sunt gestionate resursele publice şi este pus la dispoziţia managementului, având sarcina de a contribui la îmbunătăţirea administrării acestora [4].

Auditul performanţei este o formă mai evoluată de audit extern, spre care tind din ce în ce mai mult ISA. Această provocare este actuală şi, concomitent cu aprobarea cadrului legal, este în curs de realizare şi la ISA a RM.

Scopul auditului performanţei este de a oferi informaţii relevante în ceea ce priveşte maniera de implementare şi consecinţele activităţilor publice.

Obiectivul auditului performanţei este evaluarea: regularităţii, legalităţii, economicităţii, eficienţei şi eficacităţii gestionării resurselor financiare publice şi a patrimoniului public, precum şi a modalităţii, în care autorităţile publice îşi îndeplinesc atribuţiile în gestionarea banilor publici.

Curtea de Conturi analizează dacă operaţiunile financiare au fost înregistrate corect, dacă au fost executate în conformitate cu legile şi reglementările în vigoare şi dacă au fost gestionate cu respectarea principiilor de economicitate, eficienţă şi eficacitate.

Prin activitatea sa, ISA promovează standardele, recunoscute internaţional, privind transparenţa şi

requires the knowledge of the progress of implementation of past decisions, but also of the stage of functionality and/or of the compliance of the affected processes. The reach of these wishes is facilitated by the specific actions of research and examination, which offer to the organization a image of loyalty to own structures and processes. The obtained conclusions will serve as a base for the formulation of the new reparatory or compliance measures, in case of identification of dysfunctions and/or spreads, or in the case of amelioration of the administration inductors for the improvement of the functionality of the analyzed system [2, p. 21].

An efficient external audit on the financial public management is a fundamental element in the assurance of high standards in the sphere of the public finance management, this being the basic prerogative of good governance which produces benefits to citizens and generates the economic and social rise of the country [3, p. 129].

The external audit is a professional examination of a piece of information for the purpose of expressing an independent and responsible opinion through reference to a quality standard. It is a technique of research of the functionality and compliance of a process.

Currently, the structure and execution of the state budget is based, to a significant extent, on the so-called "program-based budgeting" method, which means the allocation of some amounts of money (budget allocations) for certain projects/programs, quantified with the help of performance indicators.

These two important milestones justify and support the decision of the Court of Accounts to implement the performance audit in its current activity.

According to the INTOSAI, the Performance Auditing is an independent examination of the efficiency and effectiveness of undertakings, programs or organizations, with due regard to economy. This audit type is a modern tool to assess how the public resources are managed and is provided to the management with the task to contribute to the improvement of its administration [4].

The audit of the performance is a more advanced form of external audit to which tend more and more ISA. This challenge, which is very actual, together with the approval of the legislative frame, is in progress also at ISA of the Republic of Moldova.

The aim of the performance audit is to provide relevant information about the implementation manner and consequences of public activities.

The goal of the Court of Accounts is to assess the regularity, legality, economy, efficiency, and effectiveness of the management of public finance and public assets, as well as how public authorities fulfill their duties of public money management.

The Court of Accounts analyzes if the financial operations were recorded properly, if they were carried out in line with the legal and regulatory provisions in force and if they were managed with due regard to economy, efficiency, and effectiveness principles.

Through its activity, the SAI promotes the internationally recognized standards on transparency

responsabilitatea în domeniul managementului finanţelor publice, contribuie la îmbunătăţirea gestiunii financiare a mijloacelor financiare publice şi la utilizarea optimă a acestora.

Efectuarea de către Curtea de Conturi a auditului performanţei este un pas important în dezvoltarea auditului public extern şi, totodată, o sarcină dificilă. Aşa, auditul performanţei depăşeşte practicile tradiţionale de a verifica doar conturile, acurateţea documentelor financiar-contabile şi legalitatea operaţiunilor economice. Pe de o parte, auditul performanţei oferă celor, care plătesc impozite şi taxe, o evaluare clară cu privire la modul, în care le sunt cheltuiţi banii. Pe de altă parte, ca tehnică nouă de audit, acesta poate contribui la îmbunătăţirea gestiunii instituţiilor publice şi la reducerea riscurilor, ca resursele publice să fie utilizate într-un mod ineficace.

Necesitatea abordării auditului performanţei este importantă prin faptul, că alocarea resurselor publice se înfăptuieşte pentru a realiza obiectivele sociale şi economice dorite, însă, având în vedere că resursele sunt limitate şi atribuite în rezultatul stabilirii priorităţilor şi necesităţilor, acestea trebuie gestionate de utilizatori pe baza principiilor de economicitate, eficienţă şi eficacitate. Necesitatea efectuării unui audit al performanţei în instituţiile din sectorul public este importantă întrucât devine tot mai mare interesul societăţii faţă de performanţa acestora şi preocuparea pentru modul, în care sunt cheltuiţi banii publici [5, p. 19].

Efectuarea unui audit al performanţei este o sarcină plină de provocări. Dificultăţile îşi au rădăcinile mai ales în faptul, că rezultatele depind de stabilirea obiectivului/obiectivelor şi de raţionamentul profesional al auditorului şi că nu întotdeauna este posibil să se cuantifice constatările. Spre deosebire de auditul financiar, nu există criterii standardizate de audit, stabilite prin cadrul legal, care să se potrivească pentru toate activităţile de audit. Pentru fiecare activitate de audit este necesară stabilirea unor criterii specifice.

În acest context, având şi un mandat clar, prevăzut de lege, Curtea de Conturi a Republicii Moldova a iniţiat un proces de implementare a celor mai moderne practici de auditare a performanţei, folosite pe plan internaţional, venind în întâmpinarea necesităţilor societăţii de a utiliza optim şi în condiţii de economicitate, eficienţă şi eficacitate mijloacele publice, inclusiv fondurile, provenite din asistenţa financiară a Uniunii Europene şi a altor organisme sau organizaţii internaţionale.

Reieşind din cercetările efectuate, am constatat, că Curtea de Conturi, activând de la 1 ianuarie 2009 în baza noii Legi a Curţii de Conturi nr. 261-XVI din 05.12.2008, care prevede efectuarea controlului asupra administrării şi întrebuinţării resurselor financiare publice şi a patrimoniului public prin **auditul performanţei,** a desfăşurat un şir de misiuni de audit al performanţei, ce au vizat domenii de importanţă majoră, după cum urmează în tabelul 1:

and accountability in public finance management and contributes to the improvement of public finance management and the optimal use of public money.

The performance audits, conducted by the Court of Accounts, represent an important step in the development of the external public audit. However, this is a difficult task. Thus, the performance audit goes beyond the traditional practice of checking only the accounts, accuracy of financial-accounting papers, and legality of economic operations. On one hand, the performance audit provides the taxpayers a clear assessment on how their money is spent. On the other hand, as a new audit technique, it may contribute to the improvement of the management in public institutions and reduction of risks that the public resources could be used inefficiently.

The performance audit is important because the public resources are allocated to achieve the desired social and economic goals, but keeping in mind that the resources are scarce and are allocated on the basis of the established priorities and needs, they should be managed by users in line with the principles of economy, efficiency, and effectiveness. It is important to conduct performance audits in public institutions, given the increasing interest of the society towards their performance and its concern with how the public money is spent [5, p. 19].

To carry out a performance audit is a challenging task. The difficulties are rooted especially in the fact that the outcomes depend on the establishment of the objective / objectives and on the auditor's professional judgment and that not always the findings are quantifiable. Unlike the financial audit, there are no standardized audit criteria established through the legal framework which would match all the audit activities. For each audit activity it is necessary to establish specific criteria.

In this context, with a clear mandate stipulated in the law, the Court of Accounts of the Republic of Moldova started the implementation of the most modern performance auditing practices, used at the international level, meeting the society's requirements of using the public means in an economic, efficient and effective manner, including the funds coming from the financial support provided by the European Union and other international institutions or organizations.

The researches made established that the Court of Accounts, operating since 1 January 2009 on the basis of the new Law on the Court of Accounts no 261-XVI of 05 12 2008, which stipulates the control of the management and use of public funds and assets by means of **performance audit**, has carried out a series of performance audit missions in areas of major importance, as it results in table 1:

Tabelul 1/Table 1

Rezultatele auditelor de performanţă în anii 2009-2010/
The results of performance audits in the period 2009-2010

Entitatea auditată/ Audited entity	**Obiectivele auditului/ Audit objects**	**Rezultatele auditului/ Audit results**	**Concluzia finală/The final conclusion**
Institutul Oncologic/ The Oncological Institute	De a analiza rezultativitatea măsurilor întreprinse în Republica Moldova în combaterea cancerului./ Aimed at analyzing the outcome of the measures taken by the Republic of Moldova to fight cancer.	1. IO activa în baza unui statut şi a unei structuri organizatorice învechite (de peste 10 ani). Lipsa unei structuri organizatorice aprobate şi a unui set corespunzător de acte normative a dus la ineficienţe în cadrul instituţiei./ The OI was operating on the basis of an outdated statute and organizational chart (developed more than 10 years ago). The lack of an approved organizational structure and a set of regulatory acts led to inefficiencies within the institution. 2. IO nu dispunea de acreditare./ The OI had no accreditation. 3. Deşi cele mai mari cheltuieli ale Institutului au fost cele pentru medicamente, Institutul nu deţinea controlul asupra întregului proces./ Although the cost of drugs accounts for the largest share in the expenditures of the Institute, it didn't have control over the entire process. 4. Institutul nu dispunea de informaţia esenţială privind starea tehnică a echipamentului său, care ar fi trebuit să indice dacă echipamentul era complet funcţional, necesita reparaţie sau nu era funcţional./ The Institute lacked essential information about the technical state of its equipment, which must have shown if the equipment was fully operational, needed repairs or was not functioning. 5. Nu s-a utilizat eficient Staţionarul Institutului./ The Inpatient Department of the Institute was used inefficiently. 6. Prevederile legale din domeniul achiziţiilor nu întotdeauna au fost respectate. Procesul de achiziţii al Institutului nu era transparent./ The Institute did not always meet the legal provisions on procurement. The Institute's procurement process was not transparent	„Sunt necesare schimbări majore pentru a îmbunătăţi semnificativ eficacitatea Instituţiei medico-sanitare publice Institutul Oncologic în lupta împotriva cancerului”/ «Major changes needed to significantly improve the effectiveness of the public health care institution the Oncological Institute in fighting cancer»
Ministerul Protecţiei Sociale, Familiei şi Copilului *(domeniul acordării ajutorului social)/* ***The Ministry of Social Protection, Family, and Child*** *(in the area of social aid*)	Pentru a determina dacă sunt probleme care să împiedice implementarea noului program de ajutor social şi dacă sunt, atunci ce acţiuni trebuie întreprinse pentru a aborda problemele./ To determine if there were any problems hampering the implementation of the new social aid program and if yes, what actions need to be taken to overcome the problems.	Deşi au fost obţinute progrese în implementarea legii, mai există oportunităţi pentru a îmbunătăţi şi a face implementarea mai eficientă şi eficace. În special, Curtea a constatat:/ Although progress was made in the implementation of the Law, there are still opportunities to improve the implementation and make it more efficient and effective. Particularly, the Court has found out that: 1. Este nevoie de personal suplimentar pentru a implementa procesul de ajutor social./ Additional staff is needed to implement the social aid process. 2. Controalele interne trebuie consolidate semnificativ pentru întregul proces de ajutor social./ The internal controls must be strengthened significantly during the entire social aid provision process. 3. Sistemul de plată către beneficiari poate fi îmbunătăţit. / The payment system can be improved. 4. Este necesar să se elaboreze unele procese pentru a permite Direcţiilor asistenţă socială să verifice statutul de şomer al beneficiarilor înainte de autorizarea plăţilor pentru beneficiari./ It is necessary to develop processes that would allow the territorial Social Assistance Divisions to check the beneficiaries' employment status before authorizing the payments. 5. Metoda utilizată pentru determinarea veniturilor, obţinute din folosirea terenului agricol, necesită a fi revizuită./ The method used to determine the income obtained from the use of the land plot needs to be revised. 6. Trebuie să se întreprindă măsuri întru lichidarea impedimentelor pentru familiile dezavantajate în obţinerea ajutorului social./ Measures should be taken to remove the barriers that prevent the disadvantaged families from benefiting of social aid.	„Mai există oportunităţi pentru a îmbunătăţi eficienţa şi eficacitatea procesului de acordare a ajutorului social”./ «Opportunities exist to improve the efficiency and effectiveness of the social aid process».

Entitatea auditată/ Audited entity	Obiectivele auditului/ Audit objects	Rezultatele auditului/ Audit results	Concluzia finală/The final conclusion
Ministerului Agriculturii şi Industriei Alimentare *(în domeniul viticulturii şi vinificaţiei)/* ***The Ministry of Agriculture and Food Industry*** *(in viticulture and winemaking)*	Auditul performanţei realizării Programului de restabilire şi dezvoltare a viticulturii şi vinificaţiei în anii 2002-2020, pentru:/ Audited the performance of the Program for Reestablishment and Development of Viticulture and Winemaking for 2002-2020 in order to: 1. A constata problemele existente în realizarea Programului/ Find out if the problems in the implementation of this Program; 2. A oferi informaţii referitor la modul, în care au fost folosiţi banii publici/ Provide information on how the public money was used; 3. A evalua eficacitatea politicilor organizaţionale realizate/ Assess the effectiveness of the organizational policies implemented.	Au fost identificate punctele slabe în realizarea, raportarea indicatorilor de performanţă ai Programului şi în gestionarea resurselor financiare ale Programului, care ar avea un efect advers asupra economiei, eficienţei şi eficacităţii dezvoltării ramurii vitivinicole:/ The Court identified the weaknesses in the achievement and reporting of Program performance indicators and in the management of Program financial resources, which would have a negative impact on the economy, efficiency, and effectiveness of the viticulture and winemaking sector: 1. Programul a fost elaborat pe un termen lung (19 ani) şi nu s-a modificat în funcţie de condiţiile curente ale pieţei de desfacere./ The Program was developed for a long term (19 years) and was not adjusted to the current conditions on the sales market. 2. Raportarea cu privire la indicatorii de performanţă ai Programului trebuie îmbunătăţită semnificativ./ The reporting of Program performance indicators must be improved significantly. 3. Organele abilitate nu au promovat activ procesul de defrişare a viilor neproductive, ci s-au axat doar pe înfiinţarea plantaţiilor noi./ The authorized bodies did not promote actively the clearing of unproductive grapevine, but focused only on the establishment of new plantations. 4. Condiţiile de plantare a viilor pentru producătorii mari şi mijlocii nu au fost administrate în mod obiectiv./ The conditions for grapevine planting for big and medium producers were not managed objectively. 5. Nu a fost elaborat Programul de dezvoltare a pepinieritului viticol, nu au fost întreprinse măsuri eficiente în vederea asigurării calităţii biologice./ The Grapevine Nursery Development Program was not developed. No efficient measures were taken to ensure the biological quality. 6. Cerinţele financiare ale plantatorilor nu au fost satisfăcute din cauza acumulărilor insuficiente în Fondul pentru susţinerea înfiinţării plantaţiilor viticole./ The planters' financial requirements were not met because of the insufficient accumulations in the Support Fund for the Development of New Grapevine Plantations. 7. Consiliul de administrare al Fondului nu a respectat deciziile proprii privind proporţiile lui de administrare./ The Fund Management Board did not apply its own decisions on the proportional payment to beneficiaries. 8. Iniţiativa înfiinţării plantaţiilor viticole prin metoda ipotecară a suferit eşec, rezultând în pierderi de 4,5 mln. lei./ The initiative to develop new grapevine plantations through mortgage funding failed and generated a loss of MDL 4.5 million.	„Sunt necesare îmbunătăţiri semnificative ale programului de restabilire şi dezvoltare a viticulturii şi vinificaţiei, dacă se doreşte realizarea obiectivelor propuse”./ «Program for reestablishment and development of Viticulture and Winemaking needs significant improvements whether achievement of envisaged objectives is desired»

Sursa: Rapoartele auditelor de performanţă, întocmite de Curtea de Conturi în anii 2009-2010./ Source: The reports of performance audits prepared by the Court of Accounts in the period 2009-2010.

În concluzie, realizarea recomandărilor, înaintate entităţilor auditate în Rapoartele de audit menţionate, va contribui la îmbunătăţirea managementului şi responsabilizarea executorilor de buget. Marea majoritate a recomandărilor sunt deja implementate, iar unele se implementează. Astfel, numai în rezultatul implementării recomandărilor Curţii de Conturi, Institutul Oncologic a obţinut acreditarea la 07.10.2009, ce denotă conformitatea deplină a acestui institut de a realiza politicile de sănătate în lupta împotriva cancerului.

Auditul performanţei este o noţiune nouă pentru Republica Moldova. Cu toate acestea, considerăm, că prin realizarea acestui tip de audit se vor reuşi performanţe palpabile în diferite domenii ale dezvoltării social-economice a ţării şi în utilizarea eficientă, eficace şi economicoasă a banului public.

Impactul cerinţelor şi recomandărilor, rezultate din

In conclusion, the achievement of the recommendations presented to the audited entities in the mentioned Audit Reports will contribute to the management improvement and to the responsibility of budget executors. The majorities of the recommendation are implemented or are being implemented right now. In the opinion of the Court of Accounts, the implementation of the recommendations made to the audited entities in the audit reports will help improve the management and enhance the accountability of budget spenders. Most recommendations have been implemented, while some of them are under implementation. Thus, only thanks to the implementation of the Court recommendations, the Oncological Institute was accredited on 07.10.2009, which proves the full commitment of this Institute to implement health care policies against cancer.

The performance audit is a new term for the Republic of

auditele de performanţă cercetate:

- încasarea veniturilor la Bugetul public naţional;
- îmbunătăţirea procesului administrării veniturilor Bugetului de stat;
- - înregistrarea în evidenţa contabilă a patrimoniului public;
- eficientizarea utilizării mijloacelor publice pentru investiţii şi reparaţii capitale;
- înregistrarea bunurilor imobile la Oficiul Cadastral Teritorial;
- responsabilizarea executorilor de buget + servicii de calitate;
- instruiri privind conformitatea procedurilor de achiziţii publice aplicate şi implementarea
- sistemului de management financiar, control şi audit intern.

Respectarea continuităţii dezvoltării proceselor auditelor de performanţă va contribui la îmbunătăţirea calităţii, profesionalismului şi impactului activităţii de audit extern întru:

- Sporirea responsabilităţii la nivel de conducere managerială pentru un management financiar conform;
- Identificarea soluţiilor de prevenire a fenomenului de risipă şi utilizare neregulamentară;
- Identificarea riscurilor privind proasta gestiune publică;
- Accentuarea reformei managementului financiar public, implementarea continuă a sistemului de control intern şi audit intern.

Privite prin prisma indicatorilor măsurabili, rezultatele înregistrate demonstrează o tendinţă vădită de racordare a activităţii Curţii de Conturi la cele mai bune practici de audit extern.

În linii mari, se cuvine de menţionat, că schimbările şi reformele, implementate de către Curtea de Conturi pe parcursul ultimilor ani, au impact asupra sectorului public. Prin activităţile sale, Curtea de Conturi promovează insistent reformele în domeniul managementului finanţelor publice şi optează pentru responsabilizarea executorilor de buget pentru buna guvernare a mijloacelor financiare publice la nivel de administraţie publică centrală şi locală.

Acestea, precum şi alte probleme, identificate pe parcursul auditului, sunt extrem de serioase şi multe din ele persistă ani de zile. Ministerul Sănătăţii, în calitatea sa de fondator al Institutului Oncologic, trebuie să îmbunătăţească supravegherea pentru a asigura corectarea problemelor identificate.

Un reper conceptual al auditului performanţei este adăugarea valorii în rezultatul constatărilor şi recomandărilor făcute, care, prin acest tip de audit, trebuie să devină o bază pentru îmbunătăţirea gestiunii în instituţiile publice. Curtea de Conturi, îndeplinindu-şi mandatul stabilit, precum şi realizând acest tip de audit, doreşte să ofere contribuţii la îmbunătăţirea modului de gestionare şi utilizare a resurselor publice.

Rezultatele, obţinute în urma auditelor şi raportate anual Parlamentului, indică clar necesitatea unei implementări coerente şi concentrate a acestor reforme. Aceasta trebuie să includă mecanisme adecvate de monitorizare, urmărire ulterioară şi responsabilizare a personalului. Eforturile Curţii Moldova. Nevertheless, we think that by carrying out audits of this type we could achieve tangible performances in various areas of social-economic development of the country and in the efficient, effective, and economic use of the public money.

The impact of requirements and recommendations of the Court of accounts that result from the researched performance audit:

- NPB revenue collection;
- improving SB revenue administration;
- recording public property in the accounts;
- more efficient use of public funds for capital investment and repairs;
- registration of immovable property in TCO;
- increased accountability of budget managers + quality services;
- training on compliance of public procurement procedures and implementation of financial management, internal control and audit system.

The Court of Accounts will continue to insist on quality, professionalism and impact of external audit, in order:

- To increase the level of management responsibility for a compliant financial management;
- To identify solutions to prevent waste and irregular use of money;
- To identify risks of poor public management;
- To enhance public financial management reform, continue the implementation of the system of internal control and internal audit.

Based on measurable indicators it can be said that achieved results reveal a clear tendency of the Court of Accounts to comply with best practices of external audit.

Broadly speaking, we should mention that changes and reforms implemented by the Court of Accounts during last years have significant impact on public sector. By its activities the Court of Accounts insistently promotes reforms in Public Finance Management and opts for accountability of budget spenders for good management of public finance at the level of central or local public administration.

These, as well as other problems identified during the audit, are extremely serious and many of them last for years. The Ministry of Health, as the founder of the Institute of Oncology, must improve the supervision in order to ensure the identified problems are solved.

A conceptual reference of the performance audit is adding the value as a result of the findings and recommendations made, which through this type of audit must represent a basis for the improvement of the public institutions management. The Court of Accounts, exercising its established mandate, as well as accomplishing this type of audit, wants to contribute to the improvement of the manner the public resources are managed and used.

The outcomes obtained from the audits and the annual reports of the Parliament show plainly the need of a coherent and concentrated implementation of these reforms. It should include appropriate mechanisms of monitoring, follow-up and ownership attribution to the staff. The Courts' efforts are aimed at supporting the fow of a more

sunt orientate spre susţinerea desfăşurării unui proces mai transparent şi public de reformare a managementului financiar public.

Reieşind din cercetările efectuate, am constatat, că deficienţele, descrise în materialele auditelor de performanţă, se datorează, în mare măsură, faptului, că sistemul de control financiar intern public din ţară se confruntă cu probleme, iar lecţiile învăţate se referă la următoarele:

Unu. Parlamentul, Guvernul şi Curtea de Conturi urmează să facă diferenţierea între responsabilitatea individuală şi cea instituţională – trebuie să-i facă conştienţi pe executorii de bugete de necesitatea de a purta răspundere de performanţele/rezultatele obţinute şi gestionarea financiară, şi să-i tragă la răspundere pentru o gestionare greşită.

Doi. Pentru început, în cooperare strânsă cu Unitatea centrală de armonizare a Ministerului Finanţelor, trebuie creată o procedură adecvată de autoevaluare pentru toţi conducătorii responsabili. Ca rezultat, se poate obţine un punct de pornire pentru un plan de acţiuni imediate întru remedierea neajunsurilor identificate.

Trei. Auditul extern, precum şi cel intern sunt utile conducerii entităţilor, oferind posibilitatea de a urmări funcţionarea ulterioară a sistemului de control intern şi management.

Patru. În activităţile oricărei instituţii supreme de audit, orientate spre stabilirea condiţiilor de bază pentru o bună funcţionare a managementului financiar, crearea şi menţinerea pe viitor a unui sistem de control financiar intern şi audit intern modern, o importanţă crucială îi revine suportului vizibil, sistematic şi bine echilibrat din partea Parlamentului şi Guvernului. Procesul de dezvoltare a culturi eficiente de responsabilitate este factorul cheie în stabilirea unei bune guvernări.

transparent and public process of reformation of the public financial management.

Researches proved that the imperfections described in the materials of the performance audits is merely a result of the fact that the public internal financial control system in the country encounters problems, and the lessons learned refer to the following:

First. The Parliament, the Government and the Court of Accounts are to differentiate between the individual and the institutional responsibility – the budget spenders must be made aware of the need to bear the responsibility for the performances / outcomes obtained and for the financial management and be held accountable for a wrong management.

Second. To begin with, an adequate procedure of self-assessment for all managers in charge should be established in close cooperation with the Central Harmonization Unit of the Ministry of Finance. As a result, a starting point can be obtained for a plan of immediate actions in order to remove the identified irregularities.

Third. The external audit, as well as the internal one, is useful to the entities management, providing the possibility to follow the further operation of the internal control and management system.

Fourth. A crucially important role in the activities of any supreme audit institution focused on the establishment of the basic conditions for a good operation of the financial management, on the establishment and further maintenance of a modern internal financial control and internal audit system belongs to the visible, systematic and well balanced support of the Parliament and the Government. The process of an efficient accountability culture development is the key factor in the establishment of good governance.

Bibliografie/Bibliography

1. Declaraţia de la Lima, elaborată de INTOSAI, adoptată la Congresul al IX-lea al acesteia din anul 1977.
2. Boulescu M., Ghiţă, M., Mareş, V. „Fundamentele auditului", Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 2001.
3. Bodarev Pavel. Auditul financiar. Chişinău, Firma editorial-poligrafică „Tipografia Centrală „„2003.- 296 p.
4. Standardele de audit ale INTOSAI, adoptate la Congresul al XIV-lea al INTOSAI din anul 1992, care a avut loc la Washington, actualizate în anul 1995.
5. Ghiţă Marcel, Mareş Valerică. Auditul performanţei finanţelor publice. Bucureşti, Editura CECCAR , 2002.- 255 p.

VENITURILE PROPRII ALE AUTORITĂŢILOR PUBLICE LOCALE DIN REPUBLICA MOLDOVA: TENDINŢE ŞI PERSPECTIVE

Eugenia CIUMAC, competitor, ASEM

Recenzent: Nadejda BOTNARI, dr. hab., conf. univ., ASEM

Deşi, în perioada 2000-2009, veniturile totale ale bugetelor unităţilor administrativ-teritoriale (BUAT) au cunoscut, în mărime absolută, o tendinţă de permanentă creştere, deşi, ponderea veniturilor proprii în structura veniturilor BUAT manifestă o evoluţie de continuă reducere, indicând, prin aceasta, extinderea centralizării bugetare în RM. Impozitele şi taxele locale, prin structura

OWN-SOURCE REVENUES OF LOCAL PUBLIC AUTHORITIES OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA: TRENDS AND PROSPECTS

Eugenia CIUMAC, PhD student, AESM

Reviewers: Nadejda BOTNARI, PhD, AESM

Whilst total revenues in budgets of administrative-territorial units (BATU) for the period of 2000-2009 were marked in absolute amount by the trend of permanent growth, the share of own revenues in the BATU revenues structure manifests evolution of continuing reduction, thus indicating expansion of budgetary centralization in the Republic of Moldova. Due to their structure and reduced

şi randamentul lor fiscal redus, contribuie modest la autonomia financiară a administraţiei publice locale (APL) din Republica Moldova. Prin urmare, se impune întreprinderea unor măsuri de creştere a randamentului fiscal al impozitelor şi taxelor locale.

Cuvinte cheie: *bugete locale, venituri proprii, autonomie financiară locală, transferuri, impozite şi taxe locale.*

fiscal efficiency, local taxes and duties contribute modestly to financial autonomy of LPA's (local public authorities) of the Republic of Moldova. Therefore, it is required to undertake some measures to increase fiscal efficiency of local taxes and duties.

Keywords: *local budgets, own revenues, local financial autonomy, transfers, local taxes.*

În cadrul politicii economice naţionale, autorităţile locale ar trebui să fie asigurate cu dreptul la resurse proprii, care ar trebui să fie adecvate, şi de care ar putea să dispună în mod liber, în exercitarea competenţelor şi responsabilităţilor lor, în limitele legii.

În mărime absolută, veniturile totale ale bugetelor unităţilor administrativ-teritoriale (BUAT) au cunoscut, în perioada aa.2000-2009, o tendinţă de permanentă creştere. În acelaşi timp, ponderea veniturilor BUAT în veniturile Bugetului Public Naţional (BPN) cunoaşte evoluţii fluctuante: de la 30,8%, în 2002, la 24%, în a.2008. Modificările structurale din cadrul BPN ar putea, parţial, explica această tendinţă.

În perioada aa.2005-2009, se observă reducerea continuă a ponderii veniturilor proprii în structura veniturilor BUAT, indicând prin aceasta extinderea centralizării bugetare în Republica Moldova.

În perioada analizată, se observă descreşterea ponderii veniturilor proprii ale BUAT de la 18,35%, în 2005, până la 9,93%, în 2009. Totodată, în aceeaşi perioadă, creşte ponderea transferurilor în structura veniturilor bugetelor UAT (figura 1).

Local authorities shall be entitled, within national economic policy, to have adequate financial resources of their own, of which they may dispose freely in exercising of their powers and responsibilities within legal limits.

In absolute amount, total incomes in budgets of administrative-territorial units (BATU) for the period of 2000-2009 were marked by a trend of permanent growth. At the same time, the share of BATU incomes in ones of the National Public Budget (NPB) was marked by fluctuating evolution: from 30.8% in 2002 to 24% in 2008. Structural modifications within the PNB frames could be explained partially by this trend.

For the period of 2005-2009, continuing reduction of earned incomes in the structure of BATU incomes is observed, thus indicating the extension of budgetary centralization in the Republic of Moldova.

For the analyzed period, decrease of earned incomes in BATU's is observed from 18.35% in 2005 to 9.93% in 2009. At the same time, share of transfers in the structure of ATU budgets was growing (Figure 1).

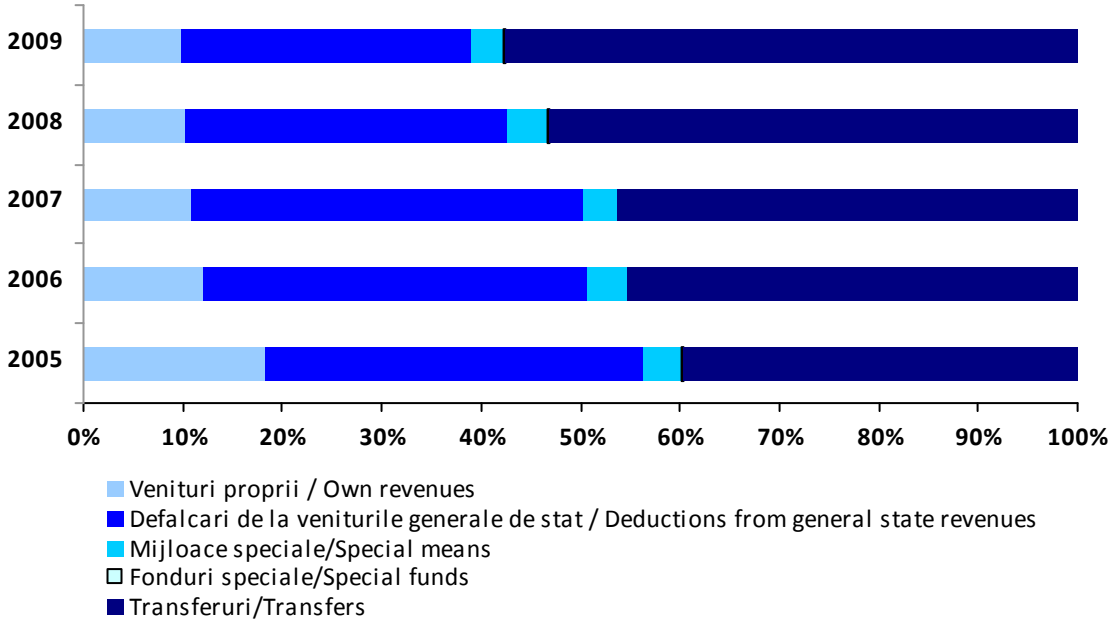

Fig. 1. Structura veniturilor bugetelor UAT, aa.2005-2009, în %/
Fig. 1. Structure of incomes of ATU budgets, 2005-2009, in %

Sursa: Elaborat în baza informaţiei Ministerului Finanţelor./Source: Elaborated based on data of the Ministry of Finance.

Analiza structurii veniturilor proprii ale bugetelor UAT (figura 2) demonstrează, că ponderea cea mai mare este

Analysis of structure of earned incomes in the ATU's budgets (Figure 2) demonstrates that the biggest share

deţinută de încasările din impozitul pe bunurile imobiliare (42%) şi taxele locale (29%). La fel, menţionăm, că structura veniturilor proprii este diferită în funcţie de UAT.

appertains to collection of real estate tax (42%) and local duties (29%). At the same time, function of ATU, the structure of earned incomes, is different.

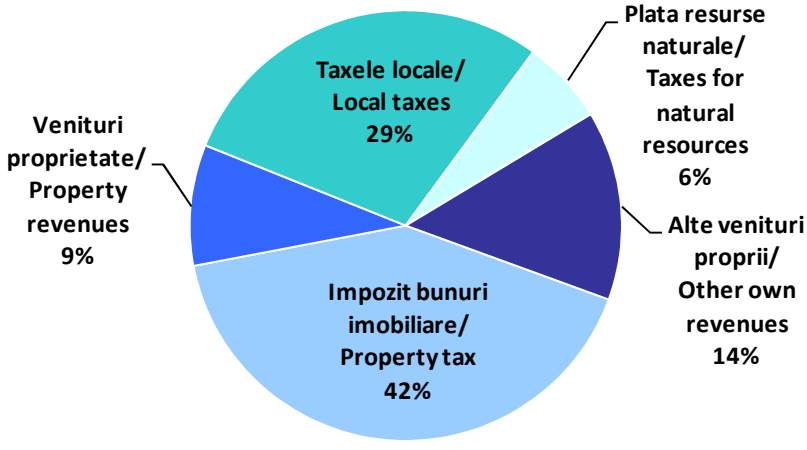

Fig. 2. Structura veniturilor proprii ale UAT, a.2008, în %/
Fig 2. Structure of own revenues of ATU, 2008, in %

Sursa: Elaborat în baza informaţiei Ministerului Finanţelor, Biroului Naţional de Statistică al Republicii Moldova./Source: Elaborated based on data of the Ministry of Finance, National Statistics Bureau of the Republic of Moldova.

În continuare, vom examina fiecare impozit şi taxă locală din portofoliul fiscal al APL din Republica Moldova prin prisma gradului de autonomie locală a APL, la stabilirea acestora.

I). Impozitul pe bunurile imobiliare. Conform Codului fiscal (CF), impozitul pe bunurile imobiliare este „impozit local, care reprezintă o plată obligatorie la buget, de la valoarea bunurilor imobiliare". CF stabileşte cota maximă a impozitului („cota ad valorem în procente din baza impozabilă a bunurilor imobiliare, stabilită în CF, care poate să difere de cota concretă a impozitului". Totodată, conform CF, autoritatea APL poate stabili cota concretă a impozitului („cota ad valorem în procente din baza impozabilă a bunurilor imobiliare, stabilită de către autoritatea reprezentativă a APL, la adoptarea bugetului UAT respective"). Codul fiscal, prin articolul 283, prevede scutirile de impozit. De asemenea, CF reglementează scutirea de impozit acordată de autorităţile APL.

Figura 3 demonstrează, că, *deşi, în structura veniturilor proprii, impozitul pe bunurile imobiliare are cea mai mare contribuţie, totuşi impactul acestuia asupra autonomiei financiare a APL este modest.*

Conform art. 10 din Legea privind finanţele publice locale, „cu excepţia taxelor locale, aplicate în condiţiile legii de către consiliile locale, încasărilor de mijloace speciale, obţinute din executarea lucrărilor, prestarea serviciilor sau din alte activităţi, desfăşurate contra plată de către instituţiile publice, finanţate de la buget şi transferurilor de la alte bugete, se prognozează baza fiscală a fiecărei unităţi administrativ-teritoriale", baza fiscală fiind considerată la calcularea transferurilor fondului de susţinere financiară a UAT. Prin urmare, APL este destimulată să administreze eficient acest impozit pentru a creşte suma transferurilor.

În plus, Codul fiscal, la art. 283, prevede 27 de cazuri, în care este aplicată scutirea de impozitul pe bunurile

Further, every tax and local duty in fiscal portfolio of LPA (local public administration) of the Republic of Moldova will be examined from the point of view of the degree of LPA local autonomy in their establishment.

I) Real estate tax. Under Fiscal Code (FC), real estate tax is the „local tax representing obligatory payment to the budget from the real estate value". FC establishes maximum rate of a tax („*ad valorem* rate in percentage of tax base of real estate established in FC that can differ from specific tax rate"). At the same time, under FC, LPA authority can establish specific rate of tax („*ad valorem* rate in percentage of tax base of real estate established by the representative authority of LPA at adoption of a budget of the respective ATU"). Article 283 of the Fiscal Code provides exemptions from taxes. At the same time, FC regulates tax exemption granted by LPA authorities.

Figure 3 demonstrates that, *despite the modest impact of real estate tax on LPA's financial autonomy, it constitutes the biggest contribution in the structure of earned incomes.*

Under art.10 of the Law on local public finances, „tax base of every administrative-territorial unit, except local taxes applied in accordance with legislation by local councils, proceeds of special means from performance of works, provision of services and other activities performed for payment by public institutions funded from the budget and transfers from other budgets, is predicted"; this tax base is taken into consideration in calculation of transfers from the fund of ATU's financial support. Thus, for the sum of transfers to be increased, LPA's are not interested in efficient administration of this tax.

Besides, art. 283 of the Fiscal Code provide 27 cases when exemption from real estate tax is applied (without

imobiliare (fără a compensa APL neîncasarea sumelor ratate), şi 3 cazuri, în care APL acordă scutirea respectivă.

reimbursement of LPA's for the non-receipt of lost sums) and 3 cases when respective exemption is granted to LPA's.

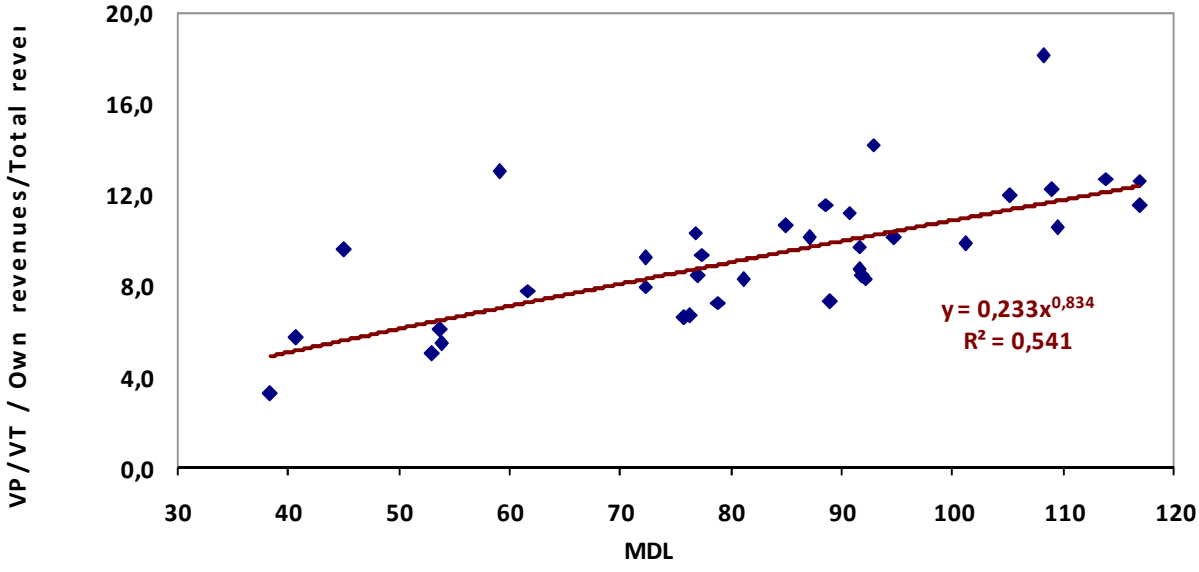

Fig. 3. Impozitul pe bunurile imobiliare pe locuitor, nivelul UAT2, în MDL/
Fig. 3. Property tax per capita, ATU2 level, in MDL
Sursa: Elaborat în baza informaţiei MF, BNS al RM/Source: Elaborated based on data of the MF, NSB of the RM.

Eludarea fiscală, din cauza multiplelor facilităţi şi înlesniri nejustificate, conduce la restrângerea bazei fiscale, micşorarea veniturilor locale proprii şi la erodarea echităţii fiscale, prin favorizarea nemotivată a unor agenţi economici în impunere. În aceeaşi ordine de idei, APL nu dispun de drepturi legale şi pârghii reale pentru influenţarea contribuabililor în vederea asigurării oportunităţii şi plenitudinii achitării impozitelor şi taxelor locale.

Totodată, randamentul fiscal al impozitelor şi taxelor locale este puternic afectat şi de nivelul scăzut de dezvoltare economică în Republica Moldova.

În acest sens, se impune întreprinderea unor măsuri de creştere a randamentului fiscal al acestui impozit, inclusiv, prin reconsiderarea scutirilor aferente acestui impozit, pentru a limita, pe cât este de posibil, numărul acestora, precum şi măsuri de stimulare a APL în administrarea eficientă a acestui impozit. Aceste constatări sunt valabile şi pentru celelalte impozite locale.

II). Taxele locale. Legislaţia fiscală a Republicii Moldova nu conţine o definiţie explicită pentru noţiunea de impozit şi taxă locală. Articolul 6 al Codului fiscal nr. 1163-XIII din 24.04.1997 defineşte impozitul ca „o plată obligatorie, cu titlu gratuit, care nu ţine de efectuarea unor acţiuni determinate şi concrete de către organul împuternicit sau de către persoana cu funcţie de răspundere a acestuia, pentru sau în raport cu contribuabilul, care a achitat această plată". La rândul ei, taxa este „o plată obligatorie, cu titlu gratuit, care nu este impozit". În acelaşi timp, art. 288 al titlului VII al CF defineşte taxa locală drept „o plată obligatorie, efectuată la bugetul unităţii administrativ-teritoriale", pentru ca, în articolul 289, să fie prezentată componenţa sistemului de taxe locale.

Fiscal circumvention by the reason of multiple facilitations and unjustified easements results in restriction of tax base, decrease of earned local incomes and erosion of fiscal equality due to unreasonable favouring in taxation of some economic agents. In just the same way, LPA's had no legal rights and real leverage to influence taxpayers in order to provide opportunities and completeness of payment of taxes and local duties.

At the same time, fiscal efficiency of local taxes and duties is also affected strongly by the low level of economic development of the Republic of Moldova.

In this sense, it is required to undertake some measures to increase fiscal efficiency of this tax, including reconsideration of exemptions inherent to this tax, in order to limit as much as possible their number and to motivate LPA's in its efficient administration. These conclusions are valid and for other local duties, as well.

II) Local duties. Fiscal legislation of the Republic of Moldova contains no explicit definition for the notion of local tax and duty. Article 6 of the Fiscal Code, no. 1163-XIII of 24.04.1997, defines this tax as an „obligatory payment of gratuitous nature being not related to certain and specific actions performed by competent authority or its official in favour of or with regard to taxpayer this payment is made by". In its turn the duty is an „obligatory payment of gratuitous nature, which is not a tax". At the same time, art. 288, Title VII, FC, defines local duty as an „obligatory payment to the budget of administrative-territorial unit", since composition of the system of local duties is presented in article 289.

FC establishes maximum tax rate for local duties

Astfel, CF stabileşte cota maximă a taxei locale („cota ad valorem în procente din baza impozabilă a obiectului impunerii ori suma absolută"). Totodată, autorităţile APL pot stabili o cotă fixă a taxei locale („cota ad valorem în procente din baza impozabilă a obiectului impunerii ori suma absolută, stabilită de autoritatea APL la adoptarea bugetului UAT respective, dar care nu poate fi mai mare decât cota maximă, stabilită conform CF").

În ceea ce priveşte taxele locale, CF determină procedura şi principiile stabilirii, modificării şi anulării taxelor locale, cotele maxime ale acestora, modul lor de plată, criteriile de acordare a înlesnirilor fiscale.

Sistemul actual de taxe locale nu este eficient din două considerente: taxele încasate deţin o pondere nesemnificativă în totalul veniturilor BUAT (2,5-3,2%), evoluţia căreia manifestă o tendinţă de reducere a creşterii, cel puţin, în perioada analizată (figura 4). Singura taxă, care, în perioada aa.2005-2009, a manifestat o dinamică pozitivă, a fost taxa de amplasare a publicităţii (de la 1,5%, în a.2005, până la 11,19%, în a.2009).

(„ad valorem rate in percentage of tax base of taxable object or absolute sum"). At the same time, LPA's authorities can establish specific rate of a local duty („ad valorem rate in percentage of tax base of taxable object or absolute sum established by the LPA authority at adoption of budget of the respective ATU, which, however, cannot be larger than the maximum rate established under FC").

With regard to local duties, FC determines procedure and principles of establishment, modification and cancellation of local duties, their maximum rates, mode of payment, granting criteria for fiscal easements.

Actual system of local duties is inefficient by two considerations: its share in the total incomes of the BATU is insignificant (2.5 - 3.2%) and manifests a trend of no growth, at least for the analyzed period (Fig. 4). For the period of 2005-2009, advertising tax was the only one that manifested positive dynamic (from 1.5% in 2005 to 11.19% in 2009).

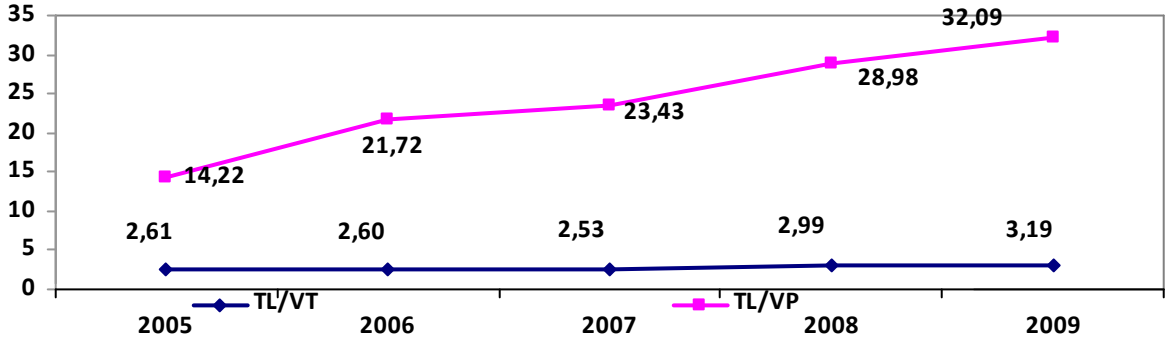

Fig. 4. Evoluţia taxelor locale ca pondere în veniturile totale şi veniturile proprii ale UAT, în %/
Fig. 4. Evolution of local taxes as a share in total revenues and own revenues of ATU, in %
Sursa: Elaborat în baza informaţiei MF. / Source: Elaborated based on data of the MF.

Analiza structurii sistemului de taxe locale (TL) din Republica Moldova demonstrează, că, din 12 taxe locale, în a.2009, cele mai mari încasări au fost generate de taxa pentru unităţile comerciale şi/sau de prestări servicii de deservire socială (44,14% din structura TL), taxa pentru amenajarea teritoriului (12,75%), taxa de piaţă (12,62%), taxa de amplasare a publicităţii (11,19%) şi taxa pentru prestarea serviciilor de transport auto de călători (10,03%). În acelaşi timp, cele mai mici venituri au fost generate de taxa de la posesorii de câini (0%), taxa de organizare a licitaţiilor şi loteriilor pe teritoriul UAT (0,3%), taxa balneară (0,38%), taxa de aplicare a simbolicii locale (0,38%), taxa pentru parcare (1,66%).

Situaţia este şi mai nefavorabilă la nivelul UAT1, unde, cel mult, se încasează 2-3 taxe, acestea fiind extrem de reduse.

Randamentul fiscal redus al taxelor locale condiţionează contribuţia, practic, neglijabilă a acestora la autonomia financiară a APL.

Analizând funcţionarea legislaţiei fiscale, la nivel local, constatăm existenţa unui şir de probleme cu impact negativ asupra administrării fiscale la nivelul UAT:

- asigurarea logistică neadecvată a perceptorului fiscal,

Analysis of structure of the system of local duties (LD) of the Republic of Moldova demonstrates that the biggest proceeds, among 12 local duties, were generated in 2009 by the following ones: tax for commercial entities and/or entities providing social services (44.14% of LD structure); tax for amenities (12.75%); market charge (12.62%); advertising tax (11.19%); and tax for provision of passenger transportation services (10.03%). At the same time, smallest revenues were generated by the following duties: tax imposed on dog owners (0%); tax for arrangement of auctions and lotteries at the ATU territory (0.3%); spa tax (0.38%); tax for application of local symbols (0.38%); parking tax (1.66%).

When ATU1 level is considered, where at most 2-3 taxes are collected and this generates extremely reduced proceeds, situation is more unfavourable.

Reduced fiscal efficiency of local duties results in that their contribution in LPA's financial autonomy is practically negligible.

Analyzing functioning of fiscal legislation at local level, a whole number of problems with negative impact on fiscal administration at the ATU level is stated:

lipsa tehnicii de calcul în majoritatea UAT de nivelul întâi. Aceste lipsuri nu permit evidenţa strictă şi zilnică a încasării impozitelor de la persoanele fizice din UAT;

- lipsa legăturii informaţionale unice. Asigurarea informaţională slabă a APL nu permite intervenţia operativă în procesul de administrare a taxelor şi impozitelor locale;

- lipsa, în cadrul APL, care, conform Legii privind finanţele publice locale, sunt responsabile de colectarea impozitelor şi taxelor locale, a unor pârgii reale, prin care agenţii economici să fie influenţaţi să achite la timp impozitele şi taxele locale.

În acest context, se impune proiectarea şi definirea unor mecanisme concrete de stimulare a agenţilor economici în achitarea la timp a impozitelor şi taxelor locale.

III). Taxele pentru resursele naturale sunt reglementate de titlul VIII al Codului fiscal nr. 1163-XIII din 24 aprilie 1997. Taxele pentru resursele naturale reprezintă o componentă a sistemului de impozite şi taxe locale (pentru nivelul II al administraţiei publice locale: raioane, mun. Chişinău şi mun. Bălţi, unitatea teritorială autonomă cu statut juridic special – Găgăuzia).

Articolul 300 al CF prevede, că sistemul taxelor pentru resursele naturale include:

a) taxa pentru apă;
b) taxa pentru efectuarea prospecţiunilor geologice;
c) taxa pentru efectuarea explorărilor geologice;
d) taxa pentru extragerea mineralelor utile;
e) taxa pentru folosirea spaţiilor subterane în scopul construcţiei obiectivelor subterane, altele decât cele destinate extracţiei mineralelor utile;
f) taxa pentru exploatarea construcţiilor subterane în scopul desfăşurării activităţii de întreprinzator, altele decât cele destinate extracţiei mineralelor utile;
g) taxa pentru lemnul eliberat pe picior.

Contribuţia plăţii pentru resursele naturale, la asigurarea autonomiei publice locale este de asemenea modestă (figura 5).

- poor tax collector logistics; absence of calculation equipment in the majority of ATU's of first level. These shortcomings prevent strict accounting and, presently, tax collection from private persons in ATU's;

- there is not common informational communication. Poor informational support of LPA's does not permit them to intervene operatively in the process of administration of local taxes and duties;

- the LPA, that one responsible for collection of local taxes and duties under the Law on local public finances, possess with no real leverage causing economic agents to pay local taxes and duties in a timely manner.

In this context, it is required to design and develop specific mechanisms motivating economic agents to pay local taxes and duties in timely manner.

III) Taxes for natural resources are regulated under Title VIII of the Fiscal Code, no. 1163-XIII of April 24, 1997. Taxes for natural resources represente component part of the system of local taxes and duties (for the II level of local public administration: districts, municipalities of Chisinau and Balti, autonomic territorial unit with special legal statute – Gagauzia).

Article 300 of FC provides that system of charges for natural resources includes:

a) duty for water;
b) duty for performance of geological prospecting works;
c) duty for performance of geological exploration works;
d) duty for extraction of useful minerals;
e) duty for the use of sub-terrain spaces for construction of sub-terrain facilities, other than ones intended for extraction of useful minerals;
f) duty for operation of sub-terrain facilities, other than ones intended for extraction of useful minerals in order to perform entrepreneurial activity;
g) duty for standing timber.

Contribution of payments for natural resources into provision of local public autonomy is modest as well (Figure 5).

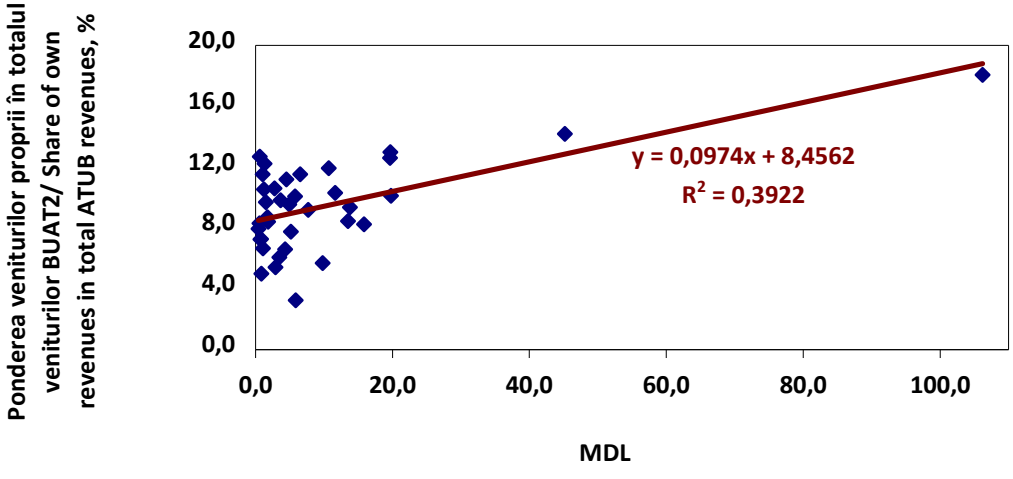

Fig. 5. Plata pentru resursele naturale pe locuitor, nivelul UAT2, în MDL/
Fig. 5. Payments for natural resources per capita, ATU2 level, in MDL

Sursa: Elaborat în baza informaţiei Ministerului Finanţelor, BNS al RM./Source: Elaborated based on data of the Ministry of Finance, National Statistics Bureau of the Republic of Moldova.

IV). Impozitul privat. Capitolul II ”Reglementări specifice” ale Legii bugetare anuale (Legea bugetului de stat pe 2010), în articolul 11, reglementează impozitul privat, acesta reprezentând ”o plată unică, ce se percepe la efectuarea tranzacţiilor cu bunuri de proprietate publică în procesul privatizării, indiferent de tipul mijloacelor folosite”. Cota impozitului privat constituie 1% din valoarea de achiziţie a bunurilor de proprietate publică, supuse privatizării, inclusiv, din valoarea acţiunilor supuse privatizării. Impozitul privat se achită până la semnarea contractului de vânzare-cumpărare şi se virează la bugetul de stat sau la bugetul unităţii administrativ-teritoriale, în funcţie de apartenenţa bunului.

V). Taxa pentru patenta de întreprinzător. Taxa pentru patentă este reglementată prin Legea cu privire la patenta de întreprinzător nr. 93 din 15.07.1998. Potrivit acestei legi, „impunerea fiscală a titularului patentei se efectuează sub formă de taxă pentru patentă, care include impozitul pe venit, taxele pentru resursele naturale, taxa pentru unităţile comerciale şi/sau unităţile de deservire socială, taxa pentru amenajarea teritoriului”. http://md/ 324836/http://md/ 324836/Taxa lunară pentru patentă este prevăzută în anexa la Legea cu privire la patenta de întreprinzător şi se percepe în cuantumul, stabilit pentru localitatea unde se va desfăşura activitatea de întreprinzător. Taxa pentru patentă se achită la contul bugetului local, odată cu primirea patentei, în cuantum corespunzător termenului minim de valabilitate a patentei.

Concluzii. Reieşind din analiza efectuată, considerăm, că următoarele soluţii ar contribui la creşterea veniturilor proprii ale administraţiilor publice din Republica Moldova:

- Creşterea randamentului fiscal al impozitelor şi taxelor locale, inclusiv, prin creşterea eficienţei administrării acestora, reconsiderarea sistemului de facilităţi fiscale, proiectarea şi definirea unor mecanisme concrete de stimulare a agenţilor economici în achitarea la timp a impozitelor şi taxelor locale. Reconsiderarea cotei maxime a taxei pentru unităţile comerciale în cazul oraşelor învecinate cu mun. Chişinău.
- Studiile, realizate de CDLP (Comitetul permanent al CE pentru democraţie locală şi regională), arată că autorităţile locale şi regionale dispun de autonomie financiară mai mare în ţările, în care acestea primesc o cotă din încasările din impozitul pe venit şi toate veniturile colectate din impozitul pe teren şi clădiri. În acest context, pentru a creşte autonomia financiară APL din Republica Moldova, la colectarea impozitului pe venitul persoanelor fizice, este raţional să fie utilizat principiul impunerii în conformitate cu locul de reşedinţă a subiectului impozabil.
- Elaborarea metodologiei de evaluare obiectivă a bazei fiscale a UAT şi optimizarea cotelor impozitelor şi taxelor, colectate de APL în vederea majorării veniturilor publice în bugetele locale.
- Alocarea competenţelor APL în ceea ce priveşte stabilirea cotelor şi bazei impozabile, în cazul impozitelor şi taxelor locale.
- Proiectarea unor mecanisme stimulatorii pentru APL în scopul extinderii bazei fiscale.

VI). Private tax. Article 11, Chapter II “Specific Regulations”, the Law on annual budget (Law on the state budget for the year of 2010) regulates private tax representing it as a „lump sum payment collected during transactions with property in public ownership in the process of privatization, irrespective of the type of means used for this purpose”. Private tax is established at the rate of 1% of the purchase value of property in public ownership subjected to privatization. Private tax is paid prior signing of sales contract and is turned to the state budget or budget of an administrative-territorial unit depending on the property ownership.

VII). Duty *for entrepreneurial patent.* Duty for the patent is regulated under the Law on entrepreneurial patent, no. 93 of 15.07.1998. Under this law, „taxation of the patent owner is performed in the form of a duty for the patent, which includes income tax, duties for natural resources, tax for commercial entities and/or entities providing social services, tax for territorial amenities”. http://md/ 324836/http://md/ 324836/Monthly charge for a patent is provided in annex to the Law on entrepreneurial patent and is collected in amount established for locality, where entrepreneurial activity is performed. Duty for a patent is paid to the account of local budget an amount corresponding to the minimum term of patent validity and following the receipt of a patent.

Conclusions. Based on the performed analysis, we consider that the following solutions would help increase the own-source revenues of local public authorities of the Republic of Moldova:

- Growth of local fiscal tax outturn including through increase of efficient administration of local taxation, redesigning the system of fiscal incentives, elaboration and implementation of certain concrete mechanisms for economic agents’ stimulation to timely pay local taxes. Redesigning the maximum rate of the commercial entities tax for towns-satellites of Chisinau municipality.
- Studies carried out by the Permanent Committee of the CE for local and regional democracy demonstrate that local and regional authorities have a larger financial autonomy in the countries where they receive a share from income tax as well as all revenues collected from land and real estate taxes. In this context, in order to increase LPAs financial autonomy in income tax collection in Moldova it is rational to use the principal of taxation in accordance with the place of residence of the taxpayers.
- Elaboration of the methodology of impartial evaluation of ATU fiscal base and optimization of the tax rates and taxes collected by LPA aiming at increasing public revenues in local budgets
- Competencies allocation for LPAs what concerns establishing tax rates and tax base for local taxes
- Designing of stimulating mechanisms to extend local fiscal base.

Bibliografie/Bibliography

1. Legea nr.397-XV din 16 octombrie 2003 privind finanțele publice locale.
2. Codul fiscal al Republicii Moldova nr.1163-XIII din 24 aprilie 1997.
3. Legea bugetului de stat pe 2010.
4. Recommendation Rec(2005)1 of the Committee of Ministers to member states on the financial resources of local and regional authorities.
5. Carta europeană a autonomiei locale.

PIAŢA DE ASIGURĂRI ÎN CADRUL MANAGEMENTULUI PERFORMANT

Angela MAGLA, drd., UTM

Recenzent: Gheorghe ILIADI, dr. hab., IEFS

În acest articol autorul analizează procesul de naştere al asigurărilor în mai multe ţări ale lumii şi la fel şi în RM. Acest proces a apărut obiectiv din necesitatea oamenilor de a se proteja mai uşor de riscuri. În acest context oamenii au conştientizat necesitatea de a participa la crearea unor fonduri care le-ar compensa daunele probabile.Cele mai răspândite forme de asigurare sunt cele facultative (benevole) şi cele prin efectul legii (obligatorii). În RM piaţa asigurărilor a început să se constituie în anii 90 ai secolului al XX-lea. În prezent în RM activează mai multe companii de asigurări. Autorul analizează politica de investiţii în companiile de asigurări din Republica Moldova, propunând mai multe măsuri de diminuare a riscului în procesul de plasare a capitalului disponibil.

***Cuvinte cheie**: asigurare de viaţă, asigurare auto, asigurare (facultativă) benevolă, asigurare prin efectul legii (obligatorie), fond mutual, investiţie, instrumente financiare, riscuri în asigurări.*

Noţiunea generală de asigurare prevede o măsură luată de cei interesaţi pentru conservarea contravalorii bunurilor pe care le posedă, pentru ocrotirea persoanelor fizice în cazul diminuării sau pierderii capacităţii de muncă datorită unor boli, accidente sau atingerii unei anumite limite de vârstă, precum şi pentru apărarea unor drepturi supuse, eventual, pierderii.

În procesul activităţii economice persoanele fizice şi persoanele juridice sunt ameninţate de anumite riscuri. Astfel apare necesitatea obiectivă de a crea anumite fonduri din care se compensează daunele şi se satisfac şi alte cerinţe economico-financiare probabile, imprevizibile.

Orice fel de asigurare presupune existenţa unei garanţii în cazul realizării unui anumit risc. Nu poate exista vreo asigurare fără prezenţa unui sau a mai multor riscuri.

Prin urmare, asigurarea este o relaţie economică şi o operaţie financiară ce ia naştere fie direct prin efectul legii sau pe bază de contract, prin care asiguratorul se obligă să plătească asiguratului, în schimbul *primei de asigurare,* despăgubirea sau suma

THE INSURANCE MARKET IN PERFORMANCE MANAGEMENT

Angela MAGLA, PhD student, UTM

Reviewer: Gheorghe ILIADI, PhD, IEFS

*In this article the author examines the rise of several insurance in many countries of the world and also in Moldova. This objective arose from the people need to protect themselves easier from risks. In this context, people have realized the need to participate in the creation of funds which would offset the likely damage. The most common forms of insurance are optional (voluntary) and by law (*obligatory*). In Moldova, the insurance market began to form itself in the 90' of the twentieth century. Currently, there are working 24 insurance companies in Moldova. The author analyzes investment policy of insurance companies in Moldova, proposing several risk mitigation measures in capital placement available.*

***Keywords:** life insurance, auto insurance, insurance (optional) voluntary insurance, insurance through effect law (obligatory), mutual fund, investment, financial instruments, insurance risks.*

General concept of insurance provides a measure of the interest for the conservation value of goods they have, to protect individuals in a reduction or loss of working capacity due to illness, accident or reaching a certain age limit, also defending rights.

The economic process and legal persons are threatened by certain risks. An objective necessary was to create certain funds that compensate the damage and satisfy other unpredictable economic and financial requirements.

Any kind of insurance requires certain guarantees in case of a certain risk. There can be no assurance without the presence of a risk.

Therefore, insurance is an economic relationship and a financial operation which arises either directly by law or contract whereby in which insurer undertakes in return to premium insurance to pay compensation or amount to insured people.

[1] Citat după Decebal Manole BOGDAN, *Controlul în Asigurări, Cluj-Napoca, 2005,* pag. 13.

asigurată.

In organizarea şi apărarea vieţii lor, în procesul producerii bunurilor materiale, precum şi în desfăşurarea altor activităţi, oamenii s-au aflat şi încă se află într-o luptă continuă cu unele forţe ale naturii, care pot împiedica desfăşurarea normală a procesului de producţie, dezvoltarea continuă a producţiei şi progresul societăţii. Crearea bunurilor materiale necesare oamenilor presupune raporturi permanente de intercondiţionare între oameni, pe de o parte şi între om şi natură, pe de altă parte. Diferite fenomene imprevizibile şi distructive ale naturii au avut şi au încă influenţe dăunătoare asupra valorilor materiale create de munca oamenilor şi asupra vieţii acestora aducând mari prejudicii societăţii. Calamităţile naturii cum sânt: ploile torenţiale, inundaţiile, alunecările de terenuri, prăbuşirile şi cutremurele de pământ, furtunile, grindina, îngheţul, seceta, incendiile, trăsnetul, explozia etc. pot aduce prejudicii materiale economiei naţionale şi cetăţenilor.

Cunoscând toate aceste primejdii, societatea omenească a folosit diverse căi şi metode de apărare, a utilizat diferite mijloace pentru a preveni şi contracara prejudiciile provocate de fenomenele naturii şi de accidente, refacerea bunurilor distruse şi reluarea normală a procesului economico-social.

Pentru prevenirea, limitarea, combaterea şi mai ales pentru compensarea daunelor, persoanele fizice şi juridice îşi pot constitui singure, din resursele lor, unele rezerve materiale şi băneşti. Mărimea acestor rezerve trebuie să fie egală cu valoarea bunurilor pe care le posedă, ceea ce este aproape imposibil de realizat pentru fiecare persoană fizică şi juridică. Această cale este puţin eficace deoarece daunele pot surveni cu mult timp înainte de constituirea propriilor rezerve, iar efortul pentru acumularea acestora este mult prea mare.

Asigurările pot să fie clasificate după diverse criterii:

a) *după ramura (domeniul) la care se referă există asigurări:*

- de bunuri din ţară şi externe;
- de persoane;
- de răspundere civilă.

b) *în funcţie de felul obiectelor asigurate:*

- de mijloace fixe (clădiri, instalaţii, maşini şi utilaje, mijloace de transport etc.) din sfera productivă şi din cea neproductivă, care aparţin unităţilor şi organizaţiilor cooperatiste, obşteşti şi cetăţenilor;
- de mijloace circulante şi de circulaţie (materii prime, materiale, producţie neterminată, semifabricate, diferite culturi agricole, produse finite în depozit, mărfuri în expediţie etc.) aflate la unităţile şi organizaţiile cooperatiste şi obşteşti;
- privind mobilierul şi alte obiecte de uz casnic, proprietate a persoanelor fizice;
- animalelor care aparţin unităţilor cooperatiste şi cetăţenilor;
- autovehiculelor proprietate de stat, cooperatistă şi personală;
- de persoane;
- de răspundere civilă.

c. *din punct de vedere al riscurilor* există asigurări:

- împotriva ploilor torenţiale, a grindinii, îngheţului, furtunii, inundaţiilor, trăsnetului, exploziei, incendiului, uraganelor, alunecărilor, prăbuşirilor şi cutremurelor de pământ, accidentelor provocate în timpul transportului de derapări, răsturnări, ciocniri, căderi sau altele, contra bolilor, împotriva evenimentelor ce pot surveni în viaţa persoanelor (accidente, îmbolnăviri, deces), pentru prejudiciile provocate terţelor persoane fizice ca urmare a unor accidente de autovehicule etc.

In organizing and defending their lives in the process of producing material goods and other activities, people have been and still are in a fight with some natural forces that prevent normal production process, development of production and society progress. Creating material goods involves always some relations between people and nature. Different unpredictable and destructive phenomena of nature exercise harmful influence on property values created by people, bringing great harm to society. Natural disasters such as: torrential rains, floods, landslides, collapses and earthquakes, storms, hail, frost, drought, fire, lightning, explosion, etc. These all can harm national economy and also the citizens.

Over time recognizing these dangers, human society has used different ways and methods to protect and defense, to prevent and counteract the damage caused by accidents and natural phenomena, and restore destroyed property.

To prevent, control and especially compensate the damages, natural and legal persons can build themselves some material and monetary reserves. Size of these reserves should be equal to the assets that it owns, which is practically almost impossible for each individual and entity. This way is less effective because damage can occur before creating their establishment of reservations, and the effort to train these reserves is too high.

Insurance can be classified according to various criteria:

a) after the covered branch (area) there are:

- national and foreign goods;
- persons;
- civil liability.

b) depending on insured items:

- fixed assets (buildings, equipment, machinery, vehicles etc.); from productive and the unproductive units owned by cooperative, public and citizens organizations;
- assets of capital and circulation (raw materials, finished products warehouse, shipping goods, etc.), available to cooperatives and public establishments;
- the furniture and other household items owned by individuals;

a. Cooperative, personal and state ownership vehicles;

- persons;
- civil liability.

c) from point of view terms risk are:

- against torrential rain, hail, frost, storm, floods, hurricanes, landslides, collapses and earthquakes, lightning, explosion, fire, damage caused during carriage sliding, overturning, collisions, falls and other accidents, against illness, disease outbreaks against events that may occur in lives people (accidents, sickness, death), for damages caused to third persons as a result of car accidents, etc.

d) from the territorial area scope are:

- internal;
- external (foreign currency).

e) determined by the nature of the relationship between

d) *după sfera de cuprindere în profil teritorial avem asigurări:*

- interne;
- externe (în valută).

e) *după natura raporturilor care se stabilesc între asigurat şi asigurator avem:*

- **asigurări** directe, în care raporturile juridice de asigurare între asiguraţi şi asiguratori se stabilesc nemijlocit prin lege sau contract;
- **asigurări** indirecte (reasigurări), în care raporturile juridice de asigurare se stabilesc între două organizaţii de asigurare, una apărând în calitate de *reasigurat* şi alta în calitate de *reasigurator*.

f) *după modul de înfăptuire* există asigurări:

- prin efectul legii (obligatorii);
- facultative (contractuale, benevole).

Istoria asigurărilor arată că acest fenomen a apărut din necesităţile umane. La început omul a suportat singur pagubele. Primele documente care ne vorbesc despre existenţa acestui fenomen sunt găsite în Egiptul Antic scrise în urmă cu peste 6 500 ani. Este semnificativ faptul că cointeresaţi în apariţia fenomenului de asigurare au fost grupurile de oameni expuşi la riscuri şi anume, cioplitorii în piatră, care erau supuşi, în deosebi, la riscuri de accidente.

La început, asocierea s-a făcut fără a exista o formă de reglementare şi de organizare scrisă, mecanismul de întrajutorare era transmis prin viu grai între generaţii de membri ai colectivităţii. Pe măsură ce societatea a evoluat au fost primite legi reglementare privind asigurările.

Modalitatea de asigurare consta în constituirea unor fonduri mutuale de ajutorare care prevedeau acoperirea pagubelor care puteau să se ivească.

Studiile efectuate în istoria pieţei asigurărilor[1], concluzionează că societăţile de asigurare au avut o dezvoltare exponenţială. Dacă la începutul secolului XIX-lea, existau doar 30 societăţi de asigurare, 14 în Anglia, 5 în Statele Unite ale Americii, 3 în Germania, 3 în Danemarca, 2 în Franţa, şi câte una în Olanda, Elveţia şi Austro – Ungaria, după aproape 50 de ani numărul acestora era de 306 repartizate în 14 ţări. După un secol, în jurul anului 1900 au fost 1.272 societăţi de asigurare în 26 de tari, iar zece ani mai târziu, 2540 – în 71 de tari. În anul 1969, din cele 9700 de instituţii şi întreprinderi de asigurare dispersate în 71 tari, 62% vindeau asigurări de bunuri, 27% au fost profilate pe asigurări de viata şi 11% practicau asigurări de toate tipurile. Astfel piaţa de asigurări a luat amploare în toată lumea.

Dezvoltarea pieţei de asigurări în Republica Moldova.

Piaţa asigurărilor în RM după independenţă începe să se constituie la începutul anilor 90. Astfel pe parcursul anului 1991 au fost organizate primele companii de asigurare în RM:

1. QBE ASITO SA (11.07.91);
2. ORATEH SRL (19.08.91);
3. AELITA SRL (12. 11.91).

În anii ce-au urmat numărul companiilor de asigurări în Republica Moldova a crescut considerabil. Mai jos prezentăm evoluţia pieţei de asigurări în republica Moldova în perioada anilor 1991-2002, evoluţia exprimată prin creşterea numărului de organizaţii de asigurări.

the insured and the insurer:

- Direct, the insurance legal relationship between the insured and insurers are established directly by law or contract;
- Indirect (reinsurance), in which legal relationship will be established between two insurance organizations, appearing as: *reassured* and another as *reinsurance*.

f) way of carrying out:

- by law (mandatory);
- voluntary (contractual, voluntary).

Insurance history shows that this phenomenon occurred from human needs. For the first time man suffered damage. First documents that tell us about the existence of this phenomenon are found in ancient Egypt written more than 6500 years ago. A significant interested in this phenomena of insurance were groups of people that were at risks, like: people that work in stone carvers that were subjected to the risks of accidents.

The association for the first time has been form without a special regulation and this mechanism was transmitted orally between community generations of members. Through time society has evolved and was adopted a regulatory law in insurance.

The insurance method consists of mutual funds creation, which provides aid to cover a damage that could arise.

Through the history of insurance market, the studies conclude that insurance companies have had exponential growth. In the early nineteenth century, there were only 30 insurance companies, in England-14, in the United States of America-5, in Germany-3, in Denmark-3, in France-2, one in the Netherlands; after nearly 50 years in Switzerland and Austro-Hungarian Monarchy were about 306 insurance companies and were distributed in 14 countries.

After a century, in 1900year were 1272 insurance companies in 26 countries; after 10 years later were 2540 insurance companies in 71 countries. Dispersed in 71 countries in 1969 year, percentage is distributed for 9700 institutions and insurance companies in this way: property insurance-62%, profiled on life insurance-27% and 11% were practicing all types of insurance. Such insurance market has grown worldwide.

Insurance market development in Moldova

The insurance market begins to act after independence, in the early 90s in Moldova. During the 1991 year the first insurance companies were founded in Moldova:

1. QBE ASITTO SA (11.07.91);
2. ORATEH SRL (19.08.91);
3. AELITA SRL (12. 11.91).

Some years later, has increased considerably number of insurance companies in Moldova. Below we present insurance market development in Moldova, during 1991-2002 years (development expressed by increasing number of insurance companies).

Tabelul 1/Table 1

Evoluția organizațiilor de asigurări din Republica Moldova în perioada anilor 1991-2002/ Evolution of the insurance companies in Moldova for the period 1991-2002

Nr/ No	Organizația de asigurare/ Insurance organization	Data înregistrării/ Registration data	Sediul organizației/ Organization address
1	*2*	3	*4*
1	QBE ASITO SA	11.07.91	or. Chişinău, str. B.Bodoni, 57/1
2	ORATEH SRL	19.08.91	*or.* Chişinău, *str.* Romană, 8
3	AELITA SRL	12.11.91	or. Tiraspol, str. Kotovski, 2a
4	EDICT SRL	21.02.92	or. Tiraspol, str. Sverdlova, 76, ap.24
5	GARANT SRL	11.11.92	or. Chişinău, str.C.Negruzzi, 2/2*
6	ARTAS SRL	19.03.93	or. Chişinău, str.V.Pârcălab, 77, 7
7	MOBIAS SA	23.04.93	or. Chişinău, str. Tighina, 65
8	GARANT-ORHEI SA	16.06.93	or. Orhei, str.V. Lupu, 40
9	CARAT SA	18.11.93	or. Chişinău, str. Alexandru ceel Bun, 49
10	GARANȚIE SA	10.12.93	or. Chişinău, str. Mitr. Varlaam, 76
11	MOLDOVA-ASTROVAZ SRL	29.12.93	or. Chişinău, str. Sciusev, 42
12	PROTECT-IMPEX SRL	17.03.94	or. Chişinău, bd. Renaşterii, 29
13	COMUNICAȚII SRL	23.03.94	or. Chişinău, str. 31 August, 129
14	RENACA SA	18.04.94	or. Chişinău, str. M. Manole, 3
15	PRINT SA	26.06.94	or. Chişinău, str.V. Alecsandri, 119
16	EXIM-ASINT SA	07.09.94	or. Chişinău, bd. Ştefan cel Mare, 3
17	ASIMED-MOLDOVA SRL	27.12.94	or. Chişinău, str. Cosmescu, 3
18	VIS SRL	29.12.94	or. Chişinău, str. V. Alecsandri, 80
19	AFES-M SRL	09.02.95	or. Chişinău, str. 31 August, 129, 616
20	AUTO-SIGURANTA SA	03.03.95	or. Chişinău, str. Bucuriei, 12a
21	ACTUAL-ASIGUR SRL	06.04.95	or. Bălți, str. Calea Ieşilor, 107, 2
22	ALIANȚA-MOLDCOOP SRL	30.06.95	or. Chişinău, bd. Ştefan cel Mare, 67
23	SAIMEX SRL	10.10.95	or. Chişinău, str. Burebista, 17
24	ASIVIT SRL	26.10.95	or. Chişinău, str. Dosoftei, 156
25	SALVUS SRL	09.02.96	or. Chişinău, bd. Ştefan cel Mare, 4
26	COMPAS SA	23.02.96	or. Chişinău, str. Armeana, 27, of.ll
27	VALENTINA SRL	19.03.96	or. Chişinău, str. O. Goga, 7
28	SIF SA	02.04.96	or. Chişinău, str. T. Vladimirescu, 6/1
29	SAMOLD SRL	07.06.96	or. Chişinău, *str. Frumoasa,* 21/1
30	NOTABIL-POLIS SRL	24.06.96	or. Chişinău, str. Diordita, 2
31	TELECOM-POLIS SRL	12.07.96	or. Chişinău, bd. Renaşterii, 3, of.204
32	VICTORIA SRL	08.04.97	or. Chişinău, str. Mitr.Varlaam, 65
33	DONARIS-GRUP SA	21.09.98	or. Chişinău, str. Columna, 72
34	ASTRA SRL	20.01.99	or. Chişinău, str. Petricani, 19/2
35	ASIGUR-PLUS SRL	02.09.99	or. Bălți, str. Păcii, 21
36	DELTA SRL	24.09.99	or. Chişinău, str. Salcâmilor, 28
37	MOLDCARGO SRL	08.10.99	or. Chişinău, bd. D. Cantemir, 3/1
38	GALAS SA	08.12.99	or. Chişinău, str. Diordita, 2
39	PROMED-GRUP SA	14.03.01	or. Chişinău, str. B. Bodoni, 47
40	ÎNCREDERE-POLIS SRL	12.07.01	or. Chişinău, str. Calea Basarabiei, 7
41	UNIAUTO SRL	21.01.02	or. Chişinău, str. Tighina, 65, 410
42	DASC-PLUS SRL	22.01.02	or. Chişinău, str. Gh. Asachi, 11/1, 98
43	CARINTIA SRL	19.02.02	or. Taraclia, str. Vokzalnaia, 18
44	MOLDCOMASIGURARE SRL	01.10.02	or. Chişinău, str. Puşkin, 47, 113
45	TRANSELIT SRL	17.10.02	or. Edineț, str. Independenței, 69
46	ACORD-GRUP SRL	05.11.02	or. Chişinău, str. Trandafirilor, 7
47	DONARIS. ASIGURĂRI DE VIAȚĂ SA	18.11.02	or. Chişinău, str. Columna, 72
48	ADARA-S SRL	25.12.02	or. Râbnița, str. Lenin, 1
49	MOLDASIG SRL	27.12.02	or. Chişinău, str. Columna, 115

Sursa: Raportul Comisiei Naționale a Pieței Financiare a Republicii Moldova pe perioada anului 2002./ Source:National Financial Market Commission Report of the Republic of Moldova during 2002.

Potrivit tabelului 1 constatăm că procesul de formare a pieței de asigurări în Republica Moldova începe din 1991. Cea mai fructuoasă perioadă de apariție a companiilor de asigurări se consideră a fi între anii 1993-1996. Din cele 49 de companii de asigurări, în perioada menționată s-au creat 26, ceea ce constituie 53% din total. Apoi procesul se intensifică începând cu anul 2002. Numai în acest an se formează 9 companii de asigurare, ponderea cărora în numărul total al companiilor din această perioadă alcătuieşte circa 18,4%. Cele mai multe sunt constituite în oraşul Chişinău şi numai 14% în alte oraşe ale țării.

Putem constata că anume în această perioadă analizată se formează şi se consolidează piața asigurărilor în Republica Moldova. În perioada ce a urmat s-a intensificat activitatea companiilor de asigurare, prin continuarea procesului de consolidare şi de lărgire pe domenii de activități şi pe tipuri de asigurare.

În anul 2010 procesul de reducere al companiilor de asigurări continuă, ajungând la 24 de companii. A luat amploare asigurarea facultativă (benevolă) şi prin efectul legii (obligatorie).

E de menționat că legile economiei de piață îşi lasă amprenta şi asupra pieței asigurărilor din Republica Moldova. Companiile de asigurări sunt supuse legii aspre a concurenței. În aceste condiții va putea supraveţui aceea companie care va avea un management performant în gestionarea activității sale.

Pentru diagnosticarea situației curente şi de perspectivă în scopul adoptării deciziilor corecte de dezvoltare este necesar ca compania să-şi analizeze situația utilizând analiza SWOT – o metodă de analiză managerială, care îi dă posibilitate companiei să-şi aprecieze punctele forte şi cele slabe pentru a utiliza la maxim laturile forte în adoptarea deciziilor de dezvoltare în perspectivă.

Mai jos propunem analiza **SWOT** posibilă a fi aplicată în companiile de asigurări.

În scopul ameliorării situației, compania de asigurări ar putea putea să-şi planifice anumite măsuri de îmbunîtățire a managementului strategic şi anume:

- Atragerea unui număr mai mare de intermediari care ar soluționa mai rapid vânzarea serviciilor de asigurare şi posibilitatea de gestionare directă a contractelor de asigurare CARTEA VERDE;
- Conlucrarea cu companiile de leasing şi cu băncile comerciale în vederea atragerii noilor clienți ai acestor agenți economici;
- Implementarea metodei „pro rata temporis” cu scopul reducerii mărimii RPN şi micşorarea mărimii solvabilității normative, ce va servi drept măsură preventivă de reducere a volumului activelor nete ca rezultat de trecere la SIRF;
- Diversificarea portofoliului prin crearea noilor produse de asigurare în vederea satisfacerii cerințelor companiilor de leasing, ale băncilor comerciale şi ale clienților noi atraşi intermediari în asigurări;
- Desfăşurarea activităților de reducere a nivelului de calificare a consultanților de asigurări din teritoriu;
- Lărgirea activității de publicitate în vederea promovării produselor de asigurare şi prezentarea permanentă a sistemului „bonus-malus” în fiecare sursă informativă distribuită clienților.

Table 1 presents that formation of insurance market in Moldova start in 1991. Best appearance of insurance companies is considered to be 1993-1996. From 49 insurance companies during that period were created 26 companies, which constitute 53% from the total. The process is intensified since 2002year. Only in September, this year was formed 9 insurance companies, whose share in the total number of companies makes up about 18.4%. Most are set up in Chisinau and another 14% in other cities.

We find that in period analyzed, is formed and strengthen the insurance market in Moldova. During the ensuing process there is intensified the activity of insurance companies, by continuing to strengthen and broaden the areas of activity and types of insurance.

In the ensuing period the activity of insurance companies has been increased, by continuing process of strengthening and widening types of insurance. Grew the optional insurance (voluntary) and by law (mandatory).

It is worth to mention, that the laws of market economy leaves influence on the Moldovan insurance market. Insurance companies are subject to a severe competition law. In those conditions those companies that have an advanced management will survive.

To diagnose the current and perspective situation for a correct development decision-making a company needs to use SWOT analysis - a management method, which gives a chance to appreciate its strengths and weaknesses using its forces in development decisions for perspective.

Below we propose **SWOT** analysis that can be applied to insurance companies.

In order to improve situation, the insurance company might be able to devise measures to improve strategic management:

• Attract a greater number of intermediaries who would quickly settle the sale services of insurance and the possibility of direct management of GREEN CARD insurance contracts;

• Work with leasing companies and commercial banks to attract new customers of these economic agents;

• Implementing „pro rata temporis” method in order to reduce RPN size and decreasing size of normative solvency, this will serve as a preventive measure to reduce the volume of net assets, as a result of transition to SIRF;

• Diversifying portfolio by creating new insurance products to satisfy requirements of leasing companies, commercial banks and new customers attracted by insurance intermediaries;

• Carrying out activities to reduce qualification level of insurance advisers from the territory;

• Increase advertising to promote insurance products and permanent presentation of "bonus-malus" system in each distributed data source to customers.

Tabelul 2/ Table 2

Analiza SWOT în companiile de asigurări/
SWOT analysis for insurance company

Puncte forte/ Strengths	**Puncte slabe/ Weaknesses**
1. Reţea de vânzări dezvoltată/ Developed sales network; 2. Dreptul emiterii poliţei CARTEA VERDE/ Right policy issue GREEN CARD; 3. Structura optimală a personalului/ Optimal staff structure; 4. Sistemul informaţional operaţional şi contabil unic/ Unique operational and accounting information system; 5. Posibilitatea implementării metodei de calcul a RPN – „pro rata temporis”/ Possibility of implementing RPN method of calculating –„pro rata temporis”.	1. Portofoliul de asigurări neversificat/ Non-diversified insurance portfolio; 2. Marketing inefectiv/ Ineffective marketing; 3. Calificarea medie a consultanţilor de asigurare din teritoriu/ Average rating of territorial assurance consultants; 4. Dependenţa semnificativă de volumul serviciilor prestate transportatorilor internaţionali/ Significant dependence of services volume rendered to international carriers.
Oportunităţi/ Oportunities	**Pericole/ Risks**
1. Dezvoltarea sistemului „bonus malus”/ System development „bonus malus”; 2. Dezvoltarea activităţii de intermediere în asigurări (brokeri şi agenţi de asigurări) şi creşterea eficienţii utilizării acestor canale de vânzări/ Development of insurance mediation activity (stockbrokers and insurance agents) and increase efficiency use of these sales channels; 3. Creşterea sectorului leasing-ului şi ipotecar după criza financiară/ Increased leasing and mortgage sector after the financial crisis.	1. Apariţia în 2010 a noilor emitenţi ai poliţei CARTEA VERDE/ The emergence of new issuers in 2010year of GREEN CARD policy; 2. Instabilitatea politică/ Political instability; 3. Lipsa practicii naţionale în aplicarea SIRF-lor/ Lack of national practice in SIRF application; 4. Posibilitatea organizării evidenţei fiscale separate, ce va necesita alocarea resurselor financiare suplimentare/ Possibility of organization separate tax records that will require additional financial resources; 5. Riscul apariţiei litigiilor fiscale în perioada trecerii la SIRF/ Risk of tax disputes in period of transition to SIRF; 6. Micşorarea semnificativă a activelor nete după trecerea la SIRF, şi ca rezultat micşorarea solvabilităţii companiilor de asigurări/ Significant decrease in net assets after the transition to SIRF, and a result the decreasing solvency of insurance companies; 7. Introducerea de către Ucraina a sistemului de vize pentru turiştii din Moldova/ Introduction by Ukraine a visa system for moldovan visitors..

Sursa: Elaborată de autor./Source: Elaborated by author.

Politica de investiţii şi managementul riscului în companiile de asigurări

Managementul unei companii de asigurări trebuie să se conducă de sintagma: „O afacere „slabă” condusă de o echipă managerială foarte bună este mai sigură decât o afacere promiţătoare condusă de manageri de „mâna a doua”.

Pentru companiile de asigurare o deosebită importanţă o are politica sa de investire a capitalului. Investiţia este un plasament de capital care va aduce în viitor un venit. Politica de investire are la bază respectarea unor principii, printre care menţionăm:

1. Investirea în interesul exclusiv al acţionarilor;
2. Investirea într-un mod care ar asigura securitatea, calitatea, lichiditatea şi profitabilitatea investiţiilor;
3. Investirea cu preponderenţă în instrumente tranzacţionale pe o piaţă reglementată, menţinând aceste investiţii în instrumentele ce nu sunt tranzacţionate pe o piaţă reglementată la un nivel corespunzător de prudenţialitate;
4. Investirea în instrumente financiare derivate numai în măsura în care aceasta contribuie la scăderea riscurilor investiţiei sau facilitează gestionarea eficientă a profitului;
5. Diversificarea corespunzătoare a activelor, astfel încât să se evite dependenţa excesivă de un anumit activ, emitent sau grup de societăţi comerciale şi concentrări de riscuri pe ansamblul activelor etc.

Instrumentele în care se fac plasamentele investiţionale din activele companiei de asigurare de către administrator sunt cele

Investment policy and risk management in insurance companies

Insurance management of companies should be guided by the phrase: "A business weak led by an excellent management team is more secure, than a promising business led to "second hand "managers”.

To insurance companies a special importance is its investing policy of capital. Investment it’s a capital placement that will bring in future income. Also is based on respect of principles, among which we could mention:

1. investing in exclusive interest of shareholders;
2. investing in a way that ensure safety, quality, liquidity and profitability of investment;
3. investing mainly in transactional instruments on a regulated market, *maintaining the investment in tools that are not traded on a regulated market, to a level of properly prudence;*
4. investing in derivatives tools only to extent, will contributes to a reduction of investment risks or facilitate efficient manage of profit;
5. appropriate diversification of assets, to avoid an excessive dependence on a particular asset, issuer or group of companies and concentration of risk in the overall assets, etc.

prevăzute de legislaţie. Ţinând cont de legislaţie şi de posibilităţile de risc al profitului, **considerăm** că compania de asigurări ar diminua riscul dacă ar investi capitalul disponibil exclusiv în următoarele clase de active:

a) Instrumente ale pieţei monetare, inclusiv conturi şi depozite în monedă naţională (lei moldoveneşti) la o bancă comercială licenţiată în RM, sau la o sucursală a unei instituţii de credit străine autorizate (licenţiate) să funcţioneze pe teritoriul Republicii Moldova şi care nu se află în procedura de supraveghere specială ori de administrare specială, sau a cărei autorizaţie nu este retrasă, fără să depăşească un procent pentru conturi curente mai mare de 20% şi pentru depozite mai mare de 70% din valoarea totală a rezervelor de asigurare, cu condiţia că nu mai mult de 25% într-o bancă comercială;

b) Valori mobiliare emise de stat sau de autorităţile publice locale, în procent de până la 40% din valoarea totală a rezervelor de asigurare, cu condiţia că nu mai mult de 10% pot fi acoperite de valori mobiliare ale unei autorităţi publice locale;

c) Valori mobiliare emise de rezidenţi ai Republicii Moldova, în procent de până la 40% din valoarea totală a rezervelor de asigurare, cu condiţia că nu mai mult de 10% pot fi acoperite de valori mobiliare ale unui emitent;

d) Depozite la societăţi cedente în procent de până la 10% din totalul rezervelor de asigurare, cu condiţia că nu mai mult de 5% din totalul rezervelor de asigurare sunt acoperite de asemenea active ale unui cedent;

e) Terenuri şi construcţii – plasamentul într-un teren sau într-o construcţie, sau într-un număr mai mare de construcţii şi de terenuri care formează un întreg şi care pot fi considerate ca o singură investiţie nu va putea depăşi 10% din totalul rezervelor de asigurare, iar plasamentul efectuat în mai multe terenuri sau construcţii nu va putea depăşi 50% din totalul rezervelor de asigurare;

f) Împrumuturi ale asiguraţilor, în procent de până la 15% din totalul rezervelor de asigurare pentru asigurările de viaţă ale unui asigurator. Suma împrumutului, pentru fiecare contract de împrumut în parte, nu poate depăşi 2% din rezervele de asigurare şi nu poate constitui mai mult de 80% din suma de răscumpărare pe contractul de asigurare.

În cazul depăşirii în mod pasiv a limitelor descrise anterior, cum ar fi cazul în care acest fapt s-ar datora fluctuaţiilor pieţei şi mărimei rezervelor de asigurări, Administratorul va încerca să rebalanseze plasarea în mod pasiv, evitând pe cât e posibil vânzarea instrumentelor financiare în cauză, dacă consideră că instrumentele financiare respective deţin în continuare un potenţial semnificativ de creştere a valorii. În această situaţie, Administratorul va rebalansa structura activelor în vederea încadrării în limitele prevăzute în această privinţă prin direcţionarea intrărilor de lichidităţi rezultate din contribuţiile asiguraţilor către celelalte clase de active, până la restaurarea încadrării structurii portofoliului companiei de asigurări în limitele asumate.

Cu toate acestea, în cazul în care apare o abatere de la gradul mediu al riscului, inclusiv în situaţia în care în procesul de investire este depăşită limita maximă de variaţie de o manieră care face să se modifice încadrarea în gradul de risc al companiei de asigurări indicat în politica de investiţii, rebalansarea structurii activelor se va face de către Administrator inclusiv prin măsuri active de vânzare/cumpărare de instrumente financiare, astfel încât aceasta să se realizeze în intervalul de maxim 90 de zile de

Instruments in which are made placement investment in insurance assets of company by administrator are those provided by law. Taking into account legislation and risk possibilities of profit, we believe that insurance company would reduce the risk if they invest available capital exclusively in the following asset classes:

a) Money market instruments, including accounts and deposits in national currency (MDL) at a commercial bank, licensed in Moldova, or at foreign authorized (licensed) credit institutions to operate in Moldova and is not in a special and management supervision or whose authorization is withdrawn, shall not exceed one percent higher for current accounts more-20% and for deposits more than 70% of total insurance reserves, with condition that no more than -25% in a commercial bank;

b) Securities issued by state or local government, as a percentage up to 40% of total insurance reserves, with condition that no more than 10% can be covered by the securities of a local public authority;

c) Securities issued by residents of the Republic of Moldova, represent up to 40% from total insurance reserves, with condition that no more than 10% can be covered by an issuer's securities;

d) Deposits at ceding companies represent up to 10% of total insurance reserves, provided that no more than 5% of total reserves of insurance are also covered by the assets of a transferor;

e) Land and buildings - investment in land or a building or in a larger number of buildings and land, which forms a entity, can be considered as a single investment could not exceed 10% from total insurance reserves, and investment in several land and structures shall not exceed 50% of total insurance reserves;

f) Loans of insurers, as a percentage up to 15% from total insurance reserves for life insurance. For each part of a contract, loan amount can not exceed 2% of insurance reserves and can not make up more than 80% of the redemption amount on the insurance contract.

In case of passive exceeding of limits described above, such as market fluctuations and size of insurance reserves, administrator will seek to rebalance their placement in a passive manner, avoiding the possible sale of those financial instruments, if it considers that these financial instruments continue to have a significant potential to increase in value. In this case, manager will rebalance the assets structure to be admitted within limits set by directing cash inflows from insurers contributions to other classes of active assets, till the restoration of structure classification of company portfolio in agreed limits.

However, if there is a deviation from the average degree of risk, including situation in which investment process is exceeded by maximum variation, that modify degree risk of insurance company indicated in investment policy, asset rebalancing structure will be made by administrator, including steps of buying/selling of financial instruments, to come up within 90 days after exceeding limit.

Investments of insurance companies are subject

la data depăşirii limitei.

Investiţiile companiilor de asigurări sunt supuse la riscuri legate de piaţa de capital, riscuri specifice unui emitent, riscuri legate de ratele dobânzii, riscuri legate de ratele inflaţiei, riscuri legate de ratele de schimb valutar şi riscuri de credit. Compania de asigurări se poate confrunta cu mai multe tipuri de risc.

Riscul de piaţă este un risc general, care afectează orice tip de investiţie. Direcţia preţurilor valorilor mobiliare este determinată în general de tendinţele pieţelor financiare şi de situaţia economică a emitenţilor, care înşişi sunt afectaţi de situaţia generală a economiei globale şi de condiţiile economice şi politice existente în ţările în care operează. Acest risc nu poate fi redus prin diversificare. În ţările emergente, ca Republica Moldova, riscul de piaţă este relativ mare. El poate avea tendinţă de diminuare, dacă economia merge spre relansare consolidându-se totodată piaţa financiară autohtonă. ***Riscul specific*** reprezintă riscul legat de instrumentele unui anumit element. Odată cu tendinţele generale de pe pieţele financiare, evenimentele care afectează specific un element pot afecta valoarea investiţiilor. Diversificarea poate reduce riscul specific, dar nici chiar o selecţie foarte prudentă a investiţiilor nu îl poate elimina în totalitate. ***Riscul de dobândă*** este riscul potenţial de declin al valorii de piaţă a titlurilor şi obligaţiunilor cu venit fix din cauza creşterii ratelor de dobândă. ***Riscul de credit*** reprezintă posibilitatea ca pentru un titlu sau o obligaţiune să nu se plătească dobândă sau principalul la scadenţă, conform condiţiilor contractuale. Riscul de credit depinde de calitatea emitenţilor şi a activelor deţinute. Reflectând un risc de credit mai mare, activele de calitate mai scăzută oferă randamente superioare activelor cu o calitate mai ridicată. ***Riscul de schimb valutar*** este legat de faptul că valoarea în lei a investiţiilor poate fi afectată de ratele de schimb valutar pentru activele deţinute în alte monede. Chiar dacă valoarea activelor respective creşte în moneda de bază, valoarea acestora exprimată în lei poate să scadă dacă moneda respectivă se depreciază în raport cu leul.

Menţionăm, că riscul poate fi gestionat. Pentru aceasta managerul companiei de asigurări trebuie să ducă o politică contabilă coerentă cu obiective şi grad de risc mediu, în vederea evitării dependenţei excesive de un activ sau emitent. Pentru diminuarea riscului o mare importanţă are principiul diversificării activelor deţinute de compania de asigurări. Managerul companiei de asigurări poartă responsabilitate dublă, pe de o parte, pentru capitalul investit, pe de altă parte, faţă de Comisia Naţională a Pieţei Financiare (CNPF). De asemenea, controalele interne ale sistemului de management duc la minimizarea riscului operaţional şi a altor riscuri nefinanciare.

to risks related to capital market, issuer-specific risks, risks related to interest rates, inflation rates risks, risks related to currency exchange rates and credit risk. Insurance company may face several types of risk.

Market risk is a general risk which affects any kind of investment. Department of securities prices is generally determined by trends in financial markets and economic situation of issuers, who are themselves affected by general economic situation and of global economy and political conditions in the countries where they operate. This risk can be reduced through diversification. In countries like Moldova, emerging market risk is relatively high. He may tend to diminish, if economy goes to recovery, while strengthening domestic financial market. ***Specific risk*** is risk of a particular item instruments. With general trends in the financial markets, specific events can affect an element and also value investments. Diversification can reduce specific risk, but even a very prudent investment selection can not it fully remove**.** ***Interest rate risk*** is a potential decline in market value of fixed income securities and bonds because of rising interest rates.

Credit risk is possibility for a title or a bond to not pay interest or principal at maturity, according to the contract. Credit risk depends on quality of issuers and assets held. Reflecting a big increased credit risk a lower quality assets offer higher returns with higher quality assets.

Currency risk is related to fact that value in "lei" of investment may be affected by exchange rates for assets held in other currencies. Even if value of these assets increases in base currency, its value expressed in "lei" currency may fall, if currency that currency depreciates in relation to "leu".

Its to mention that risk can be managed. For this, manager of insurance company must lead an accounting policy coherent with objectives and medium risk, in order to avoid excessive dependence on assets or issuers. To reduce risk, a great importance has the principle of diversification of assets held by the insurance company. Manager of insurance company bears double responsibility: for invested capital and secondly to National Commission of Financial Market (NCFM). Also, internal controls of management system lead to minimizing operational risk management and other non-financial risks.

Bibliografie/Bibliography

1. Legea nr. 414 din 22.12.2006 cu privire la asigurarea obligatorie de răspundere civilă pentru pagube produse de autovehicule (MO al RM nr. 32-35/112 din 09.03.2007).
2. Legea nr.243 din 08.07.2004 privind asigurarea subvenţionată a riscurilor de producţie în agricultură (MO al RM nr. 132-137/704 din 06.08.2004).
3. Legea nr.1553 din 25 02.1998 cu privire la asigurarea obligatorie de răspundere civilă a transportatorilor faţă de călători (MO al RM nr. 38-39/270 din 30.04.1998).
4. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 318 din 17.03.2008 cu privire la aprobarea Metodologiei de calculare a primei de asigurare de bază şi a coeficienţilor de rectificare pentru asigurarea obligatorie de răspundere civilă pentru pagubele produse de autovehicule (MO al RM nr. 61-62/392 din 25.03.2008).
5. Rapoartele Comisiei Naţionale a Pieţei Financiare a Republicii Moldova pe perioada anului 2002; 2006; 2007; 2008; 2009; 2010.

RELEVANŢA METODEI FLUXURILOR FINANCIARE ACTUALIZATE ÎN CADRUL EVALUĂRII SISTEMULUI BANCAR

Nadejda BORTA, drd., ASEM

Recenzent: Eugenia BUŞMACHIU, dr., conf.univ., ASEM

Conceptele şi metodele utilizate în procesul de evaluare s-au schimbat mult pe parcursul ultimului deceniu. În zilele noastre, tehnicile de evaluare se referă nu numai la venit şi profit, însă implică şi date macroeconomice care derivă direct de pe piaţa de capital. Astfel procesul de evaluare ia în consideraţie atât estimările aşteptate de către investitori, cât şi riscul asumat lor. În aceste condiţii, banca va genera profit sau surplus de profit numai în condiţiile în care vor fi îndeplinite toate aşteptările pieţei, care este şi finanţatorul principal al agenţilor economici.

***Cuvinte cheie**: evaluarea acţiunilor, bancă comercială, metoda fluxurilor de numerar, metoda dividendelor actualizate.*

Introducere. Cu toate că există o multitudine de metode de evaluare discutate şi analizate de către economiştii *contemporani*, în perioada actuală apare problema necesităţii aplicabilităţii acestora în practică şi determinarea sectorului ce necesită evaluare. Atunci când obiectivul evaluării îl constituie o bancă comercială, poate apărea întrebarea: care metodă de evaluare este mai relevantă spre utilizare şi de ce sectorul bancar este mai dificil de evaluat? La momentul actual sistemul bancar constituie ţinta intereselor analiştilor financiari, investitorilor, datorită nivelului ridicat al dezvoltării şi caracterului inovaţional continuu al băncilor.

Obiectivul cercetării date îl constituie caracteristica metodelor de evaluare DDM (metoda dividendelor actualizate) şi DCF (metoda fluxurilor de numerar actualizate), precum şi aplicabilitatea acestora în cadrul activităţii de evaluare bancară.

Analiza teoretică a metodelor de evaluare. În practica mondială sunt utilizate o multitudine de metode de evaluare a băncilor comerciale, cele mai răspândite fiind metoda dividendelor actualizate (DDM), metoda fluxurilor financiare actualizate (DCF) şi multiplicatorii de piaţă. Toate aceste metode posedă avantaje şi dezavantaje în determinarea valorii şi sunt utilizate împreună sau separat pentru a determina valoarea acţiunilor. În cadrul acestei cercetări vom analiza metoda DDM în comparaţie cu metoda DCF.

În sectoarele economiei, unde estimarea fluxurilor financiare este dificilă sau chiar imposibil de efectuat, dividendele reprezintă singurul flux financiar care poate fi estimat cu un grad diferit de precizie. Metoda dividendelor actualizate este utilizată în special în sfera serviciilor, aşa ca băncile comerciale, deoarece acestea întâmpină greutăţi în estimarea cheltuielilor de capital şi determinarea fondului de rulment. Prioritatea băncilor comerciale revine activelor curente şi obligaţiunilor, care au o valoare pe piaţa financiară diferită de cea prezentată în bilanţul contabil.

THE RELEVANCE OF DISCOUNTED CASH-FLOW METHOD IN THE FRAMEWORK OF BANKING ACTIVITY

Nadejda BORTA, PhD student, ASEM

Reviewer: Eugenia BUŞMACHIU, PhD, ASEM

During the last decade, concepts and methods used in the evaluation process have changed significantly. Nowadays, evaluation techniques will cover not only income and profit, but also involves macroeconomic data directly derived from the capital market. In such conditions evaluation activity considers both the expected estimates of investors and the risk assumed by investors as well. In these circumstances, the bank will generate a profit or surplus of profit only if will be met all market expectations that is as well the main funder of economic agents.

***Keywords:** asset valuation, commercial bank, discounted cash-flow method, dividend discount method*

Introduction. Although there are a variety of valuation methods discussed and analyzed by contemporary economists, the problem arises during the current need of their practical applicability and determining the industry requiring evaluation. When a commercial bank is the main valuation objective, here can arise some questions like: what evaluation method is more relevant to use in the framework of banking activity and why banking sector is more complicated to evaluate? Currently the banking system is of much interest to financial analysts and investors, due to high level of development and continuous innovation character of banks.

The objective of current research is determined by the characteristics of valuation methods DDM (dividend discount model) and DCF (discounted cash-flow method), as their practical implementation in the framework of valuation banking activity.

Theoretical analyses of bank valuating methods

There are a lot of commercial banks valuation methods used in the worldwide practice. The most common bank valuation methods are dividend discount method (DDM), discounted cash-flow method (DCF) and market multiples. All these methods are characterised by different advantages and disadvantages in determining value and in practice they can be applied separately or all together.

During this research we are going to analyze the DDM method in comparison with the DCF method and determine their advantages and disadvantages.

In all economic sectors, where is difficult to estimate financial cash-flows or even it is impossible to do this, dividends are used as the only cash flow that can be estimated with a different degree of accuracy. Dividend discounted method is mainly used in service sector, such as commercial banks because they face difficulties in estimating capital expenditures and working capital defining. Generally, the priority of commercial banks is represented by current assets and liabilities, which have a

Obiectivul de bază al metodelor DDM şi DCF în cadrul sistemului bancar este de a determina valoarea stocului de acțiuni. Conform acestor metode, analiştii financiari estimează valoarea viitoare a dividendelor, fluxurilor de numerar aşteptate şi rata de rentabilitate cerută de investitori şi actualizează dividendele şi fluxurile de numerar estimate pentru a determina valoarea stocului.

Un mare avantaj al modelului DDM este că dividendele în calitate de cash-flow sunt mai puțin volatile decât veniturile sau FCF (free cash flow) şi respectiv rezultatele modelului de evaluare vor fi mai sigure şi cu o perspectivă de prognozare a veniturilor de lungă durată.

Acest model este construit într-o modalitate simplistă şi intuitiv logică. Dividendele reprezintă singurul flux de numerar ce urmează a fi estimat. De multe ori previziunea dividendelor se face în baza deciziei manageriale de a menține dividendele la nivelul la care să poată fi achitate indiferent de nivelul veniturilor generate. Pentru multe bănci comerciale mărimea dividendelor rămâne constantă timp îndelungat, fapt care face evaluarea în baza actualizării dividendelor mult mai stabilă în timp decât evaluarea în baza fluxurilor de numerar actualizate.

Modelul DDM însă nu consideră veniturile din activitatea operațională. Singurele elemente care capătă valoare conform metodei DDM sunt: dividendele pe acțiune, rata de creştere şi rata de actualizare. Această metodă este relevantă pentru estimările rapide, deoarece necesită puține date financiare.

Dezavantajul acestui model: este greu de implementat pentru băncile care nu plătesc la moment dividende. Pentru a prognoza dividendele viitoare întâi de toate este necesar de previzionat timpul când banca va plăti dividende.

Un alt dezavantaj al dividendelor în calitate de cash-flow este politica dividendelor în bancă. În cazul în care politica de dividend nu este orientată spre capacitatea băncii de a crea valoare, atunci dividendele nu reprezintă un indicator de măsură a fluxurilor viitoare ale acționarilor.

Astfel putem spune că DDM este un model bine utilizat doar în cazurile în care există o informație trecută despre mărimea dividendelor acordate, politica de dividend este bine stabilită şi orientată spre profitabilitatea băncii şi la bază stă evaluarea acțiunilor bancare. Pe de altă parte acest model are la bază o serie de presupuneri, are un caracter oarecum speculativ.

Potrivit economiştilor mondiali metoda DCF este destul de dificil de implementat în condițiile sistemului bancar. Cauzele principale ar fi structura capitalului, modelul de activitate şi, nu în ultimul rând, modul de raportare a datelor în raportul privind rezultatele financiare.

Metoda fluxurilor financiare actualizate are la bază conceptul de „valoare în timp a banilor" şi estimează prețul prezent al acțiunii prin actualizarea fluxurilor de numerar previzionate a fi generate în viitor. Modelul dat analizează fluxurile financiare viitoare şi, în cazul evaluării acțiunilor, acesta vine în contradicție cu bilanțul contabil, care se bazează pe cheltuielile legate de acțiuni. Această metodă arată care ar fi valoarea viitoare a businessului şi nu prețul care poate fi astăzi achitat pentru procurarea lui.

Metoda dată a căpătat popularitate ca metodă de evaluare a stocului de acțiuni după criza pieței acțiunilor din

market value different from that presented in the balance sheet.

The basic objective of the DDM and DCF methods is to determine the value of stock. According to these methods, financial analysts estimate the future value of dividends, expected cash flows and rate of return required by investors and then discounts dividends and the estimated cash flows to determine the value of the stock.

A big DDM model advantage is that dividends as cash flows are less volatile than income or FCF (free cash flow) and model evaluation results will be more real and with a perspective of long-term revenue forecasting.

The DDM is a simple and logically elaborated evaluation model. Dividends are the only cash flow to be estimated. Often dividend forecast is based on managerial decision to maintain dividends at levels that can be paid regardless of the generated income. The dividend policy remains constant for a long period for a lot of commercial banks. This makes the valuation process more stable compared with the evaluation based on the discounted cash flows.

According to dividend discount model, income from operating activities is not being calculated. The only important elements considered by DDM method are: dividends per share, growth rate and the discount rate. This method is relevant for rapid estimates because they require little financial data.

The main disadvantage of this model represents its difficulty to be implemented for banks that currently do not pay dividends. In order to forecast future dividends, first of all it is necessary to predict the time when the bank will pay dividends.

Another disadvantage of the dividend as cash-flow is the bank dividend policy character. If the bank dividend policy is not oriented towards creating value, then the dividends are not an indicator of future shareholders cash flows.

The DDM model can be well implemented only in cases where there is a historical informational basis about the paid dividends; dividend policy is well-established and oriented to bank profitability underlying value of shareholder's assets. On the other hand, this model is based on a number of assumptions and somehow has a speculative character.

According to worldwide economists, the DCF model is very complicated to implement in the banking activity. The main reasons are banking capital structure, business activity and the way financial data are presented in the income statement.

Discounted cash-flow model operates on the basis of "time value of money" concept and forecasts the present value of assets by discounting future cash-flows estimated to be generated in the future. The analysed valuation method comes in contradiction with balance sheet that describes shares expenditures not future financial flows. This method determines the future value of business not the current price an investor may pay in order to acquirer it.

Discounted cash-flow model became a well-known

1929. Primii economişti care şi-au adus aportul la exprimarea acestei metode în mod oficial în termenii economiei moderne au fost: Irvin Fisher în 1930 în cartea sa „Teoria Dobânzii" şi John Burr Williams în 1938 în „Teoria valorii de investiţie".

Diferenţa dintre modelele sus menţionate poate fi redată în felul următor:

asset valuation method after stock market crash from 1929. Irvin Fisher 1930 in his book „The theory of interest" and John Burr Williams 1938 in „The theory of investment value" first formally expressed the DCF method in modern economic terms.

The differences between DCF and DDM can be shown in the table below.

Tabelul 1/Table 1

Diferenţa comparativă dintre modelele DDM şi DCF/
The comparative difference between DDM and DCF models

	DDM	**DCF**
Este corespunzător/ Suitable for	Instituţiilor financiare/ Financial institutions	Firmelor/ Companies
Ţinta evaluării/ Target of valuation	Valoarea capitalului/ Value of equity	Valoarea capitalului sau a firmei/ Value of equity or firm value
Valoarea actualizată/ Value to discount	Dividendele/ Dividends	Fluxurile financiare libere/ Free cash-flow
Rata de actualizare/ Discount rate	Costul capitalului/ Cost of equity	WACC (evaluarea firmei) Costul capitalului/ WACC (entity approach) Cost of equity (equity approach)

Sursa/Source: Matthias Fisher, Hanbuch wertmanagement in banken und versicherungen, p. 101.

O altă diferenţă între aceste două modele, în cazul în care în cadrul modelului DCF în calitate de flux de numerar vom folosi dividendele, ar fi evaluarea dividendelor eventuale, iar în cazul modelului DDM - evaluarea doar a dividendelor actuale.

Bazându-ne pe teoria financiară, modelul DCF este unul din cele mai reuşite modele de evaluare financiară, însă în practica bancară este dificil de utilizat.

Evaluarea băncilor comerciale, ca şi evaluarea companiilor din sfera serviciilor financiare, este caracterizată prin prezenţa unor aspecte distincte mai puţin analizate în literatura de specialitate.

1. Calcularea fluxurilor de numerar este destul de simplă pentru oricare altă industrie, mai puţin industria bancară. Activele bancare nu reprezintă utilaje, construcţii, dar împrumuturi, credite, investiţii care nu implică numerarul în mod direct. În cazul altor industrii, numerarul, care nu are o destinaţie, o oportunitate de investire, este returnat proprietarilor. În cazul băncilor nu există numerar liber fără destinaţie, însă conform normelor de reglementare bancară, se menţine un nivel al lichidităţii în raport cu volumul activelor supuse la risc.

2. În cadrul activităţii bancare este destul de dificil de estimat fluxurile financiare, deoarece elemente ca fondul de rulment, datoriile şi cheltuielile de capital nu sunt explicate printr-o definiţie exactă. Investiţiile bancare sunt investiţii în active nemateriale şi, deoarece investiţiile pentru dezvoltarea ulterioară sunt considerate cheltuieli operaţionale, raportul privind fluxurile financiare prezintă cheltuieli de capital minime şi amortizare scăzută. Caracterul dificil în definirea cheltuielilor de capital nete şi a fondului de rulment, duce la imposibilitatea determinării surselor ce urmează a fi reinvestite în activitate şi respectiv apare problema estimării fluxurilor financiare.

3. Proveniența fluxurilor de numerar. Fiecare industrie trebuie să poată să-şi clasifice activităţile după priorităţi. De exemplu, în cadrul sistemului bancar activităţile de bază sunt: gestiunea depozitelor clienţilor, acordarea împrumuturilor şi

Another difference between the two analysed valuation models is that according to the case when dividends are used as a cash-flow, during DCF model are discounted potential dividends and in DDM are discounted current dividends.

According to financial theory, DCF model is one of the most successful financial valuation methods, but it is hard to implement it in practice in banking activity.

Commercial banks valuation like the valuation of any other company from financial services sector is characterised by distinct aspects and characters not hardly analysed in financial theory:

1. In the framework of banking activity, compared to any other industry, it is very difficult to calculate the financial flows. Banking assets are fewer machines, buildings than credits, loans, investments that do not involve cash directly. The free cash flows from other industries and can be easily returned to its shareholders or to be invested in other business projects. Banking activity can not recognise free cash flows, but it is forced according to its regulations to maintain a certain level of liquidity regarding the level of risk adjusted assets.

2. Cash-flows forecasting is very difficult in banking activity because here we can't give an explicit definition of working capital, debts ad capital expenditures. Banking investments are investments in intangible assets and because investments in future banking development are considered to be operating expanses, cash-flow statement presents few capital expenditures and low depreciation. The difficulty in net capital expenditures and working capital defining leads to impossibility of specifying financial sources to be reinvested in activity and thus arises the problem of financial flows forecasting.

investiţiile. De regulă, pentru alte industrii activităţile de bază sunt activităţile operaţionale care respectiv generează fluxuri din activitatea operaţională. Însă când analizăm o anumită bancă, situaţia devine complicată. Pentru bănci fluxurile provenite din activitatea operaţională nu sunt de mare importanţă sau de ajutor pentru un analist financiar. De exemplu, serviciile contra plată sunt specificate în raportul privind fluxurile financiare în compartimentul activităţii operaţionale, însă acestea reprezintă o parte minimă în activitatea bancară. Baza financiară în cadrul băncilor comerciale este determinată de activităţile de creditare, acceptarea depozitelor şi investiţiile. Depozitele bancare sunt raportate în partea activului bilanţului contabil şi sunt atribuite activităţii financiare, iar creditele şi investiţiile – activităţii investiţionale.

4. La fel de important poate fi şi faptul că bilanţul contabil bancar este foarte diferit de bilanţul contabil al altor firme şi, respectiv, o parte însemnată a activului bancar (exemplu- titlurile financiare) în ultima perioadă este tot mai mult marcată la piaţă (marked to market).

5. Caracterul fluxurilor de numerar. La planificarea fluxurilor financiare se evită mixul fluxurilor financiare şi actualizarea lor cu aceeaşi rată de discount. De exemplu în cazul evaluării bancare prin metoda DCF este foarte dificil de separat fluxurile generate de activitatea operaţională, de fluxurile generate de activitatea financiară.

Concluzii: În rezultatul analizei metodelor de evaluare utilizate în cadrul sistemului bancar concluzionăm următoarele:

- Ambele modele DCF şi DDM determină valoarea unui stoc de acţiuni ca valoare netă prezentă a fluxurilor de numerar viitoare. Aceste metode consideră afacerea evaluată cu mari perspective pe viitor de a genera fluxuri financiare şi de a considera cheltuielile legate de riscul asumat pe parcursul timpului. Însă în general modelul DDM este utilizat mai mult pentru evaluarea instituţiilor financiare aşa ca băncile comerciale, pe când modelul DCF evaluează firmele.
- Modelele analizate contribuie la determinarea activelor subevaluate (sau supraevaluate) şi care merită de investit (vândut) în ele, motiv fiind fluxurile financiare ce urmează să le genereze. Aceste modele de evaluare identifică acţiunile în care se merită de investit, care pot fi profitabile în viitor.
- În ciuda faptului că datoriile unei bănci sunt materia primă pentru activitatea acesteia, în procesul de evaluare costul capitalului este folosit ca rată de discount pentru determinarea valorii capitalului. În comparaţie cu modelul DCF, care actualizează fluxurile de numerar, DDM actualizează dividendele.
- În cadrul evaluării băncilor comerciale, fondul de rulment şi cheltuielile de capital nu au o importanţă majoră în evaluarea capitalului bancar.
- Sursa de mijloace financiare necesară activităţii este determinată de mijloacele împrumutate sau datoriile şi capitalul. În cadrul activităţii băncilor comerciale, datoriile şi capitalul îndeplinesc oarecum alte funcţii:

1. Datoriile, de exemplu în cadrul băncilor comerciale, sunt considerate a fi mai degrabă materie primă necesară pentru activitate. Atunci când pentru multe alte firme non-bancare, evaluarea capitalului cuprinde atât sursele împrumutate cât şi capitalul propriu, în cadrul băncilor comerciale, la evaluarea capitalului nu se implică datoriile.

3. Cash-flows sources. Each industry must be able to classify its activities by priorities. For example, the banking industry's main activities are: customer deposit's management, crediting and investment activity. As a rule, the basic activities of almost other industries are operational activities that generate financial flows from operating activities. But when we analyze a particular bank, the situation becomes complicated. Flows from operating activities are not very important or helpful for banks. For example, taxes for banking services are specified in the report on financial flows as operating activities, but they represent a minimum share of banking business. The financial basis, in a commercial bank, is determined by lending activities, collection of deposits and investments. Bank deposits are reported in the asset side of balance sheet and are attributed to financial activities, and loans and investment – to investment activity.

4. Bank balance sheet is very different from the balance sheets of other companies and a significant proportion of bank assets (ex. financial securities) in recent times are marked to market.

5. Nature of cash flows. In financial flows, forecasting is necessary to avoid the mix of financial flows and their discounting with the same discount rate. For example when valuing a bank using DCF method is very difficult to separate the financial flows from operating activities by those generated from the financial activity.

Conclusions: By summarising the analysis of assets valuation models following conclusions were formulated:

- Both methods DCF and DDM are used to determine the stock value as a net present value of future cash-flows. These methods consider the valuating business to be very progressive in the future cash-flows, and to consider the risk associated during all time period. Generally, DDM is mostly used by financial institutions like banks, and DCF model is utilized to evaluate firms.
- The analysed models are useful in determining undervalued/overvalued assets in order to make the right decision, to buy or sell the existing stock. The results of these valuations help investors to identify assets that have to be profitable in the future.
- Despite the debt of banks is the raw material for its business, in the valuation process the cost of capital is used as the discount rate for determining the capital value. Compared to the DCF, that discounts cash flows, DDM discounts dividends.
- In banking valuation process, working capital and capital expenditure is not of major importance in banks' capital valuation.
- Financial sources that are necessary for activity of a firm are determined by debt and equity. In banking activity, debt and equity meet somewhat other functions:

1. In the framework of banking activity, debt is considered to be more as raw material for credit granting. For many other non-banking firms, the evaluation activity includes both debt and equity, in commercial bank's valuation does not involve bank debts.

2. Băncile spre deosebire de alte instituţii din sfera serviciilor nefinanciare utilizează o parte mult mai mare din datorii la finanţarea activităţii şi respectiv se caracterizează printr-un levier financiar mai înalt.

2. Banks, unlike other firms from non-financial services sector, use debt financing in a bigger proportion and thus is characterized by a higher financial leverage.

Bibliografie/Bibliography

1. Matthias Fisher, Hanbuch wertmanagement in banken und versicherungen, Germania, p.101.2004.
2. Fernandes, Pablo, Valuation Methods and Shareholder Value Creation Academic Press (San Diego, CA.), 2002.
3. Dennis Schön, The Relevance of Discounted Cash Flow (DCF) and Economic Value Added (EVA) for the valuation of banks, 2003, Germania, p.34.
4. www.investopresto.com/education/FundamentalAnalysis-Advanced.aspx

DEZVOLTAREA SECTORULUI ANIMALIER DIN REPUBLICA MOLDOVA

Anatolie IGNAT, cercet. şt., IEFS

Recenzent: Rodica PERCIUN, dr., IEFS

Sectorul animalier din Republica Moldova este extrem de parcelat şi depinde, în foarte mare măsură, de producţia în gospodăriile casnice ale populaţiei. Implicarea largă a sectorului individual în producţia animalieră creează impedimente considerabile în ceea ce priveşte conformitatea cu standardele de igienă, nutriţie a animalelor, precum şi cu normele de protejare a mediului din Republica Moldova şi UE. Procesele negative din sectorul zootehnic, fiind influenţate şi de nivelul redus al subsidiilor au cauzat probleme semnificative în asigurarea populaţiei cu produse de origine animalieră.

Cuvinte cheie: *agricultură, sectorul animalier, politică agricolă, subvenţii.*

Tranziţia de la economia centralizată la cea de piaţă a afectat dur sectorul animalier al Republicii Moldova. Pe parcursul perioadei de postreformă, din anul 1991 şi până în prezent, efectivul de animale s-a redus semnificativ. Astfel, şeptelul de bovine s-a redus, în această perioadă, de la 1061 mii capete, în anul 1991, la doar 222 mii capete, în anul 2010, înregistrând o scădere de 4,8 ori. Şeptelul de vaci s-a redus, în aceiaşi perioadă, de 2,5 ori, de la 395 mii la 161 mii capete.

Aceleaşi tendinţe au fost înregistrate şi în cazul efectivului de porcine, care a scăzut de la 1850 mii capete, în 1991, la 377 mii capete, în 2010, sau de peste 4,9 ori.

Sectorul ovinelor a cunoscut o uşoară revigorare în anii 1993-1995, când efectivul de ovine a ajuns la 1393 mii capete, după ce a urmat o fază de declin în perioada 1996-2001, în care numărul de ovine s-a redus la 830 mii capete. Începând cu anul 2002, efectivul de ovine s-a stabilizat la nivelul a cca. 800 mii capete.

După o perioadă de declin cu faza minimală cu 11423 mii capete în anul 1997, ramura avicolă a reuşit o revigorare a ramurii pentru ca, în anul 2010, efectivul de păsări de 22475 mii capete să atingă nivelul de 91%, comparativ cu nivelul anului 1991.

În perioada de postprivatizare, doar efectivul de cabaline şi caprine au înregistrat creşteri, comparativ cu anul 1991. Totodată, numărul de cabaline, după atingerea nivelului maximal de 78 mii capete în anii 2003-2004, a înregistrat scăderi continue până la 54 mii capete în anul 2010, ceea ce depăşeşte doar cu 15% nivelul anului 1991 (vezi figura 1).

LIVESTOCK SECTOR DEVELOPMENT IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Anatolie IGNAT, researcher, IEFS

Reviewer*: *Rodica PERCIUN, PhD, IEFS

Livestock sector in the Republic of Moldova is extremely parceled and depends very heavily on production in the households of the population. Broad involvement of the households in the livestock production creates significant obstacles in terms of compliance with hygiene standards, animal nutrition, and environmental protection rules in the Republic of Moldova and the EU. Negative processes in the livestock sector, being influenced also by reduced subsidies have caused significant problems in providing the population with products of animal origin.

Keywords: *agriculture, livestock, agricultural policy, subsidies*

The transition from centralized to market economy has hit hard the Moldovan livestock sector. During the post reform period, from 1991 until now, the herd has been reduced significantly. This herd of cattle in this period fell from 1.061 million head in 1991 to only 222,000 head in 2010, a drop of 4.8 times. Herd of cows in the same period decreased 2.5-fold, from 395,000 to 161,000 head.

The same trends were recorded in the pig production which fell from 1.85 million heads in 1991 to 377,000 heads in 2010, or over 4.9 times.

Sheep sector had a slight rebound during the years 1993-1995, when the flock of sheep came to 1.393 million head, after following a phase of decline in the period 1996-2001, when the number of sheep decreased to 830 thousand heads. Since 2002 the number of sheep has stabilized at a level of about 800 thous and heads.

After a period of decline in 1997 with 11.423 million head, the poultry industry has managed to revive. Thus in 2010 the poultry flock reached the level of 22.475 million head, or 91% compared with the year 1991.

In the post-privatization period only equine and goats have increased, compared with 1991. Also the number of horses after reaching the maximum level of 78 000 head in 2003-2004, has dropped further to 54 thousand heads in 2010, which is only 17% over the level of the 1991 (see figure 1).

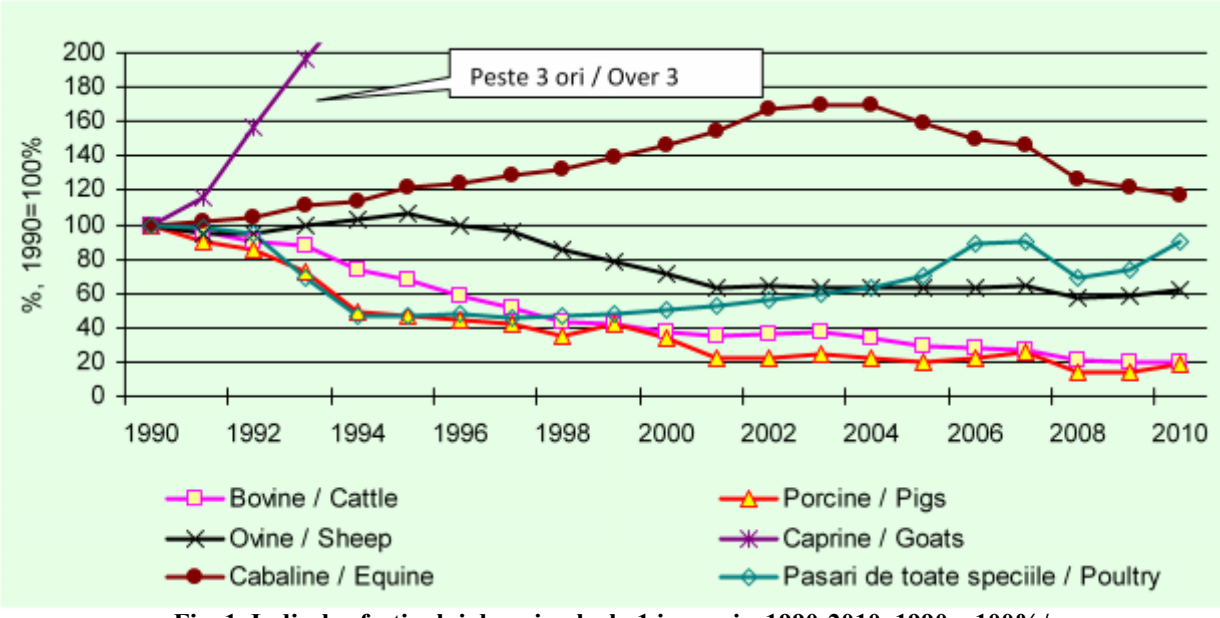

Fig. 1. Indicele efectivului de animale, la 1 ianuarie, 1990-2010, 1990 – 100%/
Fig. 1. Livestock index from as per January 1, 1990-2010, 1990=100%
Sursa: Calculele autorului în baza datelor BNS, 2010./Source: author's calculations based on data from NBS, 2010.

Sectorul animalier a avut o contribuție semnificativă de cca. 37% (4987 mln. lei în prețuri curente) la totalul producției agricole a țării în 2009, această pondere manifestând o tendință de creștere în ultimii ani.

În RM dezvoltarea producției animaliere din ultimele decenii este marcată de câteva etape semnificative.

Prima etapă, perioada de pre-independență (1985-1991), a fost marcată de adoptarea unor documente semnificative, cum ar fi „Legea cooperativelor", intrată în vigoare în anul 1988, şi a constituit una din cele mai radicale reforme din această perioadă, deschizând noi oportunități pentru dezvoltarea sectorului privat, chiar prin simpla admitere a acestuia ca participant cu drepturi egale în viața economică a țării.

Etapa următoare (1991-1996) este marcată de procesele de divizare a URSS, proclamarea independenței republicilor unionale cu stabilirea noilor hotare între state, care s-au soldat cu ruperea multor relații economice dintre republicile unionale şi cu apariția necesității de a identifica parteneri economici de alternativă. Declinul producției animaliere din Republica Moldova, în această perioadă, este deosebit de evident.

Inițierea, lansarea şi implementarea programului de privatizare în agricultură din anii 1996-2001 are semnificația unei etape de importanță deosebită. Pe parcursul acestei etape, nu doar s-au încetinit procesele de declin în producția animalieră, dar şi s-a pus temelia pentru o dezvoltare durabilă a acestui sector, care ar răspunde, primordial, cerințelor populației la aceste produse. Etapa de postprivatizare (2001-prezent) este marcată, în primul rând, de stabilizarea producției animaliere, iar referitor la unele produse, cum ar fi producția de ouă, – chiar şi de o creştere semnificativă (vezi figura 2).

Livestock sector has contributed significantly to about 37% (4987 million. Lei in current prices) of the country's total agricultural production in 2009 and the share of this sector in total agricultural production has a growing trend in recent years.

Some significant steps marked development of the livestock production in the Republic of Moldova in the last few decades, namely: a) pre-independence period (1985-1991), marked by the adoption of several significant documents such as "Cooperative law" came into force in 1988. This was one of the most radical reforms in that period, opening new opportunities for private sector development, even by simple acceptance of him as an equal participant in the economic life of the country.

The next step (1991-1996) is marked by processes of splitting of the USSR, union republics declared independence with the establishment of new boundaries between states, which have resulted in rupture of economic relations between the various republics, and the emergence of the need to identify alternative economic partners. The decline in livestock production in Moldova during this period is obvious.

Initiation, launch and implementation of the agricultural privatization program in 1996-2001 were as a step of great importance. During this period not only have slowed the decline in livestock production processes, but also put the foundation for sustainable development of this sector, which would meet first of all the requirements of the population for these products.

Post-privatization period (2001-present) is marked primarily by the stabilization of animal production, while some products such as egg production, have a significant increase (see figure 2).

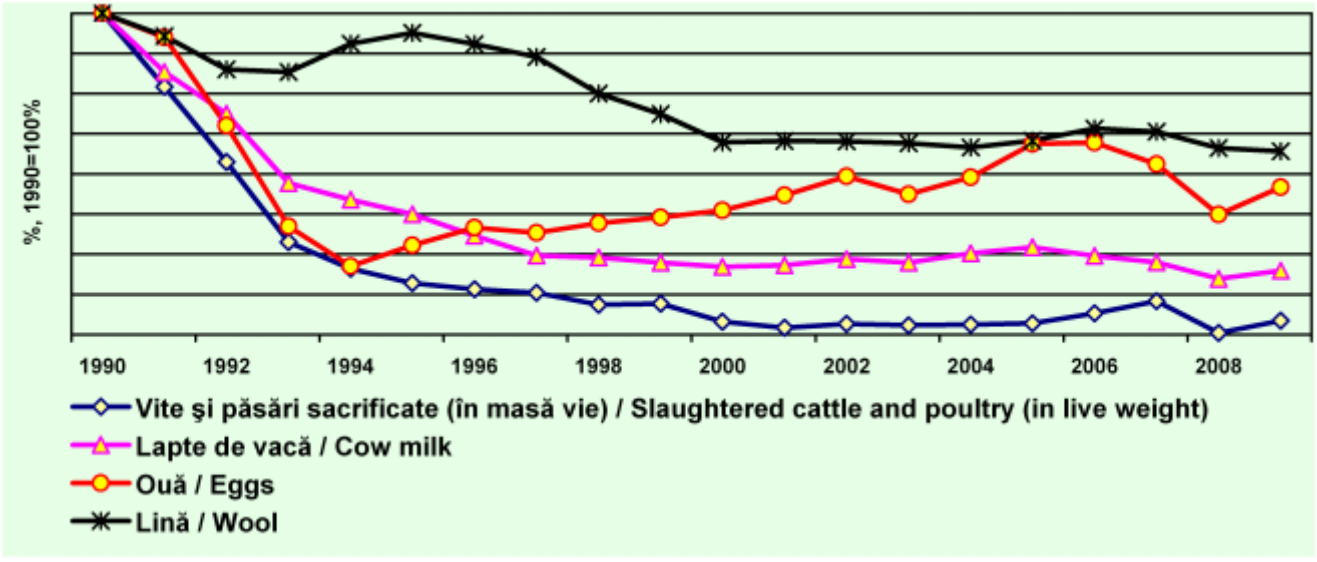

Fig. 2. Indicele producţiei animaliere, 1990-2009, 1990 – 100%/
Fig. 2. Index of animal production, 1990-2009, 1990=100%
Sursa: Anuarul Statistic al RM, 2009./Source: Statistical yearbook of the Republic of Moldova, 2009.

Totodată, acest sector este extrem de parcelat şi depinde, în foarte mare măsură, de producţia în gospodăriile casnice ale populaţiei. Astfel, cea mai mare parte a efectivului de animale şi păsări este crescut în gospodăriile individuale ale populaţiei. Doar 23% din efectivul de porcine şi 17% din efectivul de păsări sunt crescute în cadrul întreprinderilor agricole. Conform datelor BNS pentru anul 2009 (vezi figura 3), ponderea întreprinderilor agricole în efectivul total de bovine, inclusiv vaci, ovine, caprine şi cabaline, nu depăşeşte nivelul de 3-6%.

De menţionat, că în cele mai multe cazuri, numărul de vaci întreţinute în gospodăriile casnice nu depăşeşte 1-2 capete. Din cauza implicării largi a sectorului individual de scară mică, în producţia animalieră se creează impedimente considerabile în ceea ce priveşte conformitatea cu standardele de igienă, nutriţie a animalelor, precum şi cu normele de protejare a mediului în vigoare în Republica Moldova, dar şi în cadrul UE.

However, this sector is extremely parceled and depends very largely on production in the households of the population. Thus most of the livestock and poultry are grown in households of the population. Only 23 percent of the pig herd and 17 percent of poultry grows in large agricultural farms. The share of agricultural enterprises in the total number of cattle, including cows, sheep, goats and horses do not exceed 3-6% according to data from the National Bureau of Statistics for the year 2009 (see figure 3).

Note that in most cases the number of cows maintained in households does not exceed 1-2 heads. The wide involvement of the individual small-scale sector in the livestock production creates considerable obstacles in terms of compliance with hygiene standards, animal nutrition, and environmental protection norms in the Republic of Moldova, but also with those in force in the EU.

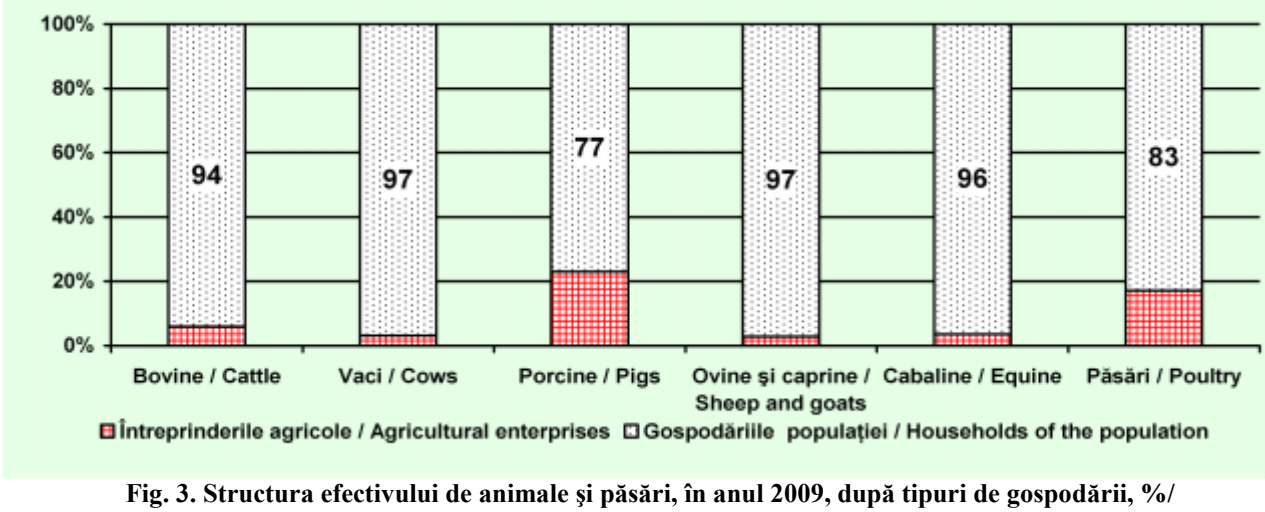

Fig. 3. Structura efectivului de animale şi păsări, în anul 2009, după tipuri de gospodării, %/
Fig. 3. The structure of the livestock and poultry in 2009 by types of households, %
Sursa: Anuarul Statistic al Republicii Moldova, 2010./Source: Statistical Yearbook of the Republic of Moldova, 2010.

Productivitatea vitelor este, de asemenea, sub nivelul ţărilor limitrofe şi al altor ţări cu nivel comparabil de dezvoltare. Astfel, cu indicele de 3376 litri de lapte pe an de la vaca mulgătoare, în anul 2009, Republica Moldova a depăşit ţări, ca Albania şi FYR Macedonia, dar a rămas sub nivelul Ucrainei, României, Republicii Belarus şi Sloveniei [2].

Procesele negative din sectorul zootehnic au cauzat probleme semnificative şi în asigurarea populaţiei cu produse de origine animalieră. Astfel, în perioada 1995-2009 constatăm o scădere continuă a raportului dintre volumul de producţie animalieră şi consumul acestor produse pe cap de locuitor. În ceea ce priveşte carnea, începând cu anul 2001, Republica Moldova nu îşi acoperă necesităţile de consum prin producţie proprie decât în proporţie de cca. 70% în anul 2008 (vezi figura 4).

Pentru acoperirea insuficienţei de carne se recurge masiv la importuri de carne şi produse din carne. Producţia autohtonă de lapte este suficientă doar pentru a acoperi necesităţile consumului intern al populaţiei Republicii Moldova. Doar la producţia de ouă se constată un surplus, care poate fi comercializat pe pieţele externe.

Livestock productivity is also lower than in neighboring countries, but also in other countries with comparable levels of development. Thus, with 3376 liters of milk per annum from a milking cow in 2009 Moldova is positioned better than countries such as and Albania, FYR Macedonia, but is below the level of Ukraine, Romania, Belarus and Slovenia [2].

Negative processes in livestock sector have caused significant problems in providing the population with products of animal origin. The ratio between the volume of livestock production and consumption of these products per capita shows a steady decrease during the period of 1995-2009. In the case of meat, since 2001 the Republic of Moldova does not cover their consumption needs through own production. Only about 70 percent of meat consumption was produced in the Republic of Moldova in 2008 (see Figure 4).

In order to cover the shortage of meat massive imports of meat and meat products is used. Domestic milk production is only sufficient to cover domestic consumption needs of the population of Moldova. Only the production of eggs has a surplus that is available for export.

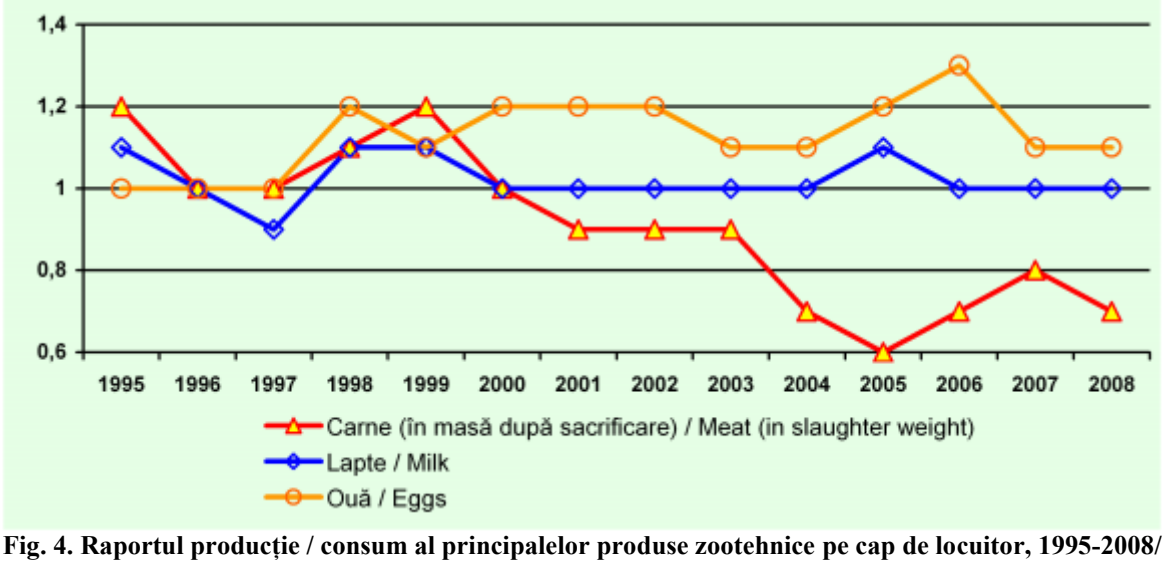

Fig. 4. Raportul producţie / consum al principalelor produse zootehnice pe cap de locuitor, 1995-2008/
Fig. 4. The ratio between the production and consumption of main livestock products per capita, 1995-2008
Sursa: Calculele autorului în baza datelor BNS, 2010./Source: author's calculations based on data from NBS, 2010.

Dimensiunile mici ale unităţilor de producţie agricolă, precum şi dificultăţile, întâmpinate de acestea în adoptarea standardelor de igienă, de mediu şi de sănătate animalieră, acompaniate de insuficienţa de educaţie profesională în agricultură, pot fi identificate drept obstacolele principale în dezvoltarea sectorului animalier al agriculturii Republicii Moldova.

Pentru soluţionarea acestor probleme este important de stabilit, dacă acest sector doreşte să concureze pe piaţa UE. Mai mult ca atât, modernizarea şi ajustarea acestui sector la anumite standarde poate fi solicitată de UE în vederea proceselor de apropiere şi, respectiv, este necesară focalizarea spre aceste obiective în politicile de dezvoltare agricolă şi rurală în Republica Moldova.

Politica agricolă autohtonă a fost influenţată, în ultimul deceniu, de pregătirile de aderare a ţării la Organizaţia

The small size of farming units and the difficulties they faced in adopting standards of hygiene, environment, and animal health, accompanied by lack of vocational education in agriculture can be identified as the main obstacles in developing the livestock sector of agriculture of the Republic of Moldova.

To solve these problems is important to clarify if this sector is able to compete on the EU market. Moreover modernization of the livestock sector and its' adjustment to certain standards may be requested by the EU in the view of processes of approximation and neighborhood, respectively is necessary to focus it in agricultural and rural development policies in Moldova.

The national agricultural policy has been influenced in the last decade by preparations for accession to the WTO. Emphasis was put on trade liberalization and reducing the

Mondială a Comerţului. Accentul a fost pus, în special, pe liberalizarea comerţului şi pe reducerea nivelului de protecţie în agricultură. Cu toate că şi în prezent, în mediul de afaceri şi, în particular, în agricultură, mai persistă ideea, că procesul de aderare la Organizaţia Mondială a Comerţului a fost grăbit la acel moment, sectorul real al economiei şi, în special, agricultura fiind insuficient de pregătite pentru aceasta.

Pentru a reduce decalajul dintre nivelul de producere agricolă din ţările UE şi Republica Moldova, sunt necesare măsuri concrete de susţinere a acestui sector. Astfel, începând cu anul 2010, subvenţiile în agricultură sunt alocate prin intermediul Agenţiei de Intervenţie şi Plăţi în Agricultură, care desemnează beneficiarii subvenţiilor în urma unui proces de selectare în baza concursului proiectelor de afaceri.

Agenţia de Intervenţie şi Plăţi în Agricultură, funcţională începând cu luna mai 2010, a prevăzut pentru anul 2010 un set de măsuri pentru a susţine producătorul agricol autohton. Un şir de măsuri au fost adresate, în special, sectorului animalier. Printre măsurile, care prevăd implicit susţinerea sectorului animalier, pot fi menţionate următoarele:

Măsura 2. Stimularea mecanismului de asigurare a riscurilor în agricultură, care stabileşte, că mijloacele financiare, prevăzute în prezenta măsură, se utilizează în conformitate cu Legea nr. 243-XV din 8 iulie 2004 privind asigurarea subvenţionată a riscurilor de producţie în agricultură [3] şi în baza Listei riscurilor, asigurarea cărora se subvenţionează din bugetul de stat pe anul 2010: primele de asigurare în fitotehnie, horticultură, viticultură şi zootehnie.

Măsura 7. Stimularea investiţiilor în utilarea şi renovarea tehnologică a fermelor zootehnice presupune creşterea productivităţii, competitivităţii şi asigurarea siguranţei alimentare prin stimularea organizării şi înnoirii tehnologice a mini-fermelor zootehnice, prin înfiinţarea acestora, utilarea tehnologică cu echipament avansat, modernizarea procesului tehnologic, diversificarea tipurilor de exploataţii agricole specializate în creşterea animalelor, ameliorarea şeptelului de animale, îmbunătăţirea calităţii şi sporirea competitivităţii producţiei de origine animală pe piaţa internă şi europeană, sporirea valorii adăugate şi a eficienţei economice, precum şi diversificarea serviciilor prestate populaţiei rurale.

Măsura 8. Stimularea procurării animalelor de prăsilă şi menţinerii fondului lor genetic are ca obiectiv general creşterea productivităţii, competitivităţii şi asigurarea siguranţei alimentare prin stimularea ameliorării populaţiei de animale. Această măsură este orientată, în special, spre ameliorarea şeptelului de animale, îmbunătăţirea calităţii şi sporirea competitivităţii producţiei de origine animală pe piaţa internă şi europeană, sporirea valorii adăugate şi eficienţei economice şi, ca urmare a acestora, sporirea veniturilor producătorilor agricoli şi diminuarea sărăciei în mediul rural [5].

Conform informaţiei privind utilizarea mijloacelor Fondului pentru susţinerea sectorului agrar pe anii 2006-2009, publicate de Ministerul Agriculturii şi Industriei Alimentare în anul 2010, suma subvenţiilor, destinate investiţiilor capitale în agricultură, a atins nivelul de 413 mln. lei în anul 2009, ceea ce este de peste 7 ori mai mult, comparativ cu anul 2006. [4]. Totodată, subvenţiile în investiţiile capitale din sectorul zootehnic nu s-au bucurat de aceleaşi tendinţe. Astfel, dacă în

level of protection in agriculture. Although nowadays in business and particularly in agriculture persists the idea that WTO accession process was accelerated at that time, the real sector of the economy, especially agriculture being insufficiently prepared for this.

To reduce the gap between the level of agricultural production in the EU and the Republic of Moldova are necessary concrete supporting measures for this sector. Thus starting from 2010 agricultural subsidies is allocated through the Payment Agency that designates beneficiaries, following a selection process based on business competition projects.

Payment Agency, which is functional since May 2010, provided for 2010 a set of measures to support local farmers. A number of measures had been addressed in particular to the livestock sector. Among measures to provide implicitly the support for livestock sector are follows:

Measure 2. Stimulation of the mechanism for ensuring risks in agriculture, which provides that funds under this measure is used in accordance with the Law no. 243-XV of July 8, 2004 on providing subsidized insurance for agricultural production risks [3] and on the base of the List of Risks for which insurance is subsidized by the state budget for 2010 in crop production, horticulture, viticulture and animal husbandry.

Measure 7. Stimulating investments in equipment and technological renovation of the animal farms involves increase of productivity, competitiveness, and ensuring food safety by stimulating organization and renovation of the animal mini farms through their establishment; endowment with advanced technological equipment; modernization of the technological process; diversification of farms specialized in animal breeding; livestock improvement; animal products' quality improvement and increased competitiveness of domestic animal products on the local and European markets, increased added value and economic efficiency, and diversification of rural services.

Measure 8. Stimulation of procurement of breeding stock and maintaining their genetic fund aims to increase the overall productivity, competitiveness and ensuring food security by encouraging improvement of the animal population. This measure is directed specifically at improving the livestock, improving the quality and increasing the competitiveness of domestic animal production on the local and European markets, increase of the added value and economic efficiency and as a result of these measures increasing farmers' income and reduce poverty in rural areas [5].

According to the information about the use of financial means from the Fund for support of the agricultural sector during the period of 2006-2009, that was published by the Ministry of Agriculture and Food Industry in 2010, the amount of subsidies for capital investments in agriculture has reached 413 million lei in 2009, which is over 7 times more compared with 2006. [4]. However, capital investment subsidies to the livestock sector have not enjoyed the same trends. So if in 2006 this sector received about 24% of

anul 2006, acest sector a primit cca. 24% din total subvenții în investiții capitale, atunci în anul 2009, doar puțin peste 5% din total subvenții în agricultură au avut ca destinație sectorul zootehnic (vezi figura 5).

total capital investment subsidies, then in the period 2007-2009 just around 5% of total amount of subsidies in agriculture were oriented to the livestock sector (see figure 5).

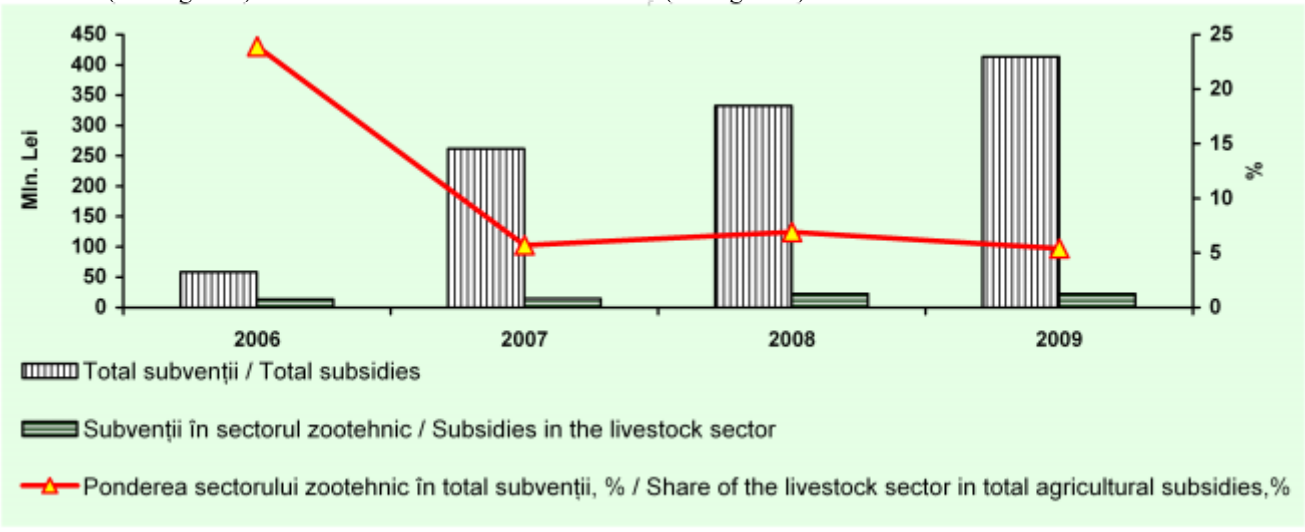

Fig. 5. Dinamica subvențiilor totale în agricultură şi în sectorul zootehnic, aa.2006-2009, mln. lei, %/
Fig. 5. Dynamics of total subsidies in agriculture and livestock sector and share of the livestock sector in total agricultural subsidies, 2006-2009, mln. Lei, %

Sursa: Calculele autorului în baza datelor Ministerului Agriculturii şi Industriei Alimentare, 2010./Source: author's calculations based on data of Ministry of Agriculture and Food Industry, 2010.

Volumul redus de subvenții în sectorul zootehnic, comparativ cu sectorul de fitotehnie, alături de influența negativă a altor factori, a contribuit la stagnarea acestui sector.

Concluzii:

- Pe parcursul perioadei de postreformă, din 1991 până în prezent, efectivul de animale s-a redus semnificativ.
- Producția animalieră, în prezent, se află într-un proces de stagnare.
- Cea mai mare parte a efectivului de animale şi păsări este crescut în gospodăriile individuale ale populației, sectorul animalier fiind, astfel, extrem de parcelat.
- Dimensiunile mici ale unităților de producție agricolă, precum şi dificultățile întâmpinate de acestea în adoptarea standardelor de igienă, de mediu şi de sănătate animalieră, cărora se alătură insuficiența de educație profesională în agricultură, pot fi identificate drept obstacolele principale în dezvoltarea sectorului animalier al agriculturii Republicii Moldova.
- Volumul redus de subvenții în sectorul zootehnic a contribuit la aprofundarea proceselor de stagnare din acest sector.

The low volume of subsidies in the livestock sector, compared with the plant growing sector, in combination with other negative factors contributed to the stagnation of this sector.

Conclusions:

- During the post-reform period, from 1991 until now, the herd have been significantly reduced
- Livestock production is currently in a process of stagnation
- Households of the population grow most of the livestock and poultry; as a result, the livestock sector is extremely parcelled.
- The small size of farming units and the difficulties they face in adopting standards of hygiene, environmental and animal health, accompanied by lack of vocational education in agriculture can be identified as the main obstacles in developing the livestock sector of agriculture of the Republic Moldova.
- The low volume of subsidies in the livestock contributed to deepening the stagnation process in this sector.

Bibliografie/Bibliography

1. Anuarul statistic al Republicii Moldova, 2010.
2. FAOSTAT database. http://faostat.fao.org (accesat: 22.02.2011).
3. Legea nr. 243-XV din 8 iulie 2004 privind asigurarea subvenționată a riscurilor de producție în agricultură. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2004, nr. 132-137.
4. Ministerul Agriculturii şi Industriei Alimentare. Informația privind utilizarea mijloacelor Fondului pentru susținerea sectorului agrar (investițiile capitale) pe anii 2006-2009. http://www.maia.gov.md/doc.php?l=ro&idc=86&id=13983 (accesat 13.05.2011).
5. Ministerul Agriculturii şi Industriei Alimentare. Regulamentul privind modul de utilizare a mijloacelor fondului pentru subvenționarea producătorilor agricoli. http://www.maia.gov.md/doc.php?l=ro&idc=85&id=13903 (accesat 13.05.2011).

OPORTUNITĂŢI DE PERFECŢIONARE A REDUCERII SĂRĂCIEI ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Natalia ŞONŢU, drd., German Agency for International Cooperation in Moldova

Recenzent: Gheorghe ILIADI, dr. hab., IEFS

Fenomenul sărăciei este larg răspândit în diferite părţi ale lumii, fiind foarte acut simţit în Republica Moldova. În baza rezultatelor cercetării fenomenului sărăciei, autorul elaborează un şir de propuneri (modele proprii), care sunt orientate spre optimizarea reducerii sărăciei în Republica Moldova. Dintre propuneri, menţionăm următoarele: model de estimare a resurselor necesare reducerii sărăciei, model de eficientizare a asistenţei de dezvoltare internaţională şi model de plan local de reducere a sărăciei. Aceste modele pot fi aplicate atât în Republica Moldova, cât şi în alte state în vederea perfecţionării reducerii sărăciei.

Cuvinte cheie: *sărăcie, reducerea sărăciei, gospodării casnice, asistenţă de dezvoltare internaţională, indicele Sen, plan local.*

În opinia lui Nelson Mandela, liderul Africii de Sud în anii 1994-1999, „sărăcia nu este naturală, precum robia sau aparteidul. Sărăcia este un produs al omului şi poate fi eradicată prin acţiunile omului. Eliminarea sărăciei nu este un gest de caritate, dar un act de justiţie, care este protecţia drepturilor fundamentale ale omului, şi anume dreptul la o viaţă decentă" [1].

Pentru Republica Moldova problema sărăciei este foarte acută. În anul 2009, Republica Moldova a înregistrat un declin economic de -6,0%, care a contribuit la stagnarea reducerii ratelor de sărăcie în ţară [6, p. 10]. În anul 2009, sărăcia absolută a constituit 26,3%, (cca 885,2 mii de persoane au avut un consum mai mic decât pragul sărăciei absolute de 945,9 lei). Pentru ca efortul de reducere a sărăciei să aibă un impact pozitiv, este extrem de important de a estima corect resursele necesare reducerii sărăciei şi de a le administra eficient. Cu acest scop, am elaborat un **model de estimare a resurselor necesare reducerii sărăciei**, pe care îl prezentăm în continuare.

Atât la nivel internaţional, cât şi naţional, în analiza dimensiunilor fenomenului sărăcie se utilizează indicatorii Foster-Greer-Thorbecke [3, p. 61-66] specificaţi, ca rata sărăciei, profunzimea sărăciei şi severitatea sărăciei. Cel mai frecvent utilizat indicator al sărăciei este rata sărăciei, care arată ponderea persoanelor sărace în totalul populaţiei.

Conform datelor Biroului Naţional de Statistică al Republicii Moldova (BNS) [2] şi ale Ministerului Economiei [5], în Republica Moldova, în anii 2008-2009, rata sărăciei s-a micşorat neesenţial şi s-a menţinut la nivel de 26,4 şi 26,3%, corespunzător. Datele arată că în anul 2009, comparativ cu anul 2008, rata sărăciei a diminuat cu 0,1 p.p. Totodată, decalajul dintre pragul sărăciei, stabilit de BNS în baza Cercetării Bugetelor Gospodăriilor Casnice (CBGC), şi nivelul efectiv al cheltuielilor fiecărei

OPPORTUNITIES FOR OPTIMIZATION OF POVERTY REDUCTION IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Natalia ŞONŢU, drd., German Agency for International Cooperation in Moldova

Reviewer: Gheorghe ILIADI, PhD, IEFS

Poverty is widespread in different parts of the world, and it is very strongly felt in the Republic of Moldova. Based on the research of poverty phenomenon, the author developed a series of proposals (own models) that are oriented towards optimization of poverty reduction in Moldova. Among the proposals are as follows: model to estimate the resources required for poverty reduction, more efficient model of international development assistance and local model for poverty reduction. These models can be applied both in the Republic of Moldova and the other states in order to improve poverty reduction.

Keywords: *poverty, poverty reduction, Moldova, households, international development assistance, Sen index, local plan.*

According to Nelson Mandela, leader of South Africa in 1994-1999, „poverty is not natural, such as slavery or apartheid. Poverty is a human product and can be eradicated by human action. Eliminating poverty is not a gesture of charity, but an act of justice which is the protection of fundamental human rights, namely the right to a decent life"[1].

For the Republic of Moldova the issue of poverty is very acute. In 2009 Moldova has experienced economic decline of -6.0%, which contributed to the stagnation of poverty reduction rates in the country [6, p.10]. Absolute poverty in 2009 was 26.3% (with about 885,200 people consuming less than the absolute poverty line of 945,9 MDL). For poverty reduction efforts have a positive impact, it is extremely important to properly estimate the resources needed to reduce poverty and to manage them effectively. For this purpose, we developed a **model to estimate the resources required for poverty reduction**, which we present below.

Both internationally and nationally, Foster-Greer-Thorbecke [3, p. 61-66] indicators are used to analyze dimensions of poverty phenomenon, namely poverty rate, poverty gap and poverty severity. The most commonly used indicator of poverty is the poverty rate, which shows the share of poor in total population.

According to the National Bureau of Statistics of the Republic of Moldova (NBS) [4] and the Ministry of Economy [5], in the Republic of Moldova in 2008-2009 the poverty rate decreased insignificantly and remains at 26,4% and 26,3% respectively. The data show that in 2009 compared with 2008 poverty rate decreased by 0,1 percentage point (p.p.) However, the gap between the poverty level established by the NBS in the Household Budget Survey (HBS) and the actual level of expenditure of each poor household fell by 0,5 percentage points,

gospodării sărace s-a redus cu 0,5 p.p., adică mai multe persoane au un risc sporit de a fi sărace (tabelul 1).

meaning more people have an increased risk of being poor (Table 1).

Tabelul 1 /Table 1

Evoluţia ratei sărăciei şi profunzimii sărăciei în Republica Moldova, anii 2008-2009/ Evolution of poverty rate and poverty depth, Moldova, 2008-2009

	2008, %	2009, %	2009/2008, p.p.
Rata sărăciei /Poverty rate	26,4	26,3	-0,1
Profunzimea sărăciei /Poverty depth	6,4	5,9	-0,5

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor CBGC, oferite de BNS al Republica Moldova./ Sourse: developed by the author based on HBS data provided by the NBS of Moldova

În baza metodologiei de calcul al indicatorului rata sărăciei, al numărului populaţiei Republicii Moldova şi al valorii ratei sărăciei, poate fi determinat, că numărul persoanelor sărace, în anul 2008, a constituit 942,51 mii locuitori, iar în 2009 – 937,77 mii locuitori. Astfel, în anul 2009, comparativ cu 2008, în Republica Moldova, efectivul săracilor s-a micşorat cu 4,74 mii locuitori. Totuşi, tendinţa nu este foarte relevantă, deoarece valoarea indicatorului profunzimea sărăciei (valoarea procentuală a decalajului mediu dintre pragul sărăciei şi nivelul efectiv al cheltuielilor fiecărei gospodării considerată săracă) s-a ameliorat neesenţial. Dacă în 2008, în medie, o persoană avea nevoie de bani în proporţie de 6,4% din valoarea pragului stabilit al sărăciei, atunci în anul 2009 – cu 0,5 p.p. mai puţin (sau 5,9% din valoarea pragului sărăciei). Astfel, în valoare absolută, fiecare persoană, în medie, pentru a atinge nivelul pragului de sărăcie, avea nevoie de 60,54 lei în anul 2008 şi de 55,81 lei – în 2009.

Literatura de specialitate din ţară [4, p. 212] relevă încercări de a determina efortul financiar pentru a diminua numărul celor săraci. Suma totală necesară pentru reducerea sărăciei (STN) se calculează ca produsul dintre valoarea deficitului de consum per persoană pentru a atinge pragul sărăciei şi numărul celor săraci. Astfel, pentru reducerea sărăciei în economia naţională a Republicii Moldova, în anul 2008 erau necesare 57059337,5 lei, iar în 2009 – 52336717,7 lei (tabelul 2).

Based on the methodology for calculating the poverty rate indicator, the number of population in the Republic of Moldova and poverty rate value, it can be determined that the number of poor people in 2008 was 942510 citizens and in 2009 - 937770 citizens. Thus, in 2009, as compared with 2008, number of poor in Moldova has decreased by 4,74 Th. people. However, the trend is not very relevant, because the significance of the poverty gap indicator (the percentage of the average gap between the poverty threshold and the actual level of expenditures of each household considered poor) improved insignificantly. If in 2008 on average a person needed money at a rate of 6,4% of the established poverty threshold, then in 2009 - less by 0,5 percentage points (or 5,9% of the poverty threshold). Thus, in absolute terms, every person, on average, to reach the poverty threshold needed 60.54 MDL in 2008 and 55.81 MDL in 2009. In other words, on average, to achieve the level of poverty threshold and not to be poor any longer, a person would need 60.54 MDL in 2008 and 55.81 MDL in 2009.

In the specialized literature from the Republic of Moldova [3, p. 212] have been attempts to determine the financial effort to reduce the number of the poor. The total amount necessary to reduce poverty (TAN) is calculated as the product of the consumption deficit value per person to reach the poverty line and the number of poor. Thus, for poverty reduction in Moldova's national economy in 2008 were necessary 57059337.5 MDL, and in 2009 - 52336717.7 MDL (Table 2).

Tabelul 2/Table 2

Deficitul de consum pentru a atinge pragul sărăciei în Republica Moldova, anii 2008-2009/ Consumption deficite to reach poverty line, Moldova, 2008-2009

Anul/ Year	Pragul sărăciei /Poverty line	Deficitul de consum pe persoană pentru a atinge pragul sărăciei, lei /Consumption deficite per person to reach poverty line, MDL	Suma totală necesară pentru efectivul de săraci, lei /Total amount necessary (TAN) for all poor, lei
2008	945,9	60,54	57059337,5
2009	945,9	55,81	52336717,7

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor CBGC, oferite de BNS al RM./Sourse: developed by the author based on HBS data provided by the NBS of Moldova.

Totodată, realitatea demonstrează, că cheltuielile necesare pentru reducerea sărăciei depăşesc valorile estimate. Aceasta se confirmă prin faptul, că indicatorul profunzimea sărăciei reprezintă o valoare medie. Laureatul premiului Nobel, Amartya Sen, a propus un indicator mai adecvat al sărăciei, care reflectă gravitatea ei prin măsurarea inegalităţii veniturilor şi distribuţia diferitor active ale societăţii între cei săraci. El a elaborat un indice de măsurare a sărăciei, ţinând cont de

However, reality demonstrates that the necessary expenditures for poverty reduction exceed estimates. This is confirmed by the fact that the indicator depth of poverty represents an average value. Nobel laureate Amartya Sen has proposed a more appropriate poverty indicator, which reflects poverty seriousness by measuring income inequality and distribution of various society assets among the poor. He developed an index to measure poverty, taking into account the

bunăstarea populației, care se determină după formula:

$$I_S = R_S\left[I + k\left(1 - I\right)\right] * G^P \quad (1)$$

unde: $\mathbf{I_S}$ – indicele Sen al sărăciei;
$\mathbf{R_S}$ – rata sărăciei;
I – coeficientul decalajului veniturilor;
$k = \frac{q}{q+1}$, unde q reprezintă numărul celor săraci;
$\mathbf{G^P}$ – coeficientul de inegalitate Gini, calculat pentru populația săracă.

Estimarea *coeficientului decalajului veniturilor* şi a *profunzimii sărăciei* are la bază formula:

$$P_1 = \frac{1}{n}\sum_{i=1}^{q}\left[\frac{z - y_i}{z}\right] = P_0 I \quad I = \frac{z - \bar{y}}{z} \quad (2)$$

unde: z – valoarea pragului sărăciei;
y_i – venitul persoanei „i";
$\bar{y}$ – venitul mediu al săracilor;
I – coeficientul decalajului veniturilor.

Indicele Sen a fost calculat şi pentru Republica Moldova, ceea ce a permis de a avea o viziune mai clară privind gravitatea fenomenului sărăciei în țară. Utilizând datele, disponibile în baza CBGC din Republica Moldova, şi formula de calcul al *Indicelui Sen* (expusă mai sus), au fost obținute valorile acestui indicator al sărăciei la nivel național: $I_S = 12,7\%$ (în 2008) şi $I_S = 12,22\%$ (în 2009)[1].

Reieşind din informația deja existentă, ne-am propus ca scop să calculăm suma totală de cheltuieli, necesară pentru reducerea sărăciei, considerând şi dimensiunea gravității ei (valoarea indicelui Sen). Rezultatele calculelor noastre arată că suma, necesară realmente unei persoane pentru a nu mai fi săracă, este mai mare de, aproximativ, 2 ori decât calculele, obținute doar în baza indicatorului profunzimea sărăciei (tabelul 3).

welfare of the population, which is determined by the formula:

$$I_S = R_S\left[I + k\left(1 - I\right)\right] * G^P \quad (1)$$

$\mathbf{I_S}$ – Sen index of poverty,
$\mathbf{R_S}$ – poverty rate,
I – coefficient of income inequality,
$k = \frac{q}{q+1}$, where q represents number of poor
$\mathbf{G^P}$ – Gini inequality coefficient calculated for poor.

Estimation of the *coefficient of incomes inequality* and *poverty depth* has its base the formula:

$$P_1 = \frac{1}{n}\sum_{i=1}^{q}\left[\frac{z - y_i}{z}\right] = P_0 I \quad I = \frac{z - \bar{y}}{z} \quad (2)$$

where: z – poverty line value;
y_i – income of the person „i";
$\bar{y}$ - average income of the poor;
I – coefficient of the income inequality.

Sen Index was calculated for the Republic of Moldova and allowed to have a clearer view of the seriousness of the poverty phenomenon in the country. Using data available in the HBS in the Republic of Moldova and *Sen Index* formula (set out above), were obtained values of this indicator of poverty at the national level $I_S = 12,7\%$ (in 2008) and $I_S = 12,22\%$ (in 2009).[2]

Taking into account existing information, we have proposed to calculate the total amount of expenditures necessary for poverty reduction, considering its gravity (Sen index value). Results of our calculations show that the amount actually needed for a person to stop being poor is about two times higher than the calculations made based only on the poverty gap indicator (Table 3).

Tabelul 3/Table 3

Deficitul de consum pe persoană pentru a atinge pragul sărăciei în Republica Moldova, anii 2008-2009/ Consumption deficit per person to reach poverty line, Republic of Moldova, 2008-2009

	Pragul sărăciei absolute, lei/ Absolute poverty line, MDL	Profunzimea sărăciei, %/ Poverty depth, %	Deficitul de consum pe persoană pentru a atinge pragul sărăciei, prof., lei /Consumption deficit per person to reach poverty line, MDL	Indicele Sen, % /Sen Index, %	Deficitul de consum per persoană pentru a atinge pragul sărăciei după Sen, lei /Consumption deficit per person to reach poverty line, by Sen, MDL
A	1	2	3 (1x2/100)	4	5 (1x4/100)
2008	945,9	6,4	60,54	12,70	120,12
2009	945,9	5,9	55,81	12,22	115,56

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor CBGC, oferite de BNS al RM./Source: developed by the author based on HBS data provided by the NBS of Moldova.

1 Ca bază au fost considerate următoarele date: pentru 2008: rata sărăciei la nivelul pragului absolut a constituit 26,4%, profunzimea sărăciei absolute – 6,4% şi coeficientul deficitului de consum – 0,242, numărul celor săraci – 942506 persoane şi coeficientul Gini pentru săraci – 0,3153; pentru 2009: rata sărăciei la nivelul pragului absolut a constituit 26,3%, profunzimea sărăciei absolute – 5,9% şi coeficientul deficitului de consum – 0,242, numărul celor săraci – 942506 persoane şi coeficientul Gini pentru săraci – 0,3153.

2 As a basis the following data were considered. For 2008: the poverty rate of the absolute threshold was 26.4%, absolute poverty gap - 6.4% and consumption deficit coefficient - 0.242, the number of poor - 942 506 persons and the Gini coefficient for the poor - 0.3153. For 2009: the poverty rate of the absolute threshold was 26.3%, absolute poverty gap - 5.9% and consumption deficit coefficient - 0.242, the number of poor - 942 506 persons and Gini coefficient for the poor - 0.3153.

Cunoscând suma per persoană, am elaborat formula de calcul al sumei totale necesare pentru reducerea sărăciei, ţinând cont de inegalităţile dintre săraci:

Knowing the amount per person, we developed a formula to calculate the total amount needed to reduce poverty, taking into account the inequalities between the poor:

$$STN_{dupa_Sen} = pragul_saraciei\ (lei) \frac{Indicele_SEN\ (\%)}{100\ \%} * nr._celor_saraci$$

$$TAN_{by_Sen} = poverty_line\ (MDL) \frac{Sen_Index\ (\%)}{100\ \%} * Nr._of_poor \quad (3)$$

unde: ***STN$_{după\ Sen}$*** *– suma totală necesară pentru reducerea sărăciei, ţinând cont de inegalităţile dintre săraci.*

where STN $_{by\ Sen}$ *– total amount necessary for poverty reduction, taking into account inequalities among the poor.*

Astfel, cheltuielile totale necesare pentru a atinge pragul sărăciei, ţinând cont de inegalităţile în rândul celor săraci, vor fi egale cu: 113216,54 mii lei – pentru anul 2008 şi cu 113216,54 mii lei – pentru 2009.

Thus, the total expenditures needed to achieve the poverty threshold, taking into account the inequality among the poor, will be equal to: 113216,540 Th. MDL - for 2008 and 113216,540 Th. MDL – for 2009.

$$STN\ 2008_{dupa_Sen} = pragul_saraciei\ (lei) \frac{Indicele_SEN\ (\%)}{100\ \%} * nr._celor_saraci$$
$$= 945,9\ lei * \frac{12,7\ \%}{100\ \%} * 942506 = 113216,54\ \text{mii lei}$$

$$STN\ 2009_{dupa_Sen} = pragul_saraciei\ (lei) \frac{Indicele_SEN\ (\%)}{100\ \%} * nr._celor_saraci$$
$$= 945,9\ lei * \frac{12,22\ \%}{100\ \%} * 942506 = 108371,136\ \text{mii lei}$$

$$TAN\ 2008_{by_Sen} = poverty_line\ (MDL) \frac{Sen_Index\ (\%)}{100\ \%} * Nr._of_poor$$
$$= 945,9\ MDL * \frac{12,7\ \%}{100\ \%} * 942506 = 113216,54\ \text{Th. MDL}$$

$$TAN\ 2009_{by_Sen} = poverty_line\ (MDL) \frac{Sen_Index\ (\%)}{100\ \%} * Nr._of_poor$$
$$= 945,9\ MDL * \frac{12,22\ \%}{100\ \%} * 942506 = 108371,136\ \text{Th. MDL}$$

În concluzie, potrivit calculelor noastre, dacă se ţine cont de inegalităţile, existente în rândul săracilor în Republica Moldova, resursele necesare pentru reducerea sărăciei sunt de cca 2 ori mai mari decât cele estimate anterior în literatura de specialitate (tabelul 4).

In conclusion, according to our calculations, if one takes into account the existing inequalities among the poor in the Republic of Moldova, the resources required for poverty reduction are about two times higher than previously assumed in the specialized literature (Table 4).

Tabelul 4/Table 4

Necesarul de resurse pentru reducerea sărăciei în Republica Moldova, anii 2008-2009/ Necessary resources for poverty reduction in Moldova, 2008-2009

Anul/ Year	Pragul sărăciei absolute, lei/ Absolute poverty line, MDL	Deficit de consum per persoană pentru a atinge pragul sărăciei, lei/ Consumption deficit per person to reach the poverty line, MDL	Efectiv săraci, pers./ Number of poor, pers.	Suma totală necesară pentru efectivul de săraci, mii lei/ TAN for all poor, thousand MDL	Indice Sen/ Sen index, %	Deficitul de consum per persoană pentru a atinge pragul sărăciei, după Indicele Sen, lei/ Consumption deficit per person to reach poverty line by Sen index, MDL	Suma totală necesară pentru efectivul de săraci, considerând Indicele Sen, mii lei/ TAN for all poor, considering Sen index, thousand MDL
A	1	2	3	4 (2x3)	5	6	7 (3x6)
2008	945,9	60,54	942510	57059,3375	12,70	120,12	113216,5399
2009	945,9	55,81	937770	52336,7177	12,22	115,56	108371,136

Sursa:Calculele autorului./Source: Calculated by author.

Modelul de estimare a resurselor necesare pentru reducerea sărăciei, prezentat pe exemplul RM, este aplicabil pentru orice economie naţională şi poate contribui la creşterea gradului de exactitate a calculării volumului mijloacelor financiare, necesare de alocat persoanelor sărace.

The model of estimation of resources needed to reduce poverty, presented for the example of Moldova, is applicable to any national economy and may contribute to increased accuracy of calculating the amount of funds needed for the poor.

However, we can assume that these costs may be

[1] Termenul de „reducere statistică a sărăciei" aparţine autorului Natalia Şonţu şi se referă la faptul, că în rezultatul implementării programelor orientate spre reducerea sărăciei, deseori, are loc nu asistenţa concretă a persoanelor concrete, dar un şir de activităţi doar „bifate" ca fiind organizate.

Totodată, putem presupune, că cheltuielile respective pot fi realmente mai mari, iar perioada de soluționare a sărăciei – mai îndelungată, deoarece aceste sume nu ajung tot timpul la cei săraci, în dependență de eficiența şi gradul de adresabilitate a politicilor sociale. Acest lucru este evident din datele figurii 1, care demonstrează corelația dintre eficiența politicii de eradicare a sărăciei şi gradul de adresabilitate a elementelor acesteia.

Deoarece strategiile naționale şi internaționale nu întotdeauna au un impact perceptibil asupra celor săraci, în rezultat se obține doar „**reducerea statistică a sărăciei**”[1].

actually higher, while the time to solve poverty issue - longer, because these amounts do not always reach the poor, depending on the degree of efficiency and social policies addressability.

This is evident from the Figure 1, which shows the correlation between the efficiency of the poverty reduction policies and the degree of correspondence of its elements to the real needs.

As allocation of national and international resources not always has a visible impact on the poor, as a result we have “statistical poverty reduction”[1].

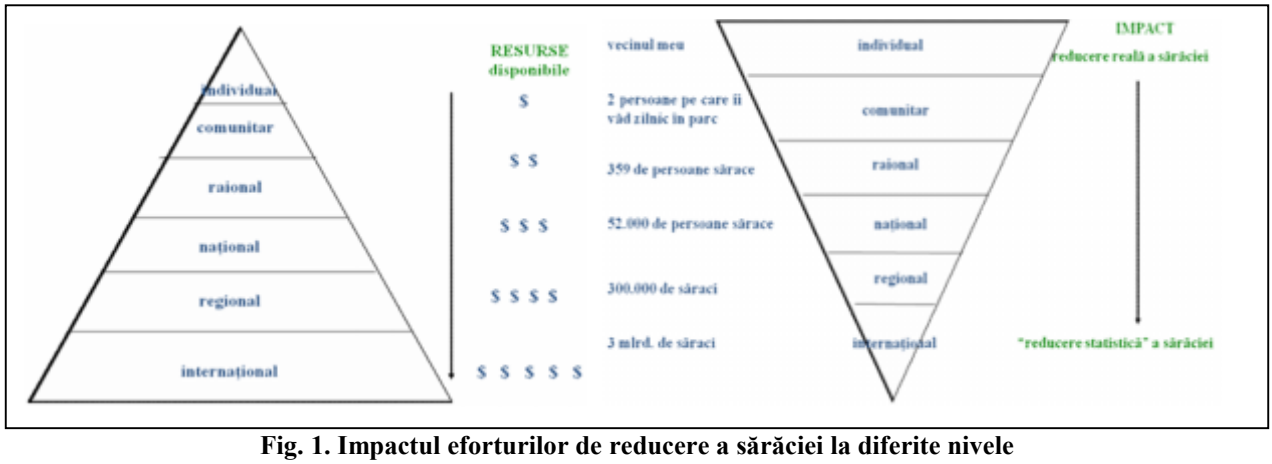

Fig. 1. Impactul eforturilor de reducere a sărăciei la diferite nivele

Sursa: Elaborat de autor.

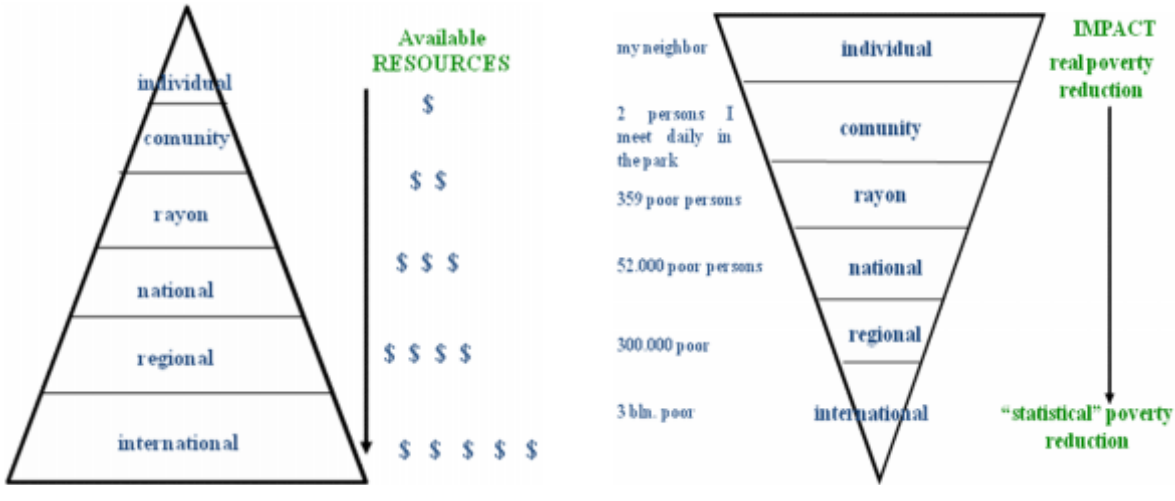

Fig. 1. Impact of poverty reduction efforts at different levels

Sourse: developed by the author

Considerăm, că asistența de dezvoltare internațională nu trebuie să fie fragmentară: toți donatorii dintr-o țară trebuie să contribuie la soluționarea problemelor prioritare şi, în felul acesta, să reanimeze un sector concret al economiei (sau un sector geografic) cu scopul optimizării utilizării resurselor financiare oferite. Autorul propune un nou **model de eficientizare a asistenței de dezvoltare internațională** (figura 2).

We believe that international development assistance should not be piecemeal, but rather all donors in a country should contribute to solving the priority problems and thus to revive a certain sector of the in economy (or a geographical area) in order to optimize use of offered financial resources. The author proposes a new **model for making international development assistance more efficient** (Figure 2).

[1] Term „statistical poverty reduction” belongs to the author, Natalia Sontu and refers to the fact that as a result of implementation of the programs oriented to poverty reduction often takes place not a concrete support to concrete persons, but simply a number of activities that „took place”.

Modelul respectiv a fost propus spre examinare Programului de Dezvoltare al Naţiunilor Unite (UNDP) şi luat în considerare pentru pregătirea Raportului de Dezvoltare Umană (RDU) din 2011, editat de către UNDP [9]. Ţinând cont de rezultatele evaluării unei ţări (care poate fi efectuată de către actorii interni şi/sau externi), guvernul elaborează strategia de dezvoltare naţională. Reieşind din priorităţile ţării, guvernul elaborează o cerere de oferte pentru o anumită prioritate (de exemplu, îmbunătăţirea sistemului naţional de asigurare cu apa potabilă). Asistenţa propusă trebuie să acopere o arie semnificativă geografică şi/sau un număr considerabil de beneficiari (şi nu în modul practicat în prezent, când se întâmplă că un donator timp de cinci ani implementează 10 micro-proiecte de reabilitare a sistemelor de asigurare cu apa potabilă, amplasate în diferite părţi ale ţării). Donatorii interesaţi răspund la acest apel (la necesitate, ţara poate fi împărţită în loturi) şi înaintează ofertele sale pentru evaluare guvernului ţării respective. Reieşind din analiza ofertelor, guvernul semnează acorduri pentru asistenţă cu un donator/consorţium al donatorilor, care au înaintat cea mai atractivă ofertă.

Abordarea propusă va ameliora un şir de aspecte ale asistenţei internaţionale de dezvoltare:

- Guvernul va avea un rol de leader şi de decident în procesul de dezvoltare;
- Donatorii vor coopera între ei mai eficient;
- Resursele disponibile vor fi utilizate mai eficient, deoarece se va realiza un efort concentrat (nu "aici şi acolo", ci un efort care să soluţioneze o prioritate, dar în toată ţară);
- "Practicile de succes" vor fi măsurate la un nivel mai înalt (nu la nivel de comună, dar la nivel de regiune/ţară în întregime);
- Donatorii vor fi mai responsabili pentru asistenţă acordată;
- Gestiunea şi monitorizarea derulării proiectelor va fi mai eficientă.

The proposed model was presented to UNDP and taken into consideration for identifying the theme and content of 2011 Human Development Report [9]. Based on the results of the country analysis (which can be performed by internal and / or external actors), the government draw up national development strategy. Taking into account the defined country priorities, the government prepares bidding for a certain priority (for example, improving national water supply).

The proposed assistance should cover significant geographical area and/or a considerable number of beneficiaries (and not the way it is done in present when a donor implements for five years 10 micro-projects located in different parts of the country to rehabilitate water supply systems). Interested donors respond to this call (the country can be divided into lots) and submit their bids for evaluation by the government of the respective country. Based on the analysis of tender offers, the government signs agreements for assistance with a donor/donor consortium which submitted the most attractive offer.

The proposed approach will improve a number of aspects of international development assistance:

- The government will take a leading role in the decision-making process and development.
- Donors will cooperate more effectively among themselves.
- Available resources will be used more efficiently because there will be a concentrated effort (not "here and there", but an effort aimed at solving one priority issue, but in the whole country).
- "Best practices" will be measured at a higher level (not at the village level, but at the level of region /country as a whole).
- Donors will be more responsible for provided assistance.
- Management and monitoring projects performance will be more efficient.

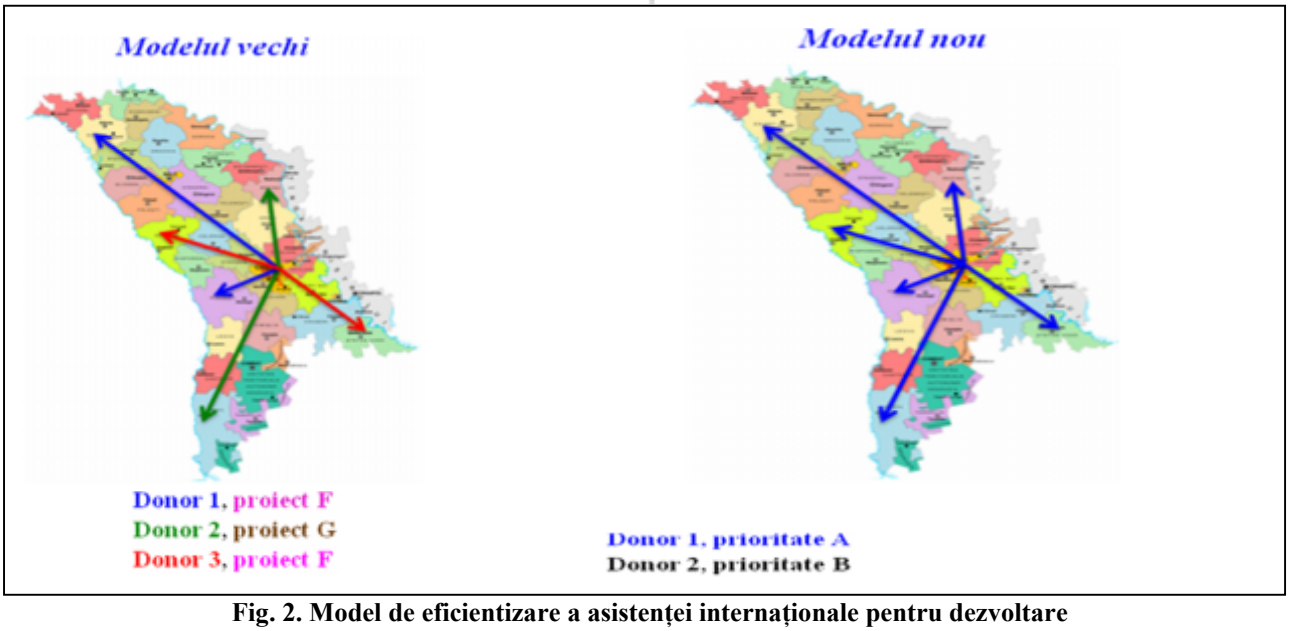

Fig. 2. Model de eficientizare a asistenţei internaţionale pentru dezvoltare

Sursa: Elaborat de autor.

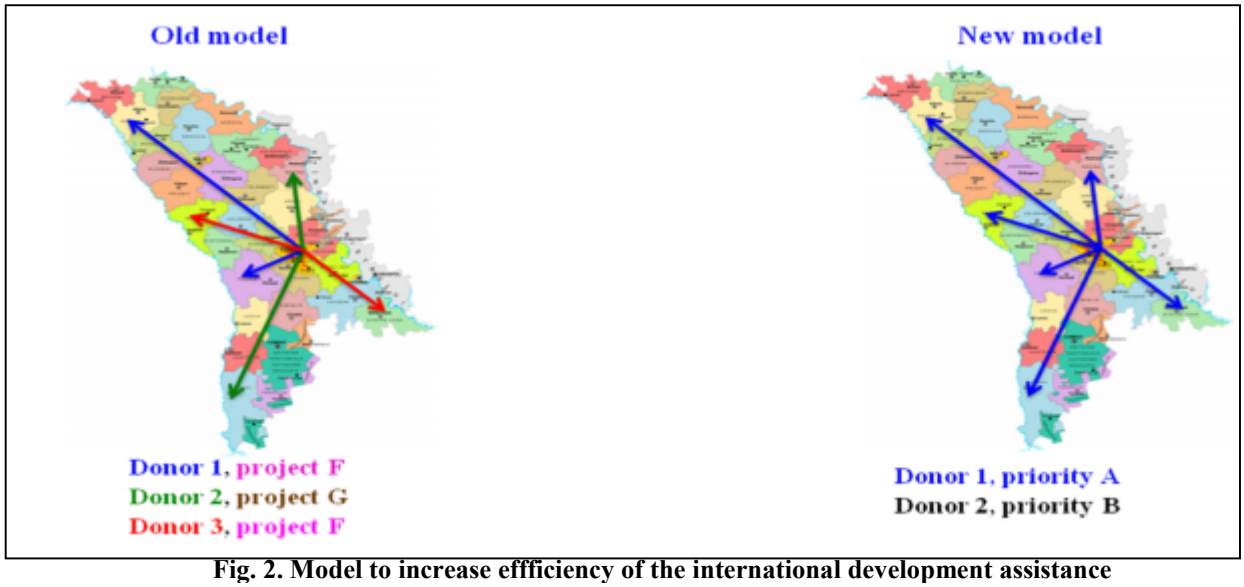

Fig. 2. Model to increase effficiency of the international development assistance

Sourse: developed by the author

De asemenea, am ajuns la concluzia, că un rol extrem de important în reducerea sărăciei într-un stat trebuie să dețină administrația publică locală şi planurile locale de reducere a sărăciei, care vizează anumiți săraci cu problemele lor specifice şi concrete, cu implicarea directă a săracilor în elaborarea acestor planuri. Procesul de elaborare a planului local privind reducerea sărăciei prevede colectarea şi analiza informației relevante, organizarea consultațiilor (meselor rotunde) cu toate categoriile de cetățeni dintr-o comunitate, inclusiv cei săraci. Planul local privind reducerea sărăciei va permite elaborarea unor strategii realiste de reducere a sărăciei, bazate pe necesități concrete din comunitatea respectivă. Procesul de elaborare a planului local va oferi posibilitatea identificării resurselor disponibile şi alocarea lor eficientă. Planul trebuie să conțină şi dispoziții clare privind monitorizarea procesului de implementare a acestuia. În figura 3 este prezentat un **model de plan local de reducere a sărăciei,** elaborat de către autor.

1. Introducere
   1.1. Scopul planificării
   1.2. Procesul planificării
2. Valorile şi Misiunle
   2.1.Valorile comunității
   2.2.Misiunea comunității
3. Analiza actorilor sociali
   3.1.Analiza actorilor sociali interni
   3.2.Analiza actorilor sociali externi
4. Analiza SWOT
   4.1.Puncte tari
   4.2.Punte slabe
   4.3.Oportunități
   4.4.Pericole
5. Planul strategic privind reducerea sărăciei în comunitate
   5.1.Identificarea şi formularea problemelor strategice
   5.2.Analiza problemelor strategice
   5.3.Planul de acțiuni
6. Procesul de monitorizare şi evaluare

We also concluded that local government and local plans for reducing poverty must have a major role in reducing poverty in a state, targeting concrete and specific problems of poor, with the direct involvement of the poor in developing these plans. The process of developing local poverty reduction plan foresees collection and analysis of relevant information, organizing consultations (round tables) with all categories of citizens in a community, including the poor. Local poverty reduction plan will allow developing realistic strategies for poverty reduction, based on specific needs of the respective community. The process of developing the local plan will allow the identification of available resources and their efficient allocation. The plan should contain clear provisions on monitoring the implementation of the plan. Figure 3 shows a **model of structure for local poverty reduction plan**, developed by the author.

1. Introduction
   1.1. The purpose of planning
   1.2. Planning process
2. Values and Mission
   2.1. Community values
   2.2. Mission Community
3. Analysis of social actors
   3.1. Analysis of internal social actors
   3.2. Analysis of external social actors
4. SWOT Analysis
   4.1. Strengths
   4.2. Weaknesses
   4.3. Opportunities
   4.4. Threats
5. Strategic Plan for Reducing Poverty in the community
   5.1. Identification and formulation of strategic issues
   5.2. Analysis of Strategic Issues
   5.3. Action Plan
6. Monitoring and evaluation process

Fig. 3. Structură-model pentru planul local de reducere a sărăciei/
Fig. 3. Model of structure for local poverty reduction plan

Sursa: Elaborat de autor./Sourse: developed by the author

În ***concluzie***, expunem ferma convingere, că orice problemă, inclusiv eradicarea sărăciei, poate fi soluționată doar prin efortul susținut al tuturor actorilor vizați – de la stat până la individ în parte. Prin propunerile descrise mai sus, am încercat să ne aducem aportul la soluționarea problemei sărăciei în cazul concret al Republicii Moldova.

In ***conclusion***, we expose the firm conviction that any problem, including poverty reduction, can be solved only by common effort of all stakeholders - from state to individual. By proposals described above, we tried to make our contribution to solving the problem of poverty in the concrete case of the Republic of Moldova.

Bibliografie/Bibliography

1. BBC, In full: Mandela's poverty speech, 3 February 2005, http://news.bbc.co.uk/1/hi/uk_politics/4232603.stm.
2. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, http://www.statistica.md.
3. Foster J., Greer J., Thorbecke E. A Class of Decomposable Poverty Measures, Econometrica, Econometric Society, May 1984. vol. 52(3).
4. Livițchi, O. Eradicarea sărăciei: concepte şi strategii. Inst. de Econ., Finanțe şi Statistică, Acad. de Stiințe a Moldovei. – Chişinău: Complexul Editorial al IEFS, 2011- 196 p.
5. Ministerul Economiei, Republica Moldova, http://www.mec.gov.md.
6. Raport privind sărăcia şi impactul politicilor, Republica Moldova, Ministerul Economiei, 2009, Chişinău, 2010.
7. Ravallion, M. 1996. "How Well Can Method Substitute for Data? Five Experiments in Poverty Analysis." The World Bank Research Observer 11(2): 199–221.
8. Sen A., Inequality reexamined. Russell Sage Foundation, New York, 1992.
9. UNDP, Consolidated Reply, identifying the theme for the Global Human Development Report 2011, http://hdr.undp.org/en/nhdr/networks/replies/HDR2011_Consolidated_Reply_EN.pdf.

SOCIOLOGIE/SOCIOLOGY

MAJORAREA VÂRSTEI DE PENSIONARE ÎN REPUBLICA MOLDOVA: ARGUMENTE „PRO" ŞI „CONTRA"

Anatolii ROJCO, dr., conf. cercet., IEFS

Recenzent: Alexandru STRATAN, dr. hab., IEFS

În articolul dat sunt expuse argumente în favoarea majorării vârstei de pensionare în RM şi este evaluată inconsistenţa argumentelor contra acesteia. Concluzia de bază este, că majorarea vârstei de pensionare va contribui la îmbunătăţirea asigurării cu pensii a populaţiei ţării.

Cuvinte cheie: *vârsta de pensionare, îmbătrânirea populaţiei, durata vieţii, sarcina demografică, povara pensionară, bugetul asigurării sociale de stat.*

Majorarea vârstei de pensionare este o problemă dureroasă pentru populaţia oricărei ţări, deoarece presupune modificarea contractului social anterior acceptat dintre stat şi cetăţenii săi cu privire la timpul de începere a „odihnei meritate". În plus, majorarea vârstei de pensionare are un impact asupra mai multor procese. Aceasta se datorează faptului, că în economiile moderne, vârsta de pensionare îndeplineşte un şir de funcţii. În primul rând, stabilirea vârstei de ieşire la pensie fixează pragul juridic al bătrâneţii, dincolo de care individul se transformă din plătitor al contribuţiilor la pensii în beneficiarul plăţilor pensionare. Ca urmare, vârsta de pensionare se manifestă drept unul din regulatorii de bază ai raportului dintre numărul de pensionari şi contribuabili ai sistemului de pensii, acţionând asupra echilibrului şi stabilităţii lui financiare. În al doilea rând, obţinerea pensiei pentru limită de vârstă, formal, este încetarea lucrului, iar vârsta de ieşire la pensie se interpretează ca limita superioară a capacităţii de lucru, care acţionează asupra ofertei totale a forţei de muncă.

Istoria formării sistemelor de pensii, în diferite ţări ale lumii, atestă faptul, că la stabilirea vârstei de pensionare, în prim-plan, întotdeauna se ţinea cont de posibilităţile financiare ale statului. La sfârşitul sec. al XIX-lea – începutul sec. al XX-lea, asigurarea cu pensii după limita de vârstă a început cu stabilirea nivelelor de vârstă înalte: 70 de ani – în Germania şi Marea Britanie, 65 de ani – în SUA şi Franţa. Aceste condiţii de vârstă, nicidecum, nu corespundeau realităţilor demografice ale acelui timp – puţin peste jumătate din bărbaţii de 20 de ani aveau şansa de a trăi până la 65 de ani şi încă mai puţini – până la 70 de ani.

În ultimele decenii, în lume au fost elaborate destule abordări ale reformării sistemelor asigurărilor de pensii. Chiar şi în acele ţări, unde vârsta de pensionare a fost stabilită iniţial la un nivel relativ înalt, procesul intensiv de îmbătrânire a populaţiei a impus actualizarea problemei de majorare a acesteia. Deoarece pensionarii nu lucrează şi, deci, se află la întreţinere, indiferent de metoda de finanţare a pensiilor, îmbătrânirea populaţiei, în limitele neschimbate ale vârstei de pensionare, înseamnă mărirea cotei consumătorilor venitului naţional [1]. Respectiv, majorarea vârstei de pensionare permite reducerea numărului acestor consumatori şi reducerea cheltuielilor pentru achitarea pensiilor. Concomitent se asigură creşterea numărului populaţiei cu vârstă aptă de muncă, ceea ce duce la creşterea ocupării forţei de muncă,

INCREASING RETIREMENT AGE IN REPUBLIC OF MOLDOVA: "PROS" AND "CONS"

Anatolii ROJCO, PhD, Ass.Prof., IEFS

Reviewer: Alexandr STRATAN, PhD, IEFS

Arguments in favor of against increasing the retirement age in Moldova are discussed in this article. It is concluded that increasing the retirement age will help to improve pension provision in the country.

Keywords: *retirement age, aging of population, life expectancy, demograp hic pressure, pension burden, state social insurance budget*

Increasing the retirement age is a painful problem for the population of any country as it means the change of previously accepted social contract between the state and its citizens on the beginning of "the deserved rest". Additionally, increasing the retirement age has its impact over other processes. This is because, in modern economies, the retirement age has several functions. Firstly, the establishment of the retirement age fixes legal boundaries of the senior age, beyond which the individual is transformed from the payer of pension contributions in the recipient of pension payments. As a result, the retirement age is one of the main regulators of the ratio between pensioners and taxpayers in the pension system, influencing its balance and financial stability. Secondly, obtaining pension formally means cessation of work, and the retirement age is treated as the upper limit of disability, that affects the total supply of labor force.

History of pension systems in various countries says that setting the retirement age was in the first place conditioned by the financial ability of the state. In the late XIX and early XX century the Age Pension was qualified at very high levels: 70 years in Germany and Britain, 65 years in the U.S. and France. That age did not match the demographic realities of the time: slightly more than half of the 20-year-old male had a chance to live to 65, and even less to 70 years.

In recent decades a lot of approaches to pension system reforming were developed. Even in countries where the retirement age was originally set at a relatively high level, intensive process of population aging arose the question of its improvement. After all, if retirees are not working and are therefore dependent, then, regardless of the method of financing the pensions, population aging at unchanged boundaries of the retirement age means an increase in the share of national income consumers [1].

Accordingly, increasing the retirement age reduces the number of such consumers and reduces the cost of pensions. At the same time the growth of the working-age population is insured, which leads to the employment

care, la rândul său, rezultă o creştere a veniturilor sistemului de pensii din contul majorării cuantumului contribuţiilor de asigurări. Concluzionăm, că majorarea vârstei de pensionare este un mecanism eficient de adaptare a sistemului de pensii distributiv la îmbătrânirea populaţiei, deoarece nu atrage după sine nici reducerea pensiilor, nici majorarea ratelor de asigurare [1].

În acelaşi timp, orice schimbare a drepturilor la pensie, la care se referă majorarea vârstei de pensionare, afectează interesele unei părţi considerabile a populaţiei şi, de aceea, este o măsură politică dificil de realizat. Vârsta de ieşire la pensie, în majoritatea statelor din Europa de Vest, niciodată nu a fost atât de scăzută ca în fostele ţări socialiste. Cu toate acestea, în ultimii ani, aceste state s-au ciocnit la fel cu necesitatea de mărire a vârstei de pensionare.

În Franţa se pune întrebarea cu privire la majorarea vârstei minime de pensionare pentru limita de vârstă de la 60 până la 62 de ani pentru ambele sexe, iar vârsta de pensionare deplină după limita de vârstă deja constituie 65 de ani. În prezent, în procesul majorării vârstei de pensionare se află de asemenea Germania, Marea Britanie şi SUA. În afară de aceasta, multe ţări dezvoltate au stabilit praguri similare de stabilire a vârstei de pensionare pentru bărbaţi şi femei. Această direcţie este urmată şi de fostele ţări socialiste. Vârsta de pensionare a fost majorată în toate ţările Europei Centrale şi de Est, care fac parte din Uniunea Europeană, precum şi în 8 ţări din cele 12 foste republici ale USSR, excepţie fiind doar Belarus, Rusia, Uzbekistan şi Ucraina (tabelul 1).

Majorarea vârstei de pensionare este una dintre cele mai actuale probleme ale funcţionării sistemului de asigurări de pensii şi în Republica Moldova. Până în anul 1999, în ţară a fost în vigoare vârsta de pensionare scăzută şi diferenţiată în funcţie de sex (60 de ani – pentru bărbaţi şi 55 de ani – pentru femei). Această limită a capacităţii de muncă a fost o moştenire a perioadei sovietice de dezvoltare a Republicii Moldova. În fosta Uniune Sovietică, această vârsta de pensionare a fost introdusă în anul 1932, după înfăptuirea unor cercetări medicale speciale a muncitorilor, care ieşeau la pensia de invaliditate din cauza pierderii capacităţii de muncă. Conform rezultatelor acestor cercetări, s-a descoperit, că majoritatea femeilor, la atingerea vârstei de 55 de ani, şi majoritatea bărbaţilor, la atingerea vârstei de 60 de ani, pierdeau posibilitatea de a lucra. Mai precis, la această vârstă, pentru majoritatea lucrătorilor, asigurarea unui salariu obişnuit devenea imposibilă sau necesita un efort excesiv.

Vârsta de pensionare de 60 de ani pentru bărbaţi şi 55 de ani pentru femei, în raioanele Republicii Moldova din stânga Nistrului, a fost introdusă în acelaşi timp cu alte regiuni ale fostei Uniuni Sovietice, încă înainte de război, iar în cele de pe malul drept al Nistrului – după terminarea Marelui Război pentru Apărarea Patriei. Însă, condiţiile demografice şi socio-economice actuale diferă mult de situaţia existentă acum 80 de ani. Aceste condiţii au determinat necesitatea obiectivă de a actualiza limita superioară a capacităţii de muncă pentru bărbaţi şi femei şi, ca urmare, de a stabili o vârstă de pensionare mai mare.

La sfârşitul anilor 1990 – începutul anilor 2000, în Moldova deja a fost efectuată majorarea vârstei de pensionare. Odată cu adoptarea Legii nr. 156-XIV din 14 octombrie 1998 privind pensiile de asigurări sociale de stat, în Republica Moldova, din anul 1999 a început majorarea vârstei de ieşire la pensie, atât pentru bărbaţi, cât şi pentru femei.

increase, which, in turn, leads to the increase in income of the pension system through increased insurance funds. This gives grounds to conclusion that increasing the retirement age is an effective mechanism to adapt the pension distribution system to the population aging, because it does not entail any reduction in pensions or raising fees [1].

At the same time, any change in pension rights as increasing of the retirement age is affects the interests of the majority of population, and is therefore politically difficult to be implemented. The retirement age in most of Western Europe has never been as low as in the former socialist countries. Nevertheless, in recent years those states also faced with the necessity to increase the retirement age.

The question of increasing the minimum age for the age pension from 60 to 62 years for both sexes is posed in France, where the age to be qualified for the full age pension is already 65 years. Currently Germany, UK, and USA are also involved in the process of increasing the retirement age. In addition, many developed countries have the same retirement age both for men and women. This trend is shared by the former socialist countries. The retirement age was increased in all countries of Central and Eastern Europe that joined the European Union, as well as in 8 countries of the 12 former Soviet republics with the only exceptions of Belarus, Russia, Ukraine, and Uzbekistan (Table 1).

Increasing the retirement age is one of the most pressing issues in the pension insurance system in Moldova. Until 1999 the country has the low sex-differentiated retirement age: 60 years for men and 55 years for women. This boundary of the working ability had been the legacy of the Soviet period. In the former Soviet Union, this retirement age was introduced in 1932 after special medical examinations of workers retiring on disability. Those examinations had revealed that most women at 55 and most men at 60 lost opportunity to work or, more precisely, ensuring regular income became impossible or required excessive stress for most workers at this age.

The retirement age of 60 for men and of 55 for women had been fixed in the left-bank districts of Moldova simultaneously with the other regions of the former Soviet Union, before the WW2, and in the right bank it had been made after the War. However, the current demographic and social-economic conditions are significantly better than it was 80 years ago. This led to an objective need to update the upper limit of disability for men and women and, consequently, to establish a higher retirement age.

In the late 1990's and early 2000's the retirement age in Moldova have already been increased. With the adoption of the Law Nr. 156-XIV of October 14, 1998 on the State Social Insurance Pensions in Moldova, since 1999 the retirement age began to increase both for men and women.

Tabelul 1/Table 1

Unii indicatori demografici în Republica Moldova şi în alte ţări/
Some demographic indicators in Moldova and other countries

	Vârsta standard de pensionare, ani/ Standard retirement age, years			Durata vieţii la naştere, ani/ Life expectancy at birth, years			Rata persoanelor de 60+ de ani în numărul total al populaţiei/ Rate of 60+ years old in the entire population, %	
	bărbaţi/ male	femei/ female	anul/ year	bărbaţi/ male	femei/ female	anul/year	ambele sexe/ both genders	anul/ year
Ţările – foste republici ale USSR/ Countries – former republics of the USSR								
Moldova/ Moldova	**62**	**57**	**2010**	**65,3**	**73,4**	**2009**	**14,0**	**2009**
Azerbaidjan/ Azerbaijan	62	57	2009	69,9	75,4	2008	8,0	2009
Armenia/ Armenia	63	61,5	2009	70,6	77,0	2009	12,5	2008
Belarus/ Belarus	60	55	2009	64,7	76,5	2008	18,6	2009
Georgia/ Georgia	65	60	2009	69,3	79,0	2008	18,2	2009
Kazahstan/ Kazakhstan	63	58	2009	63,6	73,6	2009	10,1	2009
Kârgâzstan/ Kyrgyzstan	63	58	2009	64,5	72,6	2008	7,5	2009
Rusia/Russia	60	55	2009	62,8	74,7	2009	17,4	2008
Tadjikistan/ Tajikistan	63	58	2003	69,7	74,8	2008	5,4	2009
Turkmenistan/ Turkmenistan	62	57	2009	63,4	70,4	1999	6,1	2005
Uzbekistan/ Uzbekistan	60	55	2009	68,2	73,0	1998	6,2	2005
Ucraina/ Ukraine	60	55	2009	63,8	74,9	2009	20,4	2009
Ţările membre ale UE/ EU Member States								
Bulgaria/ Bulgaria	63	60	2009	69,8	77,0	2008	23,4	2007
Marea Britanie/ United Kingdom	65	60	2008	77,6	81,8	2007	21,6	2007
	65	65	2020	78,5	82,9	2015-2020*		
Ungaria/ Hungary	62	62	2009	70,0	78,3	2008	21,8	2007
Germania/ Germany	65	65	2008	77,6	82,7	2008	25,2	2007
	67	67	2029	79,6	84,9	2025-2030*		
Italia/ Italy	65	60	2008	78,7	84,2	2008	25,6	2007
Letonia/ Latvia	62	62	2009	67,0	77,8	2008	21,7	2007
Lituania/ Lithuania	62,5	60	2008	69,3	77,6	2008	20,6	2007
Norvegia/ Norway	67	67	2008	78,4	83,2	2008	21,3	2007
Polonia/ Poland	65	60	2008	71,3	80,0	2008	17,8	2007
România/ Romania	63,25	58,25	2008	69,7	77,2	2008	19,5	2007
	65	65	2015	70,3	77,2	2010-2015*		
Slovenia/ Slovenia	63	56,3	2009	75,5	82,6	2008	20,0	2007
Finlanda/ Finland	65	65	2008	76,5	83,3	2008	22,6	2007
Franţa/France	60-65	60-65	2008	77,6	84,9	2007	21,6	2007
Cehia/Czech Republic	61,83	56,33-60,33	2008	74,1	80,5	2008	21,4	2007
	63	59-63	2016 – bărb./ male 2019 – fem./female	75,1	81,1	2015-2020*		
Suedia/ Sweden	65	65	2008	79,2	83,3	2008	24,2	2007
Estonia/ Estonia	63	60,5	2008	68,7	79,5	2008	21,7	2005
	63	63	2013	68,9	79,3	2010-2015*		
Unele ţări din Asia şi America/ Some countries in Asia and America								
Argentina/ Argentina	65	60	2007	70,1	77,7	2001	13,8	2006
Brazilia (oraş/sat)/ Brazil (urban / rural)	65/60	60/55	2007	68,8	76,4	2007	9,0	2006
Canada/ Canada	65	65	2007	77,8	82,6	2004	18,1	2006
USA/U.S.	65,8	65,8	2007	76,7	81,3	2007	17,4	2007
	67	67	2027	79,1	83,7	2025-2030*		
Cili/Chile	65	60	2007	75,5	81,5	2005	11,6	2006
Japonia/Japan	65	65	2008	79,2	86,0	2007	27,0	2006

Sursa: Anuar demografic al Rusiei, 2009; Populaţia şi societatea, 2009; United Nations, 2008; Social Security Programs, 2008a, 2008b, 2009./ Source: Демографический ежегодник России, 2009; Население и общество, 2009; United Nations, 2008; Social Security Programs, 2008a, 2008b, 2009.

Notă: * – Prognozarea longevităţii vieţii aşteptate la naştere, după datele scenariului mediu al prognozei demografice a ONU, 2008 (http://esa.un.org/unpp)./ Note:* – Projections of life expectancy at birth, according to the medium scenario of the demographic forecast UN, 2008 (http://esa.un.org/unpp).

Începând cu 1 ianuarie 1999, vârsta de pensionare a început să se majoreze cu 6 luni pe an şi spre a.2008 trebuia să constituie 65 de ani pentru bărbaţi şi 60 de ani – pentru femei. Totuşi, ulterior a fost adoptată Legea nr. 1485-XV din 22 noiembrie 2002, care a „congelat" vârsta de pensionare la nivelul anului 2002 şi, în prezent, ea constituie 62 de ani pentru bărbaţi şi 57 de ani – pentru femei.

În Moldova persistă diferite puncte de vedere privind nu numai posibilitatea majorării ulterioare a vârstei de pensionare, dar şi scenariul posibil pentru o astfel de creştere (în ce măsură această vârstă poate fi majorată şi pentru cine – pentru ambele sexe sau doar pentru bărbaţi ori doar pentru femei?). Răspunsuri univoce la aceste întrebări nu există şi, de aceea, la luarea deciziei privind această problemă trebuie să se ţină cont de argumentele „pro" şi „contra" majorării vârstei de pensionare.

Argumentele în favoarea majorării vârstei de pensionare

1. Necesitatea schimbării limitelor vârstei de pensionare este legată de faptul, că populaţia Republicii Moldova, ca şi a altor ţări dezvoltate, îmbătrâneşte. În anul 1959, când a fost efectuat primul recensământ postbelic al populaţiei, numărul persoanelor de vârstă de 60 de ani şi peste a constituit 222 de mii de oameni sau 7,7% din totalul populaţiei ţării. 30 de ani mai târziu, în anul 1989, numărul persoanelor de vârstă de 60 de ani şi peste a ajuns la 546 mii, ceea ce a depăşit nivelul anului 1959 de 2,5 ori. Aceasta a determinat majorarea ponderii persoanelor de vârstă de 60 de ani şi peste la 12,6%.

Procesul îmbătrânirii populaţiei Moldovei a continuat şi în anii următori, dar în ultimul deceniu, ritmurile sale au încetinit considerabil. Aceasta a avut loc datorită reducerii numărului total al populaţiei, pe de o parte, şi unei creşteri neînsemnate a numărului persoanelor de vârstă de 60 de ani şi peste, pe de altă parte. Pe parcursul anilor 2000-2009, numărul persoanelor în vârstă de 60 de ani şi peste a crescut de la 496,3 până la 500,4 mii de oameni (sau cu 0,8%), iar ponderea lor în numărul populaţiei a crescut de la 13,6 până la 14,0%. Din ţările CSI, o situaţie mult mai rea decât în Republica Moldova este în Rusia (17,4%), Belarus (18,6%) şi Ucraina (20,4%) – tabelul 1.

2. Procesul îmbătrânirii populaţiei din Moldova a influenţat creşterea indicelui sarcinii demografice, care se stabileşte prin numărul de persoane de vârstă de pensionare, calculat la 1000 de persoane de vârsta aptă de muncă. În dinamica indicelui sarcinii demografice, rectificările au fost introduse şi de procesul de majorare a vârstei de pensionare. La 1 ianuarie 1999, adică până la începutul majorării vârstei de pensionare, la 1000 de persoane de vârstă aptă de muncă reveneau 280 de persoane de vârstă de pensionare (figura 1). În anii următori, pe măsura creşterii vârstei de pensionare, numărul de persoane de vârstă de pensionare s-a redus semnificativ, ceea ce a avut un impact pozitiv asupra reducerii sarcinii demografice. După „congelarea" procesului de creştere a vârstei de pensionare, dinamica indicelui sarcinii demografice a avut un caracter instabil. În anii 2006-2010 s-a schiţat o tendinţă clară de creştere a acestuia, atunci când, în calcul la 1000 de persoane apte de muncă, numărul persoanelor de vârstă de pensionare a crescut de la 214 până la 229 de persoane sau cu 2,3%. În conformitate cu parametrii în vigoare ai sistemului de pensii şi ai pieţei forţei de muncă a Moldovei, majorarea sarcinii demografice cu privire la populaţia aptă de muncă are un impact negativ nu numai asupra situaţiei financiare a sistemului de pensii, dar şi asupra perspectivelor dezvoltării economice a ţării.

The increase had to be 6 month each year starting on January 1, 1999, and had been planned to grow to 65 years for men and 60 years for women in 2008. However, later the Law Nr. 1485-XV of November 22, 2002, "froze" the retirement age as it was in 2002. Now it is 62 for men and 57 for women.

In Moldova, there are different points of view not only on the possibility of further increasing the retirement age, but also on possible scenarios for such increase, on the size of that increasing, and of genders to apply it (only men, only women, or both). No unequivocal answers to these questions exist. Therefore, the decision must take into account all pros and cons for increasing the retirement age.

The arguments in favor of increasing the retirement age

1. Need to change the boundaries of the retirement age is due to the fact that the population in the Republic of Moldova is aging like in other developed countries. The first postwar census in 1959 revealed 222 thousand persons aged 60+ that is 7.7% of the total population. 30 years later, in 1989, number of persons aged 60+ has reached 546 thousand that exceeded the level of 1959 in 2.5 times. This led to the increase in the rate of persons aged 60+ to 12.6%.

The aging of population in Moldova has continued in the subsequent years. Meanwhile, its pace slowed down considerably in the last decade. This was due to the decrease in the total population, on the one hand, and a very slight increase in the aged 60+, on the other hand. During 2000-2009 number of persons aged 60+ increased from 496.3 thousand up to 500.4 thousand (increase 0.8%), and their rate in the population increased from 13.6% to 14.0%. Among CIS countries, only Russia (17.4%), Belarus (18.6%) and Ukraine (20.4%) are in worse situation (Table 1).

2. Aging of the population in Moldova contributed to the increase of the demographic pressure index, which is calculated as the number of persons of the retirement age per 1,000 people of the working age. Process of the retirement age increasing also contributes in the dynamics of the demographic pressure index. On January 1, 1999, i.e. , prior to increasing the retirement age, there were 280 people of the retirement age per 1,000 people of the working age (Figure 1).

In subsequent years the retirement age was increasing and the number of persons of the retirement age has significantly decreased, which impacts positively reducing the demographic pressure. After the retirement age increasing was freezed, dynamics of the demographic pressure index became instable. Later, in 2006-2010 this index got a clear tendence to increasing as the number of retirement age people per 1,000 people of working age has risen from 214 up to 229, or on 2.3%. Under the existing parameters of the pension system and labor market in Moldova, this increasing of demographic pressure over the working age population has a negative impact not only on the financial status of the pension system, but also on the prospects for economic development.

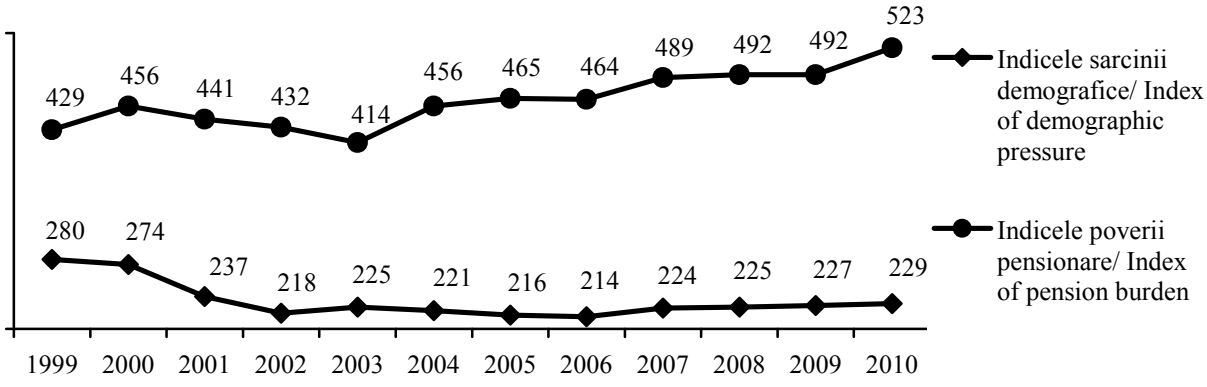

Fig. 1. Indicii sarcinii demografice şi a poverii pensionare în Republica Moldova (la începutul anului), pers./
Fig. 1. Indexes of demographic pressure and pension burden in Moldova at the beginning of the year, pers.
Sursa: Construit în baza datelor din Anuarul statistic al Republicii Moldova, 2003. – Ch.: Statistica, 2010, p. 53; Anuarul statistic al Republicii Moldova, 2010. – Ch.: Statistica, 2010, p. 39./ Source: Designed and constructed by Anuarul statistic al Republicii Moldova, 2003. – Ch.: Statistica, 2010, p. 53; Anuarul statistic al Republicii Moldova, 2010. – Ch.: Statistica, 2010, p. 39.

Sarcina demografică caracterizează doar condiţiile generale, în baza cărora în ţară funcţionează sistemul de pensii. O imagine mai completă a gradului de stabilitate a sistemului de pensii, bazat pe principiul solidarităţii, oferă indicatorul „indicele poverii pensionare", care se stabileşte conform numărului de pensionari, în calcul la 1000 de persoane a populaţiei ocupate. Cu cât este mai mică povara pensionară, cu atât este mai stabil financiar sistemul de pensii.

În Moldova, situaţia poverii pensionare este chiar mai rea decât cea a sarcinii demografice. Pe parcursul anilor 1999-2009, numărul de pensionari a scăzut cu 10,1%, în timp ce numărul populaţiei ocupate a scăzut cu 26,3%. Ca urmare, dacă la începutul anului 1999, la 1000 de oameni din populaţia ocupată reveneau 429 de pensionari, apoi la începutul anului 2010 – 523. Astfel, la un pensionar reveneau mai puţin de două persoane ocupate în economia naţională a Moldovei.

3. Extrem de nefavorabilă este situaţia cu raportul dintre numărul de pensionari şi numărul de lucrători asiguraţi, care efectuează contribuţii individuale de asigurare şi în folosul cărora angajatorii efectuează alocări de asigurare în Casa Naţională de Asigurări Sociale. Acest lucru se datorează faptului, că o parte din angajaţi lucrează în condiţiile unei angajări orale şi ale unor înţelegeri neformale privind mărimea remunerării muncii (conform datelor BNS, ponderea ocupaţilor informal, în a.2009, a constituit 30%). Imaginea completă a coraportului numărului de pensionari şi a angajaţilor asiguraţi este imposibil de determinat. Acest fapt este cauzat atât de dificultăţile de identificare a lucrătorilor informal angajaţi, care nu participă la finanţarea sistemului de pensii, cât şi de stabilirea numărului lucrătorilor, care, deşi sunt formal angajaţi, primesc o parte din salariul său (de regulă, cea mai mare) informal („în plicuri"). Ca urmare, plata primelor de asigurare se efectuează numai din câştigurile reale.

Astfel, problema privind schimbarea raportului dintre numărul de pensionari angajaţi în Moldova este foarte acută, unul dintre instrumentele pentru soluţionarea căreia poate fi majorarea vârstei standard de pensionare.

The demographic pressure characterizes only the general conditions under which the country's pension system works. The most complete picture of the sustainability of the pension system based on the principle of solidarity is presented by the pension burden index, which is defined as the number of pensioners per 1,000 employed. The lower is the pension burden, the more financially stable is the pension system.

In Moldova, the situation with the pension burden is even worse than the situation with the demographic pressure. During the years 1999-2009 number of pensioners decreased by 10.1%, while the number of employed decreased by 26.3%. As a result, at the beginning of 1999 we had 429 pensioners per 1,000 employed, but at the beginning of 2010 this index was 523. Thus, we have now less than two employed in the national economy of Moldova for each retiree.

3. Extremely unfavorable situation exists with the rate between the number of pensioners and the number of insured workers who pays individual fees, or their employers make contributions to the National Social Insurance. This is due to the fact that some employees are working under oral informal employment and payment agreements. According to the NBS, in 2009 the share of informal employment was 30 %. It is impossible to draw the complete picture of the ratio of pensioners to the insured employees. This is due to difficulties in registering of the informally employees who do not participate at all in the financing of the pension system, and the calculation of the number of employees, which, although being formally employed, receive a large part of their income conform "grey" (under the table) schemes. As a result, the insurance fees are paid only from a part of the real wage.

Thus, the task of changing the rate between the number of retirees and the employed in Moldova is very acute, and the retirement age increasing could became one of tools for its solution.

4. În Moldova, o răspândire destul de largă a căpătat fenomenul pensionarilor care lucrează. În anii 2004-2009, ponderea pensionarilor care lucrează în numărul total al pensionarilor pentru limita de vârstă a crescut de la 10,7 până la 22,7% sau de 2,1 ori (tabelul 2). Şi mai mare este implicarea în domeniul muncii salariate a pensionarilor din mun. Chişinău: în anii 2004-2009, ponderea pensionarilor pentru limita de vârstă care lucrau a crescut de la 22,2 până la 36,2% sau de 1,6 ori. Astfel, în RM, lucrător este, practic, fiecare al patrulea pensionar, iar în mun. Chişinău – fiecare al treilea.

Un număr deosebit de mare de salariaţi este constituit de „noii" pensionari, care de curând au perfectat pensia pentru limita de vârstă. Ponderea acestora variază anual între 43 şi 49%, adică, practic, fiecare al doilea pensionar „nou" după vârstă este salariat. Remarcăm faptul, că aceste date cuprind doar numărul salariaţilor, ocupaţi formal în întreprinderi. În afară de aceştia, un număr mare de pensionari este implicat în ocuparea informală.

4. The phenomenon of working pensioners is fairly widespread in Moldova. In 2004-2009 the proportion of working pensioners in the total number of age pensioners increased from 10.7% to 22.7 %, or 2.1 times (Table 2). In Chisinau, involvement of pensioners in the sphere of hired labor is even large. In 2004-2009 the proportion of working-age pensioners has increased here from 22.2% to 36.2%, or 1.6 times. Thus, every forth of the age pensioners in Moldova, and every third in Chisinau are employed.

Especially large number of employees exists among the "new" pensioners, i.e., among those who have got the age pension recently. In different years their share varies from 43% to 49%, i.e., approximately every second "new" age pensioner is an employee. Note that these data on employed pensioners includes only the formally hired employees. Except of them, a large number of pensioners is involved in informal employment.

Tabelul 2/ Table 2

Dinamica numărului pensionarilor ocupaţi după vârstă, mii pers./
Dynamics in the number of working pensioners by age, thousand

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	a.2009, în % la a.2004/ 2009, in % to 2004
Pensionari după vârstă ocupaţi – total/ Retired by age – total	460,8	457,3	459,7	458,8	462,1	465,0	100,9
inclusiv: salariaţi/ include: employed	49,2	59,7	71,3	82,7	95,5	105,7	214,8
în % la «total»/ % to «total»	10,7	14,2	13,2	18,6	20,7	22,7	-
«Noi» pensionari după vârstă ocupaţi – total/ The "new" age pensioners – total	22,3	24,7	27,3	27,4	28,9	26,7	119,7
inclusiv: salariaţi/ include: employed	9,5	11,9	13,2	12,6	14,2	12,2	128,4
în % la «total»/% to «total»	42,6	48,2	48,4	46,0	49,1	45,7	-

Sursa: Calculat după Raportul social anual, 2009. Ch., 2009, p. 180, 183./Source: Calculated by Raport social anual, 2009. Ch., 2009, p. 180, 183.

Astfel, răspândirea largă în Moldova a fenomenului pensionarilor lucrători este un indiciu evident, că pierderea esenţială a capacităţii de muncă la atingerea vârstei de pensionare, stabilite în prezent, la o parte însemnată a pensionarilor nu are loc.

5. În ultimii ani, s-a schimbat radical natura şi condiţiile muncii. A avut loc o reducere serioasă a ocupării locurilor de muncă, care necesită un mare efort fizic. Productivitatea muncii lucrătorilor ocupaţi în activitatea intelectuală sau în sfera deservirii, în comparaţie cu alte tipuri de activitate economică, într-o în măsură mai mică, depinde de vârstă. Nu întâmplător, cei mai mulţi pensionari lucrează în domeniile educaţiei, sănătăţii, ştiinţei şi fac parte din specialiştii cu calificare înaltă. Este evident, că, pe măsura mişcării economiei Moldovei în direcţia dezvoltării post-industriale, pierderea capacităţii de muncă va avea loc la vârste mai înaintate. Astfel, schimbările structurale în economie constituie un factor, care are ca scop păstrarea capacităţii de lucru a pensionarilor, fiind concomitent un argument pentru o posibilă creştere a vârstei de pensionare.

6. Până în prezent au avut loc mutaţii semnificative în ciclurile demografice şi sociale de viaţă. În economia modernă a crescut brusc rolul educaţiei populaţiei. Conform recensământului populaţiei Moldovei, în anul 1959, în calcul la 1000 de persoane, instruire universitară aveau numai 14 persoane, iar în a.2004 –

Thus, widespread phenomenon of employed pensioners in Moldova is clear evidence that the achievement of the established retirement age does not mean a substantial disability for a large part of pensioners.

5. In recent years the nature and conditions of work changed radically. Heavy labor jobs decreased significantly. Productivity of workers employed in the brain work or in the service sector depends on age less than in other types of economic activity. It is not by chance that most working pensioners are concentrated in education, health, science, and among highly qualified professionals. At the movement of Moldovan economy in the direction of post-industrial development, disability will obviously occur in higher age. Thus, structural changes in the economy are a factor aiming at preserving the retirees' ability to work. It is also an argument for a possible increase of the retirement age.

6. Recently we see significant shifts in the demographic and social life cycles. The role of public education has sharply increased in today's economy. According to the 1959' census in Moldova, 14 persons per 1,000

101 persoane sau de 7,2 ori mai multe. O răspândire largă a învăţământului superior în Republica Moldova, în anii 1990-2000, a dus la faptul, că tineretul contemporan rămâne mai mult timp în sistemul educaţional decât generaţia părinţilor. Ca urmare, tinerii intră pe piaţa forţei de muncă la o vârstă mai târzie. Are loc o creştere a vârstei de începere a ocupării permanente a forţei de muncă, ceea ce, în limitele constante ale vârstei de pensionare, înseamnă reducerea duratei totale a ocupării forţei de muncă pe parcursul vieţii. Astfel, în anul 2000, nivelul de ocupare a populaţiei de vârsta de 15-24 de ani a fost de 29,8%, iar în 2010 – 18,0% sau de 1,7 ori mai mic. Din punctul de vedere al funcţionării sistemului de pensii, aceasta înseamnă o reducere a perioadei de achitare a primelor de asigurare, ceea ce are un impact negativ asupra situaţiei financiare a acestuia.

7. Creşterea numărului de pensionari şi creşterea mărimilor pensiilor au determinat o sporire semnificativă a cheltuielilor bugetului de asigurări sociale de stat pentru achitarea pensiilor. În anii 2001-2009, aceste cheltuieli au crescut de 3,4 ori (tabelul 3). Cheltuielile sporite pentru achitarea pensiilor au devenit unul din motivele deficitului bugetului asigurărilor sociale de stat. Acest deficit are loc începând cu anul 2005 (excepţie constituie numai anul 2008). Pentru acoperirea lui, Guvernul este nevoit să efectueze transferuri din bugetul de stat. În anul 2009, aceste transferuri au atins 823,9 mln lei, sumă care a permis să fie acoperite 10,8% din cheltuielile bugetului de asigurări sociale.

had the higher education, while in 2004 there were 101 persons, or 7.2 times more. Wide dissemination of higher education in Moldova in 1990-2000 led to the fact that today's young people stay longer in education than their parents' generation. As a result, young people enter the labor market at a later age. The age of the first permanent employment is increased. Having constant retirement boundaries, it means that the total duration of employment during the life decreases. In 2000 the employment rate for people aged 15-24 was 29.8%, but in 2010 it was 18.0% or 1.7 times less. For the pension system, this means reduction of the period of the fee payment, which negatively impact on its financial state.

7. Increase in the number of pensioners and increase of pensions caused a significant increase in budget expenditures for the state social insurance pensions. In 2001-2009 these expenses increased 3.4 times (Table 3). Increased spending on pensions has become one of the reasons for the state social insurance budget. This deficit occurs from 2005 (the only exception is 2008). To cover it the government has to make transfers from the state budget. In 2009 these transfers amounted to 823.9 mil. MDL, which allowed to cover 10.8% of the social insurance budget expenditures.

Tabelul 3/ Table 3

Dinamica cheltuielilor din bugetul asigurărilor sociale de stat pentru achitarea pensiilor/ Expenditures of the budget of state social insurance pensions

	2001	2003	2005	2007	2009	a. 2009, în % la a.2001/ 2009, in % to 2001
Cheltuieli – total, mln. lei/ Total expenditures, mil. MDL	1373,3	2173,9	3697,7	5244,6	7607,2	349,9
inclusiv: cheltuieli pentru achitarea pensiilor/ include: pensions	932,0	1629,9	2897,8	3840,6	5560,8	341,2
în % la PIB/ % to GDP						
Cheltuieli – total, mln. lei/	7,2	7,9	9,8	9,8	12,7	-
inclusiv: cheltuieli pentru achitarea pensiilor/ include: pensions	4,9	5,9	7,7	7,2	9,3	-

Sursa: Calculat după Anuarul statistic al Republicii Moldova, 2010, Ch.: Statistica, 2010, p. 254, 491./Source: Calculated by Anuarul statistic al Republicii Moldova, 2010, Ch.: Statistica, 2010, p. 254, 491.

În Moldova, creşterea cheltuielilor pentru achitarea pensiilor a depăşit creşterea volumului PIB-ului. Ca rezultat, dacă în anul 2001, cheltuielile pentru achitarea pensiilor au constituit 4,9% din PIB, atunci în anul 2009 – 9,3%. Valoarea acestei ponderi este mai mare decât în multe din ţările CSI (în Rusia, de exemplu, volumul de finanţare a achitării pensiilor populaţiei reprezintă 6,7% din PIB), precum şi decât în unele ţări UE. În a.2008, cheltuielile pentru achitarea pensiilor, în % din PIB, au constituit în Letonia 6,0%, Irlanda – 6,0%, Cipru – 6,9%, Bulgaria – 7,0%, Estonia – 7,1%, Lituania – 7,4%, iar România – 7,5% [2]. Astfel, la asigurarea cetăţenilor cu pensii, sistemul financiar al RM suferă o încărcătură foarte mare, ceea ce provoacă riscuri însemnate în funcţionarea acestuia.

Argumente împotriva majorării vârstei de pensionare şi evaluarea inconsistenţei lor

1. Principalul obstacol pentru majorarea vârstei de pensionare în Moldova este durata scăzută a vieţii, în special la bărbaţi. Într-adevăr, în a.2009, speranţa de viaţă la naştere

In Moldova, the growth in spending on pensions outpaced the increase in GDP. As a result, in 2001 they came to 4.9% of GDP, but in 2009 increased to 9.3%. This ratio is not only higher than that in many CIS countries (Russia, for example, funds for payment of pensions to the population 6.7% of GDP), but is even higher than in some EU countries. Thus, in 2008 spending on pensions as % of GDP amounted to 6.0 % in Latvia, 6.0% in Ireland, 6.9% in Cyprus, 7.0% in Bulgaria, 7.1% in Estonia, 7.4% in Lithuania, and 7.5 % in Romania [2]. Thus, while ensuring the pensions for citizens of Moldova, its financial system has a very high burden that poses a substantial risk to its functioning.

The arguments against increasing the retirement age and their failure

1. It is said that the main obstacle to the increasing of the retirement age in Moldova is a low duration of life, especially for men. Really, in 2009 the life

pentru bărbaţii şi femeile Moldovei a constituit, respectiv, 65,3 de ani şi 73,4 de ani, care este mai mică decât în toate ţările membre ale UE şi unele ţări ale CSI (tabelul 1). Totodată, în multe ţări ale CSI, speranţa de viaţă este mai mică decât în Moldova: Belarus (bărbaţi), Kazahstan (bărbaţi), Kârgâzstan (bărbaţi, femei), Rusia (bărbaţi), Turkmenistan (bărbaţi, femei), Uzbekistan (femei), Ucraina (bărbaţi). Totuşi, în unele din ele, vârsta de pensionare stabilită este mai mare (Kazahstan, Kârgâzstan) sau egală cu vârsta de pensionare în Republica Moldova (Turkmenistan).

Evaluând situaţia privind speranţa de viaţă la naştere în Moldova drept extrem de precară, menţionăm totuşi, că la discutarea problemei majorării vârstei de pensionare, acest indicator nu trebuie luat în considerare, întrucât copiii nu au legătură directă cu sistemul de pensii, iar participanţii lui sunt doar persoanele cuprinse de piaţa muncii (adică mai mari de 15 ani) şi cele pensionate. În Moldova, anii de viaţă ai băieţilor, care în anul 2009 au atins vârsta de 15 ani, vor număra 51,6, iar ai fetelor – 59,5, iar speranţa la viaţă aşteptată – respectiv, 66,6 şi 59,5 de ani. Aceasta este cu 1,3 ani (la băieţi) şi cu 1,1 ani (la fete) mai mare decât speranţa de viaţă la naşterea lor.

Menţionăm, că posibila creştere a vârstei de pensionare este în concordanţă deplină cu tendinţa conturată a creşterii duratei vieţii la bărbaţi şi femei. Dacă înainte de 2005, speranţa de viaţă la naştere şi la atingerea vârstei de 15 ani avea o tendinţă de scădere, atunci în ultimii ani a avut loc o dinamică pozitivă (figura 2).

expectancy at birth for men and women in Moldova was respectively 65.3 years and 73.4 years, which is lower than in all EU countries and some CIS countries (Tabele 1). However, in many CIS countries the life expectancy is less than in Moldova: Belarus (male), Kazakhstan (male), Kyrgyzstan (male, female), Russia (male), Turkmenistan (male, female), Uzbekistan (female), and Ukraine (male). Nevertheless, the standard retirement age in some of them is above (Kazakhstan, Kyrgyzstan) or equal to the retirement age in Moldova (Turkmenistan).

Estimating the situation with the life expectancy at birth in Moldova as very negative, we can however note that this parameter should no be taken into account at the discussion on increasing the retirement age. This is due to the fact that children are not directly related to the pension system. It is participated by persons entered the labor market, i.e., over 15 years, and retirees. In Moldova, the survival age for boys that were 15 years old in 2009 will be 51.6 years, and for girls it will be 59.5 years, with the life expectancy 66.6 years and 59.5 years, respectively. This is 1.3 years (boys) and 1.1 years (girls) longer than the life expectancy at their birth.

Note that a possible increase in the retirement age is consistent with the emerging trends of increased life expectancy for men and women. If before 2005 the life expectancy at birth and at the age of 15 tended to decrease, in recent years there has been a positive trend (Figure 2)

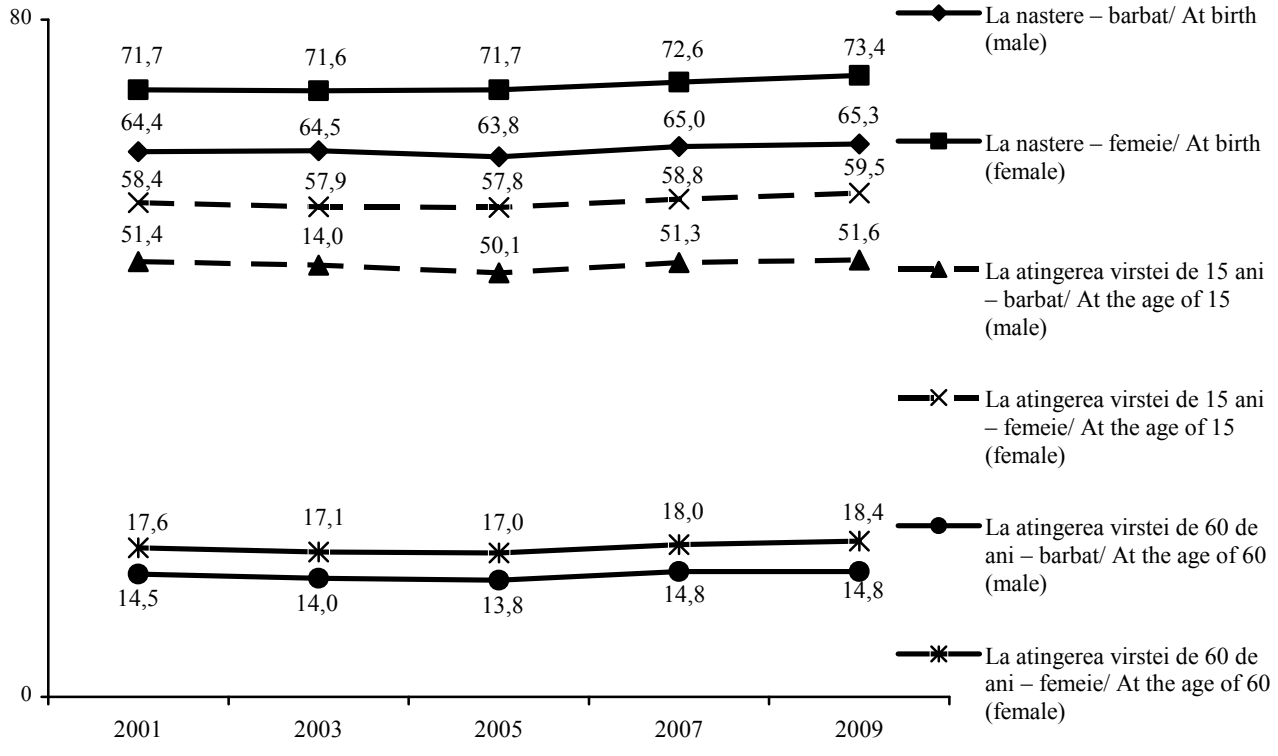

Fig. 2. Numărul de ani de supravieţuire a populaţiei Republicii Moldova/
Fig. 2. The life expectancy of the population of Moldova

Sursa: Construit în baza datelor Anuarului statistic al Republicii Moldova, 2010.–Ch.:Statistica, 2010, p. 40./Source: Built on dates by Anuarul statistic al Republicii Moldova, 2010. – Ch.: Statistica, 2010, p. 40.

În examinarea posibilităţii majorării vârstei de pensionare este oportun de a ţine seama nu numai de speranţa de viaţă la naştere, dar şi de dinamica numărului de ani supravieţuiţi după atingerea vârstei de pensionare. În a.2009, în RM, bărbatul, care a împlinit vârsta de 60 de ani, mai trăieşte în medie încă 14,8 ani sau cu 1 an mai mult decât în a.2005. Numărul de ani supravieţuiţi de o femeie de 60 de ani, în a.2009, a fost 18,4, ceea ce este cu 1,4 ani mai mult decât în a.2005. Astfel bărbaţii, care în a.2009 au atins vârsta de 60 ani, mai trăiesc în medie încă până la 74,8 ani, iar femeile – până la 78,4 ani.

2. Unul din argumentele împotriva majorării vârstei de pensionare rezidă în faptul, că pe piaţa forţei de muncă, persoanelor de vârstă de pensionare şi chiar de vârstă de pre-pensionare este dificil de a găsi un loc de muncă, de aceea majorarea vârstei de pensionare va înrăutăţi şi mai mult şansele de angajare. Totuşi, datele BNS nu confirmă această temere.

În 2010, ponderea bărbaţilor ocupaţi în numărul celor economic activi de vârstă de pre-pensionare 60-61 de ani a constituit 98,4%, ceea ce depăşeşte nivelul mediu. Ponderea femeilor ocupate în numărul celor economic active de vârstă de pre-pensionare de 55-59 de ani la fel este mai mare decât nivelul mediu (tabelul 4). După atingerea vârstei de pensionare, nivelul activităţii economice al populaţiei se micşorează considerabil: la bărbaţi – de 2,3 ori, iar la femei – de 1,6 ori. În unele cazuri, aceasta poate fi condiţionată de starea sănătăţii, în altele – de îndeplinirea funcţiilor familiale ş.a.m.d. Totuşi, printre bărbaţii economic activi de vârstă de 62-64 de ani au fost ocupaţi 98,7%, iar de vârstă de 65 de ani şi peste – 100%. Privind femeile de vârstă de 57-59 de ani, de 60-64 şi 65 de ani şi peste, situaţia este analogică. Astfel, şi bărbaţii, şi femeile, atât de vârstă de pre-pensionare, cât şi post-pensionare nu au întâmpinat probleme în ocupare.

Considering the possibility of increasing the retirement age, it is appropriate to consider not only the life expectancy at birth, but also the dynamics of the survival after the retirement age. In Moldova, in 2009 a man who has attained the age of 60 lives on average another 14.8 years, or 1 year more than it was in 2005. For a 60-year-old woman the number was 18.4 years in 2009, which 1.4 years more than in 2005. Thus, men reaching the age of 60 in 2009 will live on average till 74.8 years and women will live till 78.4 years.

2. One of the arguments against increasing the retirement age stands that, in the labor market, it is already difficult to find a job for persons at the age of retirement or even pre-retirement. Then, increasing the retirement age worsens their chances of employment. However, the NBS data does not support this apprehension.

For men in the pre-retirement age of 60-61, in 2010 the share of employed among economically active men was 98.4%, that exceeds the average. For women in pre-retirement age of 55-59, the share of employed are also above the average (Tab. 4). After reaching the retirement age the level of economical activity is significantly decreased: for men in 2.3 times, and for women in 1.6 times. In some cases this may be due to health, in others to family functions, etc. However, among the economically active men aged 62-64, 98.7% were employed and 100% at the age 65+. The same situation exists among women aged 57-59, 60-64, and 65+. Thus, both men and women, both in the pre-retirement and post-retirement age had no actual problems with employment.

Tabelul 4/ Table 4

Ocuparea populaţiei pe diferite grupe de vârstă, 2010/
Employment by age in Moldova, 2010

	Numărul populaţiei peste 15 ani, mii pers./ Population at the age 15+, thousand pers.	**Populaţia economic activă, mii pers./ Economically active population, thousand pers.**	**Populaţia ocupată, mii pers./ Employed, thousand pers.**	**Nivelul activităţii economice/ Level of economical activity, %**	**Ponderea pers. ocupate în numărul celor economic active/ Rate of employed among economically active, %**
Bărbaţi – total/ Male – total	***1411,0***	***630,6***	***573,3***	***45,0***	***90,9***
Inclusiv: de vârsta de/ Include: at the age:					
- 60-61 ani/years	35,5	18,6	18,3	52,4	98,4
- 62-64 ani/years	33,6	7,5	7,4	22,3	98,7
- 65+ ani/years	133,1	13,5	13,5	10,1	100,0
Femei – total/ Female – total	***1564,0***	***604,8***	***570,1***	***38,7***	***94,3***
Inclusiv: de vârsta de/ Include: at the age:					
- 55-56 ani/years	52,5	28,3	27,3	53,9	96,5
- 57-59 ani/years	73,9	25,4	25,1	34,4	98,8
- 60-64 ani/years	87,7	16,4	16,2	18,7	98,8
- 65+ ani/years	222,3	8,9	8,9	4,0	100,0

Sursa: [3] şi datele operative ale BNS./ Source: [3] and NBS recent data.

Totodată, rezultatele diferitor anchete sociologice reflectă un interes într-adevăr scăzut al angajatorilor faţă de angajarea persoanelor de vârstă pre-pensionară. Privind acest fapt, este just de a ne întreba: oare nu menţinerea unei vârste de pensionare reduse este cauza lezării intereselor lucrătorilor de vârstă pre-pensionară la obţinerea locului de muncă? Dacă se menţine dreptul bărbatului de a înceta lucrul la atingerea vârstei de 62 de ani, iar al femeii – la 57 de ani, atunci poziţia angajatorului, care preferă un lucrător relativ tânăr, este de înţeles. Într-un astfel de lucrător se poate investi (de exemplu, prin sistemul de ridicare a calificaţiei), aşteptând o productivitate înaltă, în timp ce un angajat, care se apropie de pragul pensionării, nu reuşeşte să întoarcă angajatorului mijloacele investite. Astfel, păstrarea unei vârste mici de pensionare, în realitate, nu îmbunătăţeşte, ci, dimpotrivă, agravează situaţia lucrătorilor de vârstă pre-pensionară pe piaţa forţei de muncă, reducând competitivitatea lor.

3. Un alt argument împotriva majorării vârstei de pensionare este respingerea acestei măsuri de către populaţie. Într-adevăr, este greu de aşteptat, că oamenii vor accepta benevol limitarea drepturilor proprii la pensie. Această poziţie a populaţiei Moldovei nu diferă de ceea, ce cred cetăţenii altor ţări. Cu toate acestea, în cadrul sondajelor sociologice, nu a fost evaluată atitudinea respondenţilor faţă de consecinţele posibile ale vârstei de pensionare constante: păstrarea mărimii mici a pensiei sau chiar micşorarea ei; creşterea însemnată a cotelor de asigurare individuale şi a alocărilor de către angajatori pentru finanţarea sistemului de pensii.

Chiar şi afirmaţia, că societatea este categoric contra majorării vârstei de pensionare, nu este percepută echivalent de către diferite grupe de vârstă. După cum atestă rezultatele anchetelor în alte ţări (în special în Rusia), persoanele de vârstă de prepensionare au o atitudine negativă faţă de o astfel de perspectivă, deoarece pentru ei, aceasta este o ameninţare nemijlocită. Oamenii de vârstă mijlocie, însă, manifestă o atitudine mult mai liniştită faţă de perspectiva majorării vârstei de pensionare [4]. Cu cât lucrătorul este mai tânăr, cu atât mai mică este teama faţă de majorarea vârstei de pensionare. Dar anume aceste grupuri de vârstă, şi nicidecum pensionarii actuali, îşi vor asuma noile obligaţii sociale dacă vârsta de pensionare va fi majorată şi durata activităţii de muncă va creşte. Astfel, în contextul dat, părerea tinerilor este mai însemnată decât opinia persoanelor în vârstă.

Concluzii

1. Îmbătrânirea populaţiei RM şi stabilitatea financiară scăzută a sistemului de pensii determină necesitatea obiectivă de majorare a vârstei de pensionare. Posibilitatea acestei măsuri este în concordanţă cu tendinţa de creştere a speranţei de viaţă a populaţiei, precum şi creşterea numărului anilor supravieţuiţi de actualii pensionari. Majorarea vârstei de pensionare poate manifesta doar un efect de scurtă durată. Dacă ne limităm doar la această măsură, atunci după o perioadă oarecare, problemele existente în prezent vor reapărea. De aceea este necesar de a efectua o reformă radicală a sistemului de pensionare, în rezultatul căreia majorarea vârstei de pensionare să devină unul dintre principalele elemente ale noului model de pensionare în ţară.

2. Se consideră oportun de a majora vârsta de pensionare pentru bărbaţi până la 65 de ani, iar pentru femei – până la 60 de ani, adică de a o stabili în conformitate cu art. 41 din Legea nr.

However, the results of various sociological surveys really reflect the low interest of employers to hire employees approaching the retirement age. The question is: maybe preserving the low retirement age is the real cause of discrimination of workers close to the retirement age? If a man retains the right to stop working at the age 62 and a woman at 57, the position of the employer who prefers a relatively young employee became quite understandable. It is possible to invest is a younger worker, e.g., by training, expecting high returns, while a worker approaching the retirement threshold will not have time to return his employer investment. Thereby, preserving the low retirement age do not really defend, but, on the contrary, aggravates the situation in the labor market for workers approaching the retirement age, reducing their competitiveness.

3. Another argument against increasing the retirement age is rejection of this measure by the population. Indeed, it is difficult to expect people to agree voluntarily to limit their pension rights. This position of the Moldovan population is like to what think citizens in other countries. However, the population polls had not estimated respondents' attitudes to the possible implications of the immutability of the retirement age: low pensions, or even their reduction; a significant increase in individual fees and employer contributions to finance the pension system.

Even the assertion that the population is strongly opposed increasing the retirement age is variated depending of age groups. The results of surveys in other countries (including Russia) show that persons close to retirement age have a negative attitude toward such a perspective, because it is an immediate threat for them. But even middle-aged demonstrate a much more relaxed attitude to the prospect of increasing the retirement age [4]. The younger is the worker, the less is his fear about increasing the retirement age. These age groups, rather than current retirees, will assume the new social obligations, if the retirement age will be increased and the duration of working life will increase. Thus, in this context the opinion of young has more weight than the opinion of the elderly.

Conclusions

1. The aging of the population in Moldova and the low financial sustainability of the pension system makes an objective need to increase the retirement age. The possibility of this measure is consistent with the emerging trends of increased life expectancy of the population, as well as increasing the survival age of current retirees. However, raising the retirement age provides only short-term effect. If we perform only this action, then after a while the problems existing now will arise again. It is therefore necessary to carry out fundamental reform of the pension system, which would result in increasing the retirement age as one of the main elements of the new pensioning model in Moldova.

2. Retirement age must be installed in accordance with Article 41 of the Law Nr. 156-XIV of October 14, 1998, on State Social Insurance Pensions: 65 for men, and

156-XIV din 14 octombrie 1998. Este de dorit ca această măsură să fie realizată nu momentan, ci în regim gradual. RM dispune deja de o experienţă în utilizarea schemei de majorare a vârstei de pensionare extinse în timp. În ceea ce priveşte nivelarea vârstei de pensionare pentru bărbaţi şi femei (tipic pentru multe ţări), este oportun să ne întoarcem doar la unele etape ale reformei pensionare.

3. Majorarea vârstei de pensionare este, în mare măsură, o decizie politică. Iniţiată de către structurile statale, ea necesită în mod obligatoriu sprijinul societăţii civile. Este nevoie de un consens între diferite forţe politice, mişcări sociale, sindicate, patronate, organizaţii non-guvernamentale în vederea soluţionării acestei probleme. De asemenea, este necesar un efort de explicare în rândurile populaţiei, de informare vastă a cetăţenilor cu privire la majorarea vârstei de pensionare, drept măsură nepopulară, şi necesitatea absolută a acesteia în condiţiile actuale, care, în cele din urmă, va contribui la îmbunătăţirea sistemului de asigurare cu pensii din ţară.

60 for women. This action should be carried out gradually, not simultaneously. Moldova already has an experience in using the extended time scheme of increasing the retirement age. As to the equal retirement age for men and women, which is typical for many countries, this problem should be posed on the next stages of the pension reform.

3. Decision to increase the retirement age is a political one. Initiated by the power structures, this solution requires necessarily the support of the civil society. The consensus is needed among different political forces, social movements, trade unions, employers, non-governmental organizations in solving this problem. It is necessary the deep explanatory work with the public opinion on the fact that increasing the retirement age is an unpopular but absolutely inevitable decision in the present circumstances, which will ultimately improve the pension system in the country.

Bibliografie/Bibliography

1. Barr N. (2000): Reforming Pensions: Myths, Truths, and Policy Choices. Working Paper № WP/00/139. IMF. August.
2. Demographic Yearbook, 2008: Department of Economic and Social Affairs. ST/ESA/STAT/SER.R/39. – 60th issue. – New York: United Nations, 2010, 903p. http://unstats.un.org/unsd/demographic/ products/ dyb/dybsets/2008%20DYB.pdf.
3. Forţa de muncă în Republica Moldova – ocupare şi şomaj în anul 2010/Comunicare de presa BNS din 30.03.2011// http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=3355&parent=0.
4. Гурвич Е. Реформа 2010г.: Решены ли долгосрочные проблемы пенсионной системы//Журнал новой экономической ассоциации. 2010. № 6. С.98-119// http://www.eeg.ru/files/pensr10.pdf, http://journal.econorus.org/pdf/NEA-6.pdf.

PROGNOZA PIEŢEI MUNCII – INSTRUMENT NECESAR ÎN PROMOVAREA POLITICILOR DE OCUPARE A FORŢEI DE MUNCĂ

Dorin VACULOVSCHI, dr., conf.univ., ASEM

Recenzent: Alic BÂRCĂ, dr., conf.univ., ASEM

Prognoza pieţei muncii, în calitate de instrument inovator implementat de către Agenţia Naţională pentru Ocupare Forţei de Muncă se prezintă drept un instrument eficient pentru analiza situaţiei de pe piaţa muncii, în scopul determinării diverselor forme de dezechilibru şi schimbări structurale de pe piaţa muncii, în vederea planificării activităţii Agenţiei şi structurilor ei teritoriale pentru următorul an.

Cuvinte cheie: *Piaţa muncii, prognoza pieţei muncii, cererea de muncă, oferta de muncă.*

Una din cele mai marcante inovaţii, implementate de către Agenţia Naţionala pentru Ocuparea Forţei de Muncă în ultimii ani, poate fi considerată Prognoza Pieţei Muncii. Acest instrument de analiză permite scoaterea în evidenţă a diverselor forme de dezechilibru şi schimbări structurale de pe piaţa muncii. Prognoza pieţei muncii pune la dispoziţia factorilor de decizie, dar şi a analiştilor economici unele informaţii concludente privind situaţia reală de pe piaţa muncii din Republica Moldova, schimbările survenite în ultimii ani şi

LABOUR MARKET FORECAST – A NECESSARY INSTRUMENT FOR PROMOTION OF EMPLOYMENT POLICIES

Dorin VACULOVSCHI, PhD, Associate Professor, ASEM

Reviewer: Alic BARCA, PhD, Associate Professor, ASEM

Labor market forecast, as innovative tool implemented by the National Agency for Employment is presented as an effective tool for analysis of labor market situation in order of determination of various forms of imbalance and structural changes in the labor market, to plan the Agency and its territorial structures activity for the following year.

Keywords: *labor market, labor market forecast, labor demand, labor supply.*

One of the most outstanding innovations implemented by the National Agency for Employment in recent years can be considered Labour Market Forecast. This analysis tool allows the highlighting of various forms of imbalance and structural changes in the labor market. Labor market forecast make available for decision makers and economic analysts the conclusive information about the real situation on the labor market of Moldova, the recent year's changes and which can happen next year, especially

care pot avea loc în următorul an, în special în ceea ce privesc meseriile prioritar solicitate pe piaţa muncii în vederea promovării unei politici viabile de ocupare a forţei de muncă. Fiind concepută astfel, Prognoza Pieţei Muncii este utilizată pe larg în procesul de planificare a activităţii Agenţiei Naţionale şi a structurilor ei teritoriale, precum şi în identificarea numărului de şomeri care urmează a fi îndreptaţi la cursuri de formare profesională şi reconversiune profesională. Prognoza Pieţei Muncii poate servi şi un mijloc de informare pentru absolvenţii gimnaziilor şi liceelor privind profesiile şi specialităţile prioritar solicitate pe piaţa muncii.

Trebuie menţionat faptul, că Prognoza Pieţei Muncii din an în an se perfectează. Astfel, Prognoza pentru 2011 a fost realizată pe un eşantion mai mare – de 2903 agenţi economici din diverse ramuri ale economiei naţionale, iar chestionarul prognozei şi-a lărgit spectrul de subiecte abordate, printre care: evaluarea cererii pe piaţa bunurilor şi serviciilor; investiţiile pentru dezvoltarea activităţii întreprinderilor; evaluarea cererii pe piaţa muncii; situaţia privind disponibilizarea angajaţilor; situaţia privind crearea locurilor noi de muncă; deficitul de forţă de muncă; cooperarea angajatorilor cu agenţiile teritoriale pentru ocuparea forţei de muncă în programe de instruire profesională etc.

Cu toate că finalitatea Prognozei este, totuşi, estimarea volumului şi structurii cererii de muncă pe specialităţi şi domenii de activitate, pentru a avea o abordare mai complexă şi mai credibilă, ea include şi o analiză detaliată a evoluţiei proceselor demografice (pentru evaluarea potenţialului uman existent din republică), a proceselor din sectorul real al economiei, precum şi a celor de pe piaţa muncii.

Astfel, Prognoza Pieţei Muncii pentru anul 2011 reflectă următoarea situaţie din republică:

- **în domeniul evoluţiei proceselor demografice**. Evoluţia indicatorilor demografici din ultimii ani atestă o situaţie destul de critică din republică. Pe fundalul descreşterii numărului populaţiei totale, se observă menţinerea unui nivel înalt al mortalităţii, însoţit de un nivel relativ jos al natalităţii. Astfel, în anul 2009 rata de natalitate a constituit 11,4 născuţi-vii la 1000 de persoane, în timp ce rata de mortalitate a constituit 11,8 decedaţi la 1000 de locuitori. Drept consecinţă, sporul natural al populaţiei Republicii Moldova continuă să fie negativ condiţionând o reducere constantă a populaţiei, inclusiv şi a potenţialului uman disponibil. Astfel, populaţia Republicii Moldova, la 01.01.2011, a constituit 3560,4 mii de locuitori, cu 3,4 mii mai puţin decât în anul precedent. Tendinţele de declin al populaţiei totale se vor menţine şi în următorii ani. Procesele demografice actuale din republică au condiţionat nu numai reducerea populaţiei, dar şi întetirea proceselor de îmbătrânire. Astfel, populaţia, aflată peste vârsta aptă de muncă, a constituit la începutul anului 2010 15,2%, cu 0,2 p.p mai mult decât în anul precedent, pe când pentru populaţia sub vârsta aptă de muncă se observă tendinţe stabile de reducere. Din 2001 până în 2010 numărul populaţiei sub vârsta aptă de muncă s-a redus, respectiv de la 901,3 şi 24,8% până la 649,1 şi 18,2%. ***Prin urmare, situaţia demografică critică poate fi considerată drept unul din principalii factori care s-ar răsfrânge negativ asupra potenţialului uman existent din Republica Moldova. Cu toate acestea, o reducere sau o creştere semnificativă a potenţialului uman în următorul an nu se aşteaptă.***

regarding priority occupations required by labor market to promote sustainable employment policies. Being designed as, Labor Market Forecast is widely used to planning the work of the National Agency and its territorial structures, and to identifying the number of unemployed that must be directed to vocational training and retraining. Also, the Labor Market Forecast can serve as a tool for information for graduates of high school and gymnasiums about priority professions and specialties required on the labor market.

It should be noted that the Labour Market Forecast is concluded every year. Thus Forecast for 2011 was conducted on a larger sample – of 2903 economic agents from different branches of national economy and forecast questionnaire broadened the range of topics including: assessment of market demand on goods and services, investment for development of enterprises business, labor market demand assessment, the situation regarding employed dismissing , the situation regarding the creation of new jobs, labor shortages, employers' cooperation with local agencies for employment in professional training programs, etc.

Although the purpose of Prognosis, however, is the estimation of the volume and structure of labor demand per specialties and fields of activity, to have a more complex and credible approach, it also includes a detailed analysis of the evolution of demographic processes (for evaluation of the existing human potential of the republic) and of the processes from the real sector of economy and from the labor market.

Thus, Labour Market Forecast for 2011 reflects the following situation of the country:

- **in the direction of demographic processes development**. The evolution of demographic indicators in recent years shows a very critical situation in the country. On the background of overall population shrinking is observed the maintaining of high level of mortality, together with relatively low birth rate. Thus, in 2009 the birth rate was 11.4 per 1000 childbirths, while the mortality rate of 11.8 deaths per 1000 inhabitants. As a consequence, the natural increase of population in the Republic of Moldova continues to be negative conditioning a steady reduction of the population, including available human potential. Thus, the Moldovan population was 3,560,400 inhabitants at 01.01.2011 by 3.4 thousand less than the previous year. The decline trends in total population will continue in coming years. Current demographic processes in the republic were conditioned not only the population reduction, but the intensification of the aging process too. Thus, the population which is over of working age at the beginning of 2010 was 15.2%, with 0.2 percentage points higher than the previous year, while between the population which is under working age is observed stable trend of reduction. From 2001 to 2010 the population which is under working age has decreased respectively from 901.3 and 24.8% to 649.1 and 18.2%. ***Therefore, the critical demographic situation can be considered one of the main factors that might reflect negatively on the existing human potential of Moldova. However, a significant***

- în domeniul evoluţiei proceselor din economia naţională. Referindu-ne la evoluţia proceselor din economia naţională, se poate constata, că, în ultimii ani, republica a înregistrat o creştere economică durabilă, rata de creştere fiind în medie de circa 6%. Cu toate acestea, în anul 2009 economia Republicii Moldova a fost afectată de efectele crizei financiare mondiale care, pe lângă declinul de 6,5% pe care l-a generat, a paralizat activitatea din mai multe ramuri ale economiei, înrăutăţind astfel şi indicatorii ocupării forţei de muncă. Creşterea economică, înregistrată în anii precedenţi, a fost stimulată, în mare parte, de veniturile persoanelor, plecate peste hotare în căutarea unui loc de muncă trimise rudelor rămase acasă, care, în unii ani, au atins nivelul de circa 36% din PIB, ceea ce îi atribuia acestei creşteri o anumită vulnerabilitate la şocurile externe. Totodată, în anul 2010 situaţia din economie s-a redresat. Astfel, pentru prima jumătate a anului s-a înregistrat o creştere de circa 5,6% comparativ cu aceeaşi perioadă a anului precedent, iar experţii FMI şi ai altor organisme internaţionale prognozează menţinerea acestei creşteri până la sfârşitul anului şi o creştere de circa 4% pentru anul viitor. Analiza structurală a evoluţiei PIB în funcţie de valoarea adăugată arată, că, pe parcursul ultimilor ani, rolul agriculturii şi a industriei în formarea PIB a avut o tendinţă stabilă de descreştere. Astfel, se observă o tendinţa clară de reducere a ponderii agriculturii în valoarea adăugată brută (de la 24,9% în 1999 la 13% în 2008 şi la 8% în 2009), o reducere mai puţin semnificativă a cotei industriei (de la 17,0% în 1999 la 13% în 2008 şi la 12% în 2009), precum şi o expansiune puternică a sectorului serviciilor (de la 53,0% în 1999 la 60% în 2009). Pe fundalul evoluţiei sinuoase a indicatorilor macroeconomici inflaţia a avut şi ea o evoluţie tot atât de imprevizibilă. Astfel, cu toate că pe parcursul ultimilor ani inflaţia oscila în jurul nivelului de 11-12%, pentru anul 2009 inflaţia s-a cifrat la nivelul de 0,4%, iar în unele luni au fost înregistrate şi procese deflaţioniste. Pentru 2010 inflaţia calculată în baza indicelui preţurilor de consum este estimată la nivelul de 7,4%. ***Prin urmare, se poate constata faptul, că nici evoluţiile din economia republicii nu dau semne de o eventuală redresare a situaţiei care ar putea avea repercusiuni pozitive evidente şi asupra pieţei muncii.***

- în domeniul evoluţiei proceselor de pe piaţa muncii. Pe fundalul declinului obţinut de economia republicii, indicatorii pieţei muncii înregistrează aceleaşi tendinţe. Or, piaţa muncii, fiind o piaţă derivată, reflectă pe deplin succesele sau insuccesele înregistrate de economia naţională. Conform datelor Anchetei Forţei de Muncă, în anul 2009 populaţia economic activă a constituit circa 1265,3 mii de persoane, fiind în scădere faţă de anul precedent cu 2,9%. Această descreştere se datorează descreşterii cu 67 mii a numărului persoanelor ocupate. Respectiv, populaţia ocupată a constituit circa 1184,4 mii de persoane, fiind în descreştere şi ea cu 5,3% faţă de 2008. Descreşteri importante a înregistrat şi rata de ocupare – cu 2,5%, cifrându-se la nivelul de 40,0%. Cu toate că în 2010 economia republicii marchează o anumită înviorare, nu se poate spune acelaşi lucru şi despre situaţia de pe piaţa muncii. Astfel, indicatorii ocupaţionali continuă să se diminueze. Criza economică a condus şi la o intensificare puternică a şomajului. Astfel, numărul şomerilor BIM în 2009 a fost de circa 81 mii, fiind în creştere cu 30,7 mii faţă de anul precedent. Şomajul afectează într-o proporţie mai mare ***reduction or increase of human potential in the coming year is not expected.***

- in the direction of the national economy processes evolution. Referring to the evolution of the processes of national economy, can be observed that in recent years the republic has registered sustainable increasing economic growth rate averaging about 6%. However, in 2009 Moldova's economy has been affected by global financial crisis, that in addition of the 6.5% generated decline, has paralyzed the work of several branches of the economy, thus worsening employment indicators too. The economic growth registered recent years has been largely stimulated by the income of the people gone abroad in search of a job and sent to the relatives left home, which in some years amounted to about 36% of GDP, attributing to this increases a certain vulnerability to external shocks. However, in 2010 the situation in the economy has straighten. Thus, for the first half of the year was registered a grew by about 5.6% compared to same period of last year, and experts of the International Monetary Fund and other international bodies forecast the maintenance of this growth by the end of the year and an increase of about 4% for the next year. The structural analysis of the evolution of GDP according to added value shows that in recent years the role of agriculture and industry in GDP has been a steady decline. Thus, there is a clear tendency of reducing of the share of agriculture in gross added value (from 24.9% in 1999 to 13% in 2008 and 8% in 2009), a less significant share of industry (from 17% in 1999 to 13% in 2008 and 12% in 2009) and a strong expansion of the service sector (from 53% in 1999 to 60% in 2009). On the backdrop of sinuous evolution of macroeconomic indicators, inflation was also just as unpredictable trend. Thus, although inflation in recent years hovers at around 11-12%, for 2009 inflation stood at 0.4% and in some months were recorded deflationary processes too. For 2010, inflation calculated on the basis of consumer price index is estimated at 7.4%. ***Therefore, it is clear that any developments in the economy of the Republic have no sign of any straightness of situation which could have obvious positive repercussions on the labor market.***

- in the direction of the labor market processes developments. On the background of the decline of the economy, the labor market indicators recorded the same trend. The labor market like a secondary one, fully reflect the success or failure recorded by the national economy. According to the Labour Force Survey data, the economically active population in 2009 was about 1,265,300 persons, have been down with 2.9% to the previous year. This decrease is due to decrease by 67 thousand in the number of employed persons. Respectively, the employed population was about 1,184,400 people, been in decreasing by 5.3% to 2008. Showed significant decreases the employment rate too - by 2.5%, amounting to the level of 40.0%. Although 2010 marked some refreshment in the economy, we cannot say the same about the situation on the labor market. Thus, occupational indicators continue to decrease. The economic crisis has led to a sharp increase of the unemployment. The number of ILO unemployed in 2009 was about 81,000, been an

bărbaţii - 62,7% şi persoanele din mediul urban – 58,6%. Rata şomajului la nivel de ţară a înregistrat valoarea de 6,4%, fiind în creştere cu 2,4 p.p. faţă de anul precedent. ***Astfel, din cele prezentate mai sus, precum şi a evoluţiilor aşteptate din economia naţională se poate conchide, că o eventuală ameliorare a situaţiei pe piaţa muncii nu se aşteaptă nici în 2011. Iar intensificarea şomajului ar condiţiona eforturi suplimentare pentru serviciul de plasare în câmpul muncii din Republica Moldova în realizarea funcţiilor sale.***

- **în domeniul gestionării şomajului înregistrat de către Agenţia Naţională şi structurile sale teritoriale.** Problemele legate de gestionarea şomajului, plasarea în câmpul muncii şi acordarea protecţiei sociale şomerilor sunt soluţionate de către Agenţia Naţională pentru Ocuparea Forţei de Muncă. Reieşind din înrăutăţirea situaţiei de pe piaţa muncii din Republica Moldova, şi creşterea nivelului şomajului, eforturile Agenţiei şi a structurilor ei teritoriale au crescut semnificativ. Astfel, dacă numărul persoanelor care s-au adresat la Agenţie pentru găsirea unui loc de muncă, precum şi numărul celor puşi la evidenţă cu statut de şomer a crescut, numărul locurilor vacante, aflate în gestiunea agenţiei, s-a diminuat simţitor. Conform bazei de date a Agenţiei Naţionale şi structurilor sale teritoriale, pe parcursul anului 2009 au fost înregistraţi 79,24 mii de şomeri, astfel încât la sfârşitul anului numărul şomerilor înregistraţi au constituit 38676 de persoane, din care 21366 erau femei, iar 23841 de persoane erau din mediul rural. Se observă, că şomajul, înregistrat în 2009, a marcat o creştere dublă faţă de anul precedent. Creşterea numărului şomerilor înregistraţi este determinată, în primul rând, de efectele crizei economice care a avut repercusiuni nefaste asupra activităţii întreprinderilor din republică. Trebuie remarcat faptul, că majoritatea şomerilor înregistraţi sunt persoane din mediul rural – 61%. În 2010 situaţia privind şomajul înregistrat nu s-a ameliorat. Printre cauzele principale de intrare în şomaj a persoanelor pot fi numite: lipsa locurilor de muncă, disponibilizarea personalului, reîntoarcerea cetăţenilor în ţară, necorespunderea meseriei şomerilor cu structura cererii de muncă pe piaţă. Printre cele mai remarcabile efecte negative ale crizei mondiale care au avut repercusiuni directe asupra activităţii Agenţiei Naţionale pentru Ocuparea Forţei de Muncă a fost diminuarea drastică a numărului de locuri de muncă vacante aflate în gestiunea Agenţiei. Astfel, numărul locurilor libere de muncă, înregistrate în cadrul Agenţiei pe parcursul anului, s-a redus de la 48983 în 2008 la 27103 în 2009. Totodată, s-a redus şi numărul unităţilor economice care şi-au prezentat ofertele de locuri de muncă, respectiv, de la 6305 în 2008 la 4903 în 2009. Conform bazei de date a Agenţiei Naţionale pentru Ocuparea Forţei de Muncă şi a structurilor ei teritoriale, cele mai solicitate profesii pentru persoanele cu studii superioare şi medii de specialitate în anul 2009 au fost: medicii de profil şi medicină generală, surorile medicale şi asistenţii sociali, agenţii de asigurare, managerii, electricienii, inginerii în diferite domenii, profesori şi învăţători, iar pentru persoanele cu studii secundar profesionale şi medii generale, profesiile cele mai solicitate au fost: cusătoreasă în industria confecţiilor, cusător în industria uşoară, vânzător produse alimentare şi nealimentare, lăcătuş în diferite domenii, conducător auto, electro-montor, bucătar-cofetar şi chelner-barman. Pe fundalul descreşterii indicatorilor ocupaţionali şi creşterii numărului şomerilor, increase with 30,700 over the previous year. Unemployment affects in a greater proportion the men - 62.7% and those in urban areas - 58.6%. Country unemployment rate registered a value of 6.4%, increasing by 2.4 pp previous year. ***Thus, from above, and expected developments of national economy can be concluded that a possible improvement on the labor market situation in 2011 is not expected any. Increasing unemployment will lead to some additional efforts for the job placement service of the Republic of Moldova in carrying out its functions.***

- **in the direction of management of unemployment registered by the National Agency and its territorial structures.** Challenges management of unemployment, job placement and providing social protection of unemployed are resolved by the National Agency for Employment. Emerging the aggravation of the situation on the labor market of Moldova and increased unemployment, the efforts of the Agency and its territorial structures increased significantly. Thus, if the number of people who addressed to the Agency for finding a job and the number of recorded with a status of unemployed has increased; the number of vacancies managed by the Agency has declined significantly. According to the database of the National Agency and its territorial structures during 2009 were registered 79,240 unemployed, so that at the end of the year were registered 38,676 unemployed persons, 21,366 of whom were women and 23,841 were from rural areas . Note that registered unemployment in 2009 marked a two-fold increase over the previous year. Increasing the number of registered unemployed is determined primarily by the economic crisis negative repercussions on doing business in the country. It should be noted that the majority of unemployed are persons from rural areas - 61%. In 2010 registered unemployment situation has not improved. Among the main causes of unemployment of people can be nominated: the lack of jobs, dismissing of personnel, the return of citizens in the country, unemployed job misfit with labor market demand structure. Among the most notable negative effects of the global crisis that have had direct repercussions on the work of the National Agency for Employment has been drastic reduction in the number of vacancies managed by the Agency. Thus, the number of registered job vacancies in the Agency during the year fell from 48,983 in 2008 to 27,103 in 2009. Also was reduced the number of economic units that have submitted bids for jobs, respectively, from 6305 in 2008 to 4903 in 2009. According to the database of the National Agency for Employment and its territorial structures, the most demanded jobs for people with higher and specialized secondary education in 2009 were general medical practitioners and physicians, nurses and social workers, insurance agents, managers, electricians, engineers in different fields, professors and teachers, and for persons with secondary vocational and secondary studies most requested professions were: sewer in the clothing industry, light industry sewer, food and non-food salesman, locksmiths in different areas, the driver, electro-engineer, pastry chef, waiter-barman. On the background of the decrease of employment indicators and increase of the

inclusiv şi a celor înregistraţi, activitatea Agenţiei Naţionale pentru Ocuparea Forţei de Muncă şi a structurilor ei teritoriale devine tot mai tensionată. Presiunea de pe piaţa muncii este reflectată şi prin raportul dintre numărul de şomeri aflaţi în evidenţa Agenţiei şi numărul de locuri de muncă neocupate aflate în gestiunea Agenţiei. Astfel, dacă la finele anului 2008 pentru 5374 locuri de muncă vacante concurau 17833 şomeri, la finele anului 2009 pentru 1337 locuri de muncă vacante concurau 38676 şomeri. Respectiv, presiunea de pe piaţa muncii a crescut de la 33 şomeri la zece locuri vacante în 2008 până la 289 şomeri la zece locuri vacante în 2009. ***Prin urmare, reieşind din analizele date, se poate concluziona că perspectivele activităţii Agenţiei Naţionale pentru Ocuparea Forţei de Muncă pentru următorul an nu sunt cele mai îmbucurătoare. Pe fundalul creşterii numărului şomerilor şi diminuării locurilor de muncă vacante aflate în gestiunea Agenţiei apare necesitatea implementării unor măsuri noi, originale, de politică de ocupare şi protecţie socială a şomerilor care ar face faţă situaţiei create.***

Pe fundalul evoluţiilor deloc îmbucurătoare a proceselor demografice, precum şi a celor din economia naţională şi de pe piaţa muncii, Prognoza Pieţei Muncii pentru anul 2011 a scos în evidenţă, totuşi, un „optimism modest" al agenţilor economici privind crearea numărului de locuri de muncă. Astfel, majoritatea unităţilor economice, participante la sondaj, au declarat un număr mai mare de locuri de muncă create decât lichidate. Cea mai mare diferenţă pozitivă dintre locurile de muncă create şi lichidate se observă în unităţile economice chestionate din industrie – 5784 locuri de muncă. Alte ramuri în care această diferenţă este relativ mare sunt: agricultura – 848 locuri de muncă, comerţul cu ridicata şi amănuntul – 867 locuri de muncă, construcţiile – 307 locuri de muncă. Totodată, în astfel de domenii de activitate, ca activităţile financiare, învăţământul, industria extractivă procesul de creare şi lichidare a locurilor de muncă a fost extrem de neînsemnat.

Procesul de creare a noilor locuri de muncă conduce, în mod indispensabil, şi la un deficit de forţă de muncă. Această situaţie poate fi cauzată, în primul rând, de necorespunderea structurii cererii şi a ofertei de muncă, de informarea insuficientă a doritorilor de a ocupa aceste locuri de muncă privind existenţa lor, distanţa mare de la domiciliul candidatului până la locul de muncă vacant şi unitatea economică în care se află nemijlocit acest loc de muncă etc. Prognoza a arătat, că mai multe unităţi economice chestionate s-au confruntat, în 2010, cu un anumit deficit al forţei de muncă. Cele mai multe întreprinderi care au declarat o lipsă a forţei de muncă au fost cele din industria de prelucrare – 22,82% din totalul întreprinderilor chestionate.

Prezenţa unui deficit al forţei de muncă destul de mare pe fundalul creşterii continue a şomajului real şi înregistrat invocă la eforturi suplimentare pentru Agenţia Naţională pentru Ocuparea Forţei de Muncă în vederea creşterii calităţii unor activităţi ale ei, în special, cea legată de relaţia cu agenţii economici.

O prognoză a pieţei muncii, se bazează pe aşteptările privind evoluţia economiei naţionale la general sau a pieţelor bunurilor şi serviciilor în particular. Or, reieşind din caracterul derivat al pieţei muncii, orice ameliorare a situaţiei privind ocuparea forţei de muncă va fi determină, în primul rând, de o

number of unemployed, including those registered, the activity of National Agency for Employment and his territorial structures is becoming more stressed. The pressure from the labor market is also reflected by the ratio between number of unemployed who were registered at the Agency and the number of unfilled vacancies managed by the Agency. Thus, if at the end of 2008 for 5374 vacant jobs competed 17,833 unemployed at the end of 2009 for 1337 vacant jobs competed 38,676 unemployed. Respectively, the pressure on the labor market increased from 33 unemployed for ten vacancies in 2008 to 289 unemployed to ten vacancies in 2009. ***Therefore, accordingly to data analysis, it can be concluded that the perspectives of activity of the National Agency for Employment for the following year are not encouraging. Against the backdrop of increasing unemployment and reduction of the numbers of vacancies managed by the Agency appear the need to implement new, original measures related to employment policy and social protection of unemployed persons that should face this situation.***

On the background of all discouraging evolutions of demographic processes, as well as these of national economy and labor market, the Labor Market Forecast for 2011 revealed, however, a "modestly optimism" of economic agents on job creation number. Thus, most economic units participating in the survey reported a greater number of jobs created than liquidated. The largest positive difference between jobs created and liquidated will be noted in the surveyed economic units from the industry - 5784 jobs. Other branches were this difference is relatively large was agriculture - 848 jobs, wholesale and retail - 867 jobs, construction - 307 jobs. However, in such industries as financial, education, mining the process of creation and liquidation of jobs has been very small.

The process of creation of new jobs leads to a shortage of essential workforce too. This situation may be caused primarily by the incompatibility of the structure of labor supply and demand, insufficient information of those wishing to fill these jobs on their existence, remoteness of the residence of candidate from the vacant job and economic unity which offer this workplace, etc. The forecast showed that several economic units surveyed in 2010 experienced a labor force shortage. Most companies that have reported a lack of labor were from processing industry – 22.82% of all enterprises surveyed.

The presence of an essential labor force shortage on the background of continued growth of real and registered unemployment claims to further efforts for the National Agency for Employment to improve the quality of its activities, in particular those connected to relationship with economic agents.

A forecast of the labor market is mainly based on expectations of developments of the national economy at general or of the markets of goods and services in particular. However, given the derivative nature of the labor market, any improvement of the employment situation will be determined primarily by increased

creştere a cererii de consum pe pieţele bunurilor şi serviciilor. Anume din acest considerent cercetarea în cauză prevede şi o evaluare a aşteptărilor agenţilor economici chestionaţi privind cererea viitoare faţă de bunuri şi servicii pe care ei le produc şi le prestează.

Prognoza a arătat, că mai multe întreprinderi îşi planifică crearea noilor locuri de muncă pentru anul 2011 astfel, încât totalitatea locurilor de muncă preconizate a fi create de către întreprinderile chestionate constituie 10467 de locuri. Cele mai multe locuri de muncă se aşteaptă a fi create în industria de prelucrare – 6051, în agricultură – 1501, în comerţ – 1295, construcţii – 406, transporturi şi comunicaţii – 366. Trebuie menţionat faptul, că aşteptările privind numărul locurilor de muncă create în anul viitor, de către unităţile economice chestionate din ramurile menţionate mai sus depăşeşte numărul locurilor de muncă create declarate în anul curent.

Unităţile economice participante la sondaj, indiferent dacă planifică să creeze sau nu locuri de muncă, îşi planifică pentru anul viitor şi anumite angajări. Cele mai multe întreprinderi care îşi planifică angajări de personal sunt din industria de prelucrare – 24% din totalul unităţilor economice chestionate, din agricultură – 15%, din comerţ – 12% etc.

Prin urmare, se poate concluziona, că potrivit rezultatelor Prognozei Pieţei Muncii, perspectivele de creştere a nivelului ocupării pentru anul viitor sunt destul de modeste. Cu toate acestea, un proces continuu de creare a noilor locuri de muncă şi plasare în câmpul muncii a şomerilor va exista.

Concluzii. Reieşind din rezultatele Prognozei Pieţei Muncii pentru anul 2011 se poate conchide că eforturile Agenţiei Naţionale pentru Ocuparea Forţei de Muncă în ceea ce priveşte gestionarea şomajului şi plasarea în câmpul muncii a celor care sunt în căutarea unui loc de muncă vor fi cu mult mai mari comparativ cu anii precedenţi. Totodată, o serie de măsuri ar ameliora simţitor situaţia de pe piaţa muncii. Printre acestea pot fi menţionate:

- perfecţionarea continuă a relaţiilor dintre Agenţie şi structurile ei teritoriale cu agenţii economici în vederea punerii în evidenţă a locurilor de muncă noi create şi vacante. Aceasta ar contribui, pe de o parte, la gestionarea mai eficientă a şomajului înregistrat, iar pe de altă parte, la utilizarea mai eficientă a potenţialului uman existent în localitatea în care există locuri de muncă vacante;
- aplicarea cât mai activă a rezultatelor Barometrului profesiilor pentru 2011 în activităţi de consiliere profesionale şi reconversiune profesională;
- extinderea lucrărilor publice remunerate ca măsură activă de combatere a şomajului;
- diversificarea structurii ocupaţionale în localităţile în care nivelul şomajului dar şi exodul forţei de muncă este impunător.

Astfel, potrivit celor expuse anterior, se poate considera că Prognoza pieţei muncii devine un instrument tot mai viabil şi mai popular de marketing al pieţei muncii.

consumer demand at goods and services markets. It is for this reason that research provides an assessment of expectations of questioned economic agents on the future demand for goods and services which they produce and deliver.

The forecast showed that more companies are planning to create new jobs for 2011 so that all jobs that are expected to be created by surveyed enterprises is 10,467 jobs. Most jobs are expected to be created in manufacturing – 6051 jobs, in agriculture – 1501 jobs, in business – 1295 jobs, construction – 406 jobs, transportation and communications – 366 jobs. It should be noted that expectations regarding the number of jobs created next year by surveyed business units from the mentioned branches exceed the number of jobs created declared this year.

Economic units participating at survey whether or not plans to create jobs, are planning for next year and some employment. Most companies that plans their recruitment of staff are in manufacturing – 24% of all surveyed economic units, in agriculture – 15% respectively, of trade – 12% etc.

Therefore, it can be concluded that according to the Labour Market Forecast results, growth prospects for next year's employment levels are quite modest. However, a continuous process of creating a new jobs and job placement of unemployed people will exist.

Based on results of Labour Market Forecast for 2011 can be concluded that the efforts of the National Agency for Employment in the management of unemployment and job placement for those who are looking for a job will be much higher as compared with previous years. However, a number of measures would significantly improve the situation on the labor market. Among these may be mentioned:

- continuous improvement of relations between the Agency and its territorial structures with economic agents to highlight the new created and vacant jobs. This would help, on the one hand, for more efficient management of unemployment and on the other hand, the more efficient use of existing human potential in the locality where are vacant jobs;
- application of the most active results of professions Barometer for 2011 in activities of professional conciliation and retraining;
- extension of paid public works as active measure to combat unemployment.
- diversification of occupational structure in areas where unemployment and the exodus of labor force is impressive.

Thus, given the foregoing, it can be considered that the Labor Market Forecast becomes a more viable and more popular tool for marketing of the labor market.

Bibliografie/Bibliography

1. Prognoza pieţei muncii 2011. www.anofm.md
2. Forţa de muncă în Republica Moldova, ocupare şi şomaj, 2007. Ancheta Forţei de Muncă, Biroul Naţional de statistică, Chişinău 2007.

METODOLOGII DE EVALUARE A CALITĂȚII VIEȚII LA NIVEL MONDIAL

Svetlana GOROBIEVSCHI, dr., conf. univ., UTM

Recenzent: Gheorghe ILIADI, dr. hab., IEFS

În articol este abordat conceptul teoretic de evaluare a standardelor de viață ale populației, care în condițiile globalizării devin un factor de competitivitate a țărilor. Autorul dezbate unele concepte metodologice, utilizate pentru evaluarea calității vieții (CV), din perspectiva nivelului mondial. Se utilizează o gamă largă de informații teoretice şi statistice, utilizate în metodologiile „The Economist Intelligence Unit", pe marginea evaluării CV la nivel global.

Autorul susține, că dezvoltarea umană poate fi definită ca un proces de extindere a oportunităților oamenilor de a alege condițiile de viață. Metodologiile, existente în domeniu, evaluează CV din diferite perspective, dar toate recunosc, că dezvoltarea umană este atât un proces, cât şi un rezultat final. Din perspectiva dezvoltării umane, autorul argumentează rolul şi importanța evaluării subiective a CV, efectuate prin sondaje publice. In articol sunt analizate rezultatele sondajelor publice, efectuate în țările Uniunii Europene, de către „The Economist Intelligence Unit", în perioada anilor 2005, 2007 şi 2009, pe componentele CV şi sunt formulate concluziile respective.

***Cuvinte cheie**: Calitatea vieții, indicatori de evaluare a calității vieții, concept metodologic, management al calității vieții, competitivitatea țărilor, metode de evaluare a calității vieții, satisfacție de viață.*

În condițiile economiei de piață, calitatea vieții a populației într-o oarecare țară devine un factor de competitivitate a acesteia. La nivelul mondial, calitatea vieții (CV) este determinată de Indicatorul Dezvoltării Umane (IDU) – metodologie propusă în a.1990 de către Organizația Națiunilor Unite, care include în sine atât indicatori monetari sau indicatori de bunăstare, cât şi indicatori de evaluare cu caracter social.

Potrivit acestei metodologii, drept indicatori ai bunăstării au fost determinate veniturile şi consumul populației, fiind considerate componente importante ale CV de ansamblu a populației. Venitul este unul din factorii cheie, care afectează, în mod direct, nivelul de trai al populației. Deoarece venitul populației, privit în general, se manifestă prin consum, creşterea acestuia poate fi văzută, în economie, în creşterea consumului. Astfel, pentru evaluarea bunăstării populației unei țări, este necesară o analiză paralelă a veniturilor şi a consumurilor totale ale populației.

Printre indicatorii bunăstării este considerat şi gradul de sărăcie al populației, iar instrumentul principalul de determinare a sărăciei este pragul sărăciei, care permite divizarea societății, în ansamblu, în oameni săraci şi non-săraci. Acest prag reprezintă standardul minim de viață al populației într-o țară. Oamenii, a căror bunăstare se află sub pragul de sărăcie, fac parte din populația săracă, în timp ce restul sunt considerați non-săraci.

WORLDWIDE AND EUROPEAN METHODS FOR ASSESSING LIVING STANDARDS

Svetlana GOROBIEVSCHI, PhD, conf.univ.,TUM

Reviewer: Gheorghe ILIADI, PhD, IEFS

The article argues the theoretical concept of assessing the population's standard of living, which in conditions of globalization becomes a factor of competitiveness among countries. The authors show some of the methodological concepts used for assessing the quality of life (QL) from a worldwide perspective. Using a wide range of theoretical and statistical information, they describe The Economist Intelligence Unit's Quality-of-Life Index (QLI).

The authors argue that human development can be defined as an enlargement process of opportunities for people to choose from. From the perspective of human development, opportunities for people extend, in most cases, in three critical areas: life expectancy, educational level, and access to economical resources necessary for a decent level of living.

From the perspective of human development, it is argued the role and importance of subjective evaluation of your resume made public surveys. The article analyzes the results of public polls conducted in the European Union countries „The Economist Intelligence Unit" during the years 2005, 2007 and 2009, and the CV components; there are formulated conclusions.

***Keywords**: quality-of-life index, assessment indicators, methodological concept, quality-of-life management, competiveness among countries, methods for quality-of-life assessment, life satisfaction*

In the market economy conditions the quality of life of people in one country or another is a competitive factor. At the world level quality of life (QoL) is determined by the Human Development Indicator (HDI), the method proposed in 1990 by the United Nations, which includes the monetary indicators or measures as welfare and social indicators both.

To measure the average achievements in a country is a challenge. As indicators of welfare, some monetary indices have been proposed - *income and consumption*, considered as important components of overall quality of life dynamics of population. Income is one of the key factors which directly affect the living standard of population. If you assume that population's income generally viewed in terms of its use is manifested through consumption, that its surplus can be seen in savings, and that any increase in real income causes an increase in consumption, then this requires a parallel analysis of income and household consumption to assess welfare. It has been demonstrated that the main tool for measuring poverty is the poverty line, which allows the division of the whole society into poor and non-poor people.

This is, essentially, the minimum allowable or critical life standard. The people, whose welfare levels are below the poverty line, form the poor part of the population, while the rest are referred to as non-poor.

Această varietate infinită de preferinţe a indicatorilor de evaluare a CV face imposibilă argumentarea unei metode unice, obiective, care să ia în consideraţie impactul progresului economic şi social asupra creşterii CV.

O societate democratică modernă tinde să ofere membrilor săi posibilitatea de a-şi alege liber stilul de viaţă, locul de trai, combinaţia optimă de bunuri, servicii, activităţi creative, recreative sau contemplative. Nu întâmplător, această abundenţă a opţiunilor există în ţările cu un Produs Intern Brut (PIB) înalt pe cap de locuitor. Faptul, că creşterea PIB-ului constituie încă preocuparea majoră a guvernelor din toată lumea nu este aleatorie – creşterea PIB-ului constituie aspiraţia majorităţii cetăţenilor din lumea întreagă. În linii generale, PIB-ul a provocat o mulţime de opinii controversate printre savanţii autohtoni şi internaţionali, pe marginea relevanţei sale în direcţia evaluării CV.

Astfel, autorul consideră, că a fost binevenită ***a doua perioadă de dezvoltare*** a ***aspectelor metodologice de evaluare a CV la nivel global***, care, practic, porneşte din anul 2005 şi durează până în anul 2010.

Analiştii Departamentului Internaţional de analiză economică „Economist Intelligence Unit" au elaborat un nou indice al CV în anul 2005, care avea la baza evaluării CV opinia subiectivă a respondenţilor pe marginea acesteia. Rezultatul cercetării a relevat date surprinzătoare: Irlanda s-a clasat confortabil pe locul întâi, Statele Unite ale Americii, deşi s-a situat pe locul al doilea în clasamentul după PIB pe locuitor (după Luxemburg), în clasamentul după CV, deţinea locul al treisprezecelea, iar Marea Britanie se situa pe locul al 29-lea.

Conform unor studii anterioare, a fost demonstrat, că bunăstarea materială, măsurată prin PIB pe locuitor, nu se poate fi considerată singura explicaţie complexă privind CV dintr-o ţară. O parte a literaturii de specialitate a încercat să ajusteze PIB-ul prin cuantificarea faţetelor, omise la măsurarea PIB-ului, de exemplu, diverse activităţi necomerciale, boli sociale şi poluarea mediului. Însă, această abordare a întâmpinat dificultăţi insurmontabile la atribuirea valorilor monetare diverşilor factori, care includ, în măsura mai mare, bunăstarea socio-economica [4].

Banii au importanţa lor, desigur, însă sondajele au demonstrat de-a lungul timpului, că creşterile substanţiale ale veniturilor nu s-au translat decât într-o măsura mică în satisfacţie [2; 3].

Departamentul Internaţional de analiză economică "The Economist Intelligence Unit" a propus o nouă variantă a indicelui CV, bazată pe o *metodologie unică,* care leagă *rezultatele anchetelor* privind satisfacţia subiectivă a vieţii de *determinanţii obiectivi ai CV din mai multe ţări.* Anume în a. 2005, a avut loc ***primul Sondaj european privind CV*** (SECV), desfăşurat de către Fundaţia Europeană pentru Îmbunătăţirea Condiţiilor de Viaţă şi de Muncă (Eurofound), în 111 ţări ale lumii [12].

Au existat numeroase încercări de a construi indici alternativi, non-monetari ai bunăstării sociale şi economice, prin combinarea într-o singură statistică a unei varietăţi de factori diferiţi, care, se consideră, influenţează CV. *Principala problemă* constă în mulţimea de factori, selectaţi pentru a evalua CV şi în atribuirea ponderii diverşilor indicatori pentru a găsi o măsura sintetică unică. PIB-ul, în pofida dezavantajelor sale, are, cel puţin, o semnificaţie clară, substanţială, iar preţurile

To characterize the quality of life, the authors consider that the most important income is the available income, known as *net income*, which means that part of income that remains available to people to cover consumer's spending and saving. The volume of expenditure in a given period depends on the income levels in the same period, the accumulation of income from prior periods, as well as the use of the anticipated income. As a rule, individual income of employees or their families are determined by the respective budgets. In addition to the factors listed above, a special place in the assessment of living standards is held by household consumption, which means all the consumed food and non food products, and the services used by population for non-productive purposes in a given period [3; 4; 5,11].

Each year the Human Development Reports (HDR) makes effective recommendations at national and international level. At national level, policy recommendations aim at human development priorities, the need to establish a new partnership between state and market, to promote new forms of alliance between governments, civil societies and institutions, communities and individuals. National, regional and global reports on human development have played a key role in promoting human development.

The Economist Intelligence Unit's Quality-of-Life Index (QLI)

The Economist Intelligence Unit's analysts developed a new QL index for the year 2005, which was based on the subjective opinion of respondents to the QL issues. The results of the research revealed surprising data: Ireland was ranked first comfortably. The United States of America, although was ranked second due to its GDP per capita (after Luxembourg), according to the QLI was ranked thirteenth, and the United Kingdom was ranked the 29th. It was shown a long time ago that only the material wellbeing does not adequately measure the quality of life [12]. Money has its importance, of course, but polls have shown over time that substantial increases in income are not always translated into human satisfaction [14].

Brithish Economic Analysis Division of The Economist Intelligence Unit proposed a new variant of QL index, variant based on a unique methodology that links the results of subjective life satisfaction surveys and the objective determinants of QL in several countries. This way, the QL index was calculated for 111 countries in 2005. We are going to present this methodology for calculating the QL index variant proposed by The Economist Intelligence Unit [12].

According to some previous studies, material wellbeing, as measured by GDP per person cannot be the only explanation of the complex concept of QL in a country. Some of the literature has tried to adjust GDP by quantifying facets which are omitted by the GDP measure - as, for example, various nonmarket activities and social ills such as environmental pollution. But this approach has faced insurmountable difficulties in assigning monetary values to the various factors that comprise a wider measure of socio-economic wellbeing [12].

There have been numerous attempts to construct

constituie ponderile obiective pentru bunurile şi serviciile care îl compun. Unii cercetători au invocat Declaraţia Universală a Drepturilor Omului pentru a identifica factorii, care trebuie consideraţi în evaluarea CV. Însă, chiar dacă această declaraţie este acceptată ca punct de pornire, indicatorii sau ponderile acestora nu pot fi indicaţi cu exactitate. Unul din mijloacele tehnocratice, folosit deseori, îl constituie recurgerea la "opiniile experţilor".

Baza studiului realizat, de către "The Economist Intelligence Unit" pentru ***îmbunătăţirea metodologiei de evaluare a CV,*** *au constituit-o anchetele privind satisfacţia (subiectivă) a vieţii*. În astfel de anchete, subiecţii au fost intervievaţi despre gradul, în care sunt satisfăcuţi de viaţă, în general. O întrebare tipică acestui fel de anchete-barometru, în studiile europene, este de genul: "În general, sunteţi foarte satisfăcuţi, aproape satisfăcuţi, nu prea satisfăcuţi sau deloc satisfăcuţi de viaţa pe care o duceţi?"

Rezultatele anchetelor de acest gen s-au bucurat de o atenţie crescândă în ultimii ani. În ciuda criticilor iniţiale (care se refereau la diferenţele de ordin cultural şi la barierele de limbă, precum şi la factorii psihologici, care distorsionează răspunsurile), testele au demonstrat lipsa de fond a majorităţii temerilor sau le-au diminuat. Una dintre obiecţii o constituie faptul, că răspunsurile anchetelor nu reflectă, în mod corespunzător, felul în care oamenii îşi percep viaţa în mod real; ei, raportează cât de satisfăcuţi se aşteaptă să fie. Însă, studiul realizat, în publicaţia amintită, specifică faptul, că subiecţii îşi cunosc foarte bine gradul de satisfacţie; răspunsurile privind satisfacţia vieţii tind să fie promte, ratele de non-răspuns sunt foarte scăzute. Astfel, determinarea satisfacţiei vieţii s-a dovedit a fi corelată cu teste mult mai sofisticate, evaluări efectuate de cei, care cunosc individul şi măsurile comportamentale. Rezultatele anchetelor s-au dovedit, în general, a fi mult mai consistente şi mai folositoare decât se aştepta.

O altă critică, adusă acestui tip de anchete, face referire la răspunsurile privind satisfacţia vieţii, care reflectă, mai degrabă, viziunea dominantă despre viaţă decât despre CV dintr-o ţară. Satisfacţia vieţii este privită ca o judecată, care depinde de cadrele sociale şi culturale specifice. Însă, acest grad de relativism este invalidat de faptul, că populaţia din diferite ţări raportează criterii similare ca fiind importante pentru satisfacţia vieii, iar majoritatea diferenţelor în satisfacţia vieţii, care apar între ţări, poate fi pusă condiţionată de diferenţele dintre circumstanţele obiective. În plus, a fost stabilit, că răspunsurile imigranţilor dintr-o ţară sunt mult mai apropiate de răspunsurile populaţiei locale decât de cele din ţara natală. Răspunsurile la întrebările despre satisfacţie, în ţările bilingve (în care sunt doua limbi oficiale), nu relevă o prejudecată legată de înţelesurile şi conotaţiile, posibil, diferite ale cuvintelor "fericire" şi "satisfacţie".

Există mai multe motive, din care nu este suficient să se calculeze indicele CV dintr-o ţară ca medie a punctajului corespunzător satisfacţiei vieţii, obţinut în urma prelucrării rezultatelor anchetelor. *În primul r*ând, rezultatele, comparabile pentru un numar suficient de ţări, tind să fie depăşite, iar unele naţiuni nu sunt acoperite de rezultatele anchetelor. *În al doilea rând,* impactul măsurării erorilor în evaluarea legăturilor dintre percepţia asupra satisfacţiei vieţii şi indicatorii obiectivi tind să se anihileze atunci când cercetarea cuprinde un număr mare de ţări. Cu toate acestea, ar putea exista un număr semnificativ de

alternative, non-monetary indices of social and economic wellbeing by combining in a single statistic a variety of different factors that influence QL. The main problem is selection bias in QL factors and assigning weights to different indicators (measured on a comparable and meaningful scale) in order to find a single synthetic measure. GDP, despite its drawbacks, has at least one clear, substantive meaning, and prices are objective weights for the goods and services component. Some researchers have invoked the Universal Declaration of Human Rights to identify factors that should be included in a QL measure. But even if accepted as a starting point, they are not well defined and easy to weigh.

The starting point of the study conducted by The Economist Intelligence Unit for a methodologically improved and more comprehensive measurement of QL is subjective life-satisfaction surveys. In such investigations subjects are asked the question of how satisfied they are with their lives in general. Therefore, a typical question on a scale used in the EU's Eurobarometer studies is, "On the whole are you very satisfied, fairly satisfied, not very satisfied, or not at all satisfied with the life you lead?"

The results of such surveys have enjoyed growing attention in recent years. Despite initial criticism which is related to cultural differences, language barriers, and psychological factors distorting the answers, tests have disproved or mitigated most concerns. One objection is that responses to surveys do not adequately reflect how people actually perceive their lives; they report how satisfied they are expected to be. But the study conducted by the above mentioned journal indicates that subjects know very well how satisfied they are. Responses are prompt and non-response rates are low. The simple measure of life satisfaction was found to correlate with more sophisticated tests. Survey results have proved more reliable than expected [8].

Another criticism of this type of investigation is that life-satisfaction responses reflect the dominant view of life rather than actual quality of life in a country. Life satisfaction is seen as a judgement depending on specific social and cultural frames of reference. But this degree of relativism is invalidated by the fact that people in different countries report similar criteria as being important for life satisfaction, and also that the majority of differences in life satisfaction across countries can be attributed to differences in objective circumstances. In addition, it has been found that the answers of immigrants in a country are much closer to the local population responses than answers in their motherland. Answers to questions on satisfaction in bilingual countries do not reveal any linguistic bias related to different meanings and connotations of the words "happiness" and "satisfaction."

There are several reasons why it is not sufficient to calculate the QL index of a country as the average life satisfaction score obtained from processing the survey results. First, comparable results for a sufficient number of countries tend to be outdated, while many nations are not covered by the survey results. Second,

erori într-o anumită ţară.

Astfel, există o propabilitate mai mare de eroare în evaluarea CV între ţări, dacă se foloseşte un punctaj mediu unic al satisfacţiei vieţii faţă de un indice cu mai multe componente. Ultimul şi cel mai important motiv, deşi majoritatea variaţiilor între ţări, din cadrul anchetelor privind satisfacţia vieţii, pot fi atribuite factorilor obiectivi, este faptul, că există, totuşi, o componentă semnificativă, suplimentară măsurării erorilor, care poate fi condiţionată de factorii specifici, pe care i-am dori excluşi din calculul unui indice obiectiv al CV.

Pentru a calcula un indice obiectiv, specialiştii britanici au folosit rezultatele anchetelor asupra satisfacţiei vieţii ca punct de pornire şi ca mijloc de determinare a ponderii determinanţilor diverşi ai CV între ţări.

Cei nouă factori determinanţi ai CV, în viziunea organizaţiei internaţionale "The Economist Intelligence Unit", precum şi indicatorii, utilizaţi pentru a reprezenta aceşti factori, sunt următorii [13]:

1) *bunăstarea materială*, măsurată prin PIB pe locuitor la Paritatea Puterii de Cumparare în USD (sursa: Economist Intelligence Unit);

2) *sănătatea,* măsurată prin speranţa de viaţă la naştere, exprimată în ani (sursa: US Census Bureau);

3) *stabilitatea politică* şi siguranţa socială, reprezentată prin evaluarea stabilităţii politice şi a siguranţei (sursa: Economist Intelligence Unit);

4) *viaţa familială*, evaluată prin rata divorţurilor (la 1000 de locuitori), transformată în indice cu valori de la 1 (cea mai scazută rată a divorţialitatii) la 5 (cea mai ridicată) (sursa: Organizaţia Naţiunilor Unite, Euromonitor);

5) *viaţa comunităţii*, evaluată prin intermediul variabilelor dummy, care iau valoarea 1 dacă ţara analizată are o rată crescută a prezenţei la biserică sau apartenenţă la o uniune comercială sindicală sau valoarea zero – în celelalte cazuri (sursa: Organizaţia Internaţională a Muncii, World Values Survey);

6) *clima şi caracteristicile geografice*, măsurate prin latitudine, pentru a se putea face

distincţia între climatele calde sau reci (sursa: CIA World Factbook);

7) *siguranţa locului de muncă*, măsurată prin rata şomajului, exprimată procentual (sursa: Economist Intelligence Unit, Organizaţia Internaţională a Muncii);

8) *libertatea politică*, măsurată prin media indicilor libertăţilor politice şi civile, pe o scară de la 1 (complet liber) la 7 (îngrădit) (sursa: Freedom House);

9) *egalitatea între sexe*, măsurată prin raportul dintre câştigurile salariale ale populaţiei masculine şi ale celei feminine (date recent disponibile) (sursa: Raportul Dezvoltarii Umane).

De asemenea, au mai fost supuse cercetării un număr de alte variabile, dar, păstrând rezultatele din literatura de specialitate, acestea nu au avut impact asupra structurii multivariate. Printre variabilele, la care s-a renunţat, se numără nivelul educaţional, rata creşterii reale a PIB-ului şi inegalitatea veniturilor (coeficientul Gini). În diferite studii, s-a demonstrat că există o corelaţie redusă între educaţie şi satisfacţia vieţii, întrucât educaţia, prioritar, are impact asupra veniturilor şi sănătăţii, şi, posibil, asupra altor variabile, cum ar fi gradul libertăţii politice.

Cel de-al doilea Sondaj European privind Calitatea Vieţii the impact of measurement errors on assessing the relationship between life satisfaction perception and objective indicators tends to cancel out when the research refers to a large number of countries. There might also be a significant number of errors for any given country. Thus, there is a bigger chance of error in assessing QL between countries, if we take a single average life-satisfaction score as opposed to a multi-component index. The last and most important reason – inter-country variation in the life-satisfaction surveys can be explained by objective factors.

Quality-of-Life Indicators

To calculate an objective index, the British specialists have used the survey results on life satisfaction as a starting point, and as a means for deriving weights for the various determinants of QL across countries.

The nine quality-of-life factors chosen by "The Economist Intelligence Unit" and the indicators used to represent these factors are [12]:

1)*Material wellbeing* (GDP per person, at PPP in $. Source:Economist Intelligence Unit);

2)*Health* (Life expectancy at birth, years. Source: US Census Bureau);

3)*Political stability and security* (Political stability and security ratings. Source : Economist Intelligence Unit);

4)*Family life* (Divorce rate per 1,000 population, converted into index of 1 – lowest divorce rates to 5 – highest. Sources: UN; Euromonitor);

5)*Community life* (Dummy variable taking value 1 if country has either high rate of church attendance or trade-union membership; zero otherwise. Sources: ILO; World Values Survey);

6) *Climate and geography* (Latitude, to distinguish between warmer and colder climes. Source: CIA World Factbook);

7) *Job security* (Unemployment rate, %. Sources: Economist Intelligence Unit, ILO);

8) *Political freedon* (Average of indices of political and civil liberties. Scale of 1 – completely free to 7 – unfree. Source: Freedom House);

9) *Gender equality (*Ratio of average male and female earnings, latest available data. Source: UNDP Human Development Report).

A number of other variables were also investigated but, in line with findings in the literature, they had no significant impact on QL. These were: education levels, the rate of real GDP growth and income inequality (Gini coefficient). Studies have often found a small correlation between education and life satisfaction. A recent report by the ILO found that an indicator of schooling and training was actually inversely related to wellbeing when jobs were poorly attuned to people's needs and aspirations.

The British analysts have pointed out that GDP per capita explains more than 50% of the inter-country variation in life satisfaction and the relationship is linear. Surveys show that in rich countries high-income population is more satisfied with the level of living than low income people. In 24 of the 28 countries that entered the Eurobarometer survey, material wellbeing

(SECV), desfăşurat de Fundaţia Europeană pentru Îmbunătăţirea Condiţiilor de Viaţă şi de Muncă (Eurofound) în 2007, a solicitat cetăţenilor europeni să evalueze multiple aspecte ale calităţii societăţii. Rezultatul este o imagine de ansamblu a diferitor realităţi sociale din cele 27 de state membre ale UE, precum şi din Norvegia, Croaţia, Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei şi Turcia.

Raportul Organizaţiei Internaţionale a Muncii a arătat, că indicatorii şcolarizării şi instruirii sunt într-o legătură invers proporţională cu bunăstarea atunci când slujbele sunt foarte puţin familiare cu nevoile şi aspiraţiile oamenilor. PIB-ul pe locuitor explică în proporţie de mai bine de 50% variaţia între ţări a satisfacţiei vieţii, iar legătura dintre aceşti parametri este liniară. Sondajele au dat dovadă, că, în ţările bogate, populaţia cu venituri ridicate este cu mult mai mulţumită de CV decât populaţia cu venituri mici. În 24 din 28 de ţări, care au intrat în ancheta Eurobarometru, bunăstarea materială a fost identificată ca cel mai important criteriu pentru satisfacţia vieţii [9].

Totuşi, de-a lungul câtorva decenii, în ţările dezvoltate s-a manifestat doar un trend uşor crescător în scorurile medii ale satisfacţiei vieţii, în timp ce venitul mediu a crescut simţitor. Nu există o confirmare clară a paradoxului în cazul veniturilor crescânde versus punctaje staţionare ale satisfacţiei vieţii: o creştere a venitului unei persoane cauzează resentimente şi reduce bunăstarea şi satisfacţia celorlalţi. În investigaţiile, realizate de "The Economist Intelligence Unit", inegalitatea venitului nu are impact semnificativ asupra nivelului satisfacţiei vieţii. ***Anul 2010 constituie începutul perioadei a treia de dezvoltare a indicatorilor de evaluare a CV la nivel global.*** Noua metodologie de evaluare a CV la nivel global pune accent pe următorii factori:

- costul de trai în ţara respectivă;
- cultura şi hobby-urile persoanelor;
- dezvoltarea economică;
- gradul de dezvoltare a culturii;
- sănătatea populaţiei;
- gradul de dezvoltare a infrastructurii;
- siguranţa în stat sau stabilitatea;
- condiţiile climaterice.

Din indicatorii de evaluare a CV, la nivel global, au dispărut PIB-ul la Paritatea Puterii de Cumpărare în USD, siguranţa locului de muncă, stabilitatea şi libertatea politică, viaţa familială ş.a.

has been identified as the most important criterion for life satisfaction. However, over several decades there has been only a very modest upward trend in average life-satisfaction scores in developed nations, whereas average income has grown substantially. There is no evidence for an explanation. In The Economist Intelligence Unit's estimates, the level of income inequality had no impact on levels of life satisfaction. Life satisfaction is primarily determined by absolute status related to states of mind and aspirations. The explanation is that there are four factors associated with modernisation that, in part, offset its positive impact:

- a concomitant breakdown of traditional institutions is manifested in the decline of religiosity and of trade unions;
- a marked rise in various social pathologies (crime, and drug and alcohol addiction);
- a decline in political participation and of trust in public authority;
- the erosion of the institutions of family and marriage.

In personal terms, this has also been manifested in increased general uncertainty and an obsession with personal risk. These phenomena have accompanied rising incomes and expanded individual choice.

Quality-of-Life-Assessment in 2010

Since 2010 we have witnessed another period in the development of worlwide QL assessment. The new methodology for evaluating the global QL focuses on the following factors [8; 9]:

- cost of living in a country;
- people's culture and hobby;
- economic development;
- degree of cultural development;
- public health;
- infrastructure development degree;
- state security or stability;
- climatic conditions.

Some indicators previously used to assess QL are no longer in use. These are: GDP at PPP in $, job security, political stability and freedom, family life, etc.

Tabelul 1/ Table 1

Ponderea factorilor ce influențează CV în diferite țări ale lumii (din 100 puncte)/ The weight of QL factors in different countries of the world (out of 100 points)

Țările/ Country	Costul de trai/ Living cost	Cultură şi hobby/ Culture & hobby	Economie/ Economy	Cultura/ Culture	Sănătate Health	Infra-structura /Infra-structure	Siguranță/ Stabilitate/ Safety/ Stability	Clima/ Climte	Total/ Total
1.Ecuador	100	95	73	62	72	45	86	96	81
2. Panama	93	100	62	63	77	74	93	69	80
3. Mexico	94	90	68	66	76	59	81	92	79
4. France	78	60	59	81	100	92	100	87	78
5. Italy	85	65	64	85	90	62	100	87	78
6. Uruguay	94	80	64	72	72	61	100	93	77
7. Malta	88	72	66	71	80	52	100	95	76
8. Chile	95	87	60	67	73	73	98	59	76
9. Spain	90	65	56	68	90	66	100	79	75
10. Costa Rica	95	76	62	60	78	60	95	79	75
11. Brazil	92	74	66	61	73	62	83	82	74
12. Argentina	92	60	61	70	82	56	100	91	74
13. Colombia	98	70	68	58	72	44	71	92	73
14. New Zealand	96	55	58	59	86	70	100	84	73
15. U.S.	57	78	57	79	78	100	100	80	73
16. Portugal	72	74	60	72	77	56	100	83	72
17. Australia	57	69	56	58	87	92	100	84	71
18. Belize	83	78	69	58	60	60	82	65	70
19. Malaysia	96	62	66	71	68	44	86	43	69
20. Ireland	78	80	28	81	79	60	100	65	68
21. Nicaragua	98	60	66	57	66	36	69	68	67
22. Marea Britanie	57	80	30	70	84	80	100	66	67
23. Honduras	97	50	65	32	66	40	71	83	64
24. Republica Dominicană	97	60	58	47	60	40	70	57	63
25. Thailand	92	45	68	65	63	32	60	24	61

Sursa/ Source: www.hdr.undp.org.

Revista “International Living” a publicat un top al celor mai bune țări, din punct de vedere al CV, prin aceasta înțelegându-se costul de trai (15%), cultură şi hobby-uri (10%), economie (15%), mediu (10%), libertăți

The "International Living" Journal 2009 [14] published a top ten best countries in terms of QL, meaning the cost of living (15%), culture and hobbies (10%), economy (15%) environment (10%), freedom (10%), health (10%),

(10%), sănătate (10%), infrastructură (10%), securitate (10%), climă (10%). Pe locul I, în top, se află Franța, fiind urmată de Australia şi Elveția. Următoarele 10 poziții, în top, sunt ocupate de Germania, Noua Zeelandă, Luxembourg, Statele Unite, Belgia, Canada şi Italia. Australia, în opinia autorului, este o țară foarte atractivă şi nu doar pentru retragere după pensionare, datorită vieții echilibrate, climei temperate, plajelor vaste şi peisajelor deosebite, dar şi pentru persoanele cu diplomă de facultate, care îşi vor găsi un loc de muncă, întrucât economia australiană profită de pe urma boom-ului asiatic. În Elveția, întregul sistem funcționează bine: există fiabilitate, calitate, discreție, punctualitate, siguranță şi liniște, deşi se vorbesc 5 limbi. În Noua Zeelandă se găsesc cele mai frumoase peisaje din lume. Mai mult, pentru tinerii licențiați, aflați la începutul unei cariere, Noua Zeelandă este locul preferat. Există un nivel foarte scăzut al ratei criminalității, iar sărăcia este un fenomen. România este depăşită după aceşti parametri de Republica Dominicană şi Insulele Cayman [2].

În funcție de grupurile sociale, persoanele în etate în NMS-12 pare să fi fost cei mai afectați de criza economică. Printre oamenii de vârsta de 65 de ani şi peste, satisfacția cu standardul de viață a scăzut cu 5%, în UE-15, şi cu 12%, în NSM-12. Conform datelor sondajului din a.2009, satisfacția privind CV a persoanelor în vârstă din NMS-12 a fost la un nivel mai scăzut decât a omologilor din UE-15: în rândul persoanelor de vârsta de 65 de ani şi peste, rating-ul mediu de satisfacție față de nivelul de trai a fost de 6,9%, în UE-15, comparativ cu 5,2% - în NMS-12. Nu este surprinzător faptul, că unii oameni, cărora le este dificil să se întâlnească cu prietenii în afara domiciliului, sunt semnificativ mai puțin mulțumiți de nivelul lor de viață decât cei, care consideră, că le este uşor de a practica aceste întâlniri.

După cum arată tabelul 2, în NMS-12 de două ori mai mulți oameni decât în UE-15 au recunoscut, că le este dificil de a-şi permite o întâlnite cu prietenii în afara domiciliului. În a.2009, proporția de cetățeni, care au avut diferite dificultăți, a fost cea mai mare în Bulgaria, Grecia, Ungaria şi Letonia (în fiecare țară - mai mult de 30%, şi în Bulgaria - mai mult de 40%). Cele mai mari creşteri (peste 5%) ale insatisfacției au fost înregistrate în Grecia, Irlanda, Letonia şi Lituania.

infrastructure (10%), security (10%), climate (10%). France ranks first, then Australia, Switzerland, Germany, New Zealand, Luxembourg, the United States, Belgium, Canada and Italy. Australia, for example, is a place good for retirement, living a balanced life, enjoying a temperate climate, vast beaches and great landscapes. Also, people with college degree will find a job easily because of the Australian economy and the Asian boom. In Switzerland, everything works. There is reliability, quality, discretion, punctuality, safety and tranquility. Five languages are spoken in Switzerland. In New Zealand you can see the most beautiful scenery in the world. Moreover, for young graduates, New Zealand is the perfect place. There is a very low crime rate as well. Romania is flanked by the Cayman Islands and the Dominican Republic [2].

Drop in satisfaction with life and standard of living in the EU

In general, the most striking changes between 2007 and 2009 were seen in terms of satisfaction with life in general and with standard of living. Between the last quarter of 2007 and September 2009, the average level of satisfaction with life in general across the EU fell from 7.0 to 6.8, or by about 4%. This decline was more marked in the new Member States, where global life satisfaction had been increasing: here, the average score fell from 6.5 to 6.1, this decline of 6% being twice as great as the fall in life satisfaction in the EU15. The biggest falls were in Bulgaria (where average ratings of life satisfaction fell from 5.0 in 2007 to 4.4 in 2009), Romania, Malta, Estonia and Latvia, but also in France where the average life satisfaction rating fell from 7.3 to 6.7. So, in the Baltic States, for instance, the pattern of decline in life satisfaction reflects the drop in GDP. However, it does not correspond to the relatively small declines in GDP in countries such as Malta and France [13].

As table 2 shows, around twice as many people in the NMS12 as in the EU15 find it difficult to make ends meet. In 2009, the proportion of citizens having difficulties was highest in Bulgaria, Greece, Hungary and Latvia (more than 30% in each country, and more than 40% in Bulgaria). The pattern was little changed from 2007; the greatest increases (of more than 5%) were in Greece, Ireland, Latvia and Lithuania.

Tabelul 2/ Table 2

Elemente de tulpină economică, UE-15 şi NMS-12/
Elements of economic strain, EU-15 and NMS-12

Indicatori de satisfacție	**UE -15**		**NMS-12***	
	2007	***2009***	***2007***	***2009***
Dificil de a-şi permite o întâlnire în afara domiciliului/ Difficult to make ends meet	10%	11%	26%	22%
Nu-şi pot permite să consume carne/ Cannot afford meat	4%	6%	20%	21%
Nu-şi pot permite o scurtă vacanță /Cannot afford a holiday	24%	28%	55%	55%

Sursa/Source: Trends in quality of life in the EU: 2003–2009

Notă: Respondenții au evaluat satisfacția pe o scară de la 1 la 10.

Pentru a identifica dificultăţile, relativ, severe în satisfacţie au fost folosiţi doi indicatori speciali ai indicelui de privare: imposibilitatea de a-şi permite mese cu carne, pui sau peşte în fiecare a doua zi, şi imposibilitatea de a-şi permite o vacanţă de o săptămână, anual, departe de casă. Tabelul 2 arată, că proporţiile imposibilităţilor de a-şi permite aceste elemente sunt mult mai mari în noile state membre ale UE şi că modificările acestor indicatori din 2007 până în 2009, în general, a fost destul de semnificativă. Cele mai mari creşteri în privare au fost depistate în Ungaria, unde proporţia de cetăţeni, care au confirmat imposibilitatea de a se alimenta cu carne, a crescut de la 32% la 42%, în perioada 2007 - 2009. La fel, în această perioadă, proporţia imposibilităţii de a-şi permite o vacanţă a crescut de la 61%, în a.2007, la 73%, în 2009; unica ţară, în care alte persoane au raportat niveluri comparabile de sărăcie în a. 2009 a fost Bulgaria.

În general, pentru cele 27 de state membre ale UE, în ansamblu, CV a rămas relativ stabilă între 2007 şi 2009, existând şi mici modificări pozitive. În ţările care au aderat la UE în a.2004, CV s-a îmbunătăţit considerabil mai mult decât în vechile state membre. Acest lucru s-a manifestat în satisfacţia oamenilor cu sferele private ale vieţii, cum ar fi cu locuinţele şi nivelul de trai, cu serviciile publice, cum ar fi educaţia, sănătatea şi transportul public, precum şi în evaluarea globală a CV lor.

Two particular indicators from the deprivation index were used to identify changes in relatively severe hardship: being *unable to afford meals with meat*, *chicken or fish* every second day, and being unable to afford *a week's annual holiday away from home*. Table 2 shows that the proportions unable to afford these items are much higher in the NMS, but that there were relatively little changed overall between 2007 and 2009. The biggest increases in deprivation were found in Hungary, where the proportion of citizens who said that they were unable to afford meat rose from 32% to 42% between 2007 and 2009. Meanwhile, the proportion unable to afford a holiday rose from 61% in 2007 to 73% in 2009; the only other country in which people reported comparable levels of deprivation in 2009 was Bulgaria.

While between 2007 and 2009 there were noticeable falls in people's satisfaction with their lives, and their standard of living, there was less change in their satisfaction with other aspects of life. Between 2007 and 2009, satisfaction with family life and health fell somewhat more, but job satisfaction remained remarkably stable, as Table 3 indicates.

Table 3 /Tabelul 3

Satisfacţia diferitelor aspecte ale vieţii, UE-15 şi NMS-12/
Satisfaction with different aspects of life, EU-15 and NMS-12

Indicatori de satisfacţie	UE -15		NMS-12*	
	2007	2009	2007	2009
Satisfacţia în viaţa de familie /Family life	7,95	7,81	7,70	7,52
Satisfacţia privind locurile de muncă /Job	7,22	7,21	6,84	6,95
Satisfacţia de starea sănătăţii /Health	7,44	7,26	6,98	6,7

Sursa/Source: Trends in quality of life in the EU: 2003–2009.

Notă: Respondenţii au evaluat satisfacţia pe o scară de la 1 la 10. / Note: People rated heir satisfaction on a scale from 1 to 10.
*NMS-12 se referă la cele douăsprezece noi state membre care au aderat la UE în 2004 şi 2007: Bulgaria, Slovenia Republica Cehă, Estonia, Cipru, Letonia, Lituania, Ungaria, Malta, Polonia, România, Slovacia.

Satisfacţia privind viaţa de familie a fost, relativ, mare în toate ţările UE şi a fost dificil de diferenţiat datele consecvent în trei perioade de timp. Cu toate acestea, există două grupuri de ţări, în care satisfacţia privind viaţa de familie a scăzut în perioada 2003-2007, în aa.2007-2009 – Germania, Austria, Grecia, Italia, Portugalia şi Spania. Punctele de vedere ale persoanelor în etate par să fi fost mai flexibile, decât cele ale cetăţenilor de vârstă medie între a.2007 şi a.2009, cu un declin de 3% al nivelului de satisfacţie privind viaţa de familie, comparativ cu o scădere de 2% în rândul persoanelor de vârstă cuprinsă între 35 şi 64 de ani şi nici o schimbare în rândul celor de vârstă cuprinsă între 18 şi 34 ani. Nu a fost identificată nici o diferenţă între nivelul de satisfacţie referitor la viaţa de familie al bărbaţilor şi femeilor [13].

În aceeaşi perioadă analizată (aa.2007 – 2009), nivelul de satisfacţie privind sănătatea a scăzut cu 4% în rândul respondenţilor în NMS-12 şi cu 2% - în UE-15, diferenţele cele mai mari fiind marcate în Bulgaria, România şi Portugalia. Cu toate acestea, în Letonia oamenii au fost mai mulţumiţi de sănătatea lor în a.2009 decât în a.2007.

Satisfaction with family life is relatively high in all countries, and it is difficult to discern any consistent trend across the three points in time. However, there are two groups of countries in which satisfaction with family life fell between 2003 and 2007, and again between 2007 and 2009 – Germany and Austria; and Greece, Italy, Portugal and Spain. The views of older people appear to have changed somewhat more than those of the average citizen between 2007 and 2009, with a decline of 3% in their level of satisfaction with family life, compared with a fall of 2% for people aged between 35 and 64 years, and no change among those aged between 18 and 34. There was no difference between the ratings that men and women gave to their levels of satisfaction [13].

Between 2007 and 2009, levels of satisfaction with health fell by 4% among respondents in the NMS12 and by 2% among people in the EU 15, the most marked drops being in Bulgaria, Romania and Portugal. However, people in Latvia were more satisfied with their health in

Astfel de modificări sunt dificil de interpretat.

Schimbările nivelurilor de satisfacție cu privire la locurile de muncă sunt la fel de uimitoare. În general, gradul de satisfacție referitor la locurile de muncă, în medie, nu s-a schimbat în perioada aa.2007-2009, iar în NMS-12 chiar a crescut cu 2%, în medie. Acest lucru pare paradoxal pe fundalul recesiunii economice, în condițiile creşterii nesiguranței în locul de muncă şi de înrăutățirii condițiilor de muncă. Aşa dar, pare paradoxal, că satisfacția privind locurile de muncă a crescut cel mai mult în Marea Britanie, Irlanda şi în statele baltice, țări care au înregistrat pierderi substanțiale la capitolul locuri de muncă în perioada crizei economice[13].

În viziunea autorului, metodologia, propusă de PNUD în 2010 de evaluare a CV este una interesantă şi destul de relevantă şi permite comparabilitatea țărilor pe arena mondială după mai multor indicatori, dar este destul de greoaie şi necesită mult timp pentru compilarea, sistematizarea şi prelucrarea informației respective.

În concluzie, autorul susține opinia, că dezvoltarea umană poate fi definită drept un proces de extindere a posibilităților oamenilor de a alege. În fiecare zi, oamenii fac numeroase alegeri în domeniile economic, social şi politic. Dacă ei se află în centrul politicilor de dezvoltare, atunci aceste eforturi urmează a fi adaptate la lărgirea posibilităților de alegere. În perspectiva dezvoltării umane, posibilitățile oamenilor de a alege se extind în trei domenii critice: durata vieții, nivelul de educație şi accesul la resursele economice, necesare pentru un trai decent. Deci, dezvoltarea umană este atât un proces, cât şi un rezultat final.

Indiscutabil, cadrul fundamental al dezvoltării umane este foarte larg. Conceptul acesteia este legat, într-un mod compatibil şi complementar, de drepturile omului. Dacă dezvoltarea umană vizează extinderea posibilităților şi libertăților, de care beneficiază membrii unei comunități, drepturile omului reprezintă un demers de perfecționare a structurilor sociale, care facilitează sau asigură aceste posibilități şi libertăți.

Alte domenii de alegere, cărora oamenii, de asemenea, le atribuie o valoare înaltă, constituie participarea la viața socială, securitatea, guvernarea responsabilă şi durabilitatea. Din punct de vedere al dezvoltării umane, toate acestea sunt necesare pentru asigurarea productivității şi creativității, a respectului față de sine şi a sentimentului de apartenență la o comunitate. În ultimă instanță, dezvoltarea umană este dezvoltarea oamenilor, pentru oameni şi prin oameni.

Deosebirea esențială dintre conceptul de creştere economică şi cel de dezvoltare umană constă în faptul, că primul se concentrează, în exclusivitate, asupra extinderii unei singure posibilități – cea de a obține venituri, pe când cel de-al doilea presupune consolidarea tuturor posibilităților – fie economice, sociale, culturale sau politice. Din punct de vedere al conceptului dezvoltării umane, venitul este un mijloc de dezvoltare umană, dar nu şi unicul mijloc. Folosind diverse metode, beneficiile venitului trebuie utilizate astfel ca să cuprindă multiplele aspecte ale dezvoltării. Prin urmare, creşterea economică este o condiție necesară, dar nu şi suficientă, pentru dezvoltarea umană.

Conform Rapoartelor Dezvoltării Umane ale ONU, pentru dezvoltarea umană contează, în primul rând, nu cantitatea, ci calitatea creşterii economice. Deseori guvernele, în special ale

2009 than they had been in 2007, so it is difficult to know how to interpret such changes. Overall, average job satisfaction did not change between 2007 and 2009, and in the NMS12 it rose by 2%, on average. This appears paradoxical against a background of economic recession, growing job insecurity and deteriorating working conditions (for at least some workers).

Conclusions**.** From our point of view, the methodology proposed by UNDP in 2010 for QL assessment is interesting and relevant. It allows countries in the world to be compared according to several indicators. However, it is quite cumbersome and time-consuming to compile and systematize primary information. In conclusion, we argue that human development can be defined as a process of enlarging people's choices as much as possible. Every day people make many choices in the economic, social and political areas. From the perspective of human development, people's opportunities to choose are expanding in three critical areas: life expectancy, educational level and access to economic resources necessary for a decent life.

However, the fundamental human development framework is much broader. The concept of human development is linked in a compatible and complementary way to human rights. While human development aims at expanding opportunities and freedom enjoyed by members of the community, human rights is an approach to improving the social structures that facilitate or secure these capabilities and freedom.

Other choice areas, whom people assign a high value, is the participation in social life, security, responsible governance and sustainability. In terms of human development all these factors are necessary in order to ensure productivity and creativity, self-respect and the sense of belonging to a community. Ultimately, human development means to develop people for people and through people. The essential difference between the concept of economic growth and human development is that the former focuses exclusively on a single expansion possibility - to make money, while the latter involves the consolidation of all possibilities - economic, social, cultural or political. From the viewpoint of the concept of human development, income is a means for human development, but not the only one. Using various methods, the benefits of income should be used to cover multiple aspects of development. Therefore, growth is a necessary but not sufficient condition for human development.

According to Human Development Reports, human development matters first, not quantity, but quality growth. Often governments, especially in transition countries, do not consider improving the quality of economic growth and expanding opportunities for people to choose from. Usually, they are concerned with other aspects of the transition process, such as macroeconomic stabilization, budget execution, and foreign policy, marginalizing the importance, structure, quality, and influence of other factors on human development. The xperience of several countries in transition in the last decade has proved that there is no direct link between

ţărilor în tranziţie, nu consideră ameliorarea calităţii creşterii economice şi extinderea posibilităţilor oamenilor de a alege drept probleme importante. De obicei, ele sunt preocupate de alte aspecte ale procesului de tranziţie, cum ar fi stabilizarea macroeconomică, executarea bugetului, promovarea politicii externe, marginalizând, astfel, importanţa, structura şi calitatea creşterii economice, şi, mai ales, influenţa ei asupra dezvoltării umane, experienţa mai multor ţări în tranziţie din ultimul deceniu, deja a demonstrat, că nu există o legătură directă între stabilitate, creştere economică şi dezvoltare umană.

Însă, chiar dacă această legătură a fost stabilită, ea poate să dispară treptat, îndeosebi în cazul în care gestiunea politicilor strategice nu este consecventă sau adecvată scopurilor dezvoltării umane. Din aceste motive, dezvoltarea umană trebuie să fie încorporată în dezbaterile privind politicile publice şi inclusă în agenda procesului decizional. Deci, este cert, că nu trebuie să ignorăm faptul, că definirea conceptului de dezvoltare umană cuprinde mai mult decât venitul pe cap de locuitor, dezvoltarea resurselor umane şi necesităţile de bază ca măsură a progresului uman, şi impune evaluarea unor factori adiţionali: inegalitatea şi dezvoltarea umană, justiţia socială, asistenţa internaţională pentru dezvoltare şi comerţul internaţional, care poate debloca potenţialul dezvoltării umane [10].

stability, growth and human development.

But even if this link has been established, it may away, especially if strategic policies management is not consistent or appropriate to the goals of human development. For these reasons, human development should be incorporated into public policy debates and decision-making process agenda. We should not ignore that the definition of human development goes beyond per capita income, human resource development and basic needs as a measure of human progress. From this year on, the definition should also include the following factors: inequality and human development, social justice, international development assistance and international trade that can unlock the potential of human development.

QL assessment is performed by using more thouroughly standards at the regional (European) level than at the global level. The latter way does not contradict the logical links between the two approaches. We can say that these methodologies are in "cause and effect" relationship. The highest effects are registred at the global level, confirming the impact of regional factors in global phenomena such as population migration, global warming, viral diseases expansion, less agriculture share in countries' economies, population's poverty increase, etc. [5].

Bibliografie/Bibliography

1. Banca Mondială ş.a. Sărăcia şi Schimbarea Climei: Reducerea Vulnerabilităţii Săracilor prin intermediul Adaptării. 2003.
2. Human Development Report, UNDP, 2009.
3. Nussbaum M.C., Sen A.K. The Quality of Life. New York: Oxford University Press, 1993. p.88-94.
4. Ranis Gustav, Stewart Frances, Ramirez Alejandro. Creşterea economică şi dezvoltarea umană. World Development', vol.28, nr.6, "Economic Development and Growth Papers", June 2000.
5. Raport Naţional al Dezvoltării Umane, 2003-2005.
6. Raport asupra stării sistemului naţional de învăţământ. Ministerul Educaţiei şi Cercetării din România, 2006.
7. Raport Naţional al Dezvoltării Umane. PNUD, 2008.
8. Raportul Global al Dezvoltării Umane. PNUD, 2009.
9. Raportul SECV privind Evaluarea calităţii societăţii şi serviciilor Publice, 2009. http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef09110.htm.
10. Rowe J., Anielski M. The Genuine Progress Indicator: 1998. Update and Executive Summary, Bucureşti: Economică, 1999. 340 p.
11. Sen A. Dezvoltarea ca libertate. Bucureєti: Economica, 2004.
12. The Economist Intelligence Unit, Report 2005.
13. Trends in quality of life in the EU: 2003-2009.
14. The International Living Magazine, 2009.
15. www.hdr.undp.org

PRINCIPALELE CARACTERISTICI ALE SISTEMULUI DE PRESTAŢII SOCIALE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Anatolii ROJCO, dr., conf. cercet., IEFS
Oxana LIVIŢCHI, dr., UCCM
Liubovi HRISTIUC, cercet. şt., IEFS
Zoia STREMENOVSCAIA, cercet. şt., IEFS
Valentina VINOGRADOVA, cercet. şt., IEFS

Recenzent: Galina SAVELIEVA, dr., IEFS

În articol se descriu tipurile prestaţiilor sociale stabilite prin lege. Este demonstrat, că prin plătirea pensiilor, a indemnizaţiilor pentru copii, compensaţiilor nominative la plata serviciilor comunal-locative, indemnizaţiile sociale în Moldova se asigură o anumită protecţie socială a populaţiei.

Cuvinte cheie: *prestaţii sociale, pensii, indemnizaţii pentru copii, compensaţii nominative, ajutor social.*

Sistemul protecţiei sociale în Republica Moldova este format din două componente:

- sistemul de asigurări sociale obligatorii, care este destinat pentru a proteja lucrătorul de la cele mai răspândite şi previzibile riscuri sociale;
- sistemul de asistenţă socială, care este destinată pentru a proteja de la riscurile sociale anumite categorii de populaţie, neacoperite cu asigurări sociale.

Dreptul la asigurare socială se dobândeşte în baza cotizaţiilor de asigurări sociale de stat, care se efectuează de către angajatori şi persoanele fizice asigurate. Astfel, persoanele fizice se asigură împotriva pierderii probabile a veniturilor în urma apariţiei riscurilor de asigurare, aşa ca: maternitate, boală, moarte şi bătrâneţe – primind pensii şi diferite indemnizaţii cu caracter de asigurare.

Sistemul de asistenţă socială cuprinde o totalitate de programe, măsuri şi servicii specializate, direcţionate spre protecţia persoanelor nevoiaşe, a familiilor şi grupurilor de persoane, care nu au posibilitate să asigure un nivel suficient de trai în virtutea anumitor împrejurări. Cheltuielile sistemului de asistenţă socială sunt finanţate din bugetul de stat, dar nu din cotizaţiile individuale pentru asigurările sociale.

Pensiile şi alte indemnizaţii cu caracter de asigurare şi neasigurare, plătite de către sistemul de asigurări sociale şi sistemul de asistenţă socială, în totalitate, reprezintă prestaţii sociale.

1. Pensiile. În conformitate cu art. 9 al Legii nr. 156-XIV din 14 octombrie 1998 privind pensiile de asigurări sociale de stat (mai departe – Legea cu privire la pensii) [1], în sistemul public, se acordă următoarele tipuri de pensii: ***a)*** pensie pentru limită de vârstă; ***b)*** pensie de invaliditate; ***c)*** pensie de urmaş.

Dinamica numărului de beneficiari ai diferitor tipuri de pensii este nu numai inegală, dar şi orientată diferit. Pe fonul reducerii numărului total al pensionarilor (în anii 2002-2009 – de la 634,5 până la 624,6 mii sau de 1,6%), numărul beneficiarilor de pensii pentru limită de vârstă s-a redus cu 2,3%, numărul beneficiarilor de pensie de urmaş – cu 42,9%, iar numărul de pensionari de invaliditate – cu 13,0% (tabelul 1).

KEY FEATURES OF THE SOCIAL BENEFITS IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Anatolii ROJCO, PhD, Ass.Prof., IEFS
Oxana LIVIŢCHI, PhD, UCCM
Liubovi HRISTIUC, scientific researcher, IEFS
Zoia STREMENOVSCAIA, scientific researcher, IEFS
Valentina VINOGRADOVA, scientific researcher, IEFS

Reviewer: Galina SAVELIEVA, PhD, IEFS

The article describes the legally prescribed types of social payments. It is shown that through the payment of pensions, child benefits, targeted compensations for payment of housing and communal services, social allowances – the certain social protection of the population is provided in Moldova.

Keywords: *social benefits, pensions, child allowances, compensations, social support*

The social protection system in the Republic of Moldova consists of two components:

- compulsory social insurance, which is intended to protect employers from the most common and predictable social risks;
- social assistance, which is intended to protect against social risks of certain categories of people not covered by social insurance.

The right to social insurance is purchased on the basis of the state social insurance contributions, which are performed by employers and insured individuals. Thus, individuals insure themselves against the probability of loss of earnings due to insurance risks, such as: sickness, maternity, death and old age, receiving pensions and various benefits of the insurance nature.

The social assistance system includes a set of programs, measures, and specialized services aimed at protecting individuals in need, families, and groups of individuals who are not able to provide an adequate standard of living because of certain circumstances. Costs of social assistance are financed from the state budget rather than from individual contributions to social insurance.

Pensions and various allowances and the non-insurance nature of the insurance paid by social insurance and social assistance system in the aggregate constitute a social welfare payment.

1. Pension. In accordance with Article 9 of Law № 156-IV of 14 October 1998 on State Social Insurance Pensions (hereinafter – the Law on Pensions) [1], the state social insurance pensions are paid to the following types of pensions: ***a)*** by age; ***b)*** disability: ***c)*** a survivor.

Dynamics of the number of pensioners for the recipients of various types of pensions is not only unequal, but in different directions. By a decline in the total number of pensioners (over 2002-2009 – from 634,5 thousand to 624,6 thousand, or 1,6%), the number of recipients of old-age pensions decreased by 2,3% and the number of recipients survivor's pension – by 42,9%, while the number of disability pensioners increased by 13,0% (table 1).

Tabelul 1/Table 1

Dinamica numărului pensionarilor pe tipuri de pensii, pers./
Changes in the number of pensioners by type of pension, pers.

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Total beneficiari de pensii ai asigurării sociale/ Total number of recipients of social insurance pensions	**634,5**	**627,6**	**620,7**	**618,3**	**621,4**	**619,4**	**621,4**	**624,6**
1. Conform Legii de pensionare, inclusiv:/ According to the Law on Pensions, including:								
1.1 pentru limită de vârstă/ by age	475,6	468,1	460,8	457,3	459,7	458,8	462,1	465,1
1.2 de invaliditate/ disability	115,2	117,1	119,9	123,7	125,7	126,5	128,1	130,2
.3 de urmaş/ survivors	33,5	33,0	31,9	30,5	29,8	28,2	25,9	24,5
2. Conform altor legi/ Under other laws	10,2	9,4	8,1	6,8	6,2	5,9	5,3	4,8

Sursa: Raport Social Anual 2006. – Ch., 2006, p.95-97; /Source: Raport Social Anual 2009. – Ch., 2010, p. 180-182.

Condiţiile de stabilire a **pensiei pentru limită de vârstă** sunt: atingerea vârstei de pensionare, stabilite de legislaţie, şi realizarea stagiului de cotizare necesar.

Vârsta de pensionare. Odată cu adoptarea, în anul 1998, a Legii cu privire la pensii, în Republica Moldova, din a.1999, a început creşterea treptată a vârstei de pensionare atât pentru bărbaţi, cât şi pentru femei. Ulterior, în urma modificării, operate la art. 41 prin Legea nr. 1485-XV din 22 noiembrie 2002, începând cu anul 2002, vârsta de pensionare constituie 62 de ani pentru bărbaţi şi 57 de ani – pentru femei.

În vederea stabilirii **pensiei de invaliditate**, persoana asigurată este examinată prin inetrmediul expertizei medicale, efectuate de Consiliul de Expertiză Medicală a Vitalităţii (C.E.M.V.), şi, în funcţie de gradul de pierdere a capacităţii de muncă, se stabilesc trei grade de invaliditate. Cuantumul pensiei de invaliditate se calculează în funcţie de gradul de invaliditate, conform formulelor stabilite de Legea cu privire la pensii. În cazul în care cuantumul pensiei de invaliditate, calculate conform legii, este mai mic decât cuantumul pensiei minime, se acordă pensie minimă.

Dreptul la **pensie de urmaş** se acordă dacă persoana decedată era pensionară sau răspundea condiţiilor, prevăzute pentru obţinerea unei pensii conform legislaţiei în vigoare. Cuantumul pensiei de urmaş se stabileşte procentual din pensia întreţinătorului decedat, în funcţie de numărul urmaşilor îndreptăţiţi.

Mărimea medie a pensiei a crescut de la 137,35 lei, în a.2001, până la 757,67 lei, în a.2009, deci, de 5,5 ori (tabelul 2). În perioada aa. 2001-2009, pensiile de vârstă au crescut cel mai mult – de la 140,34 până la 800,82 lei, adică de 5,7 ori, în timp ce pensiile de invaliditate – de la 139,59 până la 652,23 lei, adică de 4,7 ori, iar pensiile de urmaş – de la 88,31 până la 431,50 lei sau de 4,9 ori.

Condition for the appointment/set of **old-age pension** is: reaching the retirement age established by law and the availability of adequate insurance experience.

Retirement age. With the adoption of the 1998 the Law on Pensions, since 1999 the retirement age for both men and women began to rise. Subsequently, the Law № 1485-XV of 22 November 2002, changes were made in art. 41, that the retirement age has been left at the 2002 level, i.e. age 62 for men and 57 for women.

Disability pensions are appointed/set to the insured by Commissions for Medical Examination of the Disability (CMED) and, depending on the degree of disability, one of their three disability groups is established. Disability pension is in accordance to formulas prescribed by the Law on Pensions. If the disability pension calculated according to the law is less than the minimum pension, a minimum pension is established.

Entitling to **survivor's pension** is acquired if the deceased was a pensioner or was entitled to a pension. The sum of survivor's pension is set as a percentage of the pension of the deceased breadwinner, depending on the number of persons eligible for this type of pension.

The **average amount of pensions increased** from 137,35 lei in 2001 to 757,67 lei in 2009, i.e. in 5,5 times (table 2). Retirement age pensions increased more than other in 2001-2009: from 140,34 to 800,82 lei, i.e. in 5,7 times, while disability pensions increased from 139,59 to 652,23 lei, i.e. in 4,7 times, and survivor's pensions from 88,31 to 431,50 lei, i.e. in 4,9 times.

Tabelul 2/Table 2

Dinamica mărimilor medii lunare a pensiilor, în lei/
Dynamics of average monthly pensions, MDL

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Total/Total	***137,35***	***163,03***	***209,52***	***321,72***	***377,44***	***423,87***	***535,98***	***631,35***	***757,67***
Pentru limită de vîrstă/ by age	140,34	166,87	217,98	336,75	397,18	457,51	565,83	666,28	800,82
De invaliditate/ disability	139,59	163,10	195,20	293,45	337,62	380,96	467,42	548,08	652,23
De urmaş/ survivors	88,31	107,28	138,96	209,13	241,47	270,48	318,95	367,62	431,50

Sursa: Casa Naţională de Asigurări Sociale al Republicii Moldova./ Source: National Social Insurance of the Republic of Moldova

2. Beneficiarii indemnizaţiilor pentru copii. Sistemul ***indemnizaţiilor pentru familiile cu copii*** este constituit din ajutorul unic la naşterea copilului, indemnizaţia lunară pentru îngrijirea copilului până la atingerea vârstei de 1,5 (3) ani şi indemnizaţia lunară pentru îngrijirea copilului în vârsta de 1,5 (3)-6 ani. Începând cu a.2001 şi până în prezent, are loc o creştere anuală a mărimii indemnizaţiilor nominalizate.

Indemnizaţiile unice la naşterea copilului sunt o formă de sprijin monetar, acordat atât celor asiguraţi, cât şi celor neasiguraţi. Plata indemnizaţiei unice la naşterea copilului persoanelor asigurate se efectuează din contul bugetului asigurărilor sociale de stat. Indemnizaţia dată pentru persoanele neasigurate se plăteşte din mijloacele bugetului de stat. Multitudinea surselor de finanţare a determinat ca, până în a.2005, mărimea acestei indemnizaţii să fie diferenţiată pentru persoanele asigurate şi neasigurate. Abia începând din a.2005, se stabileşte o mărime egală a indemnizaţiei unice la naşterea copilului, indiferent de statutul de asigurat sau neasigurat al femeiii care a născut copilul. Începând cu a.2010, mărimea indemnizaţiei unice la naşterea primului copil constituie 1700 lei şi la naşterea fiecărui următor copil – 2000 lei.

Pentru o întreţinere şi educare deplină a copiilor mici, în Moldova, este stabilită o ***indemnizaţie lunară pentru îngrijirea copilului cu vârsta de 1,5 (3) ani.*** Aceasta este desemnată fără a ţine cont de venitul total al familiei. Persoanele neasigurate primesc o indemnizaţie lunară pentru îngrijirea copiilor cu vârsta până la 1,5 ani. Persoanelor asigurate li se plăteşte o indemnizaţie lunară pentru îngrijirea copilului cu vârsta de până la 3 ani. Plata indemnizaţiei persoanelor asigurate, în perioada concediului de îngrijirea copilului, se efectuează din contul mijloacelor bugetului asigurărilor sociale de stat, iar celor neasigurate – din bugetul de stat. Acest concediu se include în stagiul de asigurare.

Mărimea indemnizaţiei lunare pentru îngrijirea copilului până la 1,5 ani pentru persoanele neasigurate are valoare fixă şi costituie 150 lei. Începând cu a. 2010, a crescut mărimea indemnizaţiei lunare pentru educarea copilului până la vârsta de 1,5 ani pentru persoanele neasigurate până la 250 lei.

Până în a.2004, mărimea indemnizaţiei lunare pentru îngrijirea copilului cu vârsta de până la 3 ani pentru persoanele asigurate, de asemenea, a fost fixată. În scopul creşterii valorii indemnizaţiei, plătite pentru educarea copilului până la 3 ani, în a.2005, ordinea de calculare a acesteia pentru persoanele asigurate s-a schimbat. Baza de calculare a indemnizaţiei lunare a fost venitul mediu lunar asigurat din ultimele 6 luni calendaristice până la naşterea copilului. Pentru protecţia copiilor în condiţiile crizei, de la 1 ianuarie a.2010, a fost mărită cu 5% indemnizaţia pentru îngrijirea copilului de până la 3 ani. Totodată, se păstrează ordinea calculării acestei indemnizaţii – 30% din venit. Mărimea minimă a indemnizaţiei pentru îngrijirea copilului de până la 3 ani a crescut până la 300 lei pentru fiecare copil.

În pofida schimbării ordinii de calculare a indemnizaţiei lunare pentru îngrijirea copilului pentru persoanele asigurate, mărimea ei acoperea mărimea minimului de existenţă al copiilor de vârstă de 1-6 ani numai cu 49,7%. Pentru persoanele neasigurate, mărimea indemnizaţiei lunare pentru îngrijirea copilului a constituit doar 15,6% din mărimea minimului de existenţă al copiilor de vârstă de 1-6 ani.

Indemnizaţia lunară pentru îngrijirea copilului de vârsta de 1,5 (3)-16 ani se stabileşte familiilor cu venituri mici, dacă venitul mediu lunar al fiecărui membru al familiei nu depăşeşte 54 lei. Această indemnizaţie se plăteşte în mărime de 50 lei cu condiţia, că

2. Recipients of child benefit. The system of ***benefits for families with children*** consists of a lump sum at birth, monthly allowance for child care until the age of 1,5 or 3 years and a monthly allowance for the child at the age of 1,5 or 3 to the age of 16. Since 2001 till present there is performed the annual increase in the size of these benefits.

Lump-sum allowance for childbirth is a form of monetary support provided to both insured and uninsured persons. Payment of a lump sum at birth to the insured persons shall be at the expense of state social insurance budget. These benefits for the uninsured are paid from public funds. Various sources of funding caused the fact that until 2005 the size of this benefit was differentiated for the insured and uninsured persons. Only since 2005, the same size lump sum at birth was established regardless of whether a woman was insured or uninsured. Starting from 2010, the size of a lump sum at birth was 1700 lei, while the birth of each subsequent child – 2000 lei.

To take full maintenance and education of young children in Moldova exists ***the monthly allowance for child care age 1,5 or 3 years***. It is appointed without regard to the total family income. Uninsured persons receive the monthly allowance for children up to the child's age of 1,5 years, while insured ones receive this monthly allowance up to the child's age of 3 years. Allowance for the period of leave for child care for insured persons is paid at the expense of state social insurance budget and for the uninsured from the state budget. This holiday is included in the insurance period.

Monthly allowance for child care up to 1,5 years for the uninsured is a fixed quantity and is 150 lei. Since 2010 the monthly allowance for child care up to 1,5 years for uninsured individuals was increased to 250 lei.

Until 2004, the monthly allowance for child care up to 3 years for insured persons was also fixed. In order to increase the amount of benefits paid for the child under 3 years old in 2005, the procedure for calculating this benefit for the insured persons was changed. The basis for calculating the monthly benefit is taken as the average monthly insured income for the last 6 calendar months preceding the birth of a child. For the protection of children in crisis, since the January 1, 2010 the allowance for child cares up to 3 years increased by 5%. The order of calculation of the allowance (30% of income) was preserved. The minimum size of the allowance for child care up to 3 years was increased to 300 lei per child.

Despite the change in the procedure for calculating the monthly allowance for child care for the insured, its size covered the subsistence level of children from 1 to 6 years only on 49,7%. For the uninsured, the monthly allowance for child care amounted to only 15,6% of the subsistence level of children from 1 to 6 years.

Monthly allowance for child care at the age of 1,5 or 3 to 16 years assigned to low-income families, if the average monthly income per family member does not exceed 54 lei. This allowance is paid at a rate of 50 lei, provided that the sum of monthly gross income for each family member during the preceding six months does not exceed 54 lei, no matter insured or uninsured person is this family member. Costs associated with the payment of

suma venitului total lunar, în cursul ultimelor şase luni, nu depăşeşte 54 lei pentru fiecare membru al familiei, indiferent dacă persoana este asigurată sau neasigurată. Cheltuielile, legate de plata indemnizaţiilor, se acoperă din contul alocărilor din bugetul de stat.

Din a.2010, în conformitate cu modificările, incluse în Hotărârea Guvernului "Cu privire la indemnizaţiile pentru familiile cu copii" nr. 1478 din 15 noiembrie a. 2002, indemnizaţia lunară pentru îngrijirea copilului de vârsta de la 1,5 până la 16 ani pentru persoanele asigurate, inclusiv pentru copilul, luat în tutelă sau curatelă, nu se acordă [2].

În perioada aa. 2007-2009, numărul beneficiarilor de indemnizaţii unice la naşterea primului copil a crescut de la 5769 până la 5984 persoane, deci, cu 3,7% faţă de a.2007, iar plăţile totale au crescut de la 5514,0 până la 8195,9 mii lei sau cu 48,6% (tabelul 3). În aceeaşi perioadă, a crescut numărul beneficiarilor de indemnizaţii unice la naşterea fiecărui următor copil – de la 3762 până la 5880 persoane, deci, cu 56,3%, iar plăţile totale au crescut de la 3605,4 până la 9849,9 mii lei sau de 2,7 ori. Este necesar de menţionat şi creşterea beneficiarilor indemnizaţiei lunare pentru îngrijirea copilului până la vârsta de 3 ani – de la 24852 până la 29268 persoane, deci, cu 17,8%, iar plăţile totale – de la 5756,2 până la 14628,2 mii lei sau de 2,5 ori. Totodată, s-a redus numărul şi plăţile sumare ale beneficiarilor de indemnizaţii lunare pentru îngrijirea copilului până la vârsta de 1,5 (3)-16 de ani de la 1654 până la 1537 persoane sau cu 7,6%, iar plăţile totale – de la 171,6 până la 157,6 mii lei, deci, cu 8,9%.

these benefits are covered from the state budget.

Since 2010, in accordance with changes made to a Government Decree on benefits for families with children Nr. 1478 from November 15, 2002, the monthly allowance for a child aged from 1,5 to 16 years for the uninsured and aged from 3 to 16 years for insured persons, including children guardianship or trusteeship, is not assigned [2].

During 2007-2009 years number of recipients of the lump sum at first birth has increased from 5769 persons to 5984 persons, i.e. by 3,7% compared with 2007, while total payments increased from 5514,0 thousand lei to 8195,9 thousand lei, i.e. by 48,6% (table 3). During the same period the number of recipients of the lump sum at birth of each subsequent child was increased from 3762 persons to 5880 persons, i.e. by 56,3%, while total payments increased from 3605,4 thousand lei to 9849,9 thousand lei or at 2,7 times. It should be noted the growth of the number of recipient of monthly benefits for child care until age 3 years from 24852 persons to 29268 persons, i.e., by 17,8%, while total payments grew from 5756,2 thousand lei to 14628,2 thousand lei, or at 2,5 times. However, the decline in the number of recipients and total payments of monthly benefits for child care at the age of 1,5 (3) to 16 years decreased from 1654 to 1537, i.e., by 7,6%, while total payments decreased from 171,6 thousand lei to 157,6 thousand lei, i.e. by 8,9%.

Tabelul 3 /Table 3

Dinamica cheltuielilor pentru protecţia familiilor cu copii, în perioada aa.2007-2009/ Dynamics of expenditure for families with children 2007-2009

Tipul indemnizaţiei/ Type of allowance	2007		2008		2009	
	Numărul de beneficiari, pers./ Number of beneficiaries	Suma lunară, mii lei/ Monthly amount, thousand MDL	Numărul de beneficiari, pers./ Number of beneficiaries	Suma lunară, mii lei/ Monthly amount, thousand MDL	Numărul de beneficiari, pers./ Number of beneficiaries	Suma lunară, mii lei/ Monthly amount, thousand MDL
Indemnizaţie unică la naşterea primului copil/ Single indemnity, first child	5769	5514,0	5458	6288,0	5984	8195,9
Indemnizaţie unică la naşterea fiecărui copil următor/ Single birth of each next child allowance	3762	3605,4	4932	6931,1	5880	9849,9
Indemnizaţie lunară pentru îngrijirea copilului până la vârsta de 3 ani/ Monthly allowance for child care until the age of 3 years	24852	5756,2	27235	8796,0	29268	14628,2
Indemnizaţie lunară pentru creşterea copilului cu vârsta de la 3 până la 16 ani/ Monthly allowance for child in age from 3 to 16 years	1654	171,6	1764	181,7	1537	157,6

Sursa: Casa Naţională de Asigurări Sociale al Republicii Moldova./ Source National Social Insurance of the Republic of Moldova.

3. Compensaţiile nominative în momentul efectuării plaţii serviciilor comunale. Până în 2000, în Moldova a existat un sistem tradiţional de înlesniri pentru achitarea

3. **Targeted compensation for payment of housing and communal services.** Until 2000 there existed the traditional system of benefits for payment of utility

serviciilor locative şi comunale, acordate anumitor categorii de cetăţeni. În aprilie 2000, a fost adoptată Legea nr. 933-XIV "Cu privire la protecţia socială specială a unor categorii de populaţie", prin care au fost introduse compensaţii nominative băneşti în locul înlesnirilor existente anterior [3]. Astfel, au fost anulate înlesnirile pentru 47 categorii de populaţie, iar compensaţiile nominale au fost acordate numai pentru 9 categorii, ulterior, lista categoriilor a fost extinsă până la 11.

În aa.2007-2009, numărul beneficiarilor de compensaţii nominative a crescut cu 6078 pers. sau cu 2,4% (tabelul 4). Plăţile, efectuate în această perioadă, au crescut cu 71974,9 mii lei sau cu 19,5%. Mărimea medie a compensaţiilor nominative, comparativ cu a.2007, a crescut cu 17,2% şi, în a.2009, a constituit 122 lei.

services provided to certain categories of citizens in Moldova. In April 2000 a law was passed Nr. 933-XIV "On the special social protection of certain categories of people" on which the targeted cash compensation were introduced instead of the previously existing benefits [3]. Exemptions for 47 categories of the population were eliminated, and compensations have been introduced only for the 9 categories. Later the list of categories was expanded to 11.

In 2007-2009 the number of beneficiaries of targeted compensation has increased by 6078 persons, or by 2,4% (table 4). Disbursements for the period increased by 71974,9 thousand lei or by 19,5%. The average size of compensations in comparison since 2007 increased by 17,2% and amounted in 2009, 122 lei.

Tabelul 4 /Table 4

Parametrii de bază ai sistemului de compensaţii nominative la achitarea serviciilor comunale şi locative/ The main parameters of the compensations for payment of utility services

	2007	2008	2009
Numărul beneficiarilor, persoane/ The number of beneficiaries, persons	251881	254829	257959
Plăţile efectuate, mii lei/ Payments, thousand MDL	296759,7	334945,2	368734,6
Mărimea medie a compensaţiilor nominative, lei/ The average size of nominal compensation, MDL	101	117	122

Sursa/Source: Raportul Social Anual 2008.- Ch., 2009, p.48; Monitorul oficial, 2010, Nr. 129-130, p. 72; Nr. 145-147, p. 81-82.

Compensaţiile nominative se stabilesc şi se calculează în baza următoarelor normative: ***a)*** la plata pentru energia electrică – pornind de la costul consumului normativ lunar de 60 kWh la un contor; ***b)*** la plata pentru energia electrică în apartamentele (casele) dotate cu plite electrice – pornind de la costul consumului normativ lunar de 100 kWh la un contor; ***c)*** la plata pentru încălzirea centralizată sau cu gaze naturale – pornind de la costul încălzirii pentru 30 m^2 de suprafaţă totală pentru o persoană beneficiară de compensaţie nominativă, indiferent de faptul, cine este proprietarul apartamentului (casei), iar, în cazul pensionarilor singuri, această compensaţie se calculează pornind de la costul încălzirii pentru 30 m^2 de suprafaţă totală pentru o familie; ***d)*** pentru procurarea cărbunelui şi a lemnului de foc, anual – pornind de la nivelul limită al preţurilor aprobate de Guvern, în mărime de 50 la sută din costul unei tone de cărbune şi al unui metru cub de lemn. Dacă familia numără câteva persoane beneficiare de compensaţie, aceasta se acordă fiecărui beneficiar, indiferent de faptul, cine este proprietarul casei.

În a.2009, compensaţii nominale primeau 257959 de persoane (7% din populaţia ţării) sau cu 3177 destinatari mai mult, comparativ cu a.2008. În perioada sezonului de încălzire a a.2009, compensaţii nominative pentru energia termică au primit 40,3 mii de oameni. Numărul beneficiarilor de compensaţii pentru gazele naturale, utilizate pentru încălzire, a constituit 59,2 mii, iar pentru achiziţionarea cărbunilor şi lemnelor – 160,9 mii.

Pentru plata compensaţiilor nominative, în a.2009, au fost prevăzute mijloace în valoare de 372845,2 mii lei. Cheltuielile reale au constituit 368734,6 mii lei, sau 98,9% din suma planificată. Comparativ cu a.2008, cheltuielile reale au crescut cu 33789,4 mii lei sau 10,1%.

Începând cu 1 ianuarie 2010, compensaţii nominative pentru

Targeted compensation are appointed on the basis of the following rules: ***a)*** to pay for electricity, based on the cost of monthly regulatory consumption of 60 kWh per a meter; ***b)*** to pay for electricity for the flats (houses), equipped with electric cookers, based on the cost of monthly normative consumption of 100 kWh per a meter; ***c)*** to pay for central heating or heating with natural gas, from the cost of heating of 30 m^2 of total area per recipient of the targeted compensation regardless of who owns the apartment (house), and for single pensioners this compensation was calculated from the cost of heating 30 m^2 of total area per family; ***d)*** for the purchase of coal and wood, annually at a rate of 50% of the cost of 1 ton of coal and 1 m^3 of wood based on the ceiling price approved by the Government. If several family members have the right to this compensation, the latter was provided to each recipient, regardless of who owns the house.

In 2009, 257959 persons received the compensations (7% of the population of Moldova), or on 3177 recipients more compared with 2008. During the heating season in 2009 40,3 thousand people received the targeted compensation for the thermal energy. Number of recipients of compensations for natural gas used for heating was 59,2 thousand, and for the purchase of coal and wood 160,9 thousand.

The amount of 372845,2 thousand lei was earmarked for the payment of compensations in 2009. Actual expenditures amounted to 368734,6 thousand lei or 98,9% from the planned amount. Compared with 2008, actual expenditures have increased by 33789,4 thousand lei or by

categoriile de populaţie, prevăzute în prezenta Lege, nu se stabilesc. Întrucât confirmarea dreptului la compensaţii nominative se stabileşte o dată în patru ani, persoanele, cărora li s-a acordat acest drept până la 31 decembrie 2009, beneficiază de compensaţii nominative până la expirarea termenului lor.

În scopul sprijinirii persoanelor cu venituri mici şi a familiilor în sezonul rece al anului, la 26 februarie 2010, a fost adoptată Legea nr. 15 „Privind compensaţiile sociale în perioada rece a anului 2010" [4]. Prin acesta Lege şi prin Hotărârile Guvernului ulterioare, se prevede ordinea de stabilire şi plata compensaţiei sociale lunare în perioada rece a a.2010 (de la 1 ianuarie până la 31 martie şi de la 1 noiembrie până la 31 decembrie).

Compensaţia socială se acordă:

a) familiilor defavorizate, care au obţinut dreptul la ajutor social, stabilit în conformitate cu Legea nr. 133-XVI din 13 iunie 2008 „Cu privire la ajutorul social" [5];

b) salariaţilor din ramurile sectorului bugetar, care se încadrează în categoriile I-VII de salarizare ale Reţelei tarifare unice;

c) beneficiarilor de pensii sau de alocaţii sociale de până la 900 de lei.

Mărimea compensaţiei sociale pentru perioada rece a a.2010 constituie 130 lei. În perioada ianuarie-martie a sezonului de încălzire a a.2010, de compensaţii sociale au beneficiat aproape 260 mii de persoane, inclusiv 40 mii familii social vulnerabile, 115 mii de cetăţeni, care primesc pensii sau alocaţii sociale, şi 67 de mii lucrători din sectorul public.

4. Ajutorul social este o plată lunară în bani, acordată familiei defavorizate cu scopul asigurării unui venit lunar minim garantat de stat. Cuantumul ajutorului social depinde de evaluarea venitului globa1 a1 familiei şi nevoia acesteia de asistenţă socială. În Republica Moldova, actul normativ, care reglementează acordarea şi cuantumul asistenţei corespunzătoare oricărei persoane, care nu dispune de resurse suficiente şi care nu este în măsură să le procure prin propriile mijloace sau să le primească dintr-o altă sursă, este Legea Republicii Moldova nr. 133-XVI din 13 iunie 2008 cu privire la ajutorul social [5]. În această ordine de idei, pentru anul 2009, pentru a asigura un venit minim lunar garantat, a fost aprobată suma de 430 lei, dar pentru anul 2010 – 530 lei.

Acordarea ajutorului social are ca scop să contribuie, în mod semnificativ, la reducerea inegalităţilor şi a sărăciei familiilor, inclusiv a celor aflate în risc de excluziune socială şi prevede trecerea treptată de la un sistem de prestaţii, bazat pe categorii, la un sistem de prestaţii, bazat pe testarea veniturilor.

De ajutor social pot beneficia familiile defavorizate în cazul în care toţi membrii adulţi ai acesteia se încadrează, în cel puţin, una dintre următoarele situaţii: au atins vârsta de pensionare, stabilită în conformitate cu legislaţia în vigoare; sunt persoane cu grad de invaliditate; sunt şomeri înregistraţi la Agenţia teritorială pentru ocuparea forţei de muncă, în a cărei rază teritorială îşi au domiciliul şi care nu refuză un loc de muncă sau participarea la servicii de stimulare a ocupării forţei de muncă oferite de agenţii; îngrijesc un copil mai mic de 3 ani; îngrijesc un membru/membri ai familiei cu în gradul I de invaliditate, care necesită îngrijire conform concluziei C.E.M.V.; îngrijesc un copil/copii invalizi din aceeaşi familie sau o persoana în vârstă de peste 75 de ani din aceeaşi familie conform concluziei Consiliului Medical Consultativ.

Ajutorul social se stabileşte în baza cererii, depuse de unul

10,1%.

Starting from January 1, 2010 the targeted payment for population under this Act shall be imposed. As proof of entitlement to compensations will be made every four years, the person who set this right before 31 December 2009, enjoy compensations to their expiry.

In order to support low-income individuals and families in the cold period, on the February 26, 2010 the Law Nr.15 "On social compensation in a cold period in 2010" was adopted. [4]. According to the law and the following Government Resolution "On the social compensation in the cold period of 2010" the procedure is provided for establishing and paying monthly social compensation in a cold period of the year 2010 (since January 1 till March 31 and since November 1 till December 31).

Social compensation is provided for:

a) low-income families eligible for social benefits under the Law Nr. 133-XVI of June 13, 2008 "On Social Assistance" [5];

b) workers in the public sector, related to the I-VII ranks of Unified wage tariff;

c) recipients of pensions or social benefits up to 900 lei.

Amount of social compensation in the cold period in 2010 is 130 lei. During January-March heating season in 2010 approx. 260 thousand persons got these social entitlements, including 40000 vulnerable families, 115 thousand persons receiving a pension or social security benefits, and 67 thousand public sector employees.

4. Social benefit is a monthly cash payment for poor families in order to provide state-guaranteed minimum monthly income. The amount of social benefit depends on the estimation of aggregate household income and its demand for social assistance.

In Moldova, the legal act regulating the provision and the appropriate level of care for those who do not have sufficient resources and is unable to obtain their own funds or from other sources is the Law Nr.133-XVI of June 13, 2008 on social benefits [5]. Under this law, in 2009 the sum of 430 lei per month was approved to ensure a minimum monthly income, and in 2010 it was 530 lei.

The purpose of the provision of social benefits is largely contribution to the reduction of inequality and poverty of families and individuals who are at risk of social exclusion. A gradual transition is supposed from a system of privileges based on the categories to the system of benefits based on income testing.

Social benefit can be got by low-income families in which all adult members are at least at one of the following situations: the retirement age in accordance with the law; persons with disability; unemployed persons registered in the territorial employment agency at the place of the residence that did not refuse the proposed work or to use the services of employment agencies; caring for a child aged less than three years; caring for a member / members of the family with disability of the 1st group (the worst state) who requires care according to the conclusion

dintre membrii familiei cu capacitate deplină de exerciţiu, o persoană împuternicită de familie sau un alt reprezentant, în condiţiile prevăzute de lege. În mod obligatoriu, la cerere se anexează certificatul privind componenţa familiei, actul de identitate şi copia acestuia, legitimaţia de şedere temporară sau actul de identitate, eliberat de autorităţile competente, în cazul cetăţenilor străini, apatrizilor sau refugiaţilor.

Potrivit Legii nr. 133-XVI din 13 iunie 2008 „Cu privire la ajutorul social" şi HG nr. 1167 din 16 octombrie 2008, prin care a fost aprobat Regulamentul „Cu privire la modul de stabilire şi plată a ajutorului social, familiilor defavorizate", în funcţie de venitul familiei şi nevoia acesteia de asistenţă socială, se stabileşte şi se acordă un ajutor social. Cuantumul venitului lunar minim, garantat pentru fiecare membru al familiei, se stabileşte astfel: 100% din venitul lunar minim garantat pentru solicitant; 70% din venitul lunar minim garantat pentru fiecare alt membru adult al familiei; 50% din venitul lunar minim garantat pentru fiecare copil; 30% din venitul lunar minim garantat pentru fiecare adult încadrat în grad de invaliditate; 50% din venitul lunar minim garantat pentru fiecare copil invalid; 10% din venitul lunar minim garantat, dacă persoana cu grad de invaliditate este unicul adult din familie.

Concluzii.

1. RM dispune de un sistem modern de protecţie socială a populaţiei, format din două componente: asigurarea socială obligatorie de stat şi asistenţa socială. Aceste componente cuprind diferite categorii de populaţie, iar prestaţiile corespunzătoare sunt finanţate din diferite surse. Condiţiile de acordare a diferitor tipuri de prestaţii sociale sunt stabilite legislativ.

2. Ajutorul social este o nouă direcţie, un nou instrument ale politicii de asistenţă socială, orientată către cele mai sărace pături ale populaţiei. Prin acordarea acestei prestaţii băneşti, se urmăreşte posibilitatea de a oferi oamenilor o reţea sigură cu scopul de a preveni ca ei să nu ajungă în sărăcie şi de a susţine eforturile acestora de a ieşi din starea de sărăcie.

3. Volumele prestaţiilor sociale sunt extrem de mici, cu mult mai mici decât volumele minimurilor de existenţă ale beneficiarilor prestaţiilor sociale corespunzătoare. După nivelul prestaţiilor sociale, RM se află într-o situaţie mult mai rea, comparativ cu ţările vecine.

of the CMED; caring for a child / child with disability in this family or person over the age of 75 years in this family, in conformity with the resolution of the Medical Advisory Board.

In accordance with the Law Nr. 133-XVI of 13 June 2008 on social benefits and the Government Decree Nr. 1167 of October 16, 2008, which approved the Regulations on the Procedure for the establishment and payment of social allowances to poor families, depending on family income and its need for social assistance, it installed and social benefit. The values of the guaranteed minimum monthly income of each family member should be: 100% guaranteed monthly minimum income for an applicant with 70% of the guaranteed minimum monthly income for each adult family member, 50% of the guaranteed minimum monthly income for each child, plus 30% of the guaranteed minimum monthly income for each adult with a group of disability, plus 50% of the guaranteed minimum monthly income for each disabled child, plus 10% of the guaranteed minimum monthly income of a person with a disability group is the only adult in the family.

Conclusions

1. Moldova has a modern system of social protection. It consists of two parts: compulsory state social insurance and social assistance. These pieces cover a variety of populations, and appropriate payments are funded from different sources the conditions for granting different types of payments are legislatively established.

2. Welfare allowance is a new direction and a tool of social protection policies targeting the most poor. The establishment of this cash payment with the option to provide social protection to people that they should not have fallen into poverty, and support their efforts to overcome poverty.

3. Dimensions of social benefits are very small. They are much smaller than the subsistence level of the recipients of social benefits. The level of social benefits in the Republic of Moldova is in a much worse position in comparison with neighboring countries.

Bibliografie/Bibliography

1. Legea privind pensiile de asigurări sociale de stat (reeditată): nr. 156-XIV din 10 octombrie 1998. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2004, nr. 42-44, art. 247.
2. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova pentru modificarea şi completarea Hotărârii Guvernului Moldova cu privire la indemnizaţiile adresate familiilor cu copii nr. 1478 din 15 noiembrie 2002: nr. 19 din 19 ianuarie 2010: În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010, nr. 8-10, art. 48.
3. Lege cu privire la protecţia socială specială a unor categorii de populaţie: nr. 933-XIV din 14 aprilie 2000. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2000, nr. 70-72, art. 507.
4. Legea privind compensaţiile sociale în perioada rece a anului 2010: nr. 15 din 26 februarie 2010. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010, nr. 33, art. 59.
5. Legea cu privire la ajutorul social: nr. 133-XVI din 13 iunie 2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2008, nr. 179, art. 625.

Bun de tipar: 29.06.2011. Tirajul 100 ex.
Coli de tipar 31,59. Coli editoriale 27,62. Com. 2.
Complexul-Editorial al IEFS, 2011